

Üç Enternasyonalin Tarihi

1848'den 1955'e dünya sosyalist ve
komünist hareketleri

Üç Enternasyonalin Tarihi

1848'den 1955'e dünya sosyalist ve komünist hareketleri

Yazılama Yayınevi: 51

Dünyaya Pencere: 3

Kapak Tasarımı: Gökçe Erbil

Sayfa Tasarımı: Gülgün A. Keneş

Çevirmen: Can Saday

Yayına Hazırlayan: Nevzat Evrim Önal

Birinci Baskı: Kasım 2011

ISBN: 978-605-5892-45-6

Baskı: Kayhan Matbaacılık

Güven San. Sitesi C Blok No: 244

Topkapı - İSTANBUL (0212 576 01 46 / 0212 612 31 85)

İrtibat: Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.

Osmanağa Mah. Halitağa Cad. Vahap Bey Sok.

Yıldırım Han No:17/14

Kadıköy – İSTANBUL

0 216 338 52 59

www.yazilama.com

iletisim@yazilama.com

Üç Enternasyonalin Tarihi

**1848'den 1955'e dünya sosyalist ve
komünist hareketleri**

William Z. Foster

William Z. Foster (1881-1961):

On yaşında okulu bırakıp işçi olarak çalışmaya başladı. 1901'de Amerikan Sosyalist Partisi'ne, 1909'da Dünya Endüstri İşçileri'ne katıldı. 1919'daki kanlı çelik grevinde Amerikan İşçi Federasyonu'nun önderiydi. 1920'de Sendika Eğitim Birliği'ni kurdu. Birlik 1921'de Profintern'in ABD kolu olarak tanındı. 1921'de üyesi olduğu ABD Komünist Partisi'nin, 1924-32 ve 1944-58 yılları arasında 20 yıl süreyle genel başkanlığını üstlendi. Kapitalizm karşıtı platform adayı olarak üç kez ABD başkanlık seçimlerine katıldı. 100'den fazla kitap ve makale yazdı.

İçindekiler

Sunuş	19
Kısaltmalar Listesi	25
Enternasyonallerin Dünya Kongreleri ve Önemli Konferansları	27
I. Kısım Birinci Enternasyonal (1864-1876)	29
1. Bölüm: Genel Ekonomik ve Siyasi Arka Plan.....	31
Sanayi Devrimi.....	31
Kapitalizmin siyasi konsolidasyonu.....	32
Sanayi Devrimi ve işçiler.....	33
Erken dönem sendikal hareket.....	34
Anti-kapitalist eğilimler.....	36
2. Bölüm: Bilimsel Sosyalizm.....	39
Komünistler Birliği ve Komünist Manifesto.....	39
Marksist sosyalizmin başlıca ilkeleri.....	40
3. Bölüm: 1848 Devrimi	49
Fransa'da devrim.....	49
Alman devrimi.....	51

Kapitalist sınıfın ihaneti.....	52
Siyasi gericilik yılları	53
4. Bölüm: Birinci Enternasyonal'in Kuruluşu (1864).....	55
Birinci Enternasyonal'in öncülleri.....	55
Uluslararası İşçi Derneği'nin kurulması.....	58
UİD program ve tüzüğü.....	59
5. Bölüm: Sendikalizm, Proudhon, Lassalle ve Bakunin	63
Saf sendikalizm.....	64
Blankizm.....	65
Prudonculuk.....	66
Lasalcılık.....	67
Bakunincilik.....	69
6. Bölüm: Konsolidasyon: Cenevre Kongresi (1866).....	73
UİD'nin siyasi faaliyetleri.....	74
Kongrenin çalışmaları.....	76
7. Bölüm: Büyüme: Lozan ve Brüksel (1867-1868)	79
UİD sendikaları ve grevler.....	79
Siyasi mücadelede Enternasyonal.....	80
Lozan Kongresi.....	81
Brüksel Kongresi	82
Artan kapitalist saldırı.....	83
Enternasyonal'in büyümesi.....	84
8. Bölüm: Bakuninizm: Basel Kongresi (1869)	87
Ayzenahçılar	88
Bakunin UİD'ye katılıyor.....	89
Basel'de marksistler ve bakuninciler	90
İrlanda sorunu	91
Fransa-Prusya Savaşı.....	92

9. Bölüm: Paris Komünü (1871)	95
Fransa Cumhuriyeti kuruluyor	95
Komün'ün doğuşu.....	96
Enternasyonal ve Komün	98
Komünün çalışmaları.....	99
Komün düşüyor	100
Komün'ün tarihsel rolü	101
10. Bölüm: Lahey Kongresi'nde Bölünme (1872).....	105
İç kriz.....	105
Londra Konferansı	106
Lahey Kongresi	107
Genel Konsey'in yetkileri	107
Siyasi eylem sorunu	108
Enternasyonal New York'a taşıyor	109
Bakunincilerin ihracı	109
Bölünmenin ardından	110
11. Bölüm: Anarşist Enternasyonal (1872-1877)	113
Saint-Imier Kongresi.....	113
Anarşistlerin gerilemesi	114
Bakunin'in yerini Kropotkin alıyor	115
Anarşist hareket neden küçüldü?	116
Anarşizmin bölünmesi	118
12. Bölüm: ABD'de Birinci Enternasyonal (1872-1876).....	121
Amerika'da durum	121
Amerikan sınıf mücadelesinde UID	122
'Sekt'lere karşı mücadele	122
Marksistler ve lasalcılar	124
İç kriz ve siyasi ilerleme	125

Birinci Enternasyonal'in feshi.....	126
13. Bölüm: Birinci Enternasyonal'in Rolü (1864-1876).....	129
Sektlerin ideolojik yenilgisi.....	130
ÜİD'nin feshedilmesinin nedenleri	130
Yeni dönem ve yeni görevler	131
II. Kısım: İkinci Enternasyonal (1889-1914)	133
14. Bölüm: İki Enternasyonal Arasındaki Dönem (1876-1889).....	135
İşçi hareketinin gelişmesi	136
Gotha uzlaşması	137
Devam eden uluslararası eğilimler.....	138
Karl Marx'ın ölümü.....	139
15. Bölüm: İkinci Enternasyonal'in Kuruluşu (1889)	143
Kongrenin çalışmaları.....	144
Kongrelerin marksist yönelimi.....	144
Sağ tehlike	146
Sağ oportünizmin kökenleri.....	147
16. Bölüm: Brüksel, Zürih ve Londra (1891-1896).....	149
Büyüyen sağ oportünizm	149
Savaş tehlikesine karşı mücadele.....	150
Reformizm ile devrimci ideoloji karşı karşıya.....	152
Solun mücadelesi	153
Friedrich Engels'in ölümü	155
17. Bölüm: Uluslararası Sendikal Hareket	157
Saf sendikalizm.....	158
Marksist sendikacılık.....	159
Anarko-sendikalistler.....	160
Sendika enternasyonaline doğru	162
18. Bölüm: Emperyalizm ve Millerand: Paris (1900).....	165

Millerand olayı.....	167
Paris Kongresi'nde solun yenilgisi.....	168
Militarizm ve savaşı karşı mücadele	169
Uluslararası Sosyalist Büro	169
19. Bölüm: Bernstein Revizyonizmi: Amsterdam (1904).....	171
Alman Partisi'nde mücadele	172
Revizyonizme karşı uluslararası mücadele.....	173
ABD Sosyalist Partisi'nde beyaz şovenizmi.....	174
Amsterdam Kongresi'nde solun üstünlüğü.....	175
Dresden-Amsterdam Kararı.....	176
20. Bölüm: Lenin: Yeni Tipte Bir Parti	179
Lenin ve eseri	180
Devrimci programın inşası.....	180
Rusya'da partinin ilk gelişim evresi.....	181
Bolşevizmin doğuşu: Londra 1903	183
Enternasyonal'in müdahalesi.....	184
21. Bölüm: 1905 Rus Devrimi.....	187
Devrimci dalganın yükselişi.....	187
İki taktik: menşevik ve bolşevik	189
Devrimin zirvesi ve gericiilik	190
Enternasyonal ve devrim.....	191
Siyasi kitle grevi sorunu	192
22. Bölüm: Sömürgecilik ve Savaş: Stuttgart (1907).....	195
Sömürgeler sorunu	195
Militarizm ve savaş karşıtlığı	197
Stuttgart Kararı.....	199
Amerikan ulusal şovenizmi	201
23. Bölüm: Kopenhag Kongresi (1910)	203

Savaş karşıtı karar	203
Milliyetçi sendikalizm.....	204
Oportünist kooperatif anlayışları	205
Kautsky ve Legien.....	206
24. Bölüm: Savaş Bulutları Toplanıyor: Basel (1912)	209
Basel Manifestosu.....	209
Laflar ve işler	210
İkinci Enternasyonal güçleri.....	212
Dünya savaşı arifesinde sağ ve sol kanatlar	213
25. Bölüm: Büyük İhanet: 1. Dünya Savaşı.....	217
Büyük ihanet	218
İhanet nasıl gerçekleşti?	219
Vatan savunması.....	221
Emperyalist savaş.....	222
İkinci Enternasyonal'in kısır döngüsü	223
26. Bölüm: İkinci Enternasyonal'in Tarihsel Rölü(1889-1914)	225
Enternasyonal'in ilk yıllarındaki kazanımları	226
Oportünizmin bedeli	227
III. Kısım: Üçüncü Enternasyonal (1919-1943)	229
27. Bölüm: Zimmerwald Hareketi (1915-1917)	231
Üçüncü Enternasyonal'in işaretleri	231
Sosyalist savaş karşıtı konferanslar.....	232
Birinci Zimmerwald Konferansı	233
Kienthal Konferansı	234
1916 İrlanda ayaklanması	235
Lenin'in büyük teorik mücadelesi	236
28. Bölüm: Rus Burjuva Devrimi (Mart 1917)	239
Devrimin nedenleri	240

Gerici geçici hükümet	241
Partinin devrimci programı	241
Barışçıl devrim yolu	243
Stockolm (Zimmerwald) Konferansı.....	244
29. Bölüm: Rus Proleter Devrimi (Kasım 1917)	247
İktidarın ele geçirilmesi.....	248
Sovyet hükümeti işbaşında	250
Devrimin savunulması.....	252
30. Bölüm: Sovyet Sistemi	255
Siyasi yapı	256
Ekonomik temel	258
Sovyet düzeninde sendikalar	259
31. Bölüm: Alman ve Macar Devrimleri (1918-1919).....	263
Almanya’da Sovyetler	264
Devrim ihanete uğruyor	265
Burjuvazi yine iktidarda.....	267
Macar Devrimi	268
32. Bölüm: Üçüncü Enternasyonal’in Kuruluşu (1919)	271
İkinci Enternasyonal’in canlandırılması.....	272
Üçüncü Enternasyonal’e çağrı.....	273
Moskova Kongresi.....	274
Kongrenin programı	275
Üçüncü Enternasyonal’in kuruluşu.....	276
33. Bölüm: Devrimci Perspektif: İkinci Kongre (1920).....	279
Genç Komünist Enternasyonal’in kuruluşu	279
İkinci kongrenin programı	280
‘Sol’ komünizm	281
‘Yirmi bir madde’	283

34. Bölüm: Komintern ve Sömürgeler	285
Karl Marx ve ezilen halklar	286
Sosyal demokrat emperyalizm	287
Komünist anti-emperyalizm	289
35. Bölüm: Devrimci Mücadeleler: Üçüncü Kongre (1921).....	293
İtalyan faşizminin doğuşu.....	293
İki Buçukuncu Enternasyonal'in kuruluşu.....	295
Üçüncü KE Dünya Kongresi Programı	296
Bazı örgütsel sorunlar	297
Kadınlar arasında çalışma	298
36. Bölüm: Kızıl Sendikalar Enternasyonal (1921).....	301
Savaşta ve barışta IFTU	301
KSE'nin kuruluşu	303
KSE programı.....	304
KSE programının oluşturulması.....	304
Yeni devrimci sendikacılık	306
37. Bölüm: Birleşik Cephe: Dördüncü Kongre (1922).....	309
Lenin ve işçilerin birliği.....	309
Üç enternasyonalin Berlin konferansı	311
Komintern Dördüncü Dünya Kongresi	312
Birleşik cephe politikası	313
38. Bölüm: Kısmi İstikrar: Beşinci Kongre (1924).....	317
İki sosyal demokrat enternasyonalin birleşmesi	318
Almanya'da Ekim yenilgisi.....	318
Kongre ve kısmi kapitalist istikrar	319
Birleşik cephe sorunu.....	320
Komünist partilerin 'bolşevizasyonu'	322
39. Bölüm: Sınıf İşbirliği ve Sınıf Mücadelesi (1924-1928).....	325

Sanayide rasyonelleştirme	325
Britanya’da genel grev.....	327
Çin’de devrimci mücadeleler	328
Trotskiy-Zinovyev-Buharin muhalefetiyle mücadele.....	330
40. Bölüm: Altıncı Kongre: KE Programı (1928).....	333
Komintern programı	333
Komintern’in siyasi perspektifi	336
Emperyalist savaş ve sömürgelerde devrim	338
Örgütsel durum.....	339
41. Bölüm: Büyük Ekonomik Kriz (1929-1933)	341
Krizin vurduğu Amerika.....	342
Sovyetlerde birinci beş yıllık plan	343
Sınıf mücadelesi, faşizm, savaş hazırlıkları.....	345
42. Bölüm: Hitler Faşizmi ve Roosevelt’in “Yeni Anlaşma”sı	349
Alman faşizminin ilerleyişi	349
Hitler iktidarı ele geçiriyor.....	351
Alman faşizmi	353
Roosevelt’in Yeni Anlaşma’sı	354
43. Bölüm: Faşizme ve Savaşa Karşı	
Büyüyen Mücadele (1933-1935)	359
Çin’de devrimci mücadele.....	361
Fransa’da faşizmin yenilgisi	362
Avusturya’da silahlı mücadele	363
İspanya’da Silahlı Ayaklanma.....	365
Dimitrov Leipzig’de.....	365
44. Bölüm: Halk Cephesi: Yedinci Kongre (1935).....	367
Faşizmin tanımı	367
Uluslararası barış cephesi	368

Halkın anti-faşist birleşik cephesi.....	369
Sınıf güçlerinin birleştirilmesi.....	370
Yeni taktik yönelim	372
45. Bölüm: Halk Cephesi Hayata Geçiriliyor (1935-1939)	375
Çin’de ulusal anti-emperyalist cephe.....	375
Fransa’da halk cephesi hükümeti.....	377
Güney ve Kuzey Amerika’da halk cephesi	378
İspanya’da halk cephesi ve iç savaş.....	379
46. Bölüm: Münih: Savaş Giden Yol (1935-1939)	383
Yatıştırma suçu.....	383
SSCB’nin güçlenmesi.....	384
Münih ihaneti	386
Doludizgin savaşa doğru	388
47. Bölüm: 2. Dünya Savaşı: Savaşın Seyri	391
Savaşın emperyalist aşaması.....	391
Sovyet-Fin Savaşı.....	393
Hitler batılı güçleri eziyor.....	393
Savaşın değişen niteliği	394
Vefasız kapitalist müttefikler.....	395
Kızıl Ordu Nazi Almanyası’nı eziyor	397
48. Bölüm: 2. Dünya Savaşı’nda Gerilla Güçleri.....	399
Rus partizanları.....	400
Çinli gerillalar	402
Doğu ve Orta Avrupa’da partizanlar	404
Batı Avrupa’da direniş hareketleri.....	406
49. Bölüm: Üçüncü Enternasyonal’in Önemi (1919-1943)	409
Komintern neden feshedildi?	410
Komintern’in tarihsel rolü	412

IV. Kısım: Sosyalizmin Tarihsel İlerleyişi.....	415
50. Bölüm: 2. Dünya Savaşı'nın Ardından	417
Demokratik ve sosyalist güçlerin gelişmesi.....	418
Amerikan emperyalizminin dünyaya hakim olma çabası	418
Soğuk savaşın kaynağı.....	421
İkinci Enternasyonal ve soğuk savaş	422
51. Bölüm: Halk Demokrasilerinin Doğuşu (1945-1947)	425
Halk demokrasilerinin ortaya çıkışı	426
Yeni tipte proletarya diktatörlüğü	427
İtalya'da koalisyon hükümeti	428
Fransa'da demokrasi mücadelesi	430
İngiltere'de İşçi Partisi Hükümeti	431
Almanya ve Japonya'ya askeri baskı	433
52. Bölüm: Sendika ve Kitle Örgütlerinin Gelişmesi (1945-1947).....	435
Dünya Sendikalar Federasyonu'nun kuruluşu	436
Dünya işçi birliği için mücadele	437
Dünya gençlik örgütlenmesi.....	438
Uluslararası Demokratik Kadın Federasyonu	439
Avrupa'da kitlesel komünist partileri	440
53. Bölüm: Sömürge Dünyada Devrim (1945-1949)	443
Çin ve Hindistan Devrimleri	444
Diğer Asya ülkelerinde devrimler	446
Afrika ve Latin Amerika'da ulusal kurtuluş hareketleri	448
54. Bölüm: Soğuk Savaş'ın İlk Evreleri (1947-1950)	451
Nükleer diplomasi.....	451
Truman Doktrini	452
Marshall Planı.....	454
Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO).....	456

Sosyal demokrasi ve Amerikan emperyalizmi	457
55. Bölüm: Komünist Enformasyon Bürosu (1947).....	459
Tito ihaneti.....	460
Sağ sosyal demokratlar dünya sendikal hareketini bölüyor.....	462
Dünya sosyal demokrasisinin ideolojik çürümesi	464
56. Bölüm: Çin Devriminin Zaferi (1950)	467
Çan iç savaşı başlatıyor	467
Halkın zaferi.....	468
Çin halk demokrasisi	470
Mao Zedung'un Rolü	473
57. Bölüm: Wall Street Savaş, Dünya Barış İstiyor	475
Kore Savaşı	475
Hindic'in'de savaş	477
Hidrojen bombası.....	478
EDC'nin çöküşü	479
Dünya barışı için mücadele.....	480
Üçüncü Dünya Savaşı kaçınılmaz değildir	482
Stalin'in ölümü.....	484
58. Bölüm: Dünya Kapitalizminin Genel Krizi	485
Kapitalizm kendiliğinden düzelmez	486
Keynesçiliğin boşunallığı	486
Amerikan hegemonyası çözüm değil.....	489
Emperyalist savaş çılgınlığı.....	491
59. Bölüm: Dünyada Sosyalizmin Kaçınılmazlığı.....	493
Emsalsiz bir ekonomik ilerleme	494
Halkın sorunlarını sosyalizm çözer	496
Sosyalizme giden yol	499
60. Bölüm: Sosyalizmin Tarihsel İlerleyişi (1848-1954)	503

Kapitalizmin yükselişı ve çöküşü	503
İşçi sınıfının ilerleyişı	505
Marksizmin tarihsel haklılığı	506
Komünistlerin güçlenen etkisi	509
Son Notlar	511

Sunuş

Tarih ve Tarihçi

Marksist yöntemin açıklama ve dönüştürme gücünün en önemli unsurlarından biri, Marx ve Engels'in ilk düşünsel eserlerinden itibaren yazdıkları her satıra yön veren, tarihsel süreçleri ve bunlara içkin çelişkileri en doğru biçimde kavramalarını, bu süreçlerden geçmiş ve bitmiş olanları bugünden yola çıkararak berrak bir analize tabi tutabilmelerini ve güncel süreçleri ise somut olanaklar çerçevesinde mümkün olan en devrimci biçimde yönlendirebilmelerini sağlayan unsur onların diyalektik ve tarihsel materyalist bakış açılarıdır. Bu bakış sayesinde marksizm ne idealistler gibi tarihin yalnızca önemli insanların faaliyetlerinin bir çıktısı olduğunu düşünmüş, ne de kaba materyalistler gibi tarihin değiştirilemez bir deterministik rotası olduğunu zannetmişlerdir.

Bu iki büyük devrimci bilim insanının birlikte kaleme aldıkları ilk basılmış eser olan *Komünist Manifesto*'nun birinci bölümü “şimdiye kadarki tüm toplum tarihi sınıf mücadelesi tarihidir”^{*} cümlesiyle açılır ve marksist yöntemin tarihe verdiği önemi gösterir. Ancak Marx ve Engels'in henüz ortak düşüncelerinin temellerini atma çabası içinde kaleme aldıkları ve ölümlerinden ancak yıllar sonra basılan *Alman İdeolojisi*'nde bu konuda çok derin pasajlar vardır:

“Biz, yalnız tek bir bilim tanıyoruz, o da tarih bilimidir. (...) Tarihi doğa tarihi ve insanların tarihi diye ikiye ayırabiliriz. (...) insanların tarihi ile ayrıntılı biçimde uğraşmamız gerekecek: gerçekte hemen hemen her ideoloji ya bu tarihe değin yanlış bir anlayışa indirgenir ya da bu anlayışı büsbütün bir yana bırakmak gibi bir tutuma varır. İdeolojinin kendisi de zaten bu tarihin görünümlerinden biridir ancak.”^{**}

Marx ve Engels kendi bilimsel yöntemlerini ve siyasi mücadelelerini geliştirdikçe,

* Karl Marx ve Friedrich Engels, *Komünist Parti Manifestosu*, s. 11, 5. Baskı, Yazılama Yayınları, İstanbul, 2009.

** Elyazmasında çizili pasaj, Karl Marx ve Friedrich Engels, *Alman İdeolojisi [Feuerbach]*, s.38, dipnot 8, 5. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 2004.

ideolojiyi salt bir “yanlış bilinç” olarak görmekten vazgeçtiler; nitekim ustaların “*seve seve farelerin kemirici eleştirisine terk ettikleri*”^{*} orijinal metinde de yukarıda aktardığım pasajın üstü çizilmişti. Ne var ki tarihyazımı ile ideoloji arasındaki kurulan güçlü bağ, marksizmin tarihe yönelik bakışının önemli bir unsuru olarak kaldı ve ona yön verdi.

Tarihin ne olduğu ve tarihçinin tarih ile olan ilişkisi konusunda çok değerli saptamalar yapmış olan bir başka kişi kanımca İngiliz tarihçi Edward Hallett Carr’dır. Carr, *Tarih Nedir?* başlıklı kitabında aynı zamanda “tarihçi kimdir?” sorusunu da sorar ve çok parlak bir karşılaştırma yapar. Carr’ın karşılaştırdığı kişiler, 1840’lar İngilteresi’nde tarihçilik yapan ve *Yunan Tarihi* isimli eseri yazan Grote ile 1850’ler Almanyası’nda tarihçilik yapan ve *Roma Tarihi* isimli eseri yazan Mommsen’dir. Her ikisinin de binlerce yıl önceye dair tarihsel olgulara içinden geldikleri toplum ve mensubu oldukları toplumsal sınıfın gözüyle baktıklarını güçlü biçimde vurgulayan Carr, ardından tarihçiye dair şu sözleri sarf eder:

“(…)amacım yalnızca iki önemli gerçeği göstermek: Birincisi, tarihçinin kendisinin konuya yaklaşımındaki hareket noktasını kavrayamadıkça, onun çalışmasını tam olarak **anlayamaz ya da değerini veremeyiz**, ikincisi, o hareket noktasının kendisi toplumsal ve tarihi bir temelden kaynak alır. (...) Tarihçi, tarih yazmaya başlamadan önce, tarihin ürünüdür.”^{**}

Pasajdaki vurgu bana ait, zira elinizde bulunan eser hakkında, bu konuda söylenmesi gerekenler olduğunu düşünüyorum.

Öncelikle tarihçiyi ele alalım: *Üç Enternasyonalin Tarihi*’ni yazan William Z. Foster (1881-1961) ABD’nin en önemli Marksistlerinden biriydi. 22 yıl boyunca (1924-1932 ve 1944-1958) ABD Komünist Partisi’nin genel başkanlığını yaptı, ABD’deki sınıf mücadelesinin başat örgütçülerinden biri olmanın yanı sıra farklı dönemlerde farklı karakterler kazanan sol-içi polemiklerin de en önemli kalemlerinden birisiydi. 100’den fazla kitap, broşür ve makale yazdı. Foster uzun siyasi kariyeri boyunca iki dünya savaşını, Ekim Devrimi ve Sovyetler Birliği’nin kuruluşunu, İkinci Enternasyonal’in dağılıp, Komintern ve Kominform’un kuruluş ve dağılıp, Çin Devrimi’ni ve sosyalizm açısından önem taşıyan başka pek çok gelişmeyi yaşadı. Foster bunlara “tanıklık” etmedi, her birinin etkisini kendi siyasi yaşamında hissetti.

Kitabın yazıldığı tarih de ayrıca önem taşıyor: *Üç Enternasyonalin Tarihi* 1955 yılında yazıldı. Foster henüz ABD Komünist Partisi’nin başındaydı. Stalin ölmüş, ancak henüz Sovyetler Birliği Komünist Partisi 20. Kongresini toplamamış ve sonraki SBKP Genel Sekreteri Nikita Hruşçov “destalinizasyon” adımı atmamıştı. Çin Halk Cumhuriyeti

* Friedrich Engels, *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*, s.7, 3. Baskı, Sol yayınları, Ankara, 1992.

** Edward Hallett Carr, *Tarih Nedir?*, s.42-46, 8. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

kurulmuş, ancak Sovyetler Birliği ile aralarında düşmanlığa varacak olan ayrışma henüz gerçekleşmemişti. Bütün bunların ötesinde, dünya devrimi büyük zaferleri henüz yeni geride bırakmış ve geleceğe umutla bakıyordu.

Foster tarafından bu koşullarda yazılan *Üç Enternasyonalin Tarihi*, bir tarih çalışması olmasının yanı sıra, her marksist eser gibi aynı zamanda bir mücadele aracıydı; dolayısıyla kitap, yazıldığı dönemde Foster tarafından yürütülmekte olan mücadelenin ihtiyaçlarının izlerini güçlü biçimde taşıyor. Kanımca çok değerli olan bu eserin değerinin ancak bu vurgular akılda tutularak okunduğu takdirde anlaşılabileceğini düşünüyorum. Öteki türlü, eserde bulunan pek çok eşitsiz vurgu ya da sonrasında yanlışlanan kimi tezler eserin değerine gölge düşürecek bir nitelik kazanacaktır.

Örneğin, kendisi net biçimde Sovyetler Birliği çizgisinde olan; ayrıca kitabın sayfalar süren kaynakçasından da görülebileceği üzere sosyalist cenahtaki her hareketi yakından takip eden Foster'ın, Mao Zedung ve Çin Komünist Partisi'nin çizgisinin 1950'lere geldiğinde Sovyetler Birliği ile ciddi biçimde ayrılmaya başladığını fark etmemiş olması mümkün değildir. Hayatı boyunca revizyonizmin her türüyle mücadele eden Foster, kuşkusuz Mao'nun (kitabın Çin ile ilgili 56. bölümünde, 13 numaralı dipnotta da alıntılıdığı), "*Sovyet tipi cumhuriyet sömürge ve yarı sömürge ülkelerde hayata geçirilmeye uygun değildir*" çıkarsamalarının özgüncülük üzerinden revizyonizme kapı açtığını görmektedir. Ancak o, Çin Devrimi'nin izlemekte olduğu yolu, birleşik cephe ve sonrasında kurulan halk demokrasilerinin ilerlediği yolun bir parçası olarak tahlil etmektedir, zira bu tahlil o dönemde dünya devriminin önderi Sovyetler Birliği açısından en doğru politik pozisyonudur. Foster, *Üç Enternasyonalin Tarihi*'ni, Mao'nun düşüncesindeki revizyonist eğilimler kadar Hruşçov yönetiminin basiretsizliklerinden doğan SBKP-ÇKP ayrışmasının ilerlediği yıllarda yazsaydı, Çin Halk Cumhuriyeti'ne karşı tavrı kesinlikle farklı olurdu. Ancak elinizdeki kitaptaki pozisyonu bilgisizlikten değil, siyasi duruştan kaynaklanmaktadır.

Benzer biçimde Foster, ABD'deki sınıf mücadelesi deneyiminin, çeşitli kritik momentler ve olaylar haricinde, dünya sosyalist mücadelesinin oldukça önemsiz bir unsuru oluşturduğunu kuşkusuz bilmektedir. Kitabın yazıldığı tarihte çoktan sosyalizmin baş düşmanı haline gelmiş olan ABD'nin, bir yandan emperyalist gücünün ona sağladığı maddi olanakları kullanarak bünyesindeki işçi hareketini kötürüm ettiğini, diğer yandan da McCarthy'nin cadı avlarıyla sosyalist aydın ve öncülerini terörize edip etkisizleştirdiğini yalnızca işçi sınıfını örgütlemeye yönelik çabaları sırasında gözlemlemekle kalmamış, aynı zamanda 20 Temmuz 1948'de tutuklanarak birinci elden yaşamıştır. Foster buna rağmen *Üç Enternasyonalin Tarihi*'nde ABD'deki sosyalizm mücadelesine özel bir büyüteç tutmaktadır, çünkü dünyanın sosyalizme en uzak ülkesinde yaşıyor olsa da, bir devrimci olarak bunu kabullenmemektedir. Aksi takdirde, 1932-1944 döneminde koltuğunu devrettiği Earl Bowder gibi Roosevelt güzellemesi yapması ya

da keynesçi ekonomi politiği işçiler açısından bir kazanım olarak değerlendirmesi beklenirdi.

Peki, bu denli özgün bir tarihsel dönemin ve tarihçinin ürünü olan *Üç Enternasyonalin Tarihi*'nin bugünkü değeri nedir?

Birincisi kuşkusuz marksizm-leninizmin enternasyonallere dair tarih yazımının Türkçeye kazandırılmasının gerekliliğidir. Bu konuda var olan Türkçe kaynaklar yalnızca sayıca sınırlı değildir, aynı zamanda tamamı anti-sovyetik yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Örneğin bu kitaplardan en bilineni olan *Komintern'den Kominform'a**, bütün Komintern ve Kominform deneyimlerini bir büyük başarısızlık olarak değerlendirmekte, daha da ileri giderek Kominform'un *Stalinizmin Doruğu* olduğunu iddia etmektedir. Tarihin tarafsız olamayacağını yukarıda belirtmiştim, dolayısıyla aradığımız tarafsızlık değil. Ancak Komintern ve Kominform deneyimlerinin ve bunların 1. ve 2. enternasyonallerle olan sürekliliğinin, bu deneyimleri gerçekleştiren teorik, ideolojik ve siyasi hattın bir temsilcisi tarafından aktarılmasına kuşkusuz ihtiyaç var. Bu kitapla, marksizm-leninizmin devrimci perspektifinin en önemli uğraklarından ikisinin Türkçeye kazandırılmış tarihini troçkist hattın tekelinden (biraz gecikerek de olsa) kurtarmış oluyoruz.

Kitabın taşıdığı ikinci değer ise, itiraf etmem gerekir ki beni bu çeviri konusunda en fazla heyecanlandıran yönünü oluşturuyor.

Foster *Üç Enternasyonalin Tarihi*'nin 50 ve 57. bölümlerinde ABD'nin dünyaya egemen olma planını berrak biçimde deşifre ediyor ve bu planın unsurlarını şöyle sıralıyor: Sovyetler Birliği'nin dağıtılması, diğer emperyalist ülkelerin ABD emperyalizmine tabi kılınması, emperyalist olmayan ülkelerin de birer uydu haline getirilmesi.

Üç Enternasyonalin Tarihi 1955'de yazıldı. O tarihten bugüne, ABD Foster'ın saydığı hedeflerin tümüne ulaştı. Giderek derinleşen tüm çelişkilere rağmen halen emperyalist hiyerarşinin zirvesinde duruyor, diğer emperyalist ülkelere göre orantısız bir maddi, siyasi ve askeri gücü elinde bulunduruyor ve tüm dünya emekçilerine yönelik işlediği sayısız suça her gün bir yenisini ekliyor.

Üç Enternasyonalin Tarihi bugün yazılsaydı nasıl yazılırdı bilmiyorum. Belki de Carr'ın, tarihçinin tarihi nasıl yazacağına dair saptamaları Foster için hayli olumsuz çalışır ve ortaya bir umutsuzluk, hatta kayıtsızlık ifadesi çıkardı. Bu umutsuzluk ve kayıtsızlık, sosyalist düşüncenin dünya çapında bugün geldiği noktada bir istisna değil, kural haline gelmiş durumda. Bu düşünsel ricat kuşkusuz sınıf mücadelesi tarihinin acımasız diyalektiğinin bir sonucu, ancak aynı diyalektik yasalar, burjuvazinin iktidarı güçlendikçe ve pervasızlaştıkça, işçi sınıfının da direnmesini ve yüzünü devrime dönmesini sağlayacak güçlenme olanaklarının doğacağını söylüyor.

* Fernando Claudin, *Komintern'den Kominform'a*, 2 Cilt, Belge Yayınları, İstanbul, 1990.

Yılgınlık ve mücadele kaçkınlığı yenilgi dönemlerinin doğal bir unsurudur*, ancak umutsuzluk az önce belirttiğim diyalektik yasalar ışığında bir o kadar da gayribilimseldir. Bugün umudunu ve enerjisini yitirmeden çaba sarf eden, gerek mücadeleyle yeni tanışmış, gerekse ona yıllarını vermiş her devrimcinin, sosyalizmin mücadele tarihine, büyük deneyimlerine ve zaferlerine bakıp; onlardan yalnızca ders çıkartmak değil, aynı zamanda heyecan ve umut üretmeye ihtiyacı var. Sosyalist mücadelenin ve marksist-leninist doğrultunun tarihi, o mücadelenin kazanımlarını küçümsemeyi marifet sayan açık ve örtük liberallerin değil, *bizim* tarihimizdir ve o tarihe nasıl yaklaşmamız gerektiği konusunda bana en doğru gelen sözleri, çok değer verdiğim bir yoldaşım şöyle özetlemektedir:

“Solun tarihindeki doğru ve yanlışları, iyi ve kötü yanları, ilerletici ve geriletici, yararlı ve zararlı öğeleri ayırtırmaya çalışırız. Bunu yaparken, yöntemsel değer taşıdığını düşündüğüm ve önerdiğim bir yaklaşım da şudur: Bu hatalar bizim hatalarımızdır. Başarılar bizim kazanımlarımızdır.”**

Elinizdeki kitabı dostum Can Saday, olabilecek en zor koşullarda aylarca emek vererek çevirdi ve bana bu sunuş ve kimi açıklayıcı dipnotlar yazmaktan başka pek az iş bıraktı. Her satırını heyecanla okuduğum bu kitabı Türkçeye kazandırdığı için ona teşekkür ediyor ve *Üç Enternasyonalin Tarihi*'ni aynı heyecan ve kıvançla ilginize sunuyorum.

Nevzat Evrim Önal
15 Ağustos 2011, İstanbul

* V.I. Lenin, “Sol” Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı, s.16, 6. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 1999.

** Aydemir Güler, Türkiye Sol Tarihinde Yöntem ve Tartışmalar, s.280, Yazılama Yayınları, İstanbul, 2010.

Kısaltmalar Listesi

AFL	Amerikan İşçi Federasyonu (American Federation of Labor)
APRA	Devrimci Amerikan Halk İttifakı (Alianza Popular Revolucionaria Americana – Peru vd.)
ARU	Amerika Demiryolu Sendikası (American Railway Union)
BM	Birleşmiş Milletler
CGT	Genel İşçi Konfederasyonu (Confédération Générale du Travail – Fransa vd.)
CGTU	Genel İşçi Konfederasyonu - Birlik
CIO	Sanayi Örgütleri Kongresi (Congress of Industrial Organizations – ABD)
CIT	İnter-Amerikan İşçi Konfederasyonu (Confederación Interamericana de Trabajadores – Kuzey ve Güney Amerika)
CNR	Ulusal Direniş Konseyi (Conseil National de la Résistance – Fransa)
CPPCC	Çin Halkının Siyasi Danışma Konferansı (Chinese People's Political Consultative Conference)
CSLA	Latin Amerika Sendikal Konfederasyonu (Confederación Sindical Latinoamericana)
CTAL	Latin Amerika İşçi Konfederasyonu (Confederacion de Trabajadores de América Latina)
ECA	Ekonomik İşbirliği İdaresi (Economic Cooperation Administration)
EDC	Avrupa Savunma Topluluğu (European Defence Community)
ERP	Avrupa Yeniden İnşa Programı (European Recovery Program)
FTP	Fransız direnişinin komünist örgütü (Franc Tireurs Partisans)
GKE	Genç Komünist Enternasyonal
ICFTU	Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu (International Confederation of Free Trade Unions)

26 Kısaltmalar Listesi

IFTU	Uluslararası Sendikalar Federasyonu (International Federation of Trade Unions)
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Organization)
ILP	Bağımsız İşçi Partisi (Independent Labour Party – İngiltere)
IWW	Dünya Sanayi İşçileri (Industrial Workers of the World – ABD vd.)
KAPD	Alman Komünist İşçi Partisi (Kommunistische Arbeiter-Partei Deutschlands)
KE	Komünist Enternasyonal (Komintern)
KEYK	Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi
KMT	Çin Milliyetçi Partisi (Kuomingtang)
KP	Komünist Parti (çeşitli ülkeler)
KSE	Kızıl Sendikalar Enternasyonalı (Profintern)
MRP	Katolik Parti Cumhuriyetçi Halk Hareketi (Mouvement Républicain Populaire – Fransa)
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
NEP	Yeni Ekonomi Politikası
NLU	Ulusal İşçi Sendikası (National Labor Union - ABD)
POUM	Birleşik Marksist İşçi Partisi (Partido Obrero de Unificación Marxista – İspanya)
RSDİP	Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi
SBKP	Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SEATO	Güneydoğu Asya Anlaşması Örgütü (Southeast Asia Treaty Organization)
SLP	Sosyalist İşçi Partisi (Socialist Labor Party – ABD)
SP	Sosyalist Parti (çeşitli ülkeler)
SR	Sosyalist-Devrimciler (Socialist-Revolutionaries – Rusya)
TUC	Sendikalar Konfederasyonu (Trade Unions Confederation – İngiltere)
UID	Uluslararası İşçi Derneği (Birinci Enternasyonal)
UNRRA	Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (United Nations Relief and Rehabilitation Administration)
USB	Uluslararası Sosyalist Büro
WFDY	Dünya Demokrat Gençlik Federasyonu (World Federation of Democratic Youth)
WFTU	Dünya Sendikalar Federasyonu (World Federation of Trade Unions)

Enternasyonallerin Dünya Kongreleri ve Önemli Konferansları

Birinci Enternasyonal (Uluslararası İşçi Derneği)

1864 Londra (Konferans)
1866 Cenevre
1867 Lozan
1868 Brüksel
1869 Basel
1872 Lahey
1876 Philadelphia (dağıtıldı)
1877 Cenevre

Anarşist Enternasyonal

1872 St. Imier
1873 Cenevre
1874 Brüksel
1876 Bern
1877 Verviers
1881 Londra (sona erdi)

Ara dönem sosyalist ve emek kongreleri

1877 Ghent
1881 Chur
1883 Paris
1886 Paris
1888 Londra

İkinci Enternasyonal

1889 Paris
1891 Brüksel
1903 Zürih
1896 Londra

28 Enternasyonallerin Dünya Kongreleri ve Önemli Konferansları

1900 Paris

1904 Amsterdam

1907 Stuttgart

1910 Kopenhag

1912 Basel (Konferans)

(Savaş döneminde askıya alındı)

1. Dünya Savaşı sürerken yapılan emek kongreleri

1915 Kopenhag (tarafsız ülkeler)

1915 Viyana (İttifak devletleri)

1915 Londra (İtilaf devletleri)

1915 Zimmerwald (Uluslararası sol kanat)

1916 Kienthal (Uluslararası sol kanat)

1917 Stockholm (Uluslararası sol kanat)

1917 Londra (İtilaf devletleri)

1918 Londra (İtilaf devletleri)

Komünist Enternasyonal (Üçüncü Enternasyonal)

(Tümü Moskova'da olmak üzere) 1919, 1920, 1921, 1922, 1924, 1928, 1935 (1943'te dağıtıldı)

İkinci Enternasyonal (İşçi ve Sosyalist Enternasyonalı ismiyle yeniden hayata geçirildi)

1919 Bern (Konferans)

1919 Amsterdam

1921 Viyana (İki Buçukuncu Enternasyonal)

1922 Berlin (Üç Enternasyonalin Kongresi)

1923 Hamburg (İki ve İki Buçukuncu Enternasyonallerin birleşmesi)

1925 Marsilya

1928 Brüksel

1931 Viyana

1933 Paris (Konferans)

(Hitler döneminde askıya alındı)

1951 Frankfurt (Sosyalist Enternasyonal olarak yeniden hayata geçirildi)

1952 Milan

Komünist Enformasyon Bürosu konferansları

1947 Varşova

1948 Bükreş

1949 Budapeşte

I. Kısım
Birinci Enternasyonal (1864-1876)

1. Bölüm

Genel Ekonomik ve Siyasi Arka Plan

Birinci Enternasyonal'in 1864'te Londra'da "Uluslararası İşçi Derneği" (UID) adıyla kuruluşu kapitalist gelişmenin hızlı bir evresine rastlar. 15. ve 16. yüzyılların büyük keşif seyahatleri, ticaretin geniş çaplı yayılması ve birçok yerel zanaatın serpilip gelişmesiyle kapitalizme büyük bir itki vermişti. Bu büyük itki, özellikle İngiltere'de, Sanayi Devrimi ile çok daha yoğunlaştı. Sanayi Devrimi 18. yüzyılın ortalarında başladı ve Friedrich Engels'e göre, yaklaşık 1830'da tamamlandı. Bununla birlikte kapitalizmin hızlı genişlemesi devam etti. Bütün bu gelişim, toplumun, feodalizmin tarımsal-merkantil temelinden kapitalizmin sınai temeline dönüşümünün miladını oluşturur.

Sanayi Devrimi

Merkezi İngiltere olan Sanayi Devrimi, kömür, demir, tekstil endüstrileriyle demiryollarının büyük bir hızla büyüyüp genişlemesiyle kendini gösterdi. Bu gelişmeler, bir devrimci icatlar dizisine dayanıyordu. Bunların başlıcaları arasında, Henry Cort'un demir imalatında; John Kay, James Hargreaves, Richard Arkwright ve Samuel Crompton'ın tekstil makineleri tasarımı; Thomas Newcoman, Richard Watt ve George Stephenson'ın buhar makinesinin bulunması ve sanayi ile taşımacılığa uygulanmasındaki icatları yer alıyordu. Bu icatlar dizisinde en önemlisi, Amerikalı Eli Whitney'in 1793'te bulduğu, doymak bilmez yeni İngiliz tekstil sanayisine ucuz ve bol pamuk sağlayan çırçır makinesiydi.

Sanayi Devrimi'nin çok daha köklü ekonomik etkileri arasında; üretimi el emeği temelinden makine temeline çevirmesi, küçük atölyelerin yerine devasa fabrikaları geçirmesi, hareket enerjisi kaynağı olarak rüzgâr ve su yerine buharı kullanmaya başlaması, taşımacılık sistemini ülkeyi bir demiryolu, kanal ve karayolu ağıyla, denizleri önceleri yelkenli ve nihayet buharla işleyen dev gemi filolarıyla kaplayarak devrimcileştirmesi bulunuyordu.

Önceleri devasa miktarda ucuz kömür arzı ve stratejik ticari konumu sayesinde İngiltere, yeni sanayileşmenin ana merkezi haline geldi. 1720 ile 1839 arasında, İngiltere'nin pik demir üretimi 25.000 tondan 1.347.000 tona çıkarken, sanayi için ithal

ettiği pamuk miktarı 1764'te 4.000.000 libreden 1833'te 300.000.000 libreye yükseliyordu¹. 19. yüzyılın ortalarında İngiltere, imal edilen tüm malların çoğunluğunu üreterek, "dünyanın atölyesi" haline gelmişti.

Sanayi Devrimi'nin İngiltere'den Kıta Avrupası'na sıçraması uzun sürmedi. İlk evrelerinde Fransa, kendi hesabına birçok dikkat çekici icatla, neredeyse İngiltere ile başa baş durumdaydı; ancak 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, büyük ölçüde kömür arzının yetersizliği yüzünden, çok geride kaldı. Benelüks ülkeleri erkenden önemli sanayi merkezleri haline gelirken, 1850 itibarıyla Almanya da sanayileşme yoluna iyiden iyiye girmiş bulunuyordu. Bununla birlikte Almanya'nın önünde, ticari bakımdan elverişsiz konumu, feodal ayak bağları ve savaşlarla periyodik olarak istila ediliyor olması nedeniyle bir dizi engel bulunuyordu. Amerika Birleşik Devletleri ise Sanayi Devrimi'nin etkisini çabucak hissedecek ve sonunda İngiltere'yi çok geride bırakacaktı. 1790'da New England'da yeni gelişmeye başlayan tekstil sanayisinde, 1805'te yaklaşık 4.500, 1860'ta ise 5.235.000 iplik tezgâhı çalışmaktaydı². Bu arada, Kuzey Atlantik eyaletlerinde kayda değer bir sanayi varlığı (demir, kundura, kereste, gemi yapımı vs.) gelişmekteydi. Yine de, ABD'de geniş ölçekli sanayileşmenin tam anlamıyla faaliyete geçmesi 1850'leri buldu. Doğu Avrupa'ya gelince: Birinci Enternasyonal kurulduğu sıralarda pek küçük bir sanayiye sahipti. Asya, Afrika, Avustralya ve Latin Amerika'da ise sanayi hemen hiç yoktu.

Kapitalizmin siyasi konsolidasyonu

Sanayi ve ticaretin hızlı gelişimiyle sanayi devrimi, kendini küçük burjuvaziden tedricen ayırtıran bir zengin kapitalistler sınıfını, burjuvaziyi yarattı. Bu yeni ve güçlü sınıf, genç kapitalizmin hakim feodal sisteme karşı çoktan yürütmeye başladığı keskin mücadeleyi daha da yoğunlaştırdı. Kapitalistler büyük feodal toprak sahiplerine (krallar, papalar, piskoposlar ve asiller) karşı felsefi, ekonomik, siyasi ve askeri bir savaş verdi. Bu mücadele son derece kanlı iç savaşlarla yürütülen pek çok burjuva devriminde doruğa ulaştı.

Uzun bir burjuva devrimleri dizisi, sonunda dünyanın her yerine yayıldı ve günümüze kadar devam etti. Ancak, Birinci Enternasyonal'in kurulduğu zamana dek bu devrimlerden gerçekleşen en önemlileri İngiltere (1649), ABD (1776), Fransa (1789), Haiti (1790), Amerika'daki İspanyol sömürgeleri (1810), Brezilya (1822), Fransa (1830), Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya ve Macaristan (1848), İtalya (1859) ve ABD'de (1861) meydana gelmişti. Nihayetinde kapitalizmi dünyada egemen kılacak olan bu devrimlerin genel etkisi o tarihte İngiltere, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da kapitalistleri az ya da çok iktidara yerleştirmiş olmasıydı.

Bu burjuva devrimleriyle paralel ve bağlantılı olarak Büyük Britanya, ABD, Fransa, Almanya, İtalya, Belçika ve diğer ülkelerde, kapitalistlerin yönlendirdiği modern burju-

va devletlerin inşa süreci mesafe kat etti. Kapitalistlerin, emekçi sınıfı baskı ve sömürü altında tutmak, kendi ulusal pazarlarındaki egemenliklerini güvence altına almak ve ulusların askeri güçlerini savaş amacıyla harekete geçirmek için, feodalizmin karakteristiği olan gevşek, değişken ve (Almanya ve İtalya'daki gibi) atomize siyasi rejimlere değil, cumhuriyet ya da anayasal monarşi sayesinde daha kesin tanımlanmış ve iyi örgütlenmiş ulusal devletlere ihtiyacı vardı. Yeni burjuva devletlerin inşası, birçok küçük halkın (Büyük Britanya'da İskoçlar, Galliler ve İrlandalıların) şiddetle ezilmesinin yanı sıra çok sayıda yoğun ulusal savaş çıkmasına yol açtı. Bunların arasında 18. yüzyılın Fransız ve İngiliz savaşları, 1776 ve 1812'deki Amerikan-İngiliz savaşları, 1799-1815 Napolyon savaşları, 1846 ABD-Meksika savaşı, 1853 Kırım savaşı, 1859 Fransa-Avusturya savaşı, 1861 Amerikan İç Savaşı ve tam da Birinci Enternasyonal'in kuruluş yıllarında Prusya'nın 1864'te Danimarka'ya, 1860'da Avusturya'ya ve 1870'te Fransa'ya karşı savaşları yer alıyordu. Kapitalist sistem her yerde savaş ve devrimin kan ve çamuru içinde geliştirdi.

Sanayi Devrimi ve işçiler

Kapitalizmin hızlı gelişimi başta İngiltere'de olmak üzere, kısa sürede çalışan yığınlar üzerinde derin etkilere yol açtı. Daha önce bağımsız üretici iken koyun besiciliğine mera açmak için topraklarından sürülen çok sayıda köylü yeni fabrikalara dolduruldu ve ücretli işçi haline geldi. Kendi hesabına ya da küçük atölyelerde çalışmakta olan çok sayıda zanaat ustası, giderek büyüyen manüfaktür atölyelerinde toplanmaktaydı. Modern işçi sınıfı doğuyordu. Sanayinin evrimi üzerinden proletaryanın bu yaratılışı, kapitalizmin gelişmekte olan tüm ülkelerinde gerçekleşiyordu.

Kapitalistler, kendi sosyal sistemlerine karakteristik olan sınırsız açgözlülükleriyle erkek kadın ve çocuk işçileri öldüresiye çalıştırıyordu. İşçilerin çalışma ve hayat şartları kölelerinkinden ancak bir gömlek üstündü. Çalışma saatleri günde 12 ila 16 saat arasında değişiyordu. Ücretler açlık seviyesindeydi. Çocuklar altı yaşından itibaren imalat-hanelerde çalıştırılıyordu ve patronlar örgütsüz ücretli işçileri fabrikalarda diktatörce yönetiyordu. 1833 tarihli bir parlamento raporunda "İngiliz işçilerinin içinde bulunduğu sefaletin; Amerika'daki köleliğin, İrlanda'daki İngiliz toprak beyliğinin ve Hindistan'daki Britanya hakimiyetinin dehşetini neredeyse gölgede bıraktığı" belirtiyordu³. 1844 *İngiltere'sinde İşçi Sınıfının Durumu* adlı büyük eserinde Engels, işçilerin bu dönemdeki dehşet verici konumunu silinmez bir şekilde resmetmiştir. Kıta Avrupası'nda ise, kapitalizmin hakimiyeti ele geçirdiği her yerde durum, İngiltere'den bile beterdi. Fransa ve Batı Almanya'daki yeni fabrikalar sefil köle kamplarından başka bir şey değilken; Marx Belçika'yı "kapitalistlerin cenneti" olarak adlandırıyordu. "Özgürlükler Ülkesi" ABD'de sanayi işçileri arasında benzer kötü şartlar hakimdi ve kölelerin mi,

* Bu eser Türkçe'ye *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu* ismiyle tercüme edilmiştir.

yoksa ücretlilerin mi daha kötü fiziksel şartlar altında bulunduğu tartışmalıydı. Foner, Commons ve diğer emek tarihçileri, yüzyılın ilk yarısında başta tekstil olmak üzere genç Amerikan sanayisinin karakteristiği olan üç kuruşluk ücretleri, bitmez tükenmez çalışma saatlerini, küçük atölye ve dükkânlardaki patron despotluğunu ve erkek, kadın, çocuk işçilerin nasıl canice sömürüldüklerini canlı bir şekilde betimlemiştir. Bu ülkelerde tekrarlayan ekonomik krizler sırasında, işsiz yığınların yoksulluk ve sefaleti tarif edilemezdi.

Kapitalist ülkelerde işçiler, düşürüldükleri ekonomik ve siyasi köleliğe karşı çeşitli yollardan mücadele ettiler. ABD Anayasası'ndaki Haklar Beyannamesi'nin parlak bir örneğini oluşturduğu burjuva platformlarının yıldızlı vaatlerinden bazılarını koparma umuduyla Avrupa ve Amerika'da çeşitli burjuva devrimlerinde ön safta savaştılar. Fakat işçiler için bu tür kâğıt üzerindeki hakların ancak bunları hayata geçirmek için kararlı bir şekilde mücadele ettiklerinde gerçek hale gelebileceği deneyim ile çabucak ortaya çıktı.

İşçiler, barbarca mahkum edildikleri dayanılmaz çalışma ve hayat şartları ile mücadele etmek için çeşitli biçimlerde ortaya koydukları kendi öz sınıf güçlerine güvenmek zorundaydı. İngiltere'de ludistler* makineleri kırıp fabrikaları tahrip ederken, işçiler 1819'da Manchester'da, 1831-34'te Lyons, Fransa'da, 1844'te Silezya ve Bohemya'da görüldüğü gibi birçok ülkede ayaklanmalara giriştiler. İngiltere'de 1832'deki seçim mücadelesinde olduğu gibi, burjuvazinin liberal kesimlerinin peşinde siyasal reformlar için de çabaladılar. Dayanışma dernekleri ve kooperatifler kurmuş olsalar da, işçiler yüzünü en çok sendikalara döndü. Kapitalizmin kendini inşa ettiği her yerde işçilerin çabucak öğrendiği şey, sanayiye durdurarak sömürücülerinin kârlarını geçici olarak kesintiye uğratan son derece önemli bir silaha sahip olduklarıydı: Grev.

Erken dönem sendikal hareket

Kapitalizmin anayurdu İngiltere'de sendikaların oluşmaya başlaması 1752 gibi erken bir tarihe kadar gider⁴. Bu öncü sendikalar esas olarak vasıflı işçi gruplaşmalarıydı ve sert örgütlenme karşıtı yasalarla, çoğunlukla illegal bir konumda boğuşmak zorundaydılar. 1824'te bu tür yasaların kısmen ilga edilmesi, o güne kadar "dostluk dernekleri" kılığında gizlenen çok sayıda sendikanın açığa çıkmasını sağladı. Hareket hızlı bir atılım yaşayarak, 1830'da Emeğin Korunması için Ulusal Dernek'te ulusal ölçekte kristalize oldu. Bu örgüt, 1833-34'te doğan Büyük Ulusal Birleşik Sendika'nın öncüsüydü. Bu sendika tahminen 500 bin üyeye sahipti.

1837'de, bir yıl önce kurulmuş olan Londra Derneği'nin inisiyatifıyla büyük çartist hareket başladı. Çartistizm, sendikaların tümünü içermese de büyük çoğunluğunun des-

* İngiltere'de 19. yüzyılın başlarında tekstil endüstrisinde ortaya çıkan "makine kırıcı" işçi hareketi (ç.n.).

teğini alan, aynı zamanda küçük burjuvazinin geniş kesimlerini de içine çeken yaygın bir işçi sınıfı siyasi hareketiydi. Önde gelen liderleri James Bronterre O'Brien, Feargus O'Connor, G. J. Harney, Ernest Jones ve William Lovett olan hareketin başlıca yayını *The Northern Star* (Kutup Yıldızı) gazetesi idi. Hareket, sonunda 1841'de Ulusal Charter Derneği'nde kristalize oldu.

Ünlü "Altı Madde" ya da "Halkın Fermanı" olarak bilinen çartist program 1837 başlarında Parlamento'ya sunuldu. Programın başlıca hedefi işçilerin oy hakkını kazanmaktı. O tarihte İngiltere'de 6 milyon erkekten sadece 850 bini oy hakkına sahipti. "Altı Madde" erkekler için evrensel oy hakkı, eşit seçim bölgeleri, yıllık Parlamento, Parlamento üyelerine maaş bağlanması, gizli oylama ve Parlamento üyeliği için mülk sahibi olma şartının kaldırılmasını talep ediyordu.

Çartistler bu temel programı desteklemek üzere ülkenin her yerinde görülmemiş kapsamda bir ajitasyon yürüttü. Bazı mitingleri 350 bin kişilik katılıma ulaştı. Bunun yanı sıra Parlamento'ya birkaç tane toplu dilekçe sunuldu ki, bunlardan birinin altında 19 milyonluk ülke nüfusundan toplanmış 5 milyon imza bulunuyordu. Gerici Parlamento çartistlerin toplu dilekçelerini alaycı bir tavırla geri çevirdiğinde ise, hareket taleplerini gerçekleştirmek için genel grev ve ayaklanma yöntemlerini kullanmaya girişti.

İlk büyük çarpışma 1842'de, Parlamento'nun "Altı Madde" için 3.317.700 imza taşıyan büyük bir toplu dilekçeyi reddetmesiyle yaşandı. İşçiler birçok yerde greve giderek ayaklandılar. Hareket yenildi, bu arada hareketin bin beş yüz kadar önderi ve eylemci işçisi tutuklandı. 1848'de çartist hareket Batı Avrupa'daki devrimci durumun etkisiyle yeniden canlandıysa da, eski gücünü kaybetmişti. Parlamento çartist toplu dilekçeyi tekrar reddedince bir ayaklanma girişimi oldu; ancak bu girişim büyük ölçüde hareket içinde yer alan küçük burjuva unsurların tereddütleri, ayrıca Wellington Dükü'nün ayaklanmayı ezmek için 250 bin asker ve polisi harekete geçirmiş olması nedeniyle yenilgiye uğradı. Hareket 1850'de yok oldu. Bununla birlikte, bir kuşak sonra işçiler, meşhur "Altı Madde"nin tamamını yasalaştırmayı başaracaktı. Çartist hareket, katılan işçilerin sahip oldukları büyük siyasi gücü ilk kez hissettiği, emekçi sınıfın geniş ulusal işçi partisini kurmaya yönelik bir ilk girişim olarak, dünya işçi sınıfı tarihinin en önemli ve görkemli hareketlerinden biriydi.

Bu çalkantılı dönemde, 1844 başlarında İngiltere'de önemli fakat zamanında pek az fark edilen bir emek hareketi de, Rochdale'de Toad Sokağı'ndaki bir avuç dokumacı tarafından kurulan bir tüketici kooperatifidir. "Satışlardan temettü" ilkesine dayalı bu küçük örgüt çoğunlukla devasa modern kooperatif hareketinin başlangıcı olarak kabul edilir.

Birinci Enternasyonal doğduğunda Fransa, Belçika, İsviçre, İspanya, Almanya ve sert anti-sendikal yasaların hakim olduğu diğer Avrupa ülkelerinde pek az yerel sendika mevcuttu. Gerici rejimlerle yönetilen ülkelerde çok sayıda devrimci siyasi yeraltı

çevresi vardı. Varlığına az çok tahammül gösterilen tek emek örgütü tipi ise yardımlaşma (“dostluk”) dernekleri ve kooperatiflerdi.

Zenci halkın barbar kölelik içinde tükenmekte olduğu ABD’de, beyaz işçiler için demokratik özgürlükler daha fazlaydı ve işçi sendikaları vasıflı işçilerin meslek sendikalarının bilindik modelini izleyerek dikkate değer bir gelişme kaydetmişti. Daha 1786’da Philadelphia matbaa işçileri örgütlü bir grevi başarıyla gerçekleştirmişti. Sendikalar 1820’lerin sonuna doğru, Jackson döneminin kitlesel demokratik mücadelelerinde büyüdü ve pek çok grev yapıldı. 1827’de Philadelphia’da 15 sendika Montör Sendikaları Birliği’ni kurarken, 1831’de New England Çiftçi, Montör ve Diğer İşçiler Derneği örgütlendi. Sonraki birkaç yıl içinde birçok doğu kentinde benzer örgütler kuruldu⁵. Bu harekete farklı yerelliklerde, dünyanın bu türden ilk örgütleri olan mahalli işçi partilerinin kurulması eşlik ediyordu. İşçiler özellikle ücret artışı ve 10 saatlik işgünü talebiyle, borçluların hapsedilmesine karşı, ücretsiz eğitim için, toprak için ve daha demokratik oy hakkı için mücadele ettiler. Genel hareket bir süreliğine yavaşladıysa da bağımsız sendikaların gelişimi devam etti. 1834-1837 arasında genç işçi hareketinin merkezini Ulusal Sendikal Birlik oluştururken, 1845-1856 yıllarında bu ihtiyaç tüm önemli sanayi kentlerinde şubeleri olan Sanayi Kongresi tarafından karşılandı. İşçi hareketinin gelişimi, sanayinin fabrika sistemine evrilmesiyle hız kazandı. Amerikan İç Savaşı’nın başlarında ülkede çok sayıda ulusal meslek sendikası mevcuttu.

Anti-kapitalist eğilimler

İngiltere’de işçiler sadece maruz kaldıkları korkunç sömürünün belirli kötülüklerinin hafifletilmesini istemekle kalmadı, kapitalist sistemin kendisine de saldırmaya başladı. Ünlü çarist önder James Bronterre O’Brien, gerçek bir deha olarak, Karl Marx’tan uzun zaman önce, sınıf mücadelesi ve kapitalist devletin karakterine dair oldukça berak bir anlayış geliştirmişti. 1832’de şöyle yazıyordu:

Devlet, kâr-sahipleri tarafından, fahiş kârlarını, rantlarını ve çalışan halkın sırtındaki yükleri sürdürmek üzere kurulmuştur. Yasaları yapan devlet midir, yoksa tersine, kendilerini zenginleştirmek için yasaları yapıp devlete uygulattıran kâr sahipleri mi? **Kâr-sahipleri**, her yerde **ezenlerdir**. Devlet onların **bekçisi**, çalışan halk ise **ezilenlerdir**.

O’Brien makine kırıncılara karşı mücadele etti ve bunun yerine, makinelerin halk tarafından ele geçirilip kendi çıkarlarına kullanılmasını önerdi⁶.

Rothstein, O’Brien’in yazılarında bol miktarda kafa karışıklığı ve ütopyacılık bulunduğu işaret eder, fakat onun “*modern marksizme dikkate değer ölçüde yaklaştığını*” hayranlıkla belirterek şöyle der:

Komünist Manifesto'nun yazılmasından 15 yıl önce kapitalist toplumdaki sınıf çelişkisi ve sınıf mücadelesi, parçalı bir biçimde değil, bugün bile hayret ve hayranlık uyandıran sistematik ve bütünlüklü bir tarzda ortaya konmuştur.⁷

Londra'daki göçmen Alman işçiler Sürgünler Ligası'nı (1834-1836) ve Adiller Federasyonu'nu (1836-1839) kurdu. Bu ikinci örgütün liderlerinden, bir gezgin terzi olan Wilhelm Weitling, iki kitabında (1838-1842) kapitalizme kökten saldırarak, bir komünizm sistemini ayrıntılarıyla işledi. Onun hakkında Marx, 1844'te şöyle diyecekti:

Filozofları ve papazlarıyla birlikte Alman burjuvazisi, ne zaman Weitling'in **Barantien der Harmonie und Freiheit** (Uyum ve Özgürlüğün Güvenceleri) eseriyle herhangi bir şekilde kıyaslanabilecek, burjuvazinin siyasi kurtuluşunu savunan bir eser ortaya koyabildi?⁸

İşçiler ABD'de de kapitalist sisteme saldırmaya ve onun sömürsünden kurtulmaya çalışmaya başladılar. 1829'da New York'lu parlak zekâlı montör Thomas Skidmore, işçileri "*herkesin varlıkları üzerindeki mülkiyet hakkını elinde tutmasını sağlayan ayrıcalıkların özüne*" meydan okumaya çağırıyordu. Mevcut tüm varlıkların (toprak, evler, fabrikalar, gemiler, vs.) eşit şekilde bölüşülmesini öneren Skidmore⁹, Jefferson'culuk ruhuyla, tıpkı George Henry Evans ve dönemin başka birçok işçi lideri gibi, işçilerin devletin elinde bulunan devasa genişlikteki topraklardan kendilerine çiftlikler alarak kapitalist sömürüden kaçabileceği şeklindeki karakteristik Amerikan küçük burjuva her derde deva reçetesini savundu. Bu, İngiliz çartist kolektivistler Schepper ve Harney'in yanlış bir şekilde gericilik olarak karşı çıktıkları bir tür toprağın özelleştirilmesi görüşüydü¹⁰.

Özellikle Sanayi Devrimi'nin yoğunlaştırdığı vahşi kapitalist sömürü, kapitalistlerin ve orta sınıfın kendi saflarından da tepki çekiyordu. Bu protestolar, vahşi kapitalizmin yerine daha insani ve akıllıca rejimler geçirme çabası olan çeşitli ütöpik sosyalizm tiplerinde kendini gösterdi. En önemli ütöpik sosyalistler, Büyük Britanya'da Robert Owen (1771-1858), Fransa'da ise Claude H. Saint Simon (1760-1829), Charles F.M. Fourier (1772-1837) ve Etienne Cabet (1788-1856) idi. Ütopyacıların genel özelliği, toplumsal gelişmenin gerçek yasalarına dayanmak yerine, kendi hayallerinden ideal toplum planları oluşturmalarıydı. Ütopyacılar, kapitalistler de dahil olmak üzere insanların, mevcut rejimlere üstünlüğü aşikâr olan kendi planlarını benimseyeceğini ümit ediyordu. Friedrich Engels, tüm bu hareketi *Sosyalizm: Ütopyacı ve Bilimsel** adlı büyük eserinde köklü şekilde incelemiştir.

Başarılı bir İskoçyalı tekstil fabrikatörü olan Owen, 1800 yılında İskoçya'nın New

* Bu eser Türkçe'ye *Ütopyadan Bilime Sosyalizm* ismiyle tercüme edilmiştir (ç.n.).

Lanark köyünde işçilerin koşullarında büyük iyileşmeler sağlayan, aynı zamanda yüksek kârlılığa sahip örnek bir atölye kurdu. Daha sonra da sanayiye işçilerin sahip olduğu bir sistem geliştirdi. Bu genel planı sadece işçilerin değil, kapitalistlerin de kabul edeceğini bekliyordu fakat kapitalistlerin Owen'ın şeması ile ilgili tek yaptıkları onu suçlamak oldu. Yine de Owen, işçi sınıfı içinde geniş bir destek buldu. Yukarıda sözü edilen Büyük Ulusal Birleşik Sendika'nın başkanı oldu. Saint-Simon, Fourier ve Cabet de ideal toplum sistemleri geliştirdiler. Fransız Devrimi'nin parıltılı demokratik vaatlerini gerçekleştirmeye çalışan yığınların yenilgisiyle hayal kırıklığına uğrayan bu parlak zekâlı ve yüksek ruhlu kişilikler, yeni yüzyılın başlarında kapitalizmi kesin bir şekilde eleştirerek adalet ve akla dayalı yeni toplumsal sistemler inşa etmeye giriştiler. *“Yeni ve daha mükemmel bir toplumsal düzen bulmaya ve bunu propaganda ve mümkün olan yerlerde örnek model deneyler yoluyla topluma dışarıdan kabul ettirmeye”* çalıştılar¹¹. Fransa'da büyük ütopycıların yazıları çok ilgi çektiyse de bu ülkede pek az somut sonuç doğurdu.

Avrupalı ütopycılar, deneyler için ucuz toprağın, daha geniş demokratik özgürlüklerin ve büyük ölçüde ilerlemeci bir ruh haline sahip kitlelerin olduğu ABD'ye büyük ilgi gösterdiler. Owen 1824'te bizzat ABD'ye giderek, Indiana eyaletinin New Harmony kasabasında ve birkaç başka yerde kooperatif kolonileri kurdu. Horace Greeley, Nathaniel Hawthorne, James Russell Lowell ve diğer birçok ismin de aralarında olduğu Fourier takipçileri 1840'larda en çok bilineni Massachusetts'teki Brook Çiftliği olan kooperatif “falanksları” (ya da kolonileri) kurdular. Bu on yılda, Cabet ya da ikaryen hareketi de, Texas, Iowa ve Missouri'de çok sayıda koloni kurdu¹². Ne var ki bu küçük idealist girişimler, kapitalizm okyanusunda sadece birer damlaydı ve hepsi kısa zamanda yutuldu. Birinci Enternasyonal tarih sahnesine çıktığında, ütopycı hareket tarihe karışmış bulunuyordu.

Birinci Enternasyonal'i önceleyen yıllarda, saf sendikalizm, blankizm, prudonculuk, lasalcılık ve bakunincilik gibi başka önemli sosyal eğilimler gelişti. Bunlar, Enternasyonalin tarihinde önemli roller oynadılar; bu yüzden ileride bu eğilimleri tartışmaya devam edeceğiz. Öte yandan, bu şekillenme yıllarında işçi sınıfının başka hiçbir şeyle kıyaslanamayacak muazzam devrimci ilerlemesi ve kazanımı, Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından bilimsel sosyalizmin geliştirilmesi oldu.

* El birliğiyle çalışan örgüt (ç.n.).

2. Bölüm

Bilimsel Sosyalizm

Karl Marx 5 Mayıs 1818'de, Ren Prusyası'ndaki Trier şehrinde doğdu. Babası Heinrich bir Yahudi olarak doğmuş, sonradan Hristiyanlığı benimsemişti. Oğlu Karl, Bonn, Berlin ve Jena üniversitelerinde öğrenim gördü. Babası, kendisi gibi avukat olmasını istiyordu ancak onun asıl ilgisi felsefe, tarih ve bilime yönelikti. 1841'te felsefe doktoru derecesi aldı. Öğrencilik döneminde büyük Alman filozofu Hegel'in eserlerini derinlemesine inceledi, aynı zamanda materyalist yazar Ludwig Feuerbach'tan çok etkilendi. Marx mezuniyetinin ardından, 1848 Alman burjuva devriminin mayalanma döneminin çalkantılı siyasi hayatına atıldı. 1842'de henüz 24 yaşındayken, radikal demokrat bir gazete olan *Rheinische Zeitung*'un editörü oldu. Bu arada, Prusyalı bir soylunun kızı olan Jenny Von Westphalen'le evlendi. Ömür boyu dostu ve çalışma arkadaşı olacak Friedrich Engels'le tanışması da bu döneme rastlar.

Engels 28 Eylül 1820'de Prusya'nın Barmen kentinde doğdu. Varlıklı bir çırçır fabrikası sahibi olan babası, onun için bir işadamı kariyeri planlıyordu. Fakat tıpkı Marx gibi Engels de gelişen devrimci harekete katıldı. 1843'de, babasının Manchester yakınılarında bir fabrikasının olduğu İngiltere'ye gitti. Burada çartist ve Owen'cı hareketlerle bağlantı kurarak devrimci oldu. 1844'te yaptığı bir Paris ziyaretinde Marx ile ilişkisini sürdürdü. Marx o sırada, gazetesi hükümet tarafından kapatıldıktan sonra Paris'te Prusyalı bir sürgün olarak *Deutsch-Französische Jahrbücher* (Alman Fransız Yıllıkları) editörlüğünü yürütmekteydi.

Bu sırada iki devrimci genç kesin bir şekilde komünist olmuşlardı. Marx ilk kez bir sosyalist ve materyalist olarak yazmaya başladı ve Hegel'in devlet ve hukuk üzerine görüşlerini sosyalist bir bakış açısı ile eleştirdi¹³. Engels, bu başlıkta Marx'la genel olarak hemfikir. Böylece, işçi sınıfının bu iki dev savaşıncısının verimli ortaklığı başlamış oldu.

Komünistler Birliği ve Komünist Manifesto

Marx, Ocak 1845'te Fransa'dan sınır dışı edilince Demokratik Liga ve Genel İşçi Derneği adlı devrimci örgütlerde siyasi olarak son derece aktif hale geleceği Brüksel'e gitti.

Şubat 1846'da İngiltere'deki Engels ile birlikte, Amerikan devrimci deneyimini anımsatan isimle Komünist Muhabere Komiteleri'ni oluşturmaya başladılar. Bu komiteler komşu ülkelerde komünist propaganda yürütüyordu. Bu arada, blankistlerin Paris'te 1839'daki başarısız ayaklanmasından sonra dağılmış olan Adiller Federasyonu'nun kalıntıları ile bağlantı kuruldu. Görüşmelerin ardından, 1847 yazında çeşitli gruplar Londra'da Engels'in nezaretinde bir araya gelerek Komünistler Birliği'ni kurdular. Bu, ilk uluslararası komünist örgüttü ve on yedi yıl sonra doğacak olan Uluslararası İşçi Derneği'nin önceliydi.

Komünistler Birliği daha çok Londra, Paris ve Brüksel'de sürgündeki Fransız, Alman, İsviçreli, İtalyan, Rus vb. işçi ve entelektüellerden oluşuyordu. Liga'nın 29 Kasım-8 Aralık 1847 tarihlerinde Londra'da toplanan ikinci kongresine Marx ve Engels birlikte katıldı. Bu kongrede Liga, bir tüzük kabul etti ve bir program hazırlanmasına karar vererek örgütlülüğünü pekiştirdi. Programı hazırlama görevi, daha o zamandan gelişkin ve kararlı bir komünist olarak tanınmış olan Marx'a verildi. Marx ve Engels Aralık 1847 ve Ocak 1848 ayları boyunca taslak üzerinde çalıştılar ve bu sürenin sonunda tamamlayarak, Şubat'ta yayımlanacağı Londra'ya gönderdiler. İnsanlık tarihinin en önemli belgesi olan, *Komünist Manifesto* adıyla bilinen Komünist Parti Manifestosu böylece ortaya çıkmış oldu.

Dünya işçilerinin ilk devrimci programı olan *Komünist Manifesto*, o tarihten bugüne dek sosyalizme giden yolda proletaryanın düşünce ve eyleminin sağlam temellerini oluşturdu. İşçilere kapitalizm altında kendilerini nasıl koruyacaklarını, kapitalist sistemi nasıl yıkacaklarını ve yeni sosyalist toplumun yapısını nasıl inşa edeceklerini gösterdi. Marx, Engels, V. I. Lenin, Josef Stalin ve diğerleri sonraki yıllarda marksizm üzerine birçok kitap yazacak ve bu eserler, Manifesto'nun temel önermelerini geliştirip payandalama görevini üstlenecekti. Bugün*, bu eşsiz belgenin yazılışından 107 yıl sonra *Komünist Manifesto*, kapitalist düşmanların saldırılarına tamamen dayanıklı, kuşaklar dolusu devrimci deneyimle doğrulanmış, uluslararası işçi sınıfının berrak kılavuzu olarak bir kaya kadar sağlam ve ayaktadır.

Marksist sosyalizmin başlıca ilkeleri

1848 öncesinde sosyalist hareket kapitalizm analizi, örgüt biçimleri, mücadele yöntemleri ve nihai hedef kavrayışı bakımından bir kafa karışıklığı yığınıydı ve ilkelcilik (primitivizm), ütopyacılık, maceracılık ve oportünizmin bir karışımından ibaretti. Fakat Marx, Engels'in yardımıyla, bütün bu idealizm, cehalet ve eklektizmi *Komünist Manifesto*'yla tek bir ustaca darbeye silip attı ve sosyalist hareketi ilk kez bir bilimsel temele oturttu. Engels 35 yıl sonra Marx'ın mezarı başındaki ünlü konuşmasında "*nasıl ki Darwin organik doğanın gelişme yasasını bulduysa, Marx da insan tarihinin gelişme yasasını*

* Eser boyunca "bugün"e dair tüm referanslar, eserin kaleme alındığı 1955 tarihine yapılmaktadır (ç.n.).

buldu” diyecekti¹⁴. Marksizm, doğuşundan bu yana geçen yüz yılda, kurtuluşa doğru ilerleyişinde işçi sınıfına ayak bağı olan, kapitalizmin ürettiği sayısız kafa karışıklığı ve yanılsama karşısında tartışmasız bir şekilde zafer kazandı. Dutt “diğer tüm teori ve dünya görüşleri olayların akışı karşısında çaresiz kaldı, dağıldı ve yerle bir oldu” demektedir¹⁵. Esasları ilk kez *Komünist Manifesto*’da formüle edilen marksizm, yıllar geçtikçe daha da kapsamlı ve güçlü hale gelmiştir.

Bu nedenle Stalin, marksizmi şöyle tarif eder: “marksizm doğanın ve toplumun gelişimini yöneten yasaların bilimidir, ezilen ve sömürülen yığınların devriminin bilimidir, sosyalizmin tüm ülkelerdeki zaferinin bilimidir, komünist toplumun inşasının bilimidir.”¹⁶ Yine Lenin, bu nedenle marksizmin temel bileşenlerini şöyle betimler: “Marx, insanlığın en ileri üç ülkesince temsil edilen, 19. yüzyılın üç ana ideolojik akımını, klasik Alman felsefesini, klasik İngiliz ekonomi politiği ve Fransız devrimci öğretisiyle birleşen Fransız sosyalizmini takip edip tamamına erdiren dahiydi.”¹⁷

Marksizmin temel öğelerinden başlıcaları şunlardır:

1. Felsefi materyalizm: Marx kendisine, sistemleri şu ya da bu yoldan dinin ve dünyanın suni ve dışsal olarak yaratıldığı ve işletiliyor olduğu kabulüne varan George Berkley, David Hume, Immanuel Kant, George W.F. Hegel ve diğer idealist filozofların metafizik hayallerinin aksine, dünyanın gerçekliğini temel alır. Dünyanın yabancı bir ilahi gücün keyfi güdümü altında olduğu burjuva metafizik kavrayış karşısına Marx, doğa yasalarının düzenlendiği bir dünya koyar. Marx’a göre maddesellik esastır; bütün düşünce ve anlayışlar ondan doğar.

Engels “tüm felsefenin, özellikle modern felsefenin en temel büyük sorusu, düşünce ve varoluş ilişkisine (...) ruhun doğayla ilişkisine (...) ruhun mu, yoksa doğanın mı önce geldiğine dairdir. Filozofların bu soruya verdikleri cevaplar onları iki büyük kampa ayırır. Ruhun doğanın önceli olduğunu öne süren ve dolayısıyla son tahlilde dünyanın yaratıldığını varsayanlar (...) idealizm kampını meydana getirir. Diğerleri, doğaya öncelik verenler, materyalizmin çeşitli ekollerine mensuptur” der¹⁸.

Materyalist kavrayışı düşünce ve eylemin tüm dallarına taşıyan Marx ikinci kampın en yetkin filozofudur. Felsefi materyalizmin pratik etkisi marksistleri, nihayetinde de işçi sınıfını, kapitalizmin temel ideolojik dayanaklarını oluşturan felsefe, bilim, devlet, din, ekonomi, ahlak, sanat vb. ile ilgili sayısız eski ve gerici kavrayışın sakatlayıcı tesirinden kurtarmasıdır. Felsefi materyalizm, proletaryanın kapitalizme karşı ve sosyalizm için kavgasında en keskin entelektüel silahıdır.

2. Diyalektik: Marx ve Engels, Lenin’in “en kapsayıcı, zengin içerikli ve derin evrim teorisi” şeklinde tanımladığı Hegel (1770-1831) diyalektiğini benimsemiştir. Marx, diyalektiğin “hem dış dünyanın, hem de insan düşüncesinin genel hareket yasalarının bilimi”¹⁹ olduğunu söyler. Fakat Marx ve Engels, Hegel’in diyalektik sistemini kabul ederken, onu idealizmden arındırarak materyalist bir zeminde geliştirdiler. Engels, di-

yalektik felsefe için “hiçbir şey nihai, mutlak ve kutsal değildir. O, her şeyin geçici niteliğini ve her şeydeki geçici niteliği açığa çıkarır; var oluş ve yok oluşun, alt düzeyden üst düzeye sonsuz geçişin kesintisiz sürecinden başka hiçbir şey, onun karşısında duramaz” der²⁰.

Lenin, diyalektik evrimin “zaten geçilmiş evreleri adeta tekrarlayan, fakat farklı bir yoldan, bir üst düzeyde tekrarlayan (yadsımanın yadsınması) bir gelişim; öyleyse düz bir çizgide değil, sarmal bir gelişim; spazmodik, katastrofik, devrimci bir gelişim; ‘aşamalılık içinde kopuşlar’, niceliğin niteliğe dönüşümü; verili bir bütün, görüngü ya da topluma etki eden farklı güçlerin ve eğilimlerin çatışmasında, çelişkide kendini gösteren içsel gelişim itkileri; her görüngünün tüm yönleri arasındaki yakın, çözülmez bağlantı ve karşılıklı bağımlılık”²¹ olduğunu söyler.

3. Materyalist tarih anlayışı: Marx ve Engels, tarihyazımını metafizikten, subjektivizmden, kahramanlara tapınmadan, sınıf önyargılarından ve burjuvazi tarafından yazılan “tarihi” karakterize eden üstünlüklerden arındırarak, ilk kez bilimsel bir temele oturttu. Marksist materyalist tarih anlayışının özü, insanların hayatını kazanma biçiminde, ekonomik faktörde yatar. Marx bunu şöyle özetler:

İnsanlar, sürdürdükleri toplumsal üretim içinde kaçınılmaz ve iradelerinden bağımsız belirli ilişkiler içine girer; bu üretim ilişkileri, maddi üretim güçlerinin belirli bir gelişim aşamasına tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin bakiyesi toplumun ekonomik, gerçek yapısını oluşturur ve bunun üzerinde belirli toplumsal bilinç biçimlerinin karşılık geldiği hukuki ve siyasi üst yapılar yükselir. Maddi hayattaki üretim tarzı hayatın sosyal, siyasi ve ruhsal süreçlerinin genel karakterini belirler. İnsanların varlığını belirleyen şey onların bilinçleri değil, fakat tersine bilinçlerini belirleyen toplumsal varlıklardır.²²

Marksistler sık sık, sadece ekonomik faktörü vurgulayıp ulusal gelenekler, tarih, kültür vb. gibi tüm diğer faktörleri görmezden gelmekle suçlanmıştır, ancak bu saçmadır. Bu konuda Engels, vülger ekonomik determinizmle savaşır:

Materyalist tarih anlayışına göre, tarihte belirleyici unsur nihai olarak, gerçek hayatın üretimi ve yeniden üretimidir. Ne Marx, ne de ben bundan daha fazlasını öne sürdük. Dolayısıyla, birisi bu ifadeyi ekonomik unsurun tek belirleyici olduğu biçiminde çarpıtırса anlamsız, soyut ve saçma bir söze dönüştürmüş olur.²³

Nedenselliği reddedip vurguyu her türden ikincil ve yüzeysel unsura yapan idealist ve eklektik tarihyazımı sistemiyle burjuvazi, ne geçmiş tarihin ne de bugün neler olup bittiğinin berrak bir resmine sahiptir. Marx’ın yöntemi olan tarihsel materyalizm ekonomik faktörü vurgulayarak marksistlere geçmiş tarihten temel dersler çıkarmada ve bugünün karmaşık ekonomik ve siyasi süreçlerini derinlemesine anlamada kesin bir

üstünlük verir. Bu, burjuva iktisatçıların ve tarihçilerinin düşünemeyeceği ve düşünmeye cesaret edemeyeceği bir sonucu, toplumsal devrimin ve sosyalizmin kaçınılmazlığını marksistlerin öngörülebilmesini sağlar.

4. Sınıf mücadelesi: *Komünist Manifesto* sınıf mücadelesi konusunda köklü marksist pozisyonu şöyle ifade eder: “Şimdiye kadarki tüm toplum tarihi” sınıf mücadeleleri tarihidir. Özgür insan ve köle, patrisyen ve pleb, derebeyi ve serf, lonca üyesi usta ve kalfa, kısacası ezen ve ezilen sürekli bir karşıtlık içinde bulunur ve kesintisiz bir biçimde bazen gizli, bazen açık, ama her seferinde tüm toplumun devrimci bir dönüşümüyle ya da mücadele eden sınıfların birlikte çöküşüyle sonuçlanan bir mücadele yürüttüler. Tarihin önceki çağlarında, neredeyse her yerde, toplumun farklı katmanlar halinde tümüyle bölünmesini ve toplumsal konumların farklı biçimlerde kademelenmesini buluyoruz. Eski Roma’da patrisyenler, şövalyeler, plebler ve kölelerin; ortaçağda feodal beyler, vasallar, lonca üyesi ustalar, kalfalar, çıraklar ve serflerin varlığının yanında, bu sınıfların da neredeyse tümünde özel kademeler var. Feodal toplumun yıkıntılarından doğan modern burjuva toplum, sınıf karşıtlıklarını ortadan kaldırmadı. Yalnızca eskilerinin yerine yeni sınıflar (...) ve yeni mücadele biçimleri koydu.”²⁴

Modern kapitalist toplum, keskin çekişme halindeki iç gruplardan oluşan bir labirenttir. Lenin şöyle diyor:

Marksizm bu labirent ve kaos görüntüsünde hakim olan yasayı keşfetmemizi sağlayacak ipucunu verir: sınıf mücadelesi teorisini.²⁵

Burjuvazi özellikle son yıllarda, gerçekleşen iç mücadelelerin sınıf karakterinin üzerine örtmeye, böylece kitlelerin gerçek sınıf çıkarları hakkında kafa karışıklığı yaratmaya çalışmaktadır. Fakat marksizmin sınıf tahlili tüm süreci apaçık ortaya koyar ve sadece geçmiş tarihi anlamada değil, herhangi bir verili durumda proletarya siyasetini belirlemede de yapılacak ilk değerlendirmedir.

Marx’ın zamanından önce de birçok burjuva tarihçi ve siyasi iktisatçı (bunların arasında ABD’de James Madison da vardı), sınıf mücadelesinin kimi ipuçlarına ulaşmıştı, ancak bu hayati meseleyi berraklaştıran Marx ve Engels oldu. Marx, Joseph Weydemeyer’e yazdığı bir mektupta (5 Mart 1852) bu mesele üzerine, *bana gelince, benim başarı haneme ne modern toplumda sınıfların varlığının, ne de bunlar arasındaki mücadelenin keşfi yazılabilir. Burjuva tarihçileri benden uzun zaman önce bu sınıf mücadelelerinin tarihsel gelişimini ve burjuva iktisatçıların sınıfların iktisadi anatomisini betimlemiş bulunuyordu. Benim yeni olarak yaptığım ise; (1) sınıfların varlığının, üretimin gelişiminin belirli tarihsel evrelerine bağlı olduğunu, (2) sınıf mücadelesinin zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne yol açacağını; (3) bu diktatörlüğün*

* Engels buraya “daha doğrusu, yazılı tarih” vurgusunu ekler.

ise sadece **tüm sınıfların ve sınıflı toplumun ortadan kaldırılmasına** geçiş anlamına geleceğini göstermek olmuştur²⁶ diyerek bu merkezi sorunsala katkısını çok mütevazı bir şekilde özetler.

5. İşçi sınıfının devrimci rolü: Sınıf mücadeleleri tahlilinde Marx, en önemli başarılarından biri olarak proletaryanın devrimci rolünü geliştirdi. *Komünist Manifesto*'da şöyle diyordu:

Bugün burjuvazinin karşısında duran tüm sınıflar içinde yalnızca proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır. Diğer sınıflar büyük sanayiyle birlikte bozulup yokolur; proletarya ise büyük sanayinin en özel ürünüdür. Orta sınıflar, yani küçük sanayici, küçük tüccar, zanaatçı ve köylü, bunların tümü orta sınıflar olarak varlıklarını güvence altına alabilmek için burjuvaziye karşı savaşırlar. Dolayısıyla bunlar devrimci değil, tutucudur. Dahası, gericidirler.²⁷

Marx burada kapitalizmin rekabetçi döneminden söz ediyordu. Emperyalizm döneminde, kapitalizmin genel kriz çağında ise, proletarya yoksul köylülüğü ve diğer küçük burjuva unsurları kendi önderliğinde harekete geçirme yeteneğine sahiptir. İşçi köylü ittifakının teorizasyonu, Lenin'in en büyük başarılarından biridir.

Lenin, bu konuda şunları söyler:

Marx'ın öğretisindeki ana unsur, proletaryanın dünya çapındaki tarihsel rolünün, sosyalist toplumu inşa etmek olarak aydınlatılmasıdır.²⁸

Marx'ın proletaryanın liderliğine yaptığı bu ısrarlı vurgu, işçi sınıfının devrimci siyasetinde temel niteliğindedir. Marx'ın burada ulaştığı açıklık; burjuvaziye, köylülüğü ya da kentli küçük burjuvaziye işçi yığınlarının izleyeceği yapıcı sınıf olarak gören oportünizmin çeşitli okullarının sürekli saldırılarını başarıyla göğüsledi. İşçi sınıfının öncü rolü, gelecekte Rusya, Çin ve Doğu Avrupa'daki büyük devrimlerin zaferinin anahtarı oldu.

Marx aynı zamanda işçi sınıfının kapitalist sınıfı sonunda yenebilmesi için zorunlu olan; düşünen, savaşan, disiplinli, özel tipte bir partinin çerçevesini daha *Komünist Manifesto*'da çizmeye başlamıştı. *Komünistler, tüm ülkelerde işçi partilerinin pratik açıdan en ileri ve kararlı, her zaman ileri itici kesimidir; teorik açıdan, proletaryanın geri kalan büyük yığını karşısında, proletarya hareketinin koşullarını, gelişme sürecini ve nihai genel sonuçlarını kavrama üstünlüğüne sahiptirler.*²⁹

6. Artı değer: Kapitalizmin henüz ilerici olduğu erken evresinde, burjuva iktisatçıları (Adam Smith, David Ricardo, John Stuart Mill ve diğerleri) bu sistem üzerine oldukça sağlam tahliller yaptılar; ancak kapitalizmin doğrultusunun onu götürmekte olduğu devrimci gerçekliklerle yüzleşmeye cesaret edemediler. Sonraki dönemde ise burjuva

iktisadî yozlaşarak sığ bir kapitalizm özürçülüğüne dönüştü. İktisadî tahlili devrimci sonuçlarına vardırarak ise dev iktisatçı Marx'a düştü.

Özellikle üç ciltlik büyük eseri *Kapital*'de Marx, kapitalist sistemin derin bir tahlilini yaptı. Temel önemdeki sayısız katkıları arasında; sermayenin ilkel birikimi, devrevî krizlerin nedenleri ve sermayenin yoğunlaşması ile ilgili, o güne kadar çözümsüz kalan soruların yanı sıra kapitalizmin burjuva iktisatçıları tarafından o güne kadar araştırılmayan ya da karanlıkta bırakılan pek çok yönünün açıklaması bulunuyordu. Fakat onun iktisat âlemine en büyük katkısı, artı değerin işçiler tarafından nasıl üretildiğini ve kapitalistlerin buna nasıl el koyduğunu açıklaması oldu. Bu, tüm bir kapitalist sömürü sürecini apaçık ortaya koydu ve proleter devrimine yol açacak ekonomik nedenleri gün ışığına çıkardı. O günden beri sayısız burjuva iktisatçısı Marx'ın tarihsel keşfini çürütmek için boşuna çabaladı. Mehring, marksist teorinin bu başat safhasını şöyle özetliyor:

Kapitalist zenginliğin gerçek kaynağı ilk olarak *Kapital*'in birinci cildinde açığa çıkarıldı (...) Kârın nereden doğduğunu ve kapitalistlerin cebine nasıl aktığını ilk kez Marx gösterdi. Bu açıklama iki belirleyici ekonomik olguya dayanıyordu: birincisi; işçi yığınlarının varolabilmek için emek gücünü bir meta olarak satmaya zorlanan proleterlerden oluşması; ikincisi, bu metanın, yani emek gücünün günümüzde belirli bir sürede, kendi nafakası için gerekli olandan çok daha fazla ürün üretebilecek derecede yüksek verimliliğe sahip olması. Objektif tarihsel gelişimin sonucunu temsil eden bu iki tümüyle ekonomik olgu, proletaryanın emek gücünün meyvelerinin kapitalistlerin avucuna düşmesine ve ücret sisteminin devamlılığıyla, sürekli büyüyen sermaye yığınlarının birikmesine neden olur.³⁰

7. Devletin rolü: Marksizmin en temel unsurlarından biri Marx'ın devleti, burjuvazinin işçileri kendi egemenliğine boyun eğdirmekte kullandığı bir baskı aygıtı olarak tahlil etmesidir. Bu konuda *Komünist Manifesto* şöyle diyor:

Modern devletin yürütmesi, tüm burjuva sınıfın ortak işlerini yürüten bir komiteden başka bir şey değildir.³¹

Marx, kapitalist devleti tüm iktisadî sınıflardan kopuk, tüm halkın refahıyla ilgilenen bir kurum olarak ele alan kaz kafalıları ve oportünistlere şiddetle saldırdı. Marx ve Engels, devletin tarihini izleyerek, iktisadî sınıfların doğuşuyla birlikte, devletin daima yöneten sınıfların çıkarına hizmet ettiğini gösterdi. Engels, özellikle *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* ve *Anti-Dühring*'de muzaffer proletaryanın nihayet devleti ortadan kaldırarak, *antikite müzesine* yollayacağını gösterdi.

8. İşçi sınıfının mücadele strateji ve taktikleri: Marx ve Engels, sadece ge-

nel ilkeleri değil, proletaryanın mücadele yöntemlerini de ortaya koydu. Çeşitli kitaplarında ve özellikle ciltler dolusu mektuplarında, geçen yüzyıl içerisinde gelişen işçi hareketinin ciddi sorunlarını oluşturan sayısız karmaşık strateji ve taktik sorunlarının birçoğuna verilen temel cevaplar bulunur. İşçi hareketinin daha sonra bu meselelerdeki çoğu zayıflığı, Marx'ın yazılarında bulunan derslerin öğrenilememesi ya da reddedilmesinden kaynaklanmıştır. Sonraki bölümlerde işçi sınıfının birbirini izleyen üç başarılı enternasyonal örgütünün bu meseleleri nasıl ele aldığını göreceğimiz için, burada sorunların bir kısmını sıralamakla yetineceğiz.

Marx ve Engels, sınıf iktidarlarını sürdürmek için şiddetin her biçimini kullanan egemen sınıflara karşı mücadele eden işçi sınıfının, kendisini zora zorla karşılık vermeye hazırlaması gerektiğini berrak bir şekilde kavramıştı. Marx, *zor, yeni bir topluma gebe olan her toplumun ebesidir* diyordu. Marx o günün koşullarında (Lenin'in daha sonra gösterdiği gibi, emperyalizmin doğuşundan önce) sadece Büyük Britanya ve ABD'deki burjuva demokrasisinin sosyalizme işçilerin eliyle barışçıl bir geçiş olasılığına elverecek düzeyde gelişkin olduğunu düşünüyordu³².

Marx ve Engels, işçi sınıfının belirli bir zaman diliminde çıkarlarının örtüştüğü başka sınıflarla (feodalizme karşı mücadelede burjuvaziyle bile) geçici ittifaklar yapması gerektiğini kabul ederken; en büyük vurguyu işçilerin kendilerine ait, ayrık bir sınıf örgüt ve siyasetine sahip olması yönündeki temel ihtiyaca yapıyordu. Bu, başta ABD olmak üzere pek çok ülkedeki işçi hareketlerinin halen dahi doğru dürüst öğrenemediği bir derstir.

İşçi hareketinin yüz yıldır yakasını bırakmayan bir başka mesele de işçilerin acil talepleri için verilen mücadeleyle sosyalizmi kurmak için verilen mücadele arasında doğru ilişkinin nasıl kurulacağı oldu. Ancak Marx, *Komünist Manifesto*'da *komünistler, işçi sınıfının acil hedeflerine ulaşması ve o andaki çıkarlarının hayata geçirilmesi için savaşı; ama aynı zamanda, bugünkü hareket içinde, hareketin geleceğini de temsil eder ve gözetirler*³³ şeklindeki yalın ifadesiyle bu konuda berrak bir hat çiziyordu.

Marx, devrimci işçi sınıfının potansiyel müttefiki olarak köylülüğün rolüne dair hayati sorununu (yazılarında enine boyuna geliştirmediyse de) çok iyi anlamıştı. 1848 devrimiyle ilgili olarak, *Almanya'da her şey, proletarya devriminin peşinden Köylü Savaşı'nın bir tür ikinci baskısının yetişmesi ihtimaline bağlı olacak*³⁴ sözleriyle bu konudaki anlayışını ortaya koymuştu. İkinci Enternasyonal'in nihai başarısızlığının başlıca nedenlerinden biri, kesinlikle, temeli Marx tarafından ortaya konan bu birincil önermeyi kavrayamamasıydı.

Marx ve Engels strateji ve taktiğin başka birçok temel sorununu da ele aldılar. Sendikaların ve kooperatif hareketinin sınıf mücadelesindeki rolünü değerlendirdiler. Savaşa karşı bir proletarya siyaseti oluşturarak militarizme karşı mücadelede genel grevin rolünü ortaya koydular. O dönem Avrupa işçi hareketinde kendisini gösteren

ulusal sorunda proleter siyasetin unsurlarını geliştirdiler. İşçilerin kurtuluş için verdikleri mücadelenin enternasyonal karakterini, *Komünist Manifesto*'nun kapanış cümlesi ve emek sloganlarının en büyüğü olan ***Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!*** ile gösterdiler.

Bu iki büyük komünist öncü, Marks ve Engels, ayrıca sosyalizme dair mevcut tüm belirsizlik ve ütopyacı spekülasyonları silip atarak, meseleyi bir bilimsel temele oturtular. Kapitalist sistemin çalışan yığınları sömüren, işçi sınıfını örgütleyen ve sosyalizmi kaçınılmaz kılan işleyişini açığa çıkarttılar. İşçilerin “kapitalizmin mezar kazıcıları” olduğunu, sadece proletaryanın halklara önderlik ederek onları sosyalizme götürebileceğini gösterdiler. Gelecekteki toplumu ütopyacıların yaptığı gibi bütün ayrıntıları ile resmetmeye kalkışmadan, proletarya diktatörlüğü ve “herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre” parolasıyla sosyalizmin, daha da yüksek bir toplumsal yapı olan komünizmin başlangıç evresi olacağını, komünizmin ise “herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre” ilkesine dayanacağını gösterdiler. Bu temel marksist tahlil bugün artık insanlığın üçte birinin sosyalizme ve komünizme doğru yürüyüşe geçmesiyle tümüyle doğrulanmıştır.

Modern sosyalist hareketin teorik ve pratik temellerini Marx ve Engels birlikte attılar. Marx daha öne çıkan bir dahiydi, fakat Engels de olağanüstü büyük bir teorisyendi. Öylesine sıkı bir işbirliği içerisinde oldular ki, marksizmin başlıca yönlerinin asıl yazarını kesin olarak ayırt edebilmek mümkün değildir. Engels, bu onuru Marks'a teslim etmede son derece cömertti. Bu tür ifadelerinden birinde “*Manifesto'daki temel fikirler (...) bütünüyle ve sadece Marx'a aittir*”³⁵ diyordu. Şu sözler de Engels'e aittir: “*Materyalist tarih anlayışı ve artı değer üzerinden kapitalist üretimin sırrının ortaya çıkarılması; bu iki büyük keşfi Marx'a borçluyuz. Bu keşiflerle sosyalizm, bir bilim haline geldi.*”³⁶

Engels Marx'la işbirliğinin yanı sıra bizzat sosyalizmin klasikleri olan birçok paha biçilmez eser kaleme aldı. Ayrıca, Marx'ın ölümünden sonra devasa bir görevi; Marx'ın dağ gibi notlarından Kapital'in ikinci ve üçüncü ciltlerini oluşturma görevini yerine getirdi. Lenin, Engels'i şöyle değerlendiriyor: “*Dostu Karl Marx'ın 1883'te ölümünün ardından Engels tüm uygar dünyada modern proletaryanın en önemli bilim adamı ve öğretmeni oldu.*”³⁷

3. Bölüm

1848 Devrimi

1848 devrimi, kapitalist sınıfın adım adım Batı Avrupa’da ve sonunda tüm dünya-da iktidara getiren altüst oluşlar zincirindeki halkalardan bir tanesiydi. Marx’ın “*Kıta Avrupası devrimi*” olarak adlandırdığı hareket Fransa’da başlayıp hızla Almanya, Avusturya, İtalya, Macaristan, Belçika, Portekiz ve diğer Avrupa ülkelerini sardı. İngiltere ve İrlanda’nın da hissettiği devrimin yakıcı etkisi, doğuda Polonya ve Rusya’ya kadar ulaştı, hatta ABD ve Latin Amerika’da bile yankılandı. Devrim, yükselen kapitalizmin çöken feodal sisteme indirdiği en büyük darbelerden biriydi.

Yaygın burjuva devriminin altında yatan temel neden hızla ilerlemekte olan kapitalist sanayileşmenin ve aynı hızla genişleyen işçi sınıfının miadı dolmuş feodalizmin artık dar gelen ekonomik ve siyasi prangalarına uyguladığı basınçtı. Devrimin dolaysız sebebi ise, 1847 yılında sanayide geniş çaplı iflaslara, büyük miktarda işsizliğe ve kitlesel sefalete yol açan derin ve genel ekonomik kriz oldu. Diğer etkilerinin yanı sıra devrim, yeni örgütlenmiş ve altüst oluşu ünlü programı *Komünist Manifesto*’da öngörmüş olan Komünistler Birliği için zorlu ancak fırsatlarla dolu bir durum arz ediyordu. 1848 devrimi, birkaç yıl içinde Birinci Enternasyonal’in içine doğacağı Avrupa’daki genel durumu şekillendiren belirleyici güç oldu.

Fransa’da devrim

Devrim Fransa’da 24 Şubat 1848’de başladı. Devrimin, devrimlerin bu klasik yurdunda başlamasının sebebi, oradaki sanayinin kıtanın her yerinden daha gelişkin, Fransız burjuvazisinin en güçlü ve en devrimci burjuvazi, işçi sınıfının siyasi bakımdan en olgun ve ayaklanma yöntemlerine aşina işçi sınıfı, feodal sistemin de 1789’dan itibaren aldığı peş peşe devrimci darbeler yüzünden Avrupa’nın en zayıf feodal sistemi olmasıydı. Marx, *Fransa’da Sınıf Mücadeleleri (1848-50)* adlı eserinde devrimin Fransız evresinin bilimsel tarihini sunmuştur.

Kızıl bayrak altında ayaklanıp savaşıyan Parisli işçiler, yenilen 1830 devriminin ürünü olan Kral Louis Philippe’i devirdi. Monarşistlerle ittifak halindeki bankerler ve büyük finansörlere karşı mücadelede işçilerin yanında “müttefik” namına küçük burjuvazi ve

büyük burjuvazinin daha aşağı kesimleri bulunuyordu. Oluşturulan yeni geçici hükümet cumhuriyetin ilanında tereddüt edince, bir işçi lideri olan Raspail, iki saat içinde cumhuriyet ilan edilmezse, iki yüz bin işçiden oluşan bir orduyla Hotel de Ville kapılarına dayanacağını söyleyerek hükümeti uyardı. Korkuya kapılan hükümet, süre dolmadan kentin surlarına alenacele “*Republique Francaise; Liberté, Egalité, Fraternité!*” yazan pankartlar astı. İşçiler ayrıca, gönülsüz hükümeti erkeklere genel oy hakkı tanıtmaya, işçileri Ulusal Muhafız saflarına kabul etmeye (bu, o güne değin orta sınıfın ayrıcalığıydı), yoksulluğu ortadan kaldıracağı beklenen, yüz bin işçi istihdam edilen dev kamu işlikleri kurmaya ve genel sosyal reform sorunu üzerinde çalışacak bir komisyon oluşturmaya zorladı.

İşçilerin devrimci ruhunu görerek teyakkuza geçen burjuvazi, eski müttefiki olan işçileri ezmek için güçlerini sistematik şekilde örgütledi. Büyük oranda köylü oylarıyla seçilen yeni Ulusal Meclis muhafazakardı. Gericiler, çoğunlukla hırsızlar ve diğer *lumpen* (*kenar mahalle*) *proleter* unsurlardan oluşan yirmi dört bin kişiyi Seyyar Muhafızlar olarak harekete geçirdiler; bunları kamu işliklerine saldırtarak parça başı çalışma sistemini dayattılar, bunu kabul etmeyen işlikleri dağıttılar. 15 Mayıs'ta Raspail, Blanqui ve Barbés'nin önderlik ettiği küçük bir ayaklanma, artık gericileşmiş olan hükümeti boş yere denedi. Nihayet 21 Haziran'da büyük işlikler tamamen kapatıldı. Hükümetin tüm provokasyonları, işçileri başarısız bir genel ayaklanmaya itmeyi amaçlayan bir planın parçasıydı.

Bu saldırılar altında, Parisli işçiler 22 Haziran'da Marx'ın “*modern toplumun bölündüğü iki sınıf arasındaki (...) ilk büyük kavga*” şeklinde betimlediği şiddetli bir ayaklanma başlattı. Duvarlara “*Burjuvaziyi Yıkalım*” ve “*İşçi Sınıfı Diktatörlüğü*” sloganları yazılıyordu. “*İşçiler, benzeri görülmemiş bir cesaret ve yetenekle, önderleri, ortak bir planları ve olanakları olmaksızın, çoğu silahsız olmasına rağmen orduyu, Seyyar Muhafızları, Paris Ulusal Muhafızlarını ve taşra illerinden sel gibi akan Ulusal Muhafızları beş gün boyunca durdurmayı başardı.*”³⁸ Fakat bu, kaybedilmiş bir davaydı; işçiler sonunda yenildi ve üç bini kasap Cavaignac tarafından katledildi. Binlerce işçi de zindana atıldı.

Fransız işçilerinin Haziran 1848'deki yenilgisi, Avrupa'nın her yerinde devrimci durum üzerinde derin bir gerici etki yarattı. Genel olarak, öncesinde devrimci olan burjuvazi gericiliğin, feodalistlerin ve monarşistlerin kollarına sığındı ve onlarla radikal işçi sınıfı karşısında ortak bir davada birleşti. Tüm bunların başlıca siyasi etkisi, kıtanın birçok ülkesinde burjuvazinin siyasi iktidara yürüyüşünün tamamen durdurulması da yavaşlaması oldu.

Muhafazakar Fransız Ulusal Meclisi, 10 Aralık 1848'de Louis Bonaparte'ı

* *Fransa Cumhuriyeti: Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik!* (ç.n.).

Cumhurbaşkanı seçti. 2 Aralık 1851’de diktatöryal gücü ele geçiren Bonaparte, bir yıl sonra kendini 3. Napolyon olarak imparator ilan etti³⁹. Bu siyasi maceracı, sonunda Fransız halkını 1870-71 yıllarındaki Fransız-Alman savaşındaki büyük bozguna sürükleyecekti.

Alman devrimi

24 Şubat 1848 devrimi Paris’te başlayıp hızla Almanya, Avusturya, İtalya, Macaristan ve diğer ülkelere yayıldı. Bu ülkeler de Fransa’yla aynı sebeplerle burjuva demokratik devrimi için olgunlaşmıştı. 4 Mart’ta, Paris’te devrim başladıktan bir hafta sonra işçiler ve müttefikleri Almanya’nın Köln kentinde ayaklanarak kenti ele geçirdi. 13 Mart’ta Viyana halkı, Prens Metternich ve hükümetini kovarak, bu önemli kentte yönetimi ele geçirdi. Ardından, “18 Mart’ta bir silahlı ayaklanma başlatan Berlin halkı, 18 saatlik inatçı bir çatışmanın ardından kralın kendilerine teslim olduğunu görme başarısına ulaştı.”⁴⁰ Başka birçok kentte de benzer ayaklanmalar meydana geldi. Bir Ulusal Meclis seçildi ve “liberal” bir hükümet kuruldu. Burjuvazi, kararlı bir eylemle, tüm Almanya ve Avusturya’da hakimiyetini kurmak üzereydi.

Tüm büyük komünist önderler gibi Marx ve Engels de teori adamı oldukları kadar eylem adamıydılar. Dünyayı sadece tahlil etmekle kalmadılar, değiştirmek için de bilfiil kavga verdiler. Fransa ve Almanya’da devrim yaşanırken en fazla kök salmış oldukları Almanya’yı kendilerine eylem alanı olarak seçtiler. Bunun sonucunda, ivedilikle Belçika’dan Prusya’ya geçerek Ren bölgesindeki devrimci Köln’e yerleştiler. En aktif yoldaşlarından bazıları Stephan Born, Josef Moll, Karl Schapper, Johann Becker ve Wilhelm Wolff’tu. Marx sonradan, Berlin yerine Köln’e gitme nedenlerini, daha sanayileşmiş ve daha demokratik bir rejime sahip olduğu için daha büyük bir eylem özgürlüğü bulacak olmalarıyla açıklayacaktı⁴¹. Komünistler Birliği’nin Almanya’da sadece bir avuç üyesi olduğundan, Marx ve Engels var olan geniş tabanlı demokratik örgütler üzerinden iş yapmak durumundaydı. Mücadele sürerken, Almanya Komünist Partisi örgütlendi. Marx, *Neue Rheinische Zeitung*’un editörü oldu ve başlangıçta liberal burjuvazinin organı olan bu gazeteyi işçi sınıfını destekleyen bir yayına dönüştürdü.

Devrimin arifesinde, demokratik partiler Offenburg’da toplanarak liberal burjuvazinin programını oluşturmuştu. Bu programda düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, erkeklere eşit ve evrensel oy hakkı, sürekli ordunun yerini bir milis gücünün alması, artan oranlı gelir vergisi, mahkemelerde jüri sistemiyle yargılanma, yaygın halk eğitimi, çalışma reformları ve parlamenter hükümet yer alıyor, birleşik bir Alman cumhuriyeti öngörüliyordu.

Bu programın burjuvazi açısından özü, parçalı Almanya’nın tek devlet halinde birleştirilmesi idi. 1834’te gümrük birliği ile (*Zollverein*) bu yönde büyük bir adım atılmıştı; ancak kapitalistler daha fazlasına ihtiyaç duyuyor, çok sayıda devletin yarattığı kaostan

acilen, tek bir hükümet çatısı altında kurtulmak istiyordu. Almanya sonunda 1871’de (Avusturya hariç) birleştiğinde, daha önce hepsi bağımsız birer devlet olan dört krallık, beş grandüklük, on üç düklük ve prenslik ile beş bağımsız kent, yirmi beş eyaletten oluşan yeni bir bütüne dönüştü⁴².

Feodal monarşinin yıkılarak birleşik demokratik bir Almanya’nın kurulması, proleterya ve burjuvazinin ortak çıkarı olduğundan Marx, Engels ve taraftarları, bu genel programı aktif biçimde desteklediler. Ne var ki bunu yaparken, burjuva devriminin daha ileri erimli bir proleter devrimin başlangıç aşamasından başka bir şey olmayacağı anlayışındaydılar. Engels, ileriki yıllarda bu politikayı şöyle açıklıyordu: “(devrimin ilk aşaması olan) Şubat ve Mart devrimci hareketin sonu değil de aksine (...) halkın kendi mücadelesi ile daha da geliştirdiği (...) ve içerisinde proletaryanın bir dizi çatışma ile art arda mevziler kazandığı (...) başlangıcı olmuş olsaydı, bizim için ancak o zaman gerçek bir devrim anlamına gelebilirdi.”⁴³ Bu anlayışa uygun olarak Marx ve Engels demokratik cumhuriyet, (Avusturya’nın Alman kısmını da içeren) birleşik bir Almanya, işçilerin özgün sınıfsal talepleri ve Fransa, Macaristan ve her ülkede devrimin sonuna kadar desteklenmesi için militan bir mücadele yürüttü.

Bu genel siyasi çizgi, iki kuşak sonra Rus devriminde Trotskiy’nin çarpıtmalarıyla Stalin ile Trotskiy arasındaki büyük tartışmada önemli bir yer tutacak olan “sürekli devrim” politikasıydı. Bu, *Komünist Manifesto*’da “Almanya’da burjuva devrimi, hemen peşinden gelecek proleter devriminin prelüdünden başka bir şey olamaz” şeklinde ifade edilen anlayışa uygundu. Engels, sonradan Marx’la yanlış bir hesap yaptıklarını ve çok erken bir sosyalist devrim beklentisi içinde girdikleri kabul etti⁴⁴. Fakat 1848 Alman devriminde sosyalist bir perspektif geliştirmeleri her koşulda temelde doğrudu. Alman işçi sınıfının devrimci ruhu ve özellikle de Paris’te işçilerin Şubat ayaklanması ile Haziran’daki karşı-devrimde burjuvazi ile silahlı çarpışmaları, Avrupa’da sosyalizmin sorunsalını tarihin gündemine sokmuştu. Gerçekten de, görece kısa bir süre sonra Fransız işçi sınıfı, 1871 Paris Komünü ile bu büyük gerçeği tartışmaya yer bırakmayacak şekilde kanıtlayacaktı.

Kapitalist sınıfın ihaneti

1848’de Alman burjuvazisi, başlangıçtaki devrimin avantajını feodal devletleri ezerek sürdürmek yerine bocaladı ve duraksadı. Engels şöyle diyordu: “Almanya’nın sözde yeni merkezi otoritesi her şeyi nasıl bulduysa öylece bıraktı.”⁴⁵ Burjuvazi, feodal gericilikten daha çok devrimci işçilerden; burjuva devriminin gerçekten de bir sosyalist devrim doğru “taşmasından” korkuyordu. Bu nedenle Alman burjuvazisi Fransız burjuvazisinin Şubat ayaklanmasından sonra yaptığı gibi esasen işçi sınıfına karşı gericilikle ittifak kurdu. Liberal burjuvazi tarafından oluşturduğu Ulusal Meclis, monarşiyle köprüleri atmaktan korktu ve saldırgan gericilik tarafından dağıtılana kadar taviz yolumdan şaşmadı.

Burjuvazi, cumhuriyet şöyle dursun, en temel talebi olan Almanya'nın birliğinden bile pratikte vazgeçti. Marx, kapitalist sınıfı, *"inisiyatifsiz (...) bir evrensel tarihsel id-diadan yoksun, ölüme yatmış bunak yaratık"*⁴⁶ diyerek lanetliyordu. Marx ve Engels, hâlâ mücadele etmek isteyen orta sınıf unsurlardan kopmaksızın, işçilerin eylemine vurgu yaptı. Ancak neticenin de gösterdiği üzere işçi sınıfı zayıftı, burjuvazinin kendisi-nin apaçık biçimde ihanet etmekte olduğu burjuva demokratik devrime önderlik edip onu başarıya ulaştıracak siyasi olgunlukta değildi ve bu durumda bir sosyalist devrim potansiyeli bulunmuyordu.

Haziran 1848'de Paris'te işçilerin yaşadığı ezici yenilgi, Almanya çapında ve Doğu Avrupa'nın her yerinde gericiliğin canlanmasına yol açtı. Aynı yılın Kasım ayında mili-tan karşı-devrim Viyana'yı geri aldı ve yine aynı ay içerisinde Berlin'deki Prusya Ulusal Meclisi dağıtıldı. Dresden halkı (Bakunin'in de katılmasıyla) silaha sarıldı, onu başka yerler izledi. Yığınlar Frankfurt'taki Ulusal Meclis'ten gelecek bir genel eylem çağrısını bekliyordu, ancak böyle bir çağrı hiç gelmedi. Bu mecliste çoğunluğu elinde bulundu-ran burjuvazi, kendi dar sınıfsal çıkarları için ulusu karşı-devrime satmakla meşguldü. Temmuz 1849 itibarıyla, 16 ay önce umutla başlamış olan devrim tamamen bastırılmış ve karşı-devrim tekrar dümene geçmişti.

Burjuvazi yapabileceği halde, devrimde kesin zafer kazanmadı, bununla birlikte kapı-ları Almanya'nın gelecekteki hızlı sanayileşmesine yetecek kadar açmayı başardı. Asıl amacı zaten buydu ve bunu elde edince derhal işçi, köylü ve orta sınıf müttefiklerine ihanet etti. Hainlik kapitalist yaratığın doğasında bulunuyordu. Bu, İkinci Amerikan devriminde (1861-65) işçi sınıfı ve zenci halkın, gelecekteki diğer pek çok burjuva dev-riminde de işçiler ve diğer demokratik güçlerin tekrar tekrar göreceği temel bir dersti. 1848 devriminin vurguladığı bir başka ders ise, işçilerin kendi bağımsız partisine sahip olmasının zorunluluğuydu.

Almanya'da karşı-devrimin zaferi ile çok sayıda devrimci ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Kitlesele şekilde ABD'ye iltica eden bu sürgünler, köleliğe karşı mücadelede ve genç işçi hareketinin geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynayacaktı. Marx, Engels ve bazı diğer savaşçılar da Londra'ya döndü.

Siyasi gericilik yılları

1848 devriminin yenilgisi ile Birinci Enternasyonal'in kuruluşu arasındaki on yıl, genel olarak bir siyasi gericilik, hızlı sanayileşme, işçi sınıfının yaygın büyüme ve devrimci mücadelenin gerileme dönemi oldu. Fransa'da, Almanya'da ve her yerde devrimciler zulme uğradı. Bunun önde gelen bir örneği, dokuz komünist önderin vatana ihanetle suçlandığı ünlü 1852 Köln yargılamasıydı. Muhbir ve provokatörlerin tanıklıklarına da-yandırılan dava, bu önderlerden yedisinin mahkumiyeti ve uzun süreli hapis cezalarına çarptırılması ile sonuçlandı.

Avrupa sanayisinin hızlı genişlemesi, başat kapitalist ülke olan Büyük Britanya’da özellikle belirgindi. Bu yıllarda İngiliz işçilerinin şartlarında bazı iyileşmeler görüldü. Beer, “1846’dan 1866’ya kadar geçen dönemde tahıl yasalarının kaldırılması ve ticaretin genişlemesinin sonucu olarak, gerek nominal, gerekse reel ücretlerin yükseldiğini” belirtiyor⁴⁷. Bu durum, işçilerin devrimci ruhunu belirgin şekilde gerilettili. Webb bu dönemde “hızlı iyileşme ve göreceli refahın etkisiyle (...) çartist ajitasyon eriyip kayboldu”⁴⁸ diyor. Yine de, İngiliz sendikacılığı hatırı sayılır bir gelişme kaydetti ve 1850’lerin sonlarında birçok kentte sendika konseyleri kuruldu. Çok daha ağır siyasi şartların hakim olduğu Almanya’da ise sendikalar güç bela filizlenmeye başlıyordu.

Devrimden sonra Almanya’dan Londra’ya dönen Marx ve Engels, Komünistler Birliği’ni yeniden örgütledi. Fakat örgüt, hizipçiliğin kurbanı oldu. Marx ve Engels Almanya’da umutsuz bir darbe girişimi örgütlemeye peşindeki Willich-Schapper hizbinin maceracı politikalarına karşı dururken, “ayaklanmacılık oynamanın” tehlikelerine dikkat çeken Marx, Wilhelm Weitling’in ütopyacı kaprisleri ile de çatıştı. Birlik 1852’de ikiye bölünerek dağıldı.

Uluslararası İşçi Derneği’nin oluşumuna zemin hazırlayan bu dönem boyunca Marx, Londra’nın Soho semtindeki küçük bir evde, derin bir yoksulluk içinde yaşadı. Engels Manchester’da, daha iyi şartlarda bulunuyor, çalışmalarını ve yazmayı sürdürebilmesi için Marx’a sık sık para yardımı yapıyordu. İkili sadece siyasi değil, kişisel olarak da birbirlerinin en yakın dostu ve yoldaşıydı.

Köln yargılamasından birkaç hafta önce Marx tarafından yazılan aşağıdaki mektup, büyük bilim adamı ve devrimcinin yaşamı ve çalışmalarını ne denli zorlu koşullarda sürdürdüğünü gözler önüne seriyor: “Karım hasta, Jenny (Marx’ın büyük kızı) hasta, Lena (Marx ailesinin ev işlerindeki yardımcısı) da bir tür sinirsel hummaya yakalandı. İlaça verecek param olmadığı için doktor çağırıyorum. Sekiz, on gündür ailem sadece ekmek ve patates yiyerek yaşıyor, dahası yarın bunu da bulup bulamayacağım belli değil. Ev sahibesi beni evden çıkarsaydı çok iyi olurdu, belki de bunu dilemeliyim. O zaman en azından 22 poundluk bir borçtan kurtulmuş olurdum. Ayrıca fırıncıya, sütçüye, kasaba vb. borçlar da sıkıştırıyor beni.”⁴⁹

Büyük zorluklara rağmen Marx bu dönemde olağanüstü verimliydii. 1852’de, Joseph Weydemeyer’in ABD’deki *Die Revolution* gazetesinde, 1848-52’de Fransa’daki devrim ve karşı-devrimi ustalıkla tahlil ettiği *Louis Bonaparte’ın 18 Brumaire’i* isimli eserini yayımladı. 1852’den 1862’ye kadar, düzenli muhabirliğini yaptığı Horace Greeley’in gazetesi *New York Tribune*’de Avrupa ve Asya üzerine parlak makaleler yazdı; ayrıca Amerika’da köleliğe karşı mücadelenin ve Amerikan İç Savaşı’nın ilk evrelerinin köklü tahlillerini yaptı. 1859’da iktisat üzerine temel eserlerinden biri olan *Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı*’yı yayımladı. Fakat asıl işi, ilk cildi 1867’de yayınlanan anıtsal eseri *Kapital*’i yazmak oldu.

4. Bölüm

Birinci Enternasyonal'in Kuruluşu (1864)

Kapitalist sistem gibi emek hareketi de temelde enternasyondur. Sanayi, ulaştırma ve iletişim sistemleri nasıl ulusal sınırları aşıyorsa, proleter sınıf bilinci de tüm ulusal sınırları aşar. Kapitalizmin farklı ülkelere yayılması ve dünya pazarının gelişmesi, işçiler arasında kaçınılmaz şekilde bir enternasyonalist hissiyat yaratır. Bu durum, özellikle, işçiler burjuva anlayıştan kopmaya ve dikkatlerini sosyalist politikalara ve perspektife vermeye başladıklarında yaşanır. Belirli bir işçi hareketinin siyasi olgunluk düzeyi, onu harekete geçiren enternasyonalizm düzeyiyle ölçülebilir.

Genç proletarya, uluslararası ölçekte dayanışmaya olan ihtiyacını daha 19. yüzyılın başlarında çoktan hissetmişti. Ulusal sınırlar boyunca keskin çelişkiler içinde olsalar da işçi sınıfının belli talepleri karşısında güçlü bir uluslararası birlik sergileyen açgözlü kapitalistlere karşı, işçiler de birbirlerinin ekonomik ve siyasi mücadelelerini bilmek ve desteklemek zorundaydı. Daha somut olarak, işçiler uluslararası grev kısıcılığıyla mücadele etmek zorundaydı; ayrıca savaşa karşı mücadele ihtiyacı da gitgide büyüyordu. Sosyalistleştikçe, daha enternasyonalist oluyorlardı.

İşçilerin bu doğal enternasyonalizmi, burjuvazi ve küçük burjuvazinin radikal kesimleri arasındaki güçlü enternasyonalist eğilimler tarafından da tetikleniyordu. Kapitalist egemenliğin devrimci kuruluşunda, özellikle bu genel dönemdeki çeşitli devrimlerde, bu sınıflar kesinlikle ulusal sınırları aşan bir işbirliği içerisindeydi. Bu dayanışmanın örnekleri 1776 Amerikan Devrimi, 1789 Fransız Devrimi, 1848 Fransız Devrimi ve Alman, İtalyan, Macar, Polonya ve diğer burjuva devrimlerine verilen uluslararası burjuva destekle görüldü. Büyük ölçüde entelektüellerden oluşan bu radikal burjuva unsurlar, dönemin işçi hareketlerinin çoğuna sızarak, onları kendi sınıf çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalıştı.

Birinci Enternasyonal'in öncülleri

Tüm kapitalizmin kalbi olan, en kalabalık ve gelişkin işçi sınıfına sahip, sendikalizmin anavatanı İngiltere doğal olarak proletaryanın uluslararası dayanışma ve örgütlenmeye yönelik ilk çabalarının çoğuna da zemin sağladı. İşçi hareketinin 1830'lardaki güçlü

yükselişinden itibaren, işçilerde büyüyen enternasyonalizm ruhunun pek çok ifadesi görülmüyordu. Çartist hareket, güçlü enternasyonalist eğilimler gösteriyordu. Lorwin, hareketin kurucularından William Levett için, “*modern zamanların uluslararası bir bakış açısına sahip ilk işçisi*”⁵⁰ diyordu. 2. Bölüm’de söz ettiğimiz Sürgünler Lıgası (1834-36), Adiller Federasyonu (1836-39) ve Komünistler Birliğı (1847-52) üye bileşimi itibariyle kesin şekilde enternasyonalist ve ağırlıklı olarak proleter örgütlerdi. Bu örgütlerin başlıca etkinlikleri ve merkezleri İngiltere’deydi.

Bu dönemin çok önemli bir uluslararası örgütü de, bir grup İngiliz mücadele insanı ve Avrupalı mülteciler tarafından Eylül 1844’te Londra’da kurulan Kardeş Demokratlar’dı. Örgüt, “*yeryüzü tüm doğal ürünleri ile birlikte herkesin ortak malıdır*”⁵¹ diyordu. Stekloff örgütün, “*yaşattığı idealler dikkate alındığında, işçi sınıfının ilk enternasyonal örgütü olduğunu bu anlamda Enternasyonal’in habercisi olarak kabul edilebileceğini*”⁵² kaydediyor. Harney, Jones, O’Brien ve diğer önde gelen çartist liderler, bu önemli örgütün etkin isimleri arasındaydı. Marx ve Engels de hareketle işbirliğı yaptı. Kardeş Demokratlar enternasyonalistti ve Kıta Avrupası’ndaki işçilerin kavgasıyla ve diğer devrimci gelişmelerle aktif şekilde ilgileniyordu. Bu örgütün Birinci Enternasyonal’e giden yolu hazırladığı kesindi. Örgütün önemli bir özelliğı, daha sonra Birinci Enternasyonal tarafından da benimsenecek olan örgütsel formu (örneğin ilgili ülkeler için sekretaryalar kurulması) oluşturmaya başlamasıydı. Bu şekilde İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Polonya ve İspanya için sekretaryalar bulunuyordu. Örgüt Avrupa’da 1848 devriminin ardından gelen gericilik dalgasında yok oldu.

Bir diğer önemli enternasyonal hareket, 1855’te Londra’da kurulan, İngiltere dışında da yayılan Hoşgeldin ve Protesto Komitesi’ydi. Daha sonra Uluslararası Komite (ve Uluslararası Dernek) adıyla tanınan örgüt, bağlantılarının bulunduğu ülkelerde sekretaryalar kurdu. Ernst Jones ve diğer çartistler bu hareketin de önde gelen isimleri arasındaydı. Komite geçmişteki çeşitli Avrupa devrimlerini kutlamak üzere birkaç büyük miting yaptı ve Avrupa’daki mevcut gericiliğın zalimliklerine karşı protestolar düzenledi. Fakat 1859 sonlarında, Uluslararası Komite ortadan kalkmıştı.

Fransa’daki işçiler arasında da güçlü enternasyonalist eğilimler kendini gösterdi. Fransız işçileri, büyük Fransız Devrimi’nin saygın komünisti Babeuf’un yanı sıra 1830 ve 1848 devrimlerinin ve Fransız halkının pek çok ayaklanmasının savaşçılarına dayanan güçlü bir enternasyonalist geleneğe sahipti. 1843’te Paris’te Flora Tristan, yazdığı bir broşürle geniş tabanlı bir uluslararası örgütün kurulması için çağrıda bulunmuştu. Tristan şöyle diyordu: “*İşçilerin Birliğı İngiltere, Almanya ve İtalya’nın önde gelen şehirlerinde, kısacası tüm Avrupa başkentlerinde muhabere komiteleri kurmalıdır*.”⁵³ Nisan 1856’da Fransız işçilerinden bir delegasyon Londra’ya giderek, mücadeleyi uluslararası düzeyde sürdürmek için bir “Evrensel İşçi Birliğı” kurulmasını önerdi.

Tüm bu uluslararası gruplaşmaların en önemli etkinliklerinden biri, Britanya

İmparatorluğu'nda, ABD'de ve dünya çapında zenci köleliğinin kaldırılması için ve-
rilmekte olan mücadeleye aktif destek sağlamak oldu. On yıllardır, çartist sendikacı-
ların ve Owen'cılarının çok önemli bir rol oynadıkları güçlü bir kölelik karşıtı hareket
vardı. İngiliz ve Amerikan kölelik karşıtı hareketleri yakın işbirliği içindeydi. 1833 ile
1860 yılları arasında William Lloyd Garrison, Frederick Douglass ve diğer birçok ünlü
Amerikalı kölelik karşıtı, İngiltere'yi ziyaret etti ve burada muazzam kitleler tarafından
karşılandı. Kölelik karşıtı İngiliz işçi George Thompson da ABD'ye giderek buradaki
mücadelede aktif şekilde yer aldı. Amerikan İç Savaşı öncesinde ve savaş sırasında
İngiliz sendikaları köleliğe karşı üst üste büyük gösteriler düzenledi. İşçi sınıfı benzer
biçimde Fransa'da da, 3. Napolyon'un İngiltere ve Fransa'yı Konfederasyon'un* yanın-
da savaşa sokma girişimleri karşısında kölelik karşıtı enternasyonalist dayanışma ser-
giledi.

Köleliğin kaldırılmasından ve barıştan yana bu etkinlikler, özellikle İngiliz işçilerin
çabaları üzerine Başkan Lincoln, pamuk ablukası sebebiyle açlıkla yüz yüze kalan
Manchester tekstil işçilerine hitaben bir teşekkür mektubu yazarak, verilen desteğin
"yüksek Hristiyan kahramanlığının, dünyanın hiçbir yerinde ve hiçbir çağda benzeri
görülmemiş bir örneği"⁵⁴ olduğunu söylüyordu. 2 Mart 1863'te ABD senatosu, İngiliz
işçilerin desteğine minnettarlığını ifade etti. Marx, daha önce *New York Tribune*'de
"Birleşik Devletler'de, İngiltere'nin en azından **emekçi sınıflarının**, zor zamanların
başından sonuna kadar onları yüüstü bırakmadığı asla unutulmamalıdır"⁵⁵ diyordu.

Birinci Enternasyonal'in kuruluşu, Avrupa'da 1848 devrimini izleyen uzun gericilik
döneminin ardından yükselen proleter ve burjuva ulusal devrimci mücadele dalgasın-
da gerçekleşti. Batı Avrupa'nın her yerinde kapitalizm hızla gelişirken, işçi sınıfının
örgütlülüğü ve kavga ruhu da geliyordu. İşçi hareketi, özellikle İngiltere'de kendini
güçlendiriyordu. 1860'ta Londra Sendikalar Konseyi kuruluyor, başka merkezlerde de
benzeri örgütler oluşuyordu. Almanya'da ilk işçi sendikaları henüz ortaya çıkıyordu;
Ferdinand Lassalle 1862'de siyasi bir örgüt olan Alman İşçileri Genel Sendikası'nı kur-
du; August Bebel ile Wilhelm Liebknecht ise, 1869'da Alman Sosyal Demokrat İşçi
Partisi'nin kurulmasını sağlayacak olan etkili bir komünist ajitasyon yürütüyordu. 1863
sonrasında ABD'de de işçi sendikaları hızla geliyordu. Dünya çapında gerçekleşen
ilk kriz olan büyük 1857 ekonomik krizi işçileri derinden etkileyerek, 1860-62 arasında
gerek İngiltere'de, gerekse ABD ve diğer ülkelerde güçlü bir grev hareketine yol açtı.

Birinci Enternasyonal öncesi dönemde burjuva demokratik ulusal hareketlerin ani
ve hızlı yükselişi içinde özellikle bazı gelişmeler, tüm ülkelerde işçilerin uyanışına ve
enternasyonal dayanışma gayretlerinin güçlenmesine neden oldu. Bu önemli olaylar-

* Konfederasyon: Amerikan İç Savaşı'nda daha gevşek ve eyaletlerin ayrılma hakkının olduğu bir
konfederasyon yapısını savunan on bir eyaletten oluşan taraf. Konfederasyondan yana olan eyaletlerde
("güneyliler" olarak da bilinirler) büyük miktarda köle emeği kullanılıyordu (ç.n.).

dan biri, İngiliz baskıcılığına karşı İrlanda kurtuluş mücadelesinin keskin yükselişiydi. Almanya'nın birleşmesi ve demokratikleşmesi yönündeki güçlü yığınsal taleplerin yeniden gelişmesi ve Avusturya'ya karşı verilen 1859 İtalyan devrimci savaşı da bu türden önemli örnekler arasındaydı. Garibaldi önderliğindeki bu savaş, İtalya'nın kurtuluşu ve birleşmesinin yanı sıra, bir dizi demokratik reformun ilanıya sonuçlandı ve kapitalist dünyanın işçileri arasında büyük bir heyecan yarattı. Ardından, Polonya'da 1863'teki kahramanca ayaklanma geldi. Rus despotunun kanla boğduğu bu isyan, proletaryadan yaygın bir sempati ve destek gördü. Son olarak, Birinci Enternasyonal kurulduğunda sürmekte olan devrimci Amerikan İç Savaşı da bu olaylardan biriydi. İngiltere, Almanya, Fransa ve diğer ülkelerde örgütlü işçiler bu büyük savaşın başlangıcından itibaren, sınıf çıkarlarının köleci Güney'e karşı kesinlikle Kuzey'le birlikte olduğunu berrak bir şekilde kavrayarak, daha önce de belirttiğimiz gibi, kölelik karşıtı tavırlarını her fırsatta güçlü bir şekilde dile getirdiler.

Uluslararası İşçi Derneği'nin* kurulması

Birinci Enternasyonal 28 Eylül 1864'te Londra'da St. Martin's Hall salonunda toplandı. Bu toplantıdan önce, 1862'de Fransa'dan 300'ü aşkın, Almanya'dan ise 12 işçi Londra'daki Uluslararası Fuar'ı ziyaret ederek⁵⁶ İngiliz sendikacılarla bir işçi enternasyonal projesini tartışmışlardı. Yine, 22 Temmuz 1863'te Krakov ayaklanmasının bastırılmasını protesto etmek ve Polonya'ya özgürlük istemek amacıyla İngiliz ve Fransız işçileri Londra'da birlikte bir kitlesel toplantı örgütlemişlerdi. Bu eylemle enternasyonal üzerine tartışmalar ilerledi ve dört ay kadar sonra ünlü İngiliz sendika lideri George Odger, Fransız işçilerine işçi sınıfının uluslararası eylem ihtiyacı ile ilgili bir "Sesleniş" kaleme aldı. Fransızlar bir yıl boyunca cevap vermediler fakat verdiklerinde, cevaplarını Londra'ya 1863'te buradaki ortak toplantıya katılmış olan aynı işçilerle gönderdiler. St. Martins Hall'daki ünlü 28 Eylül toplantısında, raporları kabul edilecekti.

İşçilerin ve yurt dışında doğmuş sürgünlerin yoğun katılımıyla kalabalık bir toplantı oldu. Marx'ın da katıldığı toplantıya Profesör E.S. Beesly başkanlık ediyordu. Odger, bir yıl önce Fransız işçilerine gönderilen seslenişi okudu: "*Fransa, İtalya, Almanya, Polonya, İngiltere ve insanlığın iyiliği için işbirliği iradesinin bulunduğu tüm ülkelerden temsilciler bir araya gelelim. Gelin, bir kongre yapalım; Gelin, ülkelerin barışının bağli olduğu büyük meseleleri tartışalım.*"⁵⁷ Fransız delegeler tarafından büyük alkışlarla selamlanan M. Tolain, işçilerin karşı karşıya oldukları zorlukları hatırlattıktan sonra bütün ülkelerin işçilerini birleşmeye çağıran Fransız cevabını okudu⁵⁸.

Ardından Fransızlar, kurulacak olan Enternasyonal'in merkezinin Londra ve resmi yayın organının İngiliz işçi gazetesi *Bee-hive* olmasını, bir süreliğine gönüllü aidat sis-

* 1889'da İkinci Enternasyonal'in kurulmasından sonra UID "Birinci Enternasyonal" olarak anılmaya başladı. Bundan önce ise genellikle sadece "Enternasyonal" deniyordu.

temi oluşturulmasını, yeni örgütün geçici olarak bir Merkez Komite tarafından yönetilmesini ve tüm Avrupa başkentlerinde buna bağlı alt komiteler bulunmasını önerdiler. Öneri alkışlarla kabul edildi ve kararı hayata geçirecek 21 kişilik bir genel komite seçildi. Komite, uygun gördüğü durumda bünyesine ilave üyeler almaya yetkiliydi.

Ekim ayı başlarında Genel Komite birkaç kez toplanarak “Uluslararası İşçi Derneği” ismini benimsedi ve genel görevliler seçildi. George Odger başkan, William R. Crewer Onursal Genel Sekreter seçildi. Almanya (Marx), Amerika (P. Fox*), İtalya, Polonya, İsviçre ve Fransa için yazışma sekreterleri seçildi. Daha sonra oluşturulan Geçici Merkezi Konsey üyeleri ise şöyleydi: İNGİLİZ: Longmaid, Worley, Leno, Whitlock, Fox, Blackmore, Hartwell, Pidgeon, Lucraft, Weston, Dell, Shearman, Nieass, Shaw, Lake, Buckley, Odger, Howell, Osborne, Carter, Gray, Wheeler, Stainsby, Morgan, Grossmith, Cremer, Dick; FRANSIZ: Denoual, Le Lubez, Jourdain, Marrisot, Leroux, Bordage, Bocquet, Talandier, Dupont; İTALYAN: Wolf, Fontana, Setacci, Aldrovandi, Lama, Solustri; İSVİÇRELİ: Nuperly, Jung; ALMAN: Eccarius, Wolf, Otto, Lessner, Pfander, Lochner, Marx, Kant, Bolleter; POLONYALI: Holtorp, Rybczinski. UID birinci kongresinin 1865'te Brüksel'de yapılması kararlaştırıldı.

Genel Konsey hemen UID'nin siyasi program ve kurallarını formüle etmeye koyuldu. İtalya'dan Mazzini'nin temsilcisi olan. L. Wolf, örgütün gizli bir yapıda olmasını öngören programını okudu; ancak öneri Marx'ın muhalefetiyle reddedildi. Eski bir Owen'cı olan Weston'ın kafa karışıklığıyla dolu program önerisi de reddedildi. Sonunda Le Lubez'nin önerdiği, Mazzinizmden derin izler taşıyan belge kabul edildi. Bu karışık belgeyi redakte eden komitede yer alan Marx, “önsözü tamamen değiştirdim, ilkeler deklarasyonunu attım, son olarak da kırk kural yerine on kural geçirdim”⁵⁹ diyordu. Sonunda oy birliğiyle kabul edilen belge, Marx'ın daha sonra yakındığı gibi Genel Konsey'in ısrarıyla eklenen “hakikat”, “adalet” ve “ahlaklılık” gibi kimi küçük burjuva söylemleri dışında, neredeyse tümüyle Marx'ın eseri idi. Bu önemli belgeyi sonunda Marx'ın yazmasının istenmesi, ünlü öncülü, *Komünist Manifesto*'nun geniş etkisini de kanıtlıyordu. “Varolduğu günden itibaren Karl Marx, ilk işçi enternasyonalininin düşünsel öncüsü, parlak teorisye ve fiili önderiydi.”⁶⁰

UID program ve tüzüğü

UID'nin *Açış Sesleniş*⁶¹, ilk açıkladığı programı olarak dünya işçi sınıfı tarihinin en önemli belgelerinden biri ve komünizmin ilkelerinin işçi sınıfının gündelik mücadelelerine ve genel perspektiflerine uygulanmasının mükemmel bir örneğidir. *Sesleniş*'te, “çalışan yığınların sefaletinin sanayinin gelişimi ve ticaretin büyümesi bakımından benzeri görülmemiş bir dönem olan 1848-1864 yılları arasında azalmadığı büyük bir

* Peter A. Fox, 1866-67 Amerika muhabiri; İngiliz bir gazeteci idi, Enternasyonal'e St. Martin's Hall toplantısında katılmıştı.

gerçektir" ifadesine yer veriliyordu; zira gerçekler, yıllar önce İngiliz sanayisinin gelişmesiyle yoksulluğun otomatik olarak ortadan kalkacağı öngörüsünde bulunanları boşa çıkarmış bulunuyordu. Hükümet raporları, işçiler için hayatın *"on örnekten dokuzunda hayatta kalma mücadelesinden ibaret olduğunu"* ortaya koyuyordu. Gerçekten de, resmi rakamlar *"İngiltere ve İskoçya'nın en ağır cezalı mahkumları olan kürek mahkumlarının bile, İngiltere ve İskoçya'nın tarım işçilerinden daha az çalıştığını ve daha iyi durumda olduğunu"* gösteriyordu. Sanayi işçileri arasında birçok kesim, açlık seviyesinin altında yaşıyadursun; toprak sahipleri ve kapitalistlerin zenginliği katlanarak artıyordu.

Sesleniş, 1848 devriminin yenilgisinin ardından tüm Avrupa'da başlayan gericilik dönemini tahlil ediyordu. İşçilerin otuz yıllık mücadele sonunda 1847'de kazandığı On Saat Yasası zaferini selamlıyor, On Saat Yasası'nın, *"sadece büyük bir pratik başarı değil; bir ilkenin zaferi; orta sınıfın ekonomi politığının işçi sınıfının ekonomi politığına tüm dünyanın gözü önünde ilk kez boyun eğmesi"* olduğunu vurguluyordu. Tüm Batı Avrupa'da hükümetler birer birer benzer yasaları kabul etmek zorunda kalıyordu.

O yıllarda ilerleme kaydetmekte olan kooperatif hareketini yürekte onaylayan Sesleniş, diğer yandan bunun *"tekelin geometrik ilerlemesini asla yakalayamayacağı- nı, yığınları özgürleştirmeyeceği gibi, sırtlarındaki sefalet yükünü gözle görülür şekilde azaltmayı bile başaramayacağı"* belirtiyordu. *"Bu nedenle siyasi iktidarı kazanmak işçi sınıfının en büyük görevi haline gelmiştir"* diyen Sesleniş, merkezi vurguyu siyasi eyleme yapıyordu. İşçiler başarının bir unsuruna sahipti: sayısal çoğunluk. *"Fakat kişi sayısı, ancak birleşerek tek vücut haline geldiği ve bilginin öncülüğünde olduğu takdirde terazide bir ağırlık oluşturur."* Avrupalı işçiler, örgütsüzlükleri nedeniyle büyük bedeller ödemişlerdi.

Sesleniş ayrıca işçilerin bir dış politikaya sahip olma ihtiyacının altını çiziyordu: *"Eğer emekçi sınıfların kurtuluşu kardeşçe anlaşmayı gerektiriyorsa, işçiler bu büyük ödevi karanlık emeller peşindeki, ulusal önyargıları güçlendiren, halkın kanını ve hazineyi korsanca savaşlarda harcayan bir dış politika altında nasıl gerçekleştirebilir?"* Avrupa'yı Amerikan İç Savaşı'na katılmaktan koruyan İngiltere işçi sınıfını kutlayan Sesleniş, demokratik ve barışçı bir dış politika hedefini yükseltiyordu: *"Böyle bir dış politika için mücadele, işçi sınıfının kurtuluşu için verilen genel mücadelenin bir parçasını oluşturur."* Belge, Komünist Manifesto'nun büyük tarihsel sloganı ile bitiyordu. *"Bütün Ülkelerin İşçileri, Birleşin!"*

Derneğin tüzüğü, ya da "Geçici Kurallar" yukarıda açıklanan örgütsel önlemleri kapsıyordu. Örgütlenme çağrısı yapan önsözünde şöyle deniyordu:

"İşçi sınıfının kurtuluşunun bizzat işçi sınıfı tarafından kazanılması zorunludur; işçi sınıfının kurtuluşu için mücadele, sınıf ayrıcalıkları ve tekeller için değil, eşit haklar ve görevler ve sınıf egemenliğinin kaldırılması için mücadeledir."

Bütün biçimleriyle köleliğin, tüm toplumsal sefaletin, zihinsel çöküşün ve siyasi bağımlılığın temelinde, emekçilerin emek araçlarını, yani hayatın kaynağını tekeline alanlara ekonomik tabiyeti yatar.

Bu nedenle işi sınıfının ekonomik kurtuluşu, her siyasi hareketin bir araç olarak tabi olması gereken bir nihai hedeftir.

Bu büyük hedefe yönelik çabalar bugüne dek her ülkedeki çok boyutlu işbölümünün parçaları arasında dayanışma ve farklı ülkelerin emekçi sınıfları arasında kardeşçe bir birliktelik bağının bulunmaması nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Emeğin kurtuluşu yerel ya da ulusal değil, fakat modern toplumun mevcut olduğu tüm ülkeleri kapsayan bir toplumsal meseledir ve çözümü, en ileri ülkelerin pratik ve teorik ortaklaşmasına bağlıdır.

İşçi sınıfının günümüzde Avrupa'nın en sanayileşmiş ülkelerinde yaşadığı yeniden uyanış, yeni bir umut yaratmakla beraber, eski hatalara düşülmemesi yönünde ciddi bir uyarı ve halen birbirinden kopuk durumdaki hareketlerin derhal kenetlenmesi için bir çağrı yapmaktadır.”

5. Bölüm

Sendikalizm, Proudhon, Lassalle ve Bakunin

İşçilerin çıkarlarının kapitalizm altında korunması, kapitalist sistemin kaldırılması ve sosyalizmin kurulmasını kapsayan işçi sınıfı mücadelesi, çok karmaşık bir konudur. Bu mücadelenin devrimci bilimi marksizmdir; ya da günümüzde, marksizm-leninizmdir. Bu bilim proletarya ve müttefiklerinin, sömürücü sınıflara karşı dünya çapında yüz yıldır süren kavgadan öğrendikleri derslerin toplamını temsil eder. Belirli bir emek hareketinin tarihsel gelişim düzeyi, marksizmin prensiplerini ne ölçüde öğrenip özümlediğiyle doğrudan ölçülebilir.

Sınıf mücadelesinin seyri içinde işçi sınıfının, sonunda marksist bir bilinç kazanacağı gelişim yolunda, gerek kendiliğinden ürettiği, gerekse düşman sınıflardan edindiği, toplumdaki konumuna ve kurtuluşunun yoluna dair hatalı kavrayışlar bulunur. Böylece emekçilerin saflarında Marx'ın "sekt" diye söz ettiği fakat marksist terminolojide genellikle "sağ" ve "sol" "sapmalar" olarak adlandırılan çeşitli hareketler ortaya çıkar. Başlangıçta bu sektlerden bazıları, mesela ütopyacı sosyalistler yapıcı bir rol oynadıysa da, emek hareketi olgunlaşıp genişledikçe gerici hale geldiler. Genel olarak bu "sektler" ya da "sapmalar", içlerinde doğru fikirlerden parçalar taşımıştır. Başka bir deyişle, bazı zorunlu işçi sınıfı fikirlerine, örgütsel biçimlerine ve taktiklerine dayanırlar; ancak bunlar çarpıtma, abartı ve yanlış uygulamalarla tamamen saptırılıp gerçek anlamından uzaklaştırılmıştır. Çoğunlukla bu sektler, kapitalizmin nasıl yıkılacağına ve sosyalizmin nasıl kurulacağına dair kendi özgün kavrayışlarını da inşa ederler. Her zaman kapitalistlere yaranan, işçi hareketinin dayanışma ve mücadelesine zarar getiren bu sektler, işçilerin Marx'ın ölümünden sonraki yıllarda acı tecrübelerle öğreneceği gibi, devrim günlerinde karşı-devrimci hale gelebilir.

Bu noktada, kronolojik anlatımımızı kesip Birinci Enternasyonal bünyesindeki başat ideolojik akımları ve bu akımları taşıyan, hareketin içinde tayin edici roller oynayan sektlerin bazılarını incelemekte fayda var.

Bu tür zararlı sektleri ayıklamak ve işçi sınıfın devrimci biliminin doğru ilkelerini benimsetmek, Birinci Enternasyonal günlerinde Marx ve Engels'in olduğu gibi, her zaman marksistlerin temel endişesi olmuştur. UID'nin önde gelen Amerikalı üyesi Friedrich

Bolte'a Kasım 1871'de yazdığı bir mektupta Marx şöyle diyordu. “Enternasyonal, sosyalist ya da yarı sosyalist sektlerin yerine, mücadele için gerçek bir işçi sınıfı örgütü koymak üzere kuruldu. Başlangıçtaki ‘İlkeler’ ve ‘Açış Seslenişi’nde bunu ilk bakışta ortaya koyar (...) Sosyalist sekteryanizmin gelişimi ile gerçek işçi hareketinin gelişimi her zaman ters orantılıdır (...) Enternasyonal’ın tarihi, kendilerini işçi sınıfının gerçek hareketinin karşısına çıkarmaya çalışan sektlere ve amatör deneylere karşı **Genel Konsey’in kesintisiz mücadelesinin** tarihidir.”⁶²

Birinci Enternasyonal kurulduğu sıralarda Marx ve Engels’in devrimci eserlerinin anlamını eksiksiz kavramış görece az sayıda marksist vardı. Türlü çeşitli sekterler ise ülkelerinin genç ve zayıf hareketlerinde hakim durumdaydı ve kongrede de büyük çoğunluğu oluşturmuyorlardı. Başlardaki Cenevre ve diğer kongrelerin yine de oldukça iyi politika üretmeyi başarmasının altında ise, bu politik metinlerin büyük kısmının bizzat Marx tarafından kaleme alınmış olması yatıyordu. O sırada işçi hareketinin birçok hataya rağmen sonunda gerçek ekonomik ve siyasi politikalarla uğraşmaya başlamasıyla, en eski sekt olan ütopyacı sosyalistler ortadan kalkmak üzereydi. Buna rağmen, çeşitli türden sekterler varlığını sürdürüyordu; emek tarihinin geleceği de çok sayıda farklı türe gebeydi.

Saf sendikalizm

Birinci Enternasyonal’in ömrü boyunca ona bağlı en güçlü kitle örgütleri İngiliz sendikalarıydı. İşçi hareketinin gayri resmi öncü komitesi durumundaki ünlü sendika “Cunta”sı üyeleri George Odger ve W.R. Cremer’in UID Başkanı ve Onursal Genel sekreteri seçilmesi, ayrıca önde gelen diğer birçok sendika liderinin de Genel Konsey üyesi olması bu desteğin çapını ortaya koyuyordu. İngiltere’deki sendikaların büyük çoğunluğu bir dönem şu ya da bu ölçüde UID’ye bağlı olmuştu. Enternasyonal, on yıllık bir dönem boyunca İngiliz emek hareketinde önemli bir rol oynadı*.

UID döneminde Britanya işçi hareketi, çartizmin 1840’lardaki ateşli yıllarından epeyce farklı bir haleti ruhiye içindeydi. Kapitalizm hızla geliyor, İngiliz emperyalizmi başlangıç aşamasını yaşıyordu. İşçi sınıfının, özellikle vasıflı işçilerin durumunda kimi iyileşmeler gerçekleşmiş ve işçi hareketi eski devrimci ruhunu büyük ölçüde kaybetmişti. Lenin daha sonra Marx ve Engels’ten, o dönem İngiliz işçi hareketinin “*çartistlerin azminden yoksun*” olduğuna, İngiliz işçi önderlerinin radikal burjuvayla işçi arası bir şeye dönüştüğüne ve kapitalistlerin “*işçileri burjuvalaştırma*” gayretinde olduğuna değinen pek çok alıntı derleyecekti⁶³.

1866’da İngiliz sendikaları, Engels’in “*proletaryanın kırk yıllık kış uykusu*” dediği döneme iyiden iyiye girmişti. Bu, İngiliz emperyalizminin yükseliş çağıydı. Rothstein bu

* Buna rağmen Webb’lerin *History of Trade Unionism* adlı kitaplarında Enternasyonal’e sadece sf. 235’te bir dipnot ayırmaları tuhaftır.

dönemden şöyle söz ediyor: “Yeni liderler, yeni yöntemler, yeni çıkarlar ve yeni hedefler vardı; eskinin (çartizmin) izleri öyle bir hızla kayboldu ki, bir kuşak sonra nerdeyse hafızalardan bile silinmişti. O’Brien, Harney ve Ernest Jones gibi kalan birkaç üyesine ise dinazor gözüyle bakılıyor, adeta ucube muamelesi yapılıyordu.”⁶⁴

Çoğunlukla dar meslek kollarına dayalı ve birbiriyle pek az dayanışma gösteren sendikaların kapitalist toplum çerçevesinin ötesine bakmadığı, hedeflerini sınırlı ekonomik taleplerle daralttığı bu kesit, “saf sendikalizmin” en belirgin dönemi idi. Bu dönemde sendikalar bolca grev yapıp bünyelerinde yaygın yardımlaşma sistemleri kurdular. Bu tür sendikalar genel olarak siyasetle pek az ilgilendi; ilgilendikleri durumda ise (oy hakkı için, belirli baskıcı yasalara karşı vb.) bu ilgi Liberal Parti’nin önderliğinde ve sendikaların yasal kısıtlamalardan kurtulması talebiyle sınırlı kaldı.

Odger, Cremer ve UID içinde yer alan diğer sendika liderleri bu oportünist ruh halini sergilediler. İzledikleri çizgi, işçi hareketinde burjuva etkisini temsil ediyordu. Enternasyonal, işçilerin kurtuluşunun aracı olarak değil, İngiliz sendikalarına, özellikle Kıta Avrupası’ndan grev kırıcı işçi getirilmesine karşı yardımcı olacak bir araç olarak gördüler. Bununla birlikte, prudoncu ve bakunincilerden farklı olarak, UID’de hakiyet kurmak için hiçbir zaman militan bir mücadele vermediler. Fakat bu oportünist ideolojiler Enternasyonal’in gelişimi önünde sürekli engel oldu ve göreceğimiz gibi nihayetinde örgütten kesin bir kopuşa yol açtı. Marx ve Engels, Enternasyonal bünyesindeki bu saf sendikalizme ya da ekonomizme, daha sonra Amerikan işçi hareketinde de çok önemli bir rol oynayacak ve halen oynamakta olan bu sapmaya karşı kesintisiz bir mücadele yürüttü.

Blankizm

Louis Auguste Blanqui (1805-1881), Fransız işçileri arasında özellikle 1830’ların ortalarından 1871 Paris Komünü’ne kadar, önemli bir önderdi. Hukuk ve tıp öğrenimi görmüş, fakat erken yaşta siyasete yönelmişti. Louis Philippe’in tahta geçmesine destek verdiği 1830 devriminden sonra Blanqui, kaderini işçi sınıfı hareketiyle birleştirdi. Muğlak bir şekilde bir komünist ve proletarya diktatörlüğü savunucusuydu. Politikalarını silahlı ayaklanma ve konspirasyon hücrelerine dayandırdı ve zamanının birçok Fransız devriminde önemli roller oynadı. 1839’da Paris’te gerici hükümeti devirmek üzere başarısız bir girişime öncülük etti. 1848 devriminde de son derece aktifti. İleride göreceğimiz üzere, Paris Komünü’nün başlıca önderlerden biri oldu. Birçok kez hapse girdi, bir keresinde ölüme mahkum edildi, ancak ölümü doğal nedenlerle oldu.

Blanqui, eski Fransız komünist Babeuf adına konuştu. Tüm ekonomik ve siyasi reformlardan uzak durdu. Sadece silahlı ayaklanmayı öne çıkaran blankizm, ağır baskı şartları altındaki, militan devrimci geleneklere sahip ve büyük ölçüde devrimci küçük burjuvazinin etkisi altında hareket eden erken dönem Fransız işçi hareketinin tipik

bir üründü. Blanqui'nin güçlü siyasi partiler, kitlesel sendikalar ya da geniş kooperatifler kurmak ve işçi sınıfının acil talepleri için verdiği gündelik mücadelesine aktif şekilde katılmak hakkında hiçbir fikri yoktu. Daha çok Fransa ile sınırlı kalan blankizm, Enternasyonal'de denetimi ele geçirme tehdidi oluşturacak bir güç bulamadı. Bununla birlikte, bu akımın en iyi savaşçıları sonunda marksizm saflarına katılmış olsa da Enternasyonal bünyesinde kesinlikle "solcu" bir eğilim oluşturuyordu. Marx, Blanqui'nin devrimci ruhunu takdir ediyor, ancak komplocu politikalarını onaylamıyordu⁶⁵. Blankizmin aktif siyasi gücü, Paris Komünü ile birlikte yok oldu; ancak kalıntıları varlığını sürdürdü ve Blankist Parti sonunda 1904-05'te Fransız Birleşik Sosyalist Partisi'yle birleşti.

Prudonculuk

Pierre Joseph Proudhon (1809-1865), kendi kendini yetiştirmiş son derece zeki bir matbaacıydı. Modern anarşizmin babasıdır. 1860'lar boyunca Fransız işçileri, özellikle Paris'in lüks mallar üreten el zanaatlarında çalışan vasıflı işçiler arasında çok yaygın bir etkiye sahip oldu. Belçika'da da çok sayıda taraftar bulan Proudhon'un grubu Enternasyonal'in ilk yıllarında örgüt içinde çok etkiliydi. 1846'da yayımlanan en önemli kitabı *Sefaletin Felsefesi*, Marx'ın deyişiyle "büyük heyecan uyandırdı." Prudoncular Enternasyonal'i kendi amaçları için ele geçirmeye yönelik kesintisiz bir çaba içerisinde oldu.

Proudhon'un programı, "iştirakçi topluluklar" adını verdiği yaygın bir üretici ve tüketici kooperatifleri sistemi oluşturulmasını öngörüyordu. Bu topluluklar sürekli büyüyerek, sonunda kapitalist sistemin yerine geçecekti. Sistemin önemli bir özelliği de halk bankaları yoluyla kooperatiflere bedelsiz kredi açılacak olmasıydı. Engels, 1846'da Marx'a yazdığı bir mektupta bu planın ekonomik boyutunu şöyle özetliyor: "*Bu insanların aklına, proletaryanın tasarruflarıyla, kârdan ve sermayesinin faizinden feragat ederek şimdilik tüm Fransa'yı, ardından belki dünyanın geri kalanını da satın almanın başka bir şey gelmiyor.*"⁶⁶ Proudhon, ünlü "mülkiyet hırsızlıktır" sözüyle küçük burjuvazinin değil burjuvazinin mülkiyetini kastediyordu. Proudhon, kooperatiflerinin sadece kapitalizmin ekonomik temelini değil, devleti de tasfiye edeceği iddiasındaydı. Geleceğin toplumu onun "özgür iştirakçi toplulukları" tarafından idare edilecekti. Bu sisteme "anarşi" adını veriyordu.

Marx ve Engels'in açıklığa kavuşturduğu gibi, bu bir küçük burjuva anlayışydı. Dahası yükselen kapitalizmin ezdiği, bu yüzden de burjuvazinin radikal kesimleri büyük kapitalistlere ve feodallere karşı defalarca barikatları yükseltirken kavgadan kaçmak isteyen küçük burjuvazinin muhafazakar kesimlerini temsil ediyordu. Proudhon'un genel düşüncesi, işçi ve köylülerin kendilerini kapitalistlere ve feodalite artıklarına karşı mücadele ederek değil; onun kooperatifleri yoluyla aşamalı bir şekilde, çalıştık-

ları toprağın ve üretim araçlarının sahibi haline gelerek kurtarabilecekleri şeklindeydi. Kadının yeri ise işyeri ya da siyaset değil, eviydi. Proudhon, görüşlerini büyük ölçüde Fourier ve kendinden önceki diğer büyük Fransız ütopyacıardan almıştı. O dönemde Fransa'daki siyasi baskı koşulları, çok sayıda işçi ve köylünün yüzünü Proudhon'un, içinde yaşadıkları barbarca durumdan özgürlüğe çıkan kolay bir kurtuluş yolu gibi görünen önerilerine çevirmesine neden oldu.

Proudhon sınıf mücadelesini teoride de pratikte de reddetti. İşçi sendikalarına, grevlere, ücret artışına, çalışma yasalarına karşı çıktı. Sadece hayatının son yıllarında bu katı emek karşıtı duruşunu değiştirecek kimi şeyler yaptı. Siyasi partiye de "*parti despotluktan doğar*" beyanatıyla karşı çıktı. Proudhon, devrimler çağının geride kaldığını öne sürdü, ancak talihsizlik şu ki, bu sözünden sadece iki hafta sonra, Marx ve Engels'in öngörmüş olduğu 1848 devrimi başladı. Proudhon'a göre çalışanları ezen ve kapitalistlere yardım eden devlet, ne demokratikleştirilebilir, ne de cepheden saldırıyla yıkılabilirdi; olması gereken onun "iştirakçi" sisteminin aşamalı olarak devletin yerini almasıydı.

Marx ve Engels, 20 yıl boyunca kesintisiz bir mücadele yürüttü ve prudonculuğu işçi hareketinin gelişmesine paralel olarak yeterle bir etti. Marx, 1846'da meşhur kitabı *Sefaletin Felsefesi*'ni yayınlayan Proudhon'u bir yıl sonra ünlü *Felsefenin Sefaleti* eseriyle yanıtladı ve onun küçük burjuva ütopyasını lime lime etti. Bu şiddetli saldırı, o güne kadar ikisi arasında süregelen dostluğu da bitirdi. Prudonculuk, *Komünist Manifesto*'da "*proletaryasız bir burjuvazi*" isteyen bir "*burjuva sosyalizmi*" olarak nitelendi.

Tolain, Fribourg ve bir süre de Varlin, Enternasyonal'in ilk kongrelerinde Fransa'daki güçlü prudoncu grupların başlıca önderleriydi. Marx ve Engels kendilerini bu grup tarafından tekrar tekrar getirilen öneriler ile sürekli bir çatışma içinde buldular. Bu öneriler genel olarak Enternasyonal'in sınıf mücadelesine dair tüm teori ve pratiğini yok etmeye, dünyanın örgütlü işçilerini sosyalist devrim perspektifinden uzaklaştırıp Proudhon'un küçük burjuva kapitalizmini kabul ettirmeye yönelikti.

Lasalcılık

İşçi hareketinin ilerleyişine engel teşkil eden bilindik sapmalardan birkaçı kooperatif hareketinin rolü ile ilgiliydi. Kooperatifler, Marx'ın *ÜİD'nin Açış Sesleniş*'inde işaret ettiği üzere, proletarya mücadelesi ve örgütlenmesinin yararlı bir biçimidir, ancak kendi başlarına işçi sınıfının kurtuluşunu sağlayamazlar. Buna rağmen kooperatiflerin işçi sınıfını kurtarabileceği fikri ayırık otu gibi yayıldı ve kooperatif hareketi uzun zaman bu zan ile malul oldu. Bu yanılsamanın Fransa'da prudoncular arasında meydana çıktığını az önce gördük. Kooperatif hareketinin özgün bir biçimi olan lasalcılık da bu yanılsamadan muzdaripti.

Ferdinand Lassalle (1825-1864) Yahudi bir ailenin çocuğu olarak Breslau'da doğ-

du ve Berlin Üniversitesi'nde öğrenim gördü. Bir hegелci ve Marx'ın arkadaşı olarak, erken yaşta Alman ulusal bağımsızlık ve demokrasi mücadelesine katıldı. Sosyalizmi benimseyerek dikkatini işçi sınıfının kurtuluşuna çevirdi. Zihninde canlandırdığı kuruluş yolu, adım adım kapitalist sistemin yerini alacak, devlet destekli bir kooperatif ağı kurulmasından geçiyordu.

Devlet desteğinin hayata geçirilmesini sağlamak için işçilere genel oy hakkı talep eden Lassalle, erkeklerin genel eşit oy hakkına sahip olması halinde işçilerin parlamentoda sandalyelerin yüzde 90'ını kazanacağı yanılığını içerisindeydi. Lassalle, başlıca görüşlerini *İşçi Programı* (1862) ve *Açık Mektup* (1863) eserlerinde ortaya koydu. Ayrıca programını ilerletmek için 1863'te politik bir örgüt olan Alman İşçileri Genel Birliği'ni kurdu. Böylelikle Alman proletaryasının öncü siyasi örgütçüsü haline gelen Lassalle, buna rağmen Liebknecht ve Bebel gibi marksist olmadı*. Marx, Lassalle'ın faaliyetlerinden övgüyle söz etti ve onun Almanya'daki işçi hareketini 15 yıllık uykusundan uyandırdığını ifade etti⁶⁷.

Lassalle'ın oportünist çizgisi, sahip olduğu tüm mücadele olanaklarını rahatlıkla kullanabilen, işçi sınıfına ait geniş bir sendikal ve siyasi hareketin inşasıyla doğrudan çelişiyordu. Marx, bir küçük burjuva eğilimi olan lasalcılıkla şiddetli biçimde mücadele etti ve onun sekte bir yapı olduğunu, dolayısıyla Enternasyonal'in oluşturmak için mücadele ettiği gerçek işçi sınıfı hareketine düşman olduğunu belirtti. Lassalle Marx'ın ilk öğrencilerinden biri olmuş, Marx ve Engels'le birlikte birleşik, demokratik bir Alman Cumhuriyeti için savaşmıştı. Kooperatiflere devlet desteği şeklindeki uysal projeye dümen kırarken, işçi hareketini demoralize etmek için her zaman fırsat kollayan Prusya şansölyesi Bismarck'la karanlık ilişkiler kurdu. Daha sonra bütünüyle ortaya çıkan bu ilişkiler yüzünden Marx, Lassalle'ı işçi sınıfı davasına ihanet etmiş birisi olarak mahkum etti⁶⁸.

Proudhon gibi Lassalle da sendika ve grevleri işçilerin enerji ve kaynaklarının boşa harcanması olarak gördü ve bunlara karşı çıktı. Onun zamanında Alman işçi sendikaları zar zor doğmuş bulunuyordu. Lassalle, sendika karşıtı konumunu, "ücretlerin demir yasası" denen teorisi temelinde haklı göstermeye çalıştı. Buna göre işçiler asgari geçim düzeyine kopmaz biçimde bağlıydı ve ücretlerde sendikalar tarafından kazanılacak herhangi bir artışın, geçim masraflarındaki artışla otomatik şekilde geri alınacağı var sayılıyordu. Marx, Lassalle'ın bu küçük burjuva teorisiyle cepheden çatışmaya girdi. Bu sorun üzerine tahlilleri, 1865 Eylül'ünde UID Genel Konseyi'ne sunduğu raporun metni olan *Ücret, Fiyat ve Kâr* adlı broşüründe yer alır.

Marx'ın konumunun özü, işçilerin örgütlü ekonomik ve siyasi mücadeleyle hayat standartlarını iyileştirebileceği şeklindeydi. Milyonlarca işçinin sendikalarda örgütlü

* Lassalle'in kariyeri, 1864'te bir düelloda öldürülmesiyle beklenmedik bir şekilde son buldu.

olduğu günümüzde bu önermenin doğruluğu aşîkârdır; ancak o günlerde bu, son derece önemli bir tahlildi. Marx, “*sendikal eylemin emeği geçimlik düzeyin üzerine çıkarmaya bileceği gibi, işveren tarafının birlik halinde ya da tekelci eyleminin ücretleri bu düzeyin altına itebileceğini*” gösterdi⁶⁹. Marx böylece, sendikal hareketin teorik temelini atmış oldu. Ücret artışlarının etkileri üzerine raporunda şöyle diyordu: “*Ücretlerin oranında genel bir artış genel kâr oranında bir azalmaya yol açar, fakat kabaca söyleyecek olursak tüketim malları fiyatlarını etkilemez.*”⁷⁰ Bununla birlikte Marx, “*kapitalist üretimin genel eğilimi, ortalama ücret standardını yükseltmek değil, düşürmektir*” uyarısında bulunuyordu. Ücret artışları kurtuluşun yolu değildi. Marx sendikaları ise sadece sonuçlara bakıp nedenlerle ilgilenmemekle eleştirdi.” (Sendikalar) *bayraklarına ‘bir günlük adil işe, bir günlük adil ücret!’ şeklindeki muhafazakar slogan yerine ‘Ücret sistemi kalksın!’ şeklindeki devrimci slogan yazmalıdır.*”⁷¹

Liderlerinin ölümünden sonra, en tanınmışları J. B. Schweitzer olan lasalcılar polis kovuşturmasından kaçınmak için Enternasyonal’den genelde uzak durdular ve kongrelerde büyük rol oynamadılar. Bununla birlikte ileride göreceğimiz gibi, Alman işçi hareketinde belirleyici bir güç olmaya devam ettiler. Lassalle’ın takipçileri Bohemya ve Avusturya işçileri arasında da önemliydi, ayrıca ABD’deki çok sayıda göçmen Alman işçi arasında büyük bir etkiye sahipti.

Bakuncilik

Michael Bakunin (1814-1876) Rusya’nın Tver kentinde, zengin bir soylu ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Polonya’da bir imparatorluk memuru olarak çalıştı; ancak çarın buradaki zorbalığını protesto ederek görevini bıraktı. Sürgüne giden Bakunin, devrimci oldu ve 1849’da Dresden savunmasında önemli bir rol oynadı. Bu nedenle idam cezasına çarptırıldıysa da sonradan çar hükûmetine teslim edildi. Hükûmet Bakunin’i 1855’te Sibiry’a sürdü ancak o 1861’de kaçıp Avrupa’ya döndü. Anarşist çevrelerde büyük etki kazanan Bakunin 1876’da İsviçre’nin Bern kentinde öldü.

Bakunin, şahsen tanıdığı Proudhon’un öğrencisiydi. Proudhon’un devlete ve geleceğin, özgür üretici birliklerine dayalı toplumuna dair genel kavramsallaştırmasını benimsedi; ancak Proudhon’un çerçevesine birkaç yeni kavram ekledi. Devletin iştirakçi kooperatiflerin gelişmesiyle tedricen tasfiye olması fikrini terk ederek, bunun yerine devletin bir ayaklanma ile yıkılacağını savundu. Ayrıca sendikacılığa karşı daha yumuşak bir tavır aldı ve sendikal mücadelelerin ayaklanma dışındaki tek pratik mücadele olduğu konusunda ısrarcı oldu. Bununla birlikte sendikalar yüzlerini nihai ayaklanmaya dönmeliydi ve geleceğin toplumunda temel üretici örgütleri işlevi göreceklerdi. Böylece Bakunin, geleceğin güçlü anarko-sendikalist eğiliminin atalarından biri oldu.

Bakunin, programını “*Proudhon’un anarşist sisteminin, tarafımızca genişletilmiş, geliştirilmiş ve tüm metafizik, idealist ve doktriner süslerinden arındırılmış hali*”⁷² ola-

rak tanımlıyordu. Bakunin'in ilkesel fikirleri, 1882'de yayımlanan *Tanrı ve Devlet* adlı kitabında görülür. Burada, din ve devleti, otoriter baskının şiddetle yıkılması gereken temel kaynakları olarak birbiriyle bağlantılandırır. Bakunin'in programının ana ilkeleri şunlardır: (a) ateizm propagandası (b) devletin yıkılması (c) devlet yalnızca ayaklanma ile yıkılabileceğinden, her tür siyasi eylemin reddi. Miras hakkının kaldırılması da öne çıkardığı noktalardan biriydi.

Bakunin temelde deklase küçük burjuvazinin, köylülüğün ve Avrupa'nın sanayi bakımından geri ülkelerinde işçilerin temsilcisi oldu. Bakunincilik ve diğer varyantlarıyla anarşizm, daha çok Protestan (burjuva devrimci) Reformu'nun tamamlanmadığı, ultra-otoriter Katolik Kilisesi'nin ekonomik siyasi ve toplumsal hayatın bütün evrelerinde baskın olduğu yarı feodal Katolik ülkelerde varlık gösterdi. Bu durum özellikle anarşizmin saldırgan anti-klerikalizmini açıklar. Bakunin ne toplumsal sınıfları vurguladı, ne de sınıf mücadelesini anladı. Yazılarında "yoksul halk"tan ve "nüfusun yoksulluk çeken kesimleri"nden söz etti ve **lumpen proletaryanın** "devrimci ruhu" ile, işçi sınıfının büyük çoğunluğunu dahil ettiği işçi aristokrasisinin "gerici ruhu"nu karşı karşıya koydu⁷³. Yoksulların daima ayaklanma haleti ruhiyesi içinde olduğunu varsayma hatasına düştü.

Büyük cesareti ve militanlığıyla Bakunin, İtalya, İspanya, Güney Fransa, Fransız İsviçresi, Rusya ve nihayet Amerika'daki yabancı göçmenler arasında geniş destek buldu. 1868'de Birinci Enternasyonal'e katıldı ve örgütün kontrolünü ele geçirmek için giderek sertleşen bir mücadele yürüttü. Kaçınılmaz olarak Marx ve komünistlerle doğrudan çatışmaya girdi. Bu noktadan sonra uzlaşması mümkün olmayan bu iki grup arasındaki keskin mücadele Enternasyonal'in benliğine damgasını vurdu ve sonunda örgütün dağılmasına yol açtı.

Marksistler, kapitalist devletin yıkılması gerektiği genel ilkesinde anarşistlerle hemfikir; ancak kapitalizmin bir sistem olarak hangi yöntemlerle ortadan kaldırılacağı, dahası, yerini ne tür bir toplumsal düzenin alacağı konusunda radikal şekilde ayrışıyorlardı. Marx, Bakunin ile üç ana sorunda çatıştı: (a) işçi sınıfının siyasi mücadelesi; (b) proletarya diktatörlüğü; (c) proletarya partisi. Marx özellikle Bakunin'in komplocu ve terörist çizgisine karşı mücadele etti. Bernstein'ın söylediği gibi Bakunin için "*şeylerin kalıcı şekilde değişmesinde ekonomik şartlar değil irade belirleyiciydi. Bu düşünüş biçimi doğrudan darbeciliğe çıkıyordu.*"⁷⁴ Bunlar Enternasyonal'de olduğu gibi sonradan da genel işçi hareketinin hayat memmat meselesi oldular.

Bakunin, siyasi reformlar için verilen her tür mücadeleyi küçümsedi; özellikle burjuva devletin demokratikleştirilmesini hedefleyen siyasi eylemi mahkum etti. Grevleri sadece, kapitalizmi toptan ortadan kaldıracak genel ayaklanmaya kadar, kısmi hedeflerle yapılan küçük ayaklanmalar olmaları anlamında onayladı. Öte yandan Marx, ekonomik ve siyasi reformlara (ücret artışları, çalışma saatlerinin kısılması, çocuk eme-

ğinin kullanımının sınırlanması, fabrika yasaları, oy hakkının genişlemesi vb.) pratik bir değer atfediyordu. Bu, Genel Konsey ve ÜİD kongrelerinin Marx'ın onayıyla başat siyasi sorunların yanı sıra, grevler, sendikaların kurulması ve kısmi talepler için çeşitli siyasi mücadelelerin geliştirilmesine büyük önem vermesinde görülür. Bununla birlikte işçi sınıfının kurtuluşunun bu tür kısmi taleplerle kazanılamayacağını hiç kimse Marx'tan daha iyi anlamış değildi. İşçilerin kurtuluşu proleter devrimin göreviydi, fakat bu, Bakunin'in öne sürdüğü gibi bir avuç komplocu tarafından değil, işçi sınıfının ana gövdesinin eylemiyle gerçekleştirilmek zorundaydı. Marx'ın defalarca ifade ettiği gibi gündelik mücadelelerinin işçi sınıfına sağladığı en büyük avantaj, bununla kazandığı sınıf bilinci ve örgütlülüktü. Marksistler, *Komünist Manifesto*'da görüldüğü gibi, bir asgari, bir de azami programa sahipti; bakunincilerin ise sadece azami programı vardı. Bu, geniş bir devrimci kitle hareketi ile sözde devrimci dar bir sekt arasındaki farkı ortaya koyuyordu.

Bakunin, kitleler kapitalist sisteme öldürücü darbeyi vurduğunda, bunun devleti otomatik şekilde ortadan kaldıracağını, devletin yerini hemen hayalindeki "bireylerin, komünlerin, bölgelerin ve ulusların özgür federasyonunun" alacağını varsayıyordu. Marx ve komünistler de nihai olarak baskıcı devlet yönetiminin olmadığı bir toplumsal düzen istiyordu; ancak onlar için Bakunin'in kapitalizmin çöküşüyle bunun bir gecede gerçekleşeceği görüşü alay konusuydu. Daha 1848'de, *Komünist Manifesto*'da Marx, bir ara dönem olarak proletarya diktatörlüğünün kurulacağını açıkça göstermişti. Karşı-devrimin bastırılması, kapitalist devletin yıkılması ve sonunda devletin olmadığı, sınıfsız sosyalist toplumun kurulması ancak bu temelde gerçekleşebileceğinden, bu ara dönem işçilerin sınıf egemenliği olacaktı. Yakın hedef proletarya diktatörlüğü, nihai hedef ise devletsiz bir toplumdur. Bakuninciler, proletarya diktatörlüğü kavramına toptan ve şiddetle karşı çıktı. Onlar sadece devletin yıkılması için mücadele ederken, marksistler iktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesi için mücadele ediyordu. Bakunincilerin basit azami programları karşısında marksistlerin acil ve nihai programlarının özü buydu.

Bakunin, otoriteye kökten karşı fikirlerini siyasi örgüt alanına da taşıdı. Genel anlayışı, kendiliğindenliğe dayalı çalışan ve tamamen özerk ulusal seksiyonlardan oluşan, ileri düzeyde âdemimerkeziyetçi bir hareket şeklindeydi; Enternasyonal ise salt bir muhabere merkezine indirgeniyordu. Bunun karşısında Marx ise Enternasyonal'i işçilerin sağlam şekilde örgütlenmiş siyasi dünya örgütünün başlangıcı, Genel Konsey'i de etkin bir dünya liderliğinin tohumu olarak kavıyordu. Siyasi taktikler ve nihai hedef sorunlarının yanı sıra bu pratik örgütsel soru, marksistlerle bakuninciler arasında şiddetli ve sonu gelmez tartışmalara konu oldu.

Bakuninciliğin temel hataları, devrimi aşırı basitleştirmek ve kestirmeden sonuca ulaşmayı beklemek, proletarya diktatörlüğüne olan ihtiyacı ve işçi sınıfının devrimci

72 Sendikalizm, Proudhon, Lassalle ve Bakunin

rolünü anlamamak, işçilerin acil reformlar için harekete geçme güdüsünü fazlasıyla hafife almak, ateizmi işçi sınıfının mücadele birliği için şart haline getirmeye çalışmak ve güçlü bir siyasi partinin temel ihtiyaç olduğunu umursamamaktı. Bu hataları bakuninciliği, bu meselelerde kıyaslanamayacak kadar daha gerçekçi olan marksizm karşısında yenilgiye sürükledi.

6. Bölüm

Konsolidasyon: Cenevre Kongresi (1866)

Cenevre'deki UİD toplantısı o güne kadar yapılan ilk dünya işçi kongresiydi. Dolayısıyla, çok sayıda işçi kongresinin gerçekleştiği günümüzde kolayca algılanamayacak düzeyde zor ve benzersiz sorunlarla yüz yüzeydi. İlk olarak toplantının 1865'te Brüksel'de yapılması planlanmıştı ancak bu tarih çok yakındı ve Belçika hükümetinin gerici niteliği nedeniyle kent de uygun değildi. Bunun yerine 1865'te Londra'da bir hazırlık konferansı toplandı. Burada kongrenin 3 Eylül 1866'da yani St. Martin's Hall toplantısından 2 yıl sonra Cenevre'de yapılması kararlaştırıldı.

Yeni Uluslararası İşçi Derneği'nin karşılaştığı temel ideolojik zorluk, örgütü oluşturan "sekt"lerin çokluğu; en büyük örgütsel güçlük ise ilgili ülkelerdeki işçi sınıfı hareketlerinin yetersizliği idi. Pek çok yerde sınıf hareketi henüz yeni yeni ortaya çıkmaktaydı. Örgüte "işçi birlikleri"nin katılımını düzenleyen *Kurallar*, her türden işçi örgütünü kapsayacak şekilde yorumlanıyordu. Bu nedenle birinci kongre sendikalar, çoğu Kıta Avrupası'nın küçük, gizli örgütleri olan siyasi örgütler, yardımlaşma dernekleri, tüketici kooperatifleri, eğitim grupları ve benzeri yapıların temsilcileriyle toplandı. Lassalle'ın Almanya'daki örgütü bir yana bırakılırsa, birçok ülkede henüz ulusal ölçekli işçi ya da sosyalist partileri bulunmuyordu. UİD varlığını bu geniş, herkesi kapsayan temel üzerinde sürdürdü.

Kongre çağrısı ileri işçiler tarafından coşkuyla selamlandı ve kongrenin gönüllü örgütçüleri gittikleri her yerde iyi karşılandı. Çağrı en çok İngiliz işçi sendikaları arasında yanıt buldu. 1866'da Sheffield sendika kongresi, UİD'yi tanıdı ve yerel sendikalara örgüte bağlanmalarını tavsiye etti. Londra Sendika Konseyi de bezer bir işbirliği tavrı gösterdi, ancak örgüte bağlanmaktan kaçındı. Cenevre Kongresi toplandığında UİD'de, 25 bin 173 üyeye sahip olduğunu beyan eden 15 İngiliz sendikası temsil ediliyordu⁷⁵.

Fransa ve Belçika'daki prudoncu iştirakçi gruplar da kongreye akın ettiler. Aktif işçiler hevesli biçimde o günlerde Almanya, Avusturya, İtalya, İspanya ve İsviçre'de bulunan her türden dağınık emek grubunu Enternasyonal'e katmaya giriştiler. "*Enternasyonal saflarına gelen bu seksiyonların her biri beraberinde dağ gibi küçük burjuva zırvalıkları, çocukça sanrılar, doktriner hayaller, sekte kısırlık ve ulusal önyargı getirdi.*"⁷⁶ Marx,

Engels ve bir avuç gelişkin komünist tüm bunlarla boğuşmak zorundaydı. Çağrıya ABD'den de yanıt geldi. Stekloff'un belirttiğine göre 20 Ağustos 1866'da Chicago'daki bir işçi kongresi, yeni Enternasyonal'i kabul etti⁷⁷. UID'nin Cenevre Kongresi'nin açılışından sadece iki hafta önce Baltimore'da kuruluş kongresini toplayan Ulusal İşçi Sendikası'nın (NLU) oluşumunda marksistler son derece etkindi*. Enternasyonal'i desteklemeye dönük güçlü bir eğilime sahip olan kongre, zaman darlığı nedeniyle Cenevre'ye delege gönderemedi. Marx, NLU kongresinin yükselttiği emek talepleriyle Cenevre Kongresi'nde kendisinin önerdiği talepler arasındaki yakın benzerlikten çok etkilenmişti⁷⁸. İki kongre arasındaki bu benzerlik büyük ölçüde Amerikalı marksistlerin çabalarının eseri idi.

UID'nin açılış kongresi, aynı dönemde tekrar alevlenen burjuva devrimlerinde önemli bir rol oynamakta olan devrimci ve cumhuriyetçi küçük burjuva unsurların da büyük ilgisiyle karşılaştı. Stekloff, daha çok aydınlardan oluşan bu unsurların birçok ülkede dikkate değer sayılarla örgüte katıldığını kaydediyor: “(Fransa’da) *doktorlar, gazeteciler, atölye sahipleri ve subaylar destek veriyordu. Siyaset dünyasının tanınmış isimlerinden Enternasyonal’in programı ve tüzüğüne altına resmen imza atanların sayısı az değildi.*”⁷⁹ Bu unsurların yeni örgütün proleter karakterini ve devrimci amaçlarını göz önünde bulundurmadıkları açıktı. Cenevre kongresine pek önem vermeyen zamanın burjuva basın ve hükümetleri de bunların farkında değildi.

UID'nin siyasi faaliyetleri

İlerleyen yılların göstereceği gibi, UID tüm işçi sınıfı mücadelelerini destekledi ve her türden (ekonomik, siyasi ve eğitim amaçlı) proleter örgütler oluşturdu. UID'nin siyasi karakteri kurulduğu 1864 Eylül'ünden birinci kongresini yaptığı 1866 Eylül'üne kadar geçen iki yılda oldukça netleşmişti. Proletaryanın ilk kez UID önderliğinde, o güne kadar egemen sınıfların kendilerine mahsus kutsal alanı olan uluslararası ilişkilerin idaresine dair söyleyecek sözü oldu. Bu, toplumsal ilerlemede yeni bir kilometre taşıydı.

Kongreye kadar olan ara dönemde Enternasyonal Genel Konseyi, o sırada Polonya'da devam eden ulusal kurtuluş mücadelesine dikkate değer bir önem verdi. Ağır baskı altındaki Polonyalı özgürlük savaşçılarına işçi sınıfı ve genel kamuoyu desteği oluşturulması için birçok kentte kitlesel mitingler ve konferanslar düzenlendi. Konseyin doğrudan destek verdiği bir başka önemli mücadele de İngiliz işçi sınıfının oy hakkı için giriştiği kavga oldu. İşçiler bir kuşak boyunca oy hakkı için mücadele etmekteydi, ancak kesin başarı 1867'ye kadar kazanılamadı. Kapitalistler, çartist hareketin 1842 ve 1848'de reddetmeyi başardıkları taleplerini yirmi yıl sonra işçi sınıfına teslim etmek zorunda kaldı. Britanyalı patronların attığı bu geri adımın daha az önemli bir nedeni de,

* Önde gelen Amerikalı marksist Joseph Waydemeyer, Ulusal İşçi Sendikası kongresinin başladığı gün koleradan öldü.

imparator Bonaparte'ın Fransa'da var olan geniş oy hakkını kendi lehine nasıl kullandığını görerek oy sandığından çartizmin ateşli yıllarında olduğu gibi ölümüne korkmayıp bırakmalarıydı.

Cenevre öncesi dönemde Genel Konsey, o yıllarda ABD'de devam eden büyük İç Savaş'a da sürekli bir ilgi gösterdi. Konsey bu dönemde kölelik karşıtı duyarlılığın harekete geçirilmesi ve İngiliz ve Fransız hükümetlerinin Güney yanlısı manevralarının engellenmesi için aktif şekilde çalıştı. Lincoln ABD Başkanlığı'na ikinci kez seçildiğinde, Konsey 29 Kasım 1864'te Marx tarafından kaleme alınan bir kutlama mektubu gönderdi. Lincoln, bu mektuba ABD'nin Londra Büyükelçisi Charles Francis Adams aracılığı ile dostça bir yanıt verdi⁸⁰. UID'nin mektubu Lincoln'ü "*işçi sınıfının azimli evladi*" olarak övüyor ve İç Savaş'ın başından itibaren "*Avrupalı işçiler, sınıflarının yazgısını yıldızlı bayrağın taşıdığını yürekten hissetti*"⁸¹ diyordu. 13 Mayıs 1865'te Genel Konsey, Başkan Johnson'a da yine Marx'ın kaleme aldığı bir mektup göndererek, Başkan Lincoln'ün öldürülmesinden dolayı hissettiği derin üzüntü ve öfkeyi ifade etti. Mektup, Lincoln hakkında parlak övgülerde bulunuyor ve Johnson'un dikkatini hükümetinin önünde bulunan zorlu "*siyasi yeniden yapılanma ve toplumsal yenilenme*" görevine çekiyordu⁸².

Bu militan etkinlikleri yürüten Genel Konsey'in birleşimi üzerine Marx, Amerika'daki Joseph Weydemeyer'e (1818-1866) bir mektubunda şunları yazıyordu: "*Konsey'in İngiliz üyeleri daha çok yerel sendika önderlerinden, yani Londra'nın gerçek işçi babalarından oluşuyor; Garibaldi'ye devasa bir karşılama hazırlayan ve Bright'ın başkanlığında St. James Hall'da yapılan büyük toplantıyla Birleşik Devletler'e savaş ilan etmek üzere olan Palmerston'u engelleyen de bu arkadaşlardı.*"⁸³

İngiliz hükümetinin kölecilik yanlısı faaliyetlerine karşı sendikalar ve kölelik karşıtları tarafından başlatılan, ardından Birinci Enternasyonal'in sürdürdüğü, Marx ve Engels'in bizzat önderlik ettiği kararlı mücadelede işçiler, dünya işçilerinin halen devam eden başlıca mücadelelerinden birinin, bugün her zamankinden büyük bir aciliyet kazanan savaş karşıtı mücadelenin de temellerini attı. En önemlisi ise verilen bu mücadelelerin başarılı olmasıydı. İngiliz hükümetinin Güney'in yanında ABD İç Savaşı'na katılmasını engelleyen belirleyici faktör kuşkusuz İngiliz işçi sınıfının ortaya koyduğu direnişti. İngiliz hükümetinin bu savaşa müdahil olması, Kuzey'in davası için pekala ölümcül olabilirdi.

UID'nin 1864 *Açış Seslenişi*, Marx'ın Weydemeyer'e mektubunda dile getirdiği görüşleri şu ifadelerle aynen tekrarlıyordu: "*Batı Avrupa'ya, Atlantik'in karşı kıyısında köleliğin savunulup sürdürülmesi için verilen uğursuz haclı seferine boğazına kadar batmaktan koruyan, egemen sınıfların bilgeliği değil, İngiliz işçi sınıfının onların canice aptallıklarına karşı gösterdiği kahramanca direniştir.*" Massachusetts Senatörü Hoar bu tarihi saptamanın doğruluğunu 1879'daki bir kongre görüşmesinde, İç Savaş sıra-

sında Britanya hükümetini ABD'ye savaş açmaktan alıkoyanın “*Lancashire işçilerinin öfkeli haykırışı*”⁸⁴ olduğunu söyleyerek onaylayacaktı.

Kongrenin çalışmaları

Cenevre Kongresi 3-8 Eylül 1866'da, UID'nin 22 seksiyonunu temsil eden 60 delege ile toplandı. Kongrede İsviçre'den 13 seksiyonu temsilen 20, ayrıca işçi sendikaları ve çeşitli örgütlerden 14 delege; Fransa'dan 4 seksiyonu temsilen 17 delege; Almanya'dan 4 seksiyonu temsilen Londra'da sürgünde yaşayan 3 delege bulunuyordu. Genel Konsey'den ise Odger, Carter, Jung, Eccarius, Cremer ve Dupont toplantıdaydı ancak Marx yoktu. Delegeler, kitabın önceki bölümlerinde tartıştığımız çeşitli siyasi eğilimlere mensuptu. Bu ideolojik çeşitlilik kongrenin çalışmasını zorlaştırıyor, delegelerin önlerindeki görevi yerine getirirken adeta keşfedilmemiş topraklarda ilerliyor olmaları bu zorluğu bir kat daha artırıyordu. Bu delegeler, işçi sınıfının uluslararası kitle örgütü ve taktiklerinin ilk temellerini atıyordu.

Bu zorluklara rağmen, kongre son derece yapıcı oldu. Kongrenin ortaya koyduğu hemen her şey, dünya işçi sınıfının o günden bu yana edindiği deneyimler ile doğrulandı. Kongrenin neredeyse tamamen Marx tarafından kaleme alınan, proletaryanın temel taleplerini formüle eden tüm kararları, tüm işçi sınıfı partilerinin uygulamadaki asgari programlarına girdi.

Kongre gündemindeki başlıca meseleler şunlardı: “(1) *Farklı ülkelerde Emek-Sermaye mücadelesi için ortaya konan çabaların Dernek'in yardımıyla bütünleştirilmesi*; (2) *sendikaların geçmişi, bugünü ve geleceği*; (3) *işçi kooperatifleri*; (4) *dolaylı ve dolaysız vergiler* (5) *çalışma saatlerinin kısaltılması* (6) *kadın ve çocuk emeği*; (7) *Avrupa'daki Çarlık istilası ve bağımsız, birleşik bir Polonya'nın yeniden inşası*; (8) *sürekli ordular ve bunların işçi sınıfının çıkarları üzerindeki etkileri*.”⁸⁵

Marx ve Engels UID'nin işçi sınıfının enternasyonal siyasi partisinin başlangıcı olması gerektiğini anlamıştı ve Dernek bu temel üzerine inşa edilmişti. Kongre, iki yıl önce Genel Konsey tarafından yayımlanan *Açış Seslenişi*'ni küçük değişikliklerle kabul ederek, genel siyasi programının temellerini atmış oldu. UID böylece, enternasyonal bir bakış açısı, genel bir devrimci perspektif ve işçi sınıfının tüm gündelik mücadelelerine aktif katılma yaklaşımı kazandı.

Kongre ayrıca *Kurallar*'ı da Marx'ın yazmış olduğu haliyle kabul etti. Enternasyonal, her ülkede federal konseylerde birleşen yerel şubelere dayanıyordu. Sendikalara bağlı örgütler, eğitim dernekleri ve benzerleri de Enternasyonal'e kabul edilebiliyordu. Küçük ya da büyük her örgüt kongreye bir delege gönderecekti. Genel Konsey kongre tarafından seçilecek ve kongreye karşı sorumlu olacaktı. Konsey, kongre kararlarını uygulayacak ve hareketin bütününe siyasi rehberlik edecekti. Aidat yıllık 30 santim (3 sent) olarak belirlendi; başından beri ciddi bir mali sorun yaşayan Enternasyonal, 1865-

66 yıllarında sadece 285 dolar gelir elde edebilmişti. Kongrede Fransız delegeler ÜİD üyeliğinin sadece proleterlere daraltılmasını önerdiyse de (buna göre Marx ve diğer deneyimli siyasi önderler dışlanacaktı) öneri büyük ölçüde İngiliz delegelerin karşı önerileriyle reddedildi.

Kongrenin başlıca başarılarından biri de, sendikalar sorununda net bir çizgi belirlemesi oldu. Sendikaları sadece ikincil ekonomik kazanımlar elde etme aracı olarak gören İngiltere'deki muhafazakar sendikacılardan, işçi sınıfına gereksiz bir yük ve tehlike olarak gören prudonculara varıncaya kadar, bu genel sorun hakkında çeşitli ülkelerde pek çok kafa karışıklığı mevcuttu. Kongre, sendikaların gündelik mücadeledeki büyük değerini teslim etti ve bunun yanı sıra onların işçi sınıfı için güçlü bir eğitim aygıtı ve proletaryanın kurtuluşu kavgasında temel önem taşıyan örgütler olduğu görüşünü de benimsedi. Marx, uzun zaman önce sendikaları "*işçi sınıfının temel çekirdekleri*" olarak değerlendirmişti. Sendikalar hakkında Marx'ın kaleme aldığı karar şöyleydi: "*Sendikalar Emek ile Sermaye arasındaki gerilla savaşında nasıl vazgeçilmez hale geldiyse, ücretli emek sisteminin kendisinin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunacak örgütlü yapılar olarak daha da büyük bir öneme sahiptirler.*"⁸⁶ Karar, sendikaları siyasi faaliyetlere daha fazla eğilmeye, ayrıca vasıfsız işçi ve ırgat yığınlarını saflarına çekmeye çağırıyordu. Öncü Cenevre kongresinde ortaya konan sendika anlayışı halen kapitalist dünyanın her yerinde marksistlerin genel görüşü olmaya devam ediyor.

Sendikalar meselesiyle bağlantılı olarak, uluslararası grev kırıclık sorunu üzerinde duruldu. Bu sorun özellikle İngiliz sendikalarını ve ABD'deki sendikaları etkiliyordu. İngiliz işçiler grevlerde, Belçika, Hollanda ve Fransa'dan getirilen grev kırıclılarla defalarca karşı karşıya gelmişti. Kongre, işçileri bu tehlikeye karşı uyararak, grev kırıclılığı engellemek için güçlü bir enternasyonal dayanışma geliştirmeye çağırdı.

Kongrenin hayati öneme sahip bir başka öncü çalışması da işçi sınıfının kooperatiflerle ilgili temel politikasını netleştirmek oldu. Bu örgüt biçimi o zamanlar yeniydi ve özellikle kooperatifleşmeyi proletaryanın biricik kurtuluş yolu olarak bayraklaştıran Proudhon ve Lassalle taraftarları arasında bu örgüt biçiminin potansiyelleri hakkında büyük kafa karışıklığı mevcuttu. Bu konuda daha önce *Açış Sesleniş'i*'nde ortaya konan politikayı genel olarak izleyen karar, kooperatiflerin, özellikle üretici örgütlenmelerinin önemini vurgularken, bunların işçi sınıfının kurtuluşunu kendi başına sağlayamayacağını belirtiyordu. Bununla birlikte, her derde deva reçetelerini savunmak için hiçbir fırsatı kaçırmayan prudoncular, kongreden Enternasyonal'in bir karşılıklı kredi bankası kurması yönünde bir karar çıkarmayı başardılar. Ne var ki; kongrenin ardından bu projenin hemen hiç sözü edilmedi.

Kongrenin en önemli eylemlerinden biri ise yasal 8 saatlik işgününü uğrunda mücadele verilecek birincil siyasi hedef olarak belirlemesiydi. Kapitalist ülkelerde işçiler o günlerde çoğunlukla 10 saatlik işgünü için mücadele ediyordu ve bu karar işçilere

daha ileri bir mücadele hedefi gösterdi. ABD’de daha 1836’da işçi basınında 8 saatlik işgünü talebi ileri sürülmüş⁸⁷ ve 1842’de Boston’lu gemi marangozları bu hakkı kazanmayı başarmıştı. Ulusal İşçi Sendikası 1866’daki kuruluş kongresinde bu talebi başlıca gündemleri arasına aldı. Bu sloganın İngiltere’de de bir tarihi vardı. Cenevre kongresinin kararı, 8 saatlik işgünü sorununu o günden itibaren temel uluslararası talep haline getirdi ve sonraki on yıllarda en önem verilen konu bu oldu.

Kongre, kadınların gece çalışmasının yasaklanmasını ve sanayide kadın ve çocuk emeği ile ilgili düzenlemeler yapılmasını talep etti. Fransız prudoncular ise kadının yerinin evi olduğunu beyan ederek endüstride kadın emeği kullanılmasını yekten mahkum ettiler⁸⁸. Kongre çocuk emeğinin tamamen yasaklanmasını değil, sınırlandırmasını talep etti. Genç işçiler 9-12, 12-15 ve 15-18 olmak üzere üç yaş grubuna ayrılıyor, her grup için farklı çalışma saatleri öngörülüyordu⁸⁹. Buradaki temel fikir, endüstriyel eğitimle genel eğitimin bütünleştirilmesiydi. Gündemdeki vergilendirme sorunu üzerine ise kongre, dolaylı vergiler yerine dolaysız vergi sistemini savundu.

Kongre, yasa taleplerine karşı çıkanların (bunların sektör siyasi ardılları kuşaklar boyunca var olmaya devam edecekti) tavrını boşa çıkarmak için, genel olarak emeğin korunmasına dönük yasalar hakkında şunları kaydediyordu: *“İşçi sınıfı bu tür yasaların benimsenmesini zorlamakla mevcut iktidarı pekiştirmez; aksine hâlihazırda kendisine karşı kullanılan iktidarı kendi aracına dönüştürmüş olur.”*⁹⁰

İşçilerin din karşısındaki tutumu da Fransız delegasyonunun ısrarıyla kongre gündemine girdi. Ancak, konu delegeler tarafından görmezden gelindi ve bu başlıkta belirli bir karar alınmadı. Kongre burada bir kez daha, gelecek mücadeleciler işçi kuşaklarına temel emek siyaseti hakkında doğru bir ipucu veriyordu. Din sorunu kendiliğinde elbette bir marksist Komünist Parti ve işçi sınıfının gerçek meseleleri arasındadır, fakat ÜİD gibi bir geniş kitle örgütünde sadece bölücü bir gündem olabilir. Bu nedenle öteden beri sendikalar ve diğer ekonomik ve siyasi kitle örgütleri, kiliselerin gerici politikalarına karşı savaşıırken, Cenevre Kongresi’nin yaptığı gibi, dinin felsefi ve doktrin yönlerine girmekten akıllıca uzak durmuştur. Kiliseler işçi sınıfını inanç temelinde bölmeye zaten dünden razıdır.

Ülkelerin silahlı kuvvetleriyle ilgili olarak ise kongre, sürekli orduların kaldırılmasını ve halk milisi kurulmasını öne sürüyor, böylece gelişen dünya işçi hareketine temel bir siyasi konuda yine önderlik ediyordu. Kongre ayrıca, Rus Çarlığı’nın Avrupa’ya yönelik tehdidini sert bir dille kınadı ve *“Polonya’nın, kendi kaderini tayin hakkı uygulanarak, demokratik ve sosyal bir temelde yeniden kurulması”* çağrısında bulundu.

7. Bölüm

Büyüme: Lozan ve Brüksel (1867-1868)

1866 Cenevre Kongresi'ni izleyen dönem, özellikle ekonomik alanda, işçi sınıfı mücadelesinin yükseldiği yıllardı. Bu yıllar Birinci Enternasyonal'in büyümesine ve siyasi ilerlemesine tanık oldu. 1866'daki şiddetli ekonomik kriz ve yol açtığı sonuçlar takip eden yıllarda İngiltere, Fransa, Belçika, İsviçre ve diğer ülkelerde bir grevler dalgası tetikledi. Genel Konsey tutanaklarından bir bakışta anlaşılabacağı gibi, Enternasyonal'e bağlı çevreler bu grevlerde son derece aktifti.

UID sendikaları ve grevler

Bu dönemde gerçekleşen çok sayıdaki grev arasında en ünlüsü 1867 Şubat'ında Parisli bronz işçilerinininkiydi. Bu işçiler yaklaşık bin beş yüz kişilik bir sendika örgütlemiş, bunu üzerine patronlar lokavt yapmıştı. Enternasyonal derhal işçilerin yardımına koştu. Genel Konsey'in önderliğiyle, İngiliz sendikaları grevcilere 1000 pounddan fazla para yardımı yaptı. Marx, *"patronlar bunu görür görmez teslim oldular"*⁹¹ diyordu. Bu, bronz işçileri için gerçek bir zaferdi ve sendikalarının üye sayısı 4 bine fırladı. Postgate şöyle diyordu: *"bunun etkisi müthiş oldu. Fransa'nın her yerinde mantar gibi sendikalar bitti ve ekonomik mücadele keskinleşti."* Enternasyonal'in saygınlığı Batı Avrupa'nın her yerinde hızla yükseldi. Bu durumu Fransa'da Creusot grevcilerinin lideri Aisy, çıkarıldığı mahkemede Enternasyonal üyesi olup olmadığının sorulması üzerine verdiği *"hayır, ama dilerim beni de kabul ederler"*⁹² cevabıyla çok güzel ifade ediyordu.

Avrupa'daki diğer önemli grevler Londra terzileri, Cenevre inşaat işçileri, Fransız ipek işçileri ve Charleroi kömür madencilerinin grevleriydi. Tüm bu olaylar, Enternasyonal güçlerinin destek mitinglerine vesile oldu. Grevlerin çoğu işçilerin zaferiyle sonuçlandı. Özellikle İngiliz işçilerinin grevlerinde dayanışma etkili oldu. Postgate, *"grev kırıcıların arkası kesildi, çoktan getirilmiş olanlar ise işi bırakmaya ikna edildi"*⁹³ diyor. İşçilerin kısmi zaferiyle sonuçlanan Cenevre inşaat işçileri grevi de yaygın bir uluslararası ilgi topladı. Bu yaşananların uzağında olan Amerika'da ise NLU, İç Savaş'ın ardından yükselen sendikal hareket içerisinde çok sayıda önemli greve öncülük etti.

Siyasi mücadelede Enternasyonal

UID sadece grevlere aktif önderlik etmekle kalmadı, aynı zamanda çeşitli ülkelerdeki siyasi hareketlerle de yakından ilgilendi. Bu mücadele de, özellikle acil yasal reformlar için olmak üzere, yükselen bir seyir izledi. İşçilerin 1866 Avusturya-Prusya savaşından sonra oy hakkını elde ettiği Kuzey Almanya’da, Liebknecht ve Bebel’in önderlik ettiği yığınlar 12 Şubat 1867’de ulusal parlamento seçimlerinde ilk kez oy kullandı. Genel anlamda oy hakkı, Avrupalı işçilerin elinde yeni bir silahtı ve barındırdığı potansiyel henüz yeni anlaşılmaya başlıyordu. 1868’de İmparator 3. Napolyon’un basın özgürlüğü ve erkekler için genel oy hakkı getiren yasalar çıkardığı Fransa’da işçiler, bu yeni özgürlükleri yaygın şekilde kullanmaktaydı. Parisli işçiler özellikle Kasım 1867’deki büyük siyasi gösterilerde, yükselen militanlıklarını ortaya koydular. Daha demokratik ülkelerde de kimi kazanımlar elde edildi. Bunların başında İngiltere’de 1867 Reform Yasası geliyordu. Sonradan İskoçya ve İrlanda’yı da kapsayacak biçimde genişletilen bu yasa, kentli İngiliz işçilere oy hakkı tanıyor, ancak kadınları ve kır proleterlerini bu haktan yoksun bırakıyordu. ABD’de ise Başkan Grant’ın devlet kurumlarında fiilen 8 saatlik mesai getiren 1869 tarihli kararnamesi, bir zaferdi. Düzenleme, 18 Mayıs 1872’de kongre tarafından yasalaştırıldı⁹⁴.

UID’nin 1866-69 dönemindeki en önemli genel siyasi kampanyası ise, büyüyen savaş tehlikesine karşı mücadele oldu. 1866’da Prusya ve Avusturya arasında çıkan altı haftalık savaş, Avusturya’nın hezimetıyla sonuçlandı. Genel Konsey bu savaşı, taraflardan hiçbirinin işçi sınıfının desteğini hak etmediği, gerici bir savaş olarak lanetledi. Bu sırada Fransa ile Almanya arasındaki gerilim tırmanıyor; ayrıca İç Savaş’ın sonucu olarak ABD ile Büyük Britanya arasında da savaş bulutları dolaşıyordu. Genel Konsey, Amerikalı işçileri savaş tehlikesini protesto etmeye çağırdı.

Enternasyonal başından beri, kapitalist savaşa karşı olduğunu şiddetle vurgulamış; yukarıda gördüğümüz üzere, İngiltere’nin Amerikan İç Savaşı’na girmesine karşı militanca mücadele etmiş ve Avusturya-Prusya savaşını kınamıştı. Savaş konusu Cenevre Kongresi tarafından da düzenli ordularla ilgili gündem altında tartışıldı, daha sonrasında ise Lozan ve Brüksel kongreleri savaş karşıtı kararlar aldı.

Brüksel kongresinde alınan karar, bunlardan en özgün olanıydı. Kararda, savaşın işçilere dönük büyük bir tehdit olduğu vurgulandıktan sonra, *“Brüksel’de toplanan Uluslararası İşçi Derneği kongresi, savaşa karşı en hassas protestosunu kayıt altına alır; Derneğin tüm seksiyonlarının yanı sıra tüm işçi sınıfı örgütlerini ve her türden işçi gruplarını, halklar arasında bir savaşın üretenler arasında verileceğini, sadece kardeşler ve yurttaşlar arasında bir kavga olacağını dikkate alarak, günümüzde bir iç savaştan başka bir şey olarak görülemeyecek böyle bir savaşı engellemek için en etkili önlemleri almaya çağırır; Kongre, ülkelerinde savaş çıkması halinde işçilerin iş bırakmasını ısrarla vurgular”*⁹⁵ deniyordu.

Bu karar uluslararası işçi hareketinde savaşı durdurmak için genel grevin etkin şekilde kullanılıp kullanılmayacağı sorunu üzerine yıllarca sürecek olaylı tartışmanın da başlangıcı oldu. Konu, uluslararası kongrelerde tekrar tekrar gündeme gelecekti. Brüksel kongresindeki anlayışa karşı çıkan Marx ise, kararı “saçma” olarak niteledi⁹⁶.

Savaş karşıtlığı tartışması, küçük burjuva barışçı bir örgüt olan “Barış ve Özgürlük Ligi” ile UID arasındaki ilişki sorununu da gündeme taşıdı. Liga, UID’nin Lozan kongresinden hemen sonra, 9 Eylül 1867’de Cenevre’de bir barış kongresi yapmaya hazırlanıyordu. Marx, 4 Eylül 1867’de Engels’e yazdığı bir mektupta Liga’nın “laf salatasını” şiddetle eleştirdiyse de, UID’nin Lozan kongresi, Liga’nın davetini kabul ederek örgütün kongresine üç delege gönderdi. Delegeler Guillaume, De Paepe ve Tolain, Liga kongresinde UID’nin Lozan kongresinde aldığı savaş karşıtı kararını okudu. Ertesi yıl Brüksel’de yine benzer bir davet alan UID, bu kez Liga’yı geri çevirerek üyelerini Enternasyonal’e katılmaya çağırdı. Ancak Liga çağırını kabul etmedi.

Bu ekonomik ve siyasi mücadelelerde Enternasyonal, modern işçi hareketinin temel-lerini atıyordu. Bu sırada 1867’de Marx’ın Kapital’in birinci cildini yayımlamasıyla işçi sınıfı ideolojik olarak dev bir adım atmış oldu. Kapitalizmin bu köklü tahlilinde Marx’ın devrimci artı değer teorisi tam olarak geliştirilmiş haliyle yer alıyordu. Bir yıl sonra UID, Marx’ın büyük eserini resmen ve övgüyle onaylayıp, tüm üyelerinin kesinlikle incelemesini istedi.

Lozan Kongresi

2-8 Eylül 1867’de Lozan’da toplanan UID’nin ikinci kongresine 38 İsviçre, 18 Fransa, 6 Almanya, 2 İngiltere, 1 Belçika, 2 İtalya delegesi ve 4 Genel Konsey üyesi (Carter, Dupont, Eccarius ve Lessner) olmak üzere 71 delege katıldı. Birçok seksiyon, parasal sorunlar yüzünden delege yollayamadı. İngiliz “saf” sendikalistler de genelde kongreden uzak durdular. Her UID seksiyonunun bir oyu vardı. Gelişmeleri yakından takip ediyorsa da Marx, kongreye katılmadı. Bu yıllar Marx’ın aşırı çalışma, hastalık, yoksulluk ve kötü beslenme yıllarıydı.

Fransız ve İsviçreli “iştirakçi” ya da prudoncular (Bkz: 5. Bölüm) kongrede çok etkindi. Mehring’in belirttiği gibi, “hazırlıklı” gelmişlerdi ve oportünist, kafa karıştırıcı görüşleri kongre boyunca hissedildi. Özellikle grevleri olumsuzlayan, halk bankaları ve bedelsiz işçi kredileri şeklindeki küçük burjuva reçetelerini onaylayan kararlar geçirmeyi başardılar.

Kongrenin önemli ve yapıcı bir hareketi tüm ulaştırma ve değişim araçlarının devlet mülkiyetinde olması gerektiği yönünde bir kararın kabul edilmesiydi. Stekloff’un belirttiği gibi, bu karar “*üretim ve değişim araçlarının kolektif mülkiyeti fikrinin ilk somut formülasyonuydu ve bu konu üzerine Enternasyonal’de daha sonra kopacak ateşli mücadelenin de habercisi oldu.*”⁹⁷ Toprağın kamulaştırılmasına dair bir karar ise yeterli

destek bulamayarak sonraki kongreye havale edildi.

Daha sonra Enternasyonal bünyesinde şiddetli bir mücadeleye konu olacak bir başka önemli karar ise, kapitalist sistem çerçevesinde siyasi reformlar için mücadeleye dairdi. Gündemin başlığı şöyleydi: “*Siyasi özgürlükten yoksunluk, işçi sınıfının toplumsal kurtuluşu önünde bir engel ve toplumsal kargaşanın başlıca nedenlerinden biri değil midir? Siyasi özgürlüğün yeniden tesis edilmesi nasıl hızlandırılabilir?*” Sonunda kongre “*siyasi özgürlükten yoksunluğun, halkın toplumsal ilerlemesi ve proletaryanın kurtuluşu önünde bir engel olduğunu göz önüne alarak, (1) işçilerin ekonomik kurtuluşu olmaksızın gerçekleştirilemeyeceğini; (2) siyasi özgürlüğün tesis edilmesinin, bir ön adım olarak mutlak zorunluluk olduğunu beyan eder*” şeklindeki kararı oybirliğiyle onayladı. Başka açılardan kimi bulanıklıkların olduğu kararın bu bölümü, Marx’ın daha önce geliştirdiği genel yaklaşıma uygundu.

Kongrede tartışılan başlıca sorunlardan biri de görmüş olduğumuz gibi, güncel savaş tehlikesi oldu. Lozan’ın ardından bu temel konu, tüm kongrelerinde dünya işçi sınıfının gündeminde kalıcı bir başlık haline gelecekti.

Brüksel Kongresi

Enternasyonal’in üçüncü kongresi 6-15 Eylül 1868’de Brüksel’de toplandı. Belçika, Batı Avrupa’nın en gerici ülkelerinden biri olduğundan kongrenin bu kentte toplanması bile, Enternasyonal’in büyüyen gücünü gösteren, başlı başına önemli bir siyasi olaydı. 55 Belçikalı, 18 Fransız, 7 İsviçreli, 5 İngiliz, 5 Alman, 2 İtalyan, 1 İspanyol ve 6 Genel Konsey üyesi toplam 99 delegenin katıldığı toplantı, Enternasyonal’in o güne kadarki en kalabalık kongresiydi. Genel Konsey’den Eccarius, Jung, Lessner, Lucroft, Shaw ve Stepney katılırken, Marx kongrede değildi. İngilizler halen Genel Konsey’de çoğunluğu oluşturuyordu ancak kongrelere büyük bir delegasyonla katılmaya önem vermiyorlardı.

Brüksel kongresinin siyasi ağırlık merkezi, daha önce sözünü ettiğimiz savaş karşıtı karar oldu. Ele alınan diğer önemli konular arasında grevler sorunu tekrar gündeme geldi ve uzun tartışmalardan sonra grev işçilerin meşru ve kaçınılmaz silahı olarak tanındı. Kooperatifler de bir kez daha onaylanıyor, ancak bu defa işleyişlerinde sıklıkla ortaya çıkan küçük burjuva ticaret ruhu sert bir şekilde eleştiriliyordu.

Sanayide makineleşme sorunu üzerine ise kongre, makinelerin fabrikalara girmesinde işçilerin de söz hakkı olması gerektiğini belirtse de, “*üretenler makinelerin mülkiyetine sadece kooperatif toplulukları aracılığıyla ve ortak kredi örgütlenmesi yoluyla sahip olabilir*” diyerek iştirakçilere teslim oldu. Prudoncular ayrıca, işçiler için ortak kredi başlığında da bir mevzi kazanmayı başardılar. Şiddetli muhalefete rağmen “emeği sermayenin boyunduruğundan kurtaracak” işçi takas bankalarının kurulmasını Enternasyonal’e bir kez daha kabul ettirdiler. Stekloff şöyle diyor: “*Bu konuda prudon-*

cular Enternasyonal'deki son zaferlerini kazandılar."⁹⁸

Bununla birlikte prudoncular kongrede, UID'nin mülkiyete, özellikle de toprak mülkiyetine genel yaklaşımı konusunda büyük bir yenilgi yaşadı. Temelde küçük dükkân sahipleri ve köylülerin çıkarlarını temsil eden iştirakçiler, Lozan kongresinden Brüksel'e kalan başlıklar arasında bulunan toprağın kamulaştırılması meselesine şiddetle karşı çıktı. Buna rağmen Brüksel'de sadece demiryollarının değil, ekilebilir toprakların, orman, kanal, yol, telgraf ve benzerlerinin kamulaştırılmasını isteyen bir karar 130 lehte, 4 aleyhte ve 15 çekimser oyla benimsendi. Bu, iştirakçiler için kesin bir yenilgiydi. Stekloff'un da belirttiği gibi, ilk üç kongresindeki prudonculuğa doğru çeşitli sapmalara rağmen, UID her zaman radikal şekilde kolektivist bir örgüt oldu. Bu büyük ölçüde Marx'ın *Açış Seslenişi*'nde, pek çok kararda ve pratik politikalarda gerçekleştirdiği berak önderlik sayesindeydi. Komünist ya da kolektivist fikirler Cenevre'deki ilk kongreden itibaren yükselmekteydi; Brüksel'de ise kendilerini kesin şekilde gösterdiler. Bundan sonra prudoncular, UID'de hayli küçük bir rol oynayacaktı. İşçi hareketinde marksizme yönelik ilk güçlü uluslararası muhalefet artık iflas etmişti.

Artan kapitalist saldırı

1864 Eylül'ünde Enternasyonal'in kuruluşuna Avrupalı kapitalistler hayli ilgisiz yaklaşmış, burjuva basını neredeyse hiç yer ayırmamıştı. Uluslararası bir işçi örgütü fikri o denli sıra dışıydı ki bu fikrin barındırdığı potansiyeli hafife almak kolaydı. Daha akil burjuva öğeler, örneğin İngiltere'de Liberaller, İtalya'da Mazzini takipçileri, hatta Fransa'da gerici bonapartistler ise UID'yi siyasi olarak kullanabileceklerine dahi inanıyorlardı.

Ancak Enternasyonal faaliyete geçtikten kısa bir süre sonra burjuva unsurların gözü açıldı. Bilhassa sınai alanda UID'nin ilk yılları, yukarıda da değindiğimiz üzere çok sayıda grevin yaşandığı yıllardı ve Enternasyonal bu mücadeleye tereddütsüz biçimde güçlü bir önderlik ve teşvik sağlıyordu. İlk kez farklı ülkelerin işçileri arasında gerçek bir uluslararası dayanışmayla karşılaşan işverenler şaşırılmıştı. Bilhassa Avrupa'da ülkeler arasında grev kırıcıların kullanılmasının engellenmesi onlar için rahatsızlık verici olmuş, bu aldatmacayı bir daha geniş çaplı yapamamışlardı.

Gerici basın tüm grev ve siyasi mücadelelerin suçunu Enternasyonal'e yüklemekte gecikmedi, böylelikle onu siyasi bir öcüyü dönüştürdüler. Jaek'h'e göre "*Cenevre'den Basel'e kadar geçen yıllar Enternasyonal'i burjuvazinin gözünde korkunç bir gizli güce, proletaryanın gözünde ise yaklaşmakta olan bir devrimin taşıyıcısına dönüştürmüştü.*"⁹⁹ O tarihten itibaren basın UID'nin her faaliyetini çarpıtan bir karalama ve tahrifat kampanyasına girdi.

Fransa'da 3. Napolyon'un polisi çoğu prudoncu olan Enternasyonal üyelerine karşı harekete geçti. Hükümet Enternasyonal'in Fransa'da siyasi faaliyete girerek üyelerini

kovuşturmayla karşı karşıya bıraktığını iddia ediyordu. Bunun sonucunda 1868 Mart'ı ve 1870 Haziran'ı arasında Paris'te UID üyelerine yönelik üç kitlesel mahkumiyet kararı verildi. Bu kararlarla hüküm giyenler arasında Tolain, Varlin, Frankel, Chemalé, Malon, Landrin gibi pek çok tanınmış lider vardı. Tümü bir yıl hapse kadar varan cezalara çarptırıldı¹⁰⁰ ve Enternasyonal Fransa'da yasadışı ilan edildi. Bu, nihayetinde UID'yi Avrupa çapında illegalize edecek olan gerici saldırının başlangıcıydı.

Enternasyonal'in büyümesi

Ekonomik ve siyasi faaliyetleri sonucunda Enternasyonal, birçok ülkede hızla büyüdü. Artan polis kovuşturması ise örgütün ilerleyişini durdurmaya yetmedi. Bu büyümede UID'nin grev önderliği çok önemli bir rol oynadı. 1869'da İngiltere'de Sendika Kongresi, tüm sendikaları UID ile ilişki kurmaya çağırды ve Enternasyonal'in çalışmalarına sempatiyle bakan birçok sendika bu çağrıya uydu. 1869'da Fransa'da Enternasyonal'in 200 bin üyesi olduğu tahmin ediliyordu¹⁰¹. Lozovsky, bu konuda şöyle diyor: *"Fransa'nın her köşesinde yerel sendikalar, direniş dernekleri, yardımlaşma dernekleri, siyasi gruplar, grevdeki kadın ve erkek işçiler Uluslararası İşçi Derneği'ne bağlandı."*¹⁰² Belçika'da kömür ve demir grevlerinin ardından sanayi merkezlerinde *"yirmiden fazla"* UID şubesi kuruldu, *"bunlardan bazılarının birkaç yüz üyesi vardı."* Stekloff, İsviçre'de de başarılı grevleri takiben UID'nin gücünde büyük bir artış görüldüğünü şöyle kaydediyor: *"Sadece Cenevre'de Enternasyonal binlerce yeni üye kazandı. Ayrıca birçok yeni sendika da örgüte bağlandı."*¹⁰³ Ne var ki, bu dönemdeki üye sayısına ilişkin güvenilir verilerden yoksunuz.

Enternasyonal, Amerika'daki genç sendikal hareket içinde de güçlü bir destek bulmuştu. NLU 1866'daki kuruluşundan itibaren UID'ye sempatiyle bakıyordu. Sylvis (1828-1869), Trevellick, Jessup, Cameron ve diğer liderleri, özellikle Avrupa'dan grev kırıcı getirilmesi tehlikesine karşı UID'den yardım talep etti. 1864'te ABD Kongresi'nin *"işveren yurtdışından sözleşmeli işçi getirebilir ve ulaşım masrafını ücretten düşebilir"*¹⁰⁴ diyen yasaı kabul etmesi, bu tehlikeyi güçlendirmişti. 1867'deki NLU Konvansiyonu, Richard F. Trevellick'i Enternasyonal'in Lozan Kongresi'ne delege olarak göndermeye karar verdi, ancak parasal sorunlar buna engel oldu. 1868'de UID Genel Sekreteri J. G. Eccarius, NLU'yu Brüksel Kongresi'ne delege göndermeye davet etti¹⁰⁵. Fakat UIS mali açıdan bunu gerçekleştiremeyeceği cevabını verdi. NLU nihayet 1869'da Enternasyonal'e delege gönderebildi. Enternasyonal'in kendi mali durumu da çok zayıftı. Genel Sekreter'in cüzi maaşı ve genel merkez kirası çoğunlukla ödenemezdi. Dünya işçileri, hareketlerini mali açıdan sıkı aidat sistemleriyle güçlü tutmaya yönelik işçi disiplininin önemini henüz kavrayabilmiş değildi.

Bu dönemde UID'nin sadece sendikal üye sayısı değil, siyasi örgütlenmesi de büyüdü. İşçiler genel olarak burjuvazinin sol kesimlerinin vesayetinden kopmakta, bağımsız

siyasi faaliyete ilk temkinli adımlarını atmaktaydı. Sendikaların blok üyeliğinden farklı olarak, bireysel üyeliğe dayalı Enternasyonal seksiyonları, birçok Batı Avrupa ülkesinde katlanarak çoğalıyordu. ABD’de de bir başlangıç olarak, 1857’de F.A. Sorge ve arkadaşları tarafından kurulan New York Komünist Kulübü, Kasım 1867’de Enternasyonal’in seksiyonu haline geldi. Ayrıca lasalcı eğilimdeki Alman Genel İşçi Birliği de 1869’da bir Enternasyonal seksiyonu oldu¹⁰⁶.

Bu arada gelecek yıllarda siyasal proleter enternasyonalizminin zeminini oluşturacak olan ulusal işçi partilerinin oluşumu yönünde belirli eğilimler gelişmeye başlamıştı. Bu bakımdan en önemli gelişme, o sırada Almanya’da Wilhelm Liebknecht ile August Bebel önderliğinde filizlenmekte olan siyasi hareketti. 1869’da bu hareketten ilk kitlesel sosyal demokrat parti doğacaktı. ABD’de de işçi sınıfının bağımsız siyasi eylemi yönünde güçlü eğilimler ortaya çıkıyordu. Ulusal İşçi Sendikası, 1866 ve 1867 konvansiyonlarında ulusal bir işçi partisi kurma hedefini kayıtlara geçti ve 1868’de pek uzun ömürlü olamayan Ulusal İşçi Reform Partisi’ni meydana getirmek üzere adımlar atıldı. Öte yandan, İngiltere’de işçiler sendikal mücadelede son derece aktif olmalarına rağmen, bir sosyal demokrat ya da işçi partisi kurmakla pek ilgilenmiyordu. İngiliz işçileri, bu ülkede kapitalizmin kaydettiği hızlı gelişmenin yarattığı çarpık bağlantı nedeniyle liberal partiyle ittifakını sürdürüyordu.

8. Bölüm

Bakuninizm: Basel Kongresi (1869)

Birinci Enternasyonal'in dördüncü kongresi 6-12 Eylül 1869'da Basel'de gerçekleşti. Hareket kesin olarak bir yükseliş halindeydi. Galler'de kömür madencilerinin; Normandiya'da tekstil, Lyon'da ipek, Cenevre'de inşaat işçilerinin; İngiltere, Belçika, Hollanda, İsviçre ve ABD'de ise başka birçok grubun katıldığı grev dalgası devam ediyordu. Tüm bu mücadelelerde Enternasyonal'e bağlı örgütler öncü konumdaydı. Bunun sonucunda ÜİD hızlı büyümesini sürdürdü. 1870'te Fransız polisi, Enternasyonal'in üye sayısını şöyle tahmin ediyordu: Fransa 433 bin 785, İsviçre 45 bin, Almanya 150 bin, Avusturya-Macaristan 100 bin, Büyük Britanya 80 bin (250 şube), İspanya 2 bin 728¹⁰⁷. Sansasyonel basın ise bu tahminleri 7 milyon üye gibi rakamlara kadar çıkarabiliyordu. Gerçek üye sayısı bu rakamlardan çok daha küçük olmakla birlikte, resmi bir istatistik mevcut değildir. Birçok yerde işçi basını da hızla geliyordu. Kıta Avrupası'nda 1870'te Enternasyonal'i destekleyen 29 gazete vardı¹⁰⁸.

Basel Kongresi Fransa'dan 26, İsviçre'den 22, Almanya'dan 10, Belçika'dan 5, Avusturya'dan 2, İspanya'dan 2, İtalya ve ABD'den birer delege ve 7 Genel Konsey üyesi olmak üzere 76 delegeyle toplandı. Marx yine yoktu. Ciddi bir abartıyla 800 bin üyeyi temsil ettiğini öne süren Amerikalı delege, Ulusal İşçi Sendikası'nı temsilen W.C. Cameron kongrede *"Yeni Dünya'daki dostlarınız tüm dünyada emeğin çocuklarının ortak çıkarını kabul ediyor ve emeğin saflarının birleşik bir cephe oluşturacağı günlerin yakın olduğuna güveniyor"*¹⁰⁹ şeklinde konuştu. Cameron özellikle ABD'ye yurtdışından grev kırıcı getirilmesine karşı ÜİD'nin alacağı önlemlerle ilgilendi ve Enternasyonal tarafından bir göçmen bürosu kurulması kararını aldırmaı başardı; ancak bu büro önemli bir rol oynamadı.

Tüm bunlar NLU'da Enternasyonal'le ilişki sürdürme yönünde güçlü bir destek bulunduğunu gösteriyordu. NLU'nun 1870 konvansiyonu, Cameron'u dinledikten sonra, *"Uluslararası İşçi Derneği'nin ilkelerine bağlılığını ve örgüte katılımının uzak olmadığı ümidini ifade etti"*¹¹⁰ ancak bundan bir sonuç çıkmadı. Sağlam bir enternasyonalist olan Sylvis'in Temmuz 1869'daki ölümü NLU'ya büyük bir darbe vurdu. ÜİD Genel Konseyi ÜİS'ye Marx'ın da imzasını taşıyan bir başsağlığı mektubu göndererek, bir

emek savaşçısı olarak yücelttiği Sylvis'in ölümünden duyduğu üzüntüyü dile getirdi¹¹¹. Aralık 1869'da yeni kurulan Siyahların Ulusal İşçi Birliği de ÜİD'nin 1870 kongresine delege göndermeye karar verdi, fakat aşağıda göreceğimiz üzere, bu kongre gerçekleşmedi¹¹².

Ayzenahçılar

Enternasyonal'in Basel Kongresi'ndeki önemli bir gelişme, Liebknecht, Rittinghausen, Becker ve Hess'in de aralarında bulunduğu on kişilik güçlü Alman delegasyonunun hazır bulunmasıydı. Temsil ettikleri Sosyal Demokrat İşçi Partisi, Enternasyonal'e katılan ilk gerçek sosyalist partiydi. Liebknecht ve Bebel'in önderliğindeki bu örgüt, birkaç yıllık hazırlık çalışmasının ardından bir ay önce, Ağustos 1869'da Almanya'nın Eisenach kentinde kurulmuştu. Yeni parti genellikle "ayzenahçılar" olarak adlandırılıyordu.

Wilhelm Liebknecht (1826-1900) Almanya'nın Giessen şehrinde doğmuş bir öğretmendi. Genç yaşlarında bir cumhuriyetçi olarak 1848 Alman Devrimi'nde aktif şekilde yer aldı. Birkaç kez hapse girip Almanya'dan sürülen Liebknecht, Londra'da 13 yıl Marx'la birlikte çalıştı ve gelişkin bir komünist haline geldi. 1861'de Almanya'ya dönen ve hemen yeni gelişen işçi hareketine katılan Liebknecht, Alman işçi sınıfının başlıca önderi oldu. Lassalle'in arkadaşı ve Karl Liebknecht'in babası olan William Liebknecht, çok sayıda broşür ve kitaba imza attı ve uzun süre Reichstag* üyeliğinde bulundu.

Köln yakınlarında doğan August Bebel (1840-1913), Prusya ordusunda görevli bir astsubayın oğluydu. Bir ağaç tornacısı olarak Lassalle'in örgütüne katılan Bebel, Liebknecht ile yakın ilişkisi yoluyla bir marksist haline geldi. Birlikte 1866 Avusturya-Prusya savaşına karşı aktif muhalefet içinde oldular. Parlak bir hatip olan Bebel, geniş bir taraftar kitlesine ulaştı. *Kadın ve Devrim* en önemli kitabıdır. Alman sosyal demokrasisinin başlangıcı olarak işçi örgütlerinin Eisenach'ta birleşmesini sağlama-da Liebknecht'le beraber etkili oldu. Bebel, kırk yılı aşkın bir süre boyunca Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin önderliğini sürdürdü.

Liebknecht'in 1869 yılında halka açık bir toplantıda yaptığı, hapse atılmasına neden olan konuşması, yeni sosyalist partinin devrimci ruhunu ortaya koyuyordu: "*Sosyalizm artık bir teori sorunu değil, basitçe bir iktidar sorunudur. Bu sorun, her iktidar sorunu gibi parlamentoda değil, ancak sokakta, kavga meydanında çözülebilir.*"¹¹³

Ne var ki, Eisenach'ta Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kurulmasıyla Alman işçi sınıfı birleşmiş olmadı. Lassalle'in örgütü olan Alman Genel İşçi Birliği ve onun devlet destekli kooperatifler reçetesi hâlâ varlığını sürdürüyordu. Lassalle'in ölümünden sonra örgütün başına Schweitzer geçmişti. İki grup arasındaki sert tartışmalara Schweitzer'i "sekteçilik" suçlayan Marx da sık sık müdahil oldu. Almanya, Avusturya, Bohemya ve Amerika'da hatırı sayılır bir desteğe sahip olan lasalcılar, Enternasyonal'e katılmaya yanaşmadılar¹¹⁴.

* Reichstag: Alman Parlamentosu (ç.n.).

Bakunin UID'ye katılıyor

Basel Kongresi'ndeki bir diğer önemli olay da, Bakunin'in delege olarak gelmesiydi. (Genel görüşleri ve programı için Bkz: 5. Bölüm) Bakunin, Marx'la ilk kez 1864'te bir araya gelmiş ve Enternasyonal'i destekleme sözü vermişti. Ancak bu desteği vermek yerine, İtalya'da ayrı bir örgütlenmeye girişti. Daha sonra İsviçre'ye giderek, burjuva Barış ve Özgürlük Ligası'na katıldı ve Merkez Yürütme Komitesi'ne seçildi. 1868'de Liga'dan ayrıldı, fakat Enternasyonal'e katılmayıp arkadaşlarıyla birlikte daha çok "İttifak" adıyla tanınan Uluslararası Sosyal Demokrat İttifak'ı kurdu¹¹⁵.

Bakunin, İttifak'ta kendi ultra-devrimci programını geliştirdi. Bu program, tanrıya ve devlete karşı acil ve topyekün savaş ilan ediyor; tüm dinsel kültürlerin kaldırılıp bilimin egemen kılınmasını, "(sınıfların kaldırılmasını değil) *sınıfların siyasi, ekonomik ve toplumsal eşitliğini*", miras hakkının kaldırılmasını talep ediyor; "*işçilerin sermayeye karşı mücadelesinde, davanın derhal ve doğrudan zaferini hedefleyen eylemlerden başka her türlü siyasi eylemi*" reddediyor ve "*tüm yerel derneklerin gönüllü evrensel birliğini*" savunuyordu¹¹⁶. Bakunin bu programı gerçekleştirmede esas rolü entelijansiya, öğrenci grupları ve lümpen ya da dejenere proletaryaya yükledi; işçi sınıfının neredeyse tamamını ise muhafazakâr işçi aristokrasisi olarak mahkum etti.

Marx, Bakunin'in programına hiçbir kelimesini atlamadan, şiddetle saldırdı. Programı "*eskimiş laf ebeliğinden bir olla podrida**, boş bir deli saçması, tüyler ürperten sahte fikirlerin uç uca dizilmiş hali, geçici bir etki yaratmaktan başka bir amacı olmayan sıkıcı uydurmalar" olarak niteledi¹¹⁷. Daha da sert ifadelerle şunları söyledi: "(Bakunin'in) programı hem sağ hem de soldan kırpıntıların yüzeysel biçimde bir araya getirilmesiyle yapılmış bir türliydü – *sınıfların eşitliği* (!), toplumsal bir hareketin başlangıç noktası olarak miras hakkının kaldırılması (Saint Simon'cu saçmalık), ateizmin üyelere bir dogma olarak dikte edilmesi, vs."¹¹⁸

İttifak genellikle İtalya, İspanya, Fransa, İsviçre gibi, önceki prudoncu hareketin de geçmişte güçlü olduğu az sanayileşmiş ülkelerde güç kazandı, yanı sıra Rusya ve Amerika'ya da uzandı. İçinde bulunulan dönem, bakunincilik gibi hareketler için elverişli bir çağdı. Avrupa'daki genel siyasi durum çok karışıktı, kapitalist sınıf iktidar yürüyüşünde feodalizmin siyasi kalıntılarını adım adım saf dışı etmekteydi, bu arada hızla büyüyen işçi sınıfı, bir sınıf programı ve örgütü doğrultusunda ürkekçe ilerliyordu. İşçilerin genelde ideolojik olarak hâlâ çok geri ve sınıf mücadelesi taktiklerinde deneyimsiz olması, birçoğunun Bakunin'in kestirme kurtuluş yollarına inanmasını kolaylaştırıyordu.

Bakunin ve ortakları, yığınlar arasında hızla yayıldığını gördükleri Enternasyonal'in kendi ajitasyonları için bereketli bir zemin olacağını fark ederek, ittifakın bir bütün

* Olla Podrida: Karmaşık bir İspanyol yemeği, aynı zamanda mecazen birbirine uymayan şeylerin bir araya konması ile oluşan karmaşa manasında kullanılır (ç.n.).

olarak Enternasyonal'e kabul edilmesi için Aralık 1868'de başvuruda bulundu. Genel Konsey'in itirazı üzerine Bakunin, İttifak üyelerinin UID'ye seksiyonlar halinde girebileceği düşüncesiyle örgütü tasfiye etmeyi de kabul etti. Buna rağmen, gerçekte örgüt, çeşitli ülkelerde varlığını ve çalışmalarını sürdürdü. İttifak, güvenilir militanlardan oluşan bir iç denetim mekanizmasına sahip yarı gizli bir yapıydı.

Basel'de marksistler ve bakuninciler

Bakunin kongreye, Fransız delegasyonun Lyons ipek işçilerini temsil eden bir üyesi olarak geldi. Bir militan ve yetenekli bir savaşçı olarak, varlığını hissettirmekte gecikmedi. Bununla birlikte, Bakunin, toplumun toprağı kolektif mülkiyete geçirme hakkı konusundaki oylamada kendini marksistlerle yan yana buldu. Prudoncuların kalıntıları, kendileri için çok önemli olan bu temel meseleyi tekrar gündeme taşımış, ancak oylamada ezici çoğunlukla kaybetmişlerdi. Kongrede belirgin bir hizip ayrılığının görülmediği başka bir önemli sorun da sendikalarla ilgiliydi. Kongre, sendikaların ve sendikalar arasındaki uluslararası ilişkilerin gerekliliğini vurgulayan bir kararı oy birliğiyle kabul etti. Karar, Genel Konsey'i "sendikaların uluslararası örgütü" için çalışmakla görevlendiriyordu; bu hedef, yarım yüzyıl boyunca gerçekleşmeyecekti¹¹⁹. Komite raporunun sunuşunda Fransız delege Pindy, sendikaların nihayetinde kapitalizm sonrası yeni toplumun iskeletini oluşturacağı bir tablo resmediyordu. Bu raporla Enternasyonal'de ileride büyük bir soruna dönüşecek olan diğer bir sekt ya da ideolojik sapma olan anarko-sendikalizm doğdu.

Kongrede marksistler ile bakuninciler arasındaki çatışma, başlıca iki noktada yoğunlaştı. Bunlardan ilki İsviçreli delegelerin, Liebknecht ve diğer Almanların desteğiyle, kongrenin doğrudan halk yasamasından (inisiyatif ve referandum) yana olduğunu kayıtt altına almasını önerdiğinde yaşandı. Öneri bakunincilerin temel ilkelerinden biri olan kısmi siyasi reformları reddetme yaklaşımıyla çeliştiğinden, şiddetle saldırıya geçtiler. Sonunda konu, daha ayrıntılı tartışılmak üzere sonraya bırakıldı, fakat gündem yoğunluğu nedeniyle bir daha açılmadı. Bu olay kongrede büyük bir hizipler arası gerilime yol açtı.

İkinci büyük çatışma, miras hakkı konusunda çıktı. En meşhur öğretilerinden biri olan bu başlıkta Bakunin, kongreye miras hakkının derhal ve tamamen kaldırılması talebini içeren bir karar önerisi getirdi. Bu hakkın kaldırılması, neredeyse devrimin ta kendisi olarak sunuluyordu. 20 yıl önce yazdığı *Komünist Manifesto*'da Marx bu sorunu, proletarya iktidarı aldıktan sonra "siyasi egemenliğini tüm sermayeyi burjuvaziden derece derece koparıp almak, tüm üretim aletlerini devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde merkezileştirmek (...) için kullanacaktır" yaklaşımıyla ortaya koymuştu. Manifesto'da bu mülksüzleştirme ve toplumsal yeniden örgütlenmeyi gerçekleştirme aracı olarak sayılan on geçiş önleminden üçüncüsü, "miras

hakkının kaldırılması" idi. Genel Konsey'in kongreye sunduğu raporu da bu genel çizgi doğrultusunda idi. Rapor, kapitalist sistemin nedeni değil sonucu olan miras hakkının, kapitalizmin ortadan kaldırılmasının başlangıç noktası yapılamayacağını, buna yönelik herhangi bir girişimin hem teorik olarak yanlış hem de pratikte gerici olacağını belirtiyordu. Uzun ve sert tartışmalardan sonra oylama şöyle sonuçlandı: Genel Konsey tasarısı 19 kabul, 37 ret, 6 çekimser, 16 katılmayan; Bakunin tasarısı 32 kabul, 23 ret, 13 çekimser, 7 katılmayan¹²⁰. Bakunin'in bu zaferiyle İttifak, Enternasyonal içindeki bütün muhalif unsurların toplanma merkezi haline geldi.

İrlanda sorunu

Basel Kongresi'nde resmen gündeme gelmediyse de İrlanda sorunu Enternasyonal'in yaşamında önemli bir rol oynamaktaydı. Bu başlık, dünya emek hareketinde halen en önemli konulardan biri olan, sömürge ülkelerle onları ezen güçler arasındaki ilişkilerle ilgili politika geliştirmenin vesilesi oldu.

İrlanda halkı yedi yüzyıldır İngiliz yöneten sınıflarının İrlanda'yı tümüyle boyunduruğu altına alma kararlılığına karşı bir savunma savaşı vermektedir. Bu yüzyıllar boyunca, son büyük örnekleri 1641, 1798, 1848 ve 1867'de görülen pek çok ayaklanma yaşanmıştı. İrlanda, sonunda 1923'te bugünkü kısmi ve bölünmüş bağımsızlığını elde edene kadar da 1916 ve 1921 ayaklanmaları gibi birçok benzerini yaşayacaktı¹²¹. İrlanda sorunu incelemekte olduğumuz dönemde, Fenian örgütünün* Manchester'da İrlandalı siyasi mahpusları kurtarmaya çalışırken bir polis memurunu öldürmesi üzerine, tekrar siyaset gündemine taşınmıştı. Bu eylem nedeniyle üç Fenian lideri (Allen, Larkin ve O'Brien) 23 Kasım 1867'de idam edilmişti.

Marx, çartistlerin zamanından beri İrlanda'nın bağımsızlık talebinin yanında oldu. 1866'da Marx'ın çabalarıyla Genel Konsey, İrlanda halkına uygulanan zulmü protesto etmek için Dışişleri Bakanı Sir George Grey'e bir delegasyon göndermiş, ancak delegeler kabul edilmemişti¹²². 1869'da Genel Konsey'in İrlandalı siyasi mahpusların affedilmesine yönelik harekete aktif destek vermesinde Marx yine bizzat etkili oldu¹²³. Odger, Applegarth ve diğer muhafazakar İngiliz sendika liderleri ise Marx'ın İrlanda ile ilgili genel çizgisini desteklemede son derece kaçamak davrandı. 1869 sonlarındaki bir tartışmanın ardından Marx, "*Enternasyonal'in görevi, İngiltere ile İrlanda arasındaki çatışmayı her yerde öne çıkarmak ve her yerde açıkça İrlanda'nın yanında yer almaktır*" diyordu¹²⁴.

Uzun zaman ilgilendiği İrlanda sorununda Marx, "*İrlanda'nın İngiliz toprak sahibi aristokrasinin istihkâmı olduğu*" ve "*dolayısıyla, İngiliz aristokrasisinin İngiltere'deki egemenliğini sürdürmesinin de en büyük aracı olduğu*" kanaatine ulaştı. İngiliz işçi

* Fenian Kardeşliği: 1858'de kurulmuş olan, İrlanda'nın bağımsızlığını savunan cumhuriyetçi örgüt (ç.n.).

“İrlandalı işçiye karşı dini, toplumsal ve ulusal önyargılara sınıksız yapışır, bunun bedelini İrlandalı işçi ona faiziyle öder” diyerek, İngiliz ve İrlandalı işçiler arasındaki bölünmenin getirdiği ölümcül zayıflığa dikkat çekti. Marx’ın ulaştığı sonucu Genel Konsey *“Merkez Konseyi’nin Londra’daki özel görevi, İngiliz işçilerini İrlanda’nın ulusal kurtuluşunun kendileri için bir soyut adalet ya da insancıl duyarlılık sorunu değil, fakat kendi kurtuluşlarının birinci şartı olduğu konusunda aydınlatmaktır”* kararıyla onayladı¹²⁵.

Marx’ın İrlanda sorunununda ortaya koyduğu temel politika, sömürge halkların kapitalist ülkelerdeki işçilerin desteğiyle, emperyalizme karşı mücadelesinde bugün de esasen geçerlidir (Bkz: 34. Bölüm). Yarım yüzyıl sonra Lenin, bu politikadan çok övgüyle söz edecekti. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı üzerine bir makalesinde Lenin, Marx ve Engels’in İrlanda sorunununda, ezen uluslardan, proletaryanın milliyetçi hareketlere karşı tutumunun büyük pratik değerini günümüze kadar koruyan güçlü bir örneğini verdiğini belirtir¹²⁶.

Fransa-Prusya Savaşı

Basel Kongresi ile Fransa-Prusya savaşının başlaması arasındaki on ay, Enternasyonal’in büyük umutlar yarattığı ve düzenli şekilde büyüdüğü bir dönem oldu. Örgüt, çeşitli belgeler ve kongre kararlarıyla bir genel programın temelini atmayı başarmış, Batı ve Orta Avrupa’nın neredeyse her ülkesine kök salmıştı. Birçok ülkede işçi hareketi yükselmekteydi, en az üç ülkede; İngiltere, Almanya ve ABD’de ulusal örgüt düzeyine kesin olarak ulaşmıştı. Marksistler ile bakuninciler arasındaki mücadele Basel’deki çatışmanın ardından İsviçre’de alevlenmekteydi, ancak henüz UID’ye ket vuracak düzeyde değildi.

Bu, Enternasyonal saflarında güçlü devrimci umut ve beklentiler beslendiği bir dönemdi. İtalya, İspanya, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinde burjuva devrimci bir maya tutmuştu ve işçilerin ruh hali giderek militanlaşıyordu. Bakuninciler devrimin kapıyı çaldığına inanıyor, reform niteliğindeki her şeyi şiddetle reddediyordu. Bu dönemde, özellikle 1860’ların sonlarında Marx da erken proleter devrimci gelişmeler öngörüyordu, ancak ödün vermez bir gerçekçi olarak bu beklenti onu, işçilerin gerek ekonomik, gerek siyasi alanda acil talepler için her mücadelesini desteklemekten alıkoymadı. Enternasyonal’in dikkate değer büyümesi, işçilerin önderliğinde yapılacak bir devrime dair güncel ve yaygın umudu daha da ateşliyordu.

Basel kongresinin ardından Fransa ile Prusya arasında savaş bulutları birikmeye başladı. Bonaparte da, Bismarck da savaş istiyor; ikisi de savaş çıkarmak için uğraşıyordu. İkinci İmparatorluğun* sallantıda olduğunu anlayan maceracı Bonaparte, onun yeniden

* Fransa’da 1852-1870 döneminde, 3. Napolyon (Louis) Bonaparte’in yönetimindeki İkinci Fransız İmparatorluğu kastediliyor (ç.n.).

hayata tutunmasını sağlamanın yolunun, doğu komşusu Almanya'ya karşı başarılı bir işgal savaşına girilerek Ren'in batı yakasını kontrol altına almaktan geçtiğini şüphesiz hesap ediyordu. Prusya'nın kurnaz şansölyesi Bismarck da savaş planları yapıyor ve hazırlanıyordu. "Kan ve demir" politikası doğrultusunda dağınık Alman devletçiklerini tek ve kapsayıcı bir Alman devletinde birleştirebilmenin Fransa'ya karşı bir savaşla mümkün olacağını hesaplayarak, bu ülkenin topraklarının bir kısmına konmak istiyordu. Birleşik bir Alman devleti, 1848 devriminde Alman kapitalistlerinin gerçekleştirmekten kaçındığı, tarihsel olarak ilerici nitelikte bir burjuva devrimci görevdi.

Bismarck'ın stratejisi, savaşı başlatma sorumluluğunu Bonaparte'a yıkmak şeklin-deydi ve şansölye bunda başarılı da oldu. 1. Wilhelm'in Bonaparte'a çektiği bir iyi niyet telgrafını tahrif eden Bismarck, Fransa'yı savaş ilan etmeye kışkırttı. 19 Temmuz 1870'te iki hükümetin de istediği oldu ve savaş başladı. Bu kavga, derin siyasi sonuçlara gebeydi. Almanya'yı bütünleştirerek, Avrupa'nın öncü gücü haline getirdi ve bu ülkenin, sanayi üretiminde çok geçmeden İngiltere'yi geride bırakacağını göstermiş oldu. Bunun yanında, Alman proletaryasında güçlü bir gelişme yolu açan savaş, sonunda örgütlü Alman işçilerini elli yıl boyunca dünya işçi hareketinin önderi haline getirdi. Savaşın kısa vadedeki etkisi ise, nihayetinde Birinci Enternasyonal'in yıkılmasına yol açacak olan, Paris Komünü ile bağlantılı olaylar zincirinin işleyişini hızlandırmak oldu.

9. Bölüm

Paris Komünü (1871)

UID Genel Konseyi işçileri bir Fransız-Alman savaşı tehlikesine karşı uzun zamandır uyarmaktaydı. Biriken gerilim patladığında ise Konsey işçileri enternasyonal dayanışmaya çağırarak 29 Temmuz 1870 tarihli bir manifesto yayımladı. Marx tarafından kaleme alınan manifesto, savaş nedeniyle hem Almanya hem de Fransa'nın yöneticilerini suçluyordu. Manifestoda, doğu sınırlarında gerici Rusya'nın kendini gösterdiği Almanya'nın savaşta savunma konumunda olduğunu belirtilse de, Alman işçileri savaşın bir fetih savaşına dönüşme tehlikesine karşı uyarıyordu. Marx ayrıca savaşın sonucu ne olursa olsun, Fransa'da İkinci İmparatorluğun sonunu getireceğini de söylüyordu ve haklı çıktı.

Pek çok ülkede işçiler, yüksek düzeyde bir enternasyonalist tutum sergiledi. Almanya'da, Liebknecht ve Bebel parlamentoda savaş kredileri aleyhinde oy kullanarak bu yüzden hapse girdi (lasalcılar ise destek verdi). Alman işçileri büyük toplantılarla "Fransız işçilerinin uzattığı dostluk elini sıkılmaktan duyduğu memnuniyeti" ifade etti¹²⁷. Fransa'da da benzer bir enternasyonal ruh hakimdi; işçiler, Alman işçileriyle "çözülmez bir dayanışma" sürdürme sözü veriyordu¹²⁸. ABD'deki göçmen işçiler arasında da, Genel Konsey'in savaş karşıtı manifestosu yaygın şekilde dağıtılıyor, Alman ve Fransız işçiler ortak toplantılarla savaşı protesto ediyordu¹²⁹.

Bu arada savaş, Enternasyonal'in örgütsel prosedürünü bozmuştu. Bir sonraki kongrenin 5 Eylül 1870'te Paris'te yapılması kararlaştırılmıştı; ancak Fransa'da hakim olan siyasi baskılar nedeniyle kongre yeri sonradan Almanya'nın Mainz kentine kaydırıldı. Bununla birlikte savaşın patlamasıyla bu düzenleme de iptal edilmek zorunda kaldı.

Daha hazırlıklı olan Alman kuvvetleri savaşı hızla sonuçlandırdı ve Fransız ordusu birbirini ardına ağır, yıkıcı yenilgiler aldı. Savaşın sıcak safhası altı haftada sona erdi. Bonaparte, 2 Eylül 1870'te Sedan'da ordusuyla birlikte kayıtsız şartsız teslim oldu.

Fransa Cumhuriyeti kuruluyor

Sedan teslimiyetiyle ilgili haberler Paris'e ulaşınca halk ayaklandı ve 4 Eylül 1870'te Bonaparte rejimini devirerek bir cumhuriyet kurdu. Bununla birlikte, 8 Şubat 1871'de

seçilen yeni meclisin yaklaşık üçte ikisi kralcı, üçte biri burjuva cumhuriyetçiydi; olup bitenleri işçi sınıfına yutturabilmek için çeşni olarak birkaç da küçük burjuva radikal serpiştirilmişti. Tüm bu gelişmeler bakuncileri harekete geçirdi ve yeni meclisin kurulmasını takip eden haftalarda Paris, Lyons, Marsilya, Brest ve diğer kentlerde yeni hükümete karşı başarısız ayaklanmalara giriştiler. Ayrıca blankistler de bir ayaklanma çıkartmaya çalıştı ve 31 Ekim 1870'te Paris'in kontrolünü birkaç saatliğine ele geçirdilerse de geri çekilmek zorunda kaldılar.

UID Genel Konseyi, 9 Eylül 1870'te yine Marx* tarafından yazılan bir manifesto daha yayınladı. Bu belgede Marx, Bismarck'ın Fransa'nın Alsace ve Lorainne bölgelerini ele geçirme niyetinin açığa çıkmasıyla, Almanya'nın sözde savunma savaşının kesin olarak bir fetih savaşına dönüştüğüne dikkat çekti. Marx, işgal gerçekleşirse, mutlaka er ya da geç başka bir "savunma savaşına" yol açacağı uyarısında bulundu; bu öngörü 1914'te, korkunç şiddette gerçekleşecekti. Manifesto Alman işçilerini planlanan ilhaka karşı çıkmaya ve Fransa'yla onurlu bir barış talep etmeye çağırıyor; Fransız işçilerini de hain Fransız burjuvazisine karşı tetikte olma ve kendi sınıf güçlerini sağlamlaştırmak için her fırsatı değerlendirme konusunda uyarıyordu. Genel olarak Marx ve Engels, gerici cumhuriyetçi hükümetin, Bakunin ve Blanqui'nin çabaladığı gibi devrimci şekilde yıkılması için zamanın henüz olgunlaşmadığını düşünüyordu¹³⁰.

Alman ordusu Paris'i kuşatarak kentin surlarına dayanmıştı. Bismarck ise Paris işçisinin devrimci savaşçı ruhunu iyi bildiği için ve kentte 200 bin iyi silahlanmış asker bulunduğuna dair abartılı tevatiir nedeniyle kente saldırmakta tereddüt ediyordu. Paris'te bulunan, neredeyse tamamı işçilerden oluşan Ulusal Muhafız'ın çoğunluğunu oluşturduğu askeri kuvvetler, 15 Şubat'ta 25 üyeli bir Merkez Komitesi seçmişti¹³¹. Kuşatma altındaki Paris büyük ölçüde bu komitenin kontrolündeydi. Ulusal Muhafız özellikle devrimci proletarya korkusuyla kenti Almanlara teslim etmeye teşne Thiers hükümetinin bir *coup d'etat*** girişimine karşı teyakkuza daydı. Hükümet sonunda 26 Şubat'ta, Paris'i teslim etmeyi kabul eden bir ateşkes imzaladı.

Komün'ün doğuşu

İsyancı Paris'i teslim almaya zorlamak için Thiers, 18 Mart sabahı saat üçte, Ulusal Muhafız'a ait 250 topa el koymak üzere askerlerini harekete geçirdi. Bu planı ancak kuşatma altında açlıkla pençeleşen Paris uyanıp eyleme geçinceye kadar işe yaradı. Kadınların öncülüğünde halk, askerlerin bir kısmını yanlarına çekip geri kalanlara da doğrudan saldırarak toplara el konulmasını önledi. Saat 11'e geldiğinde Thiers'in askerleri tamamen yenilmiş ve halk, kentin kontrolünü eline almıştı. Bu çatışmalarda hü-

* 1869'da Engels, İngiltere Manchester'da 1864'ten beri sürdürdüğü işi bıraktı, bundan sonra Marx'la yakın ilişki içinde çalıştı ve onu parasal olarak büyük ölçüde desteklemeye devam etti.

** Hükümet darbesi (ç.n.).

kümetin iki generali ölmüştü. Hotel de Ville’de artık kızıl bayrak dalgalanıyor ve Ulusal Muhafız’ın Merkez Komitesi geçici hükümet olarak hareket ediyordu¹³². Merkez Komite “*Paris proletaryası, egemen sınıfların başarısızlık ve vatan hainliği karşısında, kamu iradesini kendi ellerine alarak durumu kurtarma zamanının geldiğini anlamıştır*” diyordu¹³³.

Ayaklanmaya önderlik eden asıl örgütlü güç blankistlerdi. Dört bin örgütlü silahlı adama ve geniş bir sempatizan kitlesine sahip oldukları söyleniyordu¹³⁴. Blanqui’nin kendisi ise ayaklanmadan bir gece önce, 17 Mart’ta hükümet tarafından tutuklanmıştı ve Komün’ün yaşadığı süre boyunca hapiste tutuldu. Paris’te sayıları hâlâ çok az olan Enternasyonal’in marksist üyeleri bir ayaklanmaya hazırlanmış değildi, fakat başlar başlamaz ayaklanmada aktif olarak yer aldılar.

Erkeklerin genel ve eşit oyu ile seçilen Komün, bir yasama ve yürütme organıydı. Tüm üyeleri, seçmenler tarafından görevden alınabilir konumdaydı. Paris, genel model durumundaydı ve devrimci plan, Fransa’nın tüm kent, kasaba ve köylerinde benzer komünler kurmak şeklindeydi. Tüm komünler, Paris’teki Ulusal Delegasyon’a temsilci gönderecekti. Marx, bu sistemin “*kırsal üreticileri yaşadıkları bölgenin kent merkezlerinin entelektüel önderliği altında toplayarak, işçileri onların çıkarlarının doğal savunucuları haline getirdiğini*”¹³⁵ belirterek, proletaryanın devrimci öncü rolünü berrak bir şekilde ortaya koyar.

Komün’ün temel zayıflığı, işçilerin bir partiye ve programa sahip olmamasıydı; devrim ve hükümet mücadele sürecinde kendiliğinden doğmuştu. Halk adına hareket eden Merkez Komite’nin daha 18 Mart günü yapması gereken şey, o sırada hâlâ Paris’te olan Thiers hükümeti liderlerini tutuklamak ve gerici hükümetin merkezi olan Versailles’a yürümektir. Ayaklanmayla hükümet güçleri büyük ölçüde demoralize olmuştu ve Thiers’in daha sonra kabul edeceği gibi, gecikmeden yapılacak bir saldırı karşısında dayanacak durumda değildi. Fakat ne yazık ki hükümete güçlerini toparlamak için gereken zaman tanındı ve bu durum Komün’ün ilerleyen günlerdeki felaketini hazırladı. Merkez Komite oyalandı ve vicdani gerekçelerle bir iç savaş başlatmaktan geri durdu¹³⁶, fakat bu arada Thiers gericileri Paris’e saldırarak iç savaşı çoktan başlatmışlardı. Kendi otoritesinden emin olmayan Merkez Komite, yerel seçime gitmeye hazırlanıyordu. Bu sırada Lyons, Saint Etienne, Creusot, Marsilya, Toulouse ve Narbonne gibi başka kentlerde de kısa ömürlü ayaklanmalar meydana geliyordu. Lyons’daki isyana katılan Bakunin, ayaklanmayı mahvetmişti¹³⁷.

26 Mart’ta ve buna ek olarak 15 Nisan’da yapılan seçimlerde, Paris Komünü’nü oluşturan 92 belediye meclisi üyesi belirlendi. Savaş, maliye, iâşe, dışişleri, çalışma, adalet, kamu hizmetleri, haberleşme ve genel güvenlik bakanlıklarından sorumlu dokuz kişilik bir Yürütme Komitesi seçildi. Blankistler ve yeni-jakobenler Komün’de çoğunluğu oluşturuyordu; prudoncular da kayda değer bir gruptu, ayrıca on beş kadar marksist

enternasyonalist ve çeşitli görüşlerden birkaç üye vardı. Komün, işçilerin önderliğinde proletarya ile kentli küçük burjuvazinin devrimci ittifakına dayanıyordu. Bu sırada büyük burjuvazi çoğunlukla fabrikaları boş bırakıp kent dışına kaçmış, 300 bin işçi işsiz kalmıştı.

Komün, programına dair ilk açıklamayı 19 Nisan'da yaptı. Burjuva demokratik devrim çerçevesinde kalan program, *"Cumhuriyet'in tanınıp birliğinin sağlanması, Komün'ün Fransa'nın her yerine yayılan mutlak özerkliği, böylece herkesin haklarının bütünlüğünün ve her Fransız'ın bir insan, yurttaş ve üretici olarak tüm yeti ve kabiliyetlerini eksiksiz gerçekleştirmesinin güvence altına alınması"* taleplerini yükseltiyordu. Ardından, gerekli medeni haklar tanımlanıyordu. Programda ayrıca *"Paris'in istediği şekliyle siyasi birlik, tüm yerel inisiyatiflerin gönüllü birliği, her bireysel enerjinin halkın refahı, özgürlüğü ve güvenliği ortak hedefiyle özgür ve kendiliğinden işbirliğidir"*¹³⁸ deniyordu. Yerel otonomiye yapılan vurgu kısmen ikinci imparatorluğun kaba diktatörlüğüne bir tepkinin, kısmen de o sırada Fransız işçileri arasında yaygın anarşist (prudoncu, bakuninci) fikirlerin bir yansımasıydı.

Enternasyonal ve Komün

UİD Genel Konseyi, Marx tarafından yazılan 9 Eylül 1870 tarihli manifestoda, o sırada yeni burjuva hükümeti devirmeye kalkışmanın "ümitsiz bir aptallık" olacağı konusunda Fransız işçilerini uyarmıştı. Fakat ayaklanma başlayınca Marx, gerçek bir devrimci olarak bütün gücüyle destek verdi. Devrim başladıktan üç hafta sonra Kugelman'a yazdığı mektupta şöyle diyordu: *"Paris'te şimdiki ayaklanma eski toplumun kurtları, domuzları ve aşağılık itleri tarafından ezilse bile, partimizin Paris'teki Haziran ayaklanmasından bu yana en görkemli eylemdir."*¹³⁹ Marx, Parislilerin *"fırtına gibi esip gürlediğini"* belirtiyordu.

Uzun zaman sonra Lenin, Marx'ın tutumunu Plehanov'un benzer bir durum karşısındaki tutumuyla karşılaştırarak olumlayacaktı. Rusya'da 1905 devrimine karşı çıkan Plehanov, kahramanca mücadelenin ardından utanç verici bir şekilde "silaha sarılmamalıydılar"¹⁴⁰ derken; Marx öncesinde ayaklanmaya karşı çıkmış olmasına rağmen, bir kez başladıktan sonra militanca desteklemişti. Marx, Komün'ün düşüşünden iki gün sonra, 30 Mayıs 1870'te, Genel Konsey adına Komün'ü savunmak üzere *Fransa'da İş Savaşı* ile en büyük eserlerinden birini ortaya koydu. Bu tarihi belge, imzalamaktansa istifa etmeyi seçen İngiliz işçi liderleri Odger ve Lucroft hariç tüm Konsey üyeleri tarafından benimsendi. Belgeyi Marx, Almanya ve Hollanda, Engels ise Belçika ve İspanya Sekreteri olarak imzaladı.

Marx ve Engels'in ilham ve önderliğiyle Enternasyonal, saldırı altındaki Komün'e olabilecek her yardımda bulundu. Enternasyonalciler Paris'te son derece aktifti. Stekloff bunlardan, tümü seçilmiş Komün üyeleri olan Varlin, Malon, Jourdes, Avrail, Pindy,

Assy, Duval, Theiss, Lefrancais, Frankel, Longuet, Serail ve Johannard'ın isimlerini sayıyor¹⁴¹. Enternasyonal üyeleri sadece Komün komitelerinde değil, yanı sıra büyüyen iç savaşta da aktifti. Komün'ün geliştirdiği birçok kurucu yasa ve eylemin arkasında onlar vardı. Paris'te sürgünde bulunan çok sayıda Avrupalı devrimci de Komün'e aktif şekilde katıldı ve önemli görevler aldı; bunlardan Polonyalı Dombrowski Paris'in askeri komutanlığına getirildi¹⁴².

Applegarth dışında Genel Konsey'deki oportünist sendika liderleri Komün'e sırt çevirse de, İngiltere'de sıradan işçiler bu büyük devrimci mücadeleyi selamladı. Almanya'da hem ayzenahçılar hem de lasalcılar, gerici kapitalist düşmanlığa karşı Komün'ü desteklediler. Komün, Amerika'da Paris büyükelçisi Washburn'ün karşı çabalarına rağmen, çalışan yığınlar arasında geniş destek buldu¹⁴³. *İşçinin Avukatı* ve diğer işçi gazetele-ri, Genel Konsey açıklamalarına yer verdiler. Komün'ü savunan tanınmış Amerikalılar arasında General Ben Butler da bulunurken; Marx Genel Konsey'e bir kölelik karşıtı ve emek dostu olan Wendell Phillips'in Enternasyonal'e üye olduğunu açıklıyordu. Kahraman Paris Komünü'nün anısı, Amerikalı işçi sınıfı çevrelerinde canlı bir gelenek olarak uzun yıllar boyunca yaşadı¹⁴⁴.

Komünün çalışmaları

Komün, çeşitli hizipler arasındaki iç anlaşmazlıklar ve Fransa'nın geri kalanından yalıtılmış olma gibi pek çok zayıflık ve handikaptan mustarıpti. Net bir program ve sağlam şekilde örgütlenmiş bir siyasi partinin yokluğu da başından sonuna Komün'ün ayağında bir pranga oldu. Dahası, sadece 72 gün yaşayan Komün, büyüyen iç savaş ortamında çalışmak zorundaydı. Komün, bir yandan ayakta kalmak için umutsuzca çırpınıyor olmasına rağmen, adını dünya işçi sınıfının devrimci mücadele tarihine silinmez harflerle yazdırmaya ve sosyalizme giden yolda adeta bir deniz feneri olarak kalmasına yetecek kadar çok sayıda yapıcı kazanıma imza atmayı başardı.

Komün'ün aldığı başlıca siyasi kararlar arasında şunlar vardı: kilise ile devletin ayrılığının ilan edilmesi, kiliseye verilen devlet desteğinin kaldırılması, sürekli ordunun dağıtılıp yerine halk milisinin kurulması, polisin siyasi görevlerinden arındırılması, bütün kamu görevlilerinin seçmenlere karşı sorumlu kılınması, maaşlara yıllık 6 bin franklık bir üst sınır getirilmesi, tüm yargıçların seçimle belirlenip denetlenmesi, herkes için parasız eğitime başlanması, giyotin'in yakılması ve militarizmin sembolü olan Vendome Sütunu'nun* yıkılması. Ayrıca, fırınlarda gece çalışmasının yasaklanması, işyerlerinde patron tarafından verilen para cezalarının kaldırılması, rehinci dükkânlarının kapatıl-

* Vendome Sütunu: Napolyon Bonaparte tarafından Austerlitz savaşının ardından diktilen zafer abidesi. Sütunun üzeri savaşta ele geçirildiği iddia edilen 425 (gerçek sayı 133'tü) toptan çıkartılan bronz plakalar üzerine yapılmış bas rölyeflerle kaplanmıştı. Sütunun tepesinde Napolyon Bonaparte'ın kılıç tutan bir heykeli bulunuyordu.

ması, kapatılan atölyelere işçi kooperatifleri tarafından işletilmek üzere el konulması, devasa işsiz kitlesi için yardım ödeneği oluşturulması, bir emek istatistikleri bürosunun kurulması, konut dağıtımı ve borçlulara yardım gibi çok sayıda ekonomik ve toplumsal önlem kabul edildi. Tüm bu çalışmalar, yoğun bir enternasyonalist ruhla yürütüldü ve Komün, dünya devrimci hareketinin kıvılcık bayrağını kendi bayrağı yaptı.

Kazanımlarının yanında Komün, birçok hata ve eksiklikle maluldü. Bunların en önemlilerinden biri, görmüş olduğumuz gibi, daha en başında savaşı enerjik bir şekilde gerici Versailles hükümetine taşımayı başaramamasıydı. Bir diğeri, Paris'te kaynaşan burjuva ajanları ve hainlerle mücadeleye ket vuran iç düşmana karşı fazlasıyla hoşgörülü davranmak, subaylar arasında tehlikeli ihanet ve bozguncu eylemlere açık kapı bırakmak oldu. Bunların yanı sıra Komün'ün Fransa'nın diğer kesimlerine ulaşmak ve özellikle köylülüğü davasına kazanmak için yeterince enerjik şekilde çaba sarf etmemesi, en ciddi zayıflığıydı. Başka bir hata, Komün'ün eline geçen, 1789'a kadar giden gizli devlet arşivlerini ifşa etmemesiydi. Gizli polisin, diplomatların, kapitalistlerin ve politikacıların yolsuzlukları ve çürümüşlüğüyle dolu bu arşivlerin açıklanması, gericiliğe ağır bir darbe vuracak ve paha biçilmez bir tarihsel belge niteliği taşıyacaktı¹⁴⁵.

Fakat Komün'ün en tuhaf hatası, Fransa Merkez Bankası'nın elinde bulunan üç milyar frankı müsadere etmemek oldu. Bunun yerine blankistler ve prudoncular o güne kadarki vaatlerini unutup, bankaya el koyma önerisine ret oyu vererek, borç almak için banka yetkilileriyle diplomatik pazarlıklara giriştiler. Komün'ün sadece 16.700.000 frankı vardı. Bunun 9.400.000 frankı zaten Paris'e aitti, kalan 7.290.000 frank ise borçtu; banka müdürü bu borcu vermeden önce Thiers'e onaylatmıştı¹⁴⁶. Bankaya el koymak, sallantıdaki Versailles hükümetine ağır bir darbe vuracaktı.

Komün düşüyor

Nisan başına gelindiğinde iç savaş kızışmıştı. Komünarlar (ya da federalistler) cesurca savaşıyor fakat kaybediyordu. Thiers güçleri, korkunç yalan ve çarpıtmalarla köylülüğün büyük kısmını Komün'e karşı kendi saflarına çekmişti. Bismarck da 100 bin Fransız köylü savaş esirini Versailles hükümetine yardım olarak serbest bıraktı¹⁴⁷. 21 Mayıs'ta Versailles birlikleri Paris'e girdi ve komünarların ağır şartlar altında sokak sokak gerilediği sekiz günlük kanlı bir mücadele yaşandı. 28 Mayıs'ta Pere la Chaise Mezarlığı, Belleville ve diğer işçi semtlerindeki son direniş de kırıldı. Komün ezilmişti.

Sonraki birkaç gün, acımasız bir katliama tanık oldu. General de Gallifet ve yanındaki caniler, işçi sınıfından en az 30 bin kadın, erkek ve çocuğu soğukkanlılıkla kurşuna dizdi. Yaklaşık 45 bini de tutuklandı. Bunlardan 15 bin kişi idama ya da zindana gönderildi, yüzlercesi de Yeni Kaledonya'ya sürüldü.

Katliam, 1848 Haziran yenilgisi sonrasında bile daha kötüydü. Katledilen, hapsedilen ve sürülenler dışında on binlerce komünar da İsviçre'ye, İngiltere'ye, hatta ABD'ye

kaçmak zorunda kaldı. Bu sürgünlere yardım sağlamak, Avrupa'da UİD'nin en büyük görevi oldu. Haziran 1871'de dünya işçilerinin kavga türküsü "Enternasyonal"ın ölüm-süz dizelerini yazan Eugene Pottier de sürgündeki komünarlardan biriydi.

Komünar kadınlar barikatların ardında, kanlı mücadelede ve bunları izleyen büyük siyasi yargılanmalarda kuşandıkları onurla tarihe geçtiler. Louise Michel ve Elisabeth Dmitrieff, binlerce kadın kahraman arasında öne çıkan isimlerden yalnızca ikisiydi. Michel, mahkeme önünde gururla *"devrime sonuna dek bağlıyım ve tüm eylemlerimin sorumluluğunu üstleniyorum"*¹⁴⁸ diyordu. Cezaya mahkum edilen Michel, on yılını sürgünde hapiste geçirdi.

Avrupa'nın gerici yöneticileri, Paris'teki toplu katliamı sevinçle karşıladı. Canavar Thiers'i kutlama mesajlarına boğup, sosyalizmi kendi ülkelerinden silmek için baskıcı önlemler geliştirmeye koyuldular. Lenin, özellikle Fransa'ya dair şunları söylüyor: *"Burjuvazi tatmin oldu. Liderleri, kana susamış alçak Thiers, generalleriyle Paris proletaryasına yaşattığı kan banyosunun ardından, 'Artık uzun süre sosyalizm belasından kurtulduk' dedi. Fakat burjuva köpekleri boşuna havlıyordu. Komün'ün bastırılmasından altı yıl sonra, savaşıplarının çoğu hâlâ hapishanelerde çürürken ya da sürgündeyken, Fransa'da yeni bir işçi hareketi doğdu."*¹⁴⁹

Komün'ün tarihsel rolü

Paris Komünü, dünya işçileri için bugün hâlâ geçerliliğini koruyan pek çok ders içeriyordu. Herkesten öte, bu dersleri eksiksiz şekilde anlayıp açıklayan Lenin oldu. Bu derslerden en önemlisi, Marx'ın da ısrarla vurguladığı gibi, tüm ülkelerde işçilere sosyalizme giden uzun ve zorlu yolda önderlik edecek güçlü, berrak görüşlü ve disiplinli bir komünist partinin vazgeçilmez bir ihtiyaç olduğudur. Kapitalist devletin alabildiğine çürüdüğü ve iktidarın, 18 Mart 1871'de Paris'te olduğu gibi neredeyse hiç mücadele yaşanmadan işçi sınıfının eline düştüğü bir durumda bile işçiler güçlü bir siyasi örgüt olmaksızın bir adım ileri gidemezdi. Komünün bu kesin dersi, Bakunin'in bir siyasi partinin gereksiz ve kitlelerin kendiliğinden hareketinin yeterli olduğu iddiasını boş çıkardı.

Komün'ün bir diğer temel dersi de, Marx'ın işaret ettiği gibi, kapitalizmin yerini alacak yeni toplumun temel biçimini göstermesi oldu. Komün ile geleceğin Rusya Sovyetleri'nin örgütsel biçimi arasındaki yakınlık gözden kaçmayacak kadar açıktır.

Buna rağmen Komün'ün gerçek anlamı elli yıl boyunca marksistler tarafından bile neredeyse unutuldu; ta ki Lenin onları yeniden eğitinceye kadar.

Paris Komünü deneyiminin, işçilerin kapitalistleri yenerek iktidarı kazandıktan sonra, kapitalizmin karşı-devrimci güçlerini silah zoruyla baskı altında tutmak ve aynı zamanda yeni toplumun temellerini atmak üzere örgütlenmek için yeni tipte bir devleti, kendi devletini kurmak zorunda olduğunu açıkça göstermesi de büyük önem taşıyordu.

Komün ayrıca, “devletin sönmelenmesinin” marksistler tarafından genelde düşünül- düğünden çok daha uzun bir sürece yayılacağını da gösterdi; ancak bu ders de on yıl- lar boyunca hemen hemen görmezden gelindi. Tüm bunlar özellikle, kapitalist devlet yıkıldıktan sonra salt kendiliğindenliğin yeterli örgütlenmeyi sağlayacağı şeklindeki bakuncinci anarşist saçmalıklarla keskin bir karşıtlık içindeydi.

Komün, Avrupa’da işçileri iktidara götürecektir yolun, işçilere demokrasinin kısıtlısını bile çok gören hakim ultra-gerici siyasi rejimleri zorla yıkmaktan geçtiğini de açıklığa kavuşturdu. Ancak Marx, bu önemli gerçeği bir dogma haline getirmedi. 2. Bölüm’de belirttiğimiz gibi, daha ileri tipte burjuva demokrasilerinin bulunduğu Büyük Britanya ve ABD’de o dönem (emperyalizm çağından önce) işçilerin sosyalizme barışçıl yoldan ilerleyebileceği ihtimalini de kabul ediyordu.

Komün deneyiminde, burjuvazinin kendi sınıf çıkarları için ulusa ihanet etmekten çekinmeyeceği de görüldü. 1789 Büyük Fransız Devrimi sırasında feodal gericiliğin, devrimci Fransa’ya karşı verilen savaşta yabancı düşmanla birleştiği gibi, 1871’in gerici- leri de Komün’e karşı Bismarck’la kol kola girdi.

Komün’ün Marx ve daha sonra Lenin tarafından ısrarla vurgulanan bir başka dersi de, iktidarı alan işçilerin, burjuva devleti kendi devrimci ihtiyaçlarına uyarlamasının mümkün olmadığı gerçeğiydi. Marx, 17 Nisan 1871’de Kugelmann’a yazdığı mektupta şöyle diyor: “18 Brumaire’imin son bölümüne bakacak olursanız, Fransız Devrimi’nin bir sonraki adımının artık önceden olduğu gibi bürokratik-militer mekanizmayı bir el- den diğerine geçirmeyeceğini, fakat onu ezeceğini söylediğimi görürsünüz. Bu, Kıta’nın her gerçek halk devrimi için esastır.”¹⁵⁰ Yeni tipte bir işçi devleti inşa ederken Komün’ün yaptığı tam da buydu. Bu vargı, işçilerin kapitalist rejimi sosyalizme yavaş yavaş dönü- ştürebileceğini öne süren oportünizme karşı mücadelede büyük önem taşıyacaktı.

Paris Komünü’nden çıkan hayati önemdeki bir başka ders, proletarya diktatörlüğü- nün canlı bir pratik örneğini göstermiş olmasıydı. Bu bakımdan Komün, 24 yıl önce *Komünist Manifesto*’da proletaryanın devrimci diktatörlüğünü ana hatlarıyla betimle- yen Marx’ın sağlam konumunu parlak bir şekilde kanıtlamış oldu. Aynı şekilde Komün, işçi sınıfının iktidarı olan proletarya diktatörlüğünün müzmin düşmanı anarşizmin id- dialarını da çürüttü.

Komün, sadece işçilerden oluşmuyordu. Esasen, Lissagaray ve Jaech’in belirttiği ve Lenin’in de katıldığı gibi “hükümet ağırlıklı olarak küçük burjuva demokrasisinin temsilcilerinden oluşuyordu.”¹⁵¹ Bunların çoğu devrimci aydınlardı. 92 Komün üyesin- den sadece 25’i işçiydi ve bunların da hepsi Enternasyonal’e üye değildi. Yine de Parisli işçilerin tam boy eylemleriyle proletaryanın etkisi hakimdi. Marx durumu şöyle tanımlıyor: “(Komün’ün) üyelerinin çoğunluğu doğal olarak işçi ya da işçi sınıfının kabul edilmiş temsilcileriydi.”¹⁵²

Daha önce belirttiğimiz gibi, Komün belli bir sosyalist programa sahip değildi. Yine

de, sosyalist eğilimi aşikârdı. Marx şöyle diyor: “Evet baylar, Komün, çoğunluğun emeğini azınlığın servetine dönüştüren bu sınıf mülkiyetini kaldırmak niyetindeydi. Mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesini hedefledi.”¹⁵³ Marx, Komün’ün aldığı kararların “belirgin bir proleter karakter taşıdığını” da belirtiyordu. Lenin, Komün’ü “halkçı işçi devleti” olarak niteleyerek, “Komün, bugün ‘sosyalizmin asgari programı’ dediğimiz şeyi gerçekleştirmeye çalıştı”¹⁵⁴ diyordu.

Komün, gerçekten de proletaryanın diktatörlüğüydü. “O, hakiki bir işçi sınıfı devleti, mülksüzleştirilen sınıflara rağmen üretme mücadelesinin ürünü, emeğin ekonomik kurtuluşunun gerçekleşeceği siyasi biçimin nihayet keşfedilişidir” diyor Marx; “Şanlı 18 Mart işçi devrimi, Paris’te egemenliği tartışmasız şekilde ele geçirdi.”¹⁵⁵ Daha sonra Engels, Alman “sosyal demokrat filistenlere” hitaben şöyle diyecekti: “Peki baylar, bu diktatörlüğün nasıl bir şey olduğunu bilmek istiyor musunuz? Paris Komünü’ne bakın. O, proletarya diktatörlüğüydü.”¹⁵⁶

Paris Komünü, sonunda yıkılmış olmasına rağmen, dünya işçi sınıfının ilk gerçek devrimci başarısıydı. Komün, kapitalist sistemde açılan ilk çentikti; yarım yüzyıl sonra büyük Rus devrimi bunun arkasını getirerek, dünya kapitalizminin surlarında geniş, onarılmaz bir yarık açacaktı. Lenin, tüm hatalarıyla birlikte Komün’ün “on dokuzuncu yüzyılın büyük işçi hareketinin en büyük örneği”¹⁵⁷ olduğunu belirtiyordu.

10. Bölüm

Lahey Kongresi'nde Bölünme (1872)

Paris Komünü'nün düşmesinin ardından Enternasyonal, kendini Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde giderek artan bir baskı altında buldu. Komün'ün gerçek bir korku saldıgı egemen sınıflar, mümkünse benzer bir şeyin tekrar yaşanmasını önlemeye kararlıydılar. Burjuva basın her yerde Enternasyonal'e karşı vahşi bir saldırıya girişti. UID'nin Lahey Kongresi'nde Marx şöyle diyordu: “(...) besleme burjuva basının atık bentle-
rindeki iftira kapakları birden açıldı ve nefret edilen düşmanı boğmak üzere bir kara-
lama afetine yol verildi. Bu, tarihte benzeri görülmemiş bir iftira kampanyasıdır (...) Chicago'daki büyük yangının ardından, bunun Enternasyonal'in şeytani bir eylemi ol-
duğu haberi telgraf hatlarından dünyanın her yerine yayıldı.”¹⁵⁸

1871'de Fransa, Enternasyonal'e üye olmayı suç sayan bir yasa çıkarttı ve tüm ülke-
lerden sürgün komünarlara adi suçlu muamelesi yapmalarını istedi. Aynı yıl Hollanda,
komünizmin yayılmasını önlemek için 3 milyon guldenlik bir bütçe ayırdı. Almanya'da
Alsace Lorraine'in ilhakını protesto ederek Komün'e dayanışma ilan eden Bebel ve
Liebknecht tutuklanarak iki yıl kalebentlik cezası verildi. İspanya, İtalya, Belçika ve
diğer ülkelerde polis, enternasyonalistlerin üzerine çullandı. 1872 başlarında İspanyol
hükümeti, Enternasyonal'i bastırmak için diğer ülkelere işbirliği çağrısında bulundu¹⁵⁹.
İntikam çıgıllıklarına Papa da katıldı: 1873'te Rusya, Almanya ve Avusturya-Macaristan,
Enternasyonal ile mücadele için bir ortak anlaşma imzaladılar, buna İngiltere'yi de kat-
maya çalıştılsalar da başaramadılar¹⁶⁰.

İç kriz

Bununla birlikte, Enternasyonal için asıl tehlikeli olan polis kovuşturmalarından çok
örgütün Komün'ün yenilgisiyle birlikte içine düştüğü, her zamankinden derin iç krizdi.
Kriz, marksistler ile bakuninciler arasında, Bakunin'in önderliğindeki İttifak ile Marx'ın
önderlik ettiği Genel Konsey arasında büyüyen kavganın sonucuydu. Önceki bölümde
gördüğümüz gibi, marksistler Komün'ün kendilerinin genel siyasi çizgisini benimsedi-
ğini haklı olarak iddia edebilirdi, fakat bakuninciler şiddetle aksini savunuyordu. Paris
ve diğer Fransız kentlerinde işçilerin kendiliğinden ayaklanmasının Marx'ın görüşleri-

ni çürüttüğü ve Bakunin'in savunduğu kendiliğindenlik felsefesini desteklediğinde ısrarlıydılar. Bakuninciler, bu cesaretle hizip çalışmalarını ikiye katlayarak, birçok ülkede güçlerini pekiştirmeyi başardı. Özellikle Güney Avrupa'da; İspanya, İtalya, Portekiz, Fransa, Fransız Belçikası ve İtalyan İsviçresi'nde güçlüydüler. Asıl merkez kentleri Cenevre'ydi ve Bakunin, Enternasyonal genel merkezinin de bu kente taşınması için manevralara girişti. Komün deneyimi, Fransa'da prudenocuları ve blankistleri siyasi olarak neredeyse sildi, fakat bakunincilere hemen her yerde yeni bir soluk verdi.

Enternasyonal'in kaleleri olan büyük ülkelerde iç kriz şiddetlendi. Fransa'da bütün işçi hareketi Komün'ün düşüşüyle birlikte çökmüştü. Almanya'da marksistler ve la-salcılar arasındaki tartışmalar, devletin baskılarıyla birlikte işçi hareketini kargaşaya sürükledi. ABD'de Enternasyonal dostu Ulusal İşçi Sendikası, hızlı bir gerileme içindeydi. Marx'ın Enternasyonal'deki başat dayanağı olan İngiltere'de de iç sorunlar yaşanıyordu. Biri hariç tüm sendika liderleri Marx'ın Komün'ü desteklemesini protesto ederek Genel Konsey'den istifa ettiler. Bu arada diğer oportünist sendika liderleri de Genel Konsey'e karşı mücadelede muhalif bir yol benimseyerek, sendikalarının Genel Konsey'le doğrudan ilişkisini koparmak üzere bir UID Britanya Federasyonu kurdular. Bu kötü durum, UID'nin birbirini takiben Genel Sekreterliği'ni yürüten Eccarius ve Hales'in Marx'la yollarını ayırmasıyla iyice ağırlaştı.

Londra Konferansı

Bu zorlu ve tehlikeli şartlar altında Enternasyonal, önceki yıl Almanya'da Mainz'de yapılması planlanmış olan kongrenin yerine, 17-23 Eylül 1871'de Londra'da olağanüstü bir genel konferans topladı. Konferans, Fransız delegeleri korumak için gizli şekilde düzenlendi. Toplantıya katılan 23 kişiden 17'si Genel Konsey üyesiydi. Marx Almanya, Engels İtalya, N. Utin Rusya ve Eccarius ABD temsilcisi olarak konferanstaydı¹⁶¹. Postgate'e göre tüm hizipleriyle birlikte o tarihte Enternasyonal'e ait 58 gazete bulunuyordu, bunlardan üçü ABD'deydi.

Londra Konferansı'nın ana gündemi Enternasyonal'de her an meydana gelebilecek bölünmeydi. Aslında Bakunin'in komuta merkezi olan İsviçre'deki Jura Federasyonu ile işler zaten bu noktaya gelmişti ve ortada iki rakip örgüt vardı. Jaekkh, İspanya'daki hizipsel durumla ilgili şunları kaydediyor: *"Birçok şehirde İttifak seksiyonları ile Enternasyonal seksiyonları aralarında hiçbir temas olmaksızın, yan yana bulunuyor-du."* Yine, Bakunin'in Mazzini cumhuriyetçileriyle dolu İtalya örgütlenmesi hakkında şöyle diyor: *"Tüm sahte Enternasyonal seksiyonlarına müvekkilsiz avukatlar, bilgisiz ve hastasız doktorlar, bılardo salonlarında okuyan öğrenciler, gezgin pazarlamacılar ve diğer büro çalışanları, özellikle de ne dediği belirsiz küçük gazetelerin muhabirleri öncülük ediyordu."*¹⁶² Londra Konferansı, Genel Konsey'in çizgisini savunmak dışında bu kötü duruma dair pek bir şey yapamadı.

Komün'den temel bir ders çıkaran konferans, çeşitli ülkelerde işçilerin siyasi partiler örgütlemesi ve siyasi mücadeleye girmesinin en büyük ihtiyaç olduğunu vurguladı. Yanı sıra, Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni son seçimlerdeki başarısından dolayı kutladı. Tüm bunlar elbette bakuninciler için ölümcül oklardı. Konferans, bir sonraki kongrenin ertesi yıl yapılmasını kararlaştırdı.

Bununla birlikte, bakuninciler Londra Konferansı'nın kararlarına uymayı reddederrek, 12 Kasım 1871'de İsviçre Sonvillier'de resmi bir kongre düzenledi. Delegelerden biri de, sonradan Fransız Sosyalist Partisi'nin gelişiminde merkezi bir rol oynayacak olan Jules Guesde'ydı. İttifak unsurlarından oluşan kongre, Genel Konsey'in otoritesine doğrudan bir meydan okumaydı¹⁶³. Tüm Enternasyonal seksiyonlarına hitaben bir bildiriyle Konsey'i yozlaşma ve diktatörlükle suçlayarak, siyasi mücadele programını mahkum etti ve acil bir kongre toplanmasını istedi. İdeolojik çatışma, örgütsel ayrılığa evrilmişti.

Lahey Kongresi

ÜİD'nin Lahey'deki beşinci kongresi 2 Eylül 1872'de açıldı. Marx'ın öncesinde Sorge ve Kugelmann'a yazdığı gibi, "*Enternasyonal için bir ölüm kalım meselesi*" olarak gördüğü kongreye Marx ve Engels ilk kez birlikte katıldı. Bakunin'in kendisi yoktu ama James Guillaume'un önderliğindeki adamları, nihai kavgaya hazırlanmış olarak kongredeydi.

Kongrede bölünme hali kendini hemen gösterdi ve delegelerin kimliklerinin doğrulanması, üç gün süren zorlu bir soruna dönüştü. Sonunda yaklaşık 40'ı Genel Konsey'in temel çizgisini savunan, 25'i muhalif 65 delege onaylandı. 16 Genel Konsey üyesi, 10 Alman, 6 Fransız, 3 İsviçreli, 2 Amerikalı (marksist Sorge ile blankist Deurure) ve İspanya, Bohemya, Danimarka ve İsveç'ten birer delege marksistleri destekliyordu. Bakunin'i ise 7 Belçikalı, 5 İngiliz, 4 Hollandalı, 4 İspanyol, 2 İsviçreli ve bir Fransız delege destekledi. Bakuninci olan İtalyan delegeler kongreyi boykot etti.

Hiziplerin durumu bütünüyle ideolojik saflaşmayla belirlenmiyordu; her iki tarafın da kimi destekçileri, kongrede çatışan temel konulardan çok, başka kaygılarla saf tutmuştu. Eccarius ve diğer üç Genel Konsey üyesinin de aralarında olduğu saf sendikalist İngiliz delegeler bu bakımdan önemliydi. Bunlar, Bakunin'in anarşist fikirlerini paylaşmadıkları halde, çoğunlukla marksistler aleyhinde oy kullandılar.

Kongre kararlarında başlıca dört sorun ele alındı; Genel Konsey'in rolü ve yetkileri, ÜİD Genel Merkezi'nin yeri, Enternasyonal'in siyasi çizgisi ve Bakunin'in örgütü İttifak'ın statüsü. Şimdi bunları ayrı ayrı inceleyelim.

Genel Konsey'in yetkileri

Bu başlık, bakuninciler tarafından merkezi sorun haline getirildi. Kendiliğindenliğe ve

aşırı yerel özerkliğe tapınanlar, Genel Konsey'in bir haberleşme bürosu ve istatistiki bilgi merkezinden öte bir şey olmamasını öneriyor; kongre kararlarını uygulayan ve Enternasyonal'in genel siyasi rehberi konumunda bulunan bir Genel Konsey fikrini şiddetle reddediyorlardı. Bazıları Genel Konsey'in toptan lağvedilmesini istiyordu¹⁶⁴. Buna karşılık marksistler, güçlü bir uluslararası merkezileşme politikası ve disiplin ihtiyacını vurguluyordu. Ağır iç krizi göz önünde bulunduran kongre, 40 kabul, 4 ret ve 11 çekimser oyla ikinci görüşü destekleyerek, kongre kararlarını daha etkin şekilde uygulayabilmesi ve disiplini sağlayabilmesi için Konsey'i daha geniş yetkilerle donattı. Bu kararlar Konsey'e UID kararlarına uymayan *"Enternasyonal bölüm, seksiyon, federal konsey, komite ve federasyonlarını bir sonraki kongreye kadar geçici olarak uzaklaştırma"* yetkisi veriyordu¹⁶⁵.

Bakunincilerin Genel Konsey'in diktatörlük uyguladığı suçlaması asılsızdı. Gerçekte Konsey, Enternasyonal'in kuruluşundan itibaren doğrudan siyasi ve örgütsel bir merkezden çok, bir teorik merkez rolü oynamıştı. Marx, Kugelman'a yazdığı bir mektupta Konsey'in teorik görevlerini şöyle anlatıyor: *"(Konsey'in) fonksiyonu çeşitli seksiyonların programlarının teorik değeri hakkında hüküm vermek değildi. Tek yaptığı bu programların Tüzük'ün metni ve ruhuyla doğrudan çelişen hiçbir şey içermemesini gözetmektir."*¹⁶⁶ Konseyin (yani Marx'ın) en önemli kazanımları teori ve siyasi politikalar alanındaydı.

Çeşitli ülkelerdeki grev ya da belirli siyasi hareketleri başlatan da Konsey olmamış, o daha çok ulusal seksiyonların başlattığı böylesi hareketlere başlangıcından sonra destek vermişti. Fakat bu kısıtlı merkezi önderlik bile bakuninci anarşistlerin abartılı kendiliğindenlik anlayışına göre çok fazlaydı. UID sadece hayati tehlike altında güçlü bir merkeziyetçiliği benimsemişti.

Siyasi eylem sorunu

Paris Komünü'nün ertesinde birçok ülkede siyasi eylem yönünde güçlü bir eğilim bulunuyordu. İşçiler, tarihsel mücadelenin en temel derslerinden birini böylece gerçekliğe tercüme etmeye çalışıyordu. Bu güçlü eğilime uygun olarak, marksistler bu konuyu tok bir şekilde ele alan 1871 Londra Konferansı kararını Lahey Kongresi'nde tekrar gündeme taşıdı. Karar şöyleydi: *"Mülk sahibi sınıfların ortak güçlerine karşı mücadelede, proletarya ancak güçlerini mülk sahibi sınıfların oluşturduğu tüm eski partilere karşı faaliyet yürüten, bağımsız bir siyasi parti halinde örgütlemek suretiyle bir sınıf olarak hareket edebilir. Proletaryanın böyle bir siyasi parti olarak örgütlenmesi toplumsal devrimin zaferi ve her şeyden öte, sınıfların kaldırılmasına yönelik nihai hedefine ulaşmak için vazgeçilmezdir."*¹⁶⁷

Karar, yoğun bir tartışmanın fitilini ateşlemiş oldu. Blankistler, baş sözcüleri Fransız delege Vaillant aracılığıyla, *"Grev devrimci kavgamızda bir silahsa, barikatlar da bir di-*

ğeridir ve en güçlüsüdür” diyerek, karara bu anlamda ek yapılmasını istedi. Guillaume liderliğindeki bakunincilerse karara ve *Komünist Manifesto*’ya “burjuva siyaseti savunucusu” olarak cepheden saldırdı. “Çoğunluk hizbinin pozitif politikaları ile azınlık hizbinin negatif politikaları arasındaki fark, şu iki aksiyomda ifadesini bulur: Çoğunluk, **siyasi iktidarın ele geçirilmesini**, azınlık ise **yıkılmasını** hedefler.”¹⁶⁸ Kongre 29 kabul, 5 ret ve 9 çekimser oyla marksistlerin karar tasarısını kabul etti.

Enternasyonal New York’a taşınıyor

Kongrede heyecan yaratan bir olay da, Engels tarafında getirilen, Enternasyonal merkezinin New York’a taşınması önerisiydi. Fransızca yazılan karar tasarısı şöyleydi: “1872-73 yıllarında Genel Konsey merkezinin New York’a nakledilmesini ve aşağıdaki üyelerden oluşmasını öneriyoruz: Kuzey Amerika Federal Konseyi; Cavanagh, St. Clair, Getti, Carl, Laurel, F.L. Bertrand, F. Bolte ve C. Carl. Konsey, yeni üyeler atayabilecek ancak toplam üye sayısı 15’i geçemeyecektir.” Tasarı Lahey’de 6 Eylül 1872’de Marx, Engels, Sexton, Longuet, Dupont, Serralier, Wroblewski, Barry, McDonnell, Lissner ve Le Moussu tarafından imzalanmıştı¹⁶⁹.

Öneri, kongrede çok sert bir kavgaya yol açtı. Bakunincilerin yanı sıra kongrede genel olarak marksistleri desteklemiş olan blankistler de karara savaş açtı. UID’nin Amerika’daki önde gelen lideri Sorge de öneriye karşı çıktı, ancak sonunda ikna edildi. Barselona ve Brüksel’e yerleşme önerilerinin de ortaya atıldığı karmaşık bir mücadeleden sonra Engels’in tasarısı 30 kabul, 14 ret ve 13 çekimser oyla kabul edildi. Enternasyonal’in kaybettiğini ilan eden blankistler, dramatik bir şekilde kongreyi terk ederek toplantının geri kalanında yer almadılar. Üyelerinin ABD’de ikamet etmesi gerektiği temel alınarak, yeni Genel Konsey seçildi. Konsey Cavanagh, St. Clair, Laurel, Fornacieri, Leviele, Deurure, Carl, Bolte, Berliand, Speyer ve Ward’dan oluşuyordu. Sorge Genel Sekreter seçildi.

Engels’in tasarısını sunuş konuşmasında da açıkladığı gibi, Enternasyonal’in New York’a taşınması katı zorunlulukların emriydi. Gerek iç gerekse de dış koşullar, örgütün Avrupa’da etkin şekilde çalışmasını imkansız hale getirmişti. En büyük tehlike örgütün Bakunin anarşistleri tarafından ele geçirilerek kendi davalarını yükseltmek için kullanılmasıydı ki bu henüz gençlik yıllarında olan dünya işçi hareketinin felaketi olurdu. Genel Konsey’in çoğu Komün sürgünü olarak Londra’da bulunan blankistler tarafından ele geçirilmesi de ihtimal dahilindeydi. Bu çetin şartlar altında, örgütün genel merkezini Amerika’ya taşımak dışında yapacak bir şey kalmamıştı. Enternasyonal, genç Amerikan işçi hareketinde sağlam bir temele kavuşabilirdi.

Bakunincilerin ihracı

Lahey Kongresi toplanmış olsa da Enternasyonal’deki bölünme artık bir gerçeklik-

ti. Sonvilliers'de toplanan anarşist kongre, bu muhalefetin birçok Güney Avrupa ülkesinde oluşturduğu paralel hareketler, süren hizip kavgalarının ölçsüz sertliği ve Bakunin'in örgütü ne pahasına olursa olsun ele geçirmeye dönük apaçık niyeti, bu gerçekliği ortaya koyuyordu. Lahey'de bakuninci önderliğin örgütten resmen ihraç edilmesi, Enternasyonal'de çoktan fiili bir durum haline gelmiş olan bölünmenin resmen tanınmasından başka bir şey değildi.

Kongre, konuyu ele almadan önce toplantının başında bir hazırlık komitesi kurdu. Marx, Engels ve her iki hizbin diğer liderlerinin bulunduğu beş kişilik komite, Enternasyonal içerisinde faaliyet yürütmekte olan İttifakın durumunu ve çeşitli bakuninci federasyonların Genel Konsey'e yönelik suçlamalarını değerlendirdi. Komitenin beşte dört çoğunlukla onayladığı rapor doğrultusundaki kongre kararıyla ihraç gerçekleştirildi.

Marx'ın Genel Konsey'in 5 Mart 1872'deki toplantısında sunduğu, Bakunin grubuna karşı mücadelenin tüm seyrini özetleyen uzun raporu, daha sonra *Enternasyonal'de Sözde Ayrılıklar* başlıklı bir broşür halinde yayımlanmıştı¹⁷⁰. Komite bu raporla birlikte genişletilmiş oturumlara ve soruşturmalara dayalı olarak, Enternasyonal'e aykırı kural ve amaçları olan İttifak'ın Enternasyonal bünyesinde geniş bir hizip oluşumu olarak var olduğunu belirtti. Bakuninci federasyonların "ulusal biraderler" denilen gizli kliklerin kontrolünde olduğunu ve İttifak'ın yaklaşık 100 kadar "uluslararası birader" tarafından yönetildiğini ortaya koyan komite, Bakunin ve diğer arkadaşlarının, bu tutumları dolayısıyla kendilerini örgütte yer alamayacak hale getirdikleri sonucuna ulaştı.

Bu nedenle komite çoğunluğu, Bakunin, Guillaume, Schwitzguebel, Marlon, Bosquet ve Marchand'ın ihraç edilmesini önerdi. İttifak'tan ayrıldıkları yönünde güvence veren diğer bakuninci liderler hakkındaki iddialar ise geri çekildi. Azınlık raporu ise ulusal federasyonların tam özerkliğinde ısrar eden, Genel Konsey'in bunlara hiçbir şekilde müdahale edemeyeceğini savunan Bakunin çizgisini tekrarladı. O sırada delege sayısı 43'e düşmüş olan kongre, Bakunin ve Guillaume'un ihraç edilmesine karar verdi. Schwitzguebel ihraç edilmedi ancak kendisi istifa etti.

Bölünmenin ardından

Kongre'den sonra Amsterdam'da Marx, Sorge ve diğerlerinin konuştuğu bir kitle toplantısı düzenlendi. Marx, kongre çalışmalarını iyimser bir şekilde değerlendiren bir konuşma yaptı¹⁷¹. Anarşistlerin apolitik çizgisini reddeden kongrenin, "işçi sınıfının çöken eski topluma hem siyasi hem de toplumsal alanda saldırma zorunluluğunu ilan ettiğini" vurguladı. Bununla birlikte, bu mücadelede "farklı ülkelerin kurumlarını, alışkanlık ve geleneklerini özellikle dikkate almak gerekir. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi belirli ülkelerde işçi sınıfının hedeflerine barışçıl yollardan ulaşabileceğini de yadsıyıyoruz. Yanılmıyorsam, Hollanda da bu kategoriye dahildir. Buna rağmen,

Kıta Avrupası ülkelerinin çoğunda zorun devrimin manivelası olacağını kabul etmek zorundayız” uyarısında bulundu. Büyük Paris Komünü örneğini selamlayan Marx, şöyle devam etti: “(Komün) tüm başkentlerde, Berlin’de, Madrid’de ve diğerlerinde Paris proletaryasının muhteşem ayaklanmasıyla bağlantılı büyük bir devrimci hareket olmadığı için yıkıldı.”

Marx, genel merkezin New York’a taşınmasına dair kritik sorun üzerine ise şöyle konuştu: *“Lahey Kongresi, Genel Konsey merkezinin Londra’dan New York’a taşınmasına karar verdi. Arkadaşlarımız da dahil, birçok kişi bu karardan pek memnun kalmadı. Oysa Amerika’nın rakipsiz şekilde bir işçi ülkesi haline gelmekte olduğu, her yıl yarım milyon işçinin yeni dünyaya göç ettiği, Enternasyonal’in işçilerin başat olduğu bu topraklarda sağlam şekilde kök salmak zorunda olduğu unutuluyor.”*

Bir yıl sonra Sorge’a bir mektubunda Marx, *“Avrupa’daki şartlar hakkında değerlendirmelerime göre Enternasyonal’in biçimsel örgütünü bir süreliğine geri plana çekmek ve Perret gibi aptalların ya da Cluseret türünden maceracıların önderliği ele geçirip davadan ödün vermesini önlemek üzere, eğer mümkünse sadece New York merkezi üzerinde bir ölçüde denetim sürdürmek bütünüyle faydalı olacaktır. Olayların kendisi ve kaçınılmaz karmaşık gelişimi, Enternasyonal’in gelişkin bir formda yeniden dirilişini sağlayacaktır.”*¹⁷²

Marx ve Engels’in Amerika’ya taşınmanın önemi konusunda bir miktar yanıldığı kesindir. Fakat Riazanov, *“Enternasyonal’in taşınmasının sadece geçici bir durum olarak öngörüldüğüne”* işaret ediyor¹⁷³. Ne var ki öyle olmadı. UID Genel Merkezi bir daha Avrupa’ya geri dönmedi ve Lahey toplantısı örgütün son gerçek uluslararası kongresi oldu. 1877’de UID’nin altıncı kongresini Cenevre’de toplamaya dönük bir girişim ol-duysa da sonuçsuz kaldı. Ortaya çıkan birkaç delegenin temsil ettiği şey, dağılan bir hareketti. New York’a taşınma genel olarak, Enternasyonal’in bir dünya örgütü niteliğinin tasfiyesi biçiminde yorumlanır, nitekim tam olarak da böyledir. ABD’deki dört yıl boyunca UID, uluslararası değil, daha çok ulusal bir örgüt gibi çalıştı. Bu arada Avrupalı anarşist güçler faaliyetlerine devam ediyor, Enternasyonal’i kendi kılıklarında devam ettirmeye uğraşıyordu.

11. Bölüm

Anarşist Enternasyonal (1872-1877)

Bakuninciler Lahey Kongresi'nin, Enternasyonal'de bölücü çalışmalarda bulundukları için Bakunin ve diğer anarşist liderleri ihraç eden kararlarını tanımayı reddetti. Tersine, bu kararlarla ve New York'a taşınmakla UİD'nin gerçekte kendini tasfiye ettiğini söyleyerek, kendi örgütleriyle yola devam etti ve Uluslararası İşçi Derneği'nin kendi örgütleri olduğunu öne sürdü. Dolayısıyla, sonraki birkaç yıl içinde, aynı adı taşıyan ve ikisi de dünya işçilerini temsil etme iddiasındaki iki Enternasyonal var oldu.

İki örgüt, birbirine karşı sert bir savaş yürüttü. Marksist konum, Engels ve Paul Lafargue tarafından yazılan *Sosyalist Demokrasi İttifakı ve Uluslararası İşçi Derneği* broşürüyle ortaya konulurken, anarşistlerin konumu Bakunin'in yönetiminde hazırlanan *Uluslararası İşçi Derneği'ne Komplo* broşüründe özetlendi.

Saint-Imier Kongresi

UİD'nin Lahey'de Eylül 1872'deki beşinci kongresinin kapanışından birkaç gün sonra, muhalif anarşist güçler İsviçre'de Saint-Imier'de bir kongre topladı. Bu aslında, aynı yerdeki Jura Federasyonu konferansının devamıydı. Anarşistlerin uluslararası kongresi 15-17 Eylül arasında yapıldı. Stekloff, katılan delegeleri şöyle sayıyor: 4 İspanyol, 6 İtalyan, 2 İsviçreli, 2 Fransız ve marksistlerin önderliğinden kopan 3 ve 22 numaralı Amerika seksiyonlarını temsil eden Amerikalı delege Lefrancais¹⁷⁴. Kongrede bir araya gelen bu grup, Enternasyonal olduğunu iddia ederek onun adına hareket etti ancak eski İttifak'ın yeni bir kılığa bürünmüş haliydi.

Saint-Imier Kongresi'nde anarşistler, artık marksistlerin varlığıyla engellenmeden, Lahey Kongresi'nin kararlarını resmen reddederek, kendi yeni enternasyonallerini bakunincilik suretinde oluşturmaya girişti. Kongre, "ister genel, isterse bölgesel, tüm kongrelerin bağlayıcı karar alma yetkisini kategorik olarak reddeder ve bu tür kongrelerin, farklı bölgelerden ve ülkelerden proletaryanın hedeflerini, ihtiyaçlarını ve görüşlerini, bunların uyumlaştırılıp birleştirilebilmesi için ortaya koymaları dışında bir misyonu olmadığını kabul eder. (...) Kongre çoğunluğu hiçbir durumda (...) iradesini azınlığa dayatamaz." Anarşist delegelerin Enternasyonal kongrelerinde hararetle savunduğu

“haberleşme ve istatistik merkezi” teorisi artık hayata geçiriliyordu. Anarşistler daha sonraki bir kongrede Genel Konsey’i bir süreliğine toptan lağvedecekti.

Saint-Imier Kongresi “işçi sınıfı seksiyonlarının ve federasyonlarının özerkliği ve bağımsızlığının işçilerin kurtuluşunun temel koşulu” ve “her tür siyasi iktidarın yıkılmasının proletaryanın birinci görevi” olduğunu ilan etti. “Tüm ülkelerin proleterleri, toplumsal devrimin kazanılmasında her tür uzlaşmayı reddederek, burjuva siyasetinden bağımsız olarak, devrimci eylem dayanışmasını kurmalıdır”¹⁷⁵ diyen kongre, siyasi örgütlenme ve eylemin her biçimini reddetti.

İşçiler, rakip enternasyonaller arasında bir tercih yapmakla yüz yüzeydi. Belçika ve Hollanda federasyonları kısa süre sonra anarşistlerin safına geçti. İngiliz seksiyonlarından biri de, aslında oportünist sendikalist olduğu halde, anarşist desantralizasyon, otonomi ve kendiliğindenlik doktrinine kapılmış olmaktan çok marksistlere karşı hizip mücadelesi yürütme kaygısıyla benzer bir tutum aldı. Marksist Enternasyonal ile birlikte hareket eden federasyonlar ise Fransız, Alman, Avusturyalı, Polonyalı, Danimarkalı, Macar ve Amerikalılardı. Jaekkh buradan şu sonuca varıyor: “Bu şekilde, federasyonların çoğunluğu eski Enternasyonal’in yanında kaldı.”¹⁷⁶

Fakat sürdürülen ilişkiler gerçek olmaktan çok biçimseldi. Avrupalı marksistler, New York’a taşınan Enternasyonal’in ömrünü doldurduğu kanaatine varmıştı. Bunun sonucunda Almanya’daki ve diğer ülkelerdeki marksistler, Enternasyonal’e ilgilerini hızla kaybederek, dikkatlerini kendi ülkelerinde işçi hareketleri ve siyasi partiler inşa etme yönündeki yeni güçlü eğilime yönelttiler. Almanya’da Eylül 1873’te bir Enternasyonal kongresi düzenlemeye dönük marksist girişimin büyük bir başarısızlığa uğraması da bundandı.

Anarşistlerin gerilemesi

Bakuninci enternasyonal gerçekte 1872-1877 yılları arasında yaşadı. Bu tarihten sonra anarşistlerin uluslararası çapta gerçekleştirdiği hareketler ise ölüm çırpınılarından başka bir şey değildi. Bu beş yıl içinde bakuninciler sözde ÜİD’ye bağlı çok sayıda uluslararası kongre topladı. 1873 Cenevre, 1874 Brüksel, 1876 Bern ve 1877 Verviers (Belçika) toplantıları bunlar arasındaydı. Resmi yayın organları *Jura Federasyonu Bülteni*’nin son sayısı 15 Mart 1878’de yayınlandı.

Anarşistler, 1881 Temmuz’unda Londra’daki bir kongreyle davalarını uluslararası çapta yeniden canlandırmak üzere güçlü bir çalışma başlattı. Bu çabalar, sözde “Kara Enternasyonal” ile sonuçlandı. Fakat tüm bunlar hedefi bulmadı ve hareket Avrupa’da tekrar tutunmayı başaramadı. Faner, “1875 gibi erken bir tarihte Chicago’da küçük bir grup Alman sosyalist, **Lehr und Wehr Verein** adıyla tanınacak olan silahlı bir kulüp kurmuştu”¹⁷⁷ diyorsa da, Anarşist ÜİD ilk zamanlar az sayıda Amerikalı destekçi bulabildi.

Bununla birlikte 1881 Londra hareketi ile bağlantılı Çalışan Halkın Uluslararası Derneği, ABD’de ciddi gelişmelere yol açtı. Bu Kara Enternasyonal hareketi, özellikle Chicago bölgesinde yabancı kökenli işçiler arasında dikkate değer bir destek buldu. Çoğunlukla ABD vatandaşı olmayan, düşük ücretli işlerde çalışan, işyerlerinde terörizme maruz kalan ve tekrarlayan ekonomik krizlerin en çok etkilediği kesim olan bu işçiler, anarşist propagandadan etkileniyordu¹⁷⁸. İşçileri ekonomik mücadeleye örgütlemeyi reddeden Sosyalist İşçi Partisi’nin önderliği tarafından izlenen oportünist politikanın da bunda payı vardı. Hareketin doruğu, 8 saatlik işgünü için verilen büyük mücadelede yaşanan Chicago Haymarket trajedisi oldu. Bu olayda, 4 Mayıs 1886’da bir kitlesel mitingde meydana gelen esrarengiz bir bombalı saldırı nedeniyle barbarca suçlu ilan edilen Albert R. Parsons, August Spies, Adolf Fischer ve George Engel adlı dört işçi önderi idam edildi, bir diğer işçi Louis Lingg polis açıklamasına göre “intihar etti”, pek çok başka eylemci de uzun hapis cezalarına çarptırıldı.

1891, 1893 ve 1896’da da zayıf anarşist kongreler düzenlendi, ancak bunlar küçük, sekte toplantılardan öteye geçemedi.

Anarşist Enternasyonal, alçalan bir seyir izleyen birkaç yıllık ömründe çok az sayıda yığınsal mücadele yürüttü. Bunların en önemlileri, 1873 ve 1874’te İspanya ve İtalya’daki devrimci girişimlerdi¹⁷⁹. Anarşist Enternasyonal İspanya’da güçlüydü. Hareketin bu ülkedeki kalesi olan Barselona’da 50 bin üyeleri olduğunu iddia ediyorlardı. Ülkenin içinde bulunduğu devrimci mayalanma, sonunda 1873’te İspanya Cumhuriyeti’nin kurulmasına yol açtı. Anarşistler, apolitik önyargıları nedeniyle bu halk hareketine örgütlü şekilde katılmadı. Bununla birlikte, yığınsal kaynaşma içinde birkaç kenti kapsayan başarısız bir genel grev örgütlediler¹⁸⁰. Yine 1870’lerin başlarındaki siyasi karışıklık döneminde bakuncincilerin kalesi olan İtalya’da anarşistler, iki yıl içerisinde 60’ı aşkın yerel ayaklanma örgütledi. En önemli eylemleri, 1874 Temmuz’unda Bologna’da başarısızlığa uğrayan ayaklanma girişimi oldu.

Bakunin’in yerini Kropotkin alıyor

Sağlığı bozulan ve şatafatlı devrim planlarında aldığı yenilgilerle ruhsal çöküntüye uğrayan Bakunin, 1870’lerin ortalarında faaliyeti bıraktı. Son ana kadar marksizmin ödünsüz bir düşmanı olarak kaldı. Juralı işçilere veda mektubunda, Marx’ın sosyalizminin en az Bismarck diplomasisi kadar işçilerin yorulmak bilmeden mücadele etmek zorunda olduğu gerçiliğin ta kendisini temsil ettiğini söyledi. Buna karşı Marx da, Bakunin’in samimiyetinin şüphe götürür olduğunu vurgulayarak onu işçi sınıfının düşmanı olarak niteledi. 1919’da ele geçirilen Çarlık polisi arşivleri, Bakunin’in kimliğine dair nahoş ayrıntıları gün ışığına çıkaracaktı. Arşiv belgelerine göre Bakunin, 1851’de hapisteyken Çar’a kendi ifadesiyle “tövbe etmiş bir günahkâr” olarak bir mektup yazmış ve cezasının hafifletilmesini istemişti¹⁸¹. Bakunin 1 Temmuz 1876’da Bern’de 62 yaşında öldü.

O tarihte anarşist hareket içerisinde İsviçreli Admenar Schwitzguebel, İtalyan Enrico Malatesta, Hollandalı Domela Nieuwenhuis, Fransız James Guillaume ve Elisee Reclus, Belçikalı Cesar de Paepe, Alman Johann Most gibi birçok isim öne çıkıyordu; ancak Bakunin'in anarşist önderlik tacı, uluslararası mücadele arenasında nispeten yeni bir isme, Rus Kropotkin'e kaldı.

Peter Kropotkin (1842-1921) Çarlık Rusyası'nın tanınmış bir soylu ailesine mensup bir prensti. Rusya'da birçok alanda çalışmalar yürütüyordu ve önde gelen bir coğrafyacıydı. Devrimci hareketle ilgilenmeye başladı ve 1872'de İsviçre'de Bakunin kanadına bağlı olarak Enternasyonal'e katıldı. Faaliyetleri nedeniyle daha çok Rusya ve Fransa'da olmak üzere birkaç yıl hapis yattı. Sovyetler Birliği'nde onurlu bir yurttaş fakat bolşevik rejimin açık bir muhalifi olarak öldü. Çok sayıda kitabı arasında önemlisi, *Yardımlaşma: Evrimin Bir Etmeni*'dir.

Kropotkin, kendini komünist-anarşist olarak adlandırdı. Bakunin'in kendiliğinden ayaklanma yoluyla devrim ve tamamen özerkliğe dayalı bir toplumun bu devrimin doğal bir sonucu olarak kurulması anlayışını sürdürdü. Proleter siyasi partilere, siyasi eyleme ve proletarya diktatörlüğüne düşmandı. Kropotkin'e göre asıl düşman kapitalist sınıf değil, devlettir. Kapitalistler de, kendi devrimci çağlarında feodal sistemle değil, devletle savaşmıştı: "*Burjuvazinin, kendilerini ticari toplumlar olarak inşa etme hakkını kazanmak için, devlete karşı yürütmek zorunda kaldığı mücadeleyi düşününüz.*"¹⁸² Bakunin bir eylem adamıydı, ayaklanmalara katıldı; fakat kapitalizmin daha istikrarlı bir evresinde faaliyet yürüten Kropotkin, mecburen kendisini neredeyse sadece araştırma, teori ve propaganda vakfetti.

Anarşist hareket neden küçüldü?

Anarşist Enternasyonal'in, işçi sınıfının birçok ülkede büyük bir ilerleme kaydettiği bir dönemde başarısız olmasının ve ölümünün temel nedeni, teorik zayıflığı, bu zayıflık nedeniyle devrim perspektifinde iflah olmaz kestirmeciliği, sınıf mücadelesini hatalı kavraması, devletin rolünü yanlış yorumlaması, proletarya diktatörlüğü gerçekliğini görmezden gelmesi, örgütlülüğü ihmal edip kitlelerin kendiliğindenliğini aşırı vurgulaması ve kapitalist sistemde gündelik sınıf mücadelelerinin gerekliliğini anlayamamasıydı. Anarşist hareketin sırtındaki kafa karışıklığı ve yanılsama yüküyle başarılı olması mümkün değildi.

Anarşist Enternasyonal'in bütün umudunu ayaklanmaya bağlayıp, işçilerin gündelik mücadelesini görmezden gelmesiyle, anarşist hareket sınıf mücadelesinin kıyısındaki dar bir sekte dönüşme eğiliminde oldu. Çeşitli ülkelerde sayıca ve sınıf bilinci bakımından gelişen işçiler, geniş sendikalar, siyasi partiler, kooperatifler inşa etmeye başlıyor ve oy hakkı, ücret ve çalışma saatlerinde iyileştirmeler, fabrika yasaları gibi kısmi taleplerle mücadele yürütüyordu. Gözleri, sihirli formülleri ayaklanmadan başka bir şey

görmeyen, tüm kısmi talepleri işçi sınıfı için aldatmaca sayıp karşı çıkan anarşistler ise işçi sınıfının yaşamı, mücadelesi ve gelişiminin büyük ölçüde dışına, hatta karşısına çıktı. Anarşistler grevlere pek az katılıp, işçilerin büyüyen seçim mücadelelerini balta-ladılar. Tüm bu süreçte anarşist hareketin sekter niteliği net bir şekilde ortaya çıktı.

Avrupa’da kitlelerin siyasi eyleme dönük henüz gelişmemiş eğilimi, proletarya sayıca hızla büyüyüp birbiri ardına ülkelerde oy hakkı kazandıkça, anarşistlerin felaketi oldu. Yığınların bu eğilimi, özünde Güney Avrupa ülkelerinde proletaryanın seçme hakkına sahip olmaması ve görece az sayıdaki proletaryanın seçimlerde çoğunluğu oluşturmayı düşüneyecek durumda olması olgularına dayanan Bakunin anti-politizminin altını boşalttı. Güney Avrupa ülkelerinin bu özelliği, anarşist fikirlerden önemli ölçüde etkilenen terörist “Halkın İradesi” grubunun 1870’li yıllar boyunca faal olduğu Rusya için de geçerliydi.

Anarşistlerin sekter yalnızlığını derinleştiren bir başka olgu da, Avrupa ve Amerika’da kapitalist sistemin 1860’ların sonlarından itibaren kendi istikrarını sağlamış ve bundan sonraki birkaç yıl içinde bir işçi sınıfı ayaklanması tehdidinin çok azalmış olmasıydı. Kapitalist gelişimin bu genel seyri, her şeyi erken bir ayaklanma perspektifinde temellendiren anarşist hareket için tam bir darbe oldu ve anarşist sekterizmin yıkıcı, yalnızlaştırıcı sonuçlarını derinleştirdi. Anarşist Enternasyonal’in gerilemesi kaçınılmaz oldu.

Anarşizm, Stalin’in belirttiği gibi¹⁸³, “*bu öğretiyeye göre, kurtuluşu yığınların kurtuluşunun baş koşulu olan*” bireye vurgu yapar. Bu anlayış, anarşistleri sınıf mücadelesiyle ters düşürdü. Stalin şöyle devam eder: “*Öte yandan, marksizmin temel taşı ise yığın-lardır. Bu öğretiyeye göre, bireyin kurtuluşunun baş koşulu yığınların kurtuluşudur.*” Bu anlayış, marksistleri tümüyle sınıf mücadelesinin akışına yerleştirir. “(Anarşizm) bireysel terör savunusuyla proletaryanın dikkatini yığınsal örgütlenme ve mücadele yöntemlerinden uzaklaştırır. Proletarya diktatörlüğünü ‘soyut’ özgürlük adına yadsıyarak, proletaryayı burjuvazi karşısında, onun ordusu ve tüm baskı araçları karşısında en önemli ve en güçlü silahından mahrum bırakır.”¹⁸⁴

Yığınların örgütlenme ve acil talepleri için mücadele etmeye dönük basıncı kendini anarşist harekete sadece dışarıdan değil, hareketin içinden de hissettiriyordu. Bunun sonucunda, anarşist kongreler sürekli teorik ve pratik sorunlar üzerine tartışmalarla bölünüyordu. Öne çıkan tartışmalardan biri, 1874 Brüksel Kongresi’nde Paepe’in bir halk devleti anlamına gelen önerisi üzerine yaşanmıştı. Tüm bunlar örgütte kafa karışıklığına ve felce yol açarak teorik iflası şiddetlendirdi. Ayrıca, hareketin Jules Guesde (Fransa), Carlo Cafiero (İtalya), Caesar de Paepe (Belçika), Georgi Plehanov ve Paul Akselrod (Rusya) gibi pek çok önde gelen ismi birer birer hareketi terk ederek marksizm saflarına akıyordu.

Anarşist Enternasyonal’in çöküşüne kesinlikle, proleter devrimin eli kulağında

olduğuna dair iflah olmaz inancı sebep oldu. Marksistler de, sonradan gerek Marx, gerekse Engels tarafından açıkça kabul edildiği gibi, bu yönde önemli ölçüde yanılmıştı. Avusturya-Fransa, Avusturya-Prusya ve Fransa-Almanya savaşlarının, Amerikan İç Savaşı'nın ve birçok küçük savaşın yaşandığı, Avusturya'da mutlakliyetin alaşağı edildiği, birleşik İtalya'nın doğduğu, İspanya'da uzun bir devrimin yaşandığı, Paris Komünü'nün kurulduğu, Rusya'da serfliğin kaldırıldığı ve Avrupa'nın her yerinde yaygın bir işçi hareketinin hızla geliştiği 1859 ile 1871 arasındaki devrimci dönemde böyle bir hataya düşmek doğaldı¹⁸⁵. Bununla birlikte Marksistlerle anarşistler arasındaki fark şuydu: marksistler bilimsel teorileri sayesinde bu konudaki hatalarını hızla düzeltirken; burjuva idealizmine batmış anarşistler yeni duruma ayak uyduramayacaktı. Sonuç olarak, anarşist hareket daralıp yalıtık bir sekt haline gelirken, marksizm dünya işçi sınıfının başat ideolojisi olmaya doğru ilerliyordu.

Anarşizmin bölünmesi

Anarşist hareket 1870'ler ve 1880'ler boyunca sadece örgütlenme ve çalışan yığınlar arasındaki etki bakımından gerilemekle kalmadı, bunun yanı sıra pratikteki başarısızlığı sonucunda teorik olarak da bölündü. Bir tür siyasi çıkmaza giren hareket, birbiriyle az ya da çok çelişen birkaç teorik eğilim ve gruplaşmaya doğru dağılmaya başladı. Bu iç sektlerden biri, kendilerine "felsefi" ya da "bireyci" diyen anarşistlerdi. Siyasi geleneğini antik Yunan'da Zeno'ya* (M.Ö. 400) kadar dayandıran bu grubun kutsal kitabı Max Stirner'in** yazdığı *Ego ve Kendi*'ydi. Bu akımın mensupları çoğunlukla küçük burjuva "kahve devrimcileri", önünde engelden başka bir şey olmadıkları devrim üzerine laf ebeliği yapan radikal bohem gevezeler haline gelme eğilimindeydi. Bu eğilim bugün de devam etmektedir.

Aynı zamanda anarşistler arasında güçlü terörist eğilimler de ortaya çıktı. Teröristler, kitle ayaklanması için umutlarının söndüğünü görerek, devlet liderlerine yönelik suikastler yoluyla "eylemle propaganda" doktrinlerini uygulamaya ve bu şekilde, uyusuk yığınları kahraman bireylerin cüretli eylemleriyle harekete geçirmeye çalışan umutsuz unsurlardı. Bunun sonucunda anarşistler, 1900'lere kadar ve sonrasında meydana gelen çeşitli bombalama ve tanınmış kişilere yönelik suikastlerden, doğru ya da yanlış, sorumlu tutuldular. 1878'de Alman Kayzeri'ne yönelik silahlı saldırı, bir polis komplosu olduğu neredeyse kesin olan 1886 Haymarket bombalaması, 1892'de Homestead çelik grevinde Frick'e yönelik suikast girişimi, 1893'te Fransız Temsilciler Meclisi'nin bombalanması, Rus Çarı 2. Aleksander (1881), Fransa Cumhurbaşkanı Carnot (1894), Avusturya İmparatoriçesi Elizabeth (1898), İtalya Kralı Humbert (1900) ve ABD

* Söz konusu filozof, Stoa Okulunun kurucusu Kıbrıslı Zenon değil, ortaya attığı sekiz paradoks ile bilinen Elealı Zeno'dur (ç.n.).

** Gerçek ismi Johann Kaspar Schmidt (1806-56).

Başkanı McKinley (1901) suikastleri bu olaylar arasındaydı. Anarşist terörist eğilim, kendi eylemlerinin çılgınlığında boğuldu.

Gelişen üçüncü eğilim, anarşizmin genel felsefesi içerisinde diğerlerinden çok daha önemliydi. Bu, küçük burjuva anarşist entelektüellerden açık arayla daha pratik olan anarşist fikirli işçilerin, anarşizmi işçi sendikalarına uyarlamasıydı. Öte yandan bu uyarlama, özerk anarko-sendikalist sendikalarda bile sendikal disiplin bireyci anarşist fikirlerle çatıştığı için, ayrıca anarko-sendikalistlerin bir tür sendika-devlet şeklindeki geleceğin toplumu anlayışları anarşist devlet karşıtı anlayışla doğrudan çeliştiği için, anarşist prensiplerin önemli ölçüde sulandırılmasını gerektiriyordu. Böylece işçiler, sonradan pek çok ülkede önemli bir rol oynayacak olan anarko-sendikalist eğilimi yarattı. Bu eğilimi ileride daha ayrıntılı ele alacağız. Anarşist sendikalizmin başlangıcı, Birinci Enternasyonal'in ilk kongrelerine kadar gitmektedir. Eğilim uluslararası işçi hareketinin gelişmesiyle birlikte giderek belirginleşmiş ve dağılan anarşizmin ana akımı haline gelmiştir.

12. Bölüm

ABD’de Birinci Enternasyonal (1872-1876)

UID Genel Konseyi, Eylül 1872’deki Lahey Kongresi’nin kararı uyarınca aynı yılın Ekim ayında Londra’dan New York’a taşındı. F.A. Sorge genel sekreter, Frederick Bolte 1870’te örgütlenen Kuzey Amerika seksiyonu Merkez Komitesi olan Federal Konsey sekreteriydi. Genel Konsey resmi organı olarak ilk sayısı 8 Şubat 1873’te çıkan *Arbeiter Zeitung*’u (İşçi Gazetesi) yayımladı.

Amerika’da durum

1872 sonlarında ABD, İç Savaş’ın bitmesini izleyen endüstriyel patlamanın son evresinde bulunuyordu. Ülkenin doğal kaynaklarını yağmalamakla meşgul muzaffer kapitalistler fabrikalarını büyütüyor, sanayi tekelleri oluşturuyor, işçileri görülmemiş bir sömürüye tabi tutuyordu. Güneyli köle sahiplerinin gücünü kıran kuzeyli sanayiciler, devlet üzerindeki kontrolünü tamamen pekiştirmişti.

Saldırgan kapitalistlerin sıkıştırdığı işçilerde mücadeleci bir ruh hakimdi; 1873 yılının derin ekonomik krizi bunu daha da yoğunlaştırdı. Ulusal İşçi Sendikası, yukarıda değinilen nedenlerle ülke tablosunun dışına düşmüştü. 1869’dan beri varolan Emek Şövalyeleri hâlâ küçük ve güçsüzdü. Amerikan İş Federasyonu’nun kurulmasına ise daha dokuz yıl vardı. Bununla birlikte, yerel ve ulusal sendikalar örgütlenmeye devam ediyordu, çeşitli işçi ve çiftçi partileri kurulmuştu. Ülke, ABD tarihinin en şiddetli sınıf mücadelelerinden biri olan 1877 büyük demiryolu grevine doğru gidiyordu.

Foner, 1872 itibarıyla New York, Chicago, San Francisco, Newark, Springfield, New Orleans ve Washington D.C.’deki yerel örgütleriyle “*Birinci Enternasyonal’in ABD’deki yaklaşık 30 seksiyonu ve 5 bin üyesi vardı*”¹⁸⁶ diyor. Görmüş olduğumuz gibi, Birinci Enternasyonal’in yaşamında ABD’nin tuttuğu yer hiç de küçük değildi. Amerikalı delegeler kongrelere katıldı ve Amerika sorunu UID çalışmalarında sık sık gündeme geldi. Genel Konsey ile Başkan Lincoln ve Johnson arasındaki birçok yazışma, Avrupalı işçilerin ülkelerinin Konfederasyon’un yanında İç Savaş’a katılmasını engellemek için marksistlerin önderliğinde verdiği mücadele, Enternasyonal ile Ulusal İşçi Sendikası arasındaki yakın ilişkiler bunun örnekleriydi. Gerçekten de Amerika seksiyonu, Birinci

Enternasyonal’in en önemli örgütlerinden biriydi.

Amerikan sınıf mücadelesinde UID

Genel Konsey’in New York’a nakli, Amerikalı marksistlerce önceleri kuşkuyla karşılanmış olsa da bir süre için Amerikan hareketini tetikledi. ABD’deki UID lideri F.A.Sorge (1827-1906) Saksonya doğumlu bir müzik öğretmeni idi. 1848 Alman devrimine katılmış, Marx’ın çalışma arkadaşı, açık zihinli ve yorulmak bilmez bir savaşçıydı.

Amerikalı marksistler, UID’nin çizgisi doğrultusunda işçilerin gündelik mücadelelerinde, sendikaların inşasında ve grevlerde aktif şekilde yer aldı. Bu faaliyetler, Genel Konsey’in Amerika’ya gelişyle yükseldi. Marksistler, Gompers’in belirttiğine göre işçilerin “*mümkünse güzellikle, mecbur kalırsak zorla*” yazan pankartlar taşıdığı, 8 saatlik işgünü için 1 Ekim 1871 tarihli büyük New York gösterisine önderlik etmişti. Commons, yerel bir işçi gazetesinden aktarıyor: “*Eylemin sonundaki yürüyüşte sendikacıların önderliğindeki Enternasyonal özellikle sıcak karşılandı. Miting sonrasında kürsüde beliren bayrakları (kıızıl bayrak) kulakları sağır eden tezahüratlarla selamlandı. (...) İngilizce konuşan sendikaların düzenlediği bir gösteriye ilk kez renkli (zenci) örgütünün de katılması aynı şekilde dikkat çekiciydi (Alman sendikalar ise renklilere yıllardır eşit davranmaktalar).*”¹⁸⁷

Marksistler, işsizlerin 13 Ocak 1874’te New York’da, Tompkins Meydanı’nda yaptığı gösterinin de önderleri arasındaydı. İşsizlerin içinde bulunduğu açlık koşullarına karşı bir protesto olan bu devasa miting, o güne kadar Amerika’da yapılan en kalabalık işçi mitingiydi. Polis çok sayıda işçiyi yaralayarak gösteriyi zorla dağıttı. Chicago ve diğer büyük kentlerde de benzer gösteriler yapıldı.

Bu yıllarda işçi hareketinde ileri çıkan birçok önder UID’nin ya üyesi ya da destekçisiydi: *Workingmen’s Advocate* (İşçilerin Avukatı) gazetesinin editörü J.P. McDonnell, sonradan Amerikan İşçi Federasyonu’nun (AFL) kurucusu olarak ünlenecek Adolph Strasser ve P.J. McGuire da bu isimler arasındaydı. Uzun yıllar AFL başkanlığında bulunan Samuel Gompers de aslında üye değilse bile Enternasyonal’le yakın işbirliği içinde oldu. Otobiyografisinde dönemin UID üyesi olan birçok sendika liderinden söz ederek, “*yetmişli yıllarda Enternasyonal, New York işçi hareketinde başat hale gelmişti*” diyor ve “*New York kenti, Amerikan işçi hareketinin beşiği idi*”¹⁸⁸ diye ekliyordu. Gompers, *Komünist Manifesto* ve Marx’ın diğer eserlerini okuyabilmek için Almanca öğrendiğini belirtirdi.

‘Sekt’lere karşı mücadele

Avrupa’da olduğu gibi Amerika’da da Enternasyonal, geniş bir işçi sınıfı hareketinin gelişimini engellemeye dönük iç eğilimlere karşı sürekli mücadele etmek zorundaydı. Bu mücadele özellikle Genel Konsey’in New York’a taşınmasının ardından şiddetlen-

di. Bu bozucu ve sakatlayıcı eğilimler elbette Amerika'ya özgü yönlelere de sahipti. En inatçı, dayanıklı ve zararlı olanı, başta Almanlar olmak üzere göçmen işçiler arasındaki, yerli Amerikalı işçi yığınlarından sekter bir tarzda ayrı durma eğilimiydi. Bu durum, İngilizce öğrenmeye, Amerika vatandaşlığı kazanmaya ve işçilerin yerli örgüt ve mücadelelerine katılmaya ve önderlik etmeye karşı duyulan isteksizlikte kendini gösteriyordu. Genel Konsey'in düzeltmekte pek başarılı olamadığı bu zararlı eğilim, iki kuşak boyunca, azalan bir şekilde devam edecek ve modern Komünist Parti'nin kurulduğu günlere kadar yaşayacaktı. Bu dar pratikçiliğe karşı özellikle Engels sıkı bir mücadele yürüttü.

Bu sekterizmin pek çok olumsuz sonucundan biri de, zenci sorununun tümünden ihmal edilmesi oldu. Çoğunlukla büyük kuzey kentlerinde yaşayan marksistler, zenci işçilere dostça yaklaşımları, onların çalışma ve sendikalaşma haklarını savunmalarıyla tanınıyordu; fakat UID, savaş sonrası yeniden inşa döneminde güney eyaletlerinde zenci halkın beyaz müttefikleriyle birlikte militan karşı-devrime karşı yürüttüğü sert kavgaya hemen hiç ilgi göstermedi.

UID'de Marksistler aynı dönemde kadınların oy hakkını savunan güçlü hareket karşısında da sekter bir tutum aldı. Bu zayıflık esasen, Birinci Enternasyonal'in tüm yaşamı boyunca mevcut oldu. Amerikalı marksistler, genel olarak sanayi, hukuk ve her alanda kadın hakları için mücadele ederken, seçme hakkını vurgulamadı. Hakim görüş, ABD İşçi Partisi platformunda ifade edildiği gibi (1876), "*sözde kadın sorunu, işçi sorunuyla birlikte çözülecektir*" şeklindeydi. Bu sekter formülasyon, marksistlerin dönemin canlı kadın hareketinden büyük oranda yalıtılmasını getirdi. Yine aynı dar sekterizm UID'yi o yıllarda orta batı eyaletlerinde gelişmeye başlayan çiftçi hareketinden de yalıtı.

UID, Amerika'da örgütü ele geçirmeye ve programını yeniden yazmaya çalışan burjuva liberallerine karşı da mücadele etmek zorunda kaldı. Bu yabancı unsurların başında Victoria Woodhull ve Tennessee Claflin adlı iki ünlü kız kardeş bulunuyordu. Esasında, "Yeni Demokrasi" adında, programında kadınlara oy hakkı, cinsel özgürlük, ruhçuluk ve evrensel ortak dil savunusu bulunan bir örgütleri vardı. Ayrıca, genel referandumla kurulacak bir "gönüllü sosyalizm" öneriyorlardı. 1870'te örgütlerini dağıtıp Enternasyonal'e katıldılar. Son derece militan ve parlak bir hatip olan Woodhull, New York'ta daha çok yerli Amerikalılardan oluşan 9. ve 12. seksiyonları örgütledi ve bunların önderliğini yaptı. Kız kardeşler ayrıca *Woodhull and Claflin's Weekly* adlı kendi gazetelerini de yayımladılar¹⁸⁹.

Marksist işçiler bu küçük burjuva aydınlarla çok geçmeden çatışmaya başladı. Konu Londra'daki Genel Konsey'e götürüldü ve Amerika'daki önder seksiyonun 1. seksiyon değil, 12. seksiyon olması yönündeki taleplerini kabul ettiremeyen Woodhull taraftarları, Kasım 1871'de örgütü bölünmeye sürükledi. Bu tarihten sonra ABD'de iki Federal Konsey bir arada var oldu.

Londra’daki Genel Konsey, Mart 1872’de 12. seksiyonun ihraç edilmesini ve yeni bir ulusal konvansiyon toplanmasını istedi. Kararı reddeden Woodhull grubu, 9 Temmuz 1872’de Philadelphia’da, çoğunluğu Amerika doğumlulardan oluşan 13 seksiyonu bir araya getirerek, “Spring Sokağı Konseyi” olarak bilinen Enternasyonal Amerika Konfederasyonu’nu oluşturdu. Resmi UID de birkaç gün sonra yine Philadelphia’da, 900 üyeli 22 seksiyonu temsil eden 25 delegayla toplandı. Woodhull grubu, Lahey Kongresi’nde tekrar yenildi ve UID kararını kabul etmeye yine yanaşmadı¹⁹⁰. Bu hareket, Genel Konsey ABD’ye taşındığında, artık yok olmaya yüz tutmuştu.

Victoria Woodhull, zamanın militan kadın hakları hareketinde ileri çıkan seçkin bir kişilikti, ancak işçi enternasyonalinde yeri olmadığı da açıktı. Woodhull’un şu sözleri, savaşı kişiliğini ortaya koyuyor: *“Şu önümüzdeki kongre kadınlar için yurttaşlığın tüm meşru getirilerini tanımayı reddederse, yeni bir anayasa oluşturulup yeni bir hükümet kurulması için derhal yeni bir kongre toplanmasını isteyeceğiz. Biz bir devrime girişiyoruz; bu düzmece cumhuriyeti yıkacağız.”* Woodhull’un konuşma ve yazılarını öven Elizabeth Cady Stanton, onu *“bu ülkedeki kadınların oy hakkı mücadelesinin önderi”*¹⁹¹ olarak niteliyor. Woodhull, Eşit Haklar Partisi adayı olarak 1872 Başkanlık seçimlerine de katıldı. UID’yi ele geçirmeyi başaramadığı gibi, Kadının Oy Hakkı Ulusal Derneği’ni ele geçirme girişimi de sonuçsuz kaldı.

Marksistler ve lasalcılar

UID’de marksistlerin sekterizmle en önemli mücadelelerinden biri de lasalcılığa karşı verilmişti. UID tarih sahnesine çıktığı sıralarda ütopyacı sosyalizm (1890’ların Bellamy hareketi bir yana bırakılırsa) ortadan kalkmak üzereydi. ABD’de Latin ve Slav göçmen az olduğundan, prudençuluk ve blankizm işçiler arasında az sayıda taraftar bulabilmişti. Bakunincilik de, sonradan öne çıktığı 1880’ler dışında, ihmal edilebilir bir faktördü. Fakat muazzam büyüklükteki Alman göçmenler arasında, Almanya’dan taşındıkları lasalcılığı savunan çok sayıda işçi bulunuyordu.

Lasalcı sapma, birkaç yıl boyunca Enternasyonal’in Amerika Seksiyonu’nda başlıca gündem haline geldi ve ciddi çatışmalara konu oldu. UID Birinci Seksiyonu olan New York Genel Alman İşçileri Derneği, esasında lasalcılar tarafından örgütlenmişti. Bu grup, genel olarak, Lassale’in “ücretlerin demir yasası” yaklaşımıyla, sendikaları gereksiz buluyor; işçilerin kurtuluşuna giden yolu devlet destekli üretici kooperatiflerinde görüyor ve siyasi eylemi öne çıkartıyordu. Marksistlerle lasalcılar arasındaki ABD’deki kavga, aynı dönemde Almanya’da süren sert polemğin bir yansımasıydı.

ABD’de iki grup arasındaki kavga öncelikle sendikalar ve seçimlerde siyasi çalışma sorunu ekseninde sürüyordu. Bu arada Gompers, sendikaları yadsıyan lasalcılara karşı marksistlerin sendikalara yaptığı vurguyu destekledi. UID, 1874’teki ulusal konvansiyonunda işçi sınıfının siyasi eylemini şiddetle desteklerken, *“mülk sahibi sınıflar tara-*

*findan oluşturulan siyasi partilerle her türlü işbirliğini ve ilişkiyi reddeden” bir ilkeler manzumesi benimsedi ve “Federasyon, hissedilir bir etkide bulunabilecek güce erişinceye kadar gerçek bir siyasi kampanyaya ya da seçim çalışmasına girmeyecektir.”*¹⁹² açıklamasında bulundu. Bu karar, lasalcıların oportünist siyasi anlayış ve faaliyetlerini hedef alıyordu. Genel Konsey’de gitgide daha ciddi hale gelerek örgütü bir bütün olarak felce uğratan bu mücadele, 1872’den sonra iyice yoğunlaştı.

İç kriz ve siyasi ilerleme

Tartışmaya boğulan UID, 1874 itibariyle derin bir krizdeydi. Genel Konsey, Avrupa seksiyonlarından geriye kalanlarla bağıni neredeyse yitirmişti; aidat ödeyen sadece ABD, Almanya ve Avusturya’ydi. Üye sayısı giderek azalan Amerika örgütü, New York ve Chicago olarak bölünmüştü. Bu parçalardan da iki yeni örgüt doğdu: Chicago’da Ocak 1874’te Illinois İşçi Partisi ve New York’ta Mayıs 1874’te Kuzey Amerika Sosyal Demokrat İşçi Partisi. İki parti de lasalcı eğilimdeydi ve pek başarılı olamadılar.

UID Amerika seksiyonunun Philedelphia’da 11 Nisan 1874’te başlayan ikinci ulusal konvansiyonu, iç krizi çözmek için boşuna çabaladı. Federal Konsey’in yetkilerini yeni seçilen Genel Konsey’e devreden konvansiyon, böylece Genel Konsey’i gerçekte bir Amerika komitesi haline getirdi. Toplantıda, lasalcılar tarafından yapılan program yanlışlarını düzeltmek amacıyla, yukarıda bahsedilen genel politika deklarasyonu da kabul edildi. Yeni Genel Konsey üyeleri Sorge, Speyer, Huss, Henninger, Novack, Voss ve Prestacheiz olurken, Sorge genel sekreterliğe getirildi¹⁹³.

Bununla birlikte iç çatışmalar, Philedelphia konvansiyonunun ardından keskinleşti. *Arbeiter Zeitung* üzerine kopan şiddetli çekişme mahkemeye taşındı ve Mart 1875’te gazetenin kapanmasına yol açtı. Philedelphia konvansiyonundan kısa bir süre sonra Genel Konsey, en güçlü örgüt olan New York Birinci Seksiyonu’nu kapattı. Kavga New York’ta 5, 6 ve 8. seksiyonların ayrılmasıyla sürerken, Bolte ve Carl Genel Konsey tarafından ihraç edildi. 12 Ağustos 1874’te bir önerge veren Sorge, Genel Konsey’in bir yıllık tatil edilmesini istedi. Bunun üzerine Konsey, 1 Haziran 1875’e kadar toplanmadı. İç çatışma ise yine kaldığı yerden devam etti ve bitmek bilmez hizipçilikten yorulan Sorge, 25 Eylül’de Enternasyonal Genel Sekreterliği görevinden istifa etti. Yerine Carl Speyer seçildi*. 1875 yılında, özellikle J.P. McDonnell’in önderlik ettiği Amerika Birleşik İşçileri (İrlandalı) örgütünün katılmasıyla üye ve seksiyon sayısı artan UID, bir toparlanma yaşıyorsa da, bu canlılık örgütün genel gerileme seyrini durdurmaya yetmedi. Bu yüzden Genel Konsey, gelecek Temmuz’da Philedelphia’da bir Enternasyonal kongresi toplanmayı kararlaştırdı. Örgütün bu kongreye tasfiye edilmesi düşünülüyordu.

* Birinci Enternasyonal’in Genel Sekreterleri şunlardı: W.R.Cremer (1864-66), R. Shaw (1866-67), Peter Fox (1866), J.G.Eccarius (1867-1870), John Hales (1870-72), F.A.Sorge (1872-1874), Carl Speyer (1875-76)

Öte yandan Enternasyonal'deki bölünme eğilimi öyle görülmesine neden olsa da, durum sanıldığı kadar kötü değildi. Aslında yaşanan, Avrupa seksiyonlarında olduğu gibi, Amerika seksiyonundan bir ulusal marksist partinin doğum sancılarıydı. Bu durum, bir bütün olarak Enternasyonal'in o dönemde yaşadığı evrimle tutarlıydı. Hareket yozlaşmıyor fakat sancılı bir şekilde bir üst evreye geçiyordu. UID genel anlamda, bir uluslararası örgüt olarak varlığına pratikte son vermişti.

Enternasyonal ABD'de örgütsel olarak geriledikçe, sosyalistler ve potansiyel sosyalistler arasında birlik yönünde yeni eğilimler doğuyordu. Marksistler, daha önce kopan iki partide (İllionis İşçi Partisi ve Kuzey Amerika Sosyal Demokrat Partisi) önderliklerini büyük oranda kurmuş, ayrıca 17-18 Nisan 1876'da Pittsburg'da toplanan genel işçi kongresinde de önemli bir rol oynamıştı. Birlik fikri sosyalist saflarda giderek yayıldı. Almanya'da marksist ve lasalcı partilerin Mayıs 1875'teki Gotha Kongresi'nde birleşmesi ABD'deki Alman işçileri arasında da derin bir etki yaratmış ve bu eğilimi güçlendirmişti. Commons, Amerika'da sosyalistlerin durumunu şöyle özetliyor: "1875 ortalarında gerek Chicago'da gerekse de doğuda ayrılıkçı hareket, Enternasyonal'in orijinal görüşlerine doğru önemli bir mesafe kat etmişti. Sosyalist hareket hiziplerinin yeniden birliği için şartlar olgunlaşıyordu."¹⁹⁴

Birinci Enternasyonal'in feshi

Genel Konsey, Avrupa seksiyonlarını Philadelphia Kongresi hakkında bilgilendirmek için elinden geleni yapıp delege göndermeye çağırdığı halde, 15 Temmuz 1876'da Philadelphia, Germania Hall salonunda toplanan yedinci ve son UID Kongresi'ne sadece Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni temsilen tek bir yabancı delege katıldı. Toplantıdaki diğer on delege, Sorge ve Otto Weydemeyer'in de aralarında olduğu Amerikalılardı. Fazla tartışma yaşanmadan, Enternasyonal'in tasfiyesine karar verildi. Alınan üç maddelik kararla Uluslararası İşçi Derneği Genel Konseyi'nin feshedildiği, Kuzey Amerika Seksiyonu Federal Konseyi'nin mevcut uluslararası bağları sürdürüp geliştirmekle görevlendirildiği, şartlar gerektirirse Federal Konsey'in bir uluslararası kongre çağrısında bulunmaya yetkili olduğu ilan edildi¹⁹⁵. Enternasyonal belgelerini saklamak ve UID'nin fesih kararını aşağıda aktarılan bildiriyle duyurmak üzere Sorge ve Speyer'in yer aldığı bir komite oluşturuldu.

UID Kongresi'ni takiben, 16-19 Temmuz'da UID Kuzey Amerika Federasyonu da bir konvansiyon topladı*. Toplantıda 635 aidat ödeyen üyeyi ve 17 seksiyonu temsil eden 13 delege bulunuyordu. Birkaç gün sonra toplanması planlanan sosyalist birlik kongresine katılacak delegeler seçildikten sonra, Kuzey Amerika Federasyonu da kendini feshetti.

* Kuzey Amerika seksiyonu, bununla birlikte üç ulusal konvansiyon topladı: 6 Temmuz 1872 New York; 11 Nisan 1874 ve 16 Temmuz 1876 Philadelphia.

Hemen ardından, çeşitli sosyalist gruplar planlandığı gibi 19-22 Temmuz günlerinde yine aynı salonda bir araya gelerek Amerika İşçi Partisi'ni kurdu. Yeni marksist parti, temelde Sorge ve Otto Weydemeyer önderliğindeki eski UİD güçleriyle, Adolph Strasser ve P.J.McGuire önderliğindeki lasalcı güçlerin örgütsel birliğine dayanıyordu. Philipp Van Patten genel sekreter, J.P.McDonnell partinin İngilizce yayını *The Labor Standart* (Emeğin Bayrağı) editörü olarak seçildi. Bu adımlarla, Sosyalist İşçi Partisi ve Sosyalist Parti üzerinden günümüzün Komünist Partisi'ne kadar varlığını kesintisiz şekilde sürdüren Amerika'nın marksist partisi kesin olarak kurulmuş oldu.

Böylece peşpeşe yapılan üç toplantıyla, dünya çapında sosyalist saflarda yaşanmakta olan tarihsel evrim, bir hafta içinde sonuçlanmış oldu. Bu, Birinci Enternasyonal'in dağılması ve ulusal bir temelde marksist siyasi örgütlerin kurulması süreciydi.

Birinci Enternasyonal'in feshiyle ilgili Sorge ve Speyer tarafından hazırlanan tarihsel açıklama ise şöyleydi:

İŞÇİ YOLDAŞLAR,

Philedelphia'da toplanan Enternasyonal Konvansiyonu, Uluslararası İşçi Derneği Genel Konseyi'ni feshetmiş ve örgütün tüm dış bağlantılarına son vermiştir.

Tüm ülkelerde burjuvazi 'Enternasyonal öldü!' çılgınlıkları atacak ve bu konvansiyon kararını alay ve eğlenceyle dünya işçi hareketinin yenilgisinin belgesel kanıtı olarak gösterecektir. Düşmanın çılgınlıklarından etkilenmeyelim! Enternasyonal örgütünü Avrupa'daki siyasi durumdan kaynaklanan nedenlerle feshettik, fakat bunun telafisi olarak, örgütün ilkelerinin, bütün uygar dünyadaki ilerici işçiler tarafından benimsenip savunulduğunu görüyoruz. Avrupa'daki işçi yoldaşlarımızı, kendi ulusal ilişkilerini sağlamlaştırmaları için kısa bir süre tanıyalım; kendileri ile dünyanın geri kalan kısımlarındaki işçiler arasındaki duvarları kaldıracak konuma geleceklerine eminiz.

Yoldaşlar, Enternasyonal'in ilkelerini yürekten benimsiyorsunuz; örgüt olmadan da bu ilkelere bağlı çemberi genişletecek araçları bulacaksınız. Örgütümüzün amaçlarını gerçekleştirmek için çalışacak yeni savunucular bulacaksınız. Amerikalı yoldaşlarınız, Enternasyonal'in bu ülkedeki kazanımlarını sadakatle koruyup kollayacağına dair size söz veriyor; ta ki tüm dünya işçilerinin daha elverişli koşullarda, ortak mücadelede birleşeceği ve sloganlarının her zamankinden daha güçlü haykırılacağı güne kadar:

Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!¹⁹⁶

13. Bölüm

Birinci Enternasyonal'in Rolü (1864-1876)

Birinci Enternasyonal, Karl Marx'ın önderliği altında* ve önceli Komünistler Birliği'nin yolunu izleyerek, gerek teorik gerekse örgütsel olarak modern işçi hareketinin temellerini attı. (Bkz: 2. Bölüm) Bu geniş çerçevede, başlıca kazanımı Marx ve Engels tarafından geliştirilen proletarya felsefesi ve dünya görüşü olan bilimsel sosyalizmin yaygınlaştırılması ve pratik uygulaması oldu. Somutlayacak olursak Birinci Enternasyonal kapitalist devlet ve genel olarak devlet karşısındaki işçi sınıfı politikasını üretti; sendikal hareketin, kooperatiflerin ve demokratik seçme hakkının mücadeledeki yerini değerlendirdi ve kadınların konumunu derinlemesine tahlil etti. İşçi sınıfının siyasi partisinin temel işlevlerini geliştirdi; proletaryanın köylülük, savaş ve ulusal sorun karşısındaki tavrını ortaya koydu. Silahlı ayaklanma tekniklerini, acil talepler ile proleter devrim arasındaki ilişkiyi ve proletarya diktatörlüğü perspektifini inceledi; çeşitli ülkelerde gelişkin bir marksist önderler kuşağı yetiştirdi.

Birinci Enternasyonal, tüm bu politikaları ve çalışmalarını ortaya koyarken, UID'nin *Açış Seslenişi* ve *Dernek Kuralları*'nın yanı sıra, Komün'ün olağanüstü analizi *Fransa'da İş Savaşı* dahil olmak üzere, işçi sınıfının mirasını oluşturan, çoğunluğu Marx tarafından kaleme alınan bir dizi kalıcı belge üretti. Bu dönemde Marx ayrıca *Kapital*'in birinci cildi ile birlikte başka önemli eserler de üretti.

Bu teorik çalışmalarla birlikte Enternasyonal, dünya işçilerinin uluslararası çaba ve yönelimlerine pratik bir form ve gerçeklik kazandırdı. İlk kez ve en etkili şekilde, işçi sınıfına enternasyonal dayanışmanın abecesini öğretti. Dönemin dağınık, ilkel ve parçalı işçi hareketlerini bir araya getirdi ve bunları tüm ülkelerde sömürücülerin yüreğine korku salan örgütlü bir dünya gücü olarak birleştirdi. İşçi sınıfı enternasyonalizminin öncüsü oldu. İkinci Enternasyonal'in 1889'daki kuruluş kongresinde Liebknecht şöyle konuşacaktı: "*UID ölmedi, çeşitli ülkelerin güçlü işçi hareketlerinde yaşadı ve yaşıyor. Bizler de onu yaşıyoruz. Bu kongre, Uluslararası İşçi Derneği'nin ürünüdür.*"¹⁹⁷

UID birçok ülkede dönemin pek çok önemli grevine ve siyasi mücadelelerine ön-

* Engels, Avrupa'daki son yıllarına kadar Birinci Enternasyonal'de doğrudan aktif değildi.

derlik etti; sendikaların inşasında aktif olarak yer aldı ve ileride çeşitli ülkelerin kitle-sel sosyalist partilerine dönüşecek çalışmalara öncülük etti. Fakat her şeyden önce, UİD Paris Komünü'nün ardındaki esin kaynağıydı. Engels, bu büyük olayı "Birinci Enternasyonal'in çocuğu" olarak nitelerken tarihsel bir doğruyu dile getiriyordu. Enternasyonal ayrıca, İrlandalılara, Polonyalılara ve diğer ezilen halklara verdiği destekle, gelecekteki büyük ulusal kurtuluş mücadelelerinin de temelini atmış oldu.

Sektlerin ideolojik yenilgisi

Birinci Enternasyonal'in marksist önderliği, işçileri sınıf çıkarlarına yabancı kanallara yöneltmeyi hedefleyen birçok sektör eğilime karşı yorulmak bilmez ve etkili bir mücadele verdi. Marx, özellikle çeşitli türleriyle ütopyacı sosyalizm, Mazzini'nin radikal burjuva cumhuriyetçiliği, Proudhon'un küçük burjuva sosyalizmi, Bakunin'in solcu lafebeliği ve komplocu taktikleri ile Odger ve Applegarth gibilerin saf sendikalizmi etrafındaki illüzyonu tuzla buz etti. Birinci Enternasyonal zamanında bu "sekt"lerden çoğu teorik açıdan yenilgiye uğratılmıştı, fakat yeni ve çok daha tehlikelileri, günümüzde hâlâ mücadele edilmesi gereken oportünist sendikacılık, siyasi revizyonizm ve sendikalizm ortaya çıkmaya başlamıştı. Birinci Enternasyonal, dünya işçi hareketinin düşünü, örgütlenme ve politikalarında marksizm ve bilimsel sosyalizmin hegemonyasının sağlam temellerini oluşturdu.

Marx ve Engels, işçi sınıfının teorik ve pratik politikalarına öncülük etmenin devasa güçlüklerinin üstesinden gelirken, doğal olarak pek çok hata yaptı. Bu hatalara sarılanlar ise sadece işçi sınıfının düşmanları olmadı; bunların üzerinde tepinmek, sonunda İkinci Enternasyonal'in birçok yazarı arasında (Kautsky, Mehring ve diğerleri) moda haline geldi. Bu tür saldırılarla ilgili olarak Lenin, "evet, Marx ve Engels birçok hata yaptı ve (özellikle Almanya ve Fransa'da 1848 devrimi ile ilgili olarak) devrimin yakın olduğunu tespit ederken yanıldı" diyor. Fakat Lenin, asıl akılda tutulması gereken şu sonuca varıyor: "Devrimci düşüncenin devlerinin, tüm dünya proletaryasını zavallı, bayağı ve önemsiz hedefler seviyesinin üzerine çıkarmaya çabalar ve çıkartırken yaptıkları **bu tür** hatalar, devrimci hayallerin beyhudeliği, devrimci mücadelenin naifliği ve karşı-devrimci 'anayasal' zırvaların kerameti hakkında bağırıp çağırın, vıdı vıdı eden resmi liberalizmin acınası bilgeliginden bin kat daha soylu, daha yüce ve **tarihsel olarak doğru ve daha değerlidir**."¹⁹⁸

UİD'nin feshedilmesinin nedenleri

Birinci Enternasyonal'in dünya siyasi arenasından çekilmesinin asıl nedeni, o zaman yeni bir gelişme evresine giren kapitalizmin işçi sınıfının önüne yeni görevler çıkarmış olması ve Birinci Enternasyonal'in verili şartlar altında bu görevleri yerine getirecek konumda olmamasıydı. UİD'nin asıl dönemi (1864-1872) "iki çağ arasındaki bölünme

çizgisi üzerinde yer alıyordu. Enternasyonal, bunlardan Fransa'daki 1789 büyük burjuva devrimiyle başlayıp, 1870 Fransa-Prusya savaşıyla kapanan birinci çağ tam sona ererken ortaya çıktı. Lenin'in sözleriyle bu, 'burjuvazinin refah çağı, eksiksiz zafer çağıydı. Bu, burjuvazinin yükselen eğrisi, genelde burjuva demokratik hareketlerin, özelde burjuva ulusal hareketlerin çağı, miadını dolduran mutlakiyetçi feodal kurumların hızla yıkıldığı çağdı.'"¹⁹⁹ Mutlak feodalizmin yıkıntıları üzerinde büyüyen kapitalizmin konsolidasyon dönemi idi.

Açılmakta olan yeni evre ise, genişleyen kapitalizmin emperyalizme doğru gelişme dönemi idi. Yeni evre "Paris komünarlarının kahramanca ayaklanmasıyla başladı ve 1917'de Rusya'da Sosyalist Sovyet Devrimi'nin büyük Ekim zaferiyle sona erdi. Bu, bir yandan, burjuvazinin egemenlik ve gerileme çağı, ilerici burjuvazinin önce gericileştiği, ardından ultra-gerici mali sermayeye dönüştüğü çağ, kapitalizmin emperyalizme doğru gelişme ve bu ikincisinin başat hale gelme çağıydı. (...) Bu çağ, proletaryanın güçlerini yavaş yavaş toparlamaya başladığı; ardından da büyük bir zaferle dünya proleter devrimini yapmaya giriştiği dönemdi."²⁰⁰ Bu dönemin ilk yıllarında sanayileşmiş ülkelerdeki işçi sınıfının önündeki görev, devrimi gerçekleştirmekten çok, kitlesel sendikalar inşa etmek, işçilerin ulusal çapta sosyalist partilerini örgütlemek ve yaygın bir marksist eğitimsel çalışma yürütmektir.

Lenin şöyle diyor: "Birinci Enternasyonal tarihsel rolünü tamamladı ve yerini, dünyanın tüm ülkelerinde işçi hareketinin kat kat daha fazla büyüdüğü bir çağa, yani hareketin genişleme ve ayrı ulusal devletler temelinde sosyalist proleter **kitile** partileri yaratma çağına bıraktı."

Yeni dönem ve yeni görevler

Görüldüğü gibi, Birinci Enternasyonal yeni evrenin görevlerini yerine getiremezdi. Bu öncelikle, her ülkenin gelişmekte olan genç hareketlerinin işi olmalıydı. ÜİD deneyimi, bileşenlerinin henüz güçlü bir marksist uluslararası önderlik oluşturabilecek kadar gelişkin olmadığını göstermişti. Sektlerin çoğu ölümcül darbeler almış olsa da, hâlâ çok zarar verecek kadar güçlüydüler. ÜİD, sosyalist partilere dayalı olarak değil, doğrudan işçi kitle hareketleri üzerinde yükseliyordu ve birçok ülkede bunlar marksizmin hakim olduğu hareketler olmaktan hâlâ çok uzaktı. İngiltere'de hareket oportünist sendikalistlerin hakimiyetindeydi; Amerika'daki de bu çizgiyi izliyordu; Almanya ve Avusturya'da hareket lasalcılığa batmıştı; Latin ve Slav ülkelerinde ise bakuninci, blankist ve prudoncu eğilimler hâlâ gücünü koruyordu. Görmüş olduğumuz gibi Birinci Enternasyonal'in feshini zorunlu kılan tam da bu sektör akımlardı.

Gelişkin marksistler hâlâ pek az sayıdaydı. En ileri hareket olan Alman sosyalist hareketi hakkında Riazanov şöyle diyor: "70'lerin ilk yarısında Alman sosyalistlerinin yazarları, Marx'ın öğrencisi olan Wilhelm Liebknecht'in broşürleri dahil, o sırada marksist

teoriyi kavrama düzeyinin acınacak halde olduğunu göstermektedir."²⁰¹ Bu olumsuz şartlara rağmen, Birinci Enternasyonal yine de yıllar boyunca böylesine ileri bir önderlik sergilediyse, bu aslında örgütün tüm belirleyici siyasi belgelerini yazan Marx'ın yüksek dehası sayesindeydi.

Genç dünya sosyalist hareketinin önündeki yeni dönem, yeni yöntemler ve örgütler gerektiriyordu. Çeşitli ülkelerdeki hareketler, Marx ve Engels'in yetkin tavsiyeleri doğrultusunda kendilerini netleştirmeye ve inşa etmeye koyuldular. Fakat bilimsel sosyalizmin bu iki kurucusu, dünya işçi hareketinin resmi önderi oldukları Birinci Enternasyonal günlerinden farklı olarak, bu kez hareketin gayri resmi akıl hocası ve rehberi durumundaydı. Yine de önderliklerinin eskisi kadar güçlü olmadığı söylenemezdi. Ciltler dolusu uluslararası yazışmalarının da gösterdiği gibi, uzun yıllar Almanya, İngiltere, Fransa, ABD ve diğer birçok ülkede gelişen hareketlerle yakın temas halinde oldular. Tüm bu çalışmaların temelini attığı yeni örgütlü enternasyonal hareketin doğuşu ise fazla uzakta değildi.

Gerek açıkça kapitalizmin korsan bayrağı altında, gerekse sinsice sosyal demokrasinin lekeli bayrağı altında toplanan sosyalizm düşmanları, işçi sınıfına Birinci Enternasyonal'in bir yenilgi olduğunu ve Marx'ın yanlış ideolojisi nedeniyle çöktüğünü söylemekten bıkmadılar. Fakat bu koca bir yalandan başka bir şey değildi. Birinci Enternasyonal, olağanüstü yapıcı bir güç oldu; dünya işçi hareketinin temelini kuran oydu. Rusya ve daha sonra Çin, Çekoslovakya, Polonya, Bulgaristan, Macaristan, Romanya ve Arnavutluk işçi sınıflarının ülkelerinde sosyalizmi kurmaya giriştiklerinde yüzlerini Marx ve Birinci Enternasyonal'in uzun zaman önce gerici İkinci Enternasyonal şefleri tarafından bir yana atılan derslerine çevirdikleri gerçeği de, genel programının sağlamlığının yadsınamaz bir kanıtıdır. Dünyanın üçte birinin doğrudan sosyalizm ve komünizm yolunda ilerleyişi, Marx ve Birinci Enternasyonal'e kara çalanlara eksiksiz bir cevaptır.

II. Kısım

İkinci Enternasyonal (1889-1914)

14. Bölüm

İki Enternasyonal Arasındaki Dönem (1876-1889)

Birinci Enternasyonal'in 1876'daki feshiyle İkinci Enternasyonal'in 1889'da kuruluşu arasında geçen on üç yıl, dünya kapitalizmi için hızlı bir büyüme ve genişleme dönemi oldu. Kapitalist sistem rekabetçi aşamasından emperyalizmin ilk evrelerine doğru geliyordu. On yılda bir veya daha sık tekrarlanan, sistemi geçici olarak felç edip milyonlarca işçiyi işsizlik ve sefaletle sürükleyen periyodik krizlere rağmen, sanayileşme Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da dev adımlarla ilerliyor, Asya'da ise ilk adımlarını atıyordu. Sanayinin bu büyümesi, düzenli bir hızda seyretmekten çok, farklı ülkelerde büyük ölçüde değişen tempolarla gerçekleşti. Sınai gelişim sadece kapitalizmin geleceksel ülkeleriyle (İngiltere, Fransa, Almanya, ABD vb.) sınırlı kalmadı ve birçok yeni ülkeyi de kapsadı. Japonya'da çarpıcı bir gelişme kaydedecek olan sanayileşme başlıyor, Rusya'da büyük fabrikalarda ve demiryolu yapımında çalışan işçi sayısı 1865'te 706 binden 1890'da 1 milyon 433 bine çıkarak Rusya sanayisinin yaşadığı büyük gelişmeyi gösteriyordu²⁰². Bu, tüm kapitalist ülkelerde tekelci kapitalizmin ve emperyalizmin başlangıcı olan sınai ve mali tröstlerin doğuş ve gelişme dönemi idi. Tüm bu gelişmelerden 18. Bölüm'de daha ayrıntılı söz edeceğiz.

Bu yıllarda genel olarak uluslararası ilişkiler, görece olarak dünya kapitalizminin o güne kadarki en uzun ve eksiksiz istikrar dönemini yaşadı. Başlıca kapitalist güçler, 1870-71 Fransız-Alman savaşıyla birlikte, önceki yıllar boyunca kapitalizmi harap eden uzun ulusal savaşlar dizisine son vermiş, daha sonra yaşanacak büyük emperyalist savaşlara ise henüz girişmemişlerdi. Ulusal sınırlarını zor ve şiddetle çizmiş bulunuyorlardı. Bu sınırlar Avrupa'da 1912 Balkan ve 1914 Rus-Japon Savaşı çıkana kadar, yaklaşık 35 yıl pek az değişecekti. Aynı şekilde, 1905'ten önceki bu yıllar boyunca söz konusu kapitalist güçler, 1789'dan 1871'e Avrupa ve Amerika'da kapitalizmin kuruluş dönemine damgasını vuran, öne çıkan örnekleri Fransa'daki 1830 devrimi, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya, Macaristan ve diğer ülkelerdeki 1848 devrimleri, 1861 Amerikan İç Savaşı ve 1871 Paris Komünü'nde görülen büyük devrimci ayaklanma hareketlerinden neredeyse bütünüyle azade, görece bir iç istikrarın nimetlerinden faydalandı.

İşçi hareketinin gelişmesi

Önde gelen kapitalist ülkelerde bu yıllarda ücretli işçilerin sayısı inanılmaz bir hızla arttı. İşçi sınıfının hayat standartlarında, özellikle vasıflı işçilerinde küçük bir iyileşme görüldü. Başta İngiltere olmak üzere gelişmiş ülkelerin büyük kapitalistleri ise işçi aristokrasisini küçük tavizlerle yozlaştırma ve böylece işçilerin mücadelecili dayanışmasını bölüp felce uğratma politikasını çoktan uygulamaya koymuştu.

Dönem bir işçi sınıfı ayaklanmaları ve burjuva devrimleri dönemi olmamasına rağmen, boyutları, disiplini, örgütlülüğü ve süresiyle benzeri görülmemiş pek çok greve tanık oldu. Bu durum Fransa, Almanya, Belçika ve özellikle de şiddetli 1877 demiryolları genel grevi ve 1886 tarihi sekiz saatlik işgünü için yapılan ulusal grevle ABD için geçerliydi. İngiltere’de ise diğer birçok grevin yanı sıra, 1889 efsanevi dok işçileri grevi yaşandı. Rusya’da da işçiler örgütlenmeye ve grevler yapmaya başlıyordu. Ülkede beş yıl içerisinde (1881-86) 80 bin işçinin katıldığı 48 grev gerçekleştirilirken, bunların tümü şiddetle bastırıldı. Devrimci Rus proletaryası, uluslararası işçi hareketindeki yerini alıyordu.

Birinci ve İkinci Enternasyonal arasında geçen yıllarda tüm kapitalist ülkelerde bunların yanı sıra sendikal harekette de büyük bir genişleme meydana geldi. 1889 itibarıyla İngiliz sendikalarının üye sayısı 1 milyon 500 bin gibi görülmemiş bir rakama ulaşmıştı. ABD’de ise 600 bin üyeye ulaşan Emek Şövalyeleri ömrünü doldurmak üzereydi, Amerikan İşçi Federasyonu sekiz yıl önce kurulmuş bulunuyordu. Bütün sanayi ülkelerinde sendikalar kök salıyordu. İşçi sendikacılığının yaygın büyüme evresi devam ediyordu.

Bu ara dönem aynı zamanda, çeşitli ülkelerde sosyalist partilerin kuruluşuna da tanık oldu. Bu partilerden ilki, 1869’da kurulan Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi’ydi. Hemen ardından 1870’te Hollanda, 1871’de Danimarka, 1872’de Bohemya, 1876’da ABD, 1879’da Fransa ve İspanya, 1880’de İngiltere (grup), 1883’te Rusya (grup), 1887’de Norveç, 1889’da Avusturya, İsviçre ve İsveç’te sosyalist partiler kuruldu. Daha sonra ise 1890’da Avustralya ve Finlandiya, 1892’de Polonya ve İtalya, 1894’te Bulgaristan, Macaristan ve Şili, 1896’da Arjantin, 1901’de Japonya, 1903’te Sırbistan, 1904’te Kanada, 1911’de Çin ve 1916’da Brezilya partileri örgütlendi. Bu öncü sosyalist partilerin çoğu, Birinci Enternasyonal’in eski federasyon ve gruplarından doğmuştu. Bu şekilde yeni uluslararası hareket, ÜİD döneminden çok daha fazla sayıda ülkeyi kapsıyordu.

Sendikalar gibi yeni partilerin birçoğu da devletlerin çeşitli biçimlerdeki baskılarını göğüslemek durumunda kaldı. Alman Sosyal Demokrat Partisi’nin deneyimi bu bakımdan öne çıkıyordu. Alman Kayzeri’ne yönelik, sosyalistlerin hiçbir ilgisi olmayan iki suikast girişimini fırsat bilen Şansölye Bismarck, partiyi anti-sosyalist yasalarla yasaklayarak yok etmeye çalıştı. Ekim 1878’den 1890 sonuna kadar devam eden illegalite döneminde sosyalist örgütler ve toplantılar yasaklandı, birçok lider sürgün edilip hapse

atıldı, parti basını yasaklandı. Bismarck, programının diğer yüzü olarak kurduğu cılız sosyal güvenlik sistemiyle işçilerin ağzına bir parmak bal çaldı. Parti, kongrelerini yurt dışında topladı ve yeraltı gazetelerini yurt dışında bastı. Bismarck'ın bütün baskılarına ve oyunlarına rağmen, parti büyümeye devam etti ve 1878'de 493 bin olan ülke genelindeki oy sayısını 1890'da 1 milyon 427 bine çıkarmayı başardı. Sendikaların üye sayısı da yaklaşık 50 binden 280 bine yükseldi. Bu başarılar sadece Bismarck'ı istifa etmeye zorlamakla kalmadı, Alman hükümetinin sosyalistlere karşı uyguladığı yasayı kaldırmasını da sağladı. Bu büyük zafer, uluslararası hareketin tamamına ilham kaynağı oldu. Engels, Bismarck ve gerici yasaları hakkında *"ihtiyar maaşlı adamımız olsaydı, bizim için bundan daha iyi çalışamazdı"*²⁰³ diyordu.

Gotha uzlaşması

İki Enternasyonal arasındaki bu ara dönemin başlangıcında büyük ideolojik öneme sahip bir gelişme de Almanya'da marksist ve lasalcı partilerin 25 Mayıs 1875'te Gotha'da yapılan kongreyle birleşmesiydi. Bu tarihten önce, iki grubun kanlı bıçaklı olduğu birkaç yıl Alman işçi sınıfının ilerlemesine engel olmuştu. Birlik kongresinde 9 bin 121 üyeyi temsil eden 56 marksist delegeye karşı 16 bin 538 üyeyi temsil eden 71 delegeye sahip olan lasalcılar çoğunluğu oluşturuyordu²⁰⁴. Görüşmelerde marksistlerin zayıf bir duruş sergilemesine rağmen, bu birleşme uluslararası işçi hareketinde lasalcı eğilim için sonun başlangıcı oldu.

Birinci Enternasyonal'ın feshedilmesinden sonra Marx ve Engels, gelişen işçi hareketinin doğrudan siyasi önderi olmaya devam etti. Son derece zengin deneyim, kavrayış ve birikimleriyle, ayrıca belli başlı tüm Avrupa dillerine (son yıllarda Rusça bile öğrenmişlerdi) olağanüstü hakimiyetleriyle, böyle bir önderlik için mükemmel bir donanıma sahiptiler. Sonraki yıllara, iki büyük önderin görece genç ve yeni gelişen partilere yazdığı sayısız mektup ve çeşitli ülkelerden Marx ve Engels'in görüş ve önerilerini almak isteyen çok sayıda sosyalist liderin ziyaretleri damga vurdu. Doğal olarak Marx ve Engels, Almanya'daki marksistlerle lasalcıların birleşmesi gibi hayati bir gelişmeyi umursamazlıktan gelemezdi. Tam tersine; kongrenin benimsediği Gotha Programı sadece birkaç sayfadan ibaret olduğu halde, Marx bunu yazdığı hacimli bir broşürle tahlil etti. Broşür, Marx'ın en önemli analitik ve programatik eserlerinden biri haline gelecekti.

Marx, Alman sosyal demokratların parti birliği adına ilkesel sorunları bulanıklaştırma eğiliminin erken bir örneği olan Gotha uzlaşmasını acımasızca eleştirdi, programın hemen her cümlesini ameliyat masasına yatırdı. Ünlü broşürü *Gotha Programının Eleştirisi*'nde Marx, programın iktisat alanındaki hatalarını, devletle ilgili yanlış tutumunu, Lassale'in "ücretlerin demir yasası" anlayışına teslim olmasını, devlet destekli kooperatiflerle ilgili kof reçeteyi kabul etmesini, sekiz saatlik işgününi kesin bir talep

olarak savunmayı başaramamasını, enternasyonalizm konusundaki yetersizliğini ve benzer sorunları mahkum etti. Engels, “*bu programın neredeyse her kelimesini (...) eleştirmek mümkündü*”²⁰⁵ diyor.

Bu yıllarda sergilenen uluslararası önderliğin bir başka parlak örneği de, Engels’in birkaç ay sonra Berlin Üniversitesi profesörü Eugene Dühring’e verdiği klasikleşen cevaptı. Dühring, Sosyal Demokrat Parti’ye yeni katılmış, parti programını burjuva doğrultuda baştan sona yeniden yazmaya soyunmuştu. Engels’in cevabı, felsefe ve bilimde marksist konumun esaslı bir sergilenmesiydi. *Anti-Dühring* büyük bir marksist klasik oldu²⁰⁶.

Parti önderliğinin, Marx ve Engels’in öğretisi ve bu iki tarihi düzeltisine verdiği tepki, Alman partisinde daha o günlerde güçlü oportünist eğilimlerin var olduğunu gösteriyordu. Marx, *Gotha Programı’nın Eleştirisi*’ni Liebknecht’e gönderdi, ancak Mehring’in söylediği gibi “*bu güçlü mektubun tek sonucu, muhataplarının taslakta birkaç küçük ve nispeten önemsiz düzeltme yapmasını sağlamak oldu.*”²⁰⁷ Gerçekten de, o sıralar hapiste olan Bebel, bu belgeden yıllar sonra haberdar olmuştu. Broşür 16 yıl boyunca hasıraltı edildi ve 1891’e kadar yayımlanmadı²⁰⁸. Engels’in kapsamlı Dühring eleştirisi ise partinin merkez yayın organı *Vorwärts*’te (İleri) 1877’de ilk yayımlandığında yetkili çevrelerde öyle bir eleştiri fırtınası yarattı ki, Engels örgütsel sansürden zor kurtulabildi.

Devam eden uluslararası eğilimler

İki Enternasyonal arasında kalan dönemde, çeşitli işçi partileri ve sendikaları arasında uluslararası çapta işbirliği ve örgütlenme yönünde artarak devam eden bir basınç söz konusuydu. Bu arayışın ilk genel dışavurumu Belçika’nın Ghent şehrinde Eylül 1877’de toplanan Evrensel Sosyalist Kongre oldu. Toplantıya Liebknecht ve Kropotkin’in de aralarında olduğu 42 delege katıldı. De Paepe, ütopyacı New York Oneida Topluluğu’nu temsil ediyordu. Marksist ve bakuninci gruplar arasında devlet, kolektivizm, siyasi eylem, ayaklanma ve diğer sorunlar üzerine tartışmalar yaşandı. Geniş bir uluslararası sendika kongresi kurulması, önemli önerilerden biriydi. Anarşistler toplantıda küçük bir azınlığı oluşturuyordu; genelde marksist bir bakış açısı hakimdi. Kimilerinin iki eğilimin birleşmesi yönündeki umutlarının boş olduğu ortaya çıktı. Kongrede marksist delegeler kendi aralarında tartışarak Belçika’da bir enternasyonal büro kurmaya karar verdiyse de, bu plan hiçbir zaman gerçekleşmedi.

Başka bir sosyalist kongre, Ekim 1881’de Zürih yakınlarındaki küçük Chur kasabasında toplandı. Anarşistler buna katılmadı. Dülgerler ve Marangozlar Kardeşlik Birliği başkanı P.J. McGuire Sosyalist İşçi Partisi’ni temsilen Amerika delegesi olarak katılırken, Liebknecht de delegeler arasındaydı. Yeni bir enternasyonal oluşturma fikri delegelerde büyük ilgi uyandırsa da, olumlu bir sonuç alınamadı. Stekloff bu konuda şöyle

diyor: “Chur kongresinin kendisi de, bir sosyalist güçler federasyonunun henüz hayata geçirilemeyeceği sonucuna ulaştı.”²⁰⁹ Bir enternasyonal gazete de kurulamadı. Genç sosyalist partiler henüz gerçek bir enternasyonal örgütlenme için çok zayıftı.

Yetmişlerin sonu ve seksenlerin başında Enternasyonal’in yeniden örgütlenmesi yönünde öneriler tekrarlandı, ancak hem Marx hem de Engels böyle bir girişimin henüz olgunlaşmadığını düşünüyordu. 1883 ve 1886’da Paris’te, 1888’de Londra’da uluslararası işçi konferansları toplandı. Bu toplantılara sunulan raporlar, bütün Batı Avrupa’da sosyalist partilerin ve sendikaların hızla büyüdüğünü, ABD’de işçi hareketinin, savaştan dünya işçilerinin ileri hattında parladığını gösteriyordu. İşçi sınıfının enternasyonal dayanışma ihtiyacı kendini dayatıyordu. Sonunda Enternasyonal’i yeni bir zemin üzerinde yeniden inşa etmenin zamanı gelmişti; hareket 1889’da Paris’teki tarihi kongreyle bunu gerçekleştirecekti.

Karl Marx’ın ölümü

14 Mart 1883’te dünya proletaryası en büyük önderini kaybetti, Karl Marx 65 yaşında öldü. Londra’da, bir süredir ikamet ettiği Haverstock Hill, Maitland Park Road 41 numaradaki evinde, öğleden sonra koltuğunda uyurken, sakin bir şekilde son nefesini verdi. Ölüm nedeni, görüldüğü kadarıyla akciğerindeki bir tümöre bağlı iç kanamaydı. Aşırı çalışma ve yoksulluk nedeniyle yıllardır sağlığı gitgide kötüleşmekteydi. Sevgili karısı Jenny’nin Aralık 1881’de, annesiyle aynı adı taşıyan kızının Ocak 1883’teki ölümünün sarsıntısı onu ölüme biraz daha yakınlaştırmıştı²¹⁰.

Tüm siyasi düşünürlerin en büyüğü, dünya kapitalist sisteminin sonunu öngören kişi, aramızdan böyle ayrıldı.

Esmerliği nedeniyle yakınlarının “Mağribi” adını taktığı Marx sade bir hayat sürmüştü; yakın akrabalarının ve dostlarının bulunduğu, yaşayışına uygun sade bir törenle defnedildi. Cenazede Engels’in yanı sıra, Komünistler Birliği günlerinden yoldaşları Friedrich Lessner ve Lochner; iki damadı Paul Lafargue ile Charles Longuet; Almanya’dan Liebknecht, ayrıca iki saygın bilim adamı, ünlü kimyager Carl Schorlemmer ve seçkin biyolog Sir Edwin Ray Lankester hazır bulundu. 17 Mart’ta, bugün anısına küçük bir mezar taşı dikili olan Highgate Mezarlığı’nda toprağa verildi. Marx’ın eski dostu, silah arkadaşı Friedrich Engels, insanlığın kurtuluşunun ölümsüz savaşıncısını, mezarının başında şu sözleriyle yüceltti:

“Nasıl ki Darwin organik doğanın gelişme yasasını bulduysa, Marx da insan tarihinin gelişme yasasını, yani insanların, siyaset, bilim, sanat, din, vb. ile uğraşabilmelerinden önce, ilkin yemeleri, içmeleri, barınmaları ve giyinmeleri gerektiği; bunun sonucu, maddi ilksel yaşama araçlarının üretimi ve, böylece, bir halk ya da bir dönemin her iktisadi gelişme derecesinin, devlet kurumlarının, hukuksal görüşlerin, sanatın ve hatta sözkonusu insanların dinsel fikirlerinin üzerinde gelişmiş bulundukları temeli oluştur-

dukaları ve buna göre, bütün bunların şimdiye değin yapıldığı gibi değil, ama tersine, bu temele dayanarak açıklamak gerektiği yolundaki, daha önce ideolojik bir saçmalıklar yığını altında üstü örtülmüş bulunan o temel olguyu buldu.

Ama hepsi bu değil. Marx günümüz kapitalist üretim tarzı ile onun sonucu olan burjuva toplumun özel hareket yasasını da buldu. Artı-değerin bulunması, sonunda, bu konuyu aydınlattı; oysa, burjuva iktisatçıların olduğu kadar sosyalist eleştiricilerin de daha önceki bütün araştırmaları, karanlıklar içinde yitip gitmişlerdi.

Bu türlü iki bulgu koca bir yaşam için yeterdi. Kendisine böyle bir tek buluş yapmak nasip olana ne mutlu! Ama Marx araştırmada bulunduğu her alanda (bu alanların sayısı çoktur ve bir teki bile yüzeysel irdelemelerin konusu olmamıştır), hatta matematik alanında bile, özgün buluşlar yaptı.

Bilim adamı olarak, buydu. Ama onun etkinliğinde asıl önemli olan, hiç de bu değildi. Marx için bilim, tarihi etkinliğe geçiren bir güç, devrimci bir güçtü. Pratik uygulamasının düşünülmesi belki de olanaksız olan herhangi bir teorik bilimdeki bir bulgudan duyabileceği sevinç ne denli katıksız olursa olsun, sanayi için, ya da genel olarak tarihsel gelişme için doğrudan doğruya devrimci bir önem taşıyan bir bulgu sözkonusu olduğu zaman duyduğu sevinç bambaşkaydı. Böylece Marx, elektrik alanındaki bulguların gelişmesini ve daha şu son günlerde, Marcel Deprez'in çalışmalarını çok dikkatli bir biçimde izliyordu.

Çünkü Marx, her şeyden önce bir devrimciydi. Kapitalist toplum ile onun yaratmış bulunduğu devlet kurumlarının yıkılmasına şu ya da bu biçimde katkıda bulunmak, kendi öz durumunun ve gereksinmelerinin bilincini, kendi kurtuluş koşullarının bilincini kendisine ilk onun vermiş bulunduğu modern proletaryanın kurtuluşuna yardımda bulunmak, onun gerçek yönelimi işte buydu. Savaşım onun en sevdiği alandı. Ender görülür bir tutku, bir direngenlik ve bir başarı ile savaştı o. 1842'de birinci Rheinische Zeitung'a, 1844'te Paris'teki Vorwärts'a, 1847'de Brüksel'deki Deutsche-Brüsseler-Zeitung'a, 1848-1849'da Neue Rheinische Zeitung'a, 1852'den 1861'e değin New York Tribune'e katkı, ayrıca, bir sürü kavga broşürünün yayınlanması, tüm yapıtının doruğu olan büyük Uluslararası Emekçiler Derneği'nin kuruluşuna değin Paris, Brüksel ve Londra'da çalışma, işte, eğer başka hiçbir şey yapmasaydı bile, yapıcısının gurur duyabileceği sonuçlar.

Marx, işte bu yüzden zamanının en seilmeyen ve en çok karaçalınan adamı oldu. Mutlakiyetçi olduğu kadar cumhuriyetçi hükümetler de kovdular onu; tutucu burjuvalar ile aşırı demokratlar onu karaçalma ve kargışlara boğmakta birbirleri ile yarışıyorlardı. O bütün bunları, hiç aldırmaksızın, örümcek ağıları gibi yolunun dışına atıyor ve ancak çok zorunlu durumlarda yanıtlıyordu. Sibiryaya madenlerinden Kaliforniya'ya değin, Avrupa ve Amerika'nın her yanına dağılmış, tüm dünyanın milyonlarca devrimci militanı tarafından ululanmış, sevilmiş ve aklanmış olarak öldü o. Ve ben çekinmeden

söyleyebilirim ki, onun birçok karşı-düşüncede olan hasmı olabilirdi, ama kişisel düşmanı pek o kadar yoktu.

Adı yüzyıllar boyunca yaşayacak, yapıtı da!”²¹¹

15. Bölüm

İkinci Enternasyonal'in Kuruluşu (1889)

İkinci Enternasyonal'i kuran kongre, büyük Fransız Devrimi'nde Bastille'in düşüşünün 100. yıldönümünde Paris'te, 14 Temmuz 1889'da açıldı. Alman marksistlerinin çağrısıyla Fransızların örgütlediği kongre, 20 ülkeden 391 delegeyi bir araya getirdi; bunlardan dördü Amerikalıydı. Dünya emek tarihinin o güne dek düzenlediği toplantılar içinde açık arayla en kalabalığı olan kongre, büyük bir coşku içinde geçti. Salonda “1848 ve Mart-Nisan-Mayıs 1871 Paris'i adına, Babeuf, Blanqui ve Varlin'in Fransası adına eski ve yeni dünyanın sosyalist işçilerini selamlıyoruz”²¹² yazan pankartlar asılıydı.

Fakat Paris'te aynı tarihte ikinci bir “enternasyonal” işçi kongresi daha toplanıyordu. Bu, İngiliz sendika liderleri ve Fransa'daki Paul Brousse grubu tarafından örgütlenen “olanakçıların” yani sosyalizmi burjuva legalizmi çerçevesinde elde etmeyi amaçlayan oportünistlerin toplantısıydı. Gerek öncesinde gerekse toplantı sırasında iki kongrenin birleştirilmesi için büyük çaba sarfedildi, ancak bu çabalar başarısız oldu. Özellikle Henry M. Hyndman ve diğerleri iki gücün birleşmesi yönünde yoğun bir çaba harcarken, Engels buna karşı çıktı. Gruplar iki yıl sonra, Brüksel'deki 1891 kongresinde birleşti.

Marksist kongre dünya sosyalist hareketinin en önde gelen isimlerini bir araya getirdi. Dünya işçi hareketinin gelecek kuşağına önderlik edecek, İkinci Enternasyonal tarihsel seyrinde ilerledikçe hem iyi hem de kötü ün kazanacak olan bu isimler arasında, İngiltere'den Keir Hardie; Almanya'dan Liebknecht, Bebel, Eduard Bernstein, Georg von Vollmar ve Clara Zetkin; Fransa'dan Jules Guesde, Lafargue, Vaillant ve Longuet; Belçika'dan Anseele ve Vandervelde; İtalya'dan Andreas Costa ve Cipriano; Avusturya'dan Victor Adler; Hollanda'dan Domela Nieuwenhuis; İspanya'dan Pablo Iglesias ve Rusya'dan George Plehanov da bulunuyordu²¹³. Kongreye davet edilmiş olan Amerikalı Gompers, her iki kongreye de selamlarını ileterek, güçlerini birleştirmeleri gerektiğini vurgulamıştı. Abe Cahan ve Max Pine, New York Yahudi İşçi Sendikası delegesiydi. İki toplantıda da az sayıda anarşist vardı.

Marksist kongre tüm dünyada ilgiyle, tüm ülkelerin işçileri arasında coşkuyla karşılandı. Emekçiler sonunda kapitalizme karşı başarıyla mücadele edebilecek ve nihayet

bir gün tamamen ortadan kaldırılabilecek nitelikte bir örgüte sahip olacaktı. Bu, Birinci Enternasyonal'in çok daha geniş ve güçlü bir temelde yeniden yaratılması olacaktı. Kongrenin kendisi de yeni dünya hareketini Uluslararası İşçi Derneği'nin şanlı tarihinin devamı olarak selamlıyordu. Kongreye açılışta komünarlardan Vaillant ve deneyimli sosyalist Liebknecht başkanlık ediyordu.

Kongrenin çalışmaları

Kongrenin büyük kısmı, çeşitli ülkelerden sunulan raporların dinlenmesiyle geçti. Ortaya çıkan resim genç, zinde, genişleyen ve iyimser bir dünya işçi hareketiydi. Avrupa ve Amerika'da sendikalar büyüyordu, artık hemen her önemli ülkede bir sosyalist parti vardı ve sosyalistler Almanya, Danimarka ve diğer ülkelerde parlamentoya girmeye başlıyordu. Toplam olarak çok gelecek vaad eden bir durum söz konusuydu.

Çok sayıda parti raporu okunması nedeniyle, alınan birkaç kararın tartışılmasına fazla zaman ayrılmadı. Bu kararlardan biri, düzenli orduların kaldırılması ve halkın silahlandırılması hakkındaydı. Bir diğeri, Birinci Enternasyonal'in 1856 kongresiyle dünya işçilerinin gündemine taşınan sekiz saatlik işgünü talebinin kabulüydü. Başka bir kararda ise siyasi eylem sorunu "seçim sandığı aracılığı" ve diğer partilerle uzlaşmama ve ittifaka girmeme temelinde ele alınıyordu. Bu karar küçük anarşist grubun itirazlarına yol açtı ve genel olarak her türlü siyasi eyleme karşı çıkan grup, bu nedenle kongreden atıldı. Ayrıca kongrede, İsviçre hükümetinin uluslararası çalışma yasaları oluşturulması önerisini destekleyen bir karar da kabul edildi. Fransız delegelerin genel grevin "sosyalist devrimin başlangıcı" olarak kabul edilmesi yönündeki tasarısı ise Almanların şiddetli muhalefetiyle karşılaşarak oylamada reddedildi.

Bununla birlikte, kongrenin aldığı en dikkat çekici karar, 1 Mayıs'ın işçilerin uluslararası gösteri günü olarak belirlenmesi oldu. Fransız delege Lavigne'nin bu önerisi, sekiz saatlik işgünü için 1 Mayıs 1890'da genel grev yapılmasını öneren AFL'yi destekliyordu. Kongre kararı şöyleydi: "*Kongre, bütün ülkelerde ve bütün kentlerde, belirlenen bir gün, çalışan yığınların devlet mercilerinden Paris Kongresi'nin diğer kararlarının hayata geçirilmesinin yanı sıra, işgünüünün yasal olarak sekiz saatle sınırlandırılmasını talep edeceği büyük bir uluslararası gösteri örgütlemeyi kararlaştırır. Benzer bir gösteri için Amerikan İşçi Federasyonu tarafından Aralık 1888'deki St. Louis konvansiyonunda 1 Mayıs 1890 tarihi belirlenmiş bulunduğundan, bu gün uluslararası gösterinin tarihi olarak kabul edilir. Çeşitli ülkelerde işçiler, gösterilerini o ülkenin şartlarına göre hazırlamalıdır.*" Bu karar sonraki kongreler tarafından da yineleni ve 1 Mayıs gelenekselleşti. Dünya işçilerinin büyük kavga bayramı böylece doğmuş oldu²¹⁴.

Kongrelerin marksist yönelimi

Paris Kongresi, marksizmin dünya işçi hareketinde özellikle de hareketin siyasi kanadında başat hale geldiğini gösterdi. Birinci Enternasyonal'in feshinden sonra geçen on

üç yıl boyunca Marx'ın takipçileri, gelişen çok sayıda işçi sınıfı örgütünde önderlik gerektiğinde gözlerin çevrildiği kişiler haline gelmişti. Marx ve Engels'in rehberliğinde marksistlerin sayısı büyük oranda artmış ve marksist basın katlanarak büyümüştü. Bu durum, marksistlerin bir avuç denecek kadar görece az sayıda olduğu ve siyasi varlığını sürdürebilmek için çeşitli militan sektlere ve sapmalara karşı sürekli mücadele vermek zorunda kaldığı Birinci Enternasyonal dönemine göre köklü bir avantaj sağlıyordu. Bu marksist hegemonya, Birinci Enternasyonal'i felç eden çeşitli sektörlerin tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmiyordu, ancak sonunda çoğu başa çıkılabilir bir düzeye gerilemişti. Prudoncular büyük ölçüde tarih olmuştu, blankistler Fransa'daki küçük bir hizipten başka bir şey değildi, lasalcılar Almanya ve Avusturya'da son demlerini yaşıyordu, bakuninci anarşistler (sendikalist haline gelmemiş olanlar) ise daha çok yalıtık bir sekt durumundaydı.

Marksistlerin sayıca en çok olduğu yer Almanya'ydı, zaten bu ülkedeki Sosyal Demokrat Parti, İkinci Enternasyonal'de 1919'da Komünist Enternasyonal'in kuruluşuna kadar rakipsiz olarak devam edecek olan siyasi önderliğini kurmuş bulunuyordu. Lenin'in daha sonra belirttiği gibi, Alman işçi sınıfı neredeyse yarım yüzyıl boyunca *"tüm dünya için sosyalist örgütlenmenin modeli"*²¹⁵ olmuştu. Alman kapitalizmi süratle genişliyor, parti ve sendikalar hızla büyüyordu. Birinci Enternasyonal günlerinden bu yana çeşitli ülkelerde (çoğunun ciddi teorik yetersizlikleri olsa da) pek çok marksist yazar yetişmişti. Almanya'da Karl Kautsky, bu yazarların başında geliyordu. Babası Çek, annesi Alman olan Kautsky (1854-1938) Avusturya'da doğdu. Engels'in ölümünden sonra, İkinci Enternasyonal'in öne çıkan teorik önderi oldu. 1889 Paris Kongresi'nden kısa bir süre sonra, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin yıllar boyunca diğer sosyalist partilere model oluşturan, ünlü Erfurt programını yazdı. Almanya'da bir demokratik cumhuriyet talebini görmezden gelen, hayati proletarya diktatörlüğü sorununun yanı sıra kapitalist sistemin ortadan kaldırılma yolunun üzerinden atlayan program, bunun dışında Marx ve Engels'in eserlerinde ortaya koydukları genel çizgiyi takip ediyordu.

Daha devrimci bir dönemde yaşayan Birinci Enternasyonal, gerek güncel siyasi gelişmeler nedeniyle gerekse zamanın aşırı solcu güçlü sektörlerinin basıncıyla, kongrelerinde her zaman devrim sorununu ele almak zorunda kalmıştı. Fakat 1889'da, görece daha ılıman bir kapitalist gelişme döneminde çalışan İkinci Enternasyonal, o dönemde İngiltere'deki sekter Hyndman gibi birçok marksist Avrupa devriminin 19. yüzyıl sona ermeden başarıya ulaşmasını bekliyor olsa da, proleter devrimi kendini dayatan acil bir gündem olarak hissetmedi. Kongre, kendini Birinci Enternasyonal'in nihai devrimci perspektifiyle tanımlarken, daha çok militarizme karşı, sekiz saatlik işgünü, işçilerin oy hakkının genişletilmesi, fabrika yasalarının çıkarılması için mücadele gibi, mevcut sınıf mücadelesinin acil görevleri ve elbette sendikaların, kooperatiflerin ve sosyalist işçi partilerinin inşası edilmesi sorunlarıyla ilgilendi.

Sağ tehlike

Güçlü ve sabırsız, sözde devrimci sekte, işçileri kapitalist sınıfla zamansız bir ölüm kalım kavgasına itmek isteyen aşırı solcular Birinci Enternasyonal'in başının belası olmuştur. İkinci Enternasyonal'in belası ise ters yönden, işçi sınıfının mücadele inisiyatifini körelten, işçi hareketini kapitalist sistemin bir küçük burjuva eklentisi konumuna indirmek isteyen sağ oportünizmden geldi. Aşırı solcular çok küçük bir güç durumundaydı. Sonunda yeni Enternasyonal'i hakimiyeti altına alıp iflas ettirecek olan sağ eğilim, daha kuruluş kongresinde en az iki belirgin noktada görünür haldeydi.

Bu sağ alametlerden ilki, "olanakçıların" kendi ayrı kongrelerini düzenlemeye, dolaşısıyla dünya işçi hareketinde devrimci marksistlerin önderliğine meydan okumaya cesaret edecek güçte oldukları gerçeğiydi. Birinci Enternasyonal zamanında güçlü solcu grupların yanı sıra İngiliz sendika liderleri (Odger, Cremer, Applegarth ve diğerleri) ve örgüte bağlı olmayan Almanya'daki lasalcı hareket tarafından temsil edilen, şekillenmekte olan bir sağ kanat mevcuttu. Bunlar, önceki bölümlerde gördüğümüz gibi, Enternasyonal'e azımsanmayacak bir zarar verdi. "Olanakçıların" 1889 Paris Kongresi cüreti, ara dönemde bu tehlikeli sağ eğilimin ne kadar güçlendiğini gösteriyordu. "Olanakçılar" kongresi yakın vadeli hedeflerine ulaşmayı başaramadı fakat salt varlığı bile, ilerideki vahim tehlikelerin uğursuz bir alametiydi.

Sağ eğilimin ikinci belirtisi ise marksist kongrenin kendisinde ortaya çıktı. Dikkatlerden kaçmış olması onu daha az tehlikeli kılmıyordu. Bu, delegelerin iki kongre arasında çalışmalarını yürütecek bir uluslararası merkez belirlememe hatasıydı. Olayların seyri içinde görüleceği gibi, yeni Enternasyonal'in on iki yıl boyunca bir uluslararası önderlik komitesi, bir dünya merkezi, uluslararası yayını, resmi tüzüğü, kesin bir siyasi programı, kararları uygulayacak bir disiplini, hatta resmi bir adı bile olmadı.

Tüm bu açılardan İkinci Enternasyonal, önceki bölümlerde gösterildiği gibi gelişkin bir uluslararası örgütü ve Genel Konseyi, tüzüğü, programı, gazetesi ve adı olan Birinci Enternasyonal'in çok gerisinde kalmıştı. Açıkça ifade etmek gerekirse İkinci Enternasyonal, anarşistlerin uluslararası örgüt anlayışının bile gerisine düşmüştü. Prudoncular ve bakuninciler, ısrarla uluslararası merkezin bir yazışma ve istatistik bürosu olmasını istemişlerdi; fakat İkinci Enternasyonal, kuruluşunda ve sonraki yıllar içinde bu asgari dünya örgütüne bile ulaşamadı.

İkinci Enternasyonal'in elbette Birinci Enternasyonal'in bakunincilerle ölüm kalım savaşı içinde 1872 Lahey Kongresi'nde yaptığı gibi güçlü bir dünya merkezi kurması düşünülemezdi; fakat herhangi bir merkezi organ oluşturmamak, enternasyonalizmi gerektiğinden az vurgulayıp ulusal örgütlenme ve eyleme aşırı vurgu yapmak demektir. Sonunda büyük 1914 hesaplaşmasında ortaya çıktığı gibi, dünya güçleri arasında bir savaş ihtimali daha o günden oluşmaya başlıyordu ve gelecek dönem işçi sınıfı için en büyük tehlike, çeşitli ülkelerde işçi hareketinin, burjuvazinin yükselttiği ulusal basınca teslim olmasıydı.

Sağ oportünizmin kökenleri

İkinci Enternasyonal'de bulunan ve ileride dünya işçilerinin felaketine yol açacak olan sağ oportünist eğilimin iki ana kaynağı vardı. Birincisi ve en tehlikelisi, işverenlerin ücret tavizleriyle kendine yedeklediği ve işçi sınıfının geniş kitlesine karşı grevleri sekteye uğratmak, sendikaların küçük ve bölünmüş kalmasını sağlamak, sınıf bilincine ve işçi sınıfının bağımsız siyasi eylemine karşı mücadele etmek üzere kullanmaya giriştiği vasıflı işçiler ve sendikal bürokrasi arasında ortaya çıkmıştı. Sağ oportünizmin ikinci kaynağı, işçi sınıfının siyasi örgütlerinde liderlik yaparak ya da işçilerin temsilcisi olarak kent, eyalet ve ülke yönetimlerinde koltuk kaparak kariyer yapma peşindeki küçük burjuva entelektüellerdi. Bu unsurlar sürekli olarak işçi politikasını küçük burjuvazi ve kapitalistler için önem taşıyan ılımlı reform programlarına dönüştürme gayreti içindeydi. Genel olarak bu iki oportünist akım İkinci Enternasyonal'in tarihi boyunca serbestçe ve birlikte faaliyet yürüttü. İşçi sınıfı oportünistleri, yalnızca olmasa da esas olarak sendikalarda iş görürken, küçük burjuva entelektüeller daha çok siyasi alanda etkindi. Her iki grup da işçi aristokrasisine dayanıyordu ve ikisi de işçi sınıfının çıkarlarını bir bütün olarak kapitalist sınıfın çıkarlarına tabi kılma eğilimindeydi.

İkinci Enternasyonal kurulduğu sırada sağ oportünizm en çok İngiliz işçi hareketinde gelişmiş bulunuyordu. Bu durum öncelikle, bu dönemde Büyük Britanya'nın başat emperyalist güç olması ve İngiliz işverenlerin esasen sömürge halklarının sırtından çıkartılan aşırı kârlara dayalı, işçi aristokrasisi ve liderlerini satın almaya yönelik emperyalist politikayı ülke içinde yaygın şekilde uygulamakta olmasıydı. Bu maddi ve ideolojik yozlaşmanın sakatlayıcı etkisi, Marx, Engels ve başkalarının uzun süre önce dikkat çekmiş olduğu gibi, son derece belirgindi. Rothstein şöyle diyor: "Geçen yüz yılın '80'leri ve '90'ları, İngiliz işçilerinin sınıf bilincinin en geri düzeyini temsil eder. Eylemlilik, 70'lerin ortalarındaki işçi adaylıkları sırasındaki safça biçimiyle bile, kesin olarak terk edilmişti; işçiler ya liberallere ya da muhafazakarlara oy veriyor, 'devrim' kelimesine küçümsemeyle omuz silkiyor, hatta doğrudan saldırıyordu."²¹⁶ Daha 1879'da Engels, Bernstein'a şöyle yazıyordu: "Şu anda İngiltere'de, kıtadaki anlamda gerçek bir işçi sınıfı hareketinin bulunmadığı kabul edilmelidir."²¹⁷ Bir kuşak önce büyük çartist hareketi yaratmış olan ülkedeki durum buydu.

Patronların ve onların ajanı muhafazakar sendika bürokratlarının siyasi çizgisi, işçi sınıfını Liberal Parti'nin düşünsel önderliği altında tutmak şeklindeydi; fakat 1880'de Henry M. Hyndman'ın önderliğindeki marksistlerin, 1889'da Sosyal Demokrat Federasyon'a dönüşecek bir siyasi grup oluşturması üzerine, burjuvazi bu politikayı bir miktar değiştirmek zorunda kaldı. 1884'te Sidney Webb, George Bernard Shaw ve diğer küçük burjuva radikal entelektüeller tarafından kurulan Fabyen Derneği, bu değişikliğin göstergesiydi. Örgütün asıl maksadı marksizmi içiğış etmek ve işçi sınıfının bağımsız siyasi eylemini zararsızlaştırmaktı. Bu, kapitalistlere en büyük hizmet

olacaktı. Muğlak bir evrimsel sosyalizm vaaz eden fabyenler devrimci marksizmin her ilkesine saldırıyordu. Britanya'da işçilerin marksist olmayan ideolojisi göz önüne alındığında, fabyenler açıkça anti-marksist konumdaydı. Fabyen tarihçi Pearse, derneğin ilk kazanımının İngiltere'de marksizmin büyüsunü bozmak olduğunu belirtiyor²¹⁸.

Sidney Webb ve arkadaşları, *“sıradan ve saygın İngilizler için, sosyalist olmayı liberal ya da muhafazakar olmak kadar kolay ve doğal”*²¹⁹ hale getirmeye koyuldu. *“Sosyalizmin İngiltere’de matematiğin dört işlemiyle, On Emir’le, İngiliz bayrağıyla tutarlı olması kaçınılmazdı. Kamulaştırmaya yer yoktu”*²²⁰ diyen Webb, şunu belirtiyordu: *“İngiliz sosyalizminin kurucusu Karl Marx değil, Robert Owen’dı. Owen ise ‘sınıf savaşı’ değil, insanların kardeşliği öğretisini vaaz ediyordu.”*²²¹ Muğlak sosyalist hedefleriyle fabyenizm, kapitalist sisteme zararsız bir küçük burjuva reform hareketiydi. 1880’lerin muhafazakar sendika liderleri arasında etkisini hızla yayan bu akım, gerçekte bugün de İngiliz İşçi Partisi’nin ideolojisinde baskın durumdadır.

Oportünizm ABD’de de işçi hareketinde kök salmaya başlamıştı. Dönemin gerici sendika bürokratlarının karakteristik örneklerinden, zaten açıkça anti-sosyalist olan Demiryolu Makinistleri Sendikası lideri Terence V. Powderly ile P.M. Arthur ve Gompers’in AFL liderleri, gelecek kuşakların alabildiğine çürümüş bürokrasisinin temellerini atmakla meşguldü. Fransa’da ise brusist “olanakçı” hareketin varlığı, bu ülkede de sağ oportünizmin başladığını gösteriyordu. Sadece birkaç yıl sonra Fransız burjuvazisinin Fransa’daki sosyalist liderleri satın almaya dönük hayasız girişimi İkinci Enternasyonal’i baştan başa sarsacaktı.

Büyük kapitalist ülkeler arasında o sırada oportünizmin en az geliştiği yer Almanya’ydı. Burada marksistler işçi hareketi üzerinde, gerek sendikal gerekse siyasi bakımdan güçlü bir denetime sahipti ve parti, bileşim olarak benzerleri arasında en proleter olanıydı²²². Sağ kanat halen görece küçük ve etkisizdi. Bu durum öncelikle, aristokratik ve yarı feodal devletiyle Almanya’nın o sırada henüz bir kapitalist güç haline yeni dönüşüyor olması, egemen sınıfının işçi aristokrasisini, sendika ve parti bürokrasisini satın almaya yönelik bilindik politikasını henüz tam olarak geliştirememiş olmasının sonucuuydu.

Alman Sosyal Demokrat Partisi’nin anti-sosyalist yasalara göre hâlâ illegal sayılması da partinin militanlığını geliştiren ve sayısız küçük burjuva oportünist kariyeristi partiden uzaklaştıran bir durumdu. Sendikalar da çok sayıda ciddi yasal engellemeler altında faaliyet yürütüyordu. Alman emperyalizminin doğuşuyla sonraki yıllarda Alman işçi hareketi derin bir yozlaşma yaşadı ve İkinci Enternasyonal’de sağ oportünizm zehrinin ana kaynağı haline geldi. Fakat 1889’da Almanya halen dünyadaki en güçlü marksist merkez durumundaydı; tüm Enternasyonal onun önderliğini izliyordu.

16. Bölüm

Brüksel, Zürih ve Londra (1891-1896)

İkinci Enternasyonal ikinci, üçüncü ve dördüncü kongreleri sırasıyla Brüksel (Ağustos 1891), Zürih (Ağustos 1893) ve Londra'da (Temmuz 1896) topladı. Kapitalizm bu yıllarda Avrupa ve Amerika'da hızla geliyordu. Sanayileşme hızla ilerliyor, tekeller kapitalizm ve emperyalizm baskın duruma geliyor, büyük güçler Afrika'yı aralarında paylaşıyordu. İngiltere yoğun şekilde sermaye ihraç ediyordu. Büyük devletler arasında uluslararası gerilimlerin keskinleştiği, kapitalist ülkelerde de sınıf mücadelesinin yükseldiği bir dönemdi.

Bu yıllarda İkinci Enternasyonal ve kapsadığı işçi sendikaları, kooperatifleri ve partilerde de buna paralel gelişme yaşandı. Almanya'da anti-sosyalist yasaların Reichstag tarafından 169'a karşı 98 oyla 25 Ocak 1890'da kaldırılması, uluslararası işçi hareketinin bütünü için güçlü bir itki oldu²²³. Bu dönemin öne çıkan grevlerinden biri, İngiltere'de 200 bin işçinin katıldığı 1893 kömür madencileri greviydi. ABD'de sınıf mücadelesi özellikle keskin seyrediyordu; Homestead çelik işçilerinin 1892'deki grevi, aynı yıl New Orleans genel grevi, 1893 büyük kömür işçileri grevi, 1894 ulusal demiryolu (ARU) grevi ve 1890'ların başlarında batıdaki madencilerin çeşitli grevleri gibi sert mücadeleler döneme damgasını vurdu. Amerika'daki bu büyük grevlerin her biri, neredeyse yerel birer iç savaş şeklinde yaşanıyordu.

Büyüyen sağ oportünizm

İkinci Enternasyonal bu dönemde genel olarak marksist bir konum aldı, fakat incelediğimiz bu üç kongrenin en belirgin ve olumsuz özelliği, sürekli artan bir sağ eğilim sergilemeleriydi. Yirmi yıl sonra yalnızca Enternasyonal değil tüm dünya için feci sonuçlar doğuracak olan bu eğilim, üç kongrenin gündemlerinde giderek artan bir tempoyla kendini gösterdi. Öyle ki, Londra kongresinin sonunda, henüz programını ve örgütlenmesini olgunlaştırmamış olsa da, Enternasyonal'de kesin bir şekilde büyüyen bir sağ kanat vardı. Bu kongrelerin gündeminde olup da büyüyen sağ eğilimin belirgin şekilde hissedilmediği hiçbir önemli başlık yoktu.

Sağ eğilimin en açık ortaya çıktığı gündem dünya işçileri için birincil önemdeki ulus-

lararası 1 Mayıs sorunu oldu. Alman ve İngiliz oportünistleri, güçlenen işçi sınıfının şalterleri indireceği büyük gösterisine sahne olacak, sekiz saatlik işgünü ve diğer güncel taleplerinin altını çizerek 1 Mayıs eylemi fikrine hem Brüksel hem de Zürih kongrelerinde karşı çıktılar. Oportünistler, 1 Mayıs gösterisini mayısın ilk Pazar gününe çevirmeyi savunuyordu; böylece eylemin mücadeleci karakteri bütünüyle yumuşatılmış olacaktı. Lenz şöyle diyor: “*Almanlar, sahip oldukları güç dağılımına göre düşünüldüğünde, Paris Kongresi’nde 1 Mayıs kararını hayata geçirmek için diğer partilerden daha az çaba harcadı.*”²²⁴ Nihayet 1893 Zürih Kongresi’nde Almanlar, 1 Mayıs kutlamalarının yöntemini, oportünist çizgilerini serbestçe hayata geçirebilmeleri anlamına gelmek üzere, her partinin kendisine bırakma tavrını benimsedi. Fransızlar ve diğer delegeler, 1 Mayıs’ın bu şekilde iğdiş edilmesine karşı enerjik bir mücadele verdiler. Bu ve benzeri tartışmalarda Alman liderler, siyasi konularda Enternasyonal’in kendilerine “dayatmada bulunmasına” izin vermeyeceklerini de açıkça dile getirdiler.

Bu üç kongrede sağ oportünizmin gücüne başka bir örnek, anarşistlere karşı mücadelenin kimi yönlerinde gizliydi. Anarşistler Brüksel ve Zürih Kongreleri’nde anlaşmazlık konusuydu ancak sonunda Londra’da (1896) marksistler, siyasi eylemin kabul edilmesini Enternasyonal’e üyelik şartı haline getiren bir karar alarak anarşistleri dışladı. Kararı kabul etmeyen anarşistler, örgütten kesin olarak ayrıldı. Bebel’in kaleme aldığı kararın katı hükümleri anarko-sendikalist sendikaları da uzaklaştırabilirdi ancak kongre 57’ye karşı 56 oyla onları dışlamadı²²⁵. Ne var ki bu doğru kararla küçük burjuva ultra-solcularla arasına sınır çeken İkinci Enternasyonal, kapılarını sağa daima ardına kadar açık tuttu. Bu çizginin en önemli sonucu, 1894’te Fransa’daki 30 burjuva radikal parlamento üyesinden oluşan Jaurés-Millerand-Viviani grubunun (Engels’in tavsiyesinin aksine) üyeliğe kabul edilmesi oldu. Bu gerici adım, ilerideki birkaç yıl içinde tüm Enternasyonal’de çok daha vahim sonuçlara yol açacaktı.

Savaş tehlikesine karşı mücadele

Savaş sorunu, Birinci Enternasyonal’in hemen her kongresinde dünya işçi hareketinin ilgilenmek zorunda kaldığı konulardan biri olmuştur. Fakat bu erken dönemde tehlike, İngiltere’nin 1861 Amerikan İç Savaşı’na karışması, 1866 Prusya-Avusturya savaşı ve 1870 Fransa-Almanya savaşında olduğu gibi, daha çok ulusal savaşlardan geliyordu. Bununla birlikte İkinci Enternasyonal, başından itibaren, çok daha ciddi bir savaş tehlikesiyle karşı karşıya oldu. Bu, genel bir Avrupa emperyalist savaşı ihtimaliydi. Giderek emperyalistleşen ve doymak bilmez bir açgözlülük sergileyen büyük Avrupa devletleri, 1914’e gelindiğinde Engels’in uzun zaman öncesinden görmüş olduğu 1. Dünya Savaşı’nda çatışacak savaş ittifaklarını daha o günden şekillendirmeye başlamışlardı²²⁶. Almanya, Avusturya ve İtalya 1882’de Üçlü İttifak’ı kurmuş, Fransa, Rusya ve İngiltere ise 1907’de sonuçlanacak Üçlü Antant’ı oluşturma çabalarını 1894’te başlatmıştı. Bu ne-

denle Brüksel, Zürih ve Londra'daki uluslararası sosyalist kongreler, büyüyen bu savaş tehlikesini yoğun olarak tartıştı ve İkinci Enternasyonal'de güçlenen sağ oportünizm burada da kendini belirgin bir şekilde gösterdi.

Brüksel Kongresi'nde (1891) alınan kararlar çok devrimci bir söylemle işçilerin yükselen Avrupa çapındaki bir savaş tehlikesini göğüsleyebilmek için savaş tehdidini enerjik bir şekilde protesto etmesi ve uluslararası örgütlülüklerini güçlendirmesi gerektiğini belirtiyordu. Zürih (1893) kongresi, işçilerin genel silahsızlanma için mücadele etmesi ve parlamentodaki temsilcilerinin savaş kredilerine karşı oy kullanması gerektiğini ekliyordu. Londra (1896) kongresi ise sürekli orduların kaldırılmasını, halkın silahlanmasını, tarafsız mahkemelerin oluşturulmasını, savaş referandumu vb. istedi.

Üç kongrede de anarşistler ve anarko-sendikalistler bu önlemlerin karşısına, savaş çıkması halinde genel greve gidilmesini öngören tekliflerle çıktı. Bu projenin başlıca sözlüsü Hollanda'dan Domela Nieuwenhuis oldu. Nieuwenhuis (1846-1919), sosyal demokrat bir parlamenterken, 1894'te anarşistlere katılmıştı. Genel grev önerileri genelde, Birinci Enternasyonal'in Brüksel (1868) kongresinde alınan (Marx'ın mevcut şartlarda ütopyacı bularak eleştirdiği), ülkelerinde savaş çıktığında işçileri iş bırakmaya çağıran karara paraleldi.

Savaş karşısında bir silah olarak genel grev 1891, 1893 ve 1896 kongrelerinde oylanarak, özellikle Almanların şiddetli muhalefetiyle reddedildi. Sosyalist liderler genelde bu vesileyle, genel greve başvurmayı, her şartta tümenden mahkum eden bir tutum aldılar. Zürih kongresinde Plehanov, komitenin görüşünü şöyle açıklıyordu: *"Genel grev, proletarya bunu uygulayacak araçlara sahip olmadığından, bugünün toplumunda imkansızdır. Öte yandan, genel grev yapabilecek bir konumda olması, proletaryanın iktisadi gücü zaten denetimi altına almış olması demektir ki, bu durumda bir genel grev saçmalıktan ibaret olacaktır."*²²⁷

Marx'ın öne sürdüğü ve ileriki yıllarda Lenin'in iyice netleştirdiği gibi, anarşist ve sendikalistlerin yaklaşan savaşı bir genel grevle basitçe durdurabileceklerini düşünürken yanıldıkları açıktı. Bununla birlikte, İkinci Enternasyonal'in genel grevi, giderek sağ sosyal demokratların çizgisine dönüşen ilkesel olarak reddetme tutumu, kaba bir oportünizmdi. İngiliz işçilerin 1842'deki çartist hareketinin, Amerikalı işçilerin 1886'daki sekiz saatlik işgücü grevinin, Belçikalı işçilerin seçme hakkı için 1892'deki grevinin ve sonraki yıllarda dünyanın başka pek çok yerinde yaşanan mücadele deneyimlerinin göstermiş olduğu gibi²²⁸, işçi sınıfı bu güçlü silahı terk etme taraftarı değildi.

Savaş karşıtı tartışmalarda, 1914 büyük ihanetinin ideolojik zemini halini alacak olan "anayurdun savunulması" anlayışı da şekillenmeye başlamıştı. Bu görüş, Almanya'nın ultra-gerici Rusya'dan gelecek bir saldırı karşısında, muhtemelen Fransa'yla ittifak halinde, kendini savunmak zorunda olacağı şeklindeydi. 1893'te Engels, Rus çarlığı karşısında Almanya'nın ulusal savunmasını tercih ediyordu²²⁹. Bizzat "kılıç kuşanacağını"

söylerken Bebel'in, yine, Rus halkının Alman ordusunu kurtarıcı olarak karşılayacağını söylerken Plehanov'un aklındakinin bu tür bir savaş olduğu şüphesizdi. Ancak, Stalin'in daha sonra işaret ettiği gibi, Engels'in bakış açısı yanlıştı²³⁰; doksanlarda şekillenmeye başlayan savaş, büyük bir emperyalist savaş olacaktı. Alman sağ sosyal demokratlarının katılmaya hazır olduğu şey ise Rusya'yı kurtaracak bir devrimci savaş değil, burjuva Almanya'nın şovenist savunusuydu.

Reformizm ile devrimci ideoloji karşı karşıya

Kapitalizmin hızla genişlediği ve tüm işçi örgütlerinin düzenli olarak güçlendiği, siyasi ufukta ise erken bir proleter devrim belirtisi görülmediği 1890'lar boyunca, gündelik mücadelenin acil talepleri zorunlu olarak hareketin asıl gündemi oldu. Bununla birlikte İkinci Enternasyonal, bu kısmi talepleri aşırı vurgulayan, eksiksiz bir marksist ideolojinin geliştirilmesini önemsizleştiren belirgin bir sağ yönelim içindeydi. Bu tutum en kaba halinde sosyalizmin devrimci hedeflerini açıkça reddetmeye kadar varıyordu. O zamanki solun da belirttiği gibi, mesele "reform mu, devrim mi?" meselesiydi; Enternasyonal liderleri salt acil talepleri devrimci ideoloji pahasına giderek daha da fazla öne çıkardı.

Enternasyonal'in bu dönemki kongrelerinde genel siyasi program tartışmaları daha çok "taktikler" başlığında açıldı. Alman delegasyon ise bu tür "taktik" konularının her ülkenin kendi partisnin alanına girdiği iddiasıyla, kapsamlı tartışmalara genellikle karşı çıktı. Enternasyonal'in bu hayati meseleye nasıl yaklaştığı, Zürih (1893) kongresinin "taktik" sorunları üzerine kararında berrak bir şekilde betimleniyordu. Tüm ağırlığı acil talepler için mücadeleye veren karar, sosyalizmin devrimci hedeflerini neredeyse tümünden bir kenara atıyordu. Lenz, kararı şöyle özetliyor: *"işçileri ilkesiz uzlaşmaya karşı uyarıp, devrimci hedeflerini asla gözden kaybetmemelerini salık veren karar; bununla birlikte, baştan sona reformist bir devlet anlayışıyla, burjuva devletin yakılıp proleter devletin yaratılmasından değil, kapitalist düzenin organlarının, yani bürokrasisi ve silahlı kuvvetleriyle burjuva devletin proletaryayı özgürleştirecek araçlara dönüştürülmesinden söz ediyordu."*²³¹

İkinci Enternasyonal'in lider partisi durumundaki Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde sağ oportünizme ve reformizme doğru yönelim, Enternasyonal kongrelerinden daha açık bir şekilde görülmüyordu. *Komünist Manifesto* gibi belgeler, müzeli sayılarak günden güne daha geri plana atılıyordu. Bunu gösteren gelişmelerden ilki, Kautsky tarafından yazılan ve tüm dünyada sosyalist partiler için model haline gelen 1891 Erfurt programıydı. Devrimci tahlillerle dolu program, devrim ve proletarya diktatörlüğü temel sorunu konusunda ya kem küm ediyor ya da konunun tamamen üzerinden atılıyordu²³². Programda Almanya için cumhuriyet talebi de yoktu. Bu yıllarda Georg von Vollmar'ın ortaya koyduğu oportünist program ise daha tehlikeli bir işaretti. Enternasyonal'in

önde gelen reformistleri İngiliz fabyenlerden bolca ilham alan von Vollmar, sosyalizme giden yol olarak kısmi taleplerin adım adım kazanılmasını savunuyor, partinin zengin köylülükle ittifak kurmasını öneriyor, Üçlü İttifak'ı barışın güvencesi olarak niteliyor, burjuva partilerle bir işbirliği politikası öne sürüyordu. Alman partisi bu küçük-burjuva reformistin üyeliğini içine sindirebildi.

Engels'in Mart 1895'te, Marx'ın *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri* eserine yazdığı önsözün başına gelenler de, Alman hareketinde büyüyen reformizmin dikkat çekici bir ifadesiydi. Metinde Engels, modern askeri tekniklerin, kentlerde devrimlerin geleneksel yöntemi olan barikat savaşlarını daha da zorlaştırdığını söylüyordu. Liebknecht'in editörlüğündeki *Vorwärts*, metni yayımlarken kilit önemdeki bazı pasajları (sağ kanadın görüşünü paylaşarak) Engels'in devrimde silahlı ayaklanma perspektifini terk ettiği anlamına gelecek şekilde çıkardı. Alman parti önderliğinin Marx'ın 1875 Gotha programına yönelik eleştirilerini örtbas ettiği hatırlanacaktır; Engels'in 1891 Erfurt programı eleştirisi de 10 yıl boyunca yayımlanmadı²³³.

Engels'in önsözünde çıkarılan önemli pasaj şöyleydi: *"Bu söylenenler, sokak savaşının bundan sonra artık hiçbir rol oynamayacağı anlamına mı geliyor? Kesinlikle hayır. Yalnızca, 1848'den bu yana, koşulların sivil savaşçılar için çok daha elverişsiz, askerler için çok daha elverişli hale geldiği anlamına geliyor. Dolayısıyla, gelecekteki bir sokak savaşı, ancak, bu elverişsiz durumun başka etkenler tarafından dengelenmesi halinde zaferle sonuçlanabilir. Bu nedenle, büyük bir devrimin başlangıcında, bu devrimin ileri aşamalarında daha az görülecek ve daha büyük güçlerle yürütülmesi gerekecek. Ama bu güçler, büyük olasılıkla, tüm Büyük Fransız Devrimi boyunca ve 4 Eylül ile 31 Ekim'de Paris'te olduğu gibi, açık saldırıyı pasif barikat taktiğine tercih edecek."*²³⁴

Engels'in önsözünde yapılan bu büyük çarpıtma, sonraki yıllar boyunca reformistler tarafından sol kanada karşı etkili şekilde kullanıldı. Fakat daha sonra gerçekleşecek birçok devrim, sosyal demokrat oportünistlerin iddialarının aksine, burjuvazinin ileri askeri tekniklerinin, hemen her zaman silahlı kuvvetlerin geniş kesimlerini yanına çekebilen, ayaklanmış devrimci halka karşı nihai korunma sağlamadığını kanıtlayacaktı.

Solun mücadelesi

Enternasyonal'de sağ kanadın gelişen etkinliği, programı ve örgütlenmesi karşısında solun mücadelesi yalnızca kısmen etkili olabildi. O dönemde, birçok durumda Marx ve Birinci Enternasyonal'in hayati önem taşıyan derslerini unutma eğilimindeki sol, belirlirli bir programa sahip değildi. Belirmeye başlayan merkezci eğilimlerden de kendini tam olarak ayırıştırabilmiş değildi. Kararsız merkezcilikten, en üst düzeyde bir siyasi kavrayış gerektiren böyle bir ayrışma, sınıf mücadelesi çok daha yüksek bir gelişim evresine ulaşınca kadar, yani 1. Dünya Savaşı ve Rus Devrimi'ne kadar tam olarak gerçekleşmezdi ve gerçekleşmedi de.

Sonunda merkez haline gelecek olan Bebel'ler, Kautsky'ler, Plehanov'lar ve diğerleri, daha o dönemde kimi sağ eğilimler sergilemekteydi. Fakat marksizmin başlıca unsurlarına hâlâ sahip çıkıyorlardı. Dahası "ortodoks" marksist olmakla övünüyorlardı. Merkezciliklerini kristalize edecek ve sonunda bu eğilimi sağ kanatla ittifaka zorlayacak ciddi devrimci görevlerle henüz karşılaşmamışlardı. Bu "ortodoks" marksistlerin (Kautsky eğiliminin liderleri) başından beri giderek artan kararsızlığı, şüphesiz sağ kanat için azımsanmayacak bir koruma ve kamuflaj sağladı.

Dönemin uluslararası "sol" kanadı bu yüzden, Rosa Luxemburg, Clara Zetkin ve Franz Mehring gibi kararlı savaşıçların yanı sıra çok sayıda yarı oportünisti ve reformisti de barındıran geniş ve biçimsiz bir grup durumundaydı. İkinci Enternasyonal'de zamanın önde gelen "ortodoks" önderleri Kautsky, Guesde ve Plehanov, hiçbir zaman komünist haline gelmeyecekti. Bu geniş grup, İngiltere'de Fabyenlerde, Almanya'da ise Von Vollmar destekçilerinde örneği görülen, yükselen aşırı sağ kanadın oluşturduğu asıl tehlikeye veryansın ediyordu; fakat kendi içinde pek çok sağ hata ve sapmayı da barındırmayı sürdürüyordu.

Engels, solun bu genel mücadelesine uzun yıllar boyunca önderlik etti. Fakat "ortodoks" marksist liderlerin desteğini aldığı şüpheliydi. Erfurt programındaki tartışmalı formülasyonlarıyla Kautsky ve Alman partisinin siyasi çizgisini militanca eleştirisiz savunan Bebel ve Liebknecht, Almanya'da ve bir bütün olarak Enternasyonal'de büyüyen sağ kanada karşı mücadeleyi sık sık sekteye uğrattı.

Marx, Ekim 1877'de Sorge'a yazdığı bir mektupta Alman sosyal demokrasisinde baş veren oportünizmi şöyle eleştirmişti: "*Almanya'daki partimizde, kitleler ('işçi'ler) içinde yöneticiler (üst sınıf) arasındaki kadar fazla olmamakla beraber, kokuşmuş bir ruh kendini hissettiriyor.*"²³⁵ Ardından da partideki tehlikeli eğilimleri betimleyerek devam ediyordu. Engels ise Mart 1883'te Bernstein'a mektubunda "*küçük burjuva ve filisten eğilimlerin parti içinde yerleşmesine karşı ilk günden itibaren büyük bir mücadele verdik*"²³⁶ diyordu. Marx'ın kapsamlı Gotha programı eleştirisi ve daha sonra Engels'in Erfurt programına yönelik sert eleştirisi, bu iki büyük önderin Bakunin'e karşı olduğu gibi İngiliz oportünistlerine ve Alman küçük burjuva sosyalistlerine karşı yürüttüğü iki cepheli (sağa ve aşırı-sola karşı) mücadelenin sadece iki göstergesiydi. Yine de Engels, sağ kanada karşı verdiği uzun soluklu mücadelesine rağmen, oportünizmin Alman partisini ölümcül şekilde ele geçirmekte olduğunu tam olarak anlayamadı. Haziran 1895'te Becker'e şöyle yazıyordu: "*Almanya gibi küçük burjuva bir ülkede partinin 'eğitilmiş bir küçük burjuva sağ kanadı da olmak zorunda; parti, karar anında bunu silkip atar.*"²³⁷ Maalesef, sonraki birçok iç mücadelede parti sağ kanadı kontrol altına almış ya da yenilgiye uğratmış olsa da, 1914'teki büyük kriz anı ve kararlı devrimci eylem zorunluluğu gelip çatığında, çürümüş sağ kanadı silkip atamayacaktı.

Friedrich Engels'in ölümü

5 Ağustos 1895'te işçi alemi, Friedrich Engels'in ölümüyle sarsıldı. Engels İngiltere'de gırtlak kanseri nedeniyle hayata gözlerini yumduğunda 75 yaşındaydı. Cenazesi yakıldıktan sonra vasiyeti gereği külleri denize serpildi. Dünya işçileri bu büyük marksist önderin ölümüyle, parlak bir düşünürünü ve Marx'ın yiğit silah arkadaşını kaybetmiş oldu²³⁸.

Engels neredeyse öldüğü güne kadar siyaseten aktifti. Marx'ın 1883'teki ölümünün ardından, planlamış olduğu bilimsel çalışmalarını bir yana bırakarak, sonraki onbir yılını esas olarak *Kapital*'in ikinci ve üçüncü ciltlerini son haline getirmeye ayırdı. Marx bu büyük eserinin sadece birinci cildini bitirebilmiş, gerisi büyük ölçüde, sadece kısmen düzenlenmiş notlar halinde kalmıştı. Engels tüm bu malzemeyi birleştirip yapıta nihai şeklini vererek devasa bir görevi yerine getirdi. Son günlerinde Birinci Enternasyonal'in tarihini yazmaya hazırlanıyordu ama maalesef bu çalışmaya girişmeden hayatını kaybetti.

Engels, uluslararası işçi hareketine günü gününe pratik siyasi rehberlik yapmakla da yoğun şekilde meşgul oldu. İki Enternasyonal arasında kalan dönemde Engels, ölümüne kadar Marx'la birlikte, eski UİD Genel Konseyi'nin önderlik rolünü büyük ölçüde üstlenmişti. İkinci Enternasyonal kurulduktan sonra bile, yukarıda belirttiğimiz gibi yeni Enternasyonal on yıl herhangi bir resmi dünya örgütü, yayını ve merkezi olmaksızın çalıştığı için, Engels bu işlevi yerine getirmeyi sürdürdü. Gerçekten de Engels, genel olarak dünya sosyalizminin önderi olarak görüldü ve yıllarca dünyanın her yerindeki sosyalist partilerle yakın temas halinde oldu. ABD'yi ziyaret etti ve uzun yıllar boyunca Amerikan sosyalist hareketinin yakın dostu ve rehberi oldu. Fransa, Almanya, Polonya, İspanya, Rusya, Amerika ve daha sonra birçok ülkedeki partilere yazdığı sayısız mektup, klasik marksist eserler arasında yer aldı.

Parlak dehası, mütevazılığı ve yorulmak bilmezliğiyle Friedrich Engels, dünya işçilerinin düşüncesine ve kavgasına pek çok ve büyük katkılarda bulundu. Sosyalizmin kurucu ustalarından Engels'in adı, büyük yoldaşı Karl Marx'la birlikte uluslararası proletaryanın hafızasındaki saygın yerini daima koruyacak.

17. Bölüm

Uluslararası Sendikal Hareket

Sendikalar, münhasıran işçilerden oluşması, doğrudan üretimin ve sömürünün gerçeğe geçtiği noktada, işyerlerinde örgütlenmesi, işçilerin ana kitlesini kucaklaması, normalde öncelikle çalışan yığınların ücret, çalışma saatleri ve şartları gibi acil sorunlarıyla ilgilenmesi nedeniyle, işçi sınıfının temel kitle örgütleridir. Sendikalar her zaman olmasa da genellikle belli bir ülkede işçi sınıfı tarafından oluşturulan, ister gelişkin işçi örgütleri biçiminde isterse ilkel “dostluk dernekleri” biçiminde olsun, ilk örgüt tipidir.

Sendikalar siyasi eyleme girme düzeyine ulaştığında, bunu parlamenter komiteler, işçi partileri ya da marksist partiler biçiminde belirli siyasi örgütler kurarak veya bunları destekleyerek yapar. Sendikalar esasen, siyasi kampanyaları başarıyla yürütmek için gereken donanımdan yoksundur. 1900 yılına gelindiğinde, düzenli bir şekilde büyüyen sendikalar, onlarca yıllık mücadele sonucunda yasal olarak örgütlenme hakkını Orta Batı Avrupa’da ve ABD’de genelde kazanmış bulunuyordu; fakat özellikle ABD’de bu hak hâlâ patronların şiddetli saldırıları altındaydı. Bu tarihlerde Rusya ve Doğu Avrupa’nın genelinde ise sendikalar, işçilerin örgütlenmek için sürekli kahramanca çaba sarfetmesine rağmen, yasal varlık kazanamamıştı ve terör koşulları altında yaşıyordu.

Kapitalizmin ilk adımlarını attığı yer olan İngiltere, sendikaların da doğum yeri idi. Burada daha onsekizinci yüzyılın ortalarında sendikalara rastlanıyordu. Diğer ülkelerin işçileri kendi sınıf örgütlerini kurarken İngiliz işçi sınıfından çok şey öğrendiler; fakat aynı zamanda, her ülkenin özgün şartları da sendikaları derinden etkiledi. Bu yüzden sendikalar, 20. yüzyılın başında üç ana kategoriye ayrılmaktaydı; saf sendikalistler, sosyal demokrat sendikalar ve anarko-sendikalistler. Birkaç Avrupa ülkesinde ayrıca Papa 13. Leo’nun 1891 tarihli *De Rerum Novarum** genelgesi temelinde örgütlenen birkaç

* *De Rerum Novarum* (Yeni Şeyler Hakkında) Genelgesi: Papa 13. Leo tarafından 15 Mayıs 1891 tarihinde tüm Katolik kardinalleri arasında dolaşıma sokulan, “Emek ve Sermayenin Hak ve Ödevleri” alt başlıklı genelge. Genelge işçilerin mevcut sefalet koşullarının yarattığı tehlikeye dikkat çekiyor, sermaye ve emek arasında haklar ve karşılıklı ödevler çerçevesinde bir uzlaşma öneriyordu. Bir sınıf uzlaşmacılığı ve ilkel bir korporatizm örneği olarak gösterilebilecek olan belge, güçlü bir antikomünist ideolojiyle yazılmıştı ve işçilerin ödevleri arasında “şiddete başvurmamak, ayaklanma çıkartmamak, habis prensipleri yayan

küçük Katolik sendika da mevcuttu.

Saf sendikalizm

Bugün neredeyse nesli tükenmiş olan klasik biçimiyle saf sendikalizm ya da Lenin'in adlandırmasıyla "ekonomizm", kapitalizmin gizli ya da açıkça kabulüyle karakterize olmaktaydı. Sınıf bilinci düzeyi geri, enternasyonalizm ruhu zayıftı; vasıflı işçilerin, sınıfın geniş kitlesi pahasına korunması ilkesine dayalıydı. Bu çizgi işverenlerin işçi aristokrasisini ve sendikal bürokrasiyi satın alma politikasıyla tamamen örtüyordu. Genelde vasıflı işçilerden oluşan, mesleki temelde kurulu bu sendikalar, sınıf dayanışmasının zayıflığıyla, grevlerde çoğunlukla gemisini kurtaran kaptan felsefesiyle hareket etti. Faaliyetleri genelde en temel ekonomik sorunlarla sınırlıydı. Siyasi konularda burjuvazinin liberal kesimlerinin peşine takıldılar; liderlerinin sloganı "sendikalarda siyasete hayır"dı, yani işçi sınıfı siyasetine hayır.

Burjuva iktisadını benimseyen saf sendikalizm, marksist teoriyi küçümseyen, herhangi bir somut perspektiften yoksun anlayışıyla, gününbirlik faaliyet yürüttü. Daha 1883'te, Samuel Gompers'in yakın çalışma arkadaşı (daha önceleri sosyalist olan) Strasser, bir ABD Senato Komisyonu'nda bu ilkel çizgiyi şöyle ifade etmişti: *"Hiçbir nihai amacımız yok. Gününbirlik hareket ediyoruz. Sadece yakın hedefler için, birkaç yıl içinde gerçekleştirilebilecek hedefler için mücadele ediyoruz. (...) Daha iyi giyinmek, daha iyi yaşamak, genel olarak daha iyi yurttaşlar haline gelmek istiyoruz."*²³⁹

Saf sendikalizmin "vatanı," Büyük Britanya ve beyazların egemenliğindeki sömürge-lerin (Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika) yanı sıra ABD'ydı. Bu tür sendikalizm, gerçek ücretlerde özellikle de vasıflı işçiler bakımından bazı küçük iyileşmelerin görüldüğü, rekabetçi kapitalizmin yükseliş dönemiyle emperyalizmin ilk evresine özgüydü. Öte yandan, İngiltere ve ABD'de işçi sınıfının oluşmakta olduğu kapitalizmin ilk aşamalarında sendikalar 1830'ların Amerikan sendikalarında ve 1840'ların İngiliz çartist hareketinde görüldüğü gibi, devrimci değilse bile radikaldi. 1900'e gelindiğinde Britanya'da sendikaların toplam üye sayısı 1 milyon 972 bine²⁴⁰ Amerika'da 580 bini AFL'ye bağlı olmak üzere 800 bine ulaşmıştı²⁴¹.

İngiliz işçi sınıfı 1900'e gelindiğinde, saf sendikalizm aşamasını geride bırakmaya başlamıştı. Bunun nedeni temel olarak İngiliz emperyalizminin, şiddetli kapitalist rekabet dünyasında artan ekonomik güçlükleriydi. Her ikisi de Marksist örgütler olan, 1881'de Hyndman'ın öncülük ettiği Sosyal Demokratik Federasyon'un ve 1882'de Sosyalist Birlik'in; ardından revizyonist sosyal demokrat Keir Hardie öncülüğünde 1893'te Bağımsız İşçi Partisi'nin kurulması ve 1899'da sendikalar tarafından İşçi Temsilcileri Komitesi'nin oluşturulmasıyla artan politizasyon işçi hareketinin ilerleyişine damga

insanlara itibar etmemek" bulunuyordu. Genelgenin tam metni için Bkz: en.wikisource.org/wiki/Rerum_Novarum#20 (ç.n.).

vurdu. Bu sonuncusu, beş yıl sonra, özellikle oportünist Fabyen bir önderlik altında (MacDonald, Hardie, Burns, Snowden vb.) İşçi Partisi'ne dönüşecekti²⁴².

Genel olarak saf sendikalizm, marksist partilerden çok daha önce ortaya çıkmıştır; bunun nedeni, belirli ülkelerde işçilerin, hakları için siyasi mücadele yürütürken karşılaştıkları sorunların daha az şiddetli olmasıdır²⁴³. Buralarda işçiler, sınıfsal siyasi harekete geçme noktasına ulaştığında, tipik sosyal demokrat partileri desteklemek yerine, geniş işçi partileri oluşturdu.

ABD'de ise saf sendikalizmin aşılması süreci çok daha yavaş seyretti. Bunun esas nedeni Amerikan emperyalizminin kapitalist dünya ekonomisi içinde güçlü konumuydu. Sendikal ilkelik Amerika'da, diğer ülkelerden çok daha derin bir musibetti. 1900'de Amerikan İşçi Federasyonu'nun başında, açık bir sosyalizm düşmanı olan Samuel Gompers (1850-1924) bulunuyordu. Demokrat ve cumhuriyetçi partilere bağlılığını gizlemeyen pek çok sendika yöneticisi, dünya emek çevrelerinde benzeri görülmemiş derecede bireysel yozlaşmaya batmış durumdaydı. Sendikalardan pervasızca para alıyor, patronlara "grev teminatı" satıyor, zencileri ve kadınları sendikalara ve sanayiye sokmuyor, şirketlerle vasıfsız işçileri örgütsüz bırakma anlaşmaları yapıyor ve sendikaları silah zoruyla yönetiyorlardı. Sınıf işbirliği ilkeleri, sosyalizm baş düşmanları, sendika kontratlarının kutsallığı ise sloganlarıydı. Mesleki birlikçi tavırlarıyla sayısız grevi baltadılar ve işçi hareketini sistematik şekilde siyasi bakımdan iktidarsız bıraktılar. Pek çoğu, çeşitli biçimlerde yolsuzluklarla servet sahibi oldu.

Amerikalı sosyalistler 1900-01'de De Leon'un sekter Sosyalist İşçi Partisi'nden koparak, Debs ve Hillquit önderliğinde Sosyalist Parti'yi kurdu. Ne var ki sosyalistler, sendikaların siyasi önderliğini çürümüş Gompers kliğinden almayı başaramayacaktı. Bugün, en azından acil siyasi taleplerden oluşan bir temel siyasi program geliştirmiş olan ve pek çok siyasi etkinlikte bulunan Amerikan sendikalarının ana gövdesi, artık saf sendikalist olarak tasnif edilemez. Fakat katı anti-marksist tutum sahibi üst düzey yöneticileri genel olarak işçi sınıfının bağımsız siyasi eyleminin düşmanı ve Amerikan kapitalizminin hararetli savunucusu olmaya devam ediyor.

Marksist sendikacılık

1900'lerde sosyal demokrat sendikacılık, Latin ülkeleri dışında İngiltere'den Rusya'ya kadar neredeyse tüm Kıta Avrupası ülkelerinde, belirli ulusal varyasyonlarla birlikte hakim anlayış durumundaydı. Ulusal farklılıklar bakımından Rusya örneği dikkat çekiciydi; Rus sendikaları Avrupa'nın sosyal demokrat işçi örgütlerinden çok daha devrimci olmakla birlikte, bunların çok uzağında kalıyordu.

Avrupalı sosyal demokrat sendikalar, genelde ABD'dekilerden farklı olarak, sosyalizm perspektifini benimsiyor ve resmen ya da gayri resmi olarak sosyal demokrat partilerin siyasi önderliğini kabul ediyordu. Sanayi üretimi temelinde yapılanan sen-

dikalar, merkezileşmiş bir yönetime ve kesin bir siyasi bakışa sahipti: İleri düzeydeki politizasyonları, kısmen marksist partilerin etkisinden, daha çok da bu ülkelerde feodal kalıntıların daha güçlü olması ve işçilerin temel siyasi hakları (oy, örgütlenme, grev vb.) için İngiltere ve ABD'ye oranla daha fazla çaba sarfetmek zorunda kalmalarından kaynaklanıyordu. Bu sendikalar büyük ölçüde sosyalist partilerin önderliğinde kurulmuştu ve çoğu sosyalistti.

Alman sendikaları dünyada bu tür sendikacılığın modeli durumundaydı; Avusturya sendikaları da hemen ardından geliyordu. Alman sendikalarının öncü örnekleri, çoğunlukla meslek örgütleri biçiminde, 1848 devrimi döneminde ortaya çıkmaya başladı. Devrimin yenilgisini izleyen gerici dalgayla birlikte yok oldular. 1860'ların ortalarında tekrar, fakat daha yavaş gelişmeye başlayan sendikalar, birçoğunu tasfiye eden ve sendikal basını neredeyse tümüyle ortadan kaldıran 1878 tarihli anti-sosyalist yasayla darbe aldı²⁴⁴. Bununla birlikte, sendikalar da Sosyal Demokrat Parti gibi ilk şoku atlattıktan sonra yine adım adım büyümeye başladı. Bu baskıcı yasa 1890'da kaldırıldığında, 58 ulusal sendikada örgütlü toplam 280 bin üyeyle sendikalar her zamankinden daha güçlüydü. 1900'e gelindiğinde toplam üye sayısı 680 bin üyeye ulaşan Alman işçi sendikaları hızlı bir büyüme dönemine giriyordu²⁴⁵. Genel Sekreterliğine getirilen Karl Legien (1861-1820), otuz yıl sonraki ölümüne kadar Alman işçi hareketinin liderliğini sürdürdü.

Alman sendikal hareketinin üst önderliği kısa sürede oportünistleşti ve giderek Alman işçi sınıfının siyasi ve ekonomik hareketinde (teorik olarak değilse de örgütsel olarak) revizyonizmin en güçlü merkezi haline geldi. Liderler sendikalarda katı biçimde merkezileşmiş yönetimler oluşturarak ve sendikal demokrasiyi asgariye indirerek tabanın militanlığını sistematik olarak bastırdılar. 1 Mayıs gösterisinin iğdiş edilmesi bu politikanın pek çok örneğinden sadece biriydi. Sosyal demokrat sendika liderleri, bir yandan partiye sadakat iddiasında bulunurken, sendikaların "tarafsızlığı" ilkesini benimsediler ve sendikaları kendi bürokratik denetimleri çerçevesinde inşa etmeye çalıştılar. Bu eğilim, ileride göreceğimiz gibi, Alman işçi hareketinin felaketine yol açacaktı. Sol kanat bu hizipçi eğilime karşı mücadele etti ve partiyle ortaklık ilişkisi yürütülmesini savundu.

Anarko-sendikalistler

Yine 1900 itibarıyla belirgin bir eğilim haline gelmiş bulunan anarko-sendikalizm, genelde prudençuluk ve bakunincilik zemininden geliyordu. Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz'de bu tür sendikacılık, buralarda marksist sendikaların hatırı sayılır bir güce sahip olmasına rağmen, işçi sendikalarının başat biçimiydi. Anarko-sendikalistler Latin Amerika (Şili, Arjantin, Meksika vd.) sendikal hareketini de önemli ölçüde etkiledi. ABD, İngiltere, Avustralya ve Kanada'da da özellikle Dünya Sanayi İşçileri (IWW –

Industrial Workers of the World) bünyesinde, 1905 sonrasında kimi anarko-sendikalist eğilimler vardı. Güçlü anarko-sendikalist sendikaları yaratan başlıca etmenler, anarşizmin gelişmesine yol açan etmenlerle büyük ölçüde aynıydı: Sanayinin geriliği, küçük el sanatları sanayisi, seçme hakkının kısıtlılığı, devletin aşırı siyasi çürümüşlüğü, sosyal demokrat oportünizm ve Katolik baskıcılık.

Dönemin anarko-sendikalist sendikaları, sendikalara dayalı bir geleceğin toplumu tasarımına dayalı devrimci bir perspektifle karakterize olmaktaydı. Devrimci silahları, toplu ayaklanmaya doğru büyüyecek bir genel grevdi. Saldırgan bir tarzda “doğrudan eylem” savunucusu ve siyasi faaliyet karşıtı olan anarko-sendikalistler, seçim kampanyalarına ve örgütlü parlamenter çalışmalara hiçbir şekilde katılmadılar. Grevlerde sabotajlar ve iş yavaşlatma eylemleri düzenlediler. Bu eğilimdeki sendikalar örgütsel olarak ademimerkeziyetçi ve ileri derecede özerkti. Birleşik eylemde büyük ölçüde kitle kendiliğindenliğine ve “militan azınlığın” örgütlü faaliyetine güveniyordu. Sınıf mücadelesinin genel marksist ilkelerini kabul etmekle beraber, ideolojileri anarşist ve yarı anarşist anlayışlarla bulanmıştı. Lenin anarko-sendikalizmi “büyük günleri beklerken küçük işleri” reddetmekle ve “büyük olayları yaratacak güçleri toparlama yeteneksizliği” ile eleştirdi²⁴⁶.

Fransa, anarko-sendikalizmin asıl kalesiydi. Bu ülkede sendikalar prudoncu, blankist ve bakuninci gelenekler içinde doğmuştu ve uzun bir devrimci mücadeleler dizisine dayanıyordu. Fransa’da ilk önemli sendikalar, 1871 Paris Komünü’nden hemen sonra doğdu. 1884 yasasıyla işçiler, kimi sınırlamalarla, sendikalar halinde örgütlenme hakkı kazandı. Lefranc bunun “sadece fiili durumun yasallaşması”²⁴⁷ olduğunu belirtiyor; zira işçiler yasal onay olmadan da sendikalaşıyordu ve 1884 öncesinde Paris’te beş ulusal federasyon mevcuttu. Fransız sendikal hareketi iki ana örgütsel ekseninde gelişti; böylece iki ayrı ulusal kol oluştu. Bunlardan biri yerel sendika konseyleri (*bourses du travail*), diğeri ulusal sektör ve meslek federasyonlarıydı. Hareket 1895’te Genel İşçi Konfederasyonu’nda (CGT) birleşti.

Fransız anarko-sendikalizmin ya da devrimci sendikal hareketin genel ilkelerini ortaya koyan tanınmış kurucusu, komünist-anarşist Fernand Pelloutier’ydi. Anarko-sendikalizmi teorize etmeye çalışan Fransız entelektüel Georges Sorel ise, aslında şiddeti yüceltmekten ve metafizik anlayışıyla genel grevi bir toplumsal mite dönüştürmekten başka bir şey yapmadı²⁴⁸. Sorel’in fikirleri ileriki yıllarda İtalyan faşizminin ideolojik kurgusunda önemli bir rol oynayacaktı. Fransız anarko-sendikalizmi sonunda Amiens kongresinde (Aralık 1906) ortaya konan meşhur *Charte d’Amiens* ile programını formüle etti. Belgede, CGT “topyekiün kurtuluşu, eylem aracı olarak genel grevle hazırlar; bugün direniş halkası olan sendikanın, gelecekte üretim ve dağıtım halkası, toplumsal yeniden örgütlenmenin temeli olacağını kabul eder.”²⁴⁹ deniyordu. İtalya ve İspanya’daki eğilimler de Fransız örneğini büyük ölçüde takip etti.

Sendika enternasyonaline doğru

Farklı ülkelerin sendikaları, başından itibaren güçlü uluslararası eğilimler sergiledi. 1864'te Birinci Enternasyonal'i kuranlar da Fransa ve İngiltere'nin sendikacılarıydı. Bunlar örgütün kongrelerinde ve diğer faaliyetlerinde de büyük rol oynadılar. Birinci Enternasyonal, sendikal mücadelenin sorunlarıyla doğrudan ve yoğun şekilde meşgul oldu. Sonraki yıllarda, sendikaların katlanarak büyümesi ve Birinci Enternasyonal'in siyasi meselelerle giderek daha fazla meşgul olmaya başlamasıyla, yalnızca sendikalar-dan oluşacak bir enternasyonalin daha kurulması fikri doğdu.

Konu UID toplantılarından tartışıldı, Eylül 1877'de Ghent'te yapılan Evrensel Sosyalist Kongresi'nde desteklendi. (Bkz: 14. Bölüm), fakat somut bir sonuç çıkmadı. Birinci Enternasyonal, tarihi boyunca sendika katılımına açık oldu. İkinci Enternasyonal de sendikaları kapsamaya devam etti, ancak ayrı bir sendika enternasyonalisi konusu 1893 Zürih ve 1896 Londra kongrelerinde yine gündeme geldi. Bu arada uluslararası sendika konferanslarının ve sekretaryalarının oluşumu, bir sendika enternasyonalisi örgütlenmesinin zorunluluğunu gösteriyordu. 1871'de sigara işçileri²⁵⁰, 1889'da matbaacılar, 1890'da kömür madencileri bu doğrultuda başı çekerek uluslararası sekretaryalar oluşturdu. 1900 yılında bu şekilde başlıca meslek ve sektörlerde 17 sekretarya²⁵¹ mevcuttu. Bu oluşumlar sendikalar için, işçiler için vazgeçilmez olan uluslararası işbirliğini bir ölçüde sağlıyordu.

Kapsayıcı bir sendika enternasyonalisi kurulması yönündeki basınç artarak devam etti. Lorwin şöyle diyor: *"İngiliz ve Fransız sendikacılar sosyalistlerin İkinci Enternasyonal'deki hakimiyetinden rahatsızdı."*²⁵² Yine, Avrupa sosyal demokrasisinin önderliğini takip etmeyen Amerikan İşçi Federasyonu da sendikalar arasında daha yakın bir uluslararası işbirliğinden yanaydı. Bu amaçla Chicago'da, 1893 Dünya Fuarı'yla aynı tarihte bir dünya sendika kongresi yapılmasını önerdi; ancak İkinci Enternasyonal'in 1891 Brüksel Kongresi öneriyi kabul etmeyince plan gerçekleşmedi.

Alman işçi hareketinin başındaki muhafazakar sosyal demokratlar, yani Legien'in güçlenen aygıtı, sendikalar enternasyonaline giden yolda büyük bir engeldi. Bunlar, İngiliz, Fransız ve Amerikan sendikalarının sosyal demokrasi karşıtı yönelimlerini gö-rerek, bağımsız bir enternasyonal hareketin kendi kontrollerinden çıkmasından korkuyordu. Emekçilerin uluslararası işbirliği için artan hareketliliği tarafından sürüklenmelerine rağmen, bunun ayrı bir sendikalar enternasyonalinde kristalize olmasını, en azından o dönem için, engellemeyi başardılar.

21 Ağustos 1901'de Kopenhag'da yapılan, periyodik dünya sendika kongreleri düzenlemeyi tartışmak üzere toplanan geniş bir sendikalar konferansında Alman liderler, bir sendika enternasyonalisi kurulmasına muhalefetin başını çekti. *"Legien ve katılanların çoğu, İkinci Enternasyonal'in emeğin geniş kapsamlı sorunlarını tartışmak için uygun platform olduğunu, uluslararası sendikal kongrelerin gerekli olmadığını"*

düşünüyordu."²⁵³ Bununla birlikte, giderek güçlenen enternasyonal talebi karşısında, 1902'de Stuttgart'ta ve 1903'te Dublin'de peş peşe düzenlenen konferanslarda, Ulusal Sendika Merkezleri Uluslararası Sekretaryası biçiminde bir uzlaşma önerisi kabul edildi. Ertesi yıl bu yapı, toplam 2 milyon 378 bin 955 üyeli 14 ulusal merkezi kapsayacaktı²⁵⁴.

Her ulusal merkezden ikişer temsilciden oluşan ve iki yılda bir toplanması planlanan sekretarya, 1. Dünya Savaşı sonrasına kadar geniş bir uluslararası örgütün oluşmasını bloke etti*. Uluslararası Sekretarya'nın genel sekreteri, Alman sendikal hareketinin Gompers benzeri lideri Karl Legien'di. Her yerde karşımıza çıkan bu bay, Fransız, İngiliz ve Amerikalıların artan basıncıyla 1913'te iskelet halinde kurulan, ancak 1919'da tanınmasına kadar geniş uluslararası temsiliyet kazanamayan Uluslararası Sendikalar Federasyonu'nun (IFTU – International Federation of Trade Unions) da genel sekreteri oldu.

1. Dünya Savaşı başladığında IFTU, toplam 7 milyon 500 bin üyeli çok sayıda ulusal merkezi kapsamış bulunuyordu; katılmayan önemli işçi hareketleri ise sadece Japonya, Arjantin, Bulgaristan ve Avustralya'ydı.

* Ağustos 1911'de Budapeşte'de IWW (delegesi W.Z. Foster kanalıyla), ABD işçi hareketinin temsilcisi haline gelmek için bir girişimde bulunduysa da, sadece Fransa'dan iki CGT delegesinin oyunu alabildi ve başarısız oldu.

18. Bölüm

Emperyalizm ve Millerand: Paris (1900)

İkinci Enternasyonal'in beşinci kongresi Eylül 1900'de Paris'te toplandı. Bu tarihte artık kapitalizmin emperyalist çağı çoktan başlamış bulunuyordu. Marx'ın uzun zaman önce işaret ettiği gibi, rekabetçi ilk aşamasından evrilen dünya kapitalizmi gitgide tekelci ve sonunda emperyalist hale gelmişti*. 1870-1900 dönemi, emperyalizme geçiş dönemi oldu. *"Avrupa'da yeni kapitalizmin kesin olarak eskisinin yerini aldığı tarihi tamı tamına söyleyebiliriz: bu tarih, yirminci yüzyılın başıdır."*²⁵⁵ Diyen Lenin, 1916'da yazdığı büyük eseri *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*'nda, emperyalizmi *"kapitalizmin tekelci aşaması"*, *"mali sermaye çağı"* olarak niteliyor. Lenin, emperyalizmin beş temel özelliğini şöyle tahlil ediyor:

*"1- Ekonomik hayatta belirleyici rol oynayan tekelleri yaratan yüksek düzeyde üretim ve sermaye yoğunlaşması. 2- Banka sermayesinin sanayi sermayesiyle bütünleşmesi ve bu temelde bir mali oligarşinin, 'mali sermayenin' doğuşu. 3- Meta ihracından ayrı ve çok önemli hale gelmiş sermaye ihracı. 4- Dünyayı kendi aralarında pay eden uluslararası kapitalist tekellerin oluşması. 5- Tüm dünyanın en büyük kapitalist güçler tarafından toprak olarak bölüşümünün tamamlanması."*²⁵⁶

Tekelci kapitalizm, yani emperyalizmin 19. yüzyılın son çeyreğindeki gelişimine önde gelen tüm kapitalist ülkelerde çok sayıda büyük sınai ve mali kartel, birlik ve tröstün oluşması damga vurdu. Gelişen sanayisiyle İngiltere'yi çok geride bırakmış bulunan ABD'de 1900 yılında sermayeleri 20 milyar dolara ulaşan 440 sanayi, dağıtım ve nakliye tröstü mevcuttu²⁵⁷ ve ertesi yıl bunlara çok sayıda yenisi katıldı. Almanya'da 1896'da 250 tekelci kartel vardı; bu rakam 1905'te 385'e fırladı ve hızla yükselmeye devam etti. En büyük üç Fransız bankası 1870'te 64 şubeye ve toplam 427 milyon frank mevduata sahipken, 1909'da şube sayısı bin 229'a, toplam mevduat 4 milyar 363 milyon franka çıktı. Gelişme temposu ABD ve Almanya'nın çok gerisinde kalsa da, sanayi ve bankacılıkta büyük bir genişleme ve bütünleşme İngiltere'de de yaşanıyordu. 1900'de karakteristik olarak banker-sanayiciler bu büyük kapitalist ülkelerde sadece ekonomi-

* Tekelci kapitalizme dayalı modern emperyalizm, köleciliğe dayanan Roma, Atina vd. antik emperyalizmle karıştırılmamalıdır.

nin değil, devletin de asıl efendisi haline gelmişti.

Sanayide yaşanan yoğun bir büyüme ve tekelleşmenin yanı sıra mali oligarşilerin önde gelen kapitalist ülkelerde başat hale gelmesine dayanan emperyalizm dönemi, aynı zamanda daha az gelişmiş ülkelerin, çeşitli biçimlerde büyük güçlerin ekonomik ve siyasi nüfuzu ve tahakkümü altına girmesini de beraberinde getirdi. Buralara yönelik sermaye ihracı, ihrac eden güce ithal eden ülke üzerinde hakimiyet sağlayacak şekilde giderek arttı. Toplam dış yatırımları 1850’de 200 milyon sterlinden 1905’te 2 milyar²⁵⁸ ve 1913’te 4 milyar sterline tırmanan İngiltere, bu bakımdan başta geliyordu. Ayrıca, birçok gelişmemiş ülkeyi, bu ülkelerin pazarlarını ve doğal kaynaklarını emperyalist tekeller arasında bölüştüren bir kartel anlaşmaları ağı sarmıştı.

En önemlisi, emperyalist güçler dünyanın gelişmemiş, halkları kendilerini koruyamayacak durumda olan çeşitli bölgelerini kendi aralarına paylaşmaya başladılar. 19. yüzyılın son çeyreğinde Afrika ve Polinezya neredeyse tamamen çapulcu emperyalist devletlerin eline geçmişti. Hobson’un belirttiğine göre, 1884’ten 1900’e kadar İngiltere 57 milyon nüfuslu 9,8 milyon kilometrekare; Fransa 36,5 milyon nüfuslu 9,3 milyon kilometrekare; Almanya 17 milyon nüfuslu 2,6 milyon kilometrekare; Belçika 30 milyon nüfuslu 2,3 milyon kilometrekare ve Portekiz 9 milyon nüfuslu 2 milyon kilometrekare toprak ele geçirmişti²⁵⁹.

Kapitalist sistemin bu büyüme ve evriminin en dinamik yönlerinden biri de, kapitalizmin karakteristiğine uygun biçime, ülkeden ülkeye farklı tempolarla gerçekleşmesiydi. Bu farklılık, Lenin’in 1915’te ortaya koyduğu eşitsiz gelişim yasasına uygundu: *“Eskiden en önde yer almış olan bazı ülkeler şu anda sanayilerini görece yavaş bir oranda geliştirirken, daha önceleri geride olan diğer ülkeler hızlı sıçrayışlarla onları yakalayıp geride bırakıyor.”*²⁶⁰

Eaton şöyle diyor: *“1880’de Britanya’nın pik demir üretimi 7,7 milyon ton düzeyindeyken, Almanya’nınki 2,5 milyon, ABD’ninki 3,8 milyon tondur. 1913’te Britanya’da bu rakam 10,3 milyon tona çıkarken, Almanya’da 19,3 milyon, ABD’de 31 milyon tona ulaştı.”*²⁶¹ Lenin ayrıca, *“mali sermaye ve tröstler, dünya ekonomisinin farklı parçalarının gelişme hızı farklılıklarını azaltmak yerine, tersine artırıyor”*²⁶² diyordu. Kapitalist gelişimin bu eşitsizliği, emperyalist güçler arasındaki keskin çelişkileri daha da derinleştirir ve modern kapitalist savaşların da temel nedenidir. Zira Lenin’in belirttiği gibi, *“kapitalizm şartlarında, güç ilişkileri değiştiği durumda, çelişkilerin çözümü şiddete başvurmaktan başka hangi yoldan gerçekleşebilir?”*²⁶³ Bu dönemin, ileriki yıllarda dünyayı kana bulayacak emperyalist savaşın habercisi olan ilk savaşları 1898 İspanyol-Amerikan Savaşı, 1899’da Güney Afrika’daki İngiliz-Flaman Savaşı, büyük devletlerin 1900’de Çin’e müdahalesi ve 1904 Rus-Japon savaşıydı.

Emperyalizmin yükseldiği dönemde dünya işçi hareketi için özel önem taşıyan başka bir olgu da, başlıca kapitalist ülkelerde vasıflı ve vasıfsız işçiler arasındaki ücret farkla-

rının büyüme eğilimiydi. Sanayileşmenin yoğunlaştığı, emek sömürüsünün arttığı bir dönem olan 19. yüzyılın son çeyreğinde başlıca kapitalist ülkelerde gerçek ücretlerde yavaş bir yükseliş görüldü. İngiliz patronları örnek alan kapitalistler genel olarak, sömürgelemlerden elde ettikleri vurgun düzeyindeki kârlarının bir kısmını, işçi sınıfının militanlığını ve dayanışmasını zayıflatmak amacıyla, ülkelerinin vasıflı işçilerini kollamakta kullandılar. Bununla birlikte geniş işçi yığınlarının sefalet sınırındaki köleliği her yerde devam etti. Bu şekilde, Almanya’da işçilerin (genelde yoksulluk düzeyindeki) gerçek ücretleri 1887-1909 döneminde yüzde 5 yükselirken, aynı dönemde işçi aristokrasinin gerçek ücretleri yüzde 13 yükseldi²⁶⁴. Diğer kapitalist ülkelerde de benzer bir durum geçerliydi. Bu durum işçi siyasetini derinden etkiledi; sağ oportünist sosyal demokratlar revizyonist teorilerini ve sınıf işbirliği politikalarını, geniş işçi hareketinin çıkarlarını terk etmek pahasına, refah seviyesi görece yüksek işçi aristokrasisine dayandırdı. Ancak, ücretlerdeki bu eğilim sonraki yıllarda tersine dönecekti.

Millerand olayı

Kapitalizmin bu yükseliş ve emperyalizme geçiş döneminde, İkinci Enternasyonal’de önde gelen kapitalist ülkelerin sosyalist partilerinde sağ oportünizm gelişti. Bu uğursuz gelişme, 1900’de Paris kongresindeki ünlü Alexandre Millerand (Fransa) ve Eduard Bernstein (Almanya) olaylarıyla bir dönüm noktasına ulaştı. Bu iki ünlü oportünist isim etrafındaki kavga, İkinci Enternasyonal’de sağ ile sol arasındaki ilk gerçek uluslararası mücadele oldu ve örgütü baştan başa sarsarak harekette bölünme tehlikesi yarattı.

Başlangıçta Fransa’da marksizm, diğer güçlü prudoncu, blankist, bakuninci, anarko-sendikalist ve benzeri eğilimler karşısında zor zamanlar yaşamıştı. 1898’e gelindiğinde bile Fransa’da çeşitli grupları temsil eden en az beş sosyalist parti mevcuttu. Bu partilere Guesde, Vaillant, Allemane, Brousse ve Jaurés gibi isimler önderlik ediyordu. Çeşitli grupların bir araya gelerek Fransa Birleşik Sosyalist Partisi’ni kurması 1905’i buldu.

Millerandizm sorunu üzerine tartışmada öne çıkan parti liderleri Jules Guesde ve Jean Jaurés oldu. Komün’ün destekçilerinden Guesde (1845-1922) 1878’de marksist oldu ve 1880’lerin başında partiye katılarak onun öncülerinden biri haline geldi. Guesde “ortodoks” marksistlerdendi, doktriner ve sekterdi. Toulouse üniversitesinde felsefe profesörü olan Jaurés (1859-1914) ise 1890’da sosyalistlere katıldı ve partinin yayın organı *L’Humanité*’nin (İnsanlık) kurucularından biri oldu. Partinin aşırı sağ kanadında yer alan Jaurés’nin sosyalizmi yoğun bir küçük burjuva cumhuriyetçiliğine bulanmıştı.

Millerand olayının arka planında ünlü Dreyfus davası vardı. Fransız ordusunda Yahudi bir subay olan Alfred Dreyfus, ordudaki gericiler tarafından haksız şekilde vatana ihanetle suçlanmış, mahkum edilip şeytan adasına gönderilmişti. Anti-semitizmle dolu dava, Fransa’da ve dünya çapında büyük yankı uyandırdı. Hukukun ayaklar altına alındığı bu skandal üzerine ülkede ve dünyada kopan fırtına karşısında Dreyfus sonun-

da serbest bırakıldı ve 1906'da asılsız suçlamalardan kesin olarak aklandı.

Guesde ilkin, sol sekter anlayışına uygun olarak proletaryanın ilgi alanına girmediği iddiasıyla Dreyfus skandalından uzak durdu. Jaurés ve sağcı grubu, Bağımsız Sosyalist Parti ise diğer uca savrularak, Fransız demokrasisinin uçurumun kenarında olduğuna karar verdi ve 1899'da bu gruptan Millerand, partiye dahi danışmadan Waldeck-Rousseau kabinesinde Ticaret Bakanı olarak görev aldı. Komünarların katili Gallifet de bu kabinede yer alıyordu. Millerand'ın katılmasının hemen ardından hükümet, Martinique'de ve Chalons'da grevci işçileri polisine vurdurarak gerici karakterini sergiledi.

Paris Kongresi'nde solun yenilgisi

Millerand olayı, İkinci Enternasyonal'in 1900 kongresinde tartışmaların merkezi oldu. Kongre tam da burjuva partilerle koalisyon olasılığını sınırlayan bir karar almıştı. Özellikle Millerand olayı ekseninde yaşanan tartışmada üç belirgin tutum ortaya çıktı. Birincisi, Guesde tasarısında ifade edilen, Millerand'ın hareketini ilkesel olarak mahkum etme tutumuydu. Tasarıda, kongre *“proletaryanın burjuva hükümetlerde sadece kendi gücüne dayanarak ve sınıf mücadelesi temelinde sandalye kazandığı takdirde yer alacağını savunur ve bunun dışında ne şekilde olursa olsun, sosyalistlerin tavizsiz şekilde muhalefet etmekle yükümlü olduğu burjuva hükümetlere katılmasını reddeder”* deniyordu. Vaillant ve *“burjuva toplumda sosyal demokrasi, karakteri gereği, bir muhalefet partisi olmalıdır; sadece burjuva devletin yıkıntıları üzerinde hükümet partisi olabilir”*²⁶⁵ diyen Rosa Luxemburg, Guesde'in tutumunu hararetle destekledi.

İkincisi, her zamanki parlak hitabetiyle Jaurés'nin temsil ettiği aşırı sağ yaklaşımdı. Guesde gibi Jaurés de meseleyi ilke sorunu olarak, fakat tam tersi yönden ele aldı. Sosyalist Parti'nin burjuva partilerle koalisyonlarını aktif şekilde savundu ve özellikle Fransız hükümetine giren Millerand'ın bireysel hareketini onayladı. Bu hareketle cumhuriyeti kurtardıklarını açıklayan Jaurés, kapitalist hükümetlere bu şekilde katılmayı sosyalist devrimin başlaması olarak betimledi.

Üçüncü (merkezci) tutumu Kautsky temsil etti. Kaleme aldığı, *cautchone* (lastik) tasarısı olarak bilinen tasarıda, meseleye ilke sorunu değil, taktik sorunu olarak yaklaştı ve *“kongre bu konuda karar almak zorunda değildir”* dedi. Kautsky tasarısı Millerand'ın yaptığı türden oportünist manevralara kapıyı bu şekilde açık bıraktıktan sonra, herhangi bir sosyalistin *“partisinden bağımsız olarak ya da partisinin delegesi olmayı bırakır bırakmaz bakan olmasını”* eleştirmeye girişiyor, böyle bir durumda kişinin hükümetten istifa etmesi gerektiğini savunuyordu.

Sol, Kautsky'nin tasarısına şiddetle saldırırken, aralarında Jaurés'nin de bulunduğu sağ kanat tasarının arkasında yer aldı. Sonunda tasarı 29'a karşı 9 oyla kabul edildi. Her ülkenin iki oyu vardı; Bulgaristan ve İrlanda iki oyunu da aleyhte kullanırken, Fransa,

Polonya, Rusya, İtalya ve ABD* birer karşı oy verdi²⁶⁶.

Sonuç, sol için acı bir yenilgiydi. Bu kararlar Millerand türü oportünist hainlerin önü açılmış oldu. Lenz'in belirttiği gibi *"bu, Enternasyonal'in devrimci kanadının ilk büyük yenilgisiydi."* Tarihsel mücadelenin hayati önem taşıyan derslerinden biri de, sağcılığın yanı sıra büyüyen merkezci tehlikeye işaret ediyordu. Sağ oportünizme karşı genelde soldan yana tutum almış olan Kautsky, bir yandan radikal söylemlerle bir sıklık sergilerken, aynı zamanda ilkesel olarak sağa teslimiyetiyle solun yenilgisinden doğrudan sorumluydu. Olay, ilerleyen yıllarda üstleneceği uğursuz merkezci rolün habercisiydi. Millerand ise kabineden istifa etmeyi reddetti, partiden atıldı ve işçi sınıfına ihanet ederek sınıf düşmanlarının safına geçen bir hain olarak kapitalistlere yıllarca hizmet etti. 1943'te öldüğünde kapitalist sınıf tarafından övüldü ve dünya işçi sınıfına ihanetin simgesi olarak hatırlayacakları bir isim bıraktı.

Militarizm ve savaşa karşı mücadele

Birinci ve İkinci Enternasyonal'in diğer tüm kongreleri gibi, 1900 kongresi de yükselen militarizm ve savaş tehlikesini ele aldı. Artan tehdit, emperyalizmin doğuşunun özgün bir ifadesiydi. Konuyla ilgili ana tasarı Rosa Luxemburg tarafından sunuldu. Tasarıda savaşın kapitalist kökenleri tahlil ediliyor ve savaşa karşı üç temel mücadele başlığı öngörülüyordu. Bunlar, gençliğin eğitilip örgütlenmesi, sosyalist parlamento üyelerinin savaş kredilerine karşı oy vermesi ve uluslararası krizler sırasında birleşik savaş karşıtı gösteriler düzenlenmesi şeklindeydi. Tasarı oy birliğiyle kabul edildi.

Adet olduğu üzere, çoğu Güney Avrupa ülkelerinden olmak üzere bir delege azınlığı, savaşa karşı mücadelenin asıl aracı olarak genel grev önerisinde bulundu. Alman oportünist sendika lideri Karl Legien, genel greve ilkesel olarak karşı çıkan bir konuşma yaptı ve tasarı reddedildi. O günlerde çığırtkan bir laf ebesi olup, kısa bir süre sonra ihanet edecek olan Fransız Aristide Briand, savaşa karşı genel grev politikasına önderlik ediyordu.

Millerand meselesinde Kautsky'nin ihanetiyle yaşadığı yenilgi dışında sol, kongrede başat konumdaydı. Militarizm ve sömürgecilik sorunlarında da bu durum kendini gösterdi. Sömürgecilik konusunda kongre, işçi sınıfının emperyalist devletlerin sömürgeci politikalarına karşı aktif şekilde mücadele etmesi ve sömürge ülkelerde sosyalist partilerin kurulması gerektiğini savunan bir tutum aldı. O güne kadar İkinci Enternasyonal, sömürge halkların durumunu büyük ölçüde görmezden gelmiş; sömürge halklar için ve onlarla birlikte mücadeleye dönük hiçbir etkili program geliştirmemişti²⁶⁷.

Uluslararası Sosyalist Büro

1900 kongresinde atılan önemli bir adım, Uluslararası Sosyalist Büro'nun (USB) kurul-

* Sosyalist İşçi Partisi (SLP), Kautsky tasarısına karşı çıktı, Sosyalist Parti (SP) ise destekledi.

ması oldu. İkinci Enternasyonal, 1889'da kurulduğundan bu yana on bir yıl herhangi bir dünya merkez örgütü olmaksızın yoluna devam etmişti. Bu temel bir zayıflıktı ve göze batan bu örgütsel ve siyasi sakatlığın giderilmesine yönelik sürekli bir talep mevcuttu. Bu nedenle sonunda USB kuruldu²⁶⁸.

Brüksel'de bulunan USB'nin maaşlı bir sekreteri ve yıllık 10 bin franklık bir bütçesi vardı. Büro kongrelerdeki her ulusal delegasyonun iki üyesinden, toplam 50 ila 70 kişiden oluşuyordu. Yılda dört kez toplanacak, iki toplantı arasında ise Büro'yu Belçika İşçi Partisi Yürütme Komitesi yönetecekti. İkisi de Belçikalı olan Vandervelde Başkan, Camille Huysmans sekreter olarak atandı. USB'nin kuruluşuyla birlikte, Enternasyonal'e sadece sosyalizmin genel ilkelerini benimseyen örgütlerin (partiler, sendikalar, kooperatifler, vb.) katılabileceği de kayıt altına alındı. Bundan böyle, geçmişte farklı şekillerde tanınan kongreler, uluslararası sosyalist kongreler olarak adlandırılacaktı.

İleriye doğru bir adım olmakla beraber USB, Birinci Enternasyonal Genel Konseyi'nin çok gerisindeydi. Genel Konsey doğru uluslararası ruh ve eylem üreten gerçek bir önderlik kuruluyken, yeni büro daha çok bir yazışma ve istatistik merkezi kategorisinde kalıyordu. Sonraki yıllarda bazı genişlemeler görülmesine ve ulusal partiler arasındaki kavgalarda bir tür hakemlik yapmasına rağmen, USB'nin işlevi çok sınırlı kaldı. Sekretarya, konferans çağrısı yapmak, kararları, raporları ve tutanakları yayımlamak, veri toplamak gibi özel görevlerle yükümlüydü. Büro, ne kongre kararlarını uygulayacak ne de yorumlayacak bir örgüttü. Bunlar, ulusal partilerin ve diğer bağlı örgütlerin gönüllü faaliyetine bırakılmıştı.

İkinci Enternasyonal'in sonunda gelip çarpacağı kaya ise ulusal şovenizmdi. Alman ve diğer belirleyici partilerin işlerini gerçekte özerk olarak yürütmekte ısrar ettiği İkinci Enternasyonal'de enternasyonalizm, başından beri düşük seviyede kalmıştı. Enternasyonal'in on bir yıl boyunca hiçbir uluslararası merkez oluşturmaması ve uluslararası büroyu kurduğunda da bu organa olağan önderlik yetkileri vermeye yanaşmaması, bağlı partilerdeki gizli burjuva milliyetçiliği tehlikesinden kaynaklanıyor ve bu tehlikeyi daha da körüklüyordu. 1914'teki dağılma bu genel eğilimin nihai sonucu oldu.

19. Bölüm

Bernstein Revizyonizmi: Amsterdam (1904)

İkinci Enternasyonal'in 1904'te Amsterdam'da toplanan altıncı kongresinin merkezi sorunu Bernstein revizyonizmiydi. Millerand'ınkiyle organik olarak bağlantılı bu oportünist sistem, genel olarak emperyalizmin, özel olarak ise Alman emperyalizminin yükselişinin dolaysız bir ürünü; aynı zamanda İkinci Enternasyonal'in kuruluşundan beri büyümekte olan sağ eğilimlerin tamamına erdiğinin göstergesiydi.

Almanya'da doğan Eduard Bernstein (1850-1932), bir demiryolu makinistinin oğlu ve eski bir banka memuruydu. Anti-sosyalist yasa döneminde sürgünde olduğu İngiltere'de Engels'le birlikte çalıştı ve *Sozialdemokrat* gazetesinin editörlüğünü yaptı. Bernstein, erken emperyalist dönemin karakteristik özellikleri temelinde, marksizmin tümüyle yanlış olduğu sonucuna ulaştı. Bernstein'ın işaret ettiği bu özellikler, kapitalist sistemin hızlı genişlemesi ve göreceli istikrarı, büyük tröstlerin yaygın büyümesi, özellikle vasıflı işçilerin gerçek ücretlerindeki küçük artışlar, işçi sınıfının ekonomik ve siyasi örgütlerinin yaygınlaşması, işçilerin belli demokratik hakları, özellikle oy hakkını kazanması ve "yeni orta sınıfın" (entelektüeller, teknisyenler, vb.) oluşmasıydı. Eskiden Londra'daki fabyenlerin etkisinde kalmış olan Bernstein, bu değişikliklerden yola çıkarak, kapitalizmin ömrünü doldurup gericileşmek yerine, tedricen sosyalizme doğru ilerlediği kanısını geliştirdi.

Daha önceki Vollmar oportünizminin çok ötesine geçen Bernstein, bir yandan marksizmin Alman işçileri arasındaki popülarlığı nedeniyle marksist rolü oynarken; marksizmin köklerini ve dallarını teoride ve pratikte "gözden geçirmeye" (yani yıkmaya) girişti. Görüşlerini ilk olarak Ekim 1898'de Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin Hannover'deki bir konvansiyonuna yazdığı mektupla resmen açıkladı. 1899'da revizyonist sistemini ortaya koyduğu *Die Voraussetzungen des Sozialismus* (Sosyalizmin Önkoşulları) adlı kitabını yayımladı, bu kitap İngilizce'ye *Evrimeci Sosyalizm* olarak tercüme edildi.

Bernstein marksist artı-değer teorisine karşı çıktı; sınıf mücadelesi teorisini, materyalist tarih anlayışını ve sermayenin yoğunlaşma yasasını reddetti; orta sınıfın azalmak yerine büyümekte olduğunu öne sürdü. Burjuva vatanseverliğini destekledi, millerandizmi onayladı, emperyalizmi ve sömürgeciliği kutsadı. Özellikle, Alman emperyalizmi-

nin patlama döneminde gerçek ücretlerdeki geçici küçük iyileşmeleri olumlu ve ilerici kazanımlar olarak yorumlayıp; marksizmin işçi sınıfının görelî ve mutlak yoksullaşmasına dair teorisine saldırdı. “Proletarya diktatörlüğü” kavramını alaya alan Bernstein, devrimi hem gereksiz hem de imkansız ilan etti. Engels’in barikat savaşlarının önünde artık daha büyük engeller bulunduğunu vurguladığı çarpıtılmış makalesini (Bkz: 16. Bölüm) kullanarak, onu bir nihai devrim fikrinden tümüyle vazgeçmiş göstermeye çalıştı.

Bernstein temelde İngiliz fabyenlerle benzer şekilde, “sosyalizm”e doğru “aşamacı” bir ilerleme fikri sergiledi. “*Kalıcı başarının güvencesi, katastrofik bir çatışmanın sağlayacağı imkanlardan çok, istikrarlı ilerlemede saklıdır*”²⁶⁹ diyordu. Sosyalizm nihai hedefinin kendisine göre hiçbir şey, günübirlik mücadelenin ise her şey olduğunu söyledi. (Gompers da özellikle aynı şeyi söylüyordu.) Feodalizmin katı kurumları şiddet yoluyla yıkılmak zorundaydı, fakat kapitalizmin “*esnek kurumlarının sadece geliştirilmesi*” gerekiyordu. Sınıf mücadelesi gerçeğini reddeden Bernstein, “*Demokraside oy hakkı, oy sahiplerini topluma sanal olarak ortak eder; bu sanal ortaklık sonunda gerçek ortaklığa yol açmak zorundadır*”²⁷⁰ diyerek, programını sınıf işbirliğine dayandırdı.

Bernstein’a saldıran Rosa Luxemburg, onun sistemini şöyle özetliyor: “*Partinin mevcut anlayışına göre, sendikalar ve parlamenter faaliyet sosyalistler için önemlidir çünkü bu tür eylemler proletaryayı sosyalizmi gerçekleştirme görevine hazırlar, yani sosyalist dönüşümün öznel faktörünü yaratır. Bernstein’a göre ise sendikalar ve parlamenter faaliyet, kapitalist sömürünün kendisini yavaş yavaş azaltır; kapitalist toplumun kapitalist karakterini ortadan kaldırır. Amaçlanan toplumsal değişimi nesnel olarak gerçekleştirir.*”²⁷¹

Bernstein böylece, sağ sosyal demokrasinin anti-marksist programını oluşturdu. Bu programın özü, kapitalist sistemin kabulü ve iyileştirilmeye çalışılmasından ibaretti. Bernstein’ın programı, oportünist sosyalizmin programı olarak günümüze kadar geldi. O günden bu yana programa eklenenler, Ebert-Noske modeli karşı-devrimcilik, hitlerci anti-sovyetik histeri, sanayi sübvansiyonu üzerinden keynesçi “ilerici kapitalizm” anlayışı oldu.

Alman Partisi’nde mücadele

Sansasyon yaratan Bernstein mektubu, Alman partisinin 1898 Stuttgart ulusal konvansiyonunun gündemine alındı ve üç gün süren hararetli tartışmaların ardından reddedildi. Bernstein’ın çizgisi 1899 Hannover konvansiyonunda da reddedildi, fakat asıl yenilgisi 288’e karşı 11 oyla reddedildiği 1903 Dresden ulusal parti konvansiyonu oldu. Bebel ve Kautsky, özellikle de Bebel, Bernstein’a karşı mücadeleye aktif şekilde önderlik ettiler. Adım adım merkezci bir çizgiye kayıyor olsalar da, henüz Bernstein programında ifade edilen sosyalizme teslim olmaya hazır değildiler. Kautsky, Bernstein revizyonizmini “*bilimsel sosyalizmin temel ilke ve anlayışlarının terk edilmesi*” olarak mahkum etti ve

mücadeleyi bu zemine dayandırdı.

Bernstein'a karşı mücadelede özellikle dikkat çeken bir isim de, Alman solunun genç lideri Rose Luxemburg'du. Polonya'da doğan Luxemburg (1870-1919), 1883'ten itibaren bu ülkedeki sosyalist partide aktif olarak yer aldı. 1897'de asıl dikkatini Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne verdi. Bernstein'ın teorisinin "(...) *toplumsal dönüşümden, sosyal-demokrasinin nihai hedefinden vazgeçmek ve tersine, sınıf mücadelesinin aracı olan toplumsal reformları amaç haline getirmek*" olduğunu belirtti ve "Bernstein'ın ilgilendiği şey, kapitalist toplumun gelişme hızı değil, bu gelişme seyrinin kendisidir, dolayısıyla, sosyalizme ilerleme olasılığıdır"²⁷² saptamasını yaptı. Luxemburg, oportünizmin marksizmle kökten çeliştiğini göstererek, Bernstein çizgisini parlak bir şekilde çürüttü.

Bernstein revizyonizmi, Alman sosyal demokrasisinin o yılki seçimlerde kazandığı önemli başarının dolaysız sonucu olarak, 1903 Dresden konvansiyonunda doruğa ulaştı. "1898'e kıyasla, partinin oyları 2,1 milyondan 3 milyona, oy oranı yüzde 18,4'ten 24'e, sandalye sayısı 32'den 55'e çıktı."²⁷³ Artan bu güçle birlikte sağ kanat, Millerand modeliyle hükümete katılmakta ve Reichstag başkan yardımcılığını elde etmekte ısrar etmenin zamanı geldiğine hükmetti. Vollmar ve Reichstag grubunun geniş bir bölümü de Bernstein'ın bu yöndeki talebini destekledi.

Mevcut şartlar altında böyle bir adım, partiyi burjuvazi ve onun hükümetiyle işbirliğine sokacaktı. Revizyonistlerin istediği tam da buydu. Bu yüzden konvansiyon, Bernstein önergesini ezici bir çoğunlukla reddederek, işçi sınıfının kapitalist hükümetlere katılmasını mahkum eden güçlü bir karar aldı. Tartışmada Kautsky, Enternasyonal'in 1900 kongresinde Millerand ihanetine karşı gevşek bir tutum aldığını yarım ağızla kabul etti. Konvansiyonda aldığı yenilgiye rağmen bernştayncılık, sendika liderlerinin oportünizmini de peşine takacak ve bu iki eğilimin birleşmesi, Alman partisine ve tüm Enternasyonal'e felaket getirecekti.

Revizyonizme karşı uluslararası mücadele

Bernstein revizyonizmi üzerine kopan kavga hızla tüm Enternasyonal'e yayıldı ve önemli partilerin hemen hepsi kavgaya az ya da çok karıştı. Özellikle, sosyalistlerin kapitalist hükümetlere katılması sorunu öne çıkıyordu. Şüphesiz, sosyalist hareketin yükseldiğini gören Avrupalı kapitalistler sosyalist liderleri, onları kontrol altına alıp yozlaştırabilecekleri hükümetlere almanın, hareketin altını boşaltarak zayıf düşürmenin etkili bir yolu olduğunu anlamıştı.

Millerand, bu genelleme altında toplanabilecek hainler sürüsünün sadece bir örneğiydi. Kapitalistler elbette Bernstein'ın Alman sosyal demokrasisini Kayzer'in hükümetine bağlama girişiminin arkasındaydı. İngiltere'nin önde gelen sendika liderlerinden, Sosyal Demokrat Federasyon'un sabık üyesi John Burns'e Sir Henry Campbell-

Bannerman kabinesinde yer verilmesi ve Fransız sosyalistler Aristide Briand ile René Viviani'nin Serrian ve Clemenceau hükümetlerine tıktıştırılması da bu döneme, 1905-06 yıllarına rastladı. Bu üç dönem de işçi sınıfını aldatarak hükümetlerde patronlara sadakatle hizmet ettiler. Briand ve Viviani'nin ikisi de sonunda Fransa başbakanı oldular. Bundan önce, işçi sınıfına ihanet eden birçok sağ sosyal demokrat, onları izleyerek kapitalist hükümetlere katılacaktı.

Bernştayncılığa karşı uluslararası mücadeleyi, birçok merkezci eğilimi de barındıran geniş sol kanat yürüttü. Çeşitli ülkelerde mücadele, öne çıkan şu isimlerle karakterize oldu: Almanya'da Bernstein, Legien ve Vollmar'a karşı Bebel, Kautsky ve Luxemburg; Fransa'da Jaurès'e karşı Guesde; Rusya'da Martov'a karşı Plehanov ve Lenin; İngiltere'de Henderson ve MacDonald'a karşı Hyndman; ABD'de Berger, Untermann ve Gompers'a karşı De Leon, Hillquit ve Debs. Kavga, bunların yanı sıra anlamlı bir sosyalist hareket ve sendikacılığın bulunduğu her ülkede yaşandı.

Belirleyici önem taşıyan bu mücadelede geniş sol kanadın en büyük zaaflarından biri, parti birliğini fetiş haline getirerek, bernştayncılarla birliğin partiye güç değil, zayıflık getireceğini görememektir. Herkes bir yana, Rusya'da bolşeviklerin menşeviklerden ayrıldığı 1903 genel mücadelesinde Lenin, bu tehlikeyi anlamıştı. Rosa Luxemburg da tehlikeyi fark ederek, Alman partisinin Dresden konvansiyonunda Bernstein'in önerisine oy verenlerin partiden atılmasını önerdi, ancak Bebel ve Kautsky onu desteklemedi. O sırada hâlâ marksist olan Plehanov da Bernstein'in ihraç edilmesinden yanaydı²⁷⁴.

Sağ kanat, özellikle de kilit konumdaki Alman ve Avusturya partilerinde, bölünmeden kaçınan bir tutum izledi. Güçlü sol kanatla cepheden bir çatışmaya girmemek için en ilkesiz yollara başvurarak, kendi konumlarını mahkum eden tasarılar oy bile verdiler. Ne pahasına olursa olsun, kitle partileri içinde kalmak istiyorlardı. ABD'de ise Debs, Hillquit ve Berger önderliğindeki Sosyalist Parti, De Leon'nun önderlik ettiği sektör Sosyalist İşçi Partisi'nden koparak kurulmuştu. Fakat 1901'de Sosyalist Parti'deki sol kanat, baş sözcüleri Victor Berger olan açık bernştayncılar karşısında henüz gerçek bir duruş sergileyebilecek olgunlukta değildi.

ABD Sosyalist Partisi'nde beyaz şovenizmi

İkinci Enternasyonal'de oportünizmin en kötü biçimlerinden biri de, Amerikan Sosyalist Partisi'nde zenci halka karşı görüldüğü gibi, beyaz şovenizmiydi. Zenci yığınları, 1861-65 İç Savaşı ile kölelikten kurtulduktan sonra, uzun yıllar boyunca barbarca bir zulme maruz kaldı. Eğitim, sanayide çalışma, yurttaş olarak oy verme, askerlik yapma, yolcu olarak otellerden, tren vagonlarından vb. yararlanma hakkından yoksun bırakıldılar. Neredeyse her hafta dünya, zencilerin kırbaçlandığı, vurulduğu, asıldığı ya da yakılarak öldürüldüğü vahşi linçlerle sarsılıyordu.

Fakat Sosyalist Parti, bu korkunç durumu sakince görmezden geldi. Linçlere ve Jim

Crow yasalarına* son verilmesi talebini yükseltmedi. Kipnis, suça varan bu aymazlık hakkında, çalışmasında incelediği 1901-1912 dönemine dair şöyle diyor: “*partinin 1901’den 1912’ye kadar zencilere uygulanan ayrımcılığa aktif olarak karşı çıktığını gösteren tek bir kayıt yoktur.*”²⁷⁵ Gerçekten de, parti basını, zencilere karşı şovenist karalamalarla doluydu; bunun baş suçluları Berger ve Untermann gibi bernştayncılardı. Dahası partinin kendisi de, bir bütün olarak işçi sınıfının partisi olduğu, bu nedenle nüfusun belirli bir kesimi için özel talepler yükseltmeyeceği iddiasını sürekli tekrarlayarak, zenci halkın trajik durumuna karşı aymazlığını teorize ediyordu. Partinin zulmedilen, sömürülen ve vahşice ezilen zenci halka verdiği tek teselli, bir gün sosyalizmin kurulup, onları da kurtaracağıydı.

1903’te, Amsterdam kongresi öncesinde, ABD’de zencilere uygulanan zulüm haberleriyle harekete geçen Uluslararası Sosyalist Büro, Amerikan Sosyalist Partisi’ne linçler karşısındaki tavrıyla ilgili bir mektup yazdı.

Mektuba verilen hayasız beyaz şovenisti cevap ise şöyleydi: “*Sosyalist Parti, açgözlülük, kleptomani, cinsel sapıklık ve diğer bütün saldırgan, hatta lince varabilen insani yozlaşma biçimlerinin doğmasını ve yayılmasını engelleyecek şartların, kapitalizmin ortadan kaldırılıp sosyalizmin kurulmasından başka hiçbir yolla sağlanamayacağını belirtir.*”²⁷⁶ Bu konuda başka bir şey duyulmadığına bakılırsa, linçlerin böylesine utanmazca meşrulaştırılması USB’yi de şoke etmemişti.

Amsterdam Kongresi’nde solun üstünlüğü

Yeni başlayan Rus-Japon savaşı, Amsterdam kongresinin gündemindeki en önemli sorunlardan biri oldu. Bu, emperyalist dönemin ilk geniş ölçekli savaşıydı. Sorunun doğrudan muhatabı olan Rus ve Japon sosyalist partileri, sağlam bir devrimci tutum alarak, savaşa şiddetle karşı durdular. Rusya’dan Plehanov ile Japonya’dan Sen Katayama’nın partileri adına savaşa karşı ortak mücadele dayanışma sözü vererek el sıkıştıkları an, kongrenin dramatik doruk noktası oldu²⁷⁷. Diğer yandan, savaş durumunda genel grev öngören tasarı, daha önceki kongrelerde olduğu gibi bu kongrede de oylanarak reddedildi. 1902’de Belçika ve İsveç’te, 1903’te Hollanda’da yapılan son genel grevler, bu meseleyi tüm Enternasyonal’in gündemine sokmuştu.

Amsterdam kongresinin asıl dikkati ise, yakıcı bernştayncılık sorununa odaklandı. Oluşan tartışma, kongre oturumlarının büyük bölümünü kapladı. Lenz’in belirttiğine göre “*Amsterdam kongresinde revizyonizm karşısında marksist çizginin savunucusu olarak görünen*”²⁷⁸ Alman partisi, kavganın başını çekiyordu. Revizyonizme karşı mücadeleyle Bebel, Kautsky, Plehanov, Lenin, Luxemburg, Guesde ve De Leon önderlik

* Jim Crow yasaları: ABD’de 1876-1965 dönemi boyunca yürürlükte kalan, zenci ve beyazların kamu hizmetlerinden ayrı faydalanmalarını (ayrı okullar, otobüslerde ayrı koltuklar vs.) dayatan ırkçı yasalar (ç.n.)

etti. Sağ kanadın mücadelesini ise Vandervelde, Auer ve diğerlerinin desteğiyle Jaurés yönetiyordu.

Nihai kavga, guesdecilerin kongreye sunduğu, Alman sosyal demokrasisinin 1903 Dresden kongresinde bu konuda aldığı kararlar esas olarak aynı içerikteki kararın kabulü ekseninde geçti. Karar revizyonizmi ve burjuva hükümetlerde yer almayı sert bir şekilde eleştiriyor, sınıf mücadelesi politikasını militanca onaylıyordu. Kautsky'nin 1900 kongresindeki "lastik karar"ının tekrar onaylanması, Jaurés'cileri tatmin etmeye yetecekti. Adler ve Vandervelde ise, bir yandan sınıf mücadelesinden dem vururken, revizyonizmi adli adınca mahkum etmekten özel olarak kaçınan yuvarlak bir karar tasarısıyla revizyonistleri kurtarmaya çabaladı. De Leon da dört yıl önceki Kautsky kararını açıkça yadsıyan bir önerge sundu.

Yapılan oylamada De Leon'nun tasarısına sadece kendisi oy verdi. Adler-Vandervelde tasarısının kabulüne ramak kalmıştı; fakat 21'e 21 olan oylama katı oy kuralları nedeniyle karara dönüşemedi. Dresden-Amsterdam tasarısı ise 12 oya sahip 6 partinin çekimser kaldığı oylamada 5'e karşı 25 oyla kabul edildi. Avustralya 2, İngiltere, Fransa ve Norveç birer oyla karara karşı çıktı. Çekimserler Arjantin, Belçika, Danimarka, Hollanda, İsviçre ve İsveç'ti. Karar metni şöyleydi:

Dresden-Amsterdam Kararı

"Kongre, sınıf savaşı temeline dayanan, burjuvaziye kesintisiz saldırı yoluyla siyasi iktidarı ele geçirmeye yönelik denenmiş ve muzaffer politikamızı değiştirmeyi ve bunun yerine, kurulu toplum düzenine teslimiyet politikasını getirmeyi amaç edinen revizyonizmin gayretlerini tam ve kesin olarak reddeder.

Bu türden revizyonist taktiklerin sonucu, burjuva toplumunun mümkün olan en hızlı yoldan sosyalist topluma dönüşmesi için çalışan, dolayısıyla kelimenin tam anlamıyla devrimci bir partiyi, burjuva toplumu reforme etmekle yetinen bir partiye çevirmek olmaktadır.

Bu nedenle kongre, revizyonist eğilimlerin tersine, sınıf çelişkilerinin azalmak bir yana, gitgide şiddetlendiğini kabul ederek;

Partinin, kapitalist üretime dayalı siyasi ve ekonomik şartlar altında her tür sorumluluğu reddettiğini, dolayısıyla egemen sınıfın iktidarda kalmasından yana hiçbir önlemi tasvip edemeyeceğini;

Paris'te 1900 yılındaki Enternasyonal Kongre'de kabul edilen Kautsky kararına uygun olarak, sosyal demokrasinin burjuva toplumda hiçbir şekilde hükümete katılmak peşinde olamayacağını ilan eder.

Kongre ayrıca gün be gün büyüyen sınıf çelişkilerini, burjuva partileriyle uzlaşma uğruna bulanıklaştırmaya yönelik her tür girişimi reddeder.

Kongre, üye sayıları artan ve daha büyük seçmen yığınlarına ulaşıp bunların desteği-

ni alan sosyalist parlamenter grupların, güçlerini nihai hedef olan sosyalizmin propagandasına ve programımıza uygun olarak işçi sınıfının çıkarlarının ve siyasi hakların genişleyip pekişmesini en kararlı şekilde savunmak; hak eşitliğini kazanmak, militarizme, sömürgeci ve emperyalist politikalar, adaletsizliğe ve her türden baskı ve sömürüye karşı her zamankinden daha enerjik şekilde mücadele etmek yönünde kullanacağına, nihayet mükemmel toplumsal yaşam ve işçi sınıfının siyasi ve uygarlaşma misyonunu gerçekleştirmek için tüm gücüyle çalışacağına güvenir.”²⁷⁹

Birleşen sol ve merkez, kongrede zaferi elde etti, ancak sağın belirleyici bir yenilgi almadığı da açıktı. Revizyonizmin gücü, oylamada kıl payı reddedilen sinsi Adler-Vandervalde önergesinde görülmüştü. Kararın çıktığı oylamada çekimser oyların çokluğu da oportünizmin gücünün bir başka göstergesiydi. Enternasyonal, nihai felaketine kadar, bernştayncı revizyonistleri daha çok dinleyecekti.

20. Bölüm

Lenin: Yeni Tipte Bir Parti

Yüzyıl başı itibarıyla İkinci Enternasyonal'in marksizmden uzak, sağ oportünizme dönük tarihsel eğilimi kesinlik kazanmıştı. Enternasyonal'i oluşturan başlıca partiler, emperyalist yükseliş döneminde ülkelerinde oluşan "refahın" beslediği küçük burjuva sanrılara giderek daha fazla kapılıyordu. Sağ kanadın 1904 Amsterdam kongresinde yenildiği, sonraki birkaç yıl içinde özellikle revizyonizmin asıl kalesi olan Alman partisinde başka yenilgiler de aldığı doğrudu. Bununla birlikte sağ, revizyonist programıyla genel olarak büyüyor ve çeşitli sosyalist partilerin önderliklerine daha fazla sızıyordu. Dahası, kararsız merkez grubu yükselen sağ karşısında giderek daha az direnebiliyordu ve tümünden teslim olma eğilimindeydi. Zayıf sol kanat ise Avrupa'nın çoğu ülkelerinde genel olarak içinde bulunduğu kafa karışıklığı ve olgunlaşmamışlık nedeniyle Enternasyonal'i adım adım kuşatan siyasi yozlaşmanın üstesinden gelebilecek durumda değildi.

Yine de, İkinci Enternasyonal'deki boğucu revizyonizme karşı soldan güçlü bir muhalefet gelişmekteydi. Bu durum daha 1904'e enikonu belirginleşmişti. Muhalefetin merkezi, o güne kadar Enternasyonal'de pek küçük bir rol oynayan sanayisi geri Rusya, önderi ise dünya işçi hareketinde o sırada pek tanınmayan Lenin'di. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi, İkinci Enternasyonal'de öncü marksist, revizyonizm karşıtı parti olarak öne çıktı. Bunun temel nedeni, batılı kapitalist ülkelerde sosyalist devrim müphem ve uzak görünürken, Rusya'da yakında gerçekleşebilecek olan burjuva devrimini tamamlamak üzere sosyalist devrimin eli kulağında olduğunun açıkça görülmesiydi. Yeni devrimci program, başta Lenin tarafından geliştirilen bolşevizm, ya da sonradan tanınacağı gibi marksizm-leninizmdi.

Stalin leninizmi "*emperyalizm ve proleter devrim çağının marksizmi*"²⁸⁰ olarak tanımlıyor. Marksizm-leninizm, gelişen dünya emperyalizminin ve Rus devriminin sözüydü. Doğdu yer, emperyalist çelişkilerin en keskin olduğu, proleter devrimin hızla mayalandığı Çarlık Rusyası'ydı. Parlak bir entelektüel ve baş eğmez bir devrimci olarak Lenin'in büyük önemi, emperyalist dönemin temel ekonomik ve siyasi devrimlerini teorik düzlemde yorumlayabilmesinde ve bunu başarılı devrimci eyleme tercüme edebilmesinde yatıyordu.

Lenin ve eseri

10 Nisan 1870'te Rusya'nın Simbirska ilinde doğan Lenin'in (1870-1924) babası köylü kökenli bir öğretmendi, annesi de mütevazı bir aileden geliyordu. Terörist "Narodnaya Volya" (Halkın İradesi) örgütünün aktif militanlarından olan ağabeyi Alexander, 1887'de Çarlık tarafından idam edildi. Aynı yıl Lenin, St. Petersburg ve Moskova üniversiteleri idam edilen bir devrimcinin kardeşini kabul etmek istemediğinden, Kazan üniversitesine girdi. Gider gitmez üniversitedeki devrimci öğrenci hareketinde yer aldı ve bir ay sonra okuldan uzaklaştırıldı. Yine de sonunda, derslere devam etmeden St. Petersburg üniversitesinden hukuk diploması almayı başardı, fakat bu meslekte hiç çalışmadı. Devrimci işçi hareketinde enerjik bir şekilde yer aldı, bu nedenle 1897'de üç yıllığına Sibirya'ya sürgün edildi. Bundan sonra, 1905 devrimi sırasındaki kısa dönem hariç, 1917 yılının ilk aylarına kadar ülke dışında yaşadı.

Marx ve Engels gibi Lenin de hem teori hem de eylem adamıydı. Revizyonistlerin sonsuza kadar gömdüklerini sandıkları Marx'ın başlıca teorilerine yeniden hayat vermekle kalmadı, yanı sıra marksizmi emperyalizm döneminin yarattığı pek çok sorunu kapsayacak şekilde geliştirdi. Gençliğinden itibaren bütün ömrü aktif şekilde işçilerin somut mücadelelerinin içinde geçti. Devasa teorik ve pratik çalışmalarının sentezi, Kasım 1917'deki büyük Rus Devrimi'nde işçi ve köylüleri zafere taşıyan önderliği idi.

Revizyonistlerle belli başlı bütün konularda çatışan Lenin, özellikle kökten yanlış olan emperyalizm tahlillerine saldırdı. Revizyonistler genişleyen emperyalizm olgusunda sınıf çelişkilerinin yumuşamasını, sınıf işbirliğinin gerekliliğini, devletin sınıfların dışında duran bir organizmaya dönüşümünü, kapitalist istikrar artışını, "örgütlü kapitalizmin" gelişimi, toplamda devrimler döneminin sonunu ve işçiler için sosyalizme tedrici ve barışçıl geçiş fırsatlarının başlangıcını görüyor; Marx ve Engels'in düşüncelerinin eskidiğini, sadece kapitalizmin rekabetçi eski dönemine uygulanabileceğini savunuyordu. Lenin ise emperyalizmde sınıfsal ve ulusal çelişkilerin yoğunlaşmasını, kapitalizmin çöküşünün başlangıcını, yeni büyük savaşlar ve devrimler döneminin açılışını görüyordu. Marx ve Engels'in eserlerinin bu dönemde tamamen geçerli olduğunu savunan Lenin, daha gelişmiş tahlillerini ve devrimci faaliyetini bu zemine dayandırdı.

Devrimci programın inşası

Lenin bu temelde, İkinci Enternasyonal'in revizyonist şeflerinin uzun zaman önce bir kenara atıkları marksist teoriyi bir bütün olarak pratikte ve sayısız önemli eserinde yeniden kurmaya başladı. Burjuva demokrasisinin ve devletin revizyonist kabulüne karşı, kapitalist devletin kapitalist sınıfın işçi sınıfına karşı baskı aleti olduğunu ve işçilerin kendi kurtuluşunu sağlamak için onu yıkarak yeni bir rejim kurmak zorunda olduğunu ezici bir güçle gösterdi. Ayrıca, Paris Komünü deneyiminin ve daha sonra Rus Devrimi'nin pratikte kanıtladığı gibi, muzaffer işçi sınıfının kapitalizmi yıktıktan

sonra kuracağı toplumsal örgütlenme formunun, Marx ve Engels'in dahice öngörüsüne uygun olarak, proletarya diktatörlüğünden başka bir şey olamayacağını teorik olarak kanıtladı.

Lenin ayrıca, marksist ilkelerin sağlam temeli üzerinde, emperyalizm döneminin proleter devrimci strateji ve taktiklerini etraflıca geliştirdi ve birçok ülkenin marksist güçlerini doğrudan kendisi yetiştirdi. Çağımızda burjuva ya da sosyalist bütün devrimlerde proletaryanın öncülüğü; işçi sınıfıyla sömürge halklar arasındaki ittifak; kırlardaki sınıf farklılıkları; acil talepler ve sosyalizm mücadelesi arasındaki ilişki; sendikaların rolü ve partiyle ilişkileri; proleter ayaklanmanın yasaları ve teknikleri; sosyalizmin üzerinde yükseleceği genel yapı; tek ülkede sosyalizmin kurulma ihtimali; burjuva devrimin proleter devrime dönüşümü ve daha pek çok önerme, Lenin tarafından ortaya konuldu. Tüm bunlar, işçi sınıfını burjuvazinin kuyruğuna takan, köylülüğü gerici bir yığın olarak silip atan, sömürge halkların mücadelesini ve kendi kaderini tayin hakkını küçümseyen, sadece acil taleplere yoğunlaşan, sosyalizm için mücadeleyi unutan mevcut sağ politikalarla taban tabana zıttı.

Lenin'in en önemli başarılarından biri de, işçi sınıfının kurtuluşu ve sosyalizme dair söylenen her şeyin onsuz boş lafa dönüşeceği Komünist Parti'yi teorileştirmesi ve inşa etmesiydi. Sağ kanadın gerçek bir programdan yoksun, her türden sahtekar ve oportüniste açık, disiplinsiz, amorf bir parti öngören burjuva anlayışlarının tersine Lenin, Marx ve Engels'in geliştirdiği ilkelere dayalı, yani proletaryanın öncü kolu olan bir parti inşa etti. Lenin'in partisi işçi sınıfı ve müttefiklerine dayanan, sendikal hareket, halkın çeşitli örgütlenmeleri, kooperatifleri vb. içindeki kendini davaya adanmış işçilerden ve en iyi savaşçılardan oluşan, özeleştiril, gelişkin bir marksist ideolojiye sahip devrimci bir parti; savaş meydanlarında, fabrikalarda, kırlarda, okullarda ve parlamento salonlarında işçi sınıfına ve tüm ulusa doğru şekilde öncülük eden bir partiydi. Sosyalizmi kazanmanın olmazsa olmazı, Lenin'in tasarlayıp yarattığı Komünist Parti, insanlığın ulaştığı en ileri siyasi örgüt tipiydi.

Büyük siyasi ve örgütsel programıyla Lenin, emperyalizm çağına özgü devrimci mücadele bilimini geliştirdi ve böylece Rusya, Çin, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Bulgaristan, Doğu Almanya, Romanya, Arnavutluk, Letonya, Litvanya, Estonya, Hindistan, Kore devrimleri ve geleceğin diğer devrimlerinin teorik temellerini oluşturdu. Rusya'da 1905 devrimi patlak verdiğinde, Lenin kendi devrimci programını ana yönleyle büyük oranda geliştirmiş bulunuyordu. Bu program İkinci Enternasyonal'de gitgide hakimiyetini kuran revizyonizme tam boy bir meydan okumaydı.

Rusya'da partinin ilk gelişim evresi

Rusya'da ilk örgütlü marksist güç, 1883'te G.U. Plehanov'un Martov, Paul Akselrod, Vera Zasulic ve Leo Deutsch ile birlikte kurduğu "Emegin Kurtuluşu" grubuydu²⁸¹.

Eski bir narodnik, ya da halkçı olan Plehanov, marksizmi benimsedi ve erken yaşlarında İkinci Enternasyonal'deki en parlak marksist teorisyenlerden biri haline geldi. Bununla birlikte, sonunda merkezcilik üzerinden revizyonizme yönelerek marksizmden uzaklaştı. 1893'te St. Petersburg'a giden Lenin, marksist saflarda aktif hale geldi ve burada İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'ni örgütledi. Lenin'in grubu büyüyen grev hareketinde ve Rus marksistlerinin çizgisini netleştirme çabalarında militanca yer alarak, tüm Rusya çapında bir marksist siyasi örgütün kuruluşuna giden yolu hazırladı.

Her marksist partinin yapması gerektiği gibi, Çarlık Rusyası'ndaki parti, sadece kapitalistlere ve gerici büyük toprak sahiplerine karşı değil, yanı sıra işçi sınıfı ve müttefikleri arasında boy veren çeşitli yabancı siyasi eğilimlere karşı da mücadele içinde geliştirdi. Üstesinden gelmek zorunda olduğu ilk ideolojik düşman, narodnizm yani halkçılıktı. Sosyalist bir perspektife doğru belli belirsiz ilerleyen narodnikler, *"birincil devrimci güç olarak işçi sınıfını değil, köylülüğü kabul etme ve Çarlık ve büyük toprak sahiplerinin egemenliğini sadece köylü ayaklanmalarıyla yıkılabileceğini savunma hatasına"*²⁸² düşüyordu. Narodnikler, Rusya'da kapitalizm ve proletaryanın gelişmesini küçümseyiyorlardı.

Plehanov ve daha sonra Lenin, küçük burjuva narodniklere karşı parlak bir polemik yürüttüler. Rusya'da daha o zaman hızlı bir kapitalist gelişme yaşandığına dikkat çekerek, devam eden bu gelişimi doğuran faktörleri gösterdiler. Proletaryanın öncü devrimci sınıf olduğunu kanıtladılar ve işçi sınıfına dayanan bir örgütlü siyasi eylem programını savundular. Narodnikleri bireysel terörizmi savunmakla suçladılar. Bu tarihi ideolojik mücadele, marksizmin işçi sınıfı saflarında hegemonyasını kurmasıyla sonuçlandı. Yine de narodnikler, köylülük arasındaki gücünü korudu. Bu akım ileride, sosyalist-devrimciler olarak, yaklaşan devrimde çok önemli bir rol oynayacaktı.

Lenin'in tutuklanmasının ardından, büyüyen sendikal mücadele içerisinde, özellikle 1899'da, Rus işçi sınıfı saflarında yeni bir sapma ortaya çıktı. Bu sapmanın adı "ekonomizm"di. *"(Ekonomistler) işçileri sadece işverenlerine karşı ekonomik bir mücadele vermeye çağırmak gerektiğini söylüyordu; siyasi mücadeleye gelince, bu, siyasi mücadelenin önderliğinin bırakıldığı liberal burjuvazinin işiydi (...) Bu, Rusya'daki marksist örgütlerin saflarındaki ilk uzlaşmacı ve oportünist gruptu."*²⁸³ Lenin bu oportünist akımı Bernstein revizyonizminin yanında betimledi ve 1900'de Sibirya'dan döndükten sonra, balyoz darbeleriyle yok etti. Bu tarihi ideolojik çatışma içerisinde Lenin, *Ne Yapmalı?* adlı kitabında sendikalizmin gelmiş geçmiş en derin tahlilini ortaya koydu.

Rus marksistlerinin bu ilk şekillenme yıllarındaki diğer bir önemli sapma ise, Peter Struve'nin başını çektiği "legal marksistler" idi. Legal marksistler, *"marksizmin özünü, yani proleter devrim ve proletarya diktatörlüğü doktrinini çıkarıp attı"* ve *"işçi sınıfı hareketini burjuva toplumun çıkarlarına, burjuvazinin çıkarlarına uyarlayıp ona tabi*

kılmaya"²⁸⁴ çalıştı. Lenin, bu küçük burjuva eğilime de amansızca saldırdı ve onun işçi sınıfı arasında var olan zayıf etkisini kırdı. Legal marksistlerin kalıntıları sonunda, 1917 devrimi sırasında başlıca burjuva partileri olan oktoibristlere ve anayasal demokratlara katıldı.

Lenin, bu yoğun ve derin ideolojik mücadeleler içinde, eski önder Plehanov'u aşarak hızla Rus marksizminin asıl sözcüsü olarak öne çıktı. *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*, "Halkın Dostları" Kimlerdir ve Sosyal-Demokrasiye Karşı Nasıl Savaşılır, Ne Yapmalı? ve *Rus Sosyal-Demokratlarının Görevleri* gibi Rusya'da komünizmin temellerini atan birçok ünlü kitap ve broşürünü bu dönemde yazdı.

Ulusal ölçekte bir parti kurmaya dönük ilk girişim, Lenin Sibirya'da sürgündeyken, 1898'de gündeme geldi. Mart ayında Minsk'te gizli bir konvansiyonda bir araya gelen dokuz marksist, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni kurdu. Ne var ki bu girişim, çarlık terörü altında akamete uğradı. Merkez Komitesi'nin bütün üyeleri, toplantının hemen ardından tutuklandı. Sadece bir avuç üyeden oluşan, somut bir programı ve tüzüğü bulunmayan yeni örgüt, dağınık marksist gruplar arasında kesin bağlantılar kurmayı başaramadı. Partinin asıl kuruluşu beş yıl sonra gerçekleşecekti.

Bolşevizmin doğuşu: Londra 1903

Partinin kurulduğu Londra Kongresi, Rusya'da kitle mücadelelerinin yükseliş evresine rastladı. 1901-03 arasında sanayiye büyük darbe vuran bir ekonomik kriz içinde bulunan ülkenin pek çok yerinde kapsamlı grevler yaşıyordu. Sürekli yayılan ve daha devrimci bir renge bürünen bu grevler, çarlık hükümetinin acımasız şiddetiyle karşılaşıyordu. 1902'de hareket kırlara yayıldı ve köylüler toprak beylerinin kaynaklarını yakıp topraklarına el koymaya başladı. Öğrencilerin de harekete katılmasıyla birçok üniversitede militan gösteriler yapıldı. Rusya, 1905 devrimine doğru gidiyordu.

Londra'da Lenin, partinin inşası için somut hazırlıkları ortaya koydu. *Iskra* (Kıvılcım) gazetesinin kuruluşuna öncülük etti, ünlü *Ne Yapmalı?* kitabını yayımladı ve çeşitli marksist gruplar arasında yaygın bir eğitim kampanyası başlattı. Bu hazırlık çalışmalarında Lenin, kurulacak partiyi disiplinli bir öncü parti olarak betimledi.

Kongre 30 Temmuz 1903'te Brüksel'de başladı, fakat polis baskısı yüzünden Londra'ya taşınmak zorunda kaldı. Toplantıya 26 örgütü temsil eden 43 delege katıldı. *Iskra* grubu 24 sağlam desteğe sahipti. Lenin, Plehanov, Martov, Akselrod, Zasuliç ve Trotskiy de kongredeydi, Sibirya sürgününde olan Stalin ise katılamamıştı. Muhalefet, İkinci Enternasyonal'de hiçbir partinin özel olarak belirtmediği proletarya diktatörlüğünün programa dahil edilmesine karşı çıktı; yanı sıra, kendi kaderini tayin hakkına ve köylülüğün taleplerinin formüle edilmesine de karşıydı. Programda hem asgari (acil) talepler, hem de azami (nihai) talepler yer alıyordu. Lenin, Plehanov'la işbirliği içinde, muhalefeti yenilgiye uğrattı ve devrimci *Iskra* programı kabul edildi.

Kongrede asıl kavga ise parti tüzüğü ekseninde verildi. Bu örgütsel mesele üzerine iki karşıt eğilim ortaya çıktı. Lenin'in (Plehanov'un da desteklediği) planı, "*parti programını kabul eden, partiyi mali olarak destekleyen ve partinin temel bir örgütünde yer alanların*"²⁸⁵ parti üyesi olabileceğini öngörürken, Trotskiy ve diğerlerinin desteklediği Martov, geniş ve amorf bir örgüt istiyordu. Buna göre parti üyeliği için programı kabul etmek ve mali destekte bulunmak yeterliydi; fiili üyelik ve faaliyet zorunlu değildi. Aradaki fark şuydu ki, Lenin'in istediği devrimci, sağlam bir öncü partiyken, oportünistler batılı sosyal-demokrasinin modelinde, gevşek ve disiplinsiz bir örgüt arıyordu.

Lenin kendi anlayışını kongrede hakim kılamadı, ancak Merkez Komite üyeleriyle *Iskra* editörlerinin seçiminde Lenin'in grubu baskın çıktı. İki hizip, bolşevik (çoğunluk) ve menşevik (azınlık) şeklindeki tarihi adlarını bu oylamadan aldılar. Kongrenin ardından yoğunlaşan hizip mücadelesi, 1905 Ocak'ında partiyi bölünmeye götürdü. Parti, kendi merkez komitesi ve yayınlarına sahip, iki gruba ayrıldı. Bu mücadele sırasında Lenin, parti programı ve örgütü üzerine ünlü *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* kitabını yazdı. Bolşeviklere Lenin önderlik ederken, menşeviklerin önderi, Plehanov ve Trotskiy'nin giderek artan şekilde desteğini alan Martov'du.

Enternasyonal'in müdahalesi

Uluslararası Sosyalist Büro, İkinci Enternasyonal'in 1904 Amsterdam kongresinde aldığı, her ülkeden sadece bir partinin katılmasını öngören karar doğrultusunda, Rus partisindeki bölünmeye birliği sağlama iddiasıyla müdahale etti. Şubat 1905'te Rusya'daki durumu değerlendirmek üzere Bebel'in başkanlığında bir hakemlik komitesi kurulması kararlaştırıldı. USB böylece, Rus hizip kavgasının çözümünü Alman partisine bırakmış oluyordu. Kararı kabul eden menşevikler, Kautsky ve Clara Zetkin'i temsilci tayin etti. Lenin ise, konunun bir ilke meselesi, dolayısıyla çözüm yerinin "hakemlik komitesi" değil parti kongresi olduğunu söyleyerek kararı kabul etmedi.

Olay, en başta Lenin'in duruşunun o günkü Enternasyonal solunda (Bebel, Kautsky vd.) ne kadar az anlaşılıp kabul edildiğini göstermesi bakımından önemliydi. Alman sosyal demokrasisinin baş yayını haftalık *Die Neue Zeit* gazetesinde Rosa Luxemburg, Lenin grubu aleyhinde yazıyor, gazetenin editörü Kautsky, Lenin tarafının görüşlerini basmayı reddediyordu. Bu tutumu protesto eden Lenin, Luxemburg'un makalesini "örgütsüzlüğü ve ihaneti övmekle" suçlayarak, Kautsky'nin tavrını "*makale boykotu gibi görülmedik, kaba ve mekanik bir yöntemle Alman sosyal demokrat basınında sesimizi boğma girişimi*"²⁸⁶ olarak mahkum etti. "*Kautsky, İkinci Kongre'ye (Londra 1903) katılmış olsaydı, Lenin'e karşı Martov'u destekleyeceğini açıkladı.*"²⁸⁷ Rusya'da devrimin gelişmesiyle bu abes parti birliği tartışmaları da son buldu.

Enternasyonal'in Rusya'da bolşevik hareketin kristalleşmesinin olağanüstü siyasi önemi hakkında hiçbir fikri yoktu. Lenin'in yeni tipteki partisi, Marx'ın perspektif ve il-

kelerini giderek unutan, oportünizmle malul Batı partilerinden, *Komünist Manifesto*'da ortaya konan temel ilkelere sağlamca dayanan, gerçekten devrimci bir partiye doğru keskin bir kopuşun başlaması anlamına geliyordu. Gerçekten de bu, olayların devrimci seyri içinde sonunda yeşerecek olan yeni ve daha ileri bir Enternasyonal'in tohumuydu. Rus marksist çevrelerinde Lenin grubunun zaferi, ilerleyen yıllarda sadece İkinci Enternasyonal'i değil, tüm dünyayı derinden etkileyecekti.

21. Bölüm

1905 Rus Devrimi

Rus-Japon Savaşı (1904-05), Çin'in kuzey doğu bölgesi Mançurya'yı koparıp ilhak etmek isteyen iki büyük rakip güç arasındaki emperyalist bir savaştı. Japonya, yıllar sonraki Pearl Harbor saldırısına benzer şekilde, savaş ilan etmeksizin ilk saldırıyı yaptı ve 8 Şubat 1904'te Port Arthur'daki Rus filosuna ağır hasar verdi. Saldırı, Çar 2. Nikola güçlerinin denizde ve karada uğradığı askeri felaketler dizisinin başlangıcı oldu. Beceriksiz, yozlaşmış ve kibirli Rus genelkurmayı darbe üstüne darbe yedi.

Port Arthur Aralık 1904'te düştü; Şubat 1905'te Rus ordusu Mukden'de 300 bin askerinden 120 bininin öldüğü, yaralandığı ya da kaybolduğu ezici bir yenilgi aldı; Mayıs 1905'te Tsushima savaşında Rus donanması imha edildi; sonunda 23 Ağustos 1905'te ABD'nin New Hampshire eyaletinin Portsmouth kentinde ABD Başkanı Theodore Roosevelt nezaretinde barış antlaşması imzalandı. Rusya Port Arthur'u, Güney Sakhalin'i, Kore'deki nüfuz alanını ve Güney Mançurya'nın tamamını kaybetti. Rus emperyalizmi yıkıcı bir yenilgi almıştı.

Devrimci dalganın yükselişi

Rus işçileri bu gerici, emperyalist savaşa başından itibaren karşı oldu. Savaşın yol açtığı vahşi kıyım ile yarı aç, doğru dürüst silahlandırılmamış askerleri acımasızca ölüme gönderen çar hükümeti ve subaylarının işlediği suçlar, işçi sınıfının içinde bulunduğu devrimci ruh halini daha da keskinleştirdi. Ezilen halk, çektiği sefaletle eklenen savaş trajedisine 1905 devrimiyle yanıt verdi²⁸⁸. Devrim, daha savaş devam ederken başladı. Bu, emperyalist savaşın halk devrimine dönüşmesinin ilk örneği idi.

Tarihi hareket, bir dizi grevle başladı. Bu grevlere sadece değil ama çoğunlukla partinin bolşevik kanadı önderlik ediyordu. Aralık 1904'te Bakü'de bolşeviklerin önderliğiyle gerçekleşen büyük petrol grevi zaferle ve Rusya'da daha önce duyulmamış bir şey olan işçiler için toplu iş sözleşmesiyle sonuçlandı. Stalin, Bakü grevinin "*tüm Rusya'da Ocak ve Şubat'taki şanlı eylemlerin işareti*" olduğunu belirtiyor. Gerçekleştirilen pek çok grevden biri de, St. Petersburg'un en büyük metal fabrikalarının olduğu, partinin kalesi Putilov fabrikalarındaki grevdi. Grev hızla tüm kente yayıldı.

Bu sırada, 9 Ocak 1905 günü St. Petersburg'daki Kışlık Saray'ın önünde Rus emek tarihinin en trajik olaylarından biri olan "Kanlı Pazar" katliamı yaşandı. 140 bin kişinin katıldığı barışçıl gösteriye, gizli polisle ilişkisi olan papaz Gapon öncülük ediyordu. Bolşevikler, çarlık subaylarının askerlere ateş etme emri vereceği konusunda işçileri uyardıysa da, gösteri devam etti. Kitlenin talepleri "*genel af, medeni haklar, normal ücret, toprağın aşamalı olarak halka verilmesi, genel ve eşit oy temelinde seçilmiş bir meclis oluşturulması*"²⁸⁹ şeklindeydi. Partinin uyarıları haklı çıktı ve çarın emriyle namlular silahsız kitlelere doğrultuldu. Sonuç, bini aşkın kişiyi öldüğü, iki bin kişinin yaralandığı korkunç bir katliam oldu.

Çar, bu korku dalgasının St. Petersburg'daki genel grevi ezeceğini, yanı sıra tüm Rusya'da işçileri terörize edeceğini umuyordu; ancak tam tersi oldu. Rus halkından, aslında tüm dünya emekçilerinden bir öfke çılgılığı koptu. Devrimci hareket sönmek yerine, çok daha büyük bir güçle alevlendi. Grevler ülkenin birçok yerine yayıldı. Ocak ayında greve çıkan işçi sayısı, son on yılın toplamını aşarak 440 bine ulaştı. Devrim başlamıştı.

Sonraki birkaç ay boyunca, bir yandan Japonya'ya karşı savaş devam ederken, grev dalgası tüm sanayi kentlerine sıçradı. Lenin, bu devrim yılında grevci işçi sayısının 2 milyon 800 bini aştığını, yani ülkedeki işçi sayısını ikiye katladığına dikkat çekiyor. Polonya'nın Lodz kentinde sokaklarda barikat kuran işçiler, askerleri püskürttü. Önemli bir tekstil merkezi olan Ivanovo-Voznesensk'te işçiler, uzun ve sert mücadelelerle geçen grevlerinde, "*esasinda Rusya'daki ilk İşçi Temsilcileri Sovyetleri'nden biri olan*"²⁹⁰ bir Temsilciler Konseyi kurdu.

Devrimci hareket köylüler arasında da yayılıyordu. Lenin'in belirttiğine göre, 1905 sonbaharında "*köylüler en az 2 bin çiftliği yakıp, soyguncu asillerin halktan çaldığı erzakı aralarında paylaştılar.*"²⁹¹ Çeşitli ezilen milliyetler arasında da devrimci eğilimler alevlendi. Öğrenciler çarın resimlerini ve Rusça okul kitaplarını yırtıyor, devlet yetkililerine "Rusya'ya dönün" diye bağırıyordu. Polonyalı öğrenciler bir Sovyet kurulmasını talep ediyordu. Haziran'da Karadeniz'deki Prens Potemkin savaş gemisinin isyanı büyük yankı uyandırdı. Filonun diğer gemileri isyancı tayfaya ateş açmayı reddetmişti. Sonunda, kömür ve erzakı tükenen Potemkin, Romanya'ya giderek burada teslim olmak zorunda kaldı.

Büyüyen devrimden korkuya kapılan Çar, 19 Ağustos'ta Rus halkına bir "İmparatorluk Duması" bahşetti. Kaba bir eşitsiz sınıfsal oy sistemine dayanan Duma, bir tür "danışma meclisi" olacaktı. Siyasi amacı ise yükselen devrim cereyanını zararsız parlamenter kanallara yöneltmekti. Bu, sadece şiddete dayanarak yönetemeyeceklerini, sözde siyasi tavizleri de kullanmaları gerektiğini anlayan egemen sınıfların, başarısı kanıtlanmış Bismarck'vari aletiydi.

İki taktik: menşevik ve bolşevik

Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi, kitle ayaklanması içinde hızla büyüdü. Lenin “yüzlerle sayılan devrimci sosyal demokratlar, birdenbire binlerce oldu” diyordu. Fakat parti, resmen değilse de fiilen, bolşevik ve menşevik kanatlara bölünmüş durumdaydı. Bolşevikler, bir ölçüde de olsa birleşik hareket etmeyi sağlamak için, Nisan 1905’te Londra’da yaptıkları kongreye menşevikleri de katmaya çalıştı; fakat çağırışı reddeden menşevikler, Cenevre’de kendi kongrelerini toplamayı tercih etti. Sonuç olarak, çelişen iki siyasi çizgi oluştu; iki grup arasında “örgütsel” sorunlar üzerine doğan anlaşmazlık, Lenin’in önceden kavramış olduğu gibi, siyasi eylem programlarının farklılığı derindi²⁹².

Menşevikler, Rusya’da mevcut mücadeleyi, sadece eski tipte bir burjuva devriminden ibaret görüyordu. Bu nedenle devrime burjuvazi önderlik etmeliydi. İşçi sınıfının rolü ise, çarlık mutlakiyetinin devrilmesinde burjuvaziyi desteklemektir. Bunu yaparken, burjuvaziyi ürkütüp feodal ultra-gericiliğin kucağına itmemek için, kendi devrimci amaçlarının peşine düşmemeliydi. Köylülüğü ise, devrimci olmayan bir güç olarak bir kalemde geçiyordu. Trotskiy de bu görüşteydi. Plehanov, “ülkemizde burjuvazi ve proletarya dışında muhalif ve devrimci birleşimlerin destek bulabileceği başka bir toplumsal güç görmüyoruz”²⁹³ diyordu. Menşevik perspektife göre, devrimin zaferini Rus kapitalizminin uzun bir gelişme dönemi izleyecekti; sosyalizm ise uzak gelecekte belirsiz bir olasılık olarak resmediliyordu, muhtemelen bunun için işçiler kendilerini oylarıyla iktidara taşıyana kadar beklemek gerekecekti.

Bolşevikler de gelişen devrimin burjuva karakterde olduğunu düşünüyor, fakat menşeviklerle aralarındaki benzerlik burada sona eriyordu. Londra kongresinin kararları ve Lenin’in kısa bir süre sonra yazdığı *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* kitabı, tüm belirleyici noktalarda menşevik duruşa saldırmakla, baştan sona farklı bir tahlil ve program ortaya koydu. Lenin, burjuvazinin devrime sağlam bir şekilde önderlik edemeyeceğini ve etmeyeceğini; işçi sınıfı korkusuyla çarlıkla uzlaşma arayacağını açıklığa kavuşturdu; nitekim burjuvazinin yaptığı da buydu. Dolayısıyla, devrime işçi sınıfı önderlik etmek zorundaydı. Lenin ayrıca, köylülüğü proletaryanın önderliği altında hareket edecek güçlü bir devrimci müttefik olarak görüyordu.

Lenin tamamen farklı bir perspektife sahipti. O güne kadar sosyal demokraside yaygın anlayışın tersine, klasik tipte bir burjuva devlet kurulduktan sonra, onlarca yıl sürecek belirsiz bir dönemin ardından sosyalizme geçmek yerine, derhal proletarya ve köylülüğün bir demokratik diktatörlüğünün kurulmasını tasavvur ediyordu. Bu iktidar, yine kapitalizm çerçevesinde olmakla birlikte, sosyalist rejime görece hızlı bir şekilde geçişi amaçlayacaktı. Lenin bunu şöyle açıklıyordu: “*Demokratik devrimden, gücümüzün, sınıf bilinçli ve örgütlü proletaryanın gücünün düzeyine göre, bir an önce sosyalist devrime geçmeye başlamalıyız. Biz kesintisiz devrimden yanayız. Yarı yolda durmayız.*”²⁹⁴

Menşeviklerin aksine Lenin, devrimin ancak silahlı mücadele yoluyla zafer kazanabileceğini net olarak anlamıştı. Halkın barışçıl taleplerini “Kanlı Pazar” ile yanıtlayan eli kanlı çarlık mutlakiyetine işçi ve köylülerin verebileceği biricik etkili karşılık silahlı mücadeleydi. Menşeviklerin bu konudaki barışçıl yanılgılarını, Aralık ayaklanmasının ardından Plehanov’un dile getirdiği, “silaha sarılmamalıydılar” şeklindeki haince yorum apaçık ortaya koyuyordu.

Lenin’in, daha önce Marx tarafından ortaya konan ilkelere dayalı genel devrimci çizgisi, modern emperyalizm şartlarında yeni bir programın ifadesiydi. Rus menşevik programın tipik temsilcisi olduğu, İkinci Enternasyonal’de hakim olan genel teori ve politikalara temelden karşıtı. Lenin’in çizgisi, Rus işçi ve köylülerinin Kasım 1917’de çarlığın ve kapitalizmin yıkıntıları üzerinden zafere yürüyeceği devrimin yoluydu ve bütün dünya işçilerine yeni ufuklar açacaktı.

Devrimin zirvesi ve gericilik

1905 sonbaharında devrim büyük bir ivme kazandı. Ekim ayındaki demiryolu işçilerinin grevi bütün ülkeyi kasıp kavurdu. Diğer sektördeki işçilerin yanı sıra, memurlar, öğrenciler ve aydınlar da bu greve katıldılar. Yaklaşık bir buçuk milyon işçi grevdeydi. Grevlerin merkezinde sekiz saatlik işgünü talebi vardı. Köylü ayaklanmaları ülkenin büyük bölümünde katlanarak yayıldı, ulusal isyanlar başladı, ordu ve donanmada da yer yer isyanlar baş gösteriyordu. Bolşeviklerin siyasi genel grev sloganı gerçeğe dönüşmüştü. Crook, bunu “dünya tarihinde görülmüş en büyük kitlesel siyasi grev”²⁹⁵ olarak niteliyor. Birçok örnekte köylüleri de kapsayan işçi temsilcileri sovyetleri Moskova, St. Petersburg ve diğer pek çok kente ve kasabaya yayıldı.

17 Ekim’de Çar yeni bir ferman yayımlayarak, bu kez halka siyasi reformlar ve “yasama Duması” vaadinde bulundu. Bolşevikler, “danışma meclisi” şeklindeki birinci Duma’yı boykot etmişti. İkincisini de boykot ettiler*. Çarlığı ayaklanma yoluyla yıkmak değil, “reformlarla iyileştirmek” isteyen menşevikler ise, tam da Çarın дума planları doğrultusunda hareket etti. “Uzlaşma batağına saplanan menşevikler, burjuvazinin işçi sınıfı üzerindeki etki aracı, işçi sınıfı içindeki burjuva ajanları haline geldi.”²⁹⁶

Devrimin doruk noktası, 1905 Aralık’ındaki Moskova ayaklanmasıydı. Lenin Kasım’da Rusya’ya dönmüştü ve çarlık polisinden gizlenmekteydi. Parti bir silahlı ayaklanma çağrısında bulundu. Siyasi genel grev, ayaklanmaya doğru büyüyordu. Çağrı, kitleler arasında geniş destek buldu, ancak menşevikler ve diğer oportünistlerin kararlı muhalefetiyle karşılaştı. St. Petersburg Sovyeti’nin yönetimindeki Trotskiy, Parvus** ve diğerleri, bu en önemli sovyetin silahlı mücadele çağrısına katılmasını engellediler.

* Lenin daha sonra, devrimin yükselişine rastlayan ve bu nedenle haklı olan ilk boykotun aksine bu ikinci boykotun yanlış olduğunu söyleyecekti.

** Parvus, 1. Dünya Savaşı’nda Alman ajanı oldu.

Ayaklanma 20 Aralık günü Moskova'da başladı. Barikatlar hızla bütün kente yayıldı, çarın ezici silahlı kuvvetleri karşısında dokuz gün süren kahramanca mücadele sonunda yenildi. Krasnoyarsk, Perm, Novorossisk, Sormova, Sivastapol ve Kronştad'da da ayaklanmalar yaşandı, ancak hepsi bastırıldı.

Grev dalgası 1906 ve 1907'de giderek azalan bir ölçekte devam etti; devrimin tepesi noktası geride kalmıştı. 3 Haziran 1907'de Çar, Duma'yı feshetti ve Başbakan Stolipin gericiliği resmen kuruldu. 1905'te kazanılan özgürlüklerden geriye kalanlar da acımasızca kaldırıldı. Fakat Rus işçi sınıfı, bu yenilgiden kısa süre sonra tekrar ayağa kalktı. Ağır baskı ve teröre rağmen, daha 1912'de işçiler yine yaygın grevler ve siyasi mücadelelerle ilerlemeye koyuldu. İşçi sınıfı bu kez, kendisini nihai zafere taşıyacak gücü biriktiriyordu.

1905 Devrimi'nin yenilgisi, bir dizi temel nedene dayanıyordu²⁹⁷. Bunlardan bazıları, işçilerle köylüler arasında istikrarlı bir ittifakın yokluğu, köylülüğün geniş kesimlerinin çarlığı yıkmak için mücadeleye hazır olmaması ve çarlık hükümetinin batılı emperyalist güçlerden aldığı iki milyar rublelik²⁹⁸ siyasi ve mali destektir. Fakat yenilginin en önemli nedeni, menşeviklerin mücadelenin her aşamasını sabote etmesiyle görünen partinin kendi içindeki siyasi bölünmeydi. Lenin, 1905 devrimini 1917 büyük Ekim Devrimi'nin "kostümlü provası" olarak niteliyordu; bu provanın bir parçası olarak, sağ sosyal demokrasi de kendi karşı-devrim stajını yapmıştı.

Enternasyonal ve devrim

1905 Devrimi, tüm emek dünyasında büyük bir heyecan yarattı. Yaklaşan Çin, İran ve Türkiye ulusal kurtuluş devrimlerinin kısa süre sonra göstereceği gibi, Orta ve Uzak Doğu'nun ezilen halklarını derinden etkiledi. Bu büyük ayaklanma, dünyanın her yerinde kapitalist çevreleri de derinden sarstı. Paris Komünü günlerinden beri sosyalizm ilk kez, hem de bu sefer çok daha yaygın ve tehlikeli bir şekilde karşılırlarına dikiliyordu. Tüm kapitalist sistem, bir deprem yaşadı.

Devrimin en belirgin etkilerinden biri, işçi hareketi içerisindeki ideolojik ayrışmayı hızlandırması oldu. Rusya emekçilerinin çarlık mutlakiyetini yıkmaya yönelik güçlü saldırısının ışığında, çeşitli gruplar arasındaki teorik anlaşmazlıklar elle tutulur bir gerçeklik kazanarak ete kemiğe büründü. Bu dönemden itibaren, Enternasyonal'deki iç eğilimler ve gruplaşmalar çok daha belirginleşti. Sağ kanat daha kararlı ve saldırgan hale gelirken, merkez daha somut bir şekil aldı ve sağa daha çok yöneldi. Sol ise belirli bir program ve örgütlenmeye doğru adım adım ilerliyordu.

Devrim, uluslararası hareket için sayısız ders içeriyordu. Modern şartlarda silahlı ayaklanmanın hayata geçirilmesi, siyasi kitle grevinin yöntemleri ve sonuçları, burjuva devrim ile sosyalist devrim ilişkisi, gelecek toplumun temeli olarak sovyetlerin işlevi, disiplinli, sağlam bir marksist partinin vazgeçilmezliği, menşeviklerin, anarşistlerin ve

sosyalist-devrimcilerin devrimi baltalaması gibi birçok hayati sorunu açıklığa kavuşturdu. Dünya işçilerinin bu temel dersleri öğrenmesi gerekiyordu.

Sol kanat ve kısmen de merkez, bunu yapmaya çalıştı. Lenin, devrim üzerine pek çok yazı kaleme aldı. Rosa Luxemburg, işçi hareketinin bu büyük mücadeleden yıllar boyunca ders çıkarmaya devam edeceğini söylüyordu. Öte yandan, sağ oportünistler, işçilerin devrimin gerçek anlamını kavramasını ne pahasına olursa olsun engellemeleri gerektiğini en başından anlamıştı. Bu nedenle, devrim üzerine konuşmaları, Rus işçilerinin kahramanlığına övgüler düzmekten ibaretti. Aslında 1905 Devrimi, İkinci Enternasyonal'den çok, Birinci ve Üçüncü Enternasyonal geleneğinin bir parçasıydı.

Sağ oportünistler, özellikle Rus işçilerinin silaha sarılmasının devasa önemini batılı işçilerden gizleme konusunda hassastı. Engels'in makalesini çarpıtmakla (Bkz: 16. Bölüm) bu münasebetsiz sorundan ebediyen kurtulduklarını sanmışlardı. Plehanov'un "*silaha sarılmamalıydılar*" sözündeki ihanete sarılıp, bu şekilde silaha başvurma (yani Rusya'nın feodal ilkelliğini gösteren böyle bir hareketin) işçilerin genel olarak seçme hakkına sahip olduğu batılı kapitalist ülkelerde söz konusu olamayacağı iddiası üzerinden meselenin özünü karartmaya çalıştılar ve bunu önemli ölçüde başardılar. Böylece revizyonistler, işçilerin pek çok devrimde küçük burjuvaziyle omuz omuza öğrendiği, devrimlerin geleneksel silahı olan ayaklanmanın geçerliliği konusunda bir bulanıklık yaratabiliyordu; ancak modern devrimlerin işçiler tarafından geliştirilen yeni büyük silahı olan genel grevin önemini büsbütün karartmayı başaramadılar.

Siyasi kitle grevi sorunu

Birinci ve İkinci Enternasyonal'in tarihleri boyunca genel grevin, savaşa karşı mücadele aracı ya da devrime giden bir yol, bazen de işçilerin oy hakkını kazanma aracı olarak kabul edilmesi yönünde, hemen her kongrede gündeme getirilen bir talep olagelmisti. Ne var ki, savaşa karşı bir önlem olarak kabul edildiği Birinci Enternasyonal'in 1868 kongresi dışında, bu yöndeki öneriler genelde reddedilmisti. Sonraki yıllarda sağ oportünistler ve revizyonistler, genel grevin her hal ve her şartta neden imkansız olduğunu "kanıtlamakta" birbiriyle yarıştı. Genel grevin ilkesel olarak yanlış olduğunu iddia ediyorlardı. 1900 sonrasında birçok Avrupa ülkesinde gerçekleşen genel grevler, özellikle de 1905 devrimi, bu saçma iddiayı çöpe attı. Rusya'da bolşevikler, örgütledikleri dev siyasi kitle grevleriyle, işçi sınıfı mücadelesinin en yüksek biçimlerinden biri olan bu temel silahın gücünü şüpheye yer bırakmayacak şekilde göstermişti.

Sonuçta, genel grev fikri birçok ülkede hızla yayıldı. Rosa Luxemburg, özellikle İkinci Enternasyonal'de genel grevin savunucusu oldu²⁹⁹. Viyana'da 1905 Ekimi'nde, o sırada kongresi devam eden Sosyal Demokrat Parti, Rusya'daki büyük grevlerin haberlerini alır almaz toplantıya ara vererek derhal bir kitle grevi hazırlıklarına girişti. Kitleseel gösteriler başladı ve 28 Kasım günü kararlı bir iş bırakma eylemi, bütün

Avusturya'da sanayiye felç etti³⁰⁰. Prag'da barikatlar yükseliyordu. Esas talep, genel oy hakkıydı. Sorunu uzun zaman sürüncemede bırakan hükümet, daha yaygın bir genel grev tehdidi altında Ocak 1907'de seçme hakkını tanıdı. Aynı yılın baharında yapılan seçimlerde Avusturya partisi bir milyondan fazla oy alarak parlamentodaki temsilcilerini 11'den 87'ye çıkardı.

Kitle grevi meselesi, İkinci Enternasyonal'in temel örgütü olan Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde de bir karar noktasına ulaşmıştı. Sorun, sınıf ayrımına dayalı seçim sisteminin alt edilip genel, doğrudan, gizli ve eşit oy hakkının kazanılmasıydı. Bu sistem yüzünden Prusya'da 1903 seçimlerinde muhafazakarlar 324 bin 137 oyla 143 sandalye kazanırken, sosyalistler 314 bin 149 oyla tek bir temsilci bile çıkaramamıştı. Revizyonist liderler, siyasi kitle grevi önerisinin kendi sınıf işbirlikçisi programları için büyük bir tehdit oluşturduğunu tam zamanında görmüştü ve bu öneriyi ne şekilde olursa olsun yok etmeye kararlıydı. Mayıs 1905'te örgütlü işçi hareketinin Legien liderliği, Köln'deki bir sendika kongresinde genel grevi şiddetle mahkum etti. Bunu yaparken, konunun kısa süre sonra parti kongresinde onaylanacağını farkındaydılar ve partinin kararını etkilemeye çalışıyorlardı. Ezici çoğunlukla kabul edilen kararda şöyle deniyordu: *"Kongre, anarşistler ve diğerleri tarafından ekonomik mücadele alanında hiçbir söz söylenmeksizin betimlenen genel grevin, tartışmaya değer olmadığı görüşündedir. İşçi sınıfını bu tür fikirleri benimseyip yayarak gündelik mücadelelerini ihmal etmemeleri konusunda uyarır."*³⁰¹

Sosyal Demokrat Parti kongresi Eylül 1905'te Jena'da toplandı. Bebel, siyasi kitle grevini bir savunma silahı olarak tanımlayan bir rapor sundu. Rosa Luxemburg, Clara Zetkin ve solun diğer üyeleri, siyasi grev lehine ateşli konuşmalar yaptılar. Merkez kararsızdı, fakat sağ kanat, bütün gücüyle saldırıya geçti. Legien, David ve diğer oportünistler, genel grevi "genel saçmalık" olarak niteliyor, hiçbir şartta mümkün olmadığını öne sürüyordu. Buna karşın kongre, ezici ağırlıkla Bebel'in raporu yönünde tavır alarak, siyasi kitle grevini belli sınırlar içinde onaylayan şu kararı kabul etti: *"Genel, eşit, doğrudan ve gizli oy hakkına ya da örgütlenme hakkına yönelik herhangi bir saldırı durumunda, saldırıyı püskürtmek için elverişli bütün araçları kullanmak işçi sınıfının görevidir. Parti kongresi, işçi sınıfına karşı bu tür bir siyasi saldırıyı önlemenin ya da işçilerin kurtuluşu için temel önemdeki hakları kazanmanın en etkili araçlarından birinin, mümkün olan en yaygın şekilde kitlesel iş bırakma eylemi olduğunu kabul eder."*³⁰²

Ulusal sendikalar ve parti kongrelerinin, biri genel grevi mahkum ederken, diğeri onaylayan çelişkili kararları, Alman işçi hareketinde krize neden oldu. Bu, sendika otoritesiyle parti otoritesi arasında, somut konuşmak gerekirse, güçlü sendikaların yönetiminde bulunan gerici bürokratlar kligiyle partide başat konumda olan daha radikal eğilimli küçük burjuva aydınlar arasında birkaç yıldır devam eden çekişmenin zirvesiydi. Bu çıkmazı aşmanın yolu, parti Merkez Komitesi'yle sendikalar Genel Komisyonu'nun

bir araya geleceği gizli bir konferans toplamakta bulundu. Şubat 1906'da Mannheim'da yapılan toplantıda parti liderleri sadece siyasi kitle grevi tasarılarını terk etmekle kalmadı, ayrıca sendika şeflerinin konunun sendikalar bünyesinde tartışılmasını dahi yasaklayan ultimatolarını da kabul etti. Bu teslimiyeti örgütleyen Bebel'di³⁰³.

Bebel-Kautsky önderliğinin oportünist sendika bürokratlarına teslim olması, Alman sosyal demokrasisinin tarihinde trajik bir kilometre taşı oldu. Böylece sağ inanılmaz ölçüde güçlenirken, merkez ve sol güç kaybetti. Oportünist sendika liderleri partide hakim hale geldi. 1903-1906 yıllarında Reichstag'daki temsilcilerinin bileşimi, partinin bu dönemki liderliğinin karakteri hakkında bir göstergeydi: 13'ü entelektüel ve burjuva, 15'i küçük burjuva, çoğunluğu sendikaların üst yönetiminden proleter kökenli olmak üzere 54 temsilci³⁰⁴. 1906 yenilgisiyle on yıl sonraki ilk büyük dünya savaşında Alman işçi sınıfını yıkıma sürükleyecek olan revizyonist önderliğin temeli büyük ölçüde atılmış oldu.

22. Bölüm

Sömürgecilik ve Savaş: Stuttgart (1907)

İkinci Enternasyonal'in Ağustos 1907'de Stuttgart'ta düzenlenen yedinci kongresi, Almanya'da yapılan bu tür ilk dünya kongresiydi. Bin kişi civarındaki delege sayısı, bir kuşak önce Birinci Enternasyonal'in topladığı cılız kongrelerle çarpıcı bir karşıtlık arz ediyordu. Sunulan raporlar, birçok ülkede işçi örgütlerinin (partiler, sendikalar, kooperatifler vb.) sürekli ve hızla büyüdüğünü gösteriyordu. Coşkulu bir atmosferin hakim olduğu kongre, 50 bin işçinin katıldığı bir gösteriyle açıldı. Tüm emek dünyasının gözü kulağı bu önemli uluslararası toplantıdaydı.

Amsterdam'daki 1904 kongresinden bu yana, Rus Devrimi gibi devasa önemde bir siyasi olay gerçekleşmişti. Fakat Enternasyonal'in oportünist önderleri, Lenz'in belirttiği gibi, kongrenin yakıcı derslerle dolu bu olaya fazla ilgi göstermesini istemiyordu. Bu yüzden, yaptıkları konuşmalarda daha çok Rus işçilerinin kahramanlığına övgüler düzmek ve yüzeysel dayanışma sözleri vermekle yetindiler.

Stuttgart kongresinin çok önemli bir özelliği de, Lenin'in Rus delegasyonu başkanı olarak toplantıya katılmasıydı. Ne var ki, kongreye önderlik eden dünya hareketinin önemli simaları arasında Rusya'daki özgün durumun doğurduğu bir aşırı solcu olarak görülen Lenin, fazla dikkat çekmedi.

Sömürgeler sorunu

Kongrede ele alınan başlıca konulardan biri, sömürge sorunuydu. Son otuz yıl içinde tüm büyük güçler, daha önce belirttiğimiz gibi, geniş toprak parçaları ele geçirmiş; buralardaki halklar üzerinde zalim bir baskı ve sömürü sistemi kurmuştu. Aynı güçler, şimdi de sömürgeler üzerinde didişmeye başlamış ve sömürgecilik acil bir siyasi sorun haline gelmişti.

Sağ sosyal demokratlar utanç verici bir şekilde, bütün ülkelerde kendi emperyalist burjuvazilerinin sömürgeci politikasını açık ya da örtük şekilde destekledi. Sendika bürokratları da, kapitalistlerin örgütlü işçi sınıfının rızasını almak için, sömürge halkların sırtından kazandıkları olağanüstü kâr vurgunlarının kırıntılarını vasıflı işçi aristokrasiyle paylaşmaya hazır olduğunu keşfetmekte gecikmedi. Küçük burjuvazi ise sömür-

gelerin yağmalanmasıyla beslenen “refah”tan pay alıyordu; sosyal demokrat aydınların tutumu bu olgunun yansımasıydı.

Marksistlerin yer yer protestolarına rağmen, İngiliz işçi hareketi, Büyük Britanya’nın 19. yüzyılın ikinci yarısında ele geçirdiği topraklarla uçsuz bucaksız bir imparatorluk yaratması önünde ciddi bir engel oluşturmadı. Dönemin üst düzey sendika liderlerinin çoğunun, geri ülkelerin büyük güçler, özellikle de kendi devletleri tarafından istila edilmesine hiçbir itirazı yoktu. Cole ve Postgate, fabyenler hakkında şöyle diyor: “fabyenlerin çoğu, özellikle Bernard Shaw, emperyalist ruhtan uzak değildir. Mesela Shaw, uygarlaşma yürüyüşü önünde engel olarak gördüğü küçük uluslara ve geri halklara karşı büyük bir nefret duyuyor, Britanya İmparatorluğu’nu (...) potansiyel bir uygarlaştırıcı güç sayıyordu.”³⁰⁵ Genel olarak, Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve diğer emperyalist ülkelerin revizyonist sosyal demokratları da, açıkça ifade etmekten genelde kaçınmakla birlikte, Shaw’la aynı fikirdeydiler. Sol kanadın kimi isimleri de bu görüşten tamamen azade değildi.

Amerikan işçi hareketinin saflarındaki emperyalist eğilimler de bundan geri kalmıyordu. Başlarda Gompers sendikal oligarşisi ABD’nin 1898 İspanyol-Amerikan savaşında Küba, Porto Riko ve Filipinler’i ilhak etmesine karşı protestolarda bulunduyorsa da, kısa bir süre sonra uysallaşıp, küstah tekellerin yanında her tür emperyalist maceraya hazır hale geldi. Kipnis, Amerikan sosyalizminin o zamanki tavrını şöyle özetliyor: “her iki sosyalist parti (SP ve SLP) de, emperyalizmi bir mesele olarak kabul etmiyordu. Bunun büyük ve küçük kapitalistler arasındaki bir çekişme olduğunu, işçi sınıfını ilgilendirmediklerini düşünüyordu. (...) İşçiler ürettiklerinin sadece bir kısmını satın alabileceği, kapitalistler de geri kalanını tüketmeyeceği için, büyük tröstler dış pazarlar aramak zorundaydı.” Sol kanat liderlerinden Eugene V. Debs, Chauncey Depew tarafından yapılan, ABD’nin doğu pazarlarının yüzde 50’sine ihtiyaç duyduğu şeklindeki bir açıklamayı 29 Eylül 1900’deki bir konuşmasında şöyle eleştiriyordu: “diğer yüzde 45’in elde edilmesi, bugün beyaz adamın güncel yükünü* oluşturmaktadır”³⁰⁶ Amerikan sosyalist hareketi karakteristik olarak, zenci halka öteden beri uygulanan ezici zulmü neredeyse tamamen görmezden geliyordu.

Almanya’da Sosyal Demokrat Parti’nin son deneyimi, sömürge sorunu tartışmalarını hızlandıran bir etkide bulundu. 1904’te Alman birliklerinin Güney Batı Afrika’daki Herero halkını katletmesini protesto eden Reichstag’daki parti fraksiyonu, savaş krederlerine dair yapılan oylamaya katılmamıştı (sonradan da karşı oy verdi). Parti, küçük burjuva çarpıklıkların sonucu olarak, bunu izleyen 1906 seçimlerinde toplam çeyrek

* Beyaz adamın yükü (white man’s burden): Rudyard Kipling’in aynı adlı şiirinden yola çıkılarak kullanılan deyiş. Avrupa ülkeleri ve ABD’nin işledikleri sömürgeci ve emperyalist suçların, geri kalmış ulus ve halkları “uygarlaştırma” kisvesi altında meşrulaştırılmasını anlatır. Deyiş, eleştirel olarak kullanıldığı gibi, doğrudan sözkonusu meşrulaştırmanın ideolojik ifadesi olarak da dile getirilmiştir (ç.n.).

milyon kadar oy aldığı halde, 38 sandalye kaybetti³⁰⁷. Bunun üzerine sağcı liderler, gelecekte emperyalistlerle sömürge sorunu üzerine çıkabilecek talihsiz bir sürtüşmeyi önlemek için “sosyalist” bir sömürge politikası üretme zamanının geldiğine karar verdi. Konu, bu maksatla Stuttgart kongresinin gündemine alındı.

Hollandalı namılı revizyonist Van Kol başkanlığındaki kongre komisyonu, şöyle bir tasarı hazırladı: *“Kongre, sömürgelerin genel olarak (ve özellikle işçi sınıfına) faydalarının ve gerekliliğinin fazlasıyla abartıldığı görüşündedir. Bununla birlikte, sosyalist bir rejim altında uygarlaşmaya hizmet edebileceğinden, kolonileştirme politikasını ilke olarak ve her dönem için reddetmez.”* Bu karar, tabii ki, emperyalizmin resmen tanınması anlamına gelecekti. Kabul edildiği takdirde, zaten sömürgecilğe karşı, özellikle de sömürgelerde hemen hiçbir şey yapmayan İkinci Enternasyonal partilerinin durumu daha da kötüye gidecekti.

Ne var ki sol ve merkez, kongrede komisyonun kaba oportünizmini militanca reddetti ve “sosyalist” sömürgecilikle ilgili utanç verici paragrafı çıkardı. Gankin ve Fisher’in belirttiğine göre, *“bu ifadenin bulunduğu paragrafla ilgili oylamada, sömürge sahibi büyük ülkelerden delegelerin çoğunun, küçük sömürgeci ülke delegelerinin ise tamamının paragrafın kalmasından yana olması gibi ilginç bir durum ortaya çıktı.”*³⁰⁸ Buna rağmen kongre, “kapitalist sömürge politikasının” açıkça kınandığı, fakat ekonomik ve siyasi bakımdan geri halkların bağımsız kalkınması için belirli bir perspektifin ortaya konmadığı 1900 ve 1904 kararlarını onaylayan değiştirilmiş önergeyi 108’e karşı 127 oyla* kabul etti. Sonuç, revizyonistler için bir yenilgiydi, ancak bunun oportünist pratiklerini engellemesine izin vermeyeceklerdi.

Militarizm ve savaş karşıtlığı

Stuttgart kongresinin zirvesi, büyüyen savaş tehlikesine karşı aldığı karardı. Büyük bir Avrupa savaşının yaklaşan ayak sesleri daha o günden duyuluyordu; bütün ülkelerin işçileri endişeliydi. Büyük güçler silah yığınağına başlıyor ve aralarındaki çatışmalar gitgide artıyordu. 1899’da Milletler Cemiyeti’nin önceli olan Lahey Barış Divanı kurulmuştu; fakat bu oluşumun emperyalist devletlerin arasındaki derin çelişkileri çözeceği apaçık ortadaydı. 1906’da yapılan Algeciras konferansı da Fransa ile Almanya arasındaki Fas sorunununda kesin bir anlaşma sağlamayı başaramamıştı.

Kongreye üçü Fransız delegelerden olmak üzere savaş karşıtı dört önerge sunuldu. En önemlileri Bebel ve Gustav Hervé önergeleri idi. Belirsiz ifadelerle dolu Bebel tasarısı, İkinci Enternasyonal’in bu konudaki geleneksel çizgisini takip ediyordu. Öyle genel hükümler içeriyordu ki, aşırı sağ kanadın bile Bebel’i utandıran coşkulu desteğini aldı. İkinci önerge, Fransız delege grubu adına Hervé tarafından sunuldu. Anarko-

* İlk kez bu kongrede delegeler, en küçük partiye 2, en büyüğüne 20 delege düşecek şekilde oransal olarak paylaştırılmıştı.

sendikalist eğilimli bir aydın olan Hervé, sonunda 1. Dünya Savaşı'nı destekleyecek olmasına rağmen, her türlü yurtseverliğin önde gelen muhalifiydi. Tasarıda şöyle deniyordu: *"Kongre, tüm tarafların Avrupa barışını tehdit eden diplomatik notalarını göz önüne alarak, tüm yoldaşları hangi taraftan geldiğine bakmaksızın herhangi bir savaş ilanına militan grev ve ayaklanmayla cevap vermeye çağırır."*

Çeşitli tasarıların tartışılması, Enternasyonal'de büyük miktarda kafa karışıklığının yanı sıra oportünizmin hakim olduğunu açığa çıkardı. Bebel, ilk kurşunu kimin attığına bakarak saldırgan tarafın hangisi olduğunu belirlenebileceği gibi yanlış bir inanca sahipti. *"İşler artık, savaş felaketinin iplerinin kimin elinde olduğunun eğitilmiş ve dikkatli siyaset uzmanlarından gizlendiği zamanlardaki gibi değil. Gardrop diplomasisi sona erdi"* diyordu. Öte yandan, Hervé, haklı ve haksız savaş ayrımı yapmaksızın, her türlü-sünü mahkum ediyordu. Jaurés-Vaillant çizgisi ise burjuva "yurtsever" anayurt savunması unsurları içeriyordu; Almanya, Avusturya ve diğer ülkelerin namılı revizyonistleri de benzer bir tutum içindeydi³⁰⁹.

Soruna Lenin müdahale etti. Marx gibi Lenin de, bir genel grevin savaşı alt etmeye yetmeyeceğine inanıyordu. Emperyalist savaşın sadece proleter devrimle başarılı bir şekilde engellenebileceğini ortaya koydu. Sonuç olarak, Rosa Luxemburg'la birlikte Bebel kararında bu anlamda bir değişiklik önerisi formüle etti; öneri, alt komisyona Polonya ve Rusya delegasyonları adına Rosa Luxemburg tarafından sunuldu. Öneriyi Martov da imzalamıştı. Bebel, devletin Alman sosyal demokrat örgütlerini kapatabileceği gerekçesiyle ifadelerin önemli ölçüde yumuşatılmasında ısrarcı oldu³¹⁰ fakat önerinin özü değişmeden kaldı. Lenin-Luxemburg değişiklik önerisi, bolşeviklerin Rus-Japon savaşında izlediği politikanın ifadesiydi ve emperyalist savaşa karşı gelecekteki devrimci mücadele çizgisini ortaya koyuyordu. Lenz'in belirttiği gibi, yapılan ek *"Bebel'in yuvarlak tasarısına net bir devrimci karakter kazandırdı."* Emperyalist savaş tehdidini sosyalizm kavgasıyla göğüsleme içerikli ek, aşağıda tam metni verilen ünlü kararın vurgulu olarak yazılmış son iki paragrafını oluşturuyordu.

Uzun tartışmaların ardından, karar alkışlarla kabul edildi. Oylamada sağ kanat, ilkesiz tutumunun yeni bir örneğini daha verdi. Oportünistlerin Lenin'in devrimci tasarısıyla hiçbir ortaklığının olmadığı kesindi; fakat yine de öneri lehine oy verdiler. Hervé bu durumu kinayeli bir şekilde *"Bebel ve Vollmar'ın komisyondaki konuşmalarında kara dedikleri, kararda ak olarak geçiyordu"* sözleriyle dikkat çekti. Bu büyük çelişki nedeniyle, Alman delegasyonunun kararı gerçekten hayata geçirme niyetinde olduklarına dair kongreye söz vermesi gerektiğini söylüyordu.

Rosa Luxemburg öneriyi kongreye sunarken, *"savaş çıkması durumunda ajitasyonun sadece savaşın sona erdirilmesine değil, yanı sıra savaşı genel olarak sınıf iktidarının yıkılmasını hızlandırmak için kullanmaya yönelmesi gerektiğini"* öne süren katkının Jaurés ve Vaillant'ın ufkunun ötesine geçtiğini belirtti. Ayrıca, *"Rus Devrimi'nin"*

sadece savaşın sonucu olmakla kalmadığını, savaşın sona ermesine de hizmet ettiğini” hatırlattı. Lenin, sonradan savaş karşıtı kararı yorumlarken, Hervé’nin “tüm savaşlara” mekanik yaklaşımını eleştirerek, devrimci savaşları ayırt etmek gerektiğine dikkat çekiyordu. “Bu mücadele (...) sadece savaşa karşı barış değil, fakat kapitalizme karşı sosyalizm mücadelesi olmak zorundadır. Söz konusu olan, savaş çıkmasını önleme meselesi değil, savaşın yarattığı krizden burjuvazinin devrilmesini hızlandırmak için yararlanma meselesidir” diyen Lenin, Bebel tasarısının yetersizliklerini de şiddetle eleştirdi³¹¹

Stuttgart Kararı

“Kongre, daha önce Enternasyonal kongrelerinde kabul edilen, militarizme ve emperyalizme karşı kararları onaylar ve militarizme karşı mücadelenin genel olarak sosyalist sınıf mücadelesinden ayrılamayacağını bir kez daha belirtir.

Kapitalist devletler arasındaki savaşlar çoğunlukla her devletin sadece elindeki pazarları sağlama almak için değil, yanı sıra yenilerini ele geçirmek için verdiği, dünya pazarları üzerindeki rekabet kavgasından ileri gelir; yabancı ülkelerin ve halkların boyunduruk altına alınması, bu kavgada önde gelen hedeftir. Dahası, burjuva sınıf egemenliğinin ve işçi sınıfı üzerindeki ekonomik ve siyasi tahakkümün başlıca aracı olan militarizmi karakterize eden sonu gelmez silahlanma yarışı da bu savaşların nedeni arasındadır.

Savaşlar, proleter yığınları kendi sınıfsal sorunlarından ve enternasyonal sınıf dayanışması görevlerinden uzaklaştırmak amacıyla uygar halklar arasında egemen sınıfların çıkarına sistematik şekilde üretilen ulusal önyargılar tarafından kışkırtılmaktadır.

Dolayısıyla, savaşlar, kapitalizmin doğasında yer alır. Bu yüzden savaşlar ancak kapitalist ekonomik düzen ortadan kaldırıldığı zaman, ya da askeri tekniklerin ilerlemesinin yarattığı insan ve para kaybı ile silahlanmanın doğurduğu öfke, halkları bu düzeni ortadan kaldırmaya sevk ettiği zaman sona erecektir.

Bu nedenle, askerlerin çoğunluğunu oluşturan ve maddi kayıpların çoğunu yüklenen işçi sınıfı, savaş onun tüm halkların dayanışmasını sağlayacak sosyalist temelde yeni bir ekonomik düzen yaratma amacıyla çıktığı için, savaşın doğal karşıtıdır

Kongre, bundan hareketle işçi sınıfının, özellikle de onun parlamentolardaki temsilcilerinin görevinin, ellerindeki tüm güçle silahlanmaya karşı mücadele etmek ve bu silahlanmanın mali kaynaklarını burjuva toplumun sınıf niteliğine ve ulusal çelişkileri sürdürme güdüsüne dikkat çekerek reddetmek olduğunu savunur. Yanı sıra, proleter gençliği halkların kardeşliği ve sosyalizm ruhuyla eğitmek ve gençliğe sınıf bilinci aşılamak da onların görevidir.

Kongre, ordunun demokratik örgütlenmesini, sürekli ordu yerine halk milisinin geçirilmesini her türlü saldırı savaşını imkansız kılacak ve ulusal çelişkilerin üstesinden gelmeyi kolaylaştıracak temel önemde bir güvence olarak görür.

Enternasyonal, işçi sınıfının militarizm karşıtı eylemlerini katı şekilde belirleyemez, çünkü bu eylemler kaçınılmaz olarak ulusal şartlara, yer ve zamana göre değişir. Ancak, işçi sınıfının savaşa karşı çabalarını koordine etmek ve sonuna kadar güçlendirmek Enternasyonal'in görevidir.

Enternasyonal'in Brüksel kongresinden beri proletarya, bütün donanma ve ordu ödeneklerini reddederek ve askeri örgütlenmenin demokratikleştirilmesi için çaba sarfederek militarizme karşı yorulmak bilmez bir mücadele verirken, savaş çıkmasını önlemek ya da savaşlara son vermek için olduğu gibi, savaşın toplumda yarattığı rahatsızlığı işçi sınıfının kurtuluşu için kullanmak üzere çok çeşitli eylem biçimlerini giderek artan bir ağırlıkla ve başarıyla uygulamaktadır.

Fashoda olayının ardından İngiliz ve Fransız işçi sendikaları tarafından barışın sürdürülmesi ve İngiltere ile Fransa arasında dostane ilişkilerin onarılması için yapılan anlaşma; Fas krizi sırasında Fransız ve Alman parlamentosunda çatışmayı önlemek amacıyla Trieste'de bir araya gelen Avusturya ve İtalya sosyalistlerinin birleşik eylemi; ayrıca İsveçli işçilerin Norveç'e yönelik bir saldırıyı engelleme amaçlı duyarlı müdahalesi; son olarak, dizginlerinden boşanan çarlığın savaşına karşı Rusya ve Polonya'nın sosyalist işçi ve köylülerinin savaşın bir an önce sona ermesi için olduğu gibi, aynı zamanda ulusal krizden işçi sınıfının özgürleşmesi için yararlanmak üzere verdiği kahramanca, fedakarca mücadelesi, bu gerçeği kanıtlamaktadır.

Tüm bu çabalar, proletaryanın büyüyen gücünün ve kararlı müdahalelerle barışın sürdürülmesini güvence altına alma yeteneğinin kanıtıdır. İşçi sınıfının bu kararı, mücadele ruhu benzer eylemlerle geliştirildiği ve çeşitli ülkelerdeki işçi partileri Enternasyonal tarafından teşvik edilip bütünleştirildiği takdirde, hepsinden daha başarılı olacaktır.

Kongre, proletaryanın uyguladığı baskının ve hakemlik divanlarının ciddi şekilde kullanılmasının bütün ülkelerde silahsızlanmayı hükümetlerce benimsenen acınası önlemlerden çok daha etkin biçimde sağlayacağı ve böylece, bu ülkelerde halihazırda askeri harcamalar ve savaş tarafından yutulan devasa miktarda para ve enerjinin kültürel amaçlarla kullanılmasının mümkün kılınabileceği kanaatindedir.

Savaş tehlikesi belirdiğinde, ilgili ülke işçi sınıfının ve parlamentodaki temsilcilerinin görevi, Uluslararası (Sosyalist) Büro'nun desteği ve bütünleştirici eylemiyle, savaşı önlemek için en etkili buldukları, doğal olarak sınıf mücadelesinin gücü ve genel siyasi duruma göre değişen araçlarla her tür çabayı göstermektir.

Savaş yine de çıkarsa, işçi sınıfının ve temsilcilerinin görevi, savaşın hızla sona erdirilmesi için müdahalede bulunmak ve savaşın yol açtığı ekonomik ve siyasi krizden halkı ayağa kaldırmak ve böylece kapitalist sınıf egemenliğinin yıkılmasını hızlandırmak üzere yararlanmak için elinden gelen her şeyi yapmaktır."³¹²

Amerikan ulusal şovenizmi

Birçok sosyal demokrat parti, ulusal şovenizmle maluldü. ABD Sosyalist Partisi, bunun en kaba örneğiydi. Şovenizm, partinin pek çok konudaki yaklaşımında olduğu gibi, göçmenlik sorununda da kendini gösteriyordu. Sorun, hem Amsterdam hem de Stuttgart kongrelerinde, çoğunlukla Amerikalı delegeler üzerinden gündeme geldi. Sendikalar arasında uzun yıllardır, ABD'ye göçün önlenmesine yönelik güçlü bir ajitasyon devam ediyordu. Vasıflı işçilerin kendi meslekleri etrafına duvar çekmeye dönük tekeli eğilimlerine denk düşen göçmen karşıtlığı, en berbat ifadesini Pasifik kıyılarında "Çinliler Defolsun!" sloganında bulsa da, Avrupa'dan ABD'ye gelen göçmen işçileri de yaygın şekilde hedef alıyordu.

Küçük burjuva entelektüellerin ve sendika bürokratlarının ağırlıkta olduğu Sosyalist Parti, bu tür gerici yönelimlerin kalesi haline gelmiş olan, Gompers'in yönetimindeki AFL'ye karşı tavır almak bir yana, onlara teslim olma eğilimindeydi. Bunun sonucunda 1904 Amsterdam kongresinde Hollandalı Verdorat ve Van Kol ile Avustralyalı Thompson'ı da yanlarına alan Hillquit ve diğer Amerikalı delegeler, parti talimatı doğrultusunda, örtük biçimde "geri ırkların (Çinliler, zenciler vb.)" dışlanmasını ima etmeye varan bir karar tasarısı sundu. De Leon'un lanetlediği öneri, delegeler arasında destek bulamayacağı anlaşıncı, nazıkçe geri çekildi³¹³.

Dersini almayan Amerika delegasyonu, üç yıl sonraki Stuttgart kongresine yine Hillquit önderliğinde, "kabul edildikleri ülkenin işçileri arasında asimile olmayı beceremeyecek" göçmenlerin engellenmesini öneren benzer bir tasarıyla geldiler. Bu sırada Amerikan Sosyalist Partisi'nin Victor Berger ve Ernest Untermann gibi şovenist liderleri açıkça bir dışlama kampanyası yürütüyordu. Stuttgart kongresi, Amerikan tasarısını reddederek göçmenlik sorunu üzerine sağlam bir karar aldı. Kararda sözleşmeli işgücü ithalatı kınanırken, göçmenlik hakkını ırk ya da ulus temelinde sınırlamaya yönelik her türlü önleme karşı çıkılıyordu. Karar, işçilerin ulusal hayat standartlarının, göçmenleri örgütleyerek ve eşit ekonomik ve siyasi hakları kazanmalarını sağlayarak korunmasını öneriyordu³¹⁴.

ABD'de temel sanayi kollarında ücret ve çalışma koşullarını iyileştirmek, sendika kurmak ve sağlam bir marksist siyasi parti oluşturmak için mücadele eden işçilerin ön saflarında her zaman işçilerin yüzde 30 ila 75'ini oluşturan göçmenler yer almaktaydı. Amerika'daki marksist hareket, yarım yüzyılı aşkın bir süredir, kıtaya sonradan yerleşmiş işçilerin omuzlarında yükseliyordu.

Stuttgart kongresinin göçmenlerin kovulması önerilerini reddeden kararı, Amerikan Sosyalist Partisi'nin şovenist liderlerini çok kızdırdı. Kipnis, tepkilerini şöyle anlatıyor: "Sağ kanat ve merkez ile solun bir kısmı, Stuttgart kararına ateş püskürüyordu. Victor Berger, kongredeki Amerikalı delegeleri Hillquit, Algernon Lee ve A.M. Simpsons'ı Japon ve Çinli 'çekikgözleri' ABD'ye kabul eden bir kararın geçmesine izin vererek ihanet eden

202 Sömürgecilik ve Savaş: Stuttgart (1907)

bir ‘entelektüel’ grubu olarak kınadı. Berger, Amerika ve Kanada’da sosyalizmi istiyorsak, onları ‘beyaz adamın’ ülkesinden uzak tutmamız gerektiğini söylüyordu.”³¹⁵ Bu tavır, partinin zencileri hedef alan linçlere gösterdiği onursuz hayırhah tutuma da çok uygundu. Debs, partinin göçmenlere karşı dışlayıcı yaklaşımını şiddetle protesto etti.

23. Bölüm

Kopenhag Kongresi (1910)

İkinci Enternasyonal'in Kopenhag'da yapılan sekizinci kongresi, 28 Ağustos 1910'da açıldı. Stuttgart kongresinden bu yana geçen üç yılda silahlanma son derece ilerlemiş, savaş tehlikesi çok daha yakıcı hale gelmişti. Dolayısıyla, savaş çıktığında ne yapılması gerektiği ve büyüyen militarizme karşı nasıl mücadele edileceğine dair vahim soru yine sosyalistlerin gündemindeydi. Bu çalkantılı dönemi karakterize eden bir başka durum da, sömürge ve yarı sömürge ülkelerde halkların yükselen mücadelesiydi. Hindistan ve Çin halkları arasında derin bir hareketlenme başlıyordu. Türkiye ve İran'da kısa süre önce devrimler yaşanmıştı; bu ikincisi Çarlık Rusyası emperyalizmini hedef alıyordu. Bu tür hareketleri desteklemek için İkinci Enternasyonal'in sağ kanat liderlerinin eğilimlerine ters olduğundan, Türkiye ve İran'da mücadele verenlere formalite icabı kutlama telgrafları çekmekle yetindiler.

Savaş karşıtı karar

Genel grevin savaşa karşı mucizevi bir ilaç olduğunu iddia edenler seslerini bu kongrede bir kez daha, fakat bu kez her zamankinden daha güçlü şekilde yükseltti. İngiltere'den Keir Hardie, sunulan tasarıya şöyle bir ek önerisi getirerek Fransız Vaillant'a katıldı: *"Kongre, savaşı önlemek için başvurulacak en etkili aracın, işçilerin, özellikle de savaşta kullanılan silah, mühimmat, nakliye vb. sanayilerde, genel grevi ve yanı sıra halk arasında en ileri araçlarla yürütülecek aktif ajitasyon olduğunu benimser."*

İspanya'daki son olaylar da, savaşa karşı genel grev hareketini güçlendirmişti. 26 Temmuz 1909'da Barselonalı işçiler, İspanya'nın Fas'ta yürüttüğü gerici savaşı protesto etmek ve ekonomik taleplerini dile getirmek için genel greve çıktı. Dört bir yana yayılan bu son derece militan genel greve tahminen 300 bin işçi katıldı. Grev 31 Temmuz'a kadar sürdü; fakat 2 Ağustos'ta ulusal çapta planlanan ikinci grev, Sosyalist Parti ve anarko-sendikalist sendika liderlerinin tutuklandığı polis terörü nedeniyle başarısız oldu.³¹⁶

Genel grev önerisine en önemli muhalefet, Alman delege Ledebour'dan geldi. Ledebour, bir merkezci olduğu halde, Alman revizyonizminin her tür işçi militanlığına

karşı bildik argümanını kullandı: genel grev, polisi sosyal demokrat örgütlerin üzerine çekerek ölümcül sonuçlara yol açacaktı. Karl Liebknecht kısa süre önce anti-militarist bir konuşma nedeniyle tutuklanmış olduğundan, bu konudaki duyarlılık ikiye katlanmıştı³¹⁷. Genel grev eki komisyonda 58'e karşı 119 oyla reddedildi ve konu incelenmek üzere Uluslararası Sosyalist Büro'ya havale edildi.

Sonunda kabul edilen savaş karşıtı karar, Stuttgart kararının çizgisindeydi: *“Çeşitli kereler ifade edildiği gibi, sosyalist parlamenterlerin görevinin silahlanmaya karşı bütün güçleriyle mücadele etmek ve silahlanma fonlarını reddetmek olduğu fikrine bağlı kalan kongre, sosyalist parlamento temsilcilerinden: (a) devletler arasındaki tüm anlaşmazlıklarda bağlayıcı uluslararası hakemlik mahkemeleri oluşturulmasını ısrarla talep etmelerini; (b) ilkin ve öncelikle denizlerdeki silahlanmayı sınırlayacak ve açık denizlerde yabancı bandıralı gemilere el koyma hakkını kaldıracak bir konferans toplanması olmak üzere, nihai genel silahsızlanma amacı doğrultusunda önerilerini sürekli yenilemelerini; (c) gizli diplomasiye son verilmesini, devletler arasında mevcut ve gelecekte yapılacak tüm antlaşma ve anlaşmaların açıklanmasını talep etmelerini; (d) halkın silahlı saldırı ve baskıya karşı direnme ve kendi kaderini tayin hakkından yana tutum almalarını bekler.”* Ardından, Stuttgart kararının, savaş çıkması halinde sosyalizm için mücadeleye çağıran Lenin-Luxemburg paragrafları geliyordu (Bkz: 22. Bölüm).

Karar oy birliğiyle kabul edildi. Sol kanat adına konuşan Polonyalı Radek, tasarıdaki silahlanmanın sınırlandırılması ve uluslararası hakemlik önerilerine sonuç alınamayacağı gerekçesiyle karşı çıkarken, devrimci Lenin-Luxemburg paragrafları temelinde kararı destekledi. Sağ kanat ise her zamanki gibi, kararda öngörülenleri yapmaya yani bir emperyalist savaşı sosyalist devrimle karşılamaya niyeti olmadığı halde, yarım ağızla kararı destekledi.

Milliyetçi sendikalizm

İkinci Enternasyonal'in dağılmasına sebep olacak darbe, çeşitli parti ve sendikaların başındaki revizyonist liderlerin milliyetçi önyargı ve politikaların işçilerin sınıf çıkarlarına baskın hale gelmesine izin veren ve nihayetinde hareketin 1. Dünya Savaşı'nda karaya oturmasına neden olan burjuva milliyetçiliğinden geldi. İşçi sınıfına yabancı burjuva milliyetçiliği, Enternasyonal'in tüm faaliyetlerine ve kongrelerine sızmıştı. Ölümcül zayıflık, Kopenhag kongresinde sendikalar sorunu üzerine, Avusturya sendikal hareketindeki milliyetçi bölünme konusu tartışılırken keskin bir şekilde kendini gösterdi.

Lenin'in bu yıllardaki en önemli kazanımlarından biri, karmaşık ulusal sorun üzerine Stalin'le yakın işbirliği halinde sağlam bir proleter siyaset üretmesi oldu. Çok uluslu bir devlet olan Rusya'da bu sorun, işçi sınıfı ve parti için hayati önem taşıyordu. Lenin'in çözümü iki temel önermeye dayalıydı: Bunlardan ilki, Rusya'daki tüm sosyalistlerin,

eksiksiz bir enternasyonalizm ruhuyla, tek bir sosyal demokrat partiye mensup olması; ikincisi, partinin ve ülke halklarının ezilen halkların ayrılma hakkı da dahil olmak üzere kendi kaderini tayin hakkını savunması gerektiği idi. Bu politika günümüzde Sovyetler Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti ve sosyalizm ve komünizm yolunda ilerleyen diğer ülkeler tarafından son derece başarılı bir şekilde uygulanmaktadır.

Sosyalist Enternasyonal'in başlıca partilerinin çoğunda yönetimde bulunan revizyonist sosyal demokratlar, tepeden turnağa milliyetçi ve emperyalist olduklarından, ulusal sorunun bu devrimci enternasyonalist çözümünü kabul etmeye yanaşmayacaklardı. Genel olarak, ulusal sorunun mevcut kapitalist emperyalist "çözümünü" tersine çevirmek için kollarını kıpırdatmadılar. Fakat, kimi merkezçiler, ezilen halklar için mevcut imparatorluklar çerçevesinde "ulusal kültürel özerklik" öngören oportünist öneriyi geliştirdiler. Emperyalist niteliği gizlenemeyen bu çizginin baş teorisyenleri Victor Adler, Otto Bauer ve Karl Renner'di. Çok uluslu bir devlet olarak Avusturya, bu teorenin asıl uygulama alanıydı. Ulusal kültürel özerklik politikasının genel sonuçları işçi hareketini bölmek, işçiler arasında en olumsuz milliyetçi önyargıların gelişmesine izin vermek ve partiyi burjuva milliyetçi partilerin ideolojik etkisi altına sokmak oldu.

Stalin, teorenin pratikte nasıl gerçekleştiğini şöyle açıklıyor: "Avusturya'da 1896'ya kadar birleşik bir sosyal demokrat parti vardı. O yıl ilk olarak Çekler, Enternasyonal'in Londra'daki konferasında ayrı temsil edilmek istedi ve bunu elde etti. 1897'de, Viyana'daki (Wimberg) parti kongresinde birleşik parti resmen tasfiye edilerek, yerine altı sosyal demokrat gruptan oluşan bir federal birlik kuruldu. Sonuçta bu gruplar, bağımsız partilere dönüştü. Partiler arasındaki ilişki giderek koptu. Parlamento fraksiyonu da partiyi izleyerek dağıldı ve ulusal "kulüpler" oluşturuldu. Ardından, sıra sendikalara geldi. Sendikal hareket de ulusal hatlar boyunca bölündü. Bölünme kooperatiflere bile yansıdı."³¹⁸ Rusya'da Yahudi Bund örgütü, bu aynı "ulusal kültürel özerklik" ilkesini hayata geçirmeye çalıştı ve bütün Rusya'ya dağılmış Yahudileri kendisinin temsil ettiğini iddia etti; fakat parti* bu bölücü politikayı kararlılıkla reddetti.

Sendikalar arasında uluslararası çapta daha fazla dayanışma ihtiyacını vurgulayan Kopenhag kongresi, özelde Avusturya'daki durumla ilgili olarak, burada ve her ülkede sendikal hareketi birleşmeye çağırdı. Fakat bu tür çağrılar pek işe yaramadı. Bölücü hastalık aslında, çeşitli partilerin önderliğini saran burjuva milliyetçiliğinde ve proleter enternasyonalizmin geriliğinde yatıyordu. Oportünist liderler ise bu konuda etkili hiçbir şey yapmayı düşünmüyordu. Dolayısıyla bu habis ur yayılmaya devam etti.

Oportünist kooperatif anlayışları

Kopenhag kongresinin meşgul olduğu diğer bir sorun da, yine İkinci Enternasyonal'deki derin oportünist eğilimlerin su yüzüne çıkmasına vesile olan kooperatifler meselesiydi.

* Rusya Sosyalist Demokrat İşçi Partisi kastediliyor (ç.n).

Önceki bölümlerde görmüş olduğumuz gibi, kooperatiflerin sınıf mücadelesindeki yeri konusundaki kafa karışıklıkları Birinci ve İkinci Enternasyonal'in tarihleri boyunca çeşitli sapmaların temeli olmuştu. Birinci Enternasyonal'in *Açış Seslenişi*'nde bile kooperatiflerin işleviyle ilgili hatalı anlayışlara değinildiği hatırlanacaktır. Tüm bu sapmaların kökünde, ne şekilde ifade edilirse edilsin, kooperatiflerin işçi sınıfının kurtuluşunu sağlayacak asıl yol değilse bile başlıca yol olduğu fikri yatıyordu. Lenin, yazdığı son yazılarından biri olan kooperatifler üzerine ünlü makalesinde şöyle diyor: “Eski kooperatifçilerin düşleri çokça fanteziden ibaretti. Hatta gülünç düzeyde akıl dışıydılar. Fakat neden akıl dışıydılar? Çünkü işçi sınıfının sömürücülerin düzenini yıkmak için verdiği siyasi mücadelenin temel önemde olduğunu anlamamışlardı.”³¹⁹ Revizyonizm kooperatifleri sarmış durumdaydı; kooperatif hareketinin işlevine dair aynı tarihi illüzyonlar Kopenhag'da bir kez daha baş verdi.

İşçi hareketini bir bütün olarak mükemmel kavrayışıyla Lenin, işçi sınıfının örgütlenme ve mücadelesinin her evresiyle hem teorik hem pratik düzlemde yakından ilgileniyordu. Dolayısıyla, sadece parti ve onun teorisi ve programı alanında değil, yanı sıra sendikalar, kooperatifler, kadınların çalışması, gençliğin siyasi faaliyetleri ve emek dünyasının diğer tüm alanlarında derin bir otoriteydi. Bu nedenle Rus delegasyonunun Kopenhag kongresine kooperatifler üzerine marksist çizgiyi savunan bir tasarı sunması şaşırtıcı değildi. Tasarı reddedildi.

Lenin özellikle, kongreye sunulan ana tasarıya Jaurés tarafından eklenen ifadeye karşı çıktı. Burada kooperatiflerin işçi sınıfının “üretim ve dağıtımı demokratikleştirip toplumsallaştırmaya hazırlanmasına” yardımcı olacağı öne sürülüyordu. Lenin, bu formülasyonun ardında Bernştayncı revizyonizmin “sosyalizme doğru büyüme” anlayışının gizlendiğini anlamıştı. Buna karşı, tasarıda Guesde ile birlikte “kooperatifler, üretim ve bölüşümün, kapitalist sınıfın mülksüzleştirilmesinden sonraki işleyişine hazırlanmaya belli bir ölçüde yardımcı olur” şeklinde bir değişiklik önerisi getirdi. Öneri elbette reddedildi. Komisyonunda tasarıya ret oyu veren Lenin, açık oturumda kabul oyu verdi. Sonradan bu konuda, kararın kusurlarına rağmen esasta “proleter kooperatiflerin görevinin doğru bir tanımlaması”³²⁰ olduğunu söyleyecekti.

Kautsky ve Legien

Kopenhag kongresinin de gerçekleştiği dönem olan 1909-1910 yıllarında, Almanya'da Engels'in ölümünden sonra İkinci Enternasyonal'in başlıca teorisyeni olan, *Die Neue Zeit* gazetesinin editörü Karl Kautsky ile Alman sendikal hareketinin lideri ve Ulusal Sendika Merkezleri Uluslararası Sekreteryası sekreteri Karl Liegen arasında meşhur bir tartışma yaşandı. Tartışmanın konusu, Marx'ın işçilerin mutlak yoksullaşma teorisinin geçerliliği idi. Kautsky teorisinin geçerli olduğunu savunurken, Legien olumsuz görüşteydi. Kautsky, görüşlerini *Der Weg Zur Macht* (İktidara Giden Yol) broşüründe

açıkladı. Legien ise bu konuda *Sisyphusarbeit oder Positive Erfolge* (Sisifos Emegi ya da Olumlu Kazanım) broşürünü yazdı.

Bu ideolojik kabuğun arkasında, Alman partisindeki en güçlü revizyonist grup olan sendika bürokrasisinin, “sol” küçük burjuva entelektüellerin saygınlığını yıkarak, kendilerini tüm sosyal demokrat hareketin gerçek önderi konumuna getirme çabası yatıyordu. Bu aynı zamanda, dünya çapında en uç biçimi Gompers’ın parti düşmanı tutumunda görülen, sosyal demokrat sendika bürokrasisi arasında yaygın parti karşıtı “tarafsızlık” anlayışının bir dışa vurumuydu. Alman tartışması, İkinci Enternasyonal’de işleyen yozlaştırıcı eğilimlere ışık tutması bakımından son derece öğreticiydi.

O dönemde genel yönelimi itibarıyla merkezci konumu kesinleşmiş bulunan, dolayısıyla sağ kanat oportünistler için bir kalkan durumundaki Kautsky’nin bu broşürü, onun son marksist tiradı oldu. Lenin’in belirttiği gibi, devrimci lafı her şey, devrimci eylemi hiçbir şey olarak gören merkezci yaklaşımıyla Kautsky, revizyonizmin çıkışsızlığını sergileyerek ve sınıf mücadelesinin yoğunlaştığı bir proleter devrim dönemi öngörüsünde bulunarak, marksist ilkeleri tastamam ortaya koydu. Ne var ki, iş pratik önlemlere geldiğinde, argümanı belirgin bir şekilde sağa kayıyordu.

Alman sosyal demokrasisini ve onunla birlikte tüm İkinci Enternasyonal’i kurutmakta olan hastalık, partinin militanlığını kötürüm eden revizyonist oportünizm musibetiydi. Ne var ki Kautsky, partinin önündeki tehlikelere işaret ederken, sağ kanat aleyhine tek bir kelime dahi söylemiyordu. Asıl korktuğu, sabırsız solcuların partiyi Alman gericiiliğiyle erken ve felaketle sonuçlanacak bir çatışmaya sürüklemesiydi. Bu temayı tekrar tekrar işliyordu. “*Proletaryanın çıkarları bugün her zamankinden çok, egemen sınıfın amaçsız bir şiddet politikasını provoke edebilecek her şeyden kaçınmayı gerektirir.*” Partiyi herhangi bir “*akılsız ayaklanma, (...) herhangi bir amaçsız provokasyon, egemen sınıfın memurlarına sosyalistlere karşı çılgınca bir saldırıya girişme fırsatı verecektir*”³²¹ diyerek uyarıyordu.

Kautsky bu şekilde, tamamen yanlış yöne saldırıyordu. Alman partisinde solcu bir “akılsız ayaklanma” provokasyonu olasılığı sıfırdı. Asıl tehlike, sendika ve küçük burjuva revizyonistlerinin partinin militanlığını ve kavga ruhunu öldürüyor olmasıydı. Kautsky’nin çizgisi bunların ekmeğine yağ sürüyordu. Dahası, yakın gelecekte büyük bir emperyalist savaşa karşı mücadele verme ve bir proleter devrime önderlik etme göreviyle yüz yüze gelecek bir partinin fena halde ihtiyacı olan siyasi saldırganlığı zayıflatmaya ve boğmaya dönüktü.

Legien ise broşüründe, işçilerin esasen kapitalizm şartlarında içinde bulundukları durumu iyileştirmekte oldukları ve bunun böyle sürüp gideceği şeklindeki Bernştayncı oportünist teorisin çıplak bir savunusunu ortaya koydu. Sendikaların “yükseliş yolunu” açtığını iddia ediyordu³²². Legien’in anlayışında kapitalizmin yıkılıp sosyalizmin kurulması çok uzak, belli belirsiz bir hedefti. Savaşın önce ABD’ye yaptığı ziyarette,

Lenin'in şiddetle eleştirdiği bir kongre konuşmasında da ortaya koyduğu perspektifi³²³, sosyalist laflarla süslü bir tür Gompers'çilikti. Lenin, eleştirisinde özellikle İngiltere ve Amerika'da sol kanadın, Legien ve Leipart gibi sosyalist olduklarını iddia eden sendika liderleriyle, Havelock Wilson ve Samuel Gompers gibi sendikal hareketteki açık kapitalizm savunucuları arasında fazla kalın bir çizgi çekme eğiliminde olduğunu bir kez daha vurguladı. Aslında, işçi sınıfı içinde aynı şekilde kapitalistlerin ajanı rolünü oynadıklarından, hepsinin mayası aynıydı. Onlar, demagojileri her ülkede işçilerin farklı sınıf bilinci düzeyine uyarlanmış oportünist sosyal demokratlardı.

Yarattığı bütün toz dumana rağmen, Kautsky-Legien tartışması özünde bir danışıklı dövüştü. Bu durum, o sırada birbiriyle sert bir çatışma içinde olan Amerikalı oportünist sosyalist liderler ile Gompers arasındaki kavga için de geçerliydi.

24. Bölüm

Savaş Bulutları Toplanıyor: Basel (1912)

Kopenhag kongresi, sosyalist işçi hareketinin bir sonraki dünya toplantısının 1914 Ağustosunda, Viyana'da yapılmasını kararlaştırdı. Bu dokuzuncu kongre, İkinci Enternasyonal'in 25. kuruluş yıldönümüne rastlayan özel bir olay olacaktı, fakat uluslararası durumdaki tehdit edici gelişmeler, planları değiştirdi. Uluslararası Sosyalist Büro, işçi sınıfının çıkarlarını ve dünya barışını korumak için gereken önlemleri almak üzere Kasım 1912'de Basel'de bir olağanüstü konferans toplamak zorunda kaldı.

Büyük emperyalist güçler ve uyduları arasındaki tansiyon hızla yükselmekteydi. Avrupa bir krizden diğerine sürükleniyordu. Temmuz 1911'de Almanya ve Fransa, Fas üzerine bir savaşın eşiğinden döndü. "Agadir Olayı" olarak bilinen, Kayzer'in Alman emperyalist çıkarları doğrultusunda Agadir'e bir kruvazör göndermesiyle başlayan kriz, geçici bir anlaşmayla atlatıldı. Ardından, 1911'de Trablus'taki Türk-İtalyan Savaşı geldi. Fakat İkinci Enternasyonal güçlerini bir araya getiren asıl kriz, 1912 Ekim ayı başında Balkan ülkeleri arasında çıkan savaştı. Türkiye, Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ'ın katıldığı savaş, altı ay sonra Türkiye'nin yenilgisiyle sonuçlandı. Ancak, Haziran 1913'te İkinci Balkan Savaşı patlak verdi ve tüm Balkan devletleri arasında bir genel mücadele olarak aynı yılın Ağustos'una kadar devam etti.

Başlangıçta bu savaşlar, Türk İmparatorluğu bünyesindeki ezilen Hristiyan Balkan halklarının Müslüman efendilerinden kurtulmak için verdikleri ulusal mücadeleler olarak doğdu. Ancak hızla bu ülkelerin uydusu oldukları büyük Avrupa güçleri arasındaki öncü çatışmalara dönüştü. İki büyük emperyalist birlik olan Üçlü İttifak ve Üçlü Antant birbirinin gırtlığına sarılmış durumdaydı.

Basel Manifestosu

Basel konferansı, Balkan savaşının yayılmasını ve genel bir Avrupa savaşının çıkmasını önlemek üzere bir manifesto yayımladı. Stuttgart kararının Lenin-Luxemburg paragraflarını temel alan manifesto, Balkan Savaşı'nın büyük bir yangına yol açma tehlikesine işaret ediyordu. Toplantı *"bütün ülkelerde sosyalist partilerin ve sendikaların savaşa karşı savaş konusunda tamamen hemfikir olduğunu memnuniyetle"* karşılamaktaydı. Aşırı

bir iyimserlikle şöyle diyordu: “Egemen sınıfların, bir dünya savaşını proleter devrimin takip edebileceği korkusunun, barış için temel bir güvence olduğu kanıtlanmıştır.”³²⁴ Konferansta yine her zamanki gibi, genel grevi savaşa karşı temel araç ilan etme girişimleri olduysa da, bunlar başarıya ulaşamadı.

Rus işçilerinin büyüyen devrimci mücadelesini kutlayan manifesto, kabaca halkların kendi kaderini tayin etme ilkesi zemininde Balkanlar’daki partilerin özgün görevlerini şöyle tanımlıyordu: “Ancak, Enternasyonal’in çalışmaları arasında en önemli görev, Almanya, Fransa ve İngiltere işçi sınıflarının omuzlarındadır. Bu noktada, görevleri, hükümetlerinin Avusturya-Macaristan ve Rusya’dan tüm desteğini çekmesi ve Balkan sorununa müdahale etmekten kaçınarak mutlak bir tarafsızlık içinde kalmasını talep etmektir. Bu üç önde gelen uygar halk arasında Sırp-Avusturya liman anlaşmazlığı nedeniyle çıkacak bir savaş, çığınca bir cinayet olacaktır (...) Alman ve Fransız işçileri, Balkan çatışmasına her ne şekilde olursa olsun müdahale etme yönünde gizli anlaşmalardan doğan hiçbir yükümlülüğü kabul edemez.”

Bütün ülkelerin işçilerini “kapitalist emperyalizme proletaryanın enternasyonal dayanışma gücüyle karşı çıkmaya” çağıran manifesto, şöyle devam ediyordu: “Hükümetler şunu bilmelidir ki, Avrupa’daki şartlar ve işçi sınıfının tavrı böyle oldukça, kendi varlıkları için tehlike yaratmaksızın savaş çıkarmaları mümkün değildir. Fransız-Alman savaşını devrimci Komün’ün izlediğini, Rus-Japon savaşının Rus İmparatorluğu halklarının devrimci gücünü harekete geçirdiğini, silahlanma yarışının kıtada ve İngiltere’de sınıf çelişkilerini görülmedik tarzda derinleştirdiğini ve yaygın grevlerin fitilini ateşlediğini unutmamalıdır. Bir dünya savaş felaketinin düşüncesi dahi kaçınılmaz şekilde işçi sınıfını tetikleyip ayaklandıracaklarını anlamamak çılgınlıktan başka bir şey değildir. Proletarya, kapitalistlerin çıkarları için, hanedanların tutkuları için, gizli diplomatik anlaşmalar onuruna birbirine kurşun sıkmayı cinayet olarak görür.” Manifesto dünya işçilerine savaşa doğru atılacak bütün adımlara militanca karşı çıkma çağrısıyla sona eriyordu.

Laflar ve işler

Basel kararı söylem olarak, beliren emperyalist savaş tehdidi karşısında devrimci bir duruş öngörüyordu. Bu hükümler söylemin ötesine geçip pratiğe aktarılsaydı, 1. Dünya Savaşı canavarlığına karşı Avrupa’nın dört bir yanında yaygın bir devrimci yanıt ortaya çıkacaktı. Revizyonist sağ kanat, komisyonda kararı “coşkuyla” destekledi, karar konferans tarafından “alkışlarla” oybirliğiyle kabul edildi. Delegeler arasında sayıları hiç de az olmayan revizyonistler karar aleyhine komisyonda dahi tek kelime etmediler.

Bu acayip durum, açıklamasını o sırada tüm kapitalist dünyada işçiler arasında hakim savaş karşıtı ruh ve engin militanlıkla buluyordu. Sınıfın militanlığı Rusya’da yükselen

devrimci dalgada*, Alman sosyal demokrasisinin krizinde, İngiltere’de maden, taşımacılık ve demiryolu işçilerinin 1914 Temmuz genel grevini yaratan, büyüyen mücadele ruhunda, Fransa’da CGT tarafından yürütülen çok sayıda militan grevde; ABD’deki büyük IWW grevleri ve Lawrence, Paterson, Batı Virginia, Calumet ve Harriman demiryolu grevlerinde kendini gösteriyordu.

Kaldı ki, son on yıl içinde defalarca yaşanan savaş krizlerinde sosyalist partiler (bil-hassa küçükleri) iyi bir sınav vermişti. Sol ve merkezdeki yaygın hissiyat, emperyalist güçlerin bir dünya savaşı çıkarmaya kalkışması halinde bu çizginin güçlenerek devam edeceği şeklindeydi. 1904-05 Rus-Japon Savaşında Rus ve Japon tarafları, savaş karşı-sındaki duruşlarıyla mükemmel bir örnek oluşturmuştu. İspanyol Partisi ve anarko-sendikalistler de 1909 Fas Savaşı’nda enternasyonalist proleter bir tutum almıştı. Devam eden Balkan Savaşları’nda İtalyan ve Balkan partileri, marksist bir savaş karşıtı duruş sergiliyordu. 1912 Kasım’ında Fransız Sosyalist Partisi; işçi sınıfını “*parlamentar girişim, açık ajitasyon ve bildirilerle birlikte, genel grev ve ayaklanma dahil her araçla savaşı engellemeye*” çağırıyordu. Fransız ve Alman işçilerinin 1870 ve Fransa-Almanya savaşındaki şanlı geleneği de buydu.

Yükselen bu sağlam savaş karşıtı ruh nedeniyle, Basel Konferansı’ndaki sağcılar, pençelerini gizleyip, politikalarını hayata geçirmek için uygun fırsatı bekleme-nin akıllıca olacağı sonucuna ulaştı. Lenin ise bu oybirliği görüntüsüne aldanmadı. Manifestoyu okuyunca şöyle diyecekti: “*Bize büyük bir senet veriyorlar, bakalım nasıl ödeyecekler.*”³²⁵

Bu arada bir yandan büyük Avrupa savaşına adım adım yaklaşılrken, ikinci Enternasyonal’in temel partisi Alman sosyal demokrasisindeki uğursuz gidişatı ele ve-ren bazı gelişmeler yaşanıyor. Partinin Eylül 1912’de Chemnitz’te toplanan, sendika ve parti bürokrati delegelerle dolu kongresi, sömürgeler sorunu hakkında sol kana-dın önergesini ezici bir çoğunlukla reddetti. Sonuç, merkez ve sağ kanadın emperyalizm başlığında oportünist bir anlayışta birleştiğini gösteriyordu³²⁶. 1913’te de partinin Reichtoy fraksiyonu, dolaylı yoldan askeri krediler lehine oy kullandı³²⁷. Mayıs 1914’te ise bir Reichstag oturumunda Kayzer lehine tezahüratlar sürerken, sosyal demokrat fraksiyon 474’e karşı 51 oyla salonu terk etmeme kararı aldı³²⁸. Fakat dışarıdan bakıldı-ğında işler yolunda görünüyordu; 1912 seçimlerinde parti oylarını 3 milyon 290 binden 4 milyon 250 bine, Reichstag’daki sandalye sayısını ise 43’ten 110’a çıkarıyordu.

1913 Ağustos’unda Bebel öldü. İşçi kökenli August Bebel, 42 yıl boyunca Alman Sosyal Demokrat Partisi’nin önderliğinde yer almıştı. Başlardaki devrimci yılların-da, 1869’da partinin bağımsız bir temelde kurulması, Fransa-Prusya savaşı sırasında 1872’de hapse girmesine neden olan muhalefeti, 12 yıllık anti-sosyalist yasa döneminde

* Lena altın madenlerindeki 1912 grevinde çarlık askerlerinin saldırısı sonucu 500 işçi öldürüldü ya da yaralandı.

partiye rehberlik etmesi, ömrü boyunca sosyalizmi savunması gibi pek çok önemli başarıya imza attı. Bununla birlikte, önceki bölümlerde gördüğümüz gibi, hayatının son yıllarında merkezci bir konuma saplandı. Ölümünden sonra parti, çok daha belirgin bir şekilde sağ kanadın eline geçti.

İkinci Enternasyonal güçleri

1. Dünya Savaşı arifesinde İkinci Enternasyonal, 22 ülkeden toplam 12 milyon civarında seçmene sahip 27 sosyalist ve işçi partisini kapsıyordu. Lorwin partilerin gücünü şöyle sıralıyor: “Alman Sosyal Demokrat Partisi 1 milyon 85 bin üyeye sahipti ve 1912 seçimlerinde 4 milyon 250 bin oy aldı; 145 bin üyeli Avusturya Sosyalist Partisi’nin 1907 seçimlerindeki oyu 1 milyon 41 bin’di, Çekoslovakya’da 144 bin, Macaristan’da 61 bin parti üyesi vardı. 80 bin 300 üyeli Fransız Sosyalist Partisi’nin 1914 seçimlerindeki toplam oyu 1 milyon 400 bin’di; İtalyan Sosyalist Partisi 50 bin üyeye ve 1913 seçimlerinde 960 bin seçmenin desteğine sahipti; ABD Sosyalist Partisi’nin 125 bin 500 üyesi; 1912 seçimlerinde 901 bin oyu vardı. Belçika, İsveç ve Arjantin sosyalist partileri ile Avustralya ve Yeni Zelanda işçi partileri, bu yıllarda geniş oy desteğine sahip partiler arasındaydı³²⁹. Aynı dönemde tüm sendika üyelerinin parti üyesi kabul edildiği Büyük Britanya İşçi Partisi’nin 1 milyon 612 bin bağlı üyesi bulunuyordu³³⁰. Lenin, 1913’tе Duma’ya oportünist sosyal demokratları (menşevikler) seçen yedi bölgede 214 bin, altı bolşevik vekilin seçildiği bölgelerde ise 1 milyon 8 bin işçi bulunduğunu belirtiyor³³¹.

1914’te başlıca sosyal demokrat partilerin parlamentodaki temsilci sayıları ise şöyleydi; Almanya 110, Fransa 103, Finlandiya 90, Avusturya-Macaristan 80, Danimarka 32, Norveç 23, Rusya 13, Hollanda 16³³². Bu sırada Avustralya İşçi Partisi, Federal parlamentoda çoğunluğu elinde bulunduruyordu. Fakat buradaki rakamlar, Almanya, Rusya ve diğer ülkelerde sınıf ayrımlarına dayalı seçim sistemi nedeniyle, olması gerekenden çok daha düşüktü. Yanı sıra, alt meclislerde binlerce sosyal demokrat temsilci bulunuyordu.

İkinci Enternasyonal’in etkisi ve önderliği altında ayrıca çok sayıda sendikal örgütlenme de yer alıyordu. 1912’de merkezi Berlin’de bulunan, Karl Legien’in genel sekreteri olduğu Uluslararası Sendikalar Sekretaryası’na bağlı 19 ulusal sendikal merkezin toplam üye sayısı 7 milyon 394 bin 461’di. Bunlardan 2.553.162’si Almanya’da, 2.054.526’sı ABD’de, 874.281’i Büyük Britanya’da* 387.000’i Fransa’daydı³³³.

Avrupa’da işçi kooperatifleri de büyük oranda sosyal demokrat bir önderlik altındaydı. 1914’te Avrupa’daki 30 bin dağıtım kooperatifinin toplam 9 milyon üyesinden yaklaşık 3 milyonu İngiltere’de, 2 milyonu Almanya’da, 1,5 milyonu Rusya’da, 881 bini Fransa’da bulunuyordu. Avrupa’daki 24 toptan eşya kooperatifi bulunuyordu ve en büyük beşinin yıllık cirosu 40 milyon doları aşıyordu. Sayısız yapı, kredi, tarım ve üretim

* Bu tarihte Britanya’da sendikaların toplam üye sayısı 4.145.000’di.

kooperatifi ise bu rakamlara dahil değildi³³⁴. Kooperatifler genellikle ilgili ülkedeki sosyal demokrat parti için büyük bir mali kaynak oluştuyordu.

Sosyal demokrat partiler ayrıca kadınlar ve gençlik içerisinde de özel faaliyetler ve örgütlenmeler yürütüyordu. Clara Zetkin'in 20 yıl önderlik ettiği gevşek bir uluslararası kadın komisyonu mevcuttu. Komisyonun ilk uluslararası toplantısı 1907'de Stuttgart'ta yapıldı. Aynı yer ve tarihte geniş bir enformasyon bürosu şeklinde kurulan uluslararası gençlik grubu³³⁵, 1914 itibarıyla çeşitli Avrupa ülkelerinde toplam 100 bin üyeye ulaştı. Kopenhag kongresinde her iki grup da konferanslar düzenledi.

Bu sendika, kooperatif, kadın ve gençlik hareketlerinin taşıdığı büyük öneme rağmen, sosyal demokrat partiler özellikle ilk yıllarda bunları ihmal ediyorlardı. Sosyal demokrat önderler, kadınlara ve gençlere güçlü hareketler yaratmaları için gereken hareket özgürlüğünü tanıma konusunda isteksizdi. Siyasi liderlerin ihmalkarlığına dair şikayetler kooperatiflerde yaygın bir durumdu. Legien'in sözcüsü Zwing, Alman parti liderlerinin kısmen lasalcılık zamanından miras kalan, kısmen sendika egemenliğinden duydukları korkudan kaynaklanan, sendikalara karşı ilk dönemki küçümsemelerinin boyutuna hayıflanarak, Sendikalar Genel Komisyonu'nun kurulmasına karşı güçlü muhalefetin, 1895'te sendikaların kongre toplanmasını bile engelleyebildiğini kaydediyordu³³⁶.

Dünya savaşı arifesinde sağ ve sol kanatlar

Savaş patladığı anda Almanya, Avusturya, İngiltere, Fransa, Belçika ve İskandinav partileri dahil, İkinci Enternasyonal'in önemli partilerinin çoğu, sağ kanadın kontrolündeydi. Geri kalanlar da, ABD'deki parti gibi, çoğunlukla revizyonistlerle birlikte merkezilerin elindeydi. Bu dönemde merkezci grup, karakteristik olarak sağ kanatla giderek yakınlaşıyordu. Lenin "*‘Merkez’, süslü küçük burjuva söylem, lafta enternasyonalizm, pratikte ise korkak oportünizm ve sosyal şovenistlere yaltaklanma dünyasıdır*" diyor, merkezileri "*şablonlara tapanlar, çürümüş legalitenin köleleri, parlamentarizm atmosferinde yozlaşmışlar vb.*"³³⁷ olarak niteliyordu. Kilit konumdaki Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde geniş bir üye kitlesi Kautsky, Haase ve Ledebour'un merkezci eğilimini destekliyordu.

Tüm Enternasyonal'de asıl sağ oportünist bileşenler çok sayıda devlet memuru, bürokrat ve her türden büro çalışanının desteğine sahipti. Yaklaşık 100 ulusal yasama meclisi üyesi ve birkaç bin yerel ve bölgesel meclis üyesi de buna dahildir. Ayrıca pek çok parti, sendika, kooperatif, spor kulübü ve diğer örgütlerde onbinlerce maaşlı görevli bulunuyordu. Vasıflı işçi aristokrasisi bunların sınıf temelini sağlıyordu. Çoğunlukla seçilmiş sağcı unsurlardan oluşan bu bürokratik ordu, her şeyin olduğu gibi kalmasını sağlayan dev bir muhafazakar güç oluştuyordu. Gelişmelerin gösterdiği gibi, sosyal demokrasinin ilerleyen yıllardaki trajik seyrini belirleyen bu güçler; orta ve batı

Avrupa’da işçi sınıfının devrimci iradesini sakatlayıp kırmayı başardılar.

Öte yandan, büyük savaşın arifesinde sol kanat ise görece zayıf ve olgunlaşmamıştı. İkinci Enternasyonal’in kuruluşundan itibaren geçen 25 yıl, daha çok bir kapitalist “refah” dönemi olmuş, örgütsel ve siyasi bakımdan güçlü bir sol kanadın gelişimi için pek elverişli şartlar sunmamıştı. Sol, bu gelişmeyi savaş ve devrim sırasında gerçekleştirecekti.

Dönemin solu, İkinci Enternasyonal bünyesinde ve dışında, genel olarak üç kategoriye ayrılıyordu. Bunların ilki, Latin ülkelerindeki anarko-sendikalist sendikalar ve anarşist gruplarla, bunların ABD, İngiltere, Almanya, İskandinav ülkeleri ve Latin Amerika’daki serpintileriydi. Apolitik ve genelde sekter “sol revizyonist” karakterleriyle bu unsurlar, işçi sınıfının çok ihtiyacı olan kapsayıcı siyasi önderlik kapasitesinden yoksundu.

Çeşitli ülkelerde dağınık halde bulunan, Almanya’da, Luxemburg, Liebknecht, Zetkin, Mehring, Lensch ve Pieck; Polonya’da Radek ve Marchlewski; İngiltere’de Hyndman; Avusturya’da Braun; Fransa’da Guesde; Hollanda’da Garter ve Pannekoek; İsveç’te Hoeglund; ABD’de Debs, Haywood ve De Leon* gibi sol eğilimli işçi ve önderler sol güçlerin ikinci kategorisini oluşturuyordu. Bu görece solcu unsurlar homojen bir grup oluşturmadığı gibi, belli bir programları da yoktu.

Bu unsurların açık arayla en ilerisi, Alman Sosyal Demokrat Partisi’ndeki zayıf sol kanadın önderi Rosa Luxemburg’du. Ancak Luxemburg, büyük devrimci önder Lenin’in politikaları karşısında ortaya çıktığı gibi, pek çok teorik ve taktik yetersizlikle maluldü. Bunlardan bir kısmını önceki bölümlerde görmüş bulunuyoruz. Bu dönemde en ciddi hataları ulusal sorun, köylü sorunu, merkezileşmiş ve disiplinli yeni tipte parti, kitle kendiliğindenliği ve silahlı ayaklanma başlıklarında oldu. Ayrıca savaş ve Rus Devrimi ilerledikçe, başka ciddi hatalara da düştü³³⁸. Yine de Rosa Luxemburg Lenin’in “Kartal” diye söz ettiği gerçek bir devrim savaşçısıydı.

Dönemin sol güçlerinin üçüncü kategorisi, dünya solunun akıllı ve yüreği durumunda ki bolşeviklerdi. Bolşevikler, geniş bir sol kanat için gereken program ve önderliğe sahipti. Ocak 1912’de Prag’da menşevikleri ihraç eden Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi, İkinci Enternasyonal’in siyasi nabzını yükseltti. Bundan böyle bolşevikler, Rusya’nın aktif işçilerinin beşte dördünün desteğine sahip bağımsız bir parti oldu³³⁹. Uluslararası Sosyalist Büro, Trotskiy ve diğer menşeviklerin yardımıyla, Rus Partisi’ni tekrar birleştirme çabalarını 1. Dünya Savaşı başlayana kadar sürdürdü; ancak Lenin’in belirttiği gibi, başaramaması isabet oldu. Böylece, savaş patladığında en azından bir parti “*proleter enternasyonalizmin ilkelerini hayata geçirebilecek yetenekteydi*.”³⁴⁰

Başta Lenin olmak üzere bolşevikler, İkinci Enternasyonal’in dağınık ve olgunlaş-

* De Leon 11 Mayıs 1914’te öldü.

mamış sol kanadını örgütlemek için aktif çaba sarf ettiler. Partilerinin Rusya'daki faaliyetlerinde, devrimci program ve taktiklerin mükemmel bir örneğini verdiler. Yanı sıra yine bu genel dönem içinde Lenin, 1909'da yazdığı *Materyalizm ve Ampiryokritisizm* adlı kitabıyla marksist teoriye anıtsal bir katkıda bulundu. Bolşevikler ayrıca, bütün ülkelerin sol güçleri arasında etkin ilişkiler kurmak için somut çabalarda bulundu. Stuttgart (1907) kongresinde Lenin, bu niyetle sol unsurları bir konferansta topladı. Bu tarihten itibaren, neredeyse bütün önerilerinin ağız birliğiyle reddedildiği USB'nin bir üyesi oldu. Lenin Kopenhag'da da (1910) solun benzer bir toplantısını örgütledi. Jules Guesde, Charles Rappaport, Rosa Luxemburg, J. Marchlewski, A. Broun, Lenin, Plehanov, Riyazanov, De Brouckere ve P. Iglesias toplantıya katılanlar arasındaydı. Fakat bu toplantılarda akıl önderin kim olduğu netleşmedi ve Lenin pek az tanınıyor olmanın yanı sıra Rus Partisi'ndeki bölünmenin sorumlusu olduğu suçlamasıyla karşılaşıyordu. Dolayısıyla bu iki toplantıdan pratik hiçbir sonuç çıkmadı³⁴¹. Batılı marksistler, Lenin'in Rusya'da geliştirdiği politikaları çok az anlayabilmişti³⁴².

Lenin, İkinci Enternasyonal'deki çalışmalarında, solu ve olabildiği kadarıyla da merkezi sağ kanat karşısında örgütlenmek için çabaladı. Troçkistler ise Lenin'e karşı geliştirdikleri saldırılarında onun bu öngörülü politikasını merkezilik tehlikesini hafife almak şeklinde yorumladılar. Gerçekte ise, oportünizmin bütün biçimleriyle nasıl bir bela olduğunu en iyi anlayan Lenin'di. Sadece sağ revizyonistlere amansızca saldırarak kalmayan Lenin, gerek solun, gerekse merkezin hatalarını ve yetersizliklerini de eleştirdi. Merkez (Bebel, Kautsky, Ledebour ve benzerleri) zamanla sağa kaydıkça, bu unsurlar ve oportünist sağ kanat önderliği ile bunların etkisi altındaki geniş kesimleri birbirinden ayırmaya çalışarak, eleştirilerini giderek keskinleştirdi³⁴³. Ne var ki, bütün bu olağanüstü teori, polemik ve taktik esnekliğine, becerisine ve enerjisine rağmen, Lenin savaş öncesinde İkinci Enternasyonal içerisinde geniş bir sol kanat yaratmayı başaramadı. Görmüş olduğumuz gibi, sol kanadın tek başarabildiği, kongrelerde oportünizme karşı bazı istisnai zaferler için geçici olarak yan yana gelmekten ibaretti.

25. Bölüm

Büyük İhanet: 1. Dünya Savaşı

1. Dünya Savaşı, büyük kapitalist güçler arasında bir kuşaktan fazla bir süredir şekillenmekte olan emperyalist çelişkilerin patlamasıydı. Savaş, kapitalizm için kâr amaçlı faaliyet ya da kapitalist sistemin diğer dışavurumları kadar doğal bir durumdu. Savaşın fitili, 28 Haziran 1914'te Avusturya Arşidükü Francis Ferdinand'ın Sırbistan'ın Saraybosna kentinde fanatik bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesiyle ateşlenmiş oldu. Fakat genel emperyalist tansiyon öyle yükselmişti ki, herhangi bir siyasi çatışma da savaşı pekala tetikleyebilirdi. Bu, bir kuşak öncesinden Engels'in "*on beş-yirmi milyon silahlı adam birbirini boğazlayacak*" sözleriyle öngördüğü, İkinci Enternasyonal'in onyıllardır gerçekleşmesinden korktuğu büyük savaştı.

Savaşa karışan bütün hükümetler, ulusal savunma amacıyla savaştıklarını iddia ederek, ikiyüzlü bir ahlaki tutum takındılar. Ancak savaşın emperyalist güçler arasında sömürge, pazar, hammadde ve stratejik konum için verilen kirli bir mücadeleden başka bir şey olmadığı kaba gerçeği açıkça ortadaydı. Savaşta ölen 10 milyon, sakat kalan 20 milyon asker, yıkıma uğrayan milyonlarca insan (geride kalan 5 milyon dul, 10 milyon yetim ve 380 milyar doları aşkın maddi kayıp)³⁴⁴, dünyanın o güne dek gördüğü en korkunç, en büyük kıyıma yol açan acımasız kapitalistler için sadece birer istatistikten ibaretti.

Bu, dünyanın yeniden bölüşülebilmesini amaçlayan bir emperyalist savaştı. Çeşitli güçlerin sınai gelişiminin, aralarındaki ekonomik ve siyasi dengeleri sürekli altüst edecek şekilde, büyük oranda değişen hızlarla gerçekleşmesi olgusu, büyük devletlerin bu yeniden bölüşme itkisini üçe katlıyordu. Burada işleyen, Lenin'in geliştirdiği kapitalizmin eşitsiz gelişim yasasıydı (Bkz: 18. Bölüm). Böylece "*İngiltere 1860'ta dünyanın kömür ve pik demir üretiminin yarısından fazlasını, pamuklu kumaş üretiminin ise yarısına yakınını gerçekleştirirken, 1913'te bu üç ürünlerdeki payı sırasıyla yüzde 22, yüzde 13 ve yüzde 23'e düşü. Diğer ülkelerde, özellikle Almanya ve ABD'de, İngiltere'ye rakip olarak geniş çaplı yeni sanayiler gelişmişti.*"³⁴⁵ Perlo bu konuda şöyle diyor: "1899 ile 1913 arasında ABD ve Almanya çelik üretimini üç katına çıkarırken, İngiltere'de çelik üretimi yüzde 50'den biraz fazla artıyor, demir üretimi ise düşüyordu. Dünyanın eski

sanayi lideri, rakiplerinin gerisine düştü. 1913 itibariyle ABD, dünya sanayisinin lider gücüydü."³⁴⁶

Kanlı savaş dünya siyasi dengelerini, devletlerin değişen ekonomik ilişkilerine uygun şekilde değiştirmenin kapitalist yoluydu. Bütün devletler savaş suçlusuydu; iki büyük savaş ittifakı, Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Türkiye arasındaki Üçlü İttifak; İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya, ABD, Japonya vd. arasındaki Üçlü Antant, yıllarca bilinçli bir şekilde savaşa hazırlanmıştı.

"Almanya emperyalist savaşa, İngiltere ve Fransa'nın sömürgeleriyle, Rusya'nın Ukrayna, Polonya ve Baltık eyaletlerini ele geçirme gayesiyle hazırlandı (...) Çarlık Rusyası, Türkiye'nin parçalanması için çabaladı ve Karadeniz'i doğrudan Akdeniz'e bağlayan İstanbul ve Boğazları (Çanakkale Boğazı) ele geçirme hayalleri kurdu." Rusya ayrıca Avusturya-Macaristan'dan Galiciya'yı alma planları yapıyordu. *"İngiltere, dünya pazarının giderek daha büyük bir bölümünü ele geçiren ve onun ürettiği malları Pazar dışına iten tehlikeli rakibi Almanya'yı savaşa ezmek istiyordu."* Diğer yandan Türkiye'den Mezopotamya ve Filistin'i alma, Mısır'da sağlam bir dayanak elde etme peşindeydi. *"Fransız kapitalistler, Almanya'nın iki zengin kömür ve demir bölgesi olan Saar Havzası ile Alsace-Lorraine'i ele geçirmenin peşindeydi. Almanya Alsace-Lorraine'i, 1870-71 savaşıyla Fransa'dan ilhak etmişti."*³⁴⁷ Arka planda ise savaşı dünya egemeni olma kapitalist hedefi doğrultusunda kullanan en büyük emperyalist güç, ABD duruyordu.

Savaş, 28 Temmuz 1914 günü, Avusturya'nın Sırbistan'a saldırmasıyla başladı. Rusya seferberliğe geçti ve 1 Ağustos'ta Almanya, Rusya'ya savaş ilan etti. 3 Ağustos'ta Fransa, bir gün sonra da İngiltere savaşa katıldı. İleriki aylarda ve yıllarda diğer güçler de savaşa girdi. Kurnazca savaşın dışında kalarak "müttefiklere" silah satmayı daha kârlı bulan ABD ise, "dostu" Antant'ın yenilmek üzere olduğu korkusu ağır bastığında, 6 Nisan 1917'de aynı ulusal savunma bahanesini kullanarak savaşa katıldı.

Büyük ihanet

Savaşın çıkışı, İkinci Enternasyonal'i barış için tavır geliştirme yönünde tarihsel bir sorumlulukla yüz yüze getirdi. İşçi sınıfının çıkarlarının bunu zorunlu kılıyor olmasının yanı sıra Enternasyonal, özellikle Stuttgart, Kopenhag ve Basel kongrelerinde, sosyalist partilerin sadece savaşa karşı ajitasyon yürütmekle kalmayacağını, ayrıca parlamentolarda savaşa insan ve para sağlamaya karşı oy kullanacağını ve en önemlisi de, *"savaşın yarattığı ekonomik ve siyasi krizden halkı ayağa kaldırmak ve böylece kapitalizmin yıkılışını hızlandırmak üzere yararlanacağını"* defalarca ilan etmişti. Ne var ki, kritik sınav anı gelip çatığında, İkinci Enternasyonal partilerinin büyük çoğunluğu bütün bu tumturaklı sözleri unutup, emperyalistlerin "vatan savunması" sloganıyla ulusal burjuvazilerinin peşine takılarak işçi sınıfına karşı kutsal görevine pervasızca ihanet etti ve

halklarını emperyalist katliama sürdü. Sadece bolşeviklerin etkili olduğu iki Avrupa ülkesinde, Rusya ve Sırbistan'da savaşınan ülkenin sosyalist partileri savaşa karşı sağlam bir tavır geliştirdi. Bu büyük başarısızlık dünya işçi sınıfının tüm tarihi boyunca yaşadığı en korkunç yıkım oldu.

Bu vahim felaketin kökeninde “sosyal şovenizm” yani kapitalist sınıfın burjuva milliyetçiliğine bağlanma ve işçi sınıfının çıkarlarını savaş çıkaran emperyalistlerin çıkarlarının yanında tanımlamaya yönelik hain girişim yatıyordu. Bu ihanetin çeşitli partilerdeki toplumsal temeli, görece daha iyi ücret alan vasıflı işçiler, her türden işçi örgütü bürokratları ve söz konusu partilerde büyük oranda başat hale gelen oportünist küçük burjuva entelektüellerdi.

Savaşa karşı mücadelenin başarısız olması, dahası, savaşın kabulü, İkinci Enternasyonal’de başından itibaren gelişmeye başlayan, önceki bölümlerde pek çok ifadesini gördüğümüz güçlü oportünist eğilimlerin genel sonucuydu. Lenin şöyle diyor: *“19. yüzyılın sonundaki nesnel şartlar, burjuva legal olanakların kullanımını legalizme kölece tapınmaya dönüştürerek; işçi sınıfı içerisinde ince bir bürokrasi ve aristokrasi tabakası yaratarak ve çok sayıda küçük burjuva ‘yol arkadaşını’ sosyal demokrat partilerin saflarına çekerek oportünizmi güçlendirdi. Savaş bu süreci hızlandırdı; oportünizmi sosyal şovenizme çevirdi; oportünistlerin burjuvaziyle ittifakını bir sır olmaktan çıkarıp, açık işbirliğine dönüştürdü.”*³⁴⁸ Kriz koşullarında, oportünistlerin kontrolündeki İkinci Enternasyonal’in zaten eğreti duran enternasyonalizm maskesi, burjuva milliyetçiliği bataklığında eriyip döküldü.

Savaşın aniden başlaması sosyal demokrat liderleri şaşırtmadı. Tam tersine, yıllardır toplantılarında genel bir savaşın yaklaşmakta olduğunu tartışmış, bunun emperyalist bir savaş olduğunu ve işçi sınıfının bunda hiçbir çıkarı olamayacağını açıkça ortaya koymuşlardı! Fakat bu, işin teori kısmıydı. Pratikte ise parti ve sendikaların oportünist önderlikleri, marksist iddialarını tümüyle bir kenara atıp, burjuva milliyetçiliği ruhuyla savaşı desteklediler³⁴⁹.

İhanet nasıl gerçekleşti?

Uluslararası Sosyalist Büro, 29 Temmuz’da Brüksel’de toplandı. 23 Ağustos’ta Viyana’da yapılması planlanan onuncu kongrenin tarihini 9 Ağustos’a almayı kararlaştırdı. Doğal olarak, yapılması gereken işçi sınıfı için birleşik bir uluslararası politikanın geliştirilebilmesi için, tarafsız bir ülkede bir an önce bir kongre toplama çağrısında bulunmaktı. Ancak bu, uluslararası merkezin zayıflığı ve önde gelen partilerin böyle bir kongre çağrısı yapmaktan geri durması nedeniyle gerçekleşemedi. Burjuva milliyetçiliği iş başındaydı. Brüksel’de ve bazı kentlerde birkaç protesto mitingi yapıldı; böyle bir mitingde konuşan Jaurés, 31 Temmuz’da Paris’te militaristler tarafından öldürüldü³⁵⁰. Ayrıca, Fransız ve Alman delegelerin katıldığı konferanslar düzenlendi, ama bunlardan bir

sonuç çıkmadı. Son tahlilde, enternasyonal güçlerini savaşa karşı bir araya getirmek üzere genel ölçekte hiçbir gerçek adım atılmadı.

Büyük çöküş, 3 Ağustos'ta Alman Sosyal Demokrat liderlerin Reichstag grubunda 78'e karşı 14 oyla savaşı destekleme kararı almasıyla geldi. Partide asıl söz sahibi olan Legien'ci sendika liderlerinin parti kararından önce, 2 Ağustos'ta işverenlerle grev yapmamaya dair bir sosyal barış gerçekleştirerek, partinin kararını önden belirlemesi dikkat çekiciydi³⁵¹. Parti kararı ertesi gün Reichstag'a sunuldu, 110 üyeli parti grubu savaş kredilerini oy birliğiyle destekledi. Liebknecht ve Luxemburg, partinin grup toplantısında karşı oy veren bir avuç temsilci arasındaydı; Kautsky de çekimser oy kullanmıştı; fakat hepsi de Reichstag'da parti disiplinine ve grup düzenine uymayı kabul etti. Merkezci Haase tarafından okunan savaş yanlısı parti açıklaması, bir Rus işgali tehlikesinden söz ederek, vatan savunması sloganını benimsiyor ve *"tehlike saati gelip çattığında anayurdu terk etmeyeceklerini"* duyuruyordu³⁵².

Avusturya, Fransa, İngiltere, Belçika ve savaşan diğer Avrupa ülkelerinin sosyalist partileri, Rusya ve Sırbistan dışında* Alman partisiyle benzer bir tutum aldı. Öte yandan Bulgar "dar sosyalistler" savaş aleyhinde oy kullandı. Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda partileri de savaşa karşı oy verdi. ABD'deki Dünya Sanayi İşçileri Sendikası (IWW), Ruslar, İtalyanlar ve başka birkaç sendika dışında, savaşa karşı genel grev önerisini militanca savunan Fransız anarko-sendikalistler de dahil olmak üzere tüm sendikalar sosyalist partilerin savaş yanlısı çizgisini takip ettiler. Kısa süre sonra Guesde ve Vaillant Fransız hükûmetine girdi, Vandervelde de Belçika hükûmetine katıldı. Kropotkin, savaşta çarlık hükûmetini destekleyerek sosyal yurtseverler kısmında yer aldı.

İskandinavya, İsviçre, İtalya, ABD gibi tarafsız ülkelerdeki partiler, genelde tarafsız bir tutum izledi. Bununla birlikte sonradan İtalya ve ABD'nin savaşa katılmasıyla, bu ülkelerdeki partiler bölündü ve belirleyici kısımları savaşa karşı oy verdi. İkinci Enternasyonal çökmüştü, sadece tarafsız ülkelerin partileri Enternasyonal'i devam ettirme görüntüsü sergiliyordu.

Bu büyük çöküşün baş sorumlusu sağ sosyal demokrasydi. Fakat bu genel çerçevede içerisinde, en büyük sorumluluk Alman Sosyal Demokrat Partisi'ndeydi. Alman partisi, İkinci Enternasyonal'in önderiydi ve emek dünyası ondan rehberlik bekliyordu. Savaşa karşı gerçek bir direnç göstermiş olsaydı, Enternasyonal'in ana gövdesi de onu izleyecekti. Ancak burjuva milliyetçi bir tutum sergileyip savaş kredilerini onayladığında, aynı zamanda dünya işçi hareketinin uluslararası cephesini de paramparça etmiş oldu. Karl Marx ve Friedrich Engels'i yaratan parti, artık Kautsky, Ebert, Legien, Noske, Scheidemann, Singer, Aner, David vd. maceracıların eline düşmüş, onurunu kaybe-

* Menşevikler Duma'da savaş bütçesine karşı oy vermiş olsa da, partilerinin ve Plekhanov, Akselrod, Martov vd. önderlerinin çizgileri, savaşta Üçlü Antantı destekleme yönündeydi.

derek dünyanın en ileri işçi sınıfının ona olan güvenine utanç verici bir şekilde ihanet etmişti.

Vatan savunması

Sosyal demokrat partiler, savaşa destek verirken, bunu burjuva “vatan savunması” sloganı altında yaptılar. İhanetlerine marksist bir kılıf uydurmak için savaş politikalarına teorik dayanak yaratmaya çalıştılar. Halklarının hayati çıkarlarının namlunun ucunda durduğu bir ulusal savaşın söz konusu olduğunu söyleyerek, savaşa verdikleri desteği meşrulaştırdılar. Orduları sınır boylarında savaşılan ülkelerin, kendilerini savunmaktan başka çareleri kalmadığını öne sürerek, tavırlarını pekiştirdiler. Bu çizgi sağ oportünistler tarafından kapitalistlerinkinden ayırt edilemeyecek söylemlerle apaçık biçimde savunulurken, merkezci Kautsky eğilimi, savaşa verdiği desteği görünüşte savaş karşıtı simgelerin ardına sinsice gizlemeye çalıştı.

Eski revizyonist Vollmar, “*şu anda bir bütün olarak Alman halkı, tek bir yenilmez iradeyi, yani anayurdu koruma, onu kuşatan düşmanlara karşı bağımsızlığını ve kültürel yapısını savunma iradesini kuşanmıştır ve düşman fethedilene kadar da durmayacaktır*”³⁵³ diyordu. Tüm Alman sosyal şovenizmi adına konuşan Philip Scheidemann, Çarlık Rusyası’nı asıl suçlu ilan ediyordu: “*bugünkü savaşın baş suçlusu Rusya’dır. Görünüşte barış için Alman Kayzer’iyle mesaj alışverişinde bulunurken, sadece Avusturya’ya karşı değil, yani sıra Almanya’ya karşı gizlice seferberlik yürüttü (...) Almanya’da bulunan bizlerin görevi kendimizi korumaktır. En gelişmiş sosyal demokrasinin ülkesini Rusya’nın kölesi haline gelmekten korumak, görevimizdir (...) biz sosyal demokratlar, Sosyalist Enternasyonal’e katıldık diye Alman sıfatımızı yitirmiş değiliz.*”³⁵⁴ Diğer yandan Fransız, İngiliz, Belçikalı, Amerikalı ve diğer sosyal şovenistler ise Almanya’yı kendi ülkelerine tehdit oluşturmakla suçluyordu.

Alman merkezçiler, üstlendikleri role uygun şekilde, daha ileri ve devrimci işçileri savaş tuzağına çekebilecek kurnazca argümanlar geliştirdi. Kautsky, bunun anayurdu koruma amaçlı bir savunma savaşı olduğu şeklindeki temel sosyal şovenist tutumu benimserken, bunu sözde savaşa muhalif bir kılık altında yaptı. Çizgisi, savaş kredilerine karşı oy kullanmak değil fakat çekimser oy vermektir. İlginçtir ki; ünlü revizyonist Bernstein de Kautsky kampına katıldı. Kautsky, kendine özgü bir şekilde, teorik bir imkansızlığı başararak, savaşın hem emperyalist, hem de ulusal bir savaş olduğunu kanıtladı. Aynı anda iki tarafı da savundu. Öncelikle küçük ülkelerin kendi varlıklarını korumak için savaştıklarını belirterek, şöyle diyordu: “*büyük ve sağlam temelli ülkeler için ise durum daha farklıdır. Bunların bağımsızlıkları kesinlikle tehdit altında değildir, bütünlüklerinin de tehlikede olmadığı açıkça görülmektedir.*” Büyük güçlerin bir savunma savaşı içinde olmadığını bu şekilde ortaya koyduktan sonra, aynı makalede, bunun tam tersini savunmaya geçerek, işçileri hükümetlerini desteklemeye

çağırıyordu: “her ülkede sosyal demokrasinin görevi, savaşı özellikle bir savunma savaşı olarak kabul etmek, hedefini düşmanın ‘cezalandırılması’ ya da yok edilmesi değil, sadece düşmandan korunmak olarak belirlemektir.”³⁵⁵

Kautsky, bir “ortodoks” marksist olarak sahip olduğu saygınlığı kullanarak, Enternasyonal’in yapmış olduğundan başka türlü hareket etmesinin imkansızlığını “ispatlamak” gibi rezil bir işe soyundu. Dünyadaki durumun savaşa karşı birleşik bir proleter eylem için fazlasıyla karışık olduğunu söylüyordu. Ulusal savunma ihtiyacının aciliyeti karşısında işçi sınıfı enternasyonalizminin çökmesi kaçınılmaz olmuştu. Deddiği şeydu: “Mevcut savaş, enternasyonalin gücünün sınırlarını gösteriyor. Enternasyonal’in dünya savaşı sırasında sosyalist dünya proletaryasının ortak bir tavır almasını sağlamasını beklersek, kendimizi kandırmış oluruz. Böyle bir tavır sadece birkaç özel, basit örnekte söz konusu olabilirdi. Dünya savaşı sosyalistleri çeşitli kamplara, özellikle ulusal kamplara böldü. Enternasyonal bunu önleyemezdi. Bu demektir ki, enternasyonal, savaşta etkili bir araç değildir; esasında bir barış dönemi aracıdır.”³⁵⁶

Sonuç olarak, sağ ve merkez, savaşın “vatan savunması” olduğu iddiasında birleşti. Bu zeminde, çeşitli ülkelerin sosyalist partileri, Marx ve Engels’in dayanışma üzerine köklü derslerini unutarak, ülkelerindeki işçileri, bu topyekün katliamı tezgahlayan emperyalistler adına birbirlerine kurşun sıkmaya çağırdılar.

Emperyalist savaş

Bugünden geriye bakıldığında siyasi akılsızlar ve şarlatanlar hariç herkes için 1. Dünya Savaşı’nın gerek bir bütün olarak, gerekse ulusal parçalarındaki temel amacın, dünyanın büyük kapitalist güçlerin çıkarları doğrultusunda yeniden paylaşımı olan, acımasız bir emperyalist savaş olduğu son derece açıktır. Dünya işçilerinin bu savaşta sınıfsal ya da ulusal herhangi bir çıkarı olduğunu iddia etmek, kinizmin doruğu olacaktır.

O tarihte başta Lenin olmak üzere bolşevikler ve diğer sol kanat önderleri, savaşın emperyalist niteliğini net olarak ortaya koydular. Bunun adaletsiz, saldırgan ve gerici bir savaş olduğunu eksiksiz şekilde kanıtladılar. Savaşın emperyalist karakterini ısrarla vurgulamak, bunun ülkeleri için ulusal dolayısıyla haklı bir savaş olduğu tutumunu benimseyen sağdan ve merkezden solu ayıran temel çizgiydi. İki grubun temel olarak farklı taktikleri bu kökten karşıt tahlillerden kaynaklanıyordu.

Yıllarca yaklaşan mücadelenin emperyalist niteliğine işaret etmiş olan Lenin, 5 Eylül 1914 tarihli tezlerinde konuyu kusursuz bir açıklığa kavuşturdu. Şöyle diyordu: “Avrupa ve Dünya Savaşı bir burjuva emperyalist ve hanedanlık savaşı özelliği taşımaktadır. Pazarlar uğruna, yabancı ülkeleri yağmalama özgürlüğü için mücadele, farklı ülkelerde proleter ve demokratik devrimci harekete son verme eğilimi, bir ulusun ücretli kölelerini burjuvazinin çıkarları uğruna diğer ulusun ücretli kölelerine karşı kıskırtarak, tüm ülkelerin işçi sınıfını aldatma, parçalama, boğazlama eğilimi; işte savaşın

tek gerçek anlamı budur (...) Askeri ödeneklere kabul oyu veren, Prusyalı Junkerlerin ve burjuvazinin şovenist söylemlerini tekrarlayan (...) İkinci Enternasyonal'in ve en güçlü en etkili partisi olan Alman Sosyal Demokrat Partisi liderlerinin tavrı, sosyalizme doğrudan ihanettir (...) Burjuva kabinelere girerek sosyalizme ihanet eden Belçikalı ve Fransız sosyal demokrat parti liderlerinin tutumu da aynı şekilde mahkum edilmeyi hak ediyor (...) İkinci Enternasyonal liderlerinin çoğunluğunun sosyalizme ihaneti, (...) bu enternasyonalin ideolojik ve siyasi çöküşünü gösteriyor.”³⁵⁷ Lenin özellikle Kautsky ve benzerlerinin ihanetini mahkum ediyordu.

Her ülkeden ve her türden sosyal şovenist, yaşanan büyük çatışmayı ulusal, haklı bir savaş olarak sunmaya çalışırken, savaşı Marx ve Engels'in 1870-71 Fransa-Prusya savaşı ve 19. yüzyılın diğer ulusal savaşlarıyla ilgili politikalarına referansla meşrulaştırmaya kalkıştı. Bu saldırıları Lenin şöyle cevapladı:

“Tüm bu referanslar, Marx ve Engels'in görüşlerinin, burjuvazi ve oportünistler lehine rezilce çarpıtılmasıdır; tıpkı anarşist Guillaume ve şürekasının yazılarında, anarşizmi doğrulamak için Marx ve Engels'in fikirlerini çarpıtması gibi, 1870-71 savaşı 3. Napolyon'un devrilişine kadar Almanya'nın tarafında tarihsel olarak ilerici bir savaştı; çünkü gerek 3. Napolyon gerekse çar uzun bir zamandır Almanya'yı baskı altında tutarak, feodal bir parçalanmışlık içinde bırakmıştı. Savaş, Fransa'nın istila edilmesine dönüştüğü anda (Alsace-Lorraine'in ilhakı), Marx ve Engels Almanya'yı kesin bir şekilde mahkum etti. Daha savaşın başında Marx ve Engels, Bebel ile Liebknecht'in savaş bütçesini reddetme tavrını onaylayarak, sosyal demokratların burjuvaziyle birleşmesini, fakat proletaryanın bağımsız sınıf çıkarlarını savunmasını örgütledi. Burjuva ilerici bir özelliğe sahip, ulusal özgürlük için verilen Fransa-Prusya savaşının karakterizasyonunu bugünkü emperyalist savaşa uygulamak, tarihle alay etmektir. Aynı durum 1854-55 savaşı ile 19. yüzyılın diğer tüm savaşları; yani **modern emperyalizmin, sosyalizm için olgunlaşmamış nesnel şartların, tüm savaşan ülkelerde kitlesel sosyalist partilerin bulunmadığı bir çağın savaşları**; yani Basel Manifestosu'nun büyük ülkeler arasında savaş çıkması durumunda bir 'proleter devrim' taktiğini çıkardığı şartların hiçbirinin bulunmadığı bir çağın savaşları söz konusu olduğunda daha da doğrudur. Marx'ın burjuvazinin **ilerici** olduğu bir dönemin savaşlarına karşı yaklaşımını şimdiki duruma referans gösterenler, Marx'ın burjuvazinin ömrünü doldurduğu ve gerici olduğu sosyalist devrim dönemine atfen 'işçilerin vatani yoktur' sözünü unutarak, Marx'ı arsızca çarpıtmakta ve sosyalist tutumun yerine burjuva bir duruşu geçirmektedir.”³⁵⁸

İkinci Enternasyonal'in kısır döngüsü

Savaş sürerken İkinci Enternasyonal partileri kendilerini ölümcül bir kısır döngü içinde buldular. Almanlar, Avusturyalılar, Türkler ve Bulgarlar, Rusya ve batılı güçler tarafından istila edilip yıkılmaya karşı kendilerini savunduklarını varsayarak savaşıyordu.

Aynı şekilde Fransızlar, İngilizler, Ruslar ve diğer antant ülkeleri de ulusal bağımsızlıklarını kudurmuş istilacı Almanlara karşı korumak için savaştıklarını iddia ediyorlardı. İkinci Enternasyonal şeflerinin de izlediği mantık olan durumun burjuva mantığı, her yerde sonuna kadar savaş anlamına geliyordu.

Alman sosyal demokrasisinin ihaneti, “Rus barbarlığı tehdidine” karşı savunma temelinde savaşa katılarak tüm sosyalist partileri ve proletaryayı dehşetli bir ikileme sokmuştu. Bu bahane koca bir yalandı çünkü eğer Alman partisi Stuttgart-Kopenhag-Basel kararlarındaki savaş karşıtı politikaya sadık kalmış olsaydı, “Rus tehdidinin” etkisi Almanya’nın Rusya’ya boyun eğmesi değil, Rus Devrimi’nin çabuklaşması ve belki bununla beraber bir Alman Devrimi şeklinde olacaktı.

Lenin’in Basel kararında içerilen çizgisi kabul görmüş olsaydı, savaşı gözü pek bir savaş karşıtı duruşla göğüsleyerek birçok partiyi izlenen sosyalist şovenist politikanın sonucu olan ölümcül kısır döngüye kapılmaktan koruyacaktı. Bu çizgi ayrıca, kısır döngü bir kez ortaya çıktıktan sonra, bu kapandan çıkış yolunu da gösteriyordu. İngiliz ve Fransız partileri o zaman bile peş peşe dünya kongrelerinde benimsenen kararlardaki çizgiyi hayata geçirecek olsalardı, bunun sonucu, sosyal yurtsever önderlerinin iddia ettiği gibi, bağımsızlıklarını Almanya’ya teslim etmek değil, Almanya ve Rusya’da, muhtemelen kendi ülkelerinde de, devrimin tetiklenmesi olacaktı.

Rus bolşevik partisi, doğrudan Lenin’in önderliği altında, kendi ülkesinde kapitalist çarlık düzenini yıkarak, “savunma” kısır döngüsünden çıkış yolunu dünya proletaryasına gösterdi. Bu aynı zamanda, fazla geçmeden peşinden gelen Alman devrimi için de güçlü bir hızlandırıcı oldu. İşçiler açısından ise, Rusya’da neredeyse kansız bir devrime yol açan Lenin’in politikası, korkunç insan kıyımına verilmesi mümkün tek cevaptı, tüm barışçıl görevlerin en büyüğüydü.

İnsanlığın bu büyük felaketinin sonunda kazanan, Amerikan emperyalizmi oldu. Avrupalı rakipleri birbirine onarılmaz zararlar verirken, ABD emperyalizmi bu karşılıklı katliamın kanıyla semirip güçlendi. Yine de, savaştan tarihi bir zaferle çıkan enternasyonal proletaryaydı. Dünya işçileri, büyük insani ve maddi kayıplarına rağmen, Rus işçi sınıfının 1917 Büyük Ekim Devrimiyle dünya kapitalizmine kahredici bir darbe indirdi.

26. Bölüm

İkinci Enternasyonal'in Tarihsel Rölü (1889-1914)

Alman sosyal demokrasisinin, Kayzer hükümetinin savaş bütçesini onayladığı o uğursuz 4 Ağustos 1914 günü İkinci Enternasyonal, işçi sınıfının hizmetinde bir örgüt olarak son nefesini verdi. Tüm marksist gelenek, program ve perspektife yapılabilecek en derin ihanet olan bu eylem, oportünist liderliğin bütünüyle hakim hale geldiği örgütün dünya emperyalizminin hizmetine girişinin dönüm noktası oldu. Bu aynı zamanda, yeni bir enternasyonalin yaratılması için de bir işaret oldu; Lenin bu tarihi zorunluluğu kavramakta gecikmeyecekti.

İkinci Enternasyonal, marksist bir örgüt olarak yola koyulmuştu, ancak önderliği, dünyada emperyalizmin yükselişinin yarattığı gerici etkiler altında yozlaştı. Stalin bunu şöyle belirtiyor: *“İkinci Enternasyonal, oportünizmle mücadele etmek istemedi; onunla barış içinde yaşamak istedi ve oportünizmin sağlam dayanaklar edinmesine izin verdi. Oportünizme karşı uzlaşmacı bir politika izleyerek İkinci Enternasyonal bizzat oportünist haline geldi.”*³⁵⁹

1. Dünya Savaşı'ndan bu yana İkinci Enternasyonal karşı-devrimci bir güç, dünya işçilerinin sosyalizme ilerleyiş yolunda bir engel olarak varlığını devam ettirdi. Büyük ihanet, İkinci Enternasyonal'in sadece emperyalist savaşa karşı mücadele etmemesi değil, aynı zamanda sosyalizme sırtını dönmesi anlamına geliyordu. Lenin'in ilham verdiği Stuttgart-Kopenhag-Basel kararı, savaşa karşı mücadelenin kapitalizmi yıkmaya ve sosyalizmi kurma mücadelesine dayanması gerektiğini kesin olarak vurguluyordu. İkinci Enternasyonal'in 1. Dünya Savaşı'nı onaylamasıyla açığa çıkan karşı-devrimci karakteri, ilerleyen yıllarda iyice belirginleşecekti. Lenin şöyle diyor: *“İkinci Enternasyonal'in çöküşü, artık geride kalmış olan, sözde ‘barışçıl’ tarihsel dönemin toprağında filizlenen ve Enternasyonal'i son yıllarda hakimiyeti altına alan oportünizmin çöküşüdür. Oportünistler, sosyalist devrimi reddederek ve onu burjuva reformizmiyle ikame ederek; sınıf mücadelesinin belli momentlerde kaçınılmaz şekilde iç savaşa dönüşeceğini yadsıyarak; sınıf uzlaşmacılığı vaaz ederek; yurtseverlik ve vatan savunması adı altında burjuva şovenizmini vaaz ederek ve sosyalizmin daha Komünist Manifesto'da ifade edilen*

temel gerçeğini, yani işçilerin vatani olmadığını yadsıyarak ya da görmezden gelerek; tüm ülkelerden proletaryanın tüm ülkelerden burjuvaziye karşı devrimci savaşının kaçınılmazlığını kabul etmek yerine, militarizme karşı mücadelesini duygusal, filisten bir bakış açısıyla sınırlayarak; burjuva parlamentarizmi ve burjuva legalitesini kullanma zorunluluğunu bu legalitenin fetişleştirilmesine dönüştürerek ve kriz zamanlarında illegal örgüt ajitasyon biçimlerine sahip olma görevini unutarak bu çöküşü uzun zamandır hazırlamaktaydı.”³⁶⁰

Enternasyonal'in ilk yıllarındaki kazanımları

İkinci Enternasyonal, esasen dünya emperyalizminin büyüme ve genişleme döneminde doğdu ve gelişti. Kapitalizmin geniş ölçekli büyümesinin yanı sıra, dış politikada keskinleşen kapitalist çelişkilerin birikimi ve bir dünya sistemi olarak kapitalizmin çöküşünün başlangıcı, bu döneme damgasını vurdu. Bu dönemde burjuvazinin ilerici rölü, gericiliğe dönüştü. O güne kadar toplumsal gelişmenin kamçısı olan kapitalizm, 1914 itibarıyla gelişme önündeki engel haline gelmişti.

Stalin, *“İkinci Enternasyonal'in başat hale geldiği dönem, esasen az ya da çok barışçıl bir gelişim içerisinde, proleter ordularının kurulup eğitildiği bir dönemdi”*³⁶¹ diyor. 1914 öncesi, nispeten az sayıda savaşa ve devrime tanık olan, görece istikrarlı bir kapitalizm çağıydı. Bu nedenle, enternasyonal kendini daha çok örgütsel ve eğitsel çalışmalara adanmıştı; (Rusya ve kısmen de ABD bir yana bırakılırsa) görece ılımlı bir sınıf mücadelesi ikliminde, sosyalist partiler, sendikalar, kooperatifler inşa etmekle uğraştı. Örgütün “pratik” sağcı liderlerinin tek derdi *Kleinarbeit*, yani gündelik rutin çalışmalarıydı.

Kapitalist dünyanın her yerinde işçiler sefalet koşullarında, yoksulluk ve baskı şartlarında çalışıyordu. Önceki onyıllarda gelişen kapitalist teknikler ve makineleşmenin getirdiği devasa verimlilik artışı, işçilerin hayat şartlarını neredeyse hiç iyileştirmemişti. Gelişmelerden asıl faydalanan, fabrika ve doğal kaynakların sahipleriydi. Sanayide vahşi şartlar altında çalışan işçilerin işsizlik, hastalık, yaşlılık karşısında hemen hiçbir mali güvencesi yoktu. Ayrıca oy hakkı da dahil olmak üzere birçok temel siyasi haktan kadınların yanı sıra çoğunlukla erkekler de yoksun durumdaydılar. Sosyal demokrasi-nin oportünist önderleri bu acil sıkıntılara yoğunlaştılar; ancak bunları doğuran kapitalist sisteme saldırmayı reddettiler. İkinci Enternasyonal'i sonunda felakete götüren eksiklik buydu.

Bununla birlikte, enternasyonal, gündelik mücadelede pek çok kazanıma da imza attı. 24. Bölümde özetlediğimiz gibi, devasa bir ekonomik ve siyasi örgütlenme gerçekleştirdi. Lenin bu konuda şöyle diyor: *“İkinci Enternasyonal, ondokuzuncu yüzyılın son üçte biriyle yirminci yüzyılın başlarını kapsayan, en acımasız kapitalist köleliğin en hızlı ilerlemeyeyle birlikte yaşandığı uzun “barışçıl” dönemde proleter yığınların başlangıç örgütlenmesinde üzerine düşen hazırlayıcı çalışmayı gerçekleştirdi”*³⁶². İkinci

Enternasyonal aynı zamanda hükümet ve patronlardan ücretler, çalışma saatleri, sosyal güvenlik, fabrika kanunları ve kadın ve erkeklerin oy hakkı konusunda pek çok ödün koparttı. Ne var ki tüm bu kazanımlar, başat emperyalist ülkelerdeki büyük patronların, işçi dayanışmasını ve bir bütün olarak işçi sınıfının devrimci ruhunu zayıflatmak için işçi aristokrasisine kimi ödümler verme eğilimini de güçlendirdi. Büyüyen emek hareketinin yarattığı baskı, aynı zamanda yönetici sınıfları emek hareketini şiddetle bastırma politikalarına kimi liberal ekler yapmaya zorladı. Yönetici sınıflar, Bismarck'ın sosyal sigorta politikası örneğinde görüldüğü üzere, sopayla havucu birlikte kullanmaya başladı. Bu eğilimin Lorwin tarafından işaret edilen örnekleri İngiltere'de Lloyd George ve Asquith tarafından uygulanan "neo-liberalizm," ABD'de Theodore Roosevelt "ilerlemeciliği" ve Woodrow Wilson tarafından dile getirilen "yeni özgürlük"tü.

İkinci Enternasyonal, dünya örgütlü işçi hareketinin kapsamını da belirgin ölçüde genişletti. Birinci Enternasyonal'in etkisi Batı Avrupa'nın ötesine pek geçememişti, ancak İkinci Enternasyonal'in etkisi Avrupa'nın tamamına ve Amerika'nın büyük bölümüne yayıldı. Buna rağmen, büyük sömürge ve yarı sömürge ülkeler (Hindistan, Çin, Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika'nın büyük kısmı) İkinci Enternasyonal için kapalı kutu olarak kaldı. Bu halkların gerçek bir önderlik için proletaryanın ilk gerçek dünya örgütü olan Üçüncü Enternasyonal'i beklemleri gerekecekti.

Oportünizmin bedeli

İkinci Enternasyonal'in kazanımlarının bedeli ise çok ağır oldu. Bu bedel, marksizmin ilkelerinin terk edilmesiydi. Acil talepler elde edilirken, önderlik nihai sosyalizm hedefini görmezden geldi. Birinci Enternasyonal zamanında inşa edilen marksist bilimsel tahlil ve program İkinci Enternasyonal döneminde yerle bir edildi ve bunlar marksizmle alakası olmayan bir oportünist küçük burjuva devrimciliğiyle ikame edildi. Bu siyasi yozlaşma yüzünden işçi sınıfı, İkinci Enternasyonal'in tam da marksist önderlik ve örgüte en çok ihtiyaç duyulan o büyük sınav anında topyekün çöküşüyle ölümcül bir bedel ödemek zorunda kaldı.

Kuşkusuz İkinci Enternasyonal döneminde Lenin'in köklü bir marksist rönesansa önderlik ettiği de bir gerçektir. Lenin, Marx ve Engels'in İkinci Enternasyonal'i yöneten sahte sosyalistlerin ilelebet unutturmayı başardıklarını sandıkları büyük ilkelerine yeniden hayat vermekle kalmadı, aynı zamanda marksizmi geliştirerek kapitalizmin yeni, emperyalist aşamasında işçilerin ihtiyacına yanıt oluşturacak şekilde en yüksek düzeyine ulaştırdı. Fakat Lenin, bunu Enternasyonal'e hakim olan oportünist önderlik ve programın güçlü muhalefetine rağmen gerçekleştirebildi. Lenin, İkinci Enternasyonal'in resmi çevrelerinde nefret edilen bir yabancı durumundaydı.

İkinci Enternasyonal'in çöküşünün temel nedeni, oportünist sendika bürokratları ve küçük burjuva entelektüellerin hakimiyetine giren örgütün, dünyada emperyalizmin

hızla büyümesinin beslediği sanrılara ve yozlaşmaya teslim olmasıydı. Önderlik, tüm marksist ilkeleri bir kenara atarak, yaşanan “refah” ve görelî “istikrar” durumundan, mevcut rejimin sosyalizme, daha doğrusu kendi küçük burjuva anlayışlarındaki sosyalizme doğru gelişmekte olduğu şeklinde karşı-devrimci bir sonuç çıkardı. Kapitalist sistemin çöküş çağının başlangıcı olan bir büyük savaşlar ve devrimler dönemine girmesi, bu yaklaşımın çürümüşlüğüne de gözler önüne serdi.

Birinci Enternasyonal, kapitalizme karşı savaşırken yığıtçe ölmüş ve ardında şanlı bir gelenek bırakmıştı. İkinci Enternasyonal ise, işçi sınıfına verdiği bütün sözleri ve tüm marksist ilkeleri kriz anında bir çırpıda terk eden yozlaşmış önderliği tarafından felakete itildi. O sırada işçi sınıfı, savaşa karşı güçlü ve başarılı bir kavga verebilecek yeterli örgütlülüğe sahipti. Fakat liderleri tarafından haince düşmana terk edildi. Bundan dolayı, dünya sosyalizminin bayrağı bunu hak etmeyen İkinci Enternasyonal önderliğinin elinden yeni ve daha ileri bir örgüte Üçüncü ya da Komünist Enternasyonal'e geçmek zorundaydı; nitekim öyle de olacaktı.

III. Kısım

Üçüncü Enternasyonal (1919-1943)

27. Bölüm

Zimmerwald Hareketi (1915-1917)

Savaş konusundaki oportünist ihanet, İkinci Enternasyonal'i hem örgütsel hem de ideolojik olarak böldü. Partiler, savaşın iki tarafındaki ülkelerde bulunan ve kendi ülkelerini savaşta destekleyenler, tarafsız ülkelerdeki partiler ve diğer kategorilerin hiçbirine uymayan Rus Partisi şeklinde ayrıldı.

Savaş, özellikle çatışmalar uzayıp muhalefet daha belirgin bir şekil almaya başladı. İkinci Enternasyonal'de her zaman bir faktör olan sağ, sol ve merkez arasındaki ideolojik bölünmeyi derinleştirdi. Sonunda bu üç eğilim, üç ayrı enternasyonal örgüt şeklinde kristalize olacaktı; bunlar yeniden canlanan sağcı İkinci Enternasyonal, merkezci İki Buçukuncu Enternasyonal ve komünist Üçüncü Enternasyonal'di. Sağ kanadın çizgisi sınıf işbirliği ve emperyalist savaşı sonuna kadar desteklemek şeklindeyken, merkezçiler burjuva bir barış istiyor, Stuttgart-Kopenhag-Basel kararlarının ruhuna uygun hareket eden sol ise yaygın savaş karşıtı duyguları sosyalizm için devrimci mücadeleye dönüştürmeye çalışıyordu.

Üçüncü Enternasyonal'in işaretleri

Üçüncü Enternasyonal'in kökleri, Rusya'daki bolşevik grubun kuruluşuna kadar gider. Marx'ın eserleriyle birlikte, Lenin'in savaş öncesi dönemdeki sayısız makalesi yeni Enternasyonal'in temelini oluşturuyordu. Rus proletaryasının büyük 1905 ve 1917 devrimlerindeki mücadeleleri, bu geleneğe denk düşüyordu. Savaş öncesinde İkinci Enternasyonal'de Lenin'in etkisiyle gelişen sol kanat, bunun ilk uluslararası göstergesi oldu. Fakat bu devrimci eğilim, 1. Dünya Savaşı'nın sonuna ve Rus Devrimine, özellikle oportünist sosyal-demokrat liderlerin bu tarihi mücadelelere ihanet etmesine değin gerçek bir enternasyonal hareket haline gelemedi.

Lenin, İkinci Enternasyonal liderlerinin savaş ihanetinin, bu yapının proletaryanın dünya örgütü olarak sonu demek olduğunu ve böylece, yeni bir enternasyonalin kurulmasının zorunlu hale geldiğini en başından anlamıştı. Savaş patladığında, Rusya'ya yakın olmak için Galıçya'da sürgünde yaşayan Lenin, İsviçre'ye hareket etmeyi başardı ve 5 Eylül'de buraya ulaştı. Lenin'in önderliğinde toplanan bir grup bolşevik, burada

Sotsial Demokrat gazetesini yayınlamaya başladı. Lenin 6 Eylül'de yazdığı ön tezlerin ardından, savaş üzerine Merkez Komite tarafından 1 Kasım 1914'te yayımlanan bir manifesto kaleme aldı.

Manifesto, bolşeviklerin Rus Devrimi ve Komünist Enternasyonal'in kuruluşu sırasında izleyeceği ana çizgiyi ortaya koyuyordu. Savaşı emperyalist olarak niteleyen manifesto, "Enternasyonal'in liderleri askeri bütçelere onay vererek, kendi ülkelerinin burjuvazisinin şovenist ('yurtsever') sloganlarını tekrarlayarak, savaşı haklı çıkarıp savunarak, savaşan ülkelerde burjuva hükümetlere girerek sosyalizme ihanet etmiştir" suçlamasında bulunuyor; "oportünistler Stuttgart, Kopenhag ve Basel Kongrelerinin kararlarını hiçe saydı" diyor; "oportünizmin doğal 'eklentisi'" olarak nitelediği anarko-sendikalist eğilimi de mahkum ediyordu.

Manifesto ayrıca, Alman, Avusturya ve Rus monarşilerinin yıkılması temelinde bir Avrupa Birleşik Devletleri çağrısında bulunuyordu (Slogan daha sonra yanlış olduğundan geri çekildi). "Savaş, diğer tüm ileri ülkelerde (...) sosyalist devrim sloganını güncel hale getirmiştir" diyen parti açıklaması, gelişmiş burjuva ülkeler arasında bir emperyalist savaşın tüm şartlarından çıkarılan tek doğru sloganın, Komün deneyiminin gösterdiği ve Basel (1912) kararının açıkladığı gibi, mevcut emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi olduğunu vurguluyordu. Manifesto İkinci Enternasyonal'in çöküşünü ilan ediyor, yeni bir enternasyonal kurulması gerektiğini belirtiyordu³⁶³.

Rusya'da bolşeviklerin savaş karşısındaki cüretli tutumu, derhal baskıyla karşılandı. Birkaç merkez komite üyesinin yanı sıra, bolşevik Duma üyeleri tutuklandı. Pravda (Gerçek) gazetesi yasaklandı ve pek çok parti grubu dağıtıldı. Ancak parti güçleri kısa süre sonra yeniden örgütlendi ve savaşa karşı mücadele gerek Rusya içinde, gerek İsviçre'deki yeni Merkez Komite karargahı üzerinden sürdürüldü.

Sosyalist savaş karşıtı konferanslar

Korkunç kıyımlar ve savaşın yarattığı zorlu şartlar altında, özellikle ilk birkaç ayın yurtsever hareketi sönümlendikten sonra, yığınlar arasında savaş karşıtı duygular büyümeye ve kendini göstermeye başladı. Muhalif hareketler her yerde boy veriyordu. Almanya'da parti grubu toplantısında savaş kredilerine karşı oy veren 14 üyeden sadece biri, Karl Liebknecht, Aralık 1914'te ayağa kalkarak Reichstag'da "yurtsever sürünün ulumaları arasında"³⁶⁴ görüşlerini korkusuzca savundu. Onun cesur sesi tüm dünyada yükselen savaş karşıtı hareketin sembolü haline geldi.

Bu dönemde bir dizi uluslararası savaş karşıtı sosyalist konferans gerçekleşti. Ocak 1915'te Kopenhag'da tarafsız ülkelerden sosyalistler toplanırken, Şubat ayında ise Antant ülkelerinin sosyalist partileri Londra'da bir konferans düzenledi. Almanya, Avusturya ve Macaristan sosyalistleri de aynı yıl 18 Haziran'da Viyana'da bir araya geldi. Eylül 1914'te Amerikan Sosyalist Partisi de bir genel sosyalist konferans çağrısında

bulunmuş, ancak girişim sonuçsuz kalmıştı.

Bolşevikler bu konferanslarla yakından ilgilenerek, Londra ve Kopenhag toplantılarına delege gönderdi, ancak her iki kurul da Lenin'in savaşa karşı devrimci çizgisini kararlılıkla reddetti. Umutsuz bir çabayla, kendi hükümetlerine barışı tesis etmeleri yönünde barışçıl taleplerde bulunmaktan öteye geçemeyeceklerdi.

Savaş karşıtı güçlerin savaş sırasındaki ilk önemli konferansı, 28 Mart 1915'te Bern'de kadınlar tarafından yapıldı. Konferansa İkinci Enternasyonal'in Uluslararası Sosyalist Kadın Bürosu sekreteri Clara Zetkin önderlik etti. Toplantı, belli başlı bütün savaşan ülkelerden temsilcileri kapsayan ilk konferanstı. Bolşevikler konferansa güçlü bir destek verirken, N.K. Krupskaya (Lenin'in eşi), Inessa Armand, Zinaida Lelina ve Olga Ravich Rusya delegeleri arasında yer aldı. Bununla birlikte konferans, bolşevik karar tasarısını reddetti. Benimsenen karar, kapitalizmi mahkum edip sosyalizmi savunurken, genel bir savaş karşıtı ajitasyonla yetiniyordu³⁶⁵.

Uluslararası Sosyalist Gençlik de 5 Nisan 1915'te Bern'de bir konferans gerçekleştirdi. Sol, yine konferansın asıl dayanağıydı. Fakat delegeler Lenin'in programlarını benimsemeye hazır değildi; Rus tasarısı reddedildi. Konferans kararı, kısa süre önce yapılan kadın konferansının çizgisini büyük ölçüde izledi. Toplantıda Uluslararası Sosyalist Gençlik Bürosu da oluşturuldu. Lenin, Büro'nun yayımladığı *Freie Jugend* (Özgür Gençlik) gazetesine yazacaktı.

Birinci Zimmerwald Konferansı

Bu sırada savaş karşıtı bir tutum alan İtalyan Sosyalist Partisi, önde gelen partileri bir genel savaş karşıtı konferans toplamaya ikna etmeye çalışmaktan yorularak, kendi sorumluluğunda bir toplantı çağrısı yaptı. 11 Temmuz'da Bern'de yapılan bir ön konferansın ardından, genel konferans Bern yakınlarındaki küçük bir köy olan Zimmerwald'da 5-12 Eylül 1915'te toplandı. Zimmerwald Konferansı, önceki kadın ve gençlik toplantıları gibi, savaşa karşı birleşik hareketi engellemek için savaş sırasında uluslararası sosyalist konferansların yapılamayacağı bahanesini öne süren sağ kanat sosyalistlere karşı gerçek bir yanıt oldu.

Zimmerwald'da Rusya, Almanya, Fransa, Polonya, Romanya, Bulgaristan, İtalya, Hollanda, İsviçre, İsveç ve Norveç'ten 38 delege bulunuyordu. Rusya'dan bolşevikler, menşevikler ve solcu sosyalist-devrimciler olmak üzere üç parti temsil ediliyordu. Bolşevik delegasyona Lenin ve Zinovyev önderlik ederken, Trotskiy küçük bir grubu temsil ediyordu. On kişilik Alman delegasyonu arasında Ledebour, Hoffman, Meyer, Bertha Thalheimer ve Brochardt da bulunuyordu. Fransız anarko sendikalistlerini Merrheim ve Bouderen temsil ediyordu. ILP* ve Büyük Britanya Sosyalist Partisi'nin üç

* Bağımsız İşçi Partisi (Independent Labour Party – ILP):İngiltere'de, 1893'te kurulmuş bir işçi partisi. İşçi sınıfı siyasetinin maksızmdan fabyenliğe kadar İngiltere'deki pek çok varyantını içinde barındıran

delegesi ise pasaport alamamıştı. ABD'li sosyalistler de benzer sorunlarla karşılaştı. O sırada askerde olan Liebknecht toplantıya bir mektup gönderdi, Zetkin ve Luxemburg ise hapisteydi.

Savaş karşıtı ruhun büyük bir gelişme kaydettiğini gösteren konferans, bununla birlikte, berrak tahlil ve hedefler geliştiremedi. Konferanstaki üç genel eğilimden daha çok Alman, Fransız, birkaç İtalyan, Polonyalı ve menşevik Rus delegeleri kapsayan sağ kanat, çoğunluğu oluşturuyordu. Çoğu Rusya, İskandinav ülkeleri ve Balkanlardan sekiz kişilik sol gruba Lenin önderlik ederken Trotskiy her zamanki gibi, beş ya da altı delegeden oluşan merkez eğilimin başındaydı³⁶⁶.

Lenin'in grubu savaşın derhal durdurulmasını, savaş kredilerinin reddedilmesini, sosyalistlerin İngiltere, Fransa ve Belçika hükümetlerinden çekilmesini ve kapitalist hükümetlerin devrilmesini isteyen bir karar ve manifesto tasarısı sundu. Karar tasarısı 19'a karşı 12 oyla reddedilirken, manifesto taslağı bir komisyona havale edildi³⁶⁷. Sonunda bir manifesto tüm delegeler tarafından kabul edilip imzalandı. Lenin grubu tarafından sunulan materyalin çoğunu içeren belge, savaşı emperyalist olarak niteliyor, savaşa derhal son verilmesini istiyor, eski önderliğin savaşa karşı mücadele etmemesini kınayarak ilhaksız bir barış talep ediyordu. Manifesto, Stuttgart-Kopenhag-Basel kararlarının çizgisini benimsiyor ancak sosyalizme hangi yoldan ulaşılabileceği konusunu muğlak bırakıyordu. Yeni bir enternasyonalin kurulması konusunda ise hiçbir şey söylemiyordu. Konferansta her ülkeden bir ila üç temsilciden oluşacak bir Uluslararası Sosyalist Komite kuruldu. Merkezi Bern'de yer alacak komitenin sekreterliğine İsviçre Sosyal Demokrat Partisi'nden R. Grimm seçildi.

Sol kanat delegeleri, manifestoyu yeterli bulmadıklarını belirten bir açıklama yaptı. “(Manifesto) *ne açık oportünizmi, ne de radikal söylemlerin arkasına saklanan oportünizmi tanımlamaktadır (...)* Manifesto savaşa karşı mücadelenin araçlarına dair açık bir tanımlama içermemektedir.” Açıklama Lenin'in ve diğer sol kanat liderlerinin imzasını taşıyordu³⁶⁸. Lenin, daha sonraki bir makalesinde Zimmerwald hareketinin zayıflığını teslim ederken, ileriye doğru bir adım olduğunu ve bu temelde desteklenmesi gerektiğini söyleyecekti. Zimmerwald konferansı, Üçüncü Enternasyonal'in nüvesiydi.

Kienthal Konferansı

Zimmerwald hareketinin ikinci konferansı, 24-29 Nisan 1916'da İsviçre'nin Kienthal Köyü'nde yapıldı. İlk konferanstan bu yana geçen yedi ayda hareket, yükselen savaş karşıtı eylemler ve yığınların savaşa karşı artan öfkesi temelinde kayda değer bir gelişme kat etmişti. Hareket artık, İtalya, İsviçre, İngiltere, Romanya, Rusya, Polonya, Bulgaristan, Portekiz sosyalist partileriyle, ABD'den SP ve SLP dahil, 25 parti ve grubu kapsıyordu. İtalyan ve Bulgar sendikaları da harekete katılmıştı; harekette özellikle

parti. İlk başkanı Keir Hardie'dir (ç.n.).

gençlik örgütleri aktif durumdaydı³⁶⁹.

Bu dönemin özel önem taşıyan gelişmelerinden biri de, Ocak 1916'da Almanya'da sol kanat tarafından Spartakistler Birliği* ya da Enternasyonal Grubu'nun kuruluşuydu. Bu gelişmenin önemi, Almanya'nın savaşta oynadığı anahtar rolden ve Alman sosyalist hareketinin sahip olduğu büyük ölçek ve saygınlıktan ileri geliyordu. Spartakistler Birliği'nin programını Rosa Luxemburg yazmıştı. Daha sonra Kienthal konferansına da sunulan program, “*yeni bir işçi enternasyonalı*” ihtiyacını ortaya koyarken, savaşı sona erdirecek devrimci eyleme dair kesin bir şey söylemiyordu.

Kienthal ya da İkinci Zimmerwald Konferansı'na 44 delege katıldı. Rus bolşeviklerden Lenin, Zinovyev ve Inessa Armand, menşeviklerden Martov ve Akselrod, ayrıca Sosyal Devrimci Parti'den üç delege konferansta yer aldı. Almanya'dan yedi, İtalya'dan yedi, Fransa'dan dört, İsviçre'den dört delegenin bulunduğu toplantıya, Uluslararası Sosyalist Gençlik bir delegıyla katılırken, diğer birçok parti de birer delegıyla temsil edildi.

Bolşevik grubun sunduğu karar tasarısı, işçilere “*silahları bırakın. Silahlarınızı sadece ortak düşmana, kapitalist hükümetlere çevirmelisiniz*” şeklinde çağrı yapılmasını öngörüyordu. Öneri, konferansın sağ ve merkezci çoğunluğu tarafından reddedildi. Bunun yerine, Zimmerwald Uluslararası Sosyalist Komitesi'nin önerdiği tasarı kabul edildi. Karar, önceki karara göre açık bir ilerleme olduğu ve sosyalizm için mücadeleye çağırdığı halde, acil bir ateşkes ve “ilhaksız bir barış” için birleşik ve enerjik bir mücadele talebi dışında pratik bir öneri getirmiyordu. Yeni bir enternasyonal sorunu ile ilgili kavga ise, Uluslararası Sosyalist Büro (İkinci Enternasyonal'in önderlik kurulu) ile sürdürülecek ilişkiler konusunda yaşandı. USB sert bir dille eleştirildiyse de, konferans görüşmeleri tamamen kesmeye yanaşmadı.

Başta bolşevikler olmak üzere Zimmerwald solu, bu sınırlı kararları belli rezervlerle onayladı. Konferansın bakiyesi daha sonra şöyle özetlenecekti; “*Zimmerwald Konferansı gibi Kienthal Konferansı da bolşevik politikanın temel ilkelerini, yani emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi, her partinin savaşta kendi ülkesinin emperyalist hükümetinin yenilgisi için çaba göstermesini ve Üçüncü Enternasyonal'in kurulmasını kabul etmedi. Bununla birlikte, Kienthal konferansı, daha sonra komünist Üçüncü Enternasyonal'i oluşturacak enternasyonalist unsurların kristalize olmasını sağladı.*”³⁷⁰

1916 İrlanda ayaklanması

1. Dünya Savaşı sırasında mayalanan büyük devrimci mücadele içinde en önemli unsurlardan biri de, Avrupa'nın çeşitli ezilen uluslarının güçlenen devrimci duruşlarıydı.

* *Spartakusbund* (Spartakistler Birliği) ismini M.Ö. 73-71 yıllarında Trakya'daki büyük Roma karşıtı köle ayaklanmasının önderinden alıyordu.

Bu gelişme, sonunda Rus, Alman, Avusturya ve Türk imparatorluklarının parçalanmasında büyük bir rol oynayacaktı. Ezilen uluslar cephesindeki bu durumun ilk açık işareti, İrlanda'da 1916 yılının Paskalya haftasındaki ayaklanma oldu. Ayaklanma İrlanda'nın İngiliz egemenliğine ve sömürüsüne karşı 700 yıllık mücadelesinde gerçekleşen uzun bir ayaklanmalar dizisinin sonuncu örneği idi. 8. Bölümde gördüğümüz gibi, Karl Marx İrlanda Bağımsızlık Hareketine, sadece ezilen İrlanda halkı açısından değil, yanı sıra Britanya kapitalizmine karşı genel mücadelede bir silah olarak büyük önem atfediyordu.

1. Dünya Savaşını genel açıdan emperyalist bir savaş olarak mahkum eden İrlandalı liderler, İngiltere'nin tehlikeli emperyalist rakibi Almanya'yı yok etmek için bütün gücüyle çabalamasında İrlanda'nın özgürlük mücadelesini yükseltmek için önemli bir imkan gördüler. Öte yandan, zorluk şurada idi ki, İrlanda halkı birden bire ilan edilen ayaklanmaya hazır değildi. 24 Nisan'da başlayan isyan, beş gün sonra sona erdi. Sadece 120 kişiden oluşan küçük isyancı ordusu kahramanca dövüşse de İngiltere'nin silahlı gücü karşısında duramadı. Padraic Pearse ve James Connolly ayaklanmanın diğer önderleriyle birlikte 12 Mayıs'ta idam edildi. Connolly öyle kötü yaralanmıştı ki, idam mangasının önünde duvara tutunarak durabilmişti. Lenin bu yürekli fakat umutsuz ayaklanmanın basit bir maceracı darbe girişimi değil, gerçek bir kitle hareketi olduğunu söyleyerek, *"İrlandalıların talihsizliği, proletaryanın Avrupa ayaklanması henüz olgunlaşmadan, vakitsizce ayaklanmış olmalarıdır"*³⁷¹ demişti.

Ayaklanmanın seçkin önderi James Connolly, geçmişte ABD'de IWW, SLP ve SP içerisinde aktif şekilde yer almış bir işçiydi. Parlak bir marksist olan Connolly'nin başlıca teorik başarısı, İrlanda'da sosyalizm mücadelesini ulusal bağımsızlık kavgasıyla birleştirmesiydi. Ryan, Lenin'in Connolly'yi çok yücelttiğini ve *"Rusya'yı ziyaret eden İrlandalı sendikacılara onun 'İrlanda Tarihinde Emekçiler' eserinden samimi övgülerle"*³⁷² söz ettiğini belirtir. İrlanda'nın talihsiz 1916 girişimini çok daha büyük ve etkili 1921-23 ayaklanması izleyecekti.

Lenin'in büyük teorik mücadelesi

Lenin, yüzyıl başından itibaren, devrimci bir siyasi program oluşturmak üzere yorulmak bilmez bir çaba içindeydi. Savaşın başladığı Ağustos 1914 ile Rusya'daki Şubat 1917 burjuva devrimi arasındaki dönem ise teorik çalışmalarının ve polemiklerin çok daha yoğunlaştığı bir dönem oldu. Sosyalist harekete ve genelde işçi sınıfına, on yıl önce ünlü Stuttgart-Kopenhag-Basel kararlarında yazmış olduğu gibi, savaştan tek yapıcı çıkış yolunun kapitalizmin yıkılması ve sosyalizmin kurulması olduğuna dair temel dersi öğretmeye çalışmak, Lenin'in bu dönemdeki başlıca işi oldu. Bütün ömrünü verdiği fikirler, gerçekliğin turnusol kağıdıyla sınanıyordu.

Zimmerwald ve Kienthal konferansları deneyimi, Lenin'in savaş dönemi görevlerinin ne kadar büyük olduğunu canlı bir şekilde gösteriyordu. Enternasyonal'in en ileri ve

devrimci savaşıları bir aradaydı, ancak Lenin'in krizden devrimci çıkış yolunu benimsemeye hiçbir şekilde yanaşmıyorlardı. Her iki toplantıda da Lenin'in taraftarları küçük bir azınlık durumundaydı.

Lenin'in sadece sosyalist partilerin sağ merkez gruplarının ihanetine ve yarattıkları sanrılara karşı değil, sol kanadın kendi yetersizliklerine ve çığlıklarına karşı da savaş vermek zorundaydı. Rus partisi içinde de çeşitli türlerde farklı eğilimlere ve sapmalara karşı kesintisiz bir mücadele vermek zorunda kaldı. Bu mücadele, partinin kuruluşundan bu yana ortaya koyduğu dahice teorik çalışmaların devamıydı. Dört yıl boyunca Trotskiy'e karşı sayısız sorun üzerine polemik yürüttü. Buharin-Piatakov grubuna karşı polemikleri ile ulusların kendi kaderini tayin hakları ve halkın silahlanması sorunu üzerine tartışmaları, bu özel dönemde yürüttüğü en önemli parti içi mücadeleler arasındaydı.

Lenin'in bu yıllardaki en ünlü polemiklerinden biri de, hapishanedeyken "Junius" imzalı bir broşür* yazan Rosa Luxemburg'la tartışmasıydı. Lenin, savaş şartlarında yer-altı parti örgütünün gerekliliği, Almanya'da cumhuriyet talebi ve emperyalizm çağında ulusal savaş olasılığı konularında Rosa Luxemburg'un hatalarına işaret etti.

Lenin sağa ve merkezcilere karşı sonu gelmez sert polemikleri içinde en ağır saldırıyı bir zamanların marksist teorisini, dönek Karl Kautsky'ye yöneltti. Bu dönemler yılların hızla sola yönelirken, Lenin kautskiciliği işçi sınıfı saflarındaki en büyük düşman olarak ilan etti. Çünkü oportünizmin bu özel türü, marksist ortodoksi iddiası, devrimci söylemi ve tutucu pratiğiyle proletarya için özellikle tehlikeliydi. Kautskicilik, işçi sınıfının militanlığını yok ederek, kitleleri hain sağ kanadın ve egemen sınıfın ellerine teslim ediyordu.

Lenin, kautskyciliği "*maskeli, korkak, allanıp pullanmış, ikiyüzlü oportünizm*" olarak niteledi. "*Kautsky, devrimci kitleleri, onlarla 'hiçbir ortak noktaları' bulunmayan oportünist şeflerle uzlaştırmak istiyor; fakat hangi temelde? Laflar temelinde. Reichstag'daki 'solcu' azınlığın 'solcu' lafları temelinde! Azınlık, Kautsky gibi, devrimci eylemi maceracılık diyerek mahkum etsin, fakat bir yandan da kitleleri solcu laflarla avutsun. Sonra da parti içinde Südekum'larla, Legien'lerle, David'lerle, Monitor'larla barış olsun.*"³⁷³ Kautsky merkezçiliği, savaş sırasında sağ kanat önderliğe karşı sosyalist kitle başkaldırısı önündeki temel engel durumundaydı; savaş sonundaki Alman devriminin yenilgisinde de en belirleyici unsur oldu.

1916 Baharında Lenin, 18. Bölümde özetlediğimiz büyük eseri, *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* kitabını yazdı. Bu kitap, gelişen emperyalizmin dünya proletaryasına getirdiği özgün sorunları inceleyerek, Lenin'in marksizme en önemli katkılarından biri oldu. Lenin, emperyalizm üzerine tüm yazılarında tekелci kapitalizm

* *Junius Vesikası* olarak bilinen belge, "Alman Sosyal Demokrasisi'nin Krizi" alt başlığına sahipti (ç.n.).

aşamasının, önceki rekabetçi kapitalizm aşamasından ve onun görece sakin gelişim seyrinden temelli farklı olduğunu vurguluyordu. Emperyalizm evresinin “eskiye göre daha pervasız, ani değişimlerle, yıkımlarla, çatışmalarla dolu yeni bir çağ”³⁷⁴ olduğunu söyledi.

Lenin bilhassa Kautsky’nin örgütlü, istikrarlı ve sosyalizme doğru ilerlediği varsayılan bir kapitalist dünyadan söz ettiği “ultra-emperyalizm” teorisine saldırdı. Kautsky’nin görüşlerini şöyle özetliyordu: “Saf ekonomik bakış açısına göre, kapitalist kartellerin politikalarının dış politikaya doğru genişlediği yeni bir “ultra-emperyalizm” aşamasına, yani bir süper-emperyalizm aşamasına geçmesi imkansız değildir; dünya emperyalizminin birleştiği bu aşamada emperyalistler arasında mücadele yoktur; kapitalizm şartları altında savaşların sona erdiği, ‘dünyanın uluslararası düzeyde bütünleşmiş mali sermaye tarafından birleşik sömürüsü’ aşamasıdır bu.”³⁷⁵

Buharin’in *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi* kitabına yazdığı sunuşta Lenin, Kautsky’nin ultra-emperyalizmine ve sonunda Buharin’in de aralarına katılacağı diğer tüm “örgütlü kapitalizm” savunucularına ezici bir cevap verdi: “Soyut düzlemde, kapitalizmin emperyalizmi takip edecek yeni bir aşamasının yani bir ultra-emperyalizm evresinin ‘düşünülebilir’ olduğu inkar edilebilir mi? Hayır, soyut düzlemde böyle bir evre düşünmek mümkündür. Öte yandan, pratikte, geleceğin kolay görevleriyle ilgili hayaller adına bugünün zorlu görevlerini reddedenler, oportünist haline gelir. Teorik olarak bu, gerçek hayatta süregiden gelişmelere dayanamayıp, hayaller adına bu gerçeklerden kendini **koparmak** demektir. Şüphesiz, gelişme, istisnasız tüm işletmeleri ve tüm devletleri yutacak tek bir dünya tröstü **doğrultusunda** ilerlemektedir. Fakat bu doğrultudaki gelişme öyle bir basınç altında, öyle bir tempoyla, öyle çelişkiler, çatışmalar ve kasılmalarla (sadece ekonomik değil, yanı sıra siyasi, ulusal, vb.) ilerlemektedir ki, tek bir dünya tröstüne ulaşılmadan **önce**, ulusal mali sermayeler ‘ultra-emperyalizm’ halinde bir dünya birliği oluşturmadan önce, emperyalizm kaçınılmaz bir şekilde çökecek, kapitalizm karşısına dönüşecektir.”³⁷⁶

Emperyalizm çağındaki Rus, Çin ve diğer devrimlerle, dünya kapitalist sisteminin birikimli çöküşü, Lenin’in bu temel önemdeki tahlilinin doğruluğunu göstermiş ve göstermektedir.

28. Bölüm

Rus Burjuva Devrimi (Mart 1917)

Ocak 1917'de dünya, Rusya'da gelişen güçlü bir devrimci grev dalgasıyla sarsıldı. Bakü ve Nizhni-Navgorod'da büyük grevler vardı; 9 Ocak'ta ise Moskovalı işçilerin üçte biri grevdeydi. 3 Mart'ta Petrograd'daki büyük Putilov fabrikalarının işçileri de greve çıktı. Bolşevikler büyük sokak gösterileri düzenliyor, 9 Mart'ta grevci işçilerin sayısı 200 bini buluyordu. Grevler ertesi gün genel greve dönüştü. Militan işçiler “*Kahrolsun Çar*”, “*Kahrolsun Savaş*”, “*Ekmek İstiyoruz*” yazılı pankartlar taşıyordu. 12 Mart'ta Petrograd birlikleri halka ateş açmayı reddetti, akşam olduğunda 60 bin asker göstericilerin safına katıldı. İşçiler, hapishanelerin kapılarını açarak tutuklu devrimcileri serbest bıraktılar ve çarçı generallerle memurları tutuklamaya başladılar. Ülkenin her yerinde benzer olaylar yaşanıyordu. 14 Mart'ta ise devrim kazanmıştı³⁷⁷.

Çar, tahttan çekildi ve bir geçici hükümet oluşturuldu. Kabine, bir büyük toprak sahibi ve monarşist olan, Duma Başkanı Rodzyanko başkanlığındaki bir grup gerici-den oluşuyordu. Birkaç gün sonra ise Prens Lvov'un Başbakan, Milyukov'un Dışişleri Bakanı, Kerenski'nin Adalet Bakanı olduğu yeni bir hükümet kuruldu. Yaşanan, bir burjuva demokratik devrimdi. Siyasi iktidar, Lenin'in “*ülkemizde ekonomik bakımdan uzun zamandır egemen durumda*”³⁷⁸ olduğunu söylediği burjuvazi ve kapitalist toprak sahipleri sınıfının eline geçmişti.

Öte yandan, doğrudan burjuvazinin egemenliğine yönelik büyüyen bir tehdit söz konusuydu. Daha Çar tahttan çekilmeden önce, işçiler 1905 devrimi örneğini izleyerek İşçi ve Asker Sovyetleri örgütlemeye başlamıştı. Kısa süre sonra neredeyse her kentin ve kasabanın kendi sovyeti olmuştu. *Parti Tarihi*, Lenin'in tahlilini izleyerek, bu durumu “(Sonuç) *iki iktidarın, iki diktatörlüğün; geçici hükümetin temsil ettiği burjuva diktatörlüğü ile İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri'nin temsil ettiği proletarya ve köylülüğün diktatörlüğünün özgün iç içe geçişi ve pata durumuydu. Sonuç, bir ikili iktidardır*”³⁷⁹ şeklinde niteliyor.

Sovyetlerin burjuva hükümete karşı oluşturduğu tehdit, o sırada henüz sadece potansiyel halindeydi, zira birkaçı dışında bu örgütler menşeviklerin ve sosyalist-devrimcilerin kontrolündeydi ve Sovyet liderleri, iktidarı burjuvaziye teslim etmeye

fazlasıyla hevesliydi. *Parti Tarihi* bunu büyük ölçüde, menşeviklerin ve sosyalist-devrimcilerin “*Sovyetlerde sandalyeleri ele geçirip çoğunluğu sağlamakla meşgul oldukları* (bu dönemde) *Bolşevik Parti önderlerinin çoğu hapiste ya da sürgünde olması* (Lenin ülke dışında sürgündeydi, Stalin ve Sverdlov da Sibirya’ya sürülmüştü), *menşevik ve sosyalist-devrimcilerin ise Petrograd sokaklarında serbestçe gösteri yapabiliyor olmaları*”³⁸⁰ ile açıklıyor.

Devrim, büyük ölçüde Lenin’in biçimlendirdiği bolşevik çizginin mükemmel şekilde doğrulanması oldu. Lenin’in emekçi yığınlardan zorunlu askerlik temelinde toplanan orduların devrim sırasında devrimcilerin saflarına geçeceği savını doğruladı. Aynı şekilde, İkinci Enternasyonal şeflerinin modern ordular karşısında silahlı halk ayaklanmalarının artık mümkün olmadığı şeklindeki masallarını da yerle bir etti. Devrim, Lenin’in burjuva devriminde proletaryanın öncülüğü ve çarlığa karşı mücadelede köylülüğün büyük çoğunluğuna devrimci bir güç olarak güvenilebileceği konularında haklı olduğunu gösterdi. Yine köylülüğü karşı-devrimci bir yığın olarak bir kenara atan Menşevik-revizyonist eğilimi de boşa çıkardı. Son olarak, devrim Lenin’in savaşa devrimle karşı çıkma programının doğruluğunu da kanıtlamış oldu.

Devrimin nedenleri

Şubat devriminin ardında, gelişen kapitalizmin ve büyüyen işçi sınıfının patlayıcı gücü vardı. Rusya’nın sanayi üretimi 1900-1913 arasında yüzde 62 artmıştı³⁸¹. Temel sanayi kolları (kömür, demir, petrol, demiryolları vb.) büyük ölçüde yabancı kapitalistlere (Fransız, İngiliz, Belçikalı) ait olduğu halde, Rus burjuvazisi ve küçük burjuvazisi hatırı sayılır bir büyüme yaşıyordu. İşçi sınıfı, daha da hızlı geliyordu.

Zalim yarı feodal aristokrasinin karşısına çıkan Rus işçi sınıfı, büyük bolşevik önder Lenin’in yön verip sağlamlaştırdığı bir nitelik olarak, sınıf bilincine sahip ve devrimciydi. İşçiler sefalet ücretleriyle günde 11-13 saat çalışmaya mahkumdu. Ne ekonomik ne de siyasi örgütlenme hakkı olan işçiler, işyerlerinde eziliyor, grevleri ve protesto hareketleri kanla bastırılıyordu. Hapishaneler işçi sınıfı savaşçılarıyla doluydu. Köylüler de aynı derecede acımasız bir rejimle yüz yüze idi. Toprakları sistematik bir şekilde gasp ediliyor, vergilerle iliklerine kadar sömürülüyor, tefecilerin demir yumruğu altında eziliyorlardı. Gerek işçiler gerekse köylüler, hükümet öyle uygun gördüyse, çarlığın emperyalist çıkarları doğrultusunda milyonlar halinde savaş meydanlarında ölmeye gönderiliyordu. Rusya halkını oluşturan çeşitli uluslar da acımasız bir baskı altındaydı ve Yahudilere karşı sık sık vahşi pogromlar düzenleniyordu. Ortodoks Kilisesi, bu canavarca soygun ve baskı düzeniyle özdeşleşmişti.

1905 devriminin yenilgisinin ardından, militan işçi hareketi kısa süre sonra tekrar ayağa kalktı. 1914 Ocak’ında Petrograd’da 140 bin işçi grevdeydi. Bakü ve diğer birçok kentte şiddetli mücadelelerle süren grevler yaşıyordu. Vahşi baskılara rağmen,

1914'ün ilk yarısında tüm Rusya'da grevci işçi sayısı 1 milyon 425 bini aşıyordu. Hareket öyle enerjik bir şekilde seyrediyordu ki, *Parti Tarihi*'nin belirttiği gibi “devrimin ilerleyişi Dünya Savaşı'nın başlamasıyla kesintiye uğradı.”³⁸²

Çar 1. Nikola'nın devrimi önleyeceğini düşünerek sevinçle karşıladığı savaş, tam tersi sonuçlar doğuracaktı. Rus ordularının siyasi ve askeri önderlik yetersizliği yüzünden yaşadığı hezimet ve katliamlar, hükümet yetkililerinin içinde bulunduğu yolsuzluk ve çürümeye, halkın yaşadığı sefalet, sanayi ve ulaşımın toptan çöküşü ve savaşın halk açısından anlamsızlığı bolşeviklerin doğru önderliğiyle birleşince kaçınılmaz şekilde devrime yol açtı. 1905 devrimini Rus-Japon savaşı beslemişti, 1917 devrimini hızlandıran ise 1. Dünya Savaşı oldu.

Gerici geçici hükümet

Geçici Hükümet, Mayıs'ta Anayasal Demokratlar (başlıca burjuva partisi olan Kadet'ler), menşevikler ve sosyalist-devrimcilerden (SR'ler) oluşan bir koalisyon şeklinde yeniden örgütlendi. Kapitalistlerle büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını korumak ve işçi ve köylülerin devrimci taleplerini basturmaktan ibaret olan hükümet programı, İkinci Enternasyonal'in sağcı revizyonist kanadının genel çizgisiyle oldukça uyumluydu.

Hükümet politikasında kilit nokta, Rusya'yı savaşta tutmaktı. Bu çizgi de, Petrograd'da temsilcileri cirit aran, sağ sosyalist liderler de dahil olmak üzere Rus hükümetini barış yapmamaya ve devrimin siyasi olarak sola ilerlemesini durdurmaya zorlayan Müttefik hükümetlerinin desteğine sahipti. 18 Nisan'da Rus Dışişleri Bakanı küstahça bir açıklamayla “tüm halkın kesin zafer kazanana kadar savaşa devam etmek istediğini” söylüyor ve hükümetin bu isteğe uyacağını vaat ediyordu. Bu gerici vaade uygun olarak Temmuz'da girişilen saldırı ise Rus ordusu için korkunç bir felakete dönüşecekti.

Kerenski hükümeti, tüm taleplerine karşı işçi ve köylülerin önünde Kurucu Meclis havucunu asılı tutuyor; Kurucu Meclis ise sürekli erteleniyordu. Hükümeti iyi tahlil eden Stalin, “köylüler asla toprağa kavuşamayacak, işçiler sanayiye asla denetleyemeyecek, Rusya barışı kazanamayacak”³⁸³ diyordu. Bu arada hükümet, Sovyetleri iğdiş edip kendisine tabi kılmayı başardı, böylece Lenin'in “ikili iktidar” olarak adlandırdığı duruma son vermiş oldu. Siyasi baskı rejimi başladı ve bolşevikler yeraltına itildi. Hükümetin gerici tutumundan güç alan General Kornilov, Ağustos'ta çarlığın restorasyonunu hedefleyen bir silahlı darbe örgütledi. Bu tehlikeli kalkışma, büyük ölçüde bolşeviklerin çabaları sayesinde ve güçlülükle bastırılabilirdi.

Partinin devrimci programı

Şubat devrimi sırasında İsviçre'de bulunan Lenin, bunun devrimin ilk aşaması olduğunu anlamakta gecikmedi. *Uzaktan Mektuplar*'ında devrimci işçilere şöyle sesleniyordu: “Er ya da geç, (belki de hemen şu anda, ben bu satırları yazmaktayken) kaçınılmaz

bir şekilde, emperyalist savaşı sürdüren büyük toprak sahipleri ve kapitalistlerin iktidarını alaşağı etmek üzere bir kez daha buna benzer kahramanlık örnekleri sergilemeye çağrılacaksınız.”³⁸⁴ Bu ilk olarak Marx tarafından 1848 devriminde ortaya konan (Bkz: 3. Bölüm), 1905’te Lenin’in geliştirdiği “kesintisiz devrim” teorisiydi (Bkz: 21. Bölüm). Trotskiy’nin burjuva devrimin proleter devrime dönüşmesi teorisini ilk kez kendisinin ortaya koyduğu iddiası ise yalandan ibarettir.

Lenin ve 20 kişilik bir bolşevik grubu, 3 Nisan 1917’de, muhtemelen bunun Almanya’nın davasına hizmet edeceği gibi safça bir beklenti içindeki Almanların güvenli geçiş izni verdiği mühürlü bir tren vagonunda İsviçre’den Rusya’ya döndü. Lenin, Petrograd’a varır varmaz, proleter Ekim devrimin yolunu aydınlatan ünlü *Nisan Tezleri*’ni³⁸⁵ formüle etti. “*Lenin’in Nisan Tezleri, burjuva demokratik devrimden sosyalist devrime, devrimin birinci aşamasından ikinci aşamaya, sosyalist devrim aşamasına geçiş için partiye mükemmel bir mücadele planı verdi. Parti, bütün tarihi boyunca bu büyük göreve hazırlanmıştı.*”³⁸⁶ Geçici Hükümet’i bir burjuva hükümeti, yürüttüğü savaşı da emperyalist bir savaş olarak niteleyen *Tezler*, işçileri hükümete ve onun savaş programına destek vermemeye çağırıyor, cephenin iki tarafındaki askerlerin kardeşleşmesi gerektiğini vurguluyordu.

Tezler, sosyalist devrime geçiş döneminin ilk evreleri için, toprağın kamulaştırılıp malikane arazilerine el konmasını, bankaların İşçi ve Asker Sovyetleri denetimi altında birleştirilmesini ve sanayide işçi denetiminin kurulmasını öngörüyordu.

En geniş anlamda *Tezler*, proletarya ve köylülüğün en yoksul tabakalarına dayalı olarak burjuva demokratik cumhuriyetten bir Sovyet cumhuriyetine ilerlemeyi savunuyordu. Tüm iktidarın Sovyetler’de toplanmasını istiyor, mevcut ordunun yerine halk silahlanmasının geçmesini öneriyor ve “*tarihin en büyük proleter devrimi olmaksızın, savaş gerçekten demokratik bir şekilde sona erdirilemez*” diyordu. *Tezler* ayrıca, parti programının doğru ifadesi olarak, partinin adının “Komünist Parti” olarak değiştirilmesini öngörüyor, Marx ve Engels’in de bu temelde örgütlerini “Komünistler Birliği” olarak adlandırdıklarını kaydediyordu. Ayrıca *Tezler*, itibarını kaybedip dağılan İkinci Enternasyonal’in yerine bir Komünist Enternasyonal kurulmasını talep ediyordu.

Parti, yıllar sonra şunları söyleyecekti: “*Lenin ünlü Nisan Tezleri’nde, marksizmi zenginleştiren bir yeni buluşla, proletarya diktatörlüğünün en iyi biçiminin daha önceleri marksistler arasında düşünüldüğü gibi parlamenter demokratik cumhuriyet değil bir Sovyetler cumhuriyeti olduğu sonucuna ulaştı. Bu dahice buluş, Ekim 1917 sosyalist devriminin, ülkemizde Sovyet düzeninin zaferi için hayati önemdeydi.*”³⁸⁷

Merkez Komite, Lenin’in istifasını verdiği (fakat sonra geri çektiği) bir iç mücadelenin ardından, sonunda Lenin’in devrimci *Nisan Tezleri*’ni, Kamenev, Rikov, Piatakov gibi birkaç kişi hariç kabul etti³⁸⁸. Zinovyev’in çoğunlukla, Buharin’in ise sık sık aralarına katıldığı bu unsurlar, tüm bu kritik dönem boyunca çoğunlukla muhalefette ve

partinin leninist politikasının kıyısında yer alacaktı.

Barışçıl devrim yolu

Otokratik rejimlerin bulunduğu ülkelerle ilgili olarak Lenin, tavizsiz bir şekilde silahlı devrimin zorunluluğunu vurguladı. Emperyalizm çağında, Marx'ın İngiltere ve ABD'de barışçıl devrimin mümkün olduğu şeklindeki yaklaşımın artık geçerli olmadığını belirtti. Bununla birlikte, burjuva Kerenski rejiminin erken demokratik aşamalarında Rusya'da sosyalizme barışçıl geçiş imkanının doğmakta olduğunu görmekte gecikmedi ve buna uygun şekilde hareket etti. İşçi sınıfı ve köylülerin devrimci örgütlülüğünün gücü nedeniyle, Kerenski devrime karşı silahlı kuvvetleri etkili bir şekilde kullanabilecek durumda değildi.

Lenin'in bu politikası, komünistlerin ilkesel düzeyde şiddet yanlısı olduğu iddiasının koca bir yalan olduğunu gösteriyordu. Sovyetler Kongresi'nde menşevikler ve SR'ler hakimdi. Komünist Parti bir yandan *"Geçici Hükümet'e destek yok"* sloganını ileri sürerken, barışçıl bir ajitasyon faaliyeti yürütüyordu. Lenin'in, tarif ettiği görev şöyleydi: *"(Hükümetin) taktiklerinin yanlışlığını sabırlı, sistematik ve sürekli bir şekilde açıklamak, özellikle yığınların pratik ihtiyaçlarına uyarlanmış bir açıklama sunmak. Azınlıkta olduğumuz müddetçe hataları eleştirme ve teşhir etme çalışması yürüteceğiz, aynı zamanda, tüm devlet iktidarının İşçi Vekilleri Sovyetleri'ne aktarılmasının gerekliliğini anlatacağız."*

Parti Tarihi ise bu politikayı şöyle yorumluyor: *"bu, Lenin'in, o sırada Sovyetlerin güvenine sahip olan Geçici Hükümet'e karşı bir ayaklanma istemediği anlamına geliyordu. Hükümetin yıkılmasını talep etmiyor, fakat aydınlatma ve örgütlenme çalışmasıyla Sovyetlerde çoğunluğu kazanmak, Sovyetlerin politikasını değiştirmek ve Sovyetler üzerinden hükümetin bileşimini ve politikasını değiştirmek istiyordu. Bu, devrimin barışçıl yoldan gelişmesini öngören bir çizgiydi."*³⁸⁹

Bu politikayla komünist parti, ordu, donanma, fabrika komiteleri ve sendikalarda hızla kitleleri kazanmaya başladı. 20 Mayıs'taki Petrograd Fabrika Komiteleri Konferansı'nda delegelerin dörtte üçü bolşevikleri destekliyordu. Diğer birçok kentte de bolşevikler, Sovyetlerde azınlıktan çoğunluk haline geliyordu. Yine de, 3 Haziran'daki Birinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi'nde bolşevikler, hâlâ görece küçük bir azınlıktı. Ancak, hükümetin Temmuz saldırısını başlatma kararı, yığınları derin bir hayal kırıklığına uğratarak, parti saflarına akan taraftarların sayısıyla birlikte partinin hızla etki kazanmasını sağladı.

Bunun üzerine, komünistleri özgür siyasi tartışmayla yenilgiye uğratamayacağını gören hükümet, partiyi ve ardındaki geniş kitle hareketini şiddet yoluyla ezmeye karar verdi. Sokak gösterileri dağıtıldı, Lenin hakkında tutuklama kararı çıkarıldı, birkaç Merkez Komite üyesi hapse atıldı, parti basımevi tahrip edildi. Böylece parti, yeraltına

inmeye zorlandı. Temmuz saldırısı, Kornilov darbesi ve Sovyetlere boyun eğdirilmesiyle aynı dönemde, yığınların siyasi özgürlükleri de budanıyordu.

Hükümet, halkın ve komünistlerin demokratik haklarını yok ederek, iç savaş yolunu seçmişti. Böylece, Rusya'da sosyalizmin kurulmasının, işçi ve köylülerin ekmek, toprak ve barış taleplerini elde edebilmesinin biricik yolunun elde silah savaştan geçtiğini açıklığa kavuşturmuş oldu. Komünist Parti bu ultimatomu görüp kabul etti. *Parti Tarihi*'nin kaydettiği gibi, "burjuvazinin iktidarını silahların gücüyle devirmeyi ve Sovyetlerin iktidarını kurmayı hedefleyen bir ayaklanma hazırlığına başladı."³⁹⁰ Hükümet, kavgayı seçmişti. Rusya, proleter Ekim Devrimi'ne doğru ilerliyordu.

Stockolm (Zimmerwald) Konferansı

Bu arada, Rusya'daki Şubat devrimi, dünya işçi hareketi saflarında büyük bir heyecanla karşılandı. Tüm dünyada çalışan yığınlar arasında barış talebini kamçılayarak, müthiş bir coşku yarattı. 1916 sonlarında Avusturya'da parti lideri Victor Adler'in oğlu Frederick Adler, barış talebini yükseltmek için Başbakan Kont Stuergh'i öldürmüştü. Almanya'da açlık isyanları görülürken, Sosyal Demokrat Parti'de yaşanan bölünme sonucunda Dittman'ın önderliğinde merkezci eğilimdeki Bağımsız Sosyal Demokrat Parti kuruldu. Reichstag'daki sosyalist grup bir bütün olarak savaş kredilerine karşı oy verdi³⁹¹. Fransa'da savaş karşıtı sendikalistler ve sol sosyalistler savaş sanayinde grevler düzenledi. İngiltere'de de mühimmat fabrikalarında çalışan işçiler greve çıktı. İtalya'da işçiler arasında benzer şekilde güçlü bir savaş karşıtı hareket söz konusuydu. Amerikan burjuvazisi ise 6 Nisan 1917'de ABD'yi savaşa sokmayı başarmıştı, ancak Debs, Ruthenberg, Wagenknecht gibi solcu liderler başta olmak üzere Sosyalist Parti'nin önderlik ettiği güçlü bir kitle muhalefetiyle yüz yüzeydi.

Gelişen bu yaygın savaş karşıtı eğilim, 1917 yılında üç geniş kapsamlı sosyalist barış girişimine yol açtı. Brüksel'den Stockholm'e taşınan Uluslararası Sosyalist Büro, Hollanda-İskandinavya Komitesi üzerinden Stockholm'de toplanacak bir konferans çağrısında bulundu. Amerikan Sosyalist Partisi bu girişimde aktif şekilde yer aldı. Petrograd Sovyeti de aynı kentte bir konferans çağrısı yaptı ve Uluslararası Sosyalist Komite (Zimmerwald) de aynı şekilde, Stockholm'de bir konferans ilan etti. Sonunda USB, Petrograd Sovyeti ve Hollanda-İskandinavya Komitesi, konferansın 15 Ağustos 1917'de yapılması konusunda anlaştı.

Stockholm konferansı önerisi çeşitli sosyalist partiler arasında yaygın bir destek buldu. Diğer birçok partinin yanı sıra, Alman, Fransız, İtalyan, Rus ve Amerikan partileri toplantıya katılma kararı aldı. Fakat zaferi kazanmaları beklenen müttefik hükümetleri, köşeye sıkışan Almanya'nın tezgahladığı bir barış oyunu olarak gördükleri konferansa karşı çıktı, aletleri durumundaki sağ sosyal demokratlar da bu nedenle konferansı mahkum etti. Amerika'da Gompers, konferansı ölçsüz bir dille kınarken, Britanya

Gemiciler Sendikası Başkanı Havelock Wilson, üyelerinin delegeleri Stockholm'e taşımayı reddedeceğini açıklıyordu.

Savaşa "dünyayı demokrasi için güvenli hale getirme" şeklindeki ikiyüzlü söylemle katılan ABD hükümeti, Amerikalı delegeler Hillquit, Lee ve Berger'a pasaport vermayarak Stockholm Konferansı'na ilk darbeyi vurdu. İngiliz, Fransız ve İtalyan hükümetleri de onu takip edince çok sözü edilen konferans gerçekleştirilemedi.

Bu sırada, yaklaşan genel konferansa katılıp katılmama konusunda şiddetli bir bölünme yaşayan Uluslararası Sosyalist Komite (Lenin boykot taraftarıydı), 5-12 Eylül tarihlerinde Stockholm'de kendi konferansını topladı. Lenin'in yer almadığı toplantı, planlanan genel konferansla ilgili kafa karışıklığı nedeniyle, zayıf bir katılımı yapıldı. Kararları ise büyük ölçüde, daha önce Zimmerwald ve Kienthal'da alınan kararların tekrar onaylanmasından ibaretti. Kabul edilen bildiri Rus Devrimi'ni destekliyor, sosyalist bir barış için militan kitle grevi ve yaygın mücadele çağrısı yapıyor, "*uluslararası proletaryanın barış için kitlesel mücadelesi, aynı zamanda Rus devriminin kurtarılması anlamına gelecektir*" diyordu³⁹².

Zimmerwald solu bu kez, hareketin başındaki sağ merkezci, yarı kautskycilerle şiddetli bir muhalefet içindeydi. Merkezci başkan Grimm'in alınarak, liderliğin o dönemde solda yer alan Angelica Balabanoff'a geçmesini sağladılar. Sol, sağcı-merkezci liderlerin savaşı sona erdirmek için devrimci bir politika benimsemekten geri durmasını, sağ kanadın talihsiz Stockholm konferansını desteklemesi, İkinci Enternasyonal'den kopma ve devrimci bir Üçüncü Enternasyonal kurma yönünde adım atma konusundaki gönülsüzlüğünü ve diğer bir dizi siyasi meseledeki tutuculuğunu eleştiriyordu. Lenin ise yeni Enternasyonal'in bu türden kaypak unsurların karşısında inşa edilmek zorunda olduğu sonucuna çoktandır ulaşmış bulunuyordu.

29. Bölüm

Rus Proleter Devrimi (Kasım 1917*)

Rusya’da 1917 yılının Temmuz-Kasım arasındaki kritik olayları, partinin ve devrim hazırlığının hızla yol aldığı bir dönem oldu. 20 Temmuz’da başbakan olan sosyalist-devrimci Aleksandr Kerenski liderliğindeki Geçici Hükümet savaşı sürdürmesi, köylülere toprak vermeye niyeti olmadığının açıkça ortaya çıkması, demokratik özgürlükleri kuşa çevirmesi ve Kornilov darbesindeki suç ortaklığı yüzünden fena halde itibarsızlaşmıştı. Ülkeyi yönetemeyeceği günden güne daha da açık şekilde görülüyordu.

Bu dönemde halkın her türden kitle örgütleri büyük bir gelişme kaydederek, özellikle Kornilov kalkışmasının ardından, giderek artan ölçüde bolşeviklerin önderliği altında toplandı. “31 Ağustos’ta, Kornilov’a karşı zaferin ertesi günü, Petrograd Sovyeti bolşevik politikayı benimsedi.” Moskova Sovyeti de beş gün sonra onu izledi³⁹³. Bolşevikler ordu içinde de günden güne güçleniyordu. Ülkenin çeşitli yerlerinde köylüler toprak işgalleri gerçekleştiriyordu. Devrimci kriz hızla olgunlaşıyordu.

Parti, altıncı kongresini 26 Temmuz-3 Ağustos tarihleri arasında Petrograd’da, gizlilik içinde topladı. Şubat devriminde 45 bin olan parti üye sayısı, altıncı kongre sırasında 240 bine yükselmişti. Lenin parti kararıyla Finlandiya’da gizlenmekteydi, bu nedenle kongre raporu Stalin tarafından hazırlandı. Stalin şöyle diyordu: “Devrimin barışçıl dönemi sona ermiş; barışçıl olmayan dönem, çatışmalar ve patlamalar dönemi başlamıştır”³⁹⁴ Parti kendini hemen önündeki devrimci sınava hazırlıyordu.

Bolşevik politikalarla tamamen hemfikir olduğunu iddia eden Trotskiy’nin küçük grubu, bu kongrede partiye kabul edildi. Rusya’da dükkancı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Leon Trotskiy (1879-1940), 1896’da devrimci harekete katıldı. Yıllarca bolşeviklere karşı vur-kaç taktiğine dayalı bir mücadele yürüttü. Sonunda partiye katıldığında yüksek bir sorumluluk verildiği halde, ilerleyen yıllar Trotskiy’nin yabancı ve benzeştirilemeyecek bir unsur olduğunu gösterecekti.

* Rus Sosyalist Devrimi, Çarlık Rusyası’nda kullanılan jülyen takvimine göre 25 Ekim 1917 tarihinde başlamıştır. Ekim Devrimi olarak isimlendirilmesinin nedeni budur. Bugün genel kullanımda olan miladi takvime göre bu tarih 7 Kasım 1917’ye denk gelmektedir. Yazarın devrim sürecindeki olaylara dair verdiği tarihler, miladi takvime göre dir (ç.n.).

Kerenski hükümeti, halkın yükselen devrimci ruhunu yolundan çıkarıp yenilgiye uğratmaya dönük umutsuz bir çabayla, Ekim başlarında, Kurucu Meclis toplanıncaya kadar bir ara organ işlevi görecektir olan sözde Ön-Parlamento'yu örgütledi. Bolşeviklerin boykot ettiği, yığınların ekmek, toprak, barış ve sosyalizm taleplerini dile getirmelerine izin verilmeyen bu karşı-devrimci kurum, kısa süre sonra kopacak fırtına tarafından silinip atılacaktı.

Finlandiya'daki mecburi ikameti sırasında Lenin, temel marksist eserlerinden biri olan *Devlet ve Devrim*'i kaleme aldı. Kitapta devletin, Marx tarafından ortaya koyulan, sonradan İkinci Enternasyonal'in sağ oportünistleri tarafından bir kenara atılan sınıf karakteri vurgulanıyordu. Lenin, bu eserinde modern kapitalist devleti halkın devleti olarak ele alan revizyonist teorileri yerle bir etti. Tam tersine, büyük oranda güçlenen emperyalist devletin gitgide devrimcileşen işçi sınıfına karşı, bir silah olarak kullanıldığını gösterdi. Bu otokratik devletin işçiler tarafından kendi amaçlarını gerçekleştirmek üzere devralınamayacağını, yıkılmak ve yerine proletarya diktatörlüğünün kurulmak zorunda olduğunu belirterek şöyle diyordu: "*Marksist, sınıf mücadelesinin kabulünü proletarya diktatörlüğünün kabulüne genişleten kişidir.*"

Lenin, devlet anlayışını oluştururken, Marx'ı derinlemesine inceleyerek proletarya diktatörlüğünün hangi yapıda olması gerektiğini ayrıntılarıyla tahlil etti. Gerçekten de, kitabında Rus işçi sınıfının kendi önderliği altında kısa süre sonra inşa etmeye başlayacağı sosyalist rejim tipinin berrak bir betimlemesini yapıyordu. Devrimci kriz, çalışmasını kesintiye uğratınca, Lenin bu temel eserini tamamlayamadı. Bunu eksik haliyle yayımlanan eserinde şöyle dile getiriyordu: "*Araya giren 1917 Ekim Devrimi'nin arifesindeki siyasi krizdi (...) 'Devrim deneyimini' yaşamak, devrim hakkında yazmaktan daha güzel ve faydalıydı.*"³⁹⁵

İktidarın ele geçirilmesi

7 Ekim'de Finlandiya'dan dönen Lenin, sürgündeyken yazmış olduğu gibi, halkın devrime hazır olduğu düşüncesini Merkez Komitesi'ne kabul ettirmeye çalıştı. "*Halkın çoğunluğu bizim yanımızda. (...) Her iki Sovyette de (Petrograd ve Moskova) çoğunluğa sahibiz*" diyen Lenin, devrimci grubun olgunlaşması için gereken üç şartın, yani ayaklanmanın gelişkin bir sınıfa dayanması, halkın devrimci yükselişiyle çakışması ve yöneten sınıfların bocalama ve kararsızlık içinde olması şartlarının eksiksiz şekilde mevcut olduğunu ifade etti. Ardından, ayaklanmanın başarısını güvenceye almak için atılması gereken askeri adımları ortaya koydu³⁹⁶.

Ne var ki Lenin, parti merkez komitesinde büyük bir muhalefetle karşılaştı. Kamenev-Zinoviyev grubu ayaklanmaya genel olarak karşıydı. Trotskiy ise ayaklanmayı iflasa götürecek şekilde ertelemekten yanaydı. Lenin sonunda görüşünü kabul ettirdi ve Merkez Komitesi 10 Ekim'de ayaklanma doğrultusunda ilerlemeye karar verdi. Tarihi

kararda, şartların uygunluğuna değinildikten sonra, şöyle deniyordu: “Tüm bunlar, silahlı ayaklanmayı güncel görev haline getirmektedir. Bu nedenle, ayaklanmanın kaçınılmaz olduğunu ve zamanının tamamen olgunlaştığını değerlendiren Merkez Komite, tüm parti örgütlerine buna uygun şekilde hareket etmeleri talimatı verir.”

Merkez Komitesi’nin emriyle Petrograd’da bir Devrimci Askeri Komite kuruldu; komite, devrimin genel karargahı haline gelecekti. Askeri komite bünyesinde ayrıca Stalin’in sorumluluğunda bir parti merkezi oluşturuldu. Bütün bunlara karşı çıkan Zinovyev ile Kamenev, ayaklanmayı parti dışı basında açıkça ihbar etti. Lenin, ikiliyi grev kırılcılıkla suçlayıp partiden atılmalarını istediye de, başarılı olamadı³⁹⁷.

Lenin, 6 Kasım’da Smolny Enstitüsü’ne giderek, Kerenski güçlerinin giriştiği silahlı saldırıya karşı yürütülen ayaklanmanın yönetimini bizzat üstlendi. 7 Kasım’da Kızıl Muhafızlar ve devrimci askerler tren istasyonlarını, postaneyi, telgrafhaneyi, bakanlıkları ve Devlet Bankası’nı işgal etti. Ön-Parlamento dağıtıldı. Aynı gece, Kışlık Saray’daki Geçici Hükümet üyeleri tutuklandı³⁹⁸. Devrim, kazanılmıştı. Moskova’da beş gün süren savaşın ve başka birkaç yerde yaşanan çatışmaların ardından, pek çok kent ve kasaba da Petrograd’ın devrimci örneğini izledi³⁹⁹.

İkinci Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi, 7 Kasım gecesi geç saatlerde toplandığında, devrimci ayaklanma başarıya ulaşmış bulunuyordu. Bolşevikler ezici çoğunluk durumundaydı. Menşevikler, Bund’cular ve sağ-SR’ler oturumu terk ettiler. Kongre, onlara giderayak bir darbe indirerek, tüm iktidarın Sovyetler’e geçtiğini resmen ilan etti. Lenin’in Halk Komiserleri Konseyi Başkanı olduğu bir Sovyet hükümeti kuruldu. Konsey, 160 milyonluk Rusya halkının yürütme organıydı. Bu sırada 300 bin civarında üyesi bulunan parti, Sovyetler ve sendikalar içerisinde milyonlarca sempatzana sahipti.

Komünist Parti önderliğinde mücadele ittifakı kuran işçi ve köylüler, kanlı çarlık rejimini ve kapitalizmi alaşağı etmişti. Böylece uluslararası emperyalizm en zayıf halkasından kırıldı ve dünya kapitalist sistemi ölümcül bir darbe aldı. “Büyük Ekim Sosyalist Devrimi”nin zaferi, leninist proleter devrim teorisinin zaferiydi. “Partimiz, kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin düzenini, emperyalistlerin egemenliğini yıkıp, proletarya diktatörlüğünü kurarak, RSDİP’nin 2. Kongresinde kabul edilen programı gerçekleştirmiş oldu.”⁴⁰⁰

Devrimin zaferini mümkün kılan, sağlam leninist politikanın birçok ögesinin birleşimi idi; ancak can alıcı nokta, Lenin’in eseri olan proletarya ile köylülük arasındaki devrimci birlikti. Menşeviklerle diğer revizyonistlerin inandığının aksine ve Lenin’in öğretilerine tamamen uygun olarak, tüm kategorileriyle köylülüğün ezici çoğunluğu, Şubat Devrimi’nde Çarlığın yıkılmasında işçilerle birleşmişti. Ekim Devrimi’nde de Lenin ve Komünist Parti, marksist teori ve stratejide bir çıkır açarak, yoksul ve orta köylülüğün büyük çoğunluğunu kapitalist Kerenski hükümetini devirmek üzere işçile-

rin yanına çekmeyi başarmıştı. Lenin ve parti, bu kez daha da büyük bir siyasi “mucizeyi” gerçekleştirerek, sosyalizmle kan uyuşmazlığı olduğu varsayılan bu devasa küçük toprak sahipleri kitleleriyle, işçi sınıfının öncülüğünde sosyalizmi inşa etmeye başlama göreviyle yüz yüzeydi.

Sovyet hükümeti işbaşında

Karakteristik özellikleri olan enerji, titizlik ve hızlarıyla komünistler, Rusya gemisinin dümenine geçer geçmez, uzun yıllar boyunca geliştirilen programlarını uygulamaya koydular. İkinci Enternasyonal’in sağ kanat liderleri tarafından yıllarca sekterlik ve ütopyacılıkla eleştirilen bolşevikler, en kararlı eylem adamı olduklarını kanıtlıyordu. Eski devlet aygıtını peş peşe indirdikleri darbelerle paramparça edip, yeni rejimi işler hale getirdiler. İktidarın ele geçirilmesinin ertesi günü, 8 Kasım’da Sovyetler Kongresi, savaşı devletleri derhal ateşkesine çağıran *Barış Kararnamesi*’ni kabul etti. Kongre aynı gece, “*büyük toprak mülkiyetini tazminatsız kaldıran*” ve büyük toprak sahiplerine, çar ailesine ve manastırlara ait yaklaşık 160 milyon hektarlık toprağı köylülere geri veren *Toprak Kararnamesi*’ni de onayladı. Bu arada işçiler, işyeri komiteleri üzerinden sanayi tesislerinin yönetimini üstleniyordu. Ocak 1918’deki Üçüncü Tüm-Rusya Sovyetleri Kongresi tüm fabrikaları, madenleri, ulaşım sistemini vb. kamulaştırdı. İktidarın alınmasından sonraki dört gün içinde sekiz saatlik işgünü yasalaştı ve bir sosyal güvenlik sistemi kuruldu.

İngiltere, Fransa ve ABD’nin ateşkes önerisini reddetmesi üzerine Sovyet Hükümeti, 3 Aralık 1917’de Brest-Litovsk’da Almanya’yla bağımsız bir ateşkes görüşmesi yürütmeye başladı. Almanya’nın ileri sürdüğü ağır şartlar, Zinovyev ve Radek’in desteklediği heyet başkanı Trotskiy’nin görüşmeleri terk etmesine neden oldu. Bunun üzerine Almanya, Rusya içlerine doğru yürüyüşüne devam ederek büyük miktarda toprak ele geçirdi. Savaşta dağılan Rus orduları etkili bir direniş sergileyebilecek durumda değildi. Lenin’in ısrarıyla Almanya’nın ağır şartları kabul edildi. Lenin, devrimin soluk alacak bir boşluk bulmak zorunda olduğunu, aksi halde mahvolacağını söylüyordu. Trotskiy ve partideki diğer “solcularla” sert tartışmaların ardından Lenin, görüşünü kabul ettirdi. Büyük ihtimalle devrimi yok oluştan kurtaran bu barış manevrası, Lenin’in üstün stratejik dehasını gösteriyordu. Dünyanın her yerindeki burjuva savaş yanlıları ve onların sosyal demokratları ise, bolşeviklerin onların kutsal (emperyalist) savaş davasına “ihaneti” karşısında hep bir ağızdan öfke naraları yükselttiler.

Köylülere toprak veren Sovyet kararnamesi, leninist politikanın hedefi onikiden vuran dahiyane çözümlerinden biriydi. Böylece, köylülüğün büyük çoğunluğu sağlam bir şekilde devrimin tarafına kazanıldı. Bu destek olmaksızın, Sovyet Rejimi, kendisini bekleyen umutsuz derecede zorlu yılları atlatamazdı. Partideki “solcular”, İkinci Enternasyonal’in sağcı liderleriyle aynı telden çalarak, köylüler arasında toprak sahip-

liğini güçlendiren bolşeviklerin sosyalizmin önüne aşılmaz bir duvar ördüğünü iddia ediyordu. Lenin ise, yoksul köylülerin büyük çoğunluğunun sonunda sosyalizme kazanılabileceğinden emindi ki; devrimin gelişimi de bunu doğrulayacaktı. Köylülüğe karşı izlenecek politikada devrimin kaderini tayin eden marksist bir devrimci yenilik getiren Lenin, sosyalist inşa döneminde zengin köylülükle mücadele edilmesi, orta köylülüğün tarafsızlaştırılması ve geniş yoksul köylü yığınlarının müttefik haline getirilmesi gerektiğini savundu.

Devrimin bir diğer belirleyici önem taşıyan çözümü, daha işin başında, Rusya'yı meydana getiren bütün halkların siyasi eşitliğini ve kendi kaderini tayin hakkını tanımak oldu. O güne kadar şiddetle ezilen küçük milletlerin desteğini sağlayan bu adım, yeni hükümetin temellerini derinleştirip pekiştirdi. Ne var ki, Almanya ile İngiltere'nin karşı-devrimci yardımıyla Finlandiya, Estonya, Letonya ve Litvanya basiretsizce hareket ederek, ayrılma hakkını kullanmaya karar verdi. Sonunda, bolşeviklerin kendi kaderini tayin hakkı "sapkınlığı"nın, var olma mücadelesi veren zayıf sosyalist rejimin başlıca dayanaklarından biri olduğu ortaya çıktı.

18 Ocak 1918'de açılması planlanan Kurucu Meclis'in ne yapılacağı da, delege çoğunluğunun menşevik ve SR olması bakımından başlıca sorunlardan biri oldu. Her zamanki gibi doğrudan sorunun özünü ele alan Lenin, köklü bir çözüm üretti. Devrimin sonucu olarak, Kurucu Meclis'in değil, Sovyetler'in iktidar organı olduğuna dikkat çeken Lenin, "*Kurucu Meclis ile Sovyetler arasındaki rekabetle, iki devrim arasındaki burjuva devrimiyle sosyalist devrim arasındaki tarihsel çekişmeyi görüyoruz. (Ekim Devrimi'nden önce düzenlenen seçmen listelerine dayalı) Kurucu Meclis seçimleri, Şubat'taki ilk burjuva devriminin yankısıdır; kesinlikle halkın, sosyalist devrimin değil*"⁴⁰¹ diyordu. Lenin'in bu vargısını paylaşan Rosenberg, şöyle diyor: "*Lenin, seçimlerin yenilenmesi talimatı verseydi, Sovyet hükümetinin sandıkta ezici bir çoğunluk sağlayacağına şüphe yoktu.*"⁴⁰² Dolayısıyla, Kurucu Meclis devlet iktidarının Sovyet hükümetinde olduğunun tanınmasını isteyen bir önergeyi reddedince, 26 Ocak 1918'de resmen dağıtıldı.

Komünist Parti ve Sovyet hükümetinin geliştirdiği tüm bu devrimci politikalar, parti içinde Trotskiy, Zinovyev, Radek, Buharin, Kamenev, Piatakov ve diğerlerine karşı ciddi mücadeleler verilerek başarılabildi. Lenin, politikalarını hayata geçirebilmek için baştan sona kavga vermek zorunda kalmıştı. En sadık destekçilerinden biri ise Stalin'di. Leninist devrimci politikalar, ülke dışındaki emek çevrelerinde de yadırganıyordu. Burjuva dünyada yaşayan sol kanat mensupları pek çoğunu anlayamıyordu. Rosa Luxemburg gibi siyasi olarak gelişkin bir solcu önder bile, yeni rejimin köylülere toprak vermesi, ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanıması, Kurucu Meclisi dağıtması, karşı-devrimci partilerin siyasi haklarını kısıtlaması ve benzer "hatalarını" eleştiren bir broşür yazmıştı⁴⁰³.

Devrimin savunulması

Dünya kapitalizmi, en az yerli Rus gericiliği kadar Rusya'daki sosyalist devrimi ölümcül bir düşman olarak gördü. "Sovyet hükümeti, dolayısıyla, 1917 sonundan 1921 başlarına kadar, Rus karşı-devrimiyle sert bir iç savaş verdiği gibi, emperyalizmin silahlı mücadelesine karşı da yaşam savaşı vermek zorunda kaldı. Sanayisi felç edilmiş, silahlı kuvvetleri harap olmuş, savaş yorgunu, açlıktan tükenmiş durumdaki halk, Komünist Parti önderliğinde yüksek bir kahramanlıkla ileri atılıp, en güçlü karşı-devrimci orduları yenilgiye uğrattı. Karşı-devrimci Yudenic, Kornilov, Denikin, Krasnov, Seminov, Kolçak, Wrangel gibi generallerin komutasındaki 'beyaz muhafızları' bozguna uğrattığı gibi; İngiltere, Japonya, Fransa, ABD, Polonya, Romanya ordularıyla gayrinizami Çek birliklerini de yere serdi. Bir ara, ülkenin büyük bir kısmı düşman eline geçmiş, yeni rejimin gıda, yakıt ve hammadde gibi temel kaynakları kesilmişti. Moskova ve Petrograd işçilerinin tayını, gün aşırı 55-60 gram ekmekten ibaretti⁴⁰⁴. Buna rağmen halk, emsalsiz bir cesaretle Kızıl Ordu'yu oluşturarak, 1920 sonlarında tüm düşmanlarını Sovyet toprağından atmayı başardı.

Gericiliğin örgütlü güçlerinin ağır silahlı taarruzu ölüm kalım savaşındaki Sovyet rejiminin savunulmasını dünya işçi hareketinin en önemli gündemi haline getirdi. Uluslararası Sosyalist Komite (Zimmerwald) işçileri savaşan Sovyetler Birliği'ni savunmaya çağıran çeşitli açıklamalar yayımladı. Ocak 1918'de Avusturya ve Almanya'da büyük ölçüde Rus devriminden esinlenen büyük grevler patlak verdi. Aynı güçte olmakla beraber İngiltere'de de kimi hareketler görüldü. Hatta çok uzaklardaki ABD'de, Seattle ve Philedelphia liman işçileri, Sovyet Rusya'ya müdahale eden yabancı güçlere gönderilen kargoları yüklemeyi reddettiler.

Yığınlar arasında Rus devrimine karşı gelişen sempati, Sovyet hükümetine karşı savaşan müttefik askerlerini de belirgin şekilde etkiliyordu. Versay Antlaşması görüşmeleri için Paris'te bulunan Lloyd George, İngiltere'nin Sovyet Rusya'ya karşı neden daha enerjik bir savaş vermediğinin sorulması üzerine, Rusya'ya bu amaçla binlerce asker göndermeyi teklif edecek olursa askerlerin isyan edeceğini, bolşeviklere karşı askeri bir girişimin İngiltere'yi bolşevizme iteceğini ve Londra'da bir Sovyet kurulabileceğini söylüyordu⁴⁰⁵. Gerçekten de, Kuzey Rusya'daki Amerikan 339. Piyade Taburu'nun 1. Bölük askerleri arasında 30 Mart 1919'da isyan çıkacak⁴⁰⁶, bunun üzerine bölgedeki tüm Amerikan birlikleri kısa süre sonra çekilmek zorunda kalacaktı.

Sağ sosyal-demokrat liderler ise Sovyet rejimine karşı son derece düşmanca bir tutum benimsediler. Kapitalizm teknesinin deliklerini tıkama peşindeki reformistler olarak, ilk sosyalist cumhuriyete karşı durmaları doğaldı. Rus menşevikler gibi, başından itibaren devrime karşı çıktılar. Dağılan İkinci Enternasyonal'i tekrar toparlamak üzere yapılan Şubat 1919'daki Bern Konferansı'nda Sovyet Rusya'yı kinamaları tipik bir tavırdı. Bundan önce de Karl Kautsky 1918'de yazdığı *Proletarya Diktatörlüğü* kitabında

Sovyet rejimine sistematik şekilde saldırıyordu. Özellikle bir bütün olarak proletarya diktatörlüğü anlayışını ve pratiğini yadsıyordu. 1. Dünya Savaşı'nda emperyalistlerin milyonları katletmesine bahaneler bulmaya hazır olan bu adam, Sovyet rejiminin karşı-devrim tehdidi karşısında aldığı baskı önlemlerine ateş püskürüyordu. Kautsky'nin kitabı, o kadar uyanık olmayan sağ revizyonistlere başlıca anti-sovyetik saldırı hattını sunmuş oldu.

Lenin, cevap olarak hemen *Proleter Devrim ve Dönek Kautsky* kitabını yazdı. Bolşeviklerin devrimdeki genel politikalarının yanı sıra, diktatörlüğü ilkesel düzeyde savundu. Geçici Hükümet'in yıkılmasının ve Kurucu Meclis'in tasfiyesinin, bolşeviklerin halkın büyük çoğunluğunun desteğini kazanmış olması temelinde haklılığını ortaya koydu. Silahlı karşı-devrimi ezmenin acil siyasi gereklilik olması nedeniyle, eski hakim sınıfların baskı altına alınmasını savundu. Lenin'in bu eseri, devrim sonrasının adımlarını tahlil eden, daha önce değindiğimiz ünlü kitabı *Devlet ve Devrim*'in bir bakıma devamı niteliğindeydi.

30. Bölüm

Sovyet Sistemi

Stalin, Ekim Devrimi'nin diğer tüm devrimlerden farklı olarak, bütün sömürücüleri yıktığını ve iktidarı emekçi halkın en devrimci sınıfına, proletaryaya aktardığını belirtir. Proletaryanın öncülüğünde eski sömürü düzeni yerle bir edilmiş; sömürü ve baskının olmadığı yeni, sosyalist bir düzen kurulmuştur. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi *“insanlık tarihinde (...) eski kapitalist dünyadan yeni sosyalist dünyaya (...) radikal bir dönemeç oluşturur.”*⁴⁰⁷ Önceleri Rus Sovyet Sosyalist Federe Cumhuriyeti adı verilen yeni devlet, daha sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği olarak adlandırılmıştır.

“SSCB’de tüm iktidar, Emekçi Halk Vekilleri Sovyetleri tarafından temsil edilen kent ve kır emekçilerine aittir” diyen Sovyet Anayasası ayrıca şunları kaydeder: *“toprak ve onun içerdiği mineral zenginlikler, sular, ormanlar, değirmenler, fabrikalar, madenler, demiryolu, su yolu ve havayolu ulaşımı, bankalar, haberleşme, devlet eliyle örgütlenen büyük tarım işletmeleri (devlet çiftlikleri, makine ve traktör istasyonları, vb.) ile belediye işletmeleri ve kentlerdeki konutların çoğu ile sanayi yerleşkeleri devlet mülkiyetindedir, yani tüm halka aittir.”* İnsanın insan tarafından sömürüsü bilhassa yasaktır ve *“SSCB’de çalışma, bedensel yeterliliğe sahip her yurttaş için, ‘çalışmayan yemez’ ilkesine uygun olarak bir görev ve bir onur meselesidir. Sovyetler Birliği’nin çalışma ilkesi sosyalist ‘Herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre’ şiarıdır.”*⁴⁰⁸ İlk aşaması sosyalizm olan komünizmin temel şiarı ise şöyledir: *“Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre.”*⁴⁰⁹

Rus Devrimi siyasi, ekonomik ve toplumsal bir devrimdi. Siyasetten arındırılan Ortodoks Kilisesi de dahil, Rusya’nın bütün başlıca kurumlarını derinlemesine yeniden örgütledi. Yeni toplumun devrimden önce ortaya konan ana hatlarından başka, üzerinden gidilecek bir plan bulunmuyordu. Dolayısıyla, Lenin’in dahiyane önderliği altında, muazzam bir ekonomik ve siyasi öncülük ve sosyalist inşa deneyimi gerçekleştirilmek zorundaydı. Sovyet deneyimi, sonraki devrimler için bu bakımdan çok önemli bir enerji ve mücadele tasarrufu anlamına gelecekti. Sovyet sisteminin başlangıçtaki niteliği ve ilerleyen yıllardaki yöneliminin genel karakteri burada sadece en genel çizgileriyle özetlenebilir.

İktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesinden bu yana Sovyet toplumu, yüksek düzeyde esnek ve ilerici yapısıyla, üç genel aşamadan geçmiştir. Bunlardan ilki 1918'den 1921 başlarına kadar süren, yabancı müdahale ve iç savaş yıllarındaki "Savaş Komünizmi" dönemidir⁴¹⁰. Sanayi ve tarımın dağılıp çöktüğü, rejimin bir sürü iç ve dış düşmana karşı ölüm kalım savaşı verdiği bu dönemde en sert devlet kontrolü ve karne sistemi uygulandı, halk büyük sıkıntılar çekti. 1921'de başlayan ikinci dönem olan "Yeni Ekonomi Politikası" (NEP) döneminde ise verili şartlarda üretimi artırmak amacıyla köylüler ve belirli küçük üreticiler için bir serbest pazar oluşturuldu ve özel ticarete izin verildi. Bununla birlikte, dış ticaret ve "sanayinin hakim tepeleri" devlet elinde kaldı. Sosyalizmin zaferine götüren, tüm üretimin ezici çoğunluğunun devlet sanayisi ve kolektif çiftçilik tarafından gerçekleştirildiği üçüncü döneme 1927'de bütünüyle girilmişti⁴¹¹. Bu dönem, gittikçe güçlenerek günümüze kadar devam etmiştir. Bugün SSCB, sınıfsız toplumun üst aşamasına, komünizme geçişin eşliğidir⁴¹².

En başından itibaren dünya kapitalizmi, sağ sosyal demokratların gayretkeş katkılarıyla, Sovyet toplumunu her yönden çarpıtmak ve karalamak üzere eşi benzeri görülmedik bir kampanya yürüttü. Bu müttefik unsurlar (ajanlar ve onların sahipleri) kapitalizmin hayatta kalmak için dünya işçilerinin ilk sosyalist cumhuriyette gerçekte neyin yaşandığını öğrenmelerini engellemesi gerektiğini daha başından anlamışlardı. Buradan hareketle, SSCB'yi lekeleyip küçük düşürme ve karşısında bir ideolojik bariyer oluşturma çabaları, muazzam bir büyüklüğe ulaşan kârlı bir edebi sektör halini aldı. Maalesef bu yalanlarıyla hedeflerine büyük ölçüde ulaştılar da. Başta ABD olmak üzere pek çok kapitalist ülkede halkın büyük çoğunluğu, Sovyetler Birliği'nde gerçekten neler olup bittiğine dair neredeyse hiçbir şey bilmiyor.

Öte yandan, dünyanın ileri proleter güçleri başından itibaren Sovyetleri savunmaya koşular. Dünyada demokrasi ve barışın geleceğinin SSCB'nin kaderine sıkı sıkıya bağlı olduğunu anlamışlardı. Sovyetler Birliği'ne karşı benimsenen tutum, proleter enternasyonalizminin en yüksek ölçütüydü.

Siyasi yapı

"*Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, işçi ve köylülerin sosyalist devletidir.*"⁴¹³ Bu, proletaryanın diktatörlüğü, yani işçilerin egemenliğidir. Sovyet Devleti'nin öncü sınıfı, işçi sınıfıdır. Başlangıçta bu proleter sınıf önderliği Temmuz 1918'de kabul edilen Anayasa'da açıkça belirtilirken, Ulusal Sovyet Kongresi'nde 25 bin işçiye bir temsilci, köylülere ise 125 bin kişiye bir temsilci gönderme hakkı tanınmıştı; fakat 1936 Anayasası ile bu eşitsiz oran terk edildi. Bugün, ekonomik ve siyasi çıkarları uyumlu üç dost "sınıf"tan, işçiler, köylüler ve aydınlardan oluşan SSCB, sınıfsız bir topluma doğru ilerlemektedir.

Halkın ve devletin önderi, Komünist Parti'dir. Parti, proletaryanın öncü koludur. Başta

işçi sınıfı olmak üzere, köylü ve aydınlar da dahil, halkın en gelişkin, kendini adanmış, dinamik ve yorulmak bilmez unsurlarından oluşan parti, açık görüşlülüğü ve başeğmez mücadele ruhuyla, tüm ulusa önderlik edip örnek oluşturur. Devlet, ordu, fabrikalar, çiftlikler, sendikalar, okullar ve diğer bütün kurumlarda birimleri bulunan parti, halkın ete, kemiğe bürünmüş halidir ve tüm halk gövdesini o harekete geçirir. Dünya tarihinde benzersiz bir siyasi etkiye sahip olan bugünün muazzam Sovyet Komünist Partisi, devrimden yıllar önce Lenin'in başlattığı dahiyane inşa faaliyetinin ürünüdür⁴¹⁴.

Marx'ın ilk eserlerinden itibaren komünistler, nihai olarak devletsiz bir toplum prensibini, yani devletin proleter devriminin ardından "sönümlenmesi"ni benimsemiştir. Bu durum, Ekim Devrimi'nin ardından Rusya'da gerçekleşemezdi, hâlâ da gerçekleşmiş değildir; çünkü kapitalizmin düşmanca kuşatması altındaki Sovyetler, gerek içte gerekse dışta, saldırgan karşı-devrimci güçleri alt etmek için güçlü silahlı kuvvetler de dahil olmak üzere sağlam bir devlet aygıtına hayati bir ihtiyaç duymaktadır. "Devletin sönümlenmesi" ancak kapitalist kuşatma dağıtıldıktan sonra başlayabilir. Proletarya diktatörlüğü olan Sovyet devleti, kapitalist devletten kökten farklıdır; keskin kenarı dışarıya dönüktür. Ülke içinde ise uzun süre önce bir sınıf olarak tasfiye edilmiş olan sömürücülerden geriye kalıntılar dahi kalmadığından, baskı altında tutulacak bir sınıf yoktur, dolayısıyla askeri güç kullanılmaz. Sovyet devleti bir avuç sömürücünün değil, halkın geniş yığınlarının çıkarlarını ve refahını sağlamak için çalışır. Dolayısıyla, Sovyet devleti başından beri büyük ölçüde "şeylerin" bilimsel yönetimi" niteliğinde gerçekleşmiştir. Bu, hiçbir kapitalist devletin ulaşamayacağı bir mertebedir.

Sovyetler Birliği'nde demokrasi, büyük devrimden bugüne dek herhangi bir kapitalist ülkeden daha ileri bir düzeydedir. Tüm sanayinin ve ulusal zenginliklerin halkın mülkiyetinde olması, Sovyet devletini oluşturan pek çok millet arasında var olan tam siyasi eşitlik, hayatın her alanında eksiksiz kadın-erkek eşitliği, Yahudi düşmanlığı ve diğer ırkçı ve milliyetçi şovenizmin suç olarak cezalandırılması, yüksek öğretimin genelleştirilmesi, çalışma hakkı ve boş zaman hakkı gibi temel özgürlüklerin tesis edilmesi, halkın sendika, kooperatif ve diğer kitle örgütlerinin ülke yönetimine doğrudan katılımı vb. yalın demokratik gerçeklerin gösterdiği gibi, yurttaşlık haklarının yüksek düzeyiyle 1936 Anayasası, açık arayla dünyanın en demokratik anayasasıdır. Tüm bu idari yapının temelinde ise, devletin yasama, yürütme ve yargı güçlerini halkın doğrudan kontrolü altındaki tek bir örgütle bütünleştiren binlerce yerel Sovyet yer alır.

Sovyet idari ve demokratik sistemini tahlil eden İngiliz Sidney ve Beatrice Webb, yılların oportünist fabyen geçmişlerine rağmen, 1936'da şöyle diyordu: "*Bu (işleyiş) tarzında bireysel diktatörlüğe yer yoktur. Kişisel kararlara güvenilmez ve bundan tizlikle uzak durulur.*" Hükümete dair gözlemleri ise "*gerçekten de, diktatörlüğün tam*

* "İnsanların değil" manasında (ç.n.).

karşıtı olduğu sonucuna varıyoruz. (Sovyet hükümeti) bir komiteler dizisi yönetimidir. (...) Kanaatimiz odur ki, eğer otokrasi ya da diktatörlük, gerek kamuoyunda gerekse özel toplantı halinde ön tartışma olmaksızın hükümet etmek demekse, SSCB hükümeti bu bakımdan, gerçekten de pek çok parlamenter kabineden daha az otokrasi ya da diktatörlüktür”⁴¹⁵ şeklindeydi.

Ekim Devrimi sırasında kadet, menşevik ve sağ SR partiler Kerenski hükümetini savunarak, açıkça karşı-devrimci bir tavır aldılar ve bunun sonucunda yasaklandılar. Sovyet hükümeti kuruluş aşamasında Komünist Parti ile Sol Sosyalist Devrimci Parti arasındaki ittifaka dayanıyordu. Yanı sıra, anarşist, sendikalist ve diğer eğilimlerden çok sayıda siyasi parti ve grup mevcuttu. John Reed, 10 Kasım 1917 Sovyet seçimlerine Petrograd’da en az on dokuz ayrı grubun katıldığından söz ediyor⁴¹⁶. Bolşevik-sol SR ittifakı, en iyi ihtimalle “zorlu” bir ortaklıktı ve ancak sol SR’lerin hükümeti terk ettiği 1918 ortasına kadar devam edebildi. Brest-Litovsk barışına karşı çıkarak Almanya’ya karşı savaşın sürdürülmesini isteyen sol SR’ler, şiddetli karşıtlıklarını Almanya’nın Moskova Büyükelçisi Mirbach’ı öldürmeye kadar vardırıdılar. Yanı sıra, bolşevik liderlere karşı bir suikast politikası izlediler; SR Dora Kaplan, 30 Ağustos 1918’de Moskova’da Lenin’i vurarak ağır şekilde yaraladı.

Bunun üzerine, tek parti sistemi ağırlık kazandı. Tam gelişkin bir sosyalist ülkede, tüm halkın çıkarlarının temelde uyumlu hale gelmesi ölçüsünde, tek bir partiye, Komünist Partisi’ne yer vardır. Paroletarya diktatörlüğünün erken biçimleri olan halk demokrasilerinde ise Komünist Parti’nin önderliğinde birden fazla parti mevcuttur. Kapitalist ülkelerde her biri farklı sınıf ve katmanları temsil eden birçok siyasi partinin varlığı, sadece sınıf mücadelesinin devam ettiği, bütün siyasi parti ve grupların ötekilere alınayhine kendi özel sınıf çıkarları için mücadele etmekte olduğu anlamına gelir.

Ekonomik temel

Ekim Devrimi’nin ardından kısa bir süre, yıkılan sanayiye işçilerin işyeri komiteleri üzerinden yönetme arayışı yaşandı. Bu sendikalist yaklaşımın modern bir sanayi kurup işletmeye uygun olmadığı açıktı. Bilimsel bir sosyalist sanayi yönetimi yaratmaya dönük ilk gerçek ilerleme Aralık 1917’de kaçan burjuva mühendis ve teknisyenlerin yerini alacak bir Yüksek Ekonomik Konsey’in kurulması oldu. Lenin, geniş ölçekli bir planlı sanayi üretimine yönelik ilk adımları daha 1918’de başlattı. Bununla birlikte, gerçek ekonomik planlama iç savaşın sona erdiği 1920 sonlarından önce hayata geçirilmedi. 1921’de Lenin, ünlü “komünizm, Sovyet iktidarı ve elektrifikasyonun toplamına eşittir” sloganını dile getirdi. 1921 Nisanı’nda devlet planlama ajansı Gosplan kuruldu, ancak kurumun ilk yıllardaki çalışmaları daha çok metal, tekstil, ulaşım vb. gibi farklı sektörlerin kendi içinde planlanmasıyla sınırlı kaldı. 1928’deki ünlü Birinci Beş Yıllık Plan’a kadar bütün bölgelerdeki tüm sanayi dalları için genel bir üretim planı uygulanamadı.

Bu tarihten sonra Sovyetlerde üretim, kapitalizmin en iyi gelişme dönemlerinde kaydettiği rekorları açık arayla geride bırakan bir başarıyla sıçrama gerçekleştirdi. 1933 itibarıyla Sovyetler Birliği, bir tarım ülkesinden sanayi ülkesine dönüşmüş bulunuyordu; sanayideki büyük ilerleyişi ise henüz yeni başlıyordu.

Sovyet rejiminin ilk on yılında tarımsal üretim, köylülerin asıl mülkiyeti tüm halka ait olan kendi bağımsız topraklarını işlemesi temelinde yürütüldü. Az sayıda örnek kolektif ve devlet çiftliği mevcuttu, ancak sosyalist çiftlik örgütlenmesi esasen Birinci Beş Yıllık Plan döneminde, 1929-30 yıllarında başladı. Bu dönüşüm daha çok kolektif çiftlikler (tarım kooperatifleri) biçimini aldı. Tarımda kolektivizasyonun bu yıllarda gerçekleşebilmesinin gerisinde, sanayide gerçekleştirilen sıçramayla tarımda geniş ölçekli makineleşmenin başlaması yatıyordu. *“1 Mayıs 1930’da başlıca tahıl üreticisi bölgelerde kolektivizasyon, köylü hane halkının yüzde 40-50’sini kapsamıştı; 1928’de bu rakam yüzde 2-3 seviyesindeydi.”* 1931 sonunda köylü çiftliklerinin yüzde 80’inden fazlası, 200 bin kolektif çiftlik ve 4 bin devlet çiftliği halinde birleşmişti. 1934 yılına gelindiğinde Sovyet kırsalında 281 bin traktör ve 32 bin biçerdöver çalışıyordu⁴¹⁷. O güne kadar olup bitenlere şüpheyle bakan kapitalist dünyayı şaşkına çeviren bu derin tarımsal devrim, en büyük Sovyet başarılarından biriydi. Sanayinin sosyalizasyonu büyük kapitalistleri bir ekonomik ve siyasi faktör olarak nasıl yok ettiyse, tarımsal devrim de zengin çiftçileri (kulaklar) bir sınıf olarak ortadan kaldırdı.

İlk iki Beş Yıllık Plan, yaklaşık 200 milyar rublelik (40 milyar dolar) bir sermaye yatırımı öngörüyordu. Bu muazzam miktardaki sermayeyi bir araya getirmek için, savaştan bitap düşmüş işçi ve köylüler önemli ölçüde kemer sıkamak zorunda kaldı. Yine de, yığınların hayat ve çalışma şartlarında hızlı ve köklü iyileşmeler gerçekleşti. Birinci Beş Yıllık Plan süresince işsizlik tamamen ortadan kaldırıldı. Sosyalist bir planlı ekonomide kapitalist sistemin mahkum olduğu türden periyodik ekonomik krizlere ve kitlesel işsizliğe yer yoktur. Zira Sovyet üretimi, kapitalist üretimdeki gibi kâr amaçlı değil, toplumsal fayda amaçlıdır.

Sovyet düzeninde sendikalar

Sosyalist bir ülkede sendikaların, kapitalist ülkelerdekinden çok başka bir rol oynaması gerektiği açıktır. Sendikaların işlevi, işçilerin iktidarda olduğu ve mücadele edecek kapitalist sömürücü bulunmadığı gerçeği tarafından belirlenir. Bu durum, proletarya diktatörlüğünde öncü sınıf olan işçileri, sanayinin ve genel olarak rejimin başarısından sorumlu kılar. Kapitalist ülkelerde böyle bir şey söz konusu olamaz.

Diğer tüm Sovyet kurumları gibi günümüz sendikaları da büyük bir deneysel ve öncü çabanın ürünüdür. Sosyalizmde sendikaların nasıl çalışacağına dair öncesinden belirgin bir anlayış devralınmamıştı. Başlarda, işyeri komiteleri ile ulusal sendikalar arasında bir bölünme yaşandı. Ulusal sendikaların gereksiz olduğu düşünülüyordu. Fakat

daha sonra sendikalar, sanayideki temel birimleri olarak işyeri komitelerine dayanır hale geldi.

İlk evrelerden itibaren sendikalar, temel bir parçası oldukları yeni işçi toplumuna denk düşen öncü işlevler ve biçimler kazanmaya başladı. Sanayide çalışma disiplininin kurulması, sanayi yönetimine doğrudan katılım, üretimin sistematik şekilde artırılıp iyileştirilmesi, yeni işçi yığınlarının eğitimi, fabrika mevzuatının geliştirilip uygulanması, devasa sosyal güvenlik sisteminin doğrudan yönetimi ve hatta gerekirse emperyalist işgalcileri defetmek üzere silaha sarılmak gibi hayati başlıklar da bu yeni görevler arasındaydı. Tabii bütün bunların yanı sıra sendikalar, hükümetle yapılan toplu sözleşmelerde formüle edilen baremler, çalışma süreleri ve genel çalışma şartlarını inceleyip uygulayarak işçi sınıfının ekonomik çıkarlarını doğrudan gözetmekle yükümlüydü. Doğal olarak işçi hükümetiyle yakın işbirliği içinde çalışan sendikalar, bağımsız konumunu da korudu.

İşçilerin patronlara ve hükümete karşı mücadele etmek zorunda olduğu kapitalist ülkelerde grev, hayati önemdeki bir silah durumundayken, sömürücülerin bulunmadığı ve işçilerin iktidarda olduğu Sovyetler Birliği'nde böyle olmadığı açıktır. Bununla birlikte, devrimin şekillenme dönemi olan ilk yıllarında, birçoğu Sovyet rejimini baltalamak isteyen karşı-devrimciler tarafından başlatılan çok sayıda grev yaşandı. 1920 yılında 43 grev kayıtlara geçti. Ancak kısa süre içinde en geri işçiler bile kendi hükümetlerine karşı grev yapmanın saçmalığını anladı. Bu nedenle grev, hâlâ yasal olmakla birlikte uygulanmamakta ve artık nadiren görülmektedir. SSCB'de çalışanların içinde bulunduğu şartların düzenlenmesi, sert sınıf mücadelelerinin değil, dostça müzakerelerin ve bilimsel ekonomik planlamanın konusudur.

SSCB'yi ziyaret eden sendikacılar, kapitalist ülkelerde kararlılıkla mücadele ettikleri parça başı ücret sisteminin burada uygulanmasını yadırgamaktadır. Oysa Sovyetler Birliği'nde işçilerin artan üretimini gasp edecek sömürücülerin bulunmadığı göz önüne alındığında, bunda yadırganacak bir şey yoktur. Sendikalar Birleşik Merkez Komitesi, 1932'de bu durumu şöyle açıklıyor: *"Parça başı ücret sistemi, her işçinin emeğin üretkenliğinin artırılması ve kendi niteliklerinin geliştirilmesi ile maddi olarak ilgilenmesini sağlar. Ülkemizde parça başı ücret sisteminin kapitalist ülkelerdeki parça başı ücret sisteminden kökten farklı olduğunu vurgulamalıyız. Burada, devletin emeğin korunmasına en üst düzeyde özen gösterdiği, işgününün yedi saat olduğu ülkemizde ise, parça başı sistemi sosyalist inşanın temposunu yükseltir, emeğin üretkenliğini artırır ve işçi sınıfının maddi ve genel hayat şartlarının iyileşmesini güvence altına alır."*⁴¹⁸

Sovyet sanayisinde farklı ücret oranları uygulanmaktadır. Bu durum sosyalizmin "herkese emeğine göre" ilkesine uygundur ve Sovyet işçileri için yürürlükte olan ayrıntılı teşvik sisteminin de bir parçasıdır. İşçilere her türlü eğitim ve olanağın sonuna kadar sağlanmakta olması, her işçinin daha yüksek ücretli, nitelikli ve sorumlu görev-

lere ilerlemeyi tercih etmesinin önünde hiçbir engel bulunmaması, bu durumun temel nedenidir.

31. Bölüm

Alman ve Macar Devrimleri (1918-1919)

1. Dünya Savaşı, getirdiği korkunç katliamlar ve maddi yıkımla birlikte, dört büyük imparatorluğun; Rus, Alman, Avusturya-Macaristan ve Türk (Osmanlı) imparatorluklarının dağılmasıyla sonuçlandı. Bunun doruk noktası ise Rus Çarı, Alman Kayzeri, Avusturya İmparatoru ve Türk Padişahı'nın, feodal otokratik sistemleriyle birlikte devrilmesi oldu. Rusya'da yıkılan, aynı zamanda kapitalist sistemdi; sağ sosyal demokratların ağır ihaneti olmasaydı, kapitalizm bütün Doğu ve Orta Avrupa'da da yıkılmış olacaktı.

Bu yaygın devrimci sarsıntı, Lenin'in uzun süre öncesinden görüp ortaya koyduğu genel çizgiye uygundu. Lenin, savaş sonrasının muazzam anti-feodal, anti-kapitalist, anti-emperyalist, sosyalist hareketin ideolojik önderi durumundaydı. Bir bütün olarak hareketin başını çeken, Komünist Parti öncülüğündeki Rus halkıydı. Lenin'in bu uzak erimli devrimdeki etkisi, üç başlıkta açıkça görülüyordu.

Birincisi; birçok ülkeyi kapsayan mücadele, Lenin'in uzun zamandır savunduğu, emperyalist savaşın, bu korkunç katliamın sorumlusu olan gerici hükümetlere karşı iç savaşa dönüştürülmesi politikasına uygundu. Devrimin farklı evrelerinin zamanlaması her ülkede aynı olmadığı gibi, siyasi içeriği de her yerde özdeş değildi. Fakat bütün bir hareketin özünde homojen olduğu su götürmez ve leninist bir gerçektir.

İkincisi, dört büyük imparatorluğun parçalanması sürecinde ortaya güçlü bir ulusal devrimci güç çıktı. Mücadele içerisinde, farklı şartlar altında, Finlandiya, Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın da aralarında bulunduğu bir dizi yeni ulus, "bağımsız" devletler halini aldı. Bu gelişme de, Rusya Komünist Partisi'nin programına ve Lenin'in öğretilerine tamamen uygundu. Lenin yıllardır, ABD Başkanı Wilson daha "Wilson İlkeleri"ni aklından bile geçirmeyen, sağ sosyal demokratların hatta birçok sol kanat mensubunun şiddetli itirazlarına rağmen, fakat halkların talepleriyle sıkı bir uyum halinde, ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesini kararlılıkla savunmaktaydı.

Üçüncüsü; dağılan dört imparatorluktaki büyük devrimci alt-üst oluşt, aynı zamanda güçlü bir anti-kapitalist, sosyalist unsurun da bulunması, tartışmasız şekilde leninizme

uygundu. Yaşanan, burjuva devrimin proleter devrime dönüşümüydü. Bu durum en eksiksiz ifadesini, tüm hareketin siyasi önderi Rusya'da buldu. Sosyalizmin, devrim dalgasının kapsadığı tüm bölgede, en azından büyük bölümünde hakim duruma gelmesini önleyen tek şey ise sosyal demokrasinin ihaneti oldu.

Bu üç temel gerçeğin de gösterdiği gibi, Lenin ve Komünist Parti, 1. Dünya Savaşı'nın devrimci sonuçlarından, insanlık için gerçek bir ilerleme çıkartmıştı. Bu gelişme, uluslararası kapitalizm çürüyüp kokuşurken dünyanın yapıcı önderliğini üstlenen komünizmin tarihsel rolüne tamamen uygundu. Bu gerçek, 1. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar tüm dünyada meydana gelen pek çok devrimle tekrar tekrar kanıtlanacaktı.

Almanya'da Sovyetler

Savaş, sonu gelmez bir insan kıyımı ve acılarla sürüp gittikçe, Avrupa'nın her yerinde olduğu gibi Almanya'da da işçiler arasında isyancı ve savaş karşıtı bir ruh gelişmeye başladı. 1918 başlarında yaygın grev hareketine yaklaşık 1 milyon işçi katılırken, Berlin ve diğer kentlerde güçlü bir sendika temsilcisi hareketi geliyor, Brest-Litovsk Antlaşması'nın ağır hükümlerine karşı kitlesel protesto mitingleri tüm ülkeyi kasıp kavuruyordu. Sayısız ekmek isyanları yaşanıyor, askeri birliklerde itaatsizlik olayları artıyordu. 1918 sonbaharında Kayzer hükümetinin halk arasındaki saygınlığı, genel gerici karakteri ve tersine dönen askeri kaderi yüzünden dibe vurmuştu. Yanı başındaki muzaffer Rus Devrimi ise Alman işçi sınıfını uyandırıp eyleme geçiren muazzam bir esin kaynağı durumundaydı.

Savaş yıllarında Sosyal Demokrat Parti, sağ kanadın ihanetinin etkisiyle, sol, merkez ve sağ olmak üzere üç parçaya bölünmüştü. Luxemburg, Liebknecht, Mehring, Zetkin, Jogisches, Pieck ve arkadaşlarının önderliğindeki devrimci sol, 1916 başlarında görece küçük bir örgüt halinde ayrışarak, Spartakistler Birliği örgütünü meydana getirdi. Büyük ölçüde spartakist güçlerine dayanan Komünist Parti ise Aralık 1918'de kuruldu. Kautsky, Haase, Ledebour, Barth, Dittmann ve benzerleri gibi lafta devrimci, eyleme geldiğinde tutucu kişilerin önderliğinde sağ ve sol arasında bocalayan merkez eğilimi, geniş taraftar kitlesini önce Aralık 1915'de oluşturulan Sosyal Demokrat İşçi Birliği'nde, kısa süre sonra da, Nisan 1917'de kurulan ve başlarda spartakistlerin de katıldığı yeni örgüt olan Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi'nde topladı. Her biri açık revizyonist olan Ebert, Noske, Scheidemann, Legien, Wels ve şürekasının başını çektiği sağ kanat ise, partinin asıl ismi ve yapısı altında parti basınının, örgütünün ve üye kitlesinin büyük bölümünü elinde tutuyordu. Üye sayıları, çoğunluğu vasıflı işçiler olmak üzere 2 milyona kadar gerileyen, fakat 1918'de çılgın büyüme başlayıp 1920'de bu sayıyı dörde katlayan sendikaların büyük kısmı da sağın kontrolündeydi.

Alman devrimini ateşleyen kıvılcım, Kiel'deki ana filoda gemilerin İngilizlerin eline geçmemesi için filoyla birlikte "şereflice ölmeyi" reddeden denizcilerin 5 Kasım 1918'de

başlattığı başarılı isyan oldu. İsyân, bozkır yangını gibi tüm Almanya'ya yayıldı. Rus devriminin etkisi hemen kendini gösterdi ve isyancı işçi, asker ve denizciler ülkenin her yerinde, başlıca kentlerde ve silahlı kuvvetlerin ana merkezlerinde Sovyetler oluştu. Erken dönem Rus Sovyetlerine benzer yapıdaki bu konseyler, işçi ve askerlerin ana gövdesinin desteğine sahipti. Kurt Eisner'in başında olduğu bir Sovyet, 7 Kasım'da Bavyera'da siyasi iktidarı ele geçirdi. Mecali kalmayan ulusal hükümet 9 Kasım'da devrildi ve Kayzer Hollanda'ya kaçtı. Devrim neredeyse kan dökülmeden gerçekleşmişti.

Devrim ihanete uğruyor

Tam bu sırada, emperyalist rejim demoralize olmuşken, Alman işçi sınıfı birleşik bir önderlik altında proleter sosyalist devrime ilerlemeliydi ve ilerleyebilirdi. Ne var ki bu, hakim durumdaki sağ sosyal demokrat önderliğin isteyeceği son şeydi. Onlar, tıpkı dünyadaki diğer benzerleri gibi, ne sosyalizme inanıyor, ne de sosyalizmi istiyorlardı. Özde birer liberal oldukları için tek dertleri kapitalizmin orasını burasını tamir etmekti. İzledikleri çizgi, devrimi ezmek için patronlarla işbirliğinden başka bir şey değildi. Almanya'da sosyalizmin zaferini engellemek için her yolu mubah sayıyorlardı. Baş liderleri Ebert, anlayışlarını şu sözlerle özetliyordu : “*Devrimden günahım kadar nefret ederim.*”⁴¹⁹

Bu tarihlerde yapılan büyük bir emek-sermaye konferansı, sosyal demokrat önderliğin Almanya'da sosyalizmi kurma fikrinden ne kadar uzak olduğunu ortaya koyuyordu. Sermayenin multi-milyoner Hugo Stinnes, emeğin ise Sosyal Demokrat Parti'nin asıl patronu, sendika lideri Karl Legien tarafından temsil edildiği eşi benzeri görülmedik bu konferans, 8-15 Kasım tarihlerinde, sokaklarda makineli tüfeklerin konuşuyor olduğu Berlin'de gerçekleşti. Kapitalist sistemin eskisi gibi devam edeceği ve sanayide geniş ölçekli bir sosyalizasyona gidilmeyeceği gibi karşı-devrimci bir varsayıma dayanan konferans, sendikaların tanındığı, sekiz saatlik işgününün kabul edildiği, işyeri komitelerinin kurulduğu vb. ayrıntılı bir toplu sözleşme hazırlamaya koyuldu. Partinin siyasi liderleri işçilere demagogik nutuklar atarak Almanya'yı sosyalizme nasıl götüreceklerini anlatırken, partinin perde arkasındaki gerçek liderleri devrimin sinsice “icabına bakıyor”, görece küçük ekonomik tavizler karşılığında devrimi satıyordu⁴²⁰. Bütün bu manevraların amacı, daha çok vasıflı işçi aristokrasisinden meydana gelen sendikal hareketi devrimci kitlelerden ayırmak ve böylece devrimi bir bütün olarak yenilgiye uğratmaktı.

Berlin İşçi ve Asker Konseyi, 10 Kasım'deki açıklamasında “*Eski Almanya artık yok. (...) İşçi ve Asker Konseyleri (Sovyetler), siyasi egemenliği elinde bulundurmaktadır*”⁴²¹ diyordu. Bu adım, Rusya'daki ilk işçi programına uygundu: “*Bütün iktidar Sovyetler'e.*” Konsey bir genel grev çağrısı yapıyordu. Programı sanayinin hızla kamulaştırılmasını ve ülkenin genel demokratikleşmesini öngörüyordu. Berlin Sovyetleri revizyonistlerin

ve oportünistlerin kontrolünde olmakla birlikte bu, en azından söylem düzeyinde komünistlerin politikasıydı ve döneK Borkenau ve benzerlerinin işçiler arasında devrimci bir ruhun bulunmadığı iddiasını çürütüyordu⁴²². Lenin, Almanya'daki durumu devrim olarak nitelerken tamamen haklıydı, bunu burjuva ideologları da anlamıştı.

İşçilerin devrimci ruhundan ve Almanya'da bir proletarya diktatörlüğü ihtimalinden ölesiye korkan sağ sosyal-demokrasi, ilk karşı-devrimci hedefini yeni oluşan Sovyetleri önemsizleştirip yıkmak olarak belirledi. Kapitalistlerle yakın işbirliği halinde, *"Almanya'yı bolşevizmden korumak için"*, Bebel'in ölümü üzerine 1913'te parti liderliğine gelen, eski bir saraç olan Frederick Ebert (1871-1925) başkanlığında bir emanetçi hükümet kurmakla işe giriştiler. Alabildiğine revizyonist olan Ebert'in ilk işi Berlin Sovyeti'nin ilan ettiği genel grevi iptal etmek oldu. Sağın sonraki adımı ise birkaç gün sonra, üç sağ kanat üyesi (Ebert, Scheidemann ve Landsberg) ile üç Bağımsızdan (Haase, Dittman ve Barth) oluşan bir geçici hükümet kurmak oldu. Revizyonistlerin bir burjuva demokratik cumhuriyetin ötesine geçmemeye kararlı oldukları apaçık ortadaydı; buna rağmen, sözde tüm iktidarın işçi konseylerine geçmesini savunan bağımsızlar, devrimi ezmeye yönelik bir hükümet girişiminden başka bir şey olamayacak bu hamlede sağ kanatla el ele verdiler. Bunun sonuçları ölümcül olacaktı. Lenin'i merkeziliği devrimin en tehlikeli düşmanı olarak nitelemeye götüren de bu tür ilkesiz tutumlardı.

İşçi ve Asker Konseyleri Ulusal Kongresi 16 Aralık'ta Berlin'de toplandı. Sağ, parti örgütleri, sendikalar ve kooperatiflerdeki hakimiyeti sayesinde delegelerin dörtte üçüne sahipti; geri kalanların çoğu ise bağımsızdı. Bu nedenle kongre, Geçici Hükümet'i destekleyerek, bir Ulusal Meclis kurulmasını onayladı ve Sovyet iktidarına karşı çıktı. Bu tutum, Rus Sovyetlerinin ilk evrelerinde menşevik ve SR çoğunluğun çizgisine denk düşüyordu.

İşçi konseylerindeki kararsız çoğunluğuna güvenmeyen karşı-devrim, devrimi kanla boğmak için fırsat kolluyordu; nitekim 1919 Ocak'ında aradığı fırsatı buldu. Hükümet ani bir kararla Berlin'in askeri komutanı, Bağımsız eğilimli Emil Eichhorn'u görevden alarak, Eichhorn'u desteklemek üzere harekete geçen spartakistleri ve sol bağımsızları silahlı mücadeleye kışkırttı. Tüm ülkeye yayılan bir genel grev başladı. Sosyal demokrat savunma bakanı Noske, devrilmiş Kayzer'in subaylarıyla diğer gerici askeri güçleri harekete geçirerek, eylemdeki işçilerin üzerine sürdü. Berlin ve diğer kentlerin sokakları iki hafta kanla yıkandı, ancak sonunda ayaklanma ezildi. Sonuç, yeni örgütlenen Komünist Parti için ölümcül bir darbeydi. 13 Nisan 1919'da Bavyeralı işçiler bir Sovyet Cumhuriyeti kurduysa da, bu işçi devleti sadece 18 gün yaşayabildi.

Kısa bir süre önce hapisten çıkan Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht, bu mücadele içerisinde vahşice katledildi. 15 Ocak'ta Berlin'de tekrar tutuklanmışlar, güya hapis haneye götürüldükleri sırada acımasızca öldürülmüşlerdi. Cinayet iktidardakiler tarafından taammüden planlanmıştı, fakat hükümet olaydaki sorumluluğunu inkar etti. Kim

oldukları herkesçe bilinen katillerin yakalanması için hiçbir şey yapılmadı. Böylece, dünya devrimci hareketinin yetiştirdiği gelmiş geçmiş en soylu savaşçılardan ikisi yok edilmiş oldu*.

Burjuvazi yine iktidarda

Bağımsızların hükümetten istifa etmesine yol açan bu vahşetin ardından, sağ sosyal demokratlar karşı-devrimci Ulusal Meclis çalışmalarına hız verdi. Seçimler 21 Ocak'ta, tam da devrimci mücadelenin yenilgisini izleyen bunaltıcı havada gerçekleştirildi. Bu nedenle, sağ partilerin seçimden belirgin bir farkla önde çıkması şaşırtıcı değildi. Komünistlerin katılmadığı seçimlerde revizyonist sosyal demokratlar oyların yüzde 39,3'ünü, bağımsızlar yüzde 7,68'ini kazandı.

Birkaç hafta içerisinde burjuva Weimar Cumhuriyeti kuruldu. Bununla birlikte, işçilerin devrimci haleti ruhiyesinin farkında olan kapitalistler, işçileri yanıltmak amacıyla yeni hükümetin başına, kapitalist düzeni işçi sınıfının devrimci saldırılarına karşı savunacakları konusunda kesin bir güven duydukları sağ sosyal demokratlar Ebert, Scheidemann ve Noske'yi getirdi. Bu arada meclis liderleri de, işçiler için sakinleştirici bir ilaç niyetine, sanayinin sosyalizasyonu, ücret, konut ve eğitim alanında iyileştirmeler, işçi konseylerinin desteklenmesi vb. hükümler içeren, asla gerçekleştirme niyetinde olmadıkları radikal bir program hazırlıyor; riyakar bir tutumla Sovyetlere de yeni hükümetin danışmanlığını yapma görevi veriyordu.

Sürecin sonunda ortaya çıkan genel tablo kapitalistler açısından mükemmeldi. Devlet aygıtı üzerinde tekrar denetim kurmuş, başına da devrimi yok etme görevini üstlenen sağ sosyal demokrat gericileri oturtmuşlardı. Aynı sosyal demokratlar, on yıl sonra yükselen faşizmin karşısına çıktıklarında ayaklarındaki pranga haline gelecek korkunç Versay Antlaşması'nı imzalamanın ağır sorumluluğunu üstlenmeye de hazırды.

Ocak olaylarında yaşadıkları büyük yıkıma rağmen Alman işçileri, sonraki dört yıl içerisinde Alman kapitalizmini devirmeye yönelik birkaç devrimci girişimde daha bulundu. Fakat, ileride göreceğimiz gibi, tüm bu çabalar sağ sosyal demokratlar tarafından örgütlenip yönlendirilen gericilik tarafından ezildi. Alman kapitalizmi en ihtiyaç duyduğu anda sağ "sosyalistlerde" etkili bir korunak bulmuştu. Rusya'da menşeviklerin ve SR'lerin niyeti de aynıydı; fakat bolşevikler onların karşı-devrimci çabalarını yenilgiye uğratıp devrimi zafere taşıyacak güce sahipti.

Alman devriminin yenilmesi, 1. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın tamamının değilse bile büyük bölümünün sosyalizme gitmesini engelledi. Bu, eğer gerçekleşseydi dünya kapitalizmi için yıkıcı bir darbe olacak, dünya tablosunu kökten değiştirecekti. Dolayısıyla, dünyada faşizmin yükselişi, 2. Dünya Savaşı cinayeti ve miadı dolan dünya kapitalist sisteminin ömrünün uzatılmasıyla gelen diğer tüm toplumsal felaketlerin so-

* Rosa Luxemburg'un kocası Leo Jogiches de öldürüldü.

rumluluğu sağ sosyal demokrasinin omuzlarındadır. Bu felaketler bugün hâlâ devam etmektedir.

Alman devriminin kaybedilmesinde başka faktörlerin de rolü vardı. Alman burjuvazisinin gücü ve savaşma kapasitesi, Rus burjuvazisinden üstündü. İşçiler, burjuva sanrılardan (özellikle Wilson İlkeleri'nden) Rusya'dakinden daha çok etkilenmişti. Buna rağmen, doğru önderlikle devrim başarıya ulaştırılabilirdi. Spartakistler Birliği ve ardılı Komünist Parti'nin gerek ideolojik, gerekse örgütsel zayıflığı da devrimin yenilgisinin temel nedenleri arasındaydı. Parti, o günün sayısız zorluklarına karşı Alman işçi sınıfını harekete geçirip yönetebilecek güçte değildi. Berlin ayaklanması sonu felakete varacak bir hataydı, seçimlere katılmayı ve eski sendikalarda kalmayı reddetmek de öyle. Fakat bütün bunlardan önce, devrimin yenilgisinde en belirleyici neden, sağ sosyal demokratların ölçsüz ihaneti ve "lafta devrimci, işte tutucu" merkezciilerin tam da dönüm noktasında onlara verdiği destektir.

Macar Devrimi

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, 1. Dünya Savaşı'nı izleyen büyük devrimci altüst oluş sırasında paramparça oldu. Geriye, imparatorluğun bir zamanlar kapsadığı geniş coğrafyanın sadece küçük bir parçasını oluşturan bugünkü küçük Avusturya Cumhuriyeti kaldı. Devrim temelde ulusal kurtuluşçu nitelikteydi; başlıca ezilen halklar, Polonyalı, Çek, Sloven, Sırp, Karadağlı, Hırvat ve Macarlar imparatorluktan koparak kendi cumhuriyetlerini kurdular. Avusturya'da ise Victor Adler, Karl Renner ve Otto Bauer'in önderliğindeki sayıca güçlü Sosyalist Parti, zayıf bir militanlık sergiledi. Yaygın grevler örgütleyen parti, Mayıs 1919 seçimlerinde burjuva parlamentosunda çoğunluğu elde etmeye çalıştı. Sosyal demokratlar Viyana'da üçte iki çoğunluk sağlarken, ülkenin bütününde muhafazakar partiler öndeydi.

Öte yandan, Macaristan'da ayaklanma burjuva aşamada durmayarak, belirgin bir şekilde sosyalist devrime ilerleme eğilimindeydi. 31 Ekim 1918'de eski rejim, yığınların basıncına dayanamayarak devrildi ve bir burjuva demokrat olan Kont Karolyi, geçici hükümetin başına getirildi. Aynı isim, 16 Kasım'da cumhuriyetin ilanı ile birlikte Cumhurbaşkanı oldu. Ne var ki Karolyi Hükümeti, kaotik siyasi ve ekonomik ortamda yol alabilecek durumda değildi. 21 Mart 1919'da yerini komünistlerin ağırlıkta olduğu, proletarya diktatörlüğünü kurmaya kararlı bir hükümete bırakmak zorunda kaldı. Yeni hükümette önder parti, sosyal demokratlarla komünistlerin birleştiği Macaristan Sosyalist Partisi'yd.

Yeni hükümetin gerçek başkanı olan Dışişleri Bakanı Bela Kun, komünistti. Ünlü ekonomist Eugene Varga ve 25 yıl sonra Macaristan Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin başkanı olacak olan Matthias Rakosi, hükümetin önde gelen üyeleri arasındaydı. Yeni Sovyet iktidarı, yüz yüze kaldığı son derece büyük nesnel güçlükler ve liderlerinin cid-

di siyasi hataları nedeniyle fazla uzun ömürlü olamadı. Müttefik güçlerin doğrudan askeri basıncıyla hükümet çekilmeye zorlandı ve cumhuriyet, Ağustos 1919'da yıkıldı.

Macar Sovyet rejiminin kısa tarihi, hükümet liderlerinin pahalıya patlayan birçok siyasi hatasına tanık oldu. Bunlardan en önemlisi, Sovyet Rusya'nın büyük deneyiminden çıkan derslere rağmen, büyük köylü kitlelerini toprak dağıtarak devrimci mücadeleye çekmeyi başaramamasıydı. Yine, Lenin'in Brest-Litovsk'taki ustaca stratejisini görmezden gelen hükümet, Müttefiklerle barış yapma fırsatını değerlendiremedi ve bunun bedeli ağır oldu. Zayıf hükümetin tamamlayamayacağı bir şekilde, sanayi ve ticareti hazırlıksız ve alelacele kamulaştırmaya girişmesi bir başka hataydı. Ama Lenin'in sert biçimde eleştirdiği en önemli hataları, sosyal demokratlarla ve revizyonistlerle aynı partide birleşmek oldu.

Önderliğin bu feci hatalarının yanı sıra, Alman sosyal demokratlarının tüm Orta Avrupa'da mücadeleyi yaralayan ihaneti, Avusturyalı sosyalistlerin Macaristan'a yardım etmeye yanaşmaması, Macar işçi hareketinin genel zayıflığı, komünist önderliğin deneyimsizliği ve Müttefik devletlerin Macar komünizmini silahlı güçle ezmek için acımasızca saldırması, devrimi olumsuz etkileyen faktörler arasındaydı. Tüm bu olumsuz şartlar göz önüne alındığında, Macar proleter devrimi, en iyi ihtimalle, umutsuz vakaydı.

32. Bölüm

Üçüncü Enternasyonal'in Kuruluşu (1919)

Üçüncü, yani Komünist Enternasyonal Mart 1919'da Moskova'da kurulduğunda, kapitalist dünya bir tükeniş ve kargaşa içindeydi. 1. Dünya Savaşı ve Rus Devrimi sisteme bugün hâlâ etkisinden kurtulamadığı korkunç darbeler indirmişti. Bu iki büyük olay, kapitalizmin genel krizinin, gerileme ve çöküş döneminin, emperyalist dünya savaşları ve proleter devrimler çağının başlangıcını işaretliyordu.

Kapitalizmin genel krizi, kapitalist sistemin tüm iç ve dış çelişkilerinin aşırı derecede şiddetlenmesiyle kendini gösterir. İşçilerin emek ürünleri üzerine işçilerle kapitalistler arasındaki mücadele, farklı kapitalist grupları arasındaki çatışma, kapitalistlerle kentli orta sınıf ve köylülük arasındaki çıkar çelişkileri, kapitalist devletlerin kendi arasında ve sömürge ve yarı sömürge halklara karşı savaşlar ve kapitalist dünyayla sosyalist dünya arasındaki bölünme keskinleşir. Bütün bu çatışmalar ve uzlaşmaz çelişkilerin kökleri kapitalizmin önceki aşamalarına dayanır, fakat bunlar emperyalizm çağında olgunlaşır ve kapitalist yapının sistematik şekilde altını oyan büyük patlamalar düzeyine ulaşır, bir bütün olarak kapitalist sistemin kendisini yıkmaya başlar.

Komünist Enternasyonal (ya da "Komintern", KE) doğduğu sırada kapitalistler, kapitalizmin sonunun yaklaşıyor olduğunu gösteren dünya krizinin başlıca ifadeleri olan Dünya Savaşı ve Rus Devrimi'nden yediği darbelerinin ardından, uluslararası sistemlerini yeniden toparlama çabasındaydı. Kapitalist devlet adamları Haziran 1919'da Almanya ile imzalanacak Versay Antlaşması'nın çerçevesini çizmekle meşguldü. Kapitalizmin "ganimetler muzafferindir" ilkesine dayanan bu zorba antlaşma, Almanya'nın deniz aşırı sömürgeleriyle Avrupa'daki topraklarının önemli bir bölümünü elinden alıyor ve muazzam savaş tazminatlarıyla belini büküyordu. Böylece Versay Antlaşması 2. Dünya Savaşı'na giden yolu da açıyordu.

Muzaffer güçler, dünyanın emperyalist yeniden paylaşımını uygulamaya geçirmek için Milletler Cemiyeti'ni kurdular. İngiltere ve Fransa kuruma içeriden patronluk ediyor, Cemiyet'e katılmayıp hareket özgürlüğünü koruyan Amerika Birleşik Devletleri ise dünya hakimiyeti arayışını örgütün dışından yaptığı manevralarla sürdürüyordu. Komünistler başından beri Versay Antlaşması'nı lanetlerken Lenin, Prusyalı Junkerleri

Brest-Litovsk antlaşmasından bile daha vahşi ve gerici olmakla suçluyordu⁴²³. Her iki tarafın sosyal demokratları ise, bir yandan antlaşmanın ağırlığından şikayet ederken, genel olarak antlaşma hükümlerinin yerine getirilmesi yönünde bir politika benimse-diler.

İkinci Enternasyonal'in canlandırılması

Kapitalizm, 1. Dünya Savaşı ve Rus Devrimi darbelerinin ardından gücünü tekrar to-parlama çabası doğrultusunda İkinci Enternasyonal'in cesedini mezarından çıkarılıp, Şubat 1919'da Bern'de düzenlenen bir sosyalist konferansla yeniden diriltti. Savaş sonrası İkinci Enternasyonal, patronlarla yakın işbirliği halinde, alabildiğine gerici bir görev üstlenerek, gelişen proleter devrimi bastırma amacıyla, çok daha açık şekilde kapitalizm yanlısı bir örgüt haline geldi.

Bern'de 26 ülkeden 102 delege bulunuyordu. Rusya, İtalya, İsviçre, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan, Finlandiya, Letonya ve Polonya'dan sol partilerin yanı sıra, Gençlik Enternasyonal ve Uluslararası Kadın Sekreteryası da konferansa devrimci nedenlerle katılmamıştı. Aşırı şovenist Belçika Partisi, "savaşta düşmanları" olan partilerle aynı konferansta bulunmayı reddetmiş⁴²⁴, AFL de aynı burjuva yaklaşımla daveti geri çevir-mişti.

Versay Konferansı'ndaki kapitalist devlet adamları gibi, Bern'deki "sosyalist devlet adamları" da savaştan kimin suçlu olduğu sorusu üzerine birbirine girdi. Bu, gündem-deki ilk ve esas konuydu ve iki gün boyunca tartışıldı. Hiç kimse hain sosyal demokrat liderleri suçlamadığı gibi, bunu yerine tıpkı patronların Paris'te yaptığı gibi, savaştan yenik çıkan Almanlar tecrit edildi. Yine de, Kayzer rejimini devirmeleri göz önüne alın-a-rak, sonunda "affedildiler." *"Alman sosyal demokratları, tüm güçlerini savaşın darma-dağın ettiği dünyanın yeniden inşasına katkıda bulunmaya ve Milletler Cemiyeti'nde sosyalizm için mücadele etmeye hasretme kararlılığını eylemle ortaya koymuştur."*⁴²⁵ Bu bir yalandan ibaretti, zira sosyalizm kavgası ne o zaman, ne de daha sonrasında Alman liderlerinin niyetleri arasında oldu. Alman kautskicileri ise sağ kanadın savaş ve Luxemburg ile Liebknecht'in katledilmesi suçlarını aklama gayretindeydi.

Bern'de Rus Devrimi'nin değerlendirilmesi konusu resmen ilerideki bir toplantıya bırakıldıysa da, Dutt'ın belirttiği gibi, *"konferansın genel havası (Rus Devrimi'ni) mah-kum etme yönündeydi."*⁴²⁶ Önde gelen İsveçli sosyal demokratlardan Branting'in prole-tarya diktatörlüğünü ilke olarak reddeden, burjuva demokrasisini savunan revizyonist tasarısı kabul edildi⁴²⁷. Bu, giderek kapitalistlerinkini de geride bırakan on yıllık uzun anti-sovyetik propaganda kampanyasının resmi başlangıcı oldu.

Bern Konferansı'nın geri kalanı Milletler Cemiyeti, Cemiyet'in bir uluslararası emek bildirisi çıkarması ve ulusların kendi kaderini tayin hakkı ile ilgiliydi. Öte yandan, bu hak *"Milletler Cemiyeti'nin korumasına"* bırakılan sömürge halklarını kapsamıyor-

du. Baştan sona konferansın hakimiyetini elinde tutan sağ kanat, sonraki konferansın hazırlıklarını yapmak üzere her partiden ikişer üyeden oluşan, revizyonist Branting, Henderson ve Huysmans'ın yürütmesini oluşturduğu bir daimi komisyon kurdu.

Üçüncü Enternasyonal'e çağrı

24 Ocak 1919'da, Paris Barış Konferansı toplanırken, Bern Sosyalist Konferansı ise toplanmak üzereyken Moskova'da toplanan Rusya, Polonya, Macaristan, Almanya, Avusturya, Letonya ve Finlandiya partileri ile Balkan Devrimci Sosyalist Federasyonu'nun delegeleri ve Amerikan Sosyalist İşçi Partisi'nin gayri resmi delegesi Reinstein, Rusya Komünist Partisi'ne Üçüncü, yani Komünist Enternasyonal'i kurmak için bir dünya kongresi çağrısında bulundu. Kongre daveti, dünyanın her yerinden 39 sol parti, sendika ve gruba gönderildi.

Bir temel ilkeler ve eylem programı özelliği taşıyan ve "*Almanya'daki Spartakistler Birliği ve Rusya'daki Komünist Parti (Bolşevik) programlarına uygun olarak*" hazırlanan kongre çağrısı, on beş maddeden oluşuyordu. Bu maddelerde iktidarın devrimci yoldan ele geçirilmesi, proletarya diktatörlüğünün kurulması, burjuvazinin silahlılandırılıp proletaryanın silahlandırılması, üretim araçlarında özel mülkiyetin baskılanıp bunların proleter devlete aktarılması, sağ ve merkez eğilimlerin rolünün marksist karakterizasyonu ve Komünist Enternasyonal olarak adlandırılacak yeni bir dünya örgütünün kurulması ifade ediliyordu⁴²⁸.

Çağrı, son derece kritik bir anda yayımlanmıştı. Rusya'da işçi ve köylüler Sovyet iktidarı altında, eli kanlı yerli karşı-devrime ve savaşın galibi emperyalist Müttefiklerin silahlı müdahalesine karşı siyasi bir ölüm kalım mücadelesi veriyordu. Korkunç savaş daha yeni sona ermişti. Devrimci dalga Almanya, Avusturya, Macaristan, İtalya ve Balkanlar'da yükselişteydi; İngiltere, Fransa ve diğer Kıta Avrupası ülkelerinde yaygın kitlesel grevler geliyordu. Savaşın getirdiği sıkıntılardan en az etkilenen ABD'de bile, savaş sonrası devrimci krizin yankıları 1919-22 yıllarındaki benzersiz grev hareketinde kendini gösterecekti. İnsanlığa karşı işlediği 1. Dünya Savaşı canavarlığının ardından dünya kapitalist sistemi, batı dünyasında ayaklanan proleter kitlelerin basıncı altında sarsılıyordu.

Doğmakta olan Komünist Enternasyonal, kökleri Marx ve Engels'e kadar giden uzun bir sol kitlesel gelişme sürecinin ürünüydü. Daha yakın arka planında ise 1903'te Rus partisinde bolşevik grubun kurulması, savaştan önce bu ülkede ve İkinci Enternasyonal'de menşevik revizyonistlere ve kautskici merkezcilere karşı verilen uzun mücadeleler, sol Zimmerwald hareketinde savaşa karşı sert mücadele, Rus Devrimi'nin büyük zaferleri ve Almanya ve diğer ülkelerde süren devrimci mücadeleler yer alıyordu. Tüm bu devrimci sürecin hem teoride, hem de pratikteki önderi Lenin'di. Lenin'in uzun zamandır mücadelesini verdiği devrimci Enternasyonal, nihayet gerçeğe dönüşüyordu.

Moskova Kongresi

Komünist Enternasyonal'in kuruluş kongresi 2-6 Mart 1919'da yapıldı. Kongrede 19 parti ve grup temsil edilirken, birkaç delege de düşmanca davranan hükümetler tarafından yolda tutuklanmıştı. Açıklanan delege listesi ve oy sayıları şöyleydi: Ermenistan (KP) 1, Avusturya (KP) 3, Estonya (KP) 1, Finlandiya (KP) 3, Almanya (KP) 5, Macaristan (KP) 3, Letonya (KP) 1, Litvanya (KP) 1, Polonya (KP) 3, Rusya (KP) 5, Ukrayna (KP) 3, Norveç (Sosyal Demokrat İşçi Partisi) 3, İsveç (Sol Sosyalist Parti) 3, Balkan Devrimci Sosyalist Federasyonu 3, Rusya'daki Alman Kolonileri (KP) 1, Rusya'daki Doğu Halkları 1, Sol Zimmerwaldcılar 5, İsviçre (gayriresmi Sosyal Demokrat Parti) 3, ABD (gayriresmi Sosyalist İşçi Partisi) 5. Ayrıca, Hollanda, Yugoslavya, Kore, İran, İsviçre, Türkistan, Türkiye, ABD, Azerbaycan, Bulgaristan, Çin, Çekoslovakya, Fransa, Gürcistan ve İngiltere'den bağımsız gözlemciler de vardı⁴²⁹.

Kongrenin gündemi şöyleydi: (1) Raporların sunulması; (2) Komünist Enternasyonal Programı; (3) burjuva demokrasisi ve proletarya diktatörlüğü; (4) sosyalist partilere ve Bern Konferansı'na karşı tavır; (5) uluslararası durum ve Müttefiklerin politikası; (6) komitelerin seçimi ve örgütlenme.

Lenin toplantıyı şu kısa konuşmayla açtı:

"Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin isteği üzerine, Birinci Uluslararası Komünist Kongresi'ni açıyorum. Öncelikle, hepinizi Üçüncü Enternasyonal'in en iyi temsilcileri, Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'un anısına saygı duruşuna davet ediyorum (herkes ayağa kalkar).

Yoldaşlar! Toplantımız dünyada büyük bir tarihsel öneme sahiptir. Bu toplantı, burjuva demokrasinin bütün sanrılarının çöktüğünü göstermektedir. Sadece Rusya'da değil, Avrupa'nın daha gelişmiş kapitalist ülkelerinde de, örneğin Almanya'da, iç savaş bir gerçek haline gelmiştir.

Burjuvazi, proletaryanın büyüyen devrimci hareketi karşısında çılgınca bir korkuya kapılmıştır. Emperyalist savaşla birlikte olayların gelişim seyrinin kaçınılmaz şekilde proletaryanın devrimci hareketini kolaylaştırdığı göz önüne alındığında, uluslararası dünya devriminin bütün ülkelerde başlamakta ve ilerlemekte olduğu tartışmasızdır.

Halklar, şu anda verilmekte olan mücadelenin büyüklüğü ve önemini fark ediyor. Gereken tek şey, proletaryanın egemenliğini hayata geçireceği pratik formu bulmaktır. Bu form, Sovyet sistemiyle proletarya diktatörlüğüdür. Proletarya diktatörlüğü! Bu, bugüne dek kitleler için anlamsız bir sözden başka bir şey değildi. Sovyet sisteminin bütün dünyaya yayılması sayesinde bu söz, tüm modern dillere tercüme edilmiştir. Diktatörlüğün pratik formu işçi yığınları tarafından bulunmuştur. Rusya'da Sovyet iktidarı sayesinde, Almanya'da Spartakistler sayesinde ve diğer ülkelerdeki benzer örgütler, mesela İngiltere'deki sendika temsilcisi komiteleri sayesinde işçi yığınları için kavranabilir hale gelmiştir. Bütün bunlar, proletarya diktatörlüğünün devrimci formunun

bulunduğunu, proletaryanın artık egemenliğini hayata geçirebilecek konumda olduğunu göstermektedir.

Yoldaşlar! Rusya'daki olayların ardından, Almanya'da Ocak ayındaki mücadelelerin ardından, proletarya hareketinin en son biçiminin diğer ülkelerde hayata geçmekte ve başat hale gelmekte olduğunu özellikle vurgulamak gerekir. Mesela bugün, anti-sosyalist bir gazetede, Birmingham İşçi Vekilleri Sovyeti'ne davette bulunan İngiliz hükümetinin, Sovyet'i ekonomik bir örgüt olarak tanımaya hazır olduğunu kaydeden bir haber okudum. Sovyet sistemi sadece geri Rusya'da değil, Avrupa'nın en gelişmiş ülkesi Almanya'da ve en eski kapitalist ülke İngiltere'de de muzaffer olmuştur. Varsın burjuvazi saldırılarını sürdürsün, varsın işçileri biner biner katletmeye devam etsin, zafer bizim olacak; dünya Komünist Devriminin zaferi kesindir."⁴³⁰

Kongrenin programı

Yeni dünya örgütü, kesin olarak eski Birinci Enternasyonal'in devamıydı. Gerçekten de, bu paha biçilmez geleneği adıyla bile resmen sürdürüyordu. Komintern tüzüğünün 2. maddesi şöyleydi: "Yeni Uluslararası İşçi Derneği, 'Komünist Enternasyonal' adını alır."

Kongre, iki ana siyasi belge ortaya koydu. Bunlardan ilki, esasen Lenin tarafından yazılan, 1928'deki altıncı kongreye kadar Komintern programı işlevi gören belge, ikincisiyse Lenin'in proletarya diktatörlüğü sorunu üzerine genel tezleriydi.

Marx ve Engels'in temel öncüllerine dayanan programatik karar, genel olarak Lenin'in son on beş yılda yazdıklarıyla; revizyonizme karşı ve emperyalist savaş analizleri, sağ ve merkezci sosyal demokratlara yönelik ihanet suçlaması ve özellikle büyük eserleri, *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* ve *Devlet ve Devrim* kitaplarıyla aynı çizgideydi⁴³¹.

"Yeni çağ başladı!" diyordu manifesto. "Kapitalizmin çöküşünün, kendi içinden dağılmasının çağı. Proleter komünist devrim çağı; diğer ülkelerde yükselen devrimci kaynaşma, sömürgelerde ayaklanmalar, egemen sınıfların halkların kaderini kontrol etme gücünü tamamen yitirmesi (...) İşte dünyada bugünkü durumun resmi budur." Program, gidilecek yolu siyasi iktidarın proletarya tarafından fethedilmesi, Sovyetler üzerinden proletarya diktatörlüğünün kurulması, burjuvazinin mülksüzleştirilip üretimin sosyalizasyonu ve "sınıfsız bir komünist refah toplumuna" ilerleme şeklinde öngörüyordu. "Devrimci çağ proletaryayı, tüm enerjisini yoğunlaştıracak mücadele araçlarını, yani kitle eylemini ve onun mantıksal sonucu olan devlet aygıtıyla açık savaş biçiminde doğrudan çatışmayı devreye sokmaya zorlar. Burjuva parlamentarizmin devrimci kullanımı gibi tüm diğer yöntemler sadece tali bir önem taşıyacaktır (...) Bütün ülkelerin proleterleri! Emperyalist barbarlığa, monarşiye, ayrıcalıklı sınıflara, burjuva devlete ve burjuva mülkiyete karşı, toplumsal ve ulusal baskının her biçimine karşı bu kavgada; **Birleşin!**"

Lenin'in proletarya diktatörlüğü üzerine tezleri, esaslı ve detaylı bir teori ve eylem bildirgesiydi. Kapitalist demokrasinin gerçek demokrasi olduğunu ileri süren burjuva unsurları ve sosyal demokratları mahkum eden Lenin, bunun karşısına Sovyetlerin hakiki demokrasisini çıkarıyordu. Yanı sıra kendileri kanlı devrimler ve sınıf diktatörlüğüyle siyasi iktidara geldiği halde, proletarya diktatörlüğünden dehşete düştüğünü söyleyen ikiye bölünmüş burjuva kesimlere de saldırıyordu: *"Tarih, bir ezilen sınıfın bir diktatörlük dönemi, yani iktidarı fethetme dönemi yaşamaksızın iktidara gelmediğini ve gelebileceğini göstermektedir."* Fakat bu Sovyet diktatörlüğü, bütün diğerlerinden farklı olarak, küçük bir sömürücü azınlığın refahı için değil, halkın büyük çoğunluğunun çıkarı doğrultusunda hayata geçiriliyordu.

Birinci Enternasyonal'deki başlıca ulusal işçi hareketleri Fransız ve İngiliz hareketleriydi, İkinci Enternasyonal'de ise Alman hareketi başı çekiyordu; fakat şimdi Ruslar, Üçüncü Enternasyonal'de öncü durumdaydı. Lenin kongrede, Rus Devrimi'nin ve yeni Enternasyonal'de Rusya Komünist Partisi'nin öncü rolünü ortaya koyduğu gibi, nasıl olup da Rusya gibi geri bir ülkenin dünya işçi hareketine önderlik edebildiği üzerinde durdu. Bunu nedeni, Rus burjuva devriminin proleter devrime ilerlemesinin yarattığı güçlü etkiydi. Engels ve Kautsky (marksist olduğu zamanlar) uzun süre önce bu ihtimali öngörmüşlerdi. SSCB'nin yeni büyük ortağı Çin Halk Cumhuriyeti'yle birlikte demokratik, barışsever dünya sosyalist kampının lideri, büyük bir sanayileşmiş sosyalist ülke haline geldiği günümüzde Sovyetler Birliği'nin ileri öncü rolü devam etmektedir.

Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşu

Kongre, yeni Enternasyonal'in örgütsel olarak kuruluşuna geçti. Bu yönde bir ön adım olarak, sol Zimmerwald hareketi resmen tasfiye edildi. Karara göre, *"Zimmerwald birliği ya da koalisyonu ömrünü doldurmuş, içerdiği gerçekten devrimci ne varsa, Komünist Enternasyonal'e geçmiştir."* Öte yandan, *"Bern Konferansı'nın gösterdiği gibi, bugün merkezci unsurlar, devrimci proletaryaya karşı savaşta sosyal-yurtseverlere katılmaktadır."*⁴³²

Komünist Enternasyonal'i oluşturmaya hemen başlayıp başlamama konusunda bazı tartışmalar yaşandı. Alman Komünist Partisi delegesi Eberlein, konunun ertelenmesi yönünde oy kullandı. Bu durum, Alman (ve diğer) sol çevrelerin, revizyonistlerin Dünya Savaşı'nı desteklemekle ve Rus Devrimi'ne açıkça düşmanlık sergilemekle dünya işçi hareketini derinlemesine bölmüş olduğunu net olarak anlamayı hâlâ başaramadığını gösteriyordu. Ancak Lenin, Enternasyonal'in bu toplantıda kurulması konusunda ısrarlıydı, öyle de oldu.

Yeni Enternasyonal'in örgütsel yapısıyla ilgili sadece geçici adımlar atıldı, kesin bir tüzük hazırlama göreviyse bir sonraki tam katılımlı kongreye bırakıldı. Geçici bir düzenleme olarak, her partiden birer üyeden oluşan bir Yürütme Komitesi seçildi, bu

organ da Rakovski, Lenin, Zinovyev, Trotskiy ve Platten'den oluşan beş kişilik bir Büro seçti. Yürütme Komitesi Rusya, Almanya, Alman-Avusturya ve İsviçre partilerinin temsilcilerinden oluşuyor, İsveç, Balkan Federasyonu ve Amerikan SLP komitede yer almıyordu. Gregori Zinovyev Başkan, Angelica Balabanoff sekreter olarak seçildi. Böylece, ilerleyen yıllarda fırtınalı dünyada muazzam bir rol oynayacak Komünist Enternasyonal doğmuş oldu.

33. Bölüm

Devrimci Perspektif: İkinci Kongre (1920)

Komintern'in ikinci kongresi 17 Temmuz-7 Ağustos 1920 tarihleri arasında Moskova'da yapıldı. Mart 1919'daki birinci kongreden bu yana devrim dalgası Orta ve Doğu Avrupa'da yükselmişti. Noske hükümetinin terörüne rağmen Alman işçi sınıfı yeniden ayağa kalkmış, tehlikeli Kapp darbesini alt etmişti (Bkz: 35. Bölüm). Birinci KE kongresinden iki hafta sonra Macaristan Sovyet Cumhuriyeti doğmuştu, Sovyet Rusya Kızıl Ordusu, Sosyalist Cumhuriyeti, Polonya ordusu da dahil olmak üzere tüm silahlı düşmanlarından süratle temizlemekteydi. Dünya burjuvazisi devrim ihtimali karşısında korkuya kapılmıştı. Albay House, ABD Başkanı Wilson'a şöyle diyordu: *"Bolşevizm her yerde ilerliyor. Macaristan düştü. Kapağı açık bir barut deposunun üzerinde oturuyoruz, her an bir kıvılcımla havaya uçabiliriz."*⁴³³

Bu devrimci durumun ortasında Komünist Enternasyonal'in kurulması dünya işçi hareketini derinden etkiledi. Dünyanın her yerinde marksist hareketin tabanı büyük bir heyecanla sarsıldı ve birçok parti, yüzünü devrimci Enternasyonal'e çevirdi. Giderek, Lenin dünya işçilerinin en büyük önderi olarak görülmeye başlandı. Mart 1919 ile Mart 1920 arasında, sırasıyla İtalya, Norveç, Bulgaristan, Yunanistan, İsveç, Macaristan komünist partileri, Hollanda, İsviçre, ABD, İngiltere, İspanya, Fransa sosyalist partileriyle İspanya ve İtalya genel işçi sendikaları federasyonları Komintern'i benimsediğini ya da desteklediğini ilan etti⁴³⁴. Sola yöneldikçe, bu parti ve sendikalarda zaman zaman bölünmeler de gündeme geldi. 1920 sonbaharında KE ikinci kongresini topladığında 35 ülkeden 42 seksiyon temsil ediliyordu⁴³⁵.

Gerçekten de, Komintern'e bir tür "akın" yaşanıyordu. Sadece hakiki devrimci savaşçılar değil, sola kayan kitle hareketinin sürüklediği birçok güvenilmez oportünist unsur da KE üyeliği için başvuruyordu. Lenin, merkezci oportünistler arasında Komintern'e katılmanın "moda olduğunu" söylüyordu.

Genç Komünist Enternasyonal'in kuruluşu

İki kongre arasında devrimci güçleri toplamaya yönelik önemli bir adım da Kasım 1919'da Genç Komünist Enternasyonal'in (GKE) kurulması oldu. 14 ülkeden 29 dele-

genin katıldığı kongre, Berlin’de illegal şartlarda gerçekleştirildi. Program, Komünist Enternasyonal’in genel çizgisine uygun olarak fakat gençliğin çalışma ve hayat şartları, militarizm ve eğitimle ilgili talepleri özel olarak vurgulanarak hazırlandı. GKE resmen bağımsız bir örgüt olmakla birlikte, KE ile yakın ilişki sürdürüyor, iki örgüt birbirinin yürütme organlarına temsilci gönderiyordu⁴³⁶. Genç Enternasyonal’in lideri, bu dönemde komünist harekete sızan pek çok oportünistten biri olan Willi Munzenberg’di.

Marksist gençlik hareketi ilk olarak 1890’larda çeşitli Batı Avrupa ülkelerinde spor kulüpleri ve dostluk dernekleri biçiminde ortaya çıkmıştı. İkinci Enternasyonal liderleri önceleri hareketle pek ilgilenmediyse de, gençlik nihayet 1907’de Stuttgart Kongresi’nde bir uluslararası sekreteryaya oluşturmayı başardı (Bkz: 24. Bölüm). Bu tarihten sonra düzenli olarak toplanan sekreteryaya, 1914’te 15 örgüt ve 170 bin üyeye sahipti. Karl Liebknecht, hareketin kurucularından biriydi.

1. Dünya Savaşı başlayınca resmi gençlik liderlerinin çoğu (Deman, Dannenberg, Frank vd.) İkinci Enternasyonal önderliğinin peşi sıra savaşı destekledi⁴³⁷. Ne var ki gençlik kitleleri bu çizgiye hızla tepki göstererek, güçlerini savaşa karşı mücadelede birleştirdi. Nisan 1915’teki Bern Gençlik Konferansı (Bkz: 27. Bölüm), savaşa karşı ilk örgütlü hareketlerden biri olmuştu. 3 Ekim 1915’te Uluslararası Gençlik Günü düzenlendi. Bununla birlikte, konferansın savaş karşıtı kararı pasifist çizgideydi. Rus gençliği konferansta Lenin’in emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi politikasını kabul ettirmeye çalıştıysa da, başarılı olamadı. Bern Konferansı’ndan sonra Uluslararası Sekreteryaya, Lenin’in de yazdığı *The International of Youth* (Gençliğin Enternasyonal) dergisini yayımladı.

Savaş ve onu izleyen büyük devrimci mücadeleler boyunca gençlik her cephede aktifti. Alman ve Macar devrimlerinde en iyi savaşçıları çıkaran gençlik pek çok şehit verdi. Ancak özellikle Sovyet Rusya’da gençlik, Komsomollar, en belirleyici rolü oynadı. İç savaşta dövüşen gençler, savaşın mahvettiği ülke ekonomisini yeniden inşa etme çalışmasında da göreve hazırды. 1920 başında Sovyet Genç Komünist Birliği 400 bin üyeye sahipti⁴³⁸. Başından itibaren komünist politika, gençlik örgütünü savaş öncesi İkinci Enternasyonal’de olduğu gibi bir iskelet yapı değil, geniş bir kitle hareketi biçiminde inşa etmekte. 1921’de Spor Enternasyonal kuruldu. Lenin, gençlik çalışmalarıyla yakından ilgileniyordu⁴³⁹.

İkinci kongrenin programı

Komintern ikinci kongresinde ana raporu sunan Lenin, savaş sonrası durumun parlak bir analiziyle Komünist Enternasyonal’in temel görevlerini özetledi. Savaşın ardından kapitalist güçlerin içine düştüğü kaosu resmederek emperyalist ülkelerin, özellikle de ABD’nin kontrolü tekrar ele geçirmeye ve genişletmeye çalıştığını kaydetti. Bir bütün olarak durumu şöyle değerlendiriyordu: “Bütün dünyada burjuva düzen, büyük

bir devrimci kriz yaşamaktadır. Devrimci partiler şimdi, yeterince akıllı ve örgütlü olduklarını, sömürülen yığınlarla yeterli ilişkiye sahip, bu krizi başarılı ve muazzaf bir devrime dönüştürecek kadar kararlı ve becerikli olduklarını pratik eylemleriyle 'kanıtlamak' zorundadır."⁴⁴⁰ Lenin elbette başta Avrupalı işçilere sesleniyordu zira kapitalizm Almanya'da ve birkaç Orta Avrupa ülkesinde yıkıldığı takdirde, dünya çapında bir devrimci durumun doğacağı tartışmasızdı.

Lenin raporunda, Avrupa'da yaygın bir proleter devrimin önündeki en büyük engel olarak, oportünist sosyal demokrasiyi işaret ediyordu: *"Pratik gösteriyor ki, işçi sınıfı hareketinde etkin olan oportünist eğilim mensupları, burjuvazinin kendisinden daha iyi burjuvazi savunucusudur. Onlar işçi sınıfının önderliğinde bulunmasaydı, burjuvazi iktidarda kalamazdı. Bu gerçek sadece Rusya'da Kerenski rejiminin tarihiyle değil, yanı sıra Almanya'da sosyal demokrat hükümetin liderliğindeki demokratik cumhuriyetle kanıtlanmıştır; Albert Thomas'ın (Fransız) burjuvazisine karşı tutumuyla kanıtlanmıştır. İngiltere ve ABD'deki benzer deneyimlerle de kanıtlanmıştır.*"⁴⁴¹

Lenin'in raporundaki çizgiyi izleyen kongre, Komintern'e ve bağlı pratiklere yüz yüze oldukları yaygın devrimci durumla başa çıkabilecekleri donanımı sağlama amacı taşıyan bir dizi pratik siyasi ve örgütsel önlem ortaya koydu. Ele alınan konulardan bazıları şöyleydi: Proletarya diktatörlüğünün belli başlı bütün yönleriyle esaslı bir tahlili, Sovyetler'in ne zaman ve nasıl kurulacağı sorunu, parlamentarizm ve siyasi eylem meselesiyle ilgili önemli taktik sorunlar, devrim öncesinde, sırasında ve sonrasında proletaryanın köylülükle ilişkisi, komünistlerin sendikalara ve işyeri komitelerine karşı tavrı, gençlik ve kadınlar üzerine tezler, ulusal sorun ve sömürgeler sorunu, sosyal demokrasinin hain rolü, komünist partiler için üyelik şartları, Lenin'in partisinin devrimci rolü⁴⁴².

Komintern'in şekillenme döneminde toplanan bu kongrenin bazı belgeleri, dünya marksist hareketinin en önemli eserleri arasına girdi. Bu bakımdan özellikle *Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu Üzerine Tezler* ve *Komünist Enternasyonal'e Kabul Şartları* ile Lenin'in *'Sol' Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı* kitabı sayılabilir. İkinci Kongre, Komintern'in en önemli kongrelerinden biridir.

'Sol' komünizm

Lenin, ünlü *"Sol" Komünizm* broşürünü Nisan 1920'de, ikinci kongreden yaklaşık üç ay önce, Komintern saflarındaki ultra-solcuların hatalarıyla mücadele etmek amacıyla yazdı. En büyük tehlikeyi sağda gören Lenin, bununla birlikte, partinin gücünü ve bütünlüğünü korumak için, bolşeviklerden daha "devrimci" olma gayretindeki "sol" laf ebelerine karşı da mücadele etti; zira uzun vadede gerek sağ, gerekse "sol" oportünizm proletaryanın mücadelesini felce uğratiyordu. Lenin'in marksizm-leninizm'in klasiklerinden biri haline gelen eseri, KE İkinci Kongresi'nde ve hatta Enternasyonal'in bütün

tarihi boyunca çok önemli bir rol oynadı.

“Sol” sekreterlik, devrime kestirmeden ulaşmaya çalışmak, proletaryayı harekete geçirme ve ona önderlik etmeye dair temel sorunların üzerinden atlamaya çalışmak demektir. Lenin eserinde, parlamentoya ve seçimlere katılmayı reddetmek, muhafazakar sendikalarda bulunmayı kabul etmemek, genel olarak siyasi sorunlara ve örgütlenmelere karşı katı, esnemez bir tavır, ilkesel olarak illegalizm ve parti çalışmasında bütün legal imkanlardan yararlanmama vb. birçok “solcu” zaafa değinir.

Rus Devrimi öncesinde Fransız, İtalyan ve İspanyol anarko-sendikalizminin siyaset karşıtlığında, Amerikan IWW’nin ikili sendikacılığında, ABD Sosyalist İşçi Partisi’nin “acil taleplere hayır” tavrında ve anarşistlerin işçi sınıfının kitle hareketlerinden genel olarak uzak durma yaklaşımında görüldüğü gibi, işçi hareketinde pek çok “sol” sapma ögesi mevcuttu. Birinci Enternasyonal döneminde ise “solculuk”, bakunincilik biçimde başat sapmaydı. Rus Devrimi’nin gelişimi ve Avrupa’da savaşı izleyen devrimci durum, bu “solcu” eğilimlerin yoğunlaşmasına neden oldu. Rus partisi dahil az ya da çok tüm partiler bu sapmadan etkilendi. ABD’de, yeraltında var oldukları yaklaşık iki yıl boyunca iki komünist partisi de programında hiçbir asgari talebe yer vermedi; Britanya komünist hareketi de benzer şekilde “solculuğa” batmıştı; ikinci kongrede temsil edilen başka bazı partilerde de (İtalya’da Bordiga grubu, Almanya’da Komünist İşçi Partisi, Hollanda’da “sollar” vd.) “solcu” politikalar üzerine ciddi bölünmeler yaşanıyordu.

İlkede sağlamlık ve taktiklerde esneklik ustası Lenin, bu devrimci laf ebeliği çemberini topa tuttu. Kitabında burjuva parlamentosundan yığınlara ulaşmak için bir forum olarak yararlanma zorunluluğunu ortaya koydu. Birçok örnekle birlikte, “uzlaşmaz” solcuların (Trotskiy, Buharin vd.) Brest-Litovsk’taki ağır ateşkes antlaşmasını imzalamayı reddedip sözde “devrimci” bir katı tutum benimseyerek, yeni Sovyet Cumhuriyeti’ni nasıl mahvolmanın eşiğine getirdiklerini gösterdi. Britanyalı sekter komünistleri sert bir dille eleştiren Lenin, seçimlerde İşçi Partisi’yle işbirliği politikası benimsemeleri gerektiğini belirtti. Bu, daha sonra Komünist Enternasyonal’in temel taktik çizgisi haline gelecek olan geniş birleşik cephe programının özeti idi.

Lenin, ister komünist partilerden, isterse dışarıdan gelsin, bolşevizmin sadece Rusya’ya özgü olduğu anlayışına cepheden karşı çıktı. Sosyalizmin yolu, önemli özgünlüklere rağmen her ülkede özünde aynıydı.

Lenin, özellikle muhafazakar kitle sendikalarında çalışmayı reddedip, ABD’de IWW’nin son 15 yıldır yaptığı gibi, yeni ve “mükemmel” ikili sendikalar kurmakta ısrar ederek işçi hareketine sonsuz zarar veren “solculara” çattı: “*Gompers, Henderson, Jouhaux ve Legien gibilerinin, gerici sendikalardan ayrılmayı savunan, buralarda çalışmayı reddeden, Alman ‘ilkesel muhalefeti’ (tanrı bizi böyle ‘ilkelere’ korusun) gibi ya da Amerikan Dünya Sanayi İşçileri (IWW) sendikasyndakiler gibi ‘sol’ devrimcilere minnettar olduğundan şüphe yoktur.*”⁴⁴³ Bu türden “sol” politikalar, kitle sendikalarını

gerici sendika liderlerine terk etmek anlamına geliyordu.

Lenin'in önceden gördüğü gibi, "sol" sapmanın en kaba biçimleri ("uzlaşma yok" sloganı, acil taleplere, seçimlere katılmaya, muhafazakar sendikalarda çalışmaya karşı çıkmak vb.) başta Lenin'in kitabı sayesinde kısa süre sonra tasfiye edildi. Bununla birlikte, "sol" sekterizmin daha ince biçimleri, daha çok kitlesel sınıf mücadelesinin her evresine enerjik bir şekilde katılmaktan geri durmak biçiminde günümüzde de kapitalist dünyadaki pek çok komünist partisi için sürekli mücadele edilmesi gereken ciddi bir handikap olarak varlığını sürdürmektedir.

'Yirmi bir madde'

İkinci Kongrenin bir diğer önemli belgesi de, o zamanlar Komintern'e koşan merkezci-leri örgütten uzak tutmak üzere kaleme alınan 21 maddelik *Komünist Enternasyonal'e Kabul Şartları*⁴⁴⁴ idi. Bu tür merkezci gruplardan Büyük Britanya Bağımsız İşçi Partisi, İtalyan Sosyalist Partisi ve İsveç Sol Sosyal Demokrat Partisi kongrede temsil ediliyordu. Lenin, bu tür unsurların devrimci harekete yönelik en büyük tehlike olduğunu belirtiyordu; işçiler Almanya ve Macaristan'da bunu acı deneyimlerle öğrenmişti. *Kabul Şartları* sol ile merkez arasındaki ayrımın uzun zamandır ihtiyaç duyulan net bir tarifini yapıyordu. Verili şartlarda merkezle sadece işbirliği yapılabilirdi; merkezci-leri devrimci partilere alıp yönetici konumlara getirmekse başka bir şeydi.

Lenin'in kaleme aldığı *21 Madde*, leninist *yeni tipte bir partinin* temellerini ortaya koyuyordu. Kısaca özetlenecek olursa, maddelerde şunlar öngörüyordu: Parti basınının tümüyle parti denetiminde olması ve enerjik bir propaganda yürütülmesi, reformistlerin partinin kilit konumlarından uzaklaştırılması, parti aygıtının her şart altında varlığını sürdürmesi, köylüler arasında komünist faaliyet yürütülmesi, "sosyal yurtseverlik"ten ve reformizmden kopmak, kendi ülkesinin emperyalizmini mahkum etmek, muhafazakar sendikalarda çalışılması, Amsterdam sendika enternasyonaline karşı mücadele edilmesi, parlamento grupları üzerinde sıkı parti denetimi, örgütlenmede demokratik merkezîyetçilik, parti üyeliklerinin periyodik olarak yenilenmesi, Sovyetler Birliği'ni emperyalist saldırılara karşı savunmak, tüm KE kararlarına uymayı kabul etmek, bir komünist parti programı hazırlamak, partilerin "komünist" ismini alması, parti basınında KE materyalini yayımlamak. Bundan böyle, partiler 21 maddedeki şartları göz önüne alarak hareket edecek, yönetici komiteler bu yeni temel üzerinde yeniden örgütlenecek ve 21 maddeyi kabul etmeyen liderler ihraç edilecekti. Turati, Mogdigliani, Kautsky, Hillquit, Longuet ve MacDonald gibi merkezci oportünistler, "şartlar" metninde özellikle dışlanmıştı.

21 Madde ile Lenin, kararsızların ve oportünistlerin iddialarının aksine bolşevizmin sadece Rusya'ya özgü bir şey olmadığını, ulusal özgünlükler dikkate alınarak her ülkeye uygulanabileceğini tekrarlıyordu. Bolşevizmin sadece Rusya'ya özgü olduğu, başka

yerlerde uygulanamayacağı iddiasıyla geçersizleştirilmesi, Komünist Enternasyonal'in ilk yıllarında uğraşmak zorunda kaldığı en inatçı oportünist itirazlardan biriydi.

Başta merkeze ve sağa indirilen bir darbe olan *21 Madde*, “o sırada mevcut devrimci durum şartlarında komünist hareketin çalışma ilkelerini gerek ulusal, gerekse uluslararası ölçekte ortaya koyuyordu... ‘Maddeler’ taşlaşmış kural değil, kılavuzdu. Farklı komünist partilerin uygulamaları önemli farklılıklar gösteriyordu.” Mesela iki Amerikan komünist partisi *21 Madde*’yi hiçbir zaman resmen onaylamadı⁴⁴⁵.

İkinci Kongre’nin hemen öncesinde olduğu gibi, kongrenin ardından da Enternasyonal’e yakın bir dizi partide, özellikle *21 Madde*’yle ilgili olarak, Komintern’e katılma tartışmaları yaşandı. Haziran 1920’de Büyük Britanya Bağımsız İşçi Partisi katılmama kararı aldı. Aynı yılın Ekim’inde Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi’nin Halle Kongresi’nde 156’ya karşı 236 oyla Komintern’e katılma kararı çıktı. Ne var ki, sağ unsurlar karara uymayı reddederek, bölünmeye gitti. Parti üye kitlesinin çoğunluğu, yaklaşık 300 bin üye, yeniden örgütlenen Komünist Parti’ye katıldı. Aralık’ta Fransız Sosyalist Partisi, Tours Kongresi’nde bin 220 oya karşı 3 bin 208 oyla katılma kararı aldı, ancak burada da sağ kanat partiden ayrılarak yeni bir Sosyalist Parti kurdu. 1921 başlarında Çekoslovak Sosyal Demokrat Partisi *21 Madde*’yi onaylayarak, Komintern’e katılmaya karar verdi. İtalya’da da Sosyalist Parti aynı yolu seçti, fakat Serrati ve diğer merkezci liderler reformist yöneticileri uzaklaştırmayı reddetti. İtalyan işçilerinin bu dönemdeki büyük grev hareketinde yaşanan ihanetin ardından Ocak 1921’de parti bölündü ve Komünist Parti doğdu. 1920’de Amerikan Sosyalist Partisi Komintern’e katılma kararı aldı, fakat başvurusu kabul edilmedi. Sosyalist İşçi Partisi ise “21 Madde ile hayalkırıklığına uğradı ve 1922’de katılmama kararı aldı.”⁴⁴⁶

Bu dönemde Komintern’in asıl gücü Rusya, Almanya, Fransa ve İtalya’daydı. Ayrıca Batı Avrupa, Yakın ve Uzak Doğu ve Latin Amerika için özel bölge komiteleri vardı. Resmi yayın organı *Komünist Enternasyonal* birçok dilde yayımlanmaktaydı⁴⁴⁷.

34. Bölüm

Komintern ve Sömürgeler

İkinci Kongre'nin siyasi doruğu, Lenin'in ulusal sorun ve sömürgeler sorunu üzerine karar tasarısıydı⁴⁴⁸. Tam da kapitalizmin en hayati organlarından birine, sömürge sistemine kılıç gibi saplanan kararlar dünya işçi hareketi, tarihinde ilk kez, sömürge halklarının kaderini başlıca ilgi alanları arasına katıyordu.

Lenin, konuşmasında⁴⁴⁹ ve karar metninde iki tür ulustan, ezen ve ezilen uluslardan söz ediyor ve şöyle diyordu: “(...) dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 70'i ezilen uluslara mensuptur (...) Avrupa kapitalizminin gücünü aldığı ana kaynaklardan biri, sömürge sahipliği ve bağımlılık ilişkileridir. Sömürgelerin uçsuz bucaksız sömürü alanları üzerindeki kontrol olmaksızın Avrupa'nın kapitalist güçleri varlıklarını bir gün bile sürdüremez (...) Üretim fazlasını satabileceği bir pazar ve durmaksızın büyüyen sanayisi için hammadde kaynağı olarak ele geçirdiği sömürgeleri olmasaydı, İngiltere'nin kapitalist sistemi uzun zaman önce kendi ağırlığı altında çökmüş olurdu. İngiliz emperyalizmi yüz milyonlarca Asyalı ve Afrikalıyı köleleştirerek, İngiltere proletaryasını bugüne kadar burjuvazinin egemenliği altında tutmayı başardı (...) Sömürgelerde elde edilen aşırı kâr, modern kapitalizmin başlıca dayanağıdır (...)” Lenin bilhassa, bu aşırı kârın bir kısmının işçi aristokrasisini satın almak ve emperyalizmi destekleme politikasına bağlamak için kullanıldığını vurguluyordu.

Lenin, kararda, emperyalist güçlerin bağımlı halkların direnişini zayıflatmak ve saptırmak için genelde bu ülkelerin kof bir bağımsızlık görüntüsü sergilemelerine izin verdiğini de belirtiyordu. İngiltere'nin başlattığı bu aldatmaca, ABD'nin sadece biçimsel bir siyasi bağımsızlığa sahip ülkelerden oluşan, çok uzaklara yayılan dünya imparatorluğunun en temel aracı olmuştur. Latin Amerika'daki kukla devletler, bu tür sözde ulusal bağımsızlığın klasik örneğidir. Lenin yine bu ünlü tasarıda, Amerikalı zenci halkı, İrlanda ve diğer sömürge halklarıyla birlikte, bağımlı ulus olarak niteliyordu.

Bütün ezilen ülkelerde işçi sınıfının temel çıkarları, kapitalizmin ortadan kaldırılmasının koşulu olarak, emperyalizmin yıkılmasını gerektiriyordu. Kararda “sömürge imparatorluğunun parçalanması, anavatanda proleter devrimle birlikte, Avrupa'da kapitalist sistemi yıkacaktır” deniyordu. Dolayısıyla, emperyalist ülkelerdeki işçi sı-

nıfıyla sömürge ve yarı sömürgelerin ezilen halkları arasında koordinasyon ihtiyacı, Komintern'e çok önemli bir görev yükliyordu. Ezilen halkların mücadelesinin anahtarı ise, işçi sınıfının öncülüğüydü.

İkinci Kongre, sömürge ülke hareketlerinde reformist ve ulusal devrimci olmak üzere iki eğilimin varlığına dikkat çekiyor, sömürgelerdeki ve anavatandaki komünist partilerin bağımlı halkların gerçek ulusal demokratik kurtuluş hareketlerini aktif şekilde desteklemek zorunda olduğunu belirtiyordu. Bu hareketler başlarda komünist olmayacaktı, buna zorlanmamalıydılar. Sömürge halklar için ortaya konan perspektife göre, Avrupa'daki devrimci kriz döneminde *"geri ülkelerin halkları, kapitalist gelişme yoluyla değil, fakat ileri kapitalist ülkelerin sınıf bilinçli işçilerinin önderliğiyle komünizme ulaşabilir"*di. Lenin, *"ileri ülkelerin proletaryasının yardımıyla, geri uluslar Sovyet sistemine ulaşabilir ve belirli gelişme aşamalarından geçerek, kapitalist gelişme aşamasını atlayıp, komünizme ilerleyebilir"* diyordu. Bugün Çin Halk Cumhuriyeti'nde yaşanan tam da budur. Stalin bilhassa ulusal sorun ve sömürge sorununa yoğunlaşmıştır.

Karl Marx ve ezilen halklar

Birinci Enternasyonal, özellikle de iki büyük önderi Marx ve Engels, ezilen halkların ulusal bağımsızlık mücadelesinin siyasi önemini kavramıştı. O tarihlerde, kapitalizmin rekabetçi evresinde bu mücadele daha çok Avrupa kıtasındaki bağımlı halkları kapsıyordu. Birinci enternasyonal önderleri bu nedenle dönemin başlıca ulusal mücadele merkezleri olan İtalya, Polonya ve İrlanda'daki gelişmeleri yakından izliyordu. 1859'da İtalyan halkının Avusturya zulmüne karşı verdiği mücadele tüm emek hareketini sarsmıştı. Bunu, Enternasyonal'in örgütlenmesinde esin kaynaklarından biri olan, Polonya'daki ayaklanmanın bastırılmasına karşı 1863 yılında yapılan yaygın protestolar izledi. Birinci Enternasyonal, ezilen İrlanda halkının özgürlük talepleriyle özellikle ilgilendi ve bu mücadelelerin teorik temelini oluşturdu (Bkz: 2. Bölüm). Marx'ın bu tarihi mücadelede en büyük katkısı, İrlanda halkının sömürsünün İngiliz kapitalizmini güçlendirmede hayati önem taşıdığını ve bu nedenle İrlanda halkının özgürlük mücadelesini desteklemenin İngiliz işçi sınıfının çıkarlarının gereği olduğunu göstermesiydi. Önceki bölümlerde değinildiği gibi, Marx ve Engels'in Amerikan İç Savaşı'nda zenci halkın kurutuluş uğruna verdiği kahramanca mücadeleye doğrudan katılması da, Birinci Enternasyonal önderliğinin ulusal kurtuluş mücadelelerindeki yaklaşımının çarpıcı bir örneğiydi.

Marx, Uzak Doğu halklarının yaşadığı gelişmelerle de yakından ilgileniyor, 1848 sonrasında Avrupa sermayesinin gücünü aldığı kaynaklardan birinin Asya'daki genişlemesi olduğunu söylüyordu. Marx, 1850-60 dönemindeki Taiping ayaklanmasının gerçek anlamını da kavramıştı. Bu, Çin Devrimi'nin başlangıcıydı. Sadece yerli feodal gericiliği değil, Avrupalı kapitalist işgalcileri de hedef tahtasına koyan bu büyük halk hareketi,

sonunda çeteci İngiliz general “Çinli” Gordon komutasındaki ordular tarafından yenilgiye uğratıldı⁴⁵⁰. Bu devrimci hareketin önemini değerlendiren Marx, olağanüstü bir öngörüyle şöyle diyordu: “Çin Devrimi, mevcut aşırı yüklü sanayi sisteminin fitilini ateşleyecek ve uzun zamandır olgunlaşmakta olan genel krizi patlatacak, yayılan krizi kıtadaki siyasi devrimler izleyecektir. Şu işe bakın ki, Batılı güçler İngiliz, Fransız ve Amerikan savaş gemileriyle Şangay, Nanking ve Büyük Kanal’a ‘düzen’ taşırken Çin, Batı dünyasına düzensizlik gönderecektir.”⁴⁵¹

Marx yine keskin bir kavrayışla, Hindistan’da yaşanmakta olan devrimci başlangıçlara dikkat çekiyordu. Dutt’ın genişçe açıkladığı gibi⁴⁵², gelişen devrimci hareketin mükemmel bir analizini yapan Marx defalarca Hindistan üzerine yazdı. 1850’ler boyunca New York Tribune’da çok sayıda makalesi yayımlandı. 1857’deki Büyük İsyan’a özel bir önem verdi. *Kapital*’de pek çok pasaj, dünya kapitalizminin Asya’ya ve diğer sömürge bölgelerine sızmasının belirleyici önemine işaret eder. Engels de 1882’de Hindistan, İran, Mısır ve diğer sömürgelerde bir devrim perspektifine sahipti.

İngiltere “Hindistan’da ikili bir misyona sahiptir; biri yıkıcı, ikincisi yapıcı; eski Asyatik toplumu ortadan kaldırıp, Asya’da Batılı toplumun maddi temellerini oluşturmak” diyen Marx, ülkenin siyasi birliği, “yerli” ordu, özgür basın, toprakta özel mülkiyetin tesisi, eğitilmiş bir Hintli sınıfın yaratılması, Avrupa’yla düzenli ve hızlı haberleşme gibi olguları devrimci unsurlar arasında sayıyordu. İngilizlerin Hindistan için yapacağı en iyi şeyin, Hint devriminin maddi zeminini yaratmak olduğunu; Hintlilerin kendi kurtuluşunu sağlayacağını söylüyordu:

“İngiliz burjuvazisinin yapmaya zorlanacağı her şey, yalnızca üretici güçlerin gelişimine bağlı olmakla kalmayıp, bunların halk tarafından mülk edinilmesine de bağlı olan toplumsal koşulları ne değiştirecek, ne de bu koşulları maddi olarak onaracaktır. Ama yapmamazlık edemeyecekleri şey, her ikisinin de öncüllerini ortaya koymak olacaktır. Zaten burjuvazi bundan fazlasını yapmış mıdır ki? Burjuvazinin herhangisi bir ilerlemeyi, bireyleri ve halkları kan ve çirkef içinde, sefalet ve aşağılanma içinde süründürmeden sonuçlandırdığı görülmüş müdür? Hindistanlılar, bizzat Büyük Britanya’da halen egemen olan sınıfların yerine sanayi proletaryası geçene dek, ya da Hintlilerin kendileri İngiliz boyunduruğunu tümüyle kırarak denli güçlenene dek, kendi aralarına İngiliz burjuvazisi tarafından saçılmış yeni toplum öğelerinin meyvelerini toplayamayacaklardır.”⁴⁵³

Sosyal demokrat emperyalizm

Marx ve Engels, işçi sınıfının gelecek kuşaklarına Birinci Enternasyonal’in mirası olarak pek çok devrimci ilke bırakmıştı, ancak İkinci Enternasyonal’in oportünist liderleri bu ilkeleri rafa kaldırarak, işçilerin hafızasından silmeye çalıştı. Devrimci ulusal kurtuluş hareketlerinin gelişimiyle ilgili ilkeler de bunlar arasındaydı. Birinci

Enternasyonal, devasa bir mücadele alanına kapı açmıştı; İkinci Enternasyonal ise bu kapıyı geri kapattı.

Birinci Enternasyonal'in dağılmasından 1. Dünya Savaşı'na kadar geçen, İkinci Enternasyonal'in gelişip serpildiği 38 yıllık dönem aynı zamanda dünya emperyalizminin büyüme ve genişleme dönemiydi. Birinci Enternasyonal'in çağı rekabetçi kapitalizm çağıydı; İkinci Enternasyonal'ininki ise tekelci kapitalizm ve emperyalizm çağıydı. İkinci Enternasyonal en parlak günlerini kapitalizmin dünyanın dört bucağına hızla yayıldığı; başlıca kapitalist ülkelerde büyük tekellerin ortaya çıktığı; önde gelen güçlerin dünyayı parselleyip kendi sömürge sahalarına dönüştürmeyi tamamladığı ve baskı altına alınmış Uzak Doğu halklarının güçlü ulusal kurtuluş mücadelelerinin iyiden iyiye kendini göstermeye başladığı bir dönemde yaşadı. Bu, emperyalizm çağıydı.

İkinci Enternasyonal'in hakim partileri ve önderleri ne Avrupa'nın ezilen halkları, ne de Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın geniş sömürge ve yarı sömürgeleri ile ilgili olarak emperyalizme karşı mücadele etti. Bu basit bir ihmal değil, derin anlamlar barındıran bir siyasi tutumdur. Bu tutum, İkinci Enternasyonal'de hakim revizyonistlerin bizzat emperyalist olmaları ve işçi hareketini kapitalist emperyalist savaş arabasına bindirmeye çalışmaları gerçeğinden kaynaklanıyordu.

Zaman zaman bazı İkinci Enternasyonal partileri hatta kongreleri, ezilen halklara sempati hatta destek kararları alabilmiş olsa da, esasen bu tür konularla pek az ilgilidiler. İkinci Enternasyonal döneminde İngiliz, Amerikan, Fransız, Alman, Belçikalı ve Hollandalı sosyal demokrat parti ve sendika liderlerinin, birkaç istisna olmakla birlikte, kendi kapitalist sınıflarının emperyalist politikalarını destekledikleri tartışmasız bir gerçektir. Bunun nedeni, önderliklerinin siyasi ve örgütsel dayanağı durumundaki vasıflı işçi aristokrasisinin, Lenin'in çeşitli vesilelerle işaret ettiği gibi, sömürge halkların sırtından kazanılan aşırı kâr vurgunundan mali kazanç sağladığını anlamış ya da sezmiş olmalarıydı.

KE'nin İkinci Kongresi'nde Lenin şunları söylüyordu: *"Sömürge sorununu İkinci Enternasyonal de tartıştı. Bu konuda Basel Manifestosu çok netti. İkinci Enternasyonal partileri devrimci bir tutum almaya söz verdiler; fakat ne İkinci Enternasyonal partilerinin, ne de İkinci Enternasyonal'i terk edip Üçüncü Enternasyonal'e katılmak isteyen partilerin, ezenlere başkaldıran ezilen halklar için herhangi bir gerçek devrimci çalışmalarını ve desteklerini görmedik."*⁴⁵⁴

1. Dünya Savaşı'ndan önceki birkaç yıl boyunca Lenin, İkinci Enternasyonal'i Avrupa'daki bağımlı halkların ve dünyanın geniş sömürge bölgelerinin ayrılma hakkını içeren bir kendi kaderini tayin politikasına ikna etmeye çalıştı. Ancak büyük savaş öncesi İkinci Enternasyonal liderleri böyle bir politikayı sömürgelerin "geri" halkları şöyle dursun, İrlandalılar, Polonyalılar ve Çekler gibi gelişmiş halklar için bile savunmadı. Stalin şöyle diyor: *"İkinci Enternasyonal kendi kaderini tayin hakkından söz ettiğinde*

kastettiği şeyin, bir kural olarak, siyasi ayrılma hakkıyla en ufak bir ilgisi yoktu; kendi kaderini tayin hakkı en iyi ihtimalle genel özerklik hakkı şeklinde yorumlanırdı. (...) ‘Saygın bir sosyalistin’ sömürgelerin kurutuluşundan ciddi ciddi söz etmesi tümenden yakışıksız bir şeydi; sömürgeler ‘uygarlığın korunması’ için ‘zorunluydu.’”⁴⁵⁵ Bilhassa sosyal demokratlar kendi sömürge halklarına yardım etmek için hiçbir şey yapmadılar. Sömürgelerde yaptıkları tek şey, şurada-burada dağınık sosyal demokrat parti örgütleri kurmak oldu. Halkın sürekli yayılan mücadelelerine önderlik etmek yerine, sağ sosyal demokrasiye özgü sinsice yollardan, emperyalist baskı ve sömürüyü meşrulaştırdılar. “Sosyalist sömürgecilik” teorileri geliştirmeye bile cüret edebildiler. Emperyalizme “bağlılıklarının son ve eksiksiz örneğini” kendi ülkelerinin kapitalist sınıfının peşine takılıp, emperyalist maceraların en aşağılığına, 1. Dünya Savaşı vahşetinde dünyanın yeniden paylaşımına girerek verdiler.

Komünist anti-emperyalizm

Marx ve Engels’in devrimci ilkeler bütünü Lenin’in önderliğinde yeniden hayata döndüren ve geliştiren komünistler, bu iki büyük öncü teorisyenin bilhassa uluslar ve sömürgeler sorunu üzerine öğretilerini de yeni emperyalist çağa uyguladı. Lenin, başından beri, ezilen halkların kendi kaderini tayin hakkı meselesine en büyük önemi verdi; “en yetenekli öğrencisi” Stalin de onu izledi.

Anti-emperyalist mücadelenin karakteristik özelliklerini taşıyan 1905 Rus Devrimi, Orta ve Uzak Doğu’nun hızla uyanmakta olan halklarını derinden etkiledi. Rus Devrimi’nin dolaysız etkisi özellikle 1906 İran, 1908 Türkiye ve 1911 Çin ulusal devrimlerinde, yanı sıra Hindistan’da milliyetçiliğin alevlenmesinde görüldü.

1917 Ekim Devrimi, tüm dünyada ezilen halkların milliyetçi duygularını çok daha güçlü bir şekilde harekete geçirdi. Özellikle yeni Sovyet Cumhuriyeti’nin, çarlık tarafından Çin ve diğer sömürgelerden zorla elde edilen sınırötesi hak ve siyasi imtiyazlardan vazgeçmesi, ezilen halkların güçlü bir dost bulduklarını anlamalarını sağladı. Bu yeni tutumun yansıması, Sovyet Rusya ile başta Türkiye, Afganistan, Hindistan ve Çin olmak üzere pek çok ülke arasında geliştirilen yakın siyasi ilişkilerde kendini gösterdi. Özellikle, Çin burjuva devriminin önderi Sun Yat-sen, Lenin ve Sovyet Rusya’nın yakın dostuydu.

Sovyet Rusya’nın ezilen halklar arasındaki önderliğini kurarken, o güne kadar kendi sınırları içerisinde baskı altında tutulmuş halklarla yüz yüze olduğu bilinciyle hareket etmesi büyük önem taşıyordu. Ülkede toplam nüfusun yaklaşık yüzde 40’ını oluşturan elli kadar halk yaşıyordu. Ulusal sorunun geliştirilmesinde ön açıcı bir rol oynayan Stalin, bu konuda şöyle diyor: “Çarlığın, büyük toprak sahiplerinin ve burjuvazinin bu halklara karşı politikası, onların devlet olma nüvelerini dahi ezmek, kültürlerini engellemek, anadillerini kullanmalarını kısıtlamak, cehalet içinde bırakmak ve nihayet,

mümkün mertebe Ruslaştırmak olmuştur."⁴⁵⁶

Genç Sovyet Cumhuriyeti, Lenin'in "ulusların hapishanesi" dediği Çarlık Rusyası'nın bu acımasız baskı politikasının tam tersine, Rusya'daki tüm halklara ayrılma hakkını da kapsayan kendi kaderini tayin hakkı tanıdı. Önceki bölümlerde gördüğümüz gibi, bunlardan Finlandiya gibi birkaçı ayrılma hakkını kullanıp bağımsız devlet oldu, fakat büyük çoğunluğu her bakımdan tam eşitlik kazandıkları Sovyet Rusya bünyesinde kaldı. Başlarda çok sayıda Sovyet devleti gevşek bir federasyon halindeydi, fakat 1922'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde daha sıkı şekilde birleştiler. Sovyet yönetimi, birlik ve uyum içerisinde yaşayan dünyanın "geri" halklarının kültürel, sınai ve toplumsal gelişimini başından itibaren sistematik şekilde ve büyük bir başarıyla ileriye taşıdı. Sovyet ulusal politikasının kapitalist gelişme aşamasını atlamalarını sağladığı bu halkların, özellikle de eski göçebelerin kaydettiği ilerleme, bu yüzyılın göz alıcı siyasi olaylarından biriydi ve emperyalizmin boyunduruğu altındaki Asya'nın her köşesinde son derece olumlu bir yankı uyandırdı.

Çin'de anti-emperyalist kitle hareketi, Çin Devrimi'nin ikinci evresi olarak, 1919 Mayıs'ında başladı. Çinli devrimci güçler Sovyetler'le yakın işbirliği içindeydi. Hindistan özgürlük mücadelesi de yine 1919-21 yıllarında bir sıçrama yaşadı. Kemal Atatürk'ün öncülüğündeki 1919-22 Türk Devrimi de doğrudan Rus Devrimi'nin etkisi altında gerçekleşti. Sovyet güçlerinin aktif desteği ve önderliği olmasaydı, bu devrimin başarıya ulaşma ihtimalinin çok küçük olduğu bugünkü gerici Türk Hükümeti'nin unutturmak istediği bir gerçektir. Afganistan, Kore, Mısır, Irak ve Moğolistan'da 1919-22 yıllarındaki devrimci isyanlar büyük ölçüde Rus Devrimi'nin tetikleyici etkisiyle gerçekleşti. Bu bölgelerdeki benzer hareketlerin başlıca hedefi, neredeyse tüm Orta ve Uzak Doğu'yu hakimiyeti altına alan İngiliz emperyalizmiydi.

Lenin'in kaleme aldığı ve Komintern'in ikinci kongresi tarafından benimsenen sömürge sorunu üzerine karar, Bolşevik Parti'nin ve Sovyet Rusya'nın bu konudaki tarihsel duruşuyla aynı çizgideydi. Ezilen dünya halkları meselesinde teorik kavrayışı ve pratik programı daha da ileri bir düzeye taşıyan karar, özellikle dünya çapında kapitalizme karşı mücadelede sömürge halklarının muazzam önemini ve emperyalist ülkelerin devrimci proletaryası ile dünyanın geniş sömürge ve yarı sömürge bölgelerinin isyancı ezilen halklarının yakın işbirliği ihtiyacını vurguluyordu. İkinci Kongre'de Hindistan, Türkiye, İran, Çin, Kore, Java ve Asyalı Sovyet halklarının temsilcileri delegeler arasındaydı. ABD delegesi John Reed, kongrede Amerikalı zenciler adına konuştu.

Komünist Enternasyonal ikinci kongresinin ardından, Eylül 1920'de Bakü'de geniş bir sömürge halkları siyasi konferansı toplandı. 37 halkın temsil edildiği toplantı "Doğu Halkları Kongresi" olarak adlandırıldı. 1891 delegeden 235'i Türk, 192'si İranlı, 157'si Ermeni, 100'ü Gürcü'yü, ayrıca Çinli, Hintli ve diğer halklardan çok sayıda delege vardı. Kongrede, sömürge ülkelerde anti-emperyalist mücadele üzerine leninist çizgiyi

ana hatlarıyla ortaya koyan üç önemli karar alındı. 20 milliyetten 47 üyeli bir konsey oluşturuldu ve *Doğu Halkları* isimli bir gazete çıkarıldı⁴⁵⁷. 1921'de Moskova'da kurulan Doğu Üniversitesi* sömürge halklardan binlerce siyasi önder yetiştirdi. Ocak 1922'de Birinci Uzak Doğu Emekçileri Kongresi Moskova'da toplandı⁴⁵⁸.

Bu geniş sömürge bölgesinde komünist partiler de gelişmeye başladı. 1920'de Türkiye, 1920'de Endonezya, 1921'de Çin⁴⁵⁹, 1922'de Hindistan, 1922'de Japonya, 1923'te Filistin, 1924'te Burma, 1925'te Malay, 1930'da Hindicın, 1931'de Filipinler Komünist Partisi kuruldu. Birçok Orta Doğu ülkesinde de illegal şartlarda komünist partiler örgütlendi. Bütün bu örneklerde aktif bir sendikal örgütlenme çalışması yürütüldü. Komintern aynı şekilde, dünyanın öteki ucunda, Latin Amerika'nın yarı sömürge halkları arasında da komünist partilerin kurulmasını teşvik etti⁴⁶⁰. İkinci Enternasyonal'in dünya işçilerinin siyasi örgütü olduğu dönemde, sömürgelerde böylesi yoğunlaşmış bir çalışma görülmüş değildi. Bu, Komintern'in dünya çapında kapitalizmi ortadan kaldırıp sosyalizmi kuracak bir hareket olarak derinliğinin ve genişliğinin gerçek bir göstergesi ve Üçüncü Enternasyonal'in Marx'ın "*bütün ülkelerin işçileri, birleşin!*" sloganını esas alan gerçek bir dünya örgütü olduğunun somut kanıtıydı.

* Bu kurum Doğu Emekçileri (veya Halkları) Komünist Üniversitesi ismiyle bilinir (ç.n.).

35. Bölüm

Devrimci Mücadeleler: Üçüncü Kongre (1921)

Dünyanın her yanından komünist delegeler 22 Haziran 1921'de devrilmiş Çar'ın Moskova'daki eski sarayının büyük taht salonunda Komünist Enternasyonal'in üçüncü kongresini gerçekleştirmek üzere toplandığında, militan işçi sınıfıyla çatışan kapitalist saldırganlığın ilerlediği bir dünya tablosu yaşanmaktaydı. Hain sosyal demokrasinin yardımıyla kapitalistler Rusya'da değilse de Almanya ve Macaristan'da işçi sınıfının devrimci atımlarını püskürtmüş, birçok ülkede yeniden gerici bir inisiyatif yakalamaya başlamıştı.

Fransa'da 1919 başlarında demiryolu, metal ve diğer sektörlerde yaşanan bir dizi büyük grev işçilerin aleyhine sonuçlanmıştı⁴⁶¹. ABD'de işçiler, birçok sektörü kapsayan ve Amerikan işçi hareketi tarihinin en büyük grev hareketi olan 1919-22 yıllarındaki devasa grev dalgasının ortasındaydı; bu mücadelede Gompers'çı önderliğin ihaneti ve korkaklığı, sendikaların bir milyonu aşkın üye kaybetmesine⁴⁶² yol açacaktı. Üçüncü kongrenin hemen öncesinde İngiliz işçileri, Williams, Hodges ve Thomas'ın benzer bir önderlik hatası yüzünden, büyük umut bağladıkları ünlü Üçlü İttifak'ın ağır yenilgisini yaşamıştı⁴⁶³. Maden, demiryolu ve nakliye işçilerinden oluşan Üçlü İttifak, on yıl önceki büyük grev hareketi içinde doğmuştu ve toplam 2 milyon işçiye kapsıyordu. Çöküşü ise 1 milyon 150 bin kömür madencisinin 1921 greviyle geldi. Çözüme ulaşmayı başaramayan madenciler Üçlü İttifak'taki müttefiklerinden destek istemiş, buna niyeti olmayan sendika liderleri taban basıncının etkisiyle 12 Nisan'da genel greve gideceklerini ilan etmişti. Bu tarih, önce ayın 15'ine, "Kara Cuma"ya ertelendi, o gün geldiğindeyse belirsiz anlaşma vaatleri üzerine genel grevden tümüyle vazgeçildi. Sonuç, İngiliz işçi sınıfı için ağır bir yenilgi oldu.

İtalyan faşizminin doğuşu

Orta ve doğu Avrupa'nın her yerinde olduğu gibi, İtalya'da da işçi sınıfı savaştan devrimci bir haletiruhiyeyle çıktı. Hızla örgütlenen Genel İşçi Konfederasyonu, 2 milyon gibi daha önce görülmemiş bir üye sayısına ulaştı. 1920 ortalarında patronlarla ücret üzerine çatışmaya giren metal işçileri, yüzde 35 zam taleplerini kabul ettirmek ve pat-

ronların lokavtını alt etmek amacıyla tüm İtalya'da metal fabrikalarını işgal ederek oturma eylemine başladı. Kızıl bayrakların asıldığı fabrikalarda işçiler, kendilerini savunmak için tüfek üretiyordu.

Patronlar panik halindeydi, Giolitti Hükümeti ise neredeyse felç olmuştu. İtalya devrimin kıyısında ve kararlı bir komünist önderlikle devrim zafere ulaşabilirdi. Ne var ki, hareketin başını çeken Sosyalist Parti'nin dümeninde sağcılar ve kararsız merkezci-ler vardı. Parti, savaşa karşı iyi bir duruş sergilediği ve KE İkinci Kongresi'ni takiben 21 Madde'yi benimsediği halde, önderliğini oportünistlerden arındırmaya yanaşmamıştı. Bunun sonucunda parti, en büyük kriz anında başarısızlığa uğradı; Serrati*, Turati ve D'Aragona önderliği hareketi yenilgiye götürdü. Almanya'da 1919 Ocak'ının devrimci günlerinde Legien sendikal önderliğinin ihanetine benzer şekilde, İtalyan önderliği de solun siyasi iktidarı alma talebine rağmen mücadeleyi "ekonomik düzeyde" tuttu ve devrimci hareketi üç-beş kuruşluk ücret artışıyla birkaç sendikal kazanım karşılığında satarak, fabrikaları patronlara geri verdi⁴⁶⁴.

Sonuç, işçilerin cesaretini kıran ağır bir çöküştü. Bu sırada patronlar, işçileri terörize etmek için eski bir sosyalist olan Benito Mussolini (1883-1945) önderliğinde gangster çeteleri örgütlemekteydi. Grevin satılması bu çetelere işçi hareketini dağıtma fırsatı verdi. Mussolini sonunda, patronların aktif desteği ve hükümetin göz yumması sayesinde, 1922 Ekim'inde ünlü "Roma'ya Yürüyüş"ünü (bir Pulman vagonunda) gerçekleştirerek hükümeti ele geçirdi. İtalyan işçi hareketi kendini savunmaya yönelik kahr-amanca mücadelelere rağmen kısa süre sonra ezildi. Dünya işçi hareketinin en büyük belası faşizm doğmuştu⁴⁶⁵.

Almanya'da da 1921 başlarında, "Mart eylemi" denilen talihsiz bir devrimci mücadele yaşandı. Olaylar, bir yıl önceki Kapp darbesinin ardından gelişti. 13 Mart 1920'de General Von Luttwitz, Reichswehr** birlikleriyle beklenmedik bir şekilde Weimar Hükümeti'ni devirerek, Dr. Kapp adında birini iktidara getirmişti. İşçiler darbeye Almanya tarihinin en etkili genel greviyle cevap verdi. Kapp, sadece dört gün dayana-bildi. Komünistlerin önderliğindeki kitleler Essen, Chemnitz ve Ruhr havzasının büyük bölümünde üç hafta boyunca denetimi ele geçirdi⁴⁶⁶. Bu, işçilerin Almanya'da iktidarı alması için mükemmel bir fırsattı. Fakat sosyal demokrat liderler sosyalizm için dövüş-meyi bir kez daha reddederek, kâğıt üzerindeki birkaç taviz karşılığında kapitalistlere sadakatle boyun eğdi.

Kapp darbesine karşı grev zaferi işçilere militan bir ruh kazandırmıştı. 1921 Mart'ında başta komünistlerin ve sol bağımsızların öncülüğündeki birkaç yüz bin işçi,

* Serrati'nin Turati oportünizminden koptuğu 1922'de iş isten geçmişti, Mussolini'nin Roma'ya yürüyüşü başlamak üzereydi.

** Weimar Cumhuriyeti'nin, Versay Anlaşması'nın getirdiği sınırlar dahilinde oluşturduğu savunma ordusu (ç.n.).

bu ruhla ayaklandı. Hareket, sağ sosyal demokrat cellatlar tarafından kana boğuldu. Ayaklanma, en iyi ihtimalle umutsuz bir girişimdi ve bu, partinin hatasıydı. Luxemburg ve Liebknecht'in katledilmesinden sonra parti önderi olan Paul Levi, mücadeleyi kınayıp sabote ederek durumu daha da kötüleştirdi, bu nedenle de partiden atıldı. Mart olaylarının etkisi, Komintern üçüncü kongresinde bütünüyle hissedilecekti⁴⁶⁷.

İki Buçukuncu Enternasyonal'in kuruluşu

Komintern'in üçüncü kongresinin arifesindeki bir başka önemli gelişme de, Şubat 1921'de Viyana'da Uluslararası Sosyalist Partiler Çalışma Birliği'nin kurulmasıydı. Frederick Adler'in genel sekreteri olduğu örgüt, siyaseten İkinci ve Üçüncü Enternasyonal arasında durduğundan, İki Buçukuncu Enternasyonal olarak adlandırılmaktan kaçamadı. Daha çok bu şekilde tanınan örgüt, siyasi olarak merkezci çizgideydi⁴⁶⁸.

Kautskici "iş değil, laf" ilkesinden şaşmayan Viyana Enternasyonalı, İkinci Enternasyonal liderlerinin kaba gericiiliğiyle sağdan, Üçüncü Enternasyonal'in devrimci eylemiyle soldan kovulunca, ikisinin ortası bir yol tutturmuştu. Esasında, merkezçilerin her zaman yaptığı gibi, İkinci Enternasyonal'in sağ oportünizmini gizleyen bir örtü işlevi gördü. Viyana Enternasyonal'i'nin, dolayısıyla ona bağlı partilerin tarihsel misyonu, radikalleşen ve İkinci Enternasyonal'in kontrolünden çıkarak Üçüncü Enternasyonal önderliğine yönelen işçilerin önüne bir barikat örmekti. İçinden geçilmekte olan devrimci dönemde kapitalist sınıfın sahip olduğu en önemli tampon bölgelerden biri buydu.

Kuruluş kongresine, en önemlileri Büyük Britanya Bağımsız İşçi Partisi, Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi'nden geriye kalanlar, İsviçre Sosyal Demokrat Partisi ve Rus menşevikler olmak üzere 13 ülkeden sosyalist parti temsilcileri katıldı. Johnson, Shinwell, Wallhead (İngiliz); Faure, Longuet (Fransız); Crispian, Hilferding, Ledebour, Rosenfeld (Alman); Martov (Rus); Graber, Grimm, Huggler, Reinhardt (İsviçreli); Adler, Bauer (Avusturyalı) en önde gelen delegelerdi.

İki Buçukuncu Enternasyonal, beklendiği gibi, radikal görünen bir program benimsedi. İşçilerin siyasi iktidarı almak için belirli durumlarda silahlı güce başvurmaları gerekeceğini kabul eden program, ayrıca proletarya diktatörlüğüne ve işçi, köylü ve asker konseylerine (Sovyetlerine) şapka çıkarıyordu. Bununla birlikte, ilkeler deklarasyonunda Rus Devrimi'ni açıkça onaylamaktan özenle kaçınıyordu. Şartlar itibarıyla, Avrupa'nın devrimci işçilerini kendine çekebilmek için böyle bir program zorunluydu. Programın gerçek bir özden yoksun olduğu, İki Buçukuncu Enternasyonal'in birkaç yıl sonra İkinci Enternasyonal'e katılmasıyla ("teslim olması" şeklinde okuyunuz) ortaya çıkacaktı.

Üçüncü KE Dünya Kongresi Programı

Komintern'in üçüncü kongresi, devrimci bir perspektif ortaya koyarken, savaş sonrası devrimci yükselişin hız kesmiş olduğunu kabul ediyordu. İşçilerin 1919'dan beri Almanya, Avusturya, Macaristan, İtalya, Fransa, Çekoslovakya ve İngiltere'de uğradığı yenilgilerden başka bir sonuç da çıkarılamazdı. Muazzam bir genel devrimci kabarma yaşandığını, bu dalga içinde Rus işçilerin dünyanın altıda birini kazandığını belirten kongre tezlerinde, *"fakat bu devrimci dalga, değil uluslararası kapitalizmi, Avrupa'nın kapitalist düzenini bile yıkıp geçmeye yetmedi. (...) Savaş sonrası devrimci hareketin ilk dönemi (...) büyük oranda sona erdi"*⁴⁶⁹ deniyordu. Kongrede Lenin, durumu şöyle özetliyordu: *"Devrimin öngördüğümüz ilerleyişi sürüyor, fakat bu ilerleme bizim beklediğimiz düz çizgiyi izlemiyor. (...) Şu anda esas olan, başlıca kapitalist ülkelerde devrimin temel hazırlığını yürütmek ve somut gelişimini derinlemesine incelemektir."*⁴⁷⁰

Yine de bu, kapitalistlerin sistemlerini istikrarlı hale getirmeyi başardıkları anlamına gelmiyordu. Tam tersine, savaş ve savaşı izleyen devrimci mücadeleler, kapitalist sisteme daha fazla kaos ve iç çelişki yaratmıştı. Savaşın başlıca olaylarından biri de, eski kapitalist ülkeler zayıflarken, ABD'nin muazzam şekilde güç kazanmasıydı; Japonya da daha küçük bir ölçekte onu izliyordu. *"Kapitalist Avrupa, dünya ekonomisindeki hakim konumunu tamamen kaybetmiştir."*⁴⁷¹ Tezler, güçler arasında yeni bir savaşa dönük hazırlıkların şimdiden başladığına ve hatların şekillenmekte olduğuna dikkat çekiyordu. Bu keskin marksist öngörü, yirmi yıl sonra 2. Dünya Savaşıyla dehşet verici bir şekilde doğrulanacaktı.

Kongre kapitalistlerin, sosyal demokrasinin yardımıyla sadece sistemlerini Avrupa'nın büyük kısmında korumayı başarmakla kalmadıklarını, yanı sıra işçi sınıfına yönelik bir karşı-saldırı geliştirdiklerini açıkça ifade ediyordu. Bu tahlil de, ileriki yıllarda faşizmin gelişmesiyle fazlasıyla kanıtlanacaktı. Faşizm yılanı İtalya'da başını göstermiş olsa da, daha iktidarı ele geçirecek güçte olmadığından, bu gelişmenin anlamı henüz tamamen belirginleşmiş değildi.

Kongre bu tahlillerinden, cephenin her yerinde safları sıkılaştırma ve ilerideki çetin kavgaya hazırlanma sonucuna ulaşıyordu. "Kitlelere!" bu dönemin temel sloganıydı. Bu göz önünde tutularak, örgütlenme ve kitle çalışmasının sorunlarına, parti yapılanması ve pratiğine, sendikalarda, kooperatiflerde, kadınlar ve gençlik içinde çalışma sorunlarına büyük önem verildi. Yakın dönemin devrimci mücadeleleri, özellikle Almanya'daki Mart eylemi ve İtalya'daki fabrika işgalleri yakından incelenerek özeleştirisi yapıldı.

Kongre acil, kısmi ekonomik ve siyasi talepler etrafında kitle mücadeleleri geliştirme gerekliliğine büyük önem verdi. Bu talepleri kendi içinde reformist olarak görmenin yanlışlığını vurgulayan kongre, bu türden mücadelelerde diğer işçi örgütleriyle birleşik cephe halinde hareket etmenin temellerini de ortaya koydu. Bu yaklaşımın ileriki yılların komünist politikasında köklü sonuçları olacaktı.

Dünya işçi sınıfının en büyük kazanımı ve kalesi olan Sovyet Cumhuriyeti, 1920 sonlarında karşı-devrimin başlıca örgütlü silahlı kuvvetlerini temizleme konusunda parlak başarılar kaydetmişti. Bununla birlikte, kongrenin hemen öncesinde, Kronştad'daki Baltık Donanma Kalesi'nde anarşistlerin örgütlediği umutsuz bir isyanla baş etmek zorunda kaldı. Sovyet Hükümeti, NEP çizgisini uygulamaya koydu. Yedi yıl boyunca önce emperyalist savaş, ardından da iç savaş sonucunda Sovyet Rusya ekonomik olarak çökmüştü. Zaten zayıf ve geri olan sanayisi ve tarımı savaş, ekonomik abluka ve karşı-devrimci kargaşa fırtınalarıyla harap olmuştu. Tam da bir yeniden inşa sürecine girecekken, ülkeyi bu kez başka bir büyük felaket, Volga bölgesindeki müthiş kıtlık vurdu. Kongreyi takip eden dönemde yaşanan bu trajedilerde felakete uğrayan bölgelere yardım için işçiler büyük bir uluslararası kampanya örgütledi. Herbert Hoover* ve Amerikan Yardım Kurumu tarafından öncülüğü yapılan kapitalist ülkeler ise, yardımı ağırdan alarak zor durumdaki Sovyet Cumhuriyeti'ni açlıkla yıkmaya çalıştı.

Bazı örgütsel sorunlar

Üçüncü kongredeki başlıca partiler ve üye sayıları şöyleydi: Rusya 700 bin, Çekoslovakya 300 bin, Almanya 300 bin, Fransa 100 bin. Hemen tüm diğer önemli ülkelerde de daha küçük partiler bulunuyordu. Kongre bütün partileri Lenin'in "yeni tipte parti" anlayışına uygun şekilde (Bkz: 20. Bölüm) sağlamlaştırarak, işçi sınıfının bir sonraki devrimci atağına hazırlamayı hedefliyordu.

Birinci Enternasyonal, belli bir programa ve uygulanabilir bir devrimci disipline sahip örgütlü bir uluslararası önderlik geleneği yaratmıştı. İkinci Enternasyonal, marksizmin diğer birçok devrimci özelliğiyle birlikte, bu geleneği de yıktı. Yerine, her partinin enikonu kendi çizgisini geliştirdiği, haberleşme bürosundan ibaret bir uluslararası önderlik sistemi getirdi. Üçüncü Enternasyonal ise marksizmin, ortak bir genel siyasi programa ve tanımlı bir önderliğe dayanan disiplinli uluslararası hareket anlayışını yeniden hayata geçirdi.

Komintern'in işleyişi demokratik merkeziyetçiliğe dayalıydı. Önderliği demokratik şekilde oluşturulmuş, kongreler arasında sık sık toplanan Yürütme Komitesi (KEYK) temsiliyet esasına göre kurulmuştu. Komünist Enternasyonal'in, örgütü keyfi şekilde yöneten Sovyet temsilcileriyle dolu olduğu türünden suçlamalar, tipik bir anti-komünist iftiradan ibaretti. Üçüncü kongre döneminde Rus partisi, 31 üyeli Yürütme Komitesi'nde sadece altı temsilciye sahipti. Rus partisi Komintern'in önder partisiydi, ancak bu önderlik mekanik kontrole değil, Rus Devrimi'nin muzaffer öncüsü olarak sahip olduğu büyük saygınlığa dayanıyordu.

Komintern'in işleyiş özelliği, ele alınan konu tam ve özgürce tartışıldıktan sonra, alınan kararın ciddiyetle uygulanması şeklindeydi. Öte yandan, bu uygulama tamamen

* Hoover bu dönemde ABD Ticaret Bakanı'ydı, 1929'da ABD Başkanı oldu.

gönüllülük temelindeydi; kararın anlaşılması ve tümüyle kabul edilmesi, marksizmlenin ilkelerini derinlemesine kavramış partilerin varlığına dayanıyordu. Rus partisi de dahil bütün partilerde, zaman zaman parti çizgisinin belli yönleriyle hemfikir olmayan azınlıklar bulunuyordu; yine de çizgiyi uygulamakla yüküydüler. Üçüncü kongrede Almanya'dan sekter KAPD* grubu, yine Alman sağ oportünist Levi grubu, İtalya'da felakete yol açan Serrati çizgisinin destekçileri, merkezci Lazari-Maffi unsurları gibi çeşitli muhalif gruplar temsil ediliyordu. Kongrede iki cephede, hem merkezci hem de sol sekter eğilimlere karşı ideolojik mücadele verildi.

Kadınlar arasında çalışma

KE üçüncü kongresinde, İkinci Uluslararası Kadın Konferansı da gerçekleştirildi (birincisi önceki yıl İkinci KE Kongresi'nde yapılmıştı). Konferans, belirli tezler temelinde toplandı. Daha önce de değindiğimiz gibi, İkinci Enternasyonal kadınlar arasında kimi çalışmalarda bulunduyorsa da, bunlar hiçbir zaman gerçek bir yaygınlık ve canlılığa ulaşmadı. Marx da, Engels de kadının toplumsal statüsü sorununun bilimsel öncüleriydi; Bebel de elli baskıya ulaşan ünlü kitabı *Kadın ve Sosyalizm*'i 1880'lerde yazmıştı⁴⁷². Ne var ki, sosyal demokrat partiler kadın sorununda buna denk düşen bir enerji sergilemediler. Bu durum bir ölçüde Birinci Enternasyonal için de geçerliydi. Almanya'da 1875'te Gotha Programı formüle edilirken, Bebel'in kadınların seçme hakkını program maddeleri arasına alma önerisi 55'e karşı 62 oyla reddedildi. Karşı oy verenlerden biri de Wilhelm Liebknecht'ti⁴⁷³. Bu tarihte ABD'de kadınların oy hakkı 30 yıldır savunulmaktaydı. Büyük zenci önderi Frederick Douglas, 1848'de New York, Seneca Falls'da yapılan ünlü kadın hakları kongresinde seçme hakkının önde gelen savunucularından biri olmuştu.

İkinci Enternasyonal partileri, 1891'de Kautsky'nin Erfurt Programı'nın kabul edilmesine kadar kadınlar için oy hakkını aktif şekilde savunmadı. Bu tarihten sonra bile, Clara Zetkin ve diğer kadın önderlerin yoğun çabalarına rağmen, İkinci Enternasyonal kadın sorununda nispeten atıl kaldı. İkinci Enternasyonal partilerinin sonraki yıllarda, çeşitli kapitalist ülkelerde iktidara geldikleri dönemlerde dahi kadının ekonomik, siyasi ve toplumsal konumunu radikal şekilde iyileştirerek öne çıktıkları görülmedi.

Bu ağır aksak tutumun tam tersine, sol her zaman kadının ekonomik, siyasi, hukuki ve toplumsal haklarının savunucusu oldu. Lenin'in yazılarında bu soruna sürekli yer veriliyordu. Sovyet Cumhuriyeti'nin kuruluşunun, kadınların sanayide, mesleki ve siyasi hayattaki konumunda hemen köklü iyileşmeler doğurması tüm bunların göstergesiydi. Her bakımdan tam eşitlik temelinde kadınlara bütün kapılar ardına kadar açılmıştı. Bugün SSCB'de tüm yerel Sovyetlerin toplam 1 milyon 500 bin üyesinin 500

* Alman Komünist İşçi Partisi, 1920'de Alman Komünist Partisi'nden koparak oluşan, parlamento karşıtı bir siyasi örgüttü.

bini, 1339 üyeli Yüksek Sovyet'in 280 üyesi kadındır⁴⁷⁴. 60 bin kadın bilimcinin bulunduğu Sovyetler Birliği'nde kadınlar hayatın her alanında öncüdür. Sonraki devrimlerle doğan Çin Halk Cumhuriyeti ve Avrupa'daki halk demokrasileri, kadının özgürlüğü ve mutluluğu için köklü çabayı sürdürmektedir.

Kadın sorunu KE birinci kongresinde de gündemdeydi; ikinci kongrede bir kadın konferansı yapıldı. Komintern üçüncü kongresinde, kadın konferansına sorun hakkında bir tez sunuldu; Lenin konuyla doğrudan ilgileniyordu. Belge, kadınların kazanılmasının devrimin zaferinde belirleyici olduğunu vurguluyordu. Kadınlar için özel talepler ileri sürülen tezde, gerçekte ayrı bir kadın sorunu reddediliyor, kadınların temel çıkarları proletaryanın çıkarıyla birlikte tarif ediliyordu. Kongrede, Sovyet ülkelerinde, kapitalist ülkelerde ve sömürge bölgelerinde kadın çalışmasına yönelik bir genel program ortaya konuldu. Program, kadınların her alandaki çıkarlarını bir bütün olarak kapsıyordu.

Komintern'in kadın çalışmasına tecrübeli devrimci Clara Zetkin önderlik ediyordu⁴⁷⁵. Zetkin, merkezi Moskova'da olan Uluslararası Kadın Sekretaryası'nın başındaydı. Bölgesel örgütler oluşturuldu ve her parti buna uygun kadın komisyonları kurdu. Proleterya nerede bir mücadele veriyorsa, komünist kadınlar en ön safta yer alıyordu.

Komintern üçüncü kongresi kooperatif hareketiyle de ilgilendi ve bu alanda bir eylem programı oluşturdu. Kongre tezleri, kooperatiflerin tarafsızlığı ile ilgili burjuva ve sosyal demokratik sanrıların yanı sıra, kooperatif hareketinin genişlemesinin adım adım sosyalizme geçiş anlamına geleceği şeklindeki (gerisinde yüz yıllık bir kafa karışıklığı bulunan) ütopyacı fikirleri de mahkum ediyordu. KE programı, kooperatif hareketinin işçi sınıfı güçlerinin siyasi ve sendikal bölmeleriyle bütünleşmesini savunuyordu. Bir Kooperatif Şubesi kuran kongre, üye partilerin de benzer oluşumlara gitmesini teşvik etti. Esasen kongre, Marx'ın Birinci Enternasyonal'in *Açış Sesleniş'i*ndeki kooperatiflerin işçi sınıfının mücadelesinde değerli bir silah olmakla birlikte, işçilerin kurtuluşunu kendi başına sağlayamayacağı şeklindeki yaklaşımını yeniden onaylamış oldu.

36. Bölüm

Kızıl Sendikalar Enternasyonalı (1921)

İkinci Enternasyonal'in sağcı ve merkezci liderlerinin sınıfa ihanet ederek 1. Dünya Savaşı'na destek vermelerinin işçi sınıfı saflarında yol açtığı bölünme, sadece işçi partilerini değil, sendikaları da etkiledi. Oportünist sosyal demokrasinin iflasi, işçi hareketini her bakımdan parçaladı. Bu bölünmenin en ileri sonuçlarından biri, 3 Temmuz 1921'de Moskova'da yapılan bir kongreyle Profintern olarak bilinen Kızıl Sendikalar Enternasyonalı'nin kurulması oldu.

Savaşta ve barışta IFTU

Eski Ulusal Sendika Merkezleri Uluslararası Sekreteryası'nın yerine 1913'te kurulan, Karl Legien'in sekreteri olduğu Berlin merkezli Uluslararası Sendikalar Federasyonu (IFTU), sosyalist liderlerin savaştaki tutumu yüzünden yerle bir oldu. Uyanık Legien, savaşa yol açanın işçiler olmadığını söyleyerek çeşitli uluslararası merkezlerle teması sürdürmeyi bir süre becerdiyse de, aşırı şovenist Fransız lider Leon Jouhaux (1879-1954) bu işten rahatsız olunca ilişkiler dağıldı. Bundan dolayı, 1915 Mayıs'ında Berlin, Amsterdam ve Paris'te üç ayrı uluslararası sendikal merkez mevcuttu⁴⁷⁶.

Öncelikle, devasa emek gücü talebinin işçilere pazarlık avantajı sağlaması, ayrıca sendikaları savaşın yedeğinde tutmaya çalışan patronların sendikal örgütlülüğü engellemede elinin serbest olmaması nedeniyle, savaş sırasında birçok ülkede sendikalar hızla gelişti. Savaştan sonra pek çok ülkede devrimci mücadele düzeyine ulaşan fırtınalı günlerde sendikaların gelişimi daha da hızlandı. Lorwin, dünyada toplam sendika üyesi sayısının 1913'te 15 milyon iken, 1920'de 45 milyona çıktığını hesaphıyor⁴⁷⁷. Bu dönemde sendikalı işçi sayısı Almanya'da 2 milyon 250 binden 8 milyona, Büyük Britanya'da 4,5 milyondan 6,5 milyona, ABD'de 2,5 milyondan 4 milyona, Fransa'da 500 binden 2 milyona, İtalya'da 400 binden 2 milyona, Sovyet Rusya'da bin 500'den (1917 başındaki rakam)⁴⁷⁸ 4 milyon 500 bine yükseldi.

İşçilerin uluslararası sendikal örgüt ihtiyacı kendini dayatıyordu. Savaş biter bitmez hem sağ, hem de sol güçlerin bu yönde girişimleri oldu. Sağ ve merkezci kesimlerin Temmuz 1919'da Amsterdam'da düzenlediği sendika konferansına on dört ülkeden

temsilciler katıldı. Uluslararası Sendikalar Federasyonu yeniden kuruldu; beyan edilen toplam üye sayısı 23 milyon 662 bindi. Fakat bu kez, Karl Legien IFTU'nun başında değildi. W.A. Appleton (İngiltere) başkanlığa, Leon Jouhaux (Fransa) ve Samuel Gompers (ABD) başkan yardımcılığına, E. Fimmen (Belçika) ve J. Oudegeest (Hollanda) sekreterliğe getirildi⁴⁷⁹. Almanya ve savaştaki müttefiklerinin “düşman” sendikalarının örgüte katılmalarına izin verilmiş, ancak bu sendikalar üst yönetimden dışlanmışlardı. Rus sendikaları Amsterdam kongresine katılmayı reddetti.

Bu arada Gompers'ın başını çektiği sosyal demokrat sendika liderleri, Versay'da doğmakta olan emperyalist Milletler Cemiyeti'nde kendilerine yer edinmenin peşindeydi: ABD hükümeti delegasyonunun resmi üyesi olan Gompers, Ocak 1919'da Barış Konferansı Uluslararası Çalışma Yasaları Komisyonu başkanlığına getirilmişti. Bunun sonucunda, AFL'nin emeğin yeniden inşa programına dayanan sözde Emek Konvansiyonu kabul edildi⁴⁸⁰. AFL programı bir dünya “emek meclisi” kurulmasını istiyordu: Emek Konvansiyonu'nda ise bunun yerine hükümet, patron ve işçi temsilcilerinden oluşacak bir kurum olarak Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) kurulması öngörülüyordu. Sınıf işbirliğini ve kapitalizmin kalıcılığını esas alan ILO, Milletler Cemiyeti'nin resmi bir parçası oldu. Bundan böyle ILO, yıllar boyunca tüm dünyada sınıf mücadelelerine işçilerin aleyhinde müdahalede bulunacaktı. Örgüt, Milletler Cemiyeti'nden geriye kalan tek kurum olarak Birleşmiş Milletler mekanizmasına katılarak bugüne kadar geldi. SSCB ve Sovyet Sendikaları 1935'ten beri ILO üyesi olmakla birlikte, son yıllara kadar örgütte aktif değildi.

Versay Barış Antlaşması imzalandıktan kısa bir süre sonra IFTU, Amsterdam'da yapılan sendika kongresiyle yeniden kuruldu (bu nedenle Amsterdam Enternasyonalı olarak adlandırıldı). Kendisi de kongrede bulunan Gompers'ın Versay'da işçilerin çıkarlarına ihanet ettiği teslimiyetçi tutumu delegeler tarafından şiddetle eleştirildi. Avrupalı sosyal demokratlar, Gompers'ın açıkça kapitalizm yanlısı dili ve kendilerinin yaptığı gibi radikal demagojiye başvurmaması karşısında dehşete düşmüştü. Kongre, Milletler Cemiyeti'nin Emek Konvansiyonu'nu kınayan bir karar alarak tartışmaya nokta koydu. Legien bile Gompers'ı patronların ajanı olmakla suçluyordu. Bununla birlikte kongre, ILO'ya katılmaya karar verdi⁴⁸¹.

ILO, Ekim 1919'da Washington'da ilk toplantısını yaptı. İlk işi, sekiz saatlik işgünü'nün yasalaşmasını savunmak oldu. Muhafazakar sendikalar bunu büyük bir zafer olarak selamladı. Gerçekte ise sekiz saatlik işgünü, önde gelen ülkelerin çoğunda savaş sırasında ya da hemen sonrasında büyük ölçüde kazanılmış durumdaydı. Dolayısıyla, ILO'nun özgün talebi olarak sekiz saatlik işgününün kabulü, patronların Avrupa proletaryasının geniş yığınlarının devrimci ruhunu boğmak için verdikleri tavizlerden biri olarak ödeyecekleri küçük bir bedeldi.

KSE'nin kuruluşu

İşçi hareketinin sağ kanadı IFTU'yu yeniden kurmak üzere harekete geçerken, sol da kendi sendikal güçlerini toparlamakta gecikmedi. Lenin, revizyonistlerin savaş ihane-ti ve karşı-devrimci tavırlarının yol açtığı derin bölünmenin dünya sendikal hareketi-ne de sıçrayacağını en başında anlamıştı. Rus sendikalarının Haziran 1917'de yapılan konferansında yeni bir sendika enternasyonalini oluşturmak gerektiği kabul edilmiş, bu amaçla Petrograd'da yapılması planlanan dünya sendikalar kongresi, Sovyet Rusya'ya karşı başlatılan ve tüm iletişimi aksatan emperyalist askeri müdahale yüzünden yapılmamıştı⁴⁸².

Komünist Enternasyonal başlangıçta sendikaların katılımını Birinci ve İkinci Enternasyonal gibi kabul ettiyse de, mevcut şartlarda uygulanabilir olmadığı için ne-redeyse derhal bundan vazgeçildi. Çeşitli Avrupa ülkelerindeki devrimci sendikacı-larla yapılan konferansların sonucunda, 15 Temmuz 1920'de Moskova'da Uluslararası Sendikal Konsey kuruldu. Örgütün amacı "sendikal hareketin yeniden inşası için mili-tan bir uluslararası komite" olarak çalışmaktı. Konseyin çağrısıyla 3 Temmuz 1921'de Moskova'da dünyanın her yerinden 220 sendika delegesinin katılımıyla toplanan kong-rede Kızıl Sendikalar Enternasyonalisi (KSE) kuruldu. KSE Kongresi, Sovyet Rusya'daki iç savaşın zaferle sonuçlanmasının hemen ardından, Komintern üçüncü kongresinin son günlerinde gerçekleştirildi.

Uluslararası Konsey, son on aylık çalışma raporunda, yeni örgüte katılan güçleri şö-y-le sıralıyordu: Rusya 6,5 milyon, Almanya 2,5 milyon, İtalya 3 milyon, Fransa 500 bin, İngiltere 500 bin, ABD 500 bin, İspanya 800 bin, Avustralya 600 bin, Polonya 250 bin, toplam 17 milyon. Üç türlü katılım vardı: Doğrudan katılan sendikalar, sempatizan sen-dikalar ve katılmayan sendikalardaki azınlık hareketleri. Kapitalist ülkelerin tanınmış sendikacılarından Mann (İngiltere), Heckert (Almanya), Rosmer (Fransa), Haywood ve Foster (ABD), Zapatocky (Çekoslovakya) örgüte katılanlar arasındaydı. Fransız işçi hareketi için de engin bir tecrübeye sahip olan seçkin Rus komünist savaşçı ve sendi-kacı A. Losovski, örgütün genel sekreterliğine seçildi.

Kapitalist ülkelerde KSE güçleri neredeyse tamamıyla eski sendikaların bünyesindeki sol gruplar halinde olduğundan, yukarıda verilenler yaklaşık rakamlardı. Çekoslovakya'da bu gruplar bütün sendikal hareket toplamının muhtemelen yarısını oluşturuyordu; Fransa ve Almanya'da ise bundan biraz daha azdı. İngiltere'deki KSE seksiyonu olan Ulusal Azınlık Hareketi çeşitli başlıklarda bütün sendikal hareketin yarısının ya da ya-rıdan fazlasının desteğini kazandı. ABD ve Kanada'da bile Sendikal Eğitim Birliği, fırtı-nalı 1921-23 yıllarında, meslek birliklerinin sendikalara katılması, işçi partisi ve Sovyet Rusya'nın tanınması gibi üç önemli konuda sendikal hareketin yaklaşık yüzde ellisinin desteğini kazanmayı başardı⁴⁸³. KSE Kuruluş Kongresi'nde yayımlanan manifestoda şöyle deniyordu: "*Dünyanın örgütlü işçilerinin beşte ikisi şimdiden Kızıl Sendikalar Enternasyonalisi'ne katılmıştır.*"⁴⁸⁴

KSE programı

Kızıl Sendikalar Enternasyonalı'nın ya da diğer adıyla Profintern'in tüzüğünde dile getirilen programı, kapitalizmi yıkıp proleterya diktatörlüğünü kurmak üzere dünya işçilerini örgütlemektir. Sınıf mücadelesi politikasını savunan programı sınıf işbirliğine karşı çıkıyor, ILO ve IFTU'ya karşıt bir tutum alıyordu⁴⁸⁵.

KSE, sendikal hareketin programı, yöntemleri ve önderliğini devrimcileştirme mücadelesinde, işçilerin sınıf örgütlerinde ve sınıf mücadelesinde birliğini koruma ve sağlamlaştırma zorunluluğunu her zaman başa yazdı. Bu nedenle, sendikaları ve sendika merkezlerini üyeliğe kabul ederken, işçi örgütlerinin bölünmesine kesinlikle karşı durdu. Devrimci işçilerin muhafazakar önderlikli kitle sendikaları içinde çalışmasına dair leninist ilkesinden şaşmadı. Kongre bunu şöyle ifade ediyordu: *"Devrimci unsurların sendikaları terk etmesi politikası, karşı-devrimci bürokrasinin ekmeğine yağ sürer; bu nedenle kararlılıkla ve kategorik olarak reddedilmelidir."*⁴⁸⁶

Amsterdam Enternasyonalı'nın revizyonist liderleri ise Profintern'in birlik politikasını ihraç politikasıyla yanıtladılar ve pek çok biçimde ihanet ettikleri işçi hareketini bölmekten de çekinmediler. Sendikaların kontrolünü ellerinde tutabilmek için, sınıf işbirlikçisi politikalarına muhalefet etme cesaretini gösteren militan işçileri tek tek ve kitlesel olarak sistematik şekilde ihraç etmeye başladılar. İlerleyen yıllarda bu ihraç politikası kitlesel bir nitelik kazanarak hemen her ülkeye yayıldı ve çeşitli ülkelerde büyük sendikal bölünmelere neden oldu.

En önemli sendikal bölünmelerden biri Fransa'da yaşandı. Daha önce de belirtildiği gibi, savaş sırasında CGT'nin üye sayısı 2 milyona fırlamıştı; ancak 1920 yılının büyük grevlerinde izlenen yıkıcı reformist politikalar yüzünden, kısa süre sonra tekrar 600 bin civarına düştü. Bu çöküş, CGT bünyesinde büyük bir rahatsızlık yarattı. Ekim 1920'deki Orleans Kongresi'nde, kuruluş hazırlıkları devam eden KSE'ye katılma yönünde bir önerge verildiyse de bu, 685'e karşı 1485 oyla reddedildi. Ancak komünistler ve diğer solcular propagandalarını ısrarla sürdürerek, ulusal sendikaları birbiri ardına kazanmaya başladılar. Jouhaux yönetimi, bu dönemde reformistlerin genelde yaptığı gibi, solun bu başarısını örgütlerini toptan ihraç ederek cevapladı. Bu tavrın kaçınılmaz sonucu, Aralık 1921'deki bölünme ve ardından Haziran 1922'de Monmouseau, Semard, Rosmer ve Monatte önderliğinde CGT-Birlik'in kurulması oldu⁴⁸⁷. Fransız işçi hareketi böylece hemen hemen eşit büyüklükte iki ulusal örgüte bölündü.

KSE programının oluşturulması

KSE Kongresi'nde yeni uluslararası sendikal merkezin program ve taktikleri geliştirilirken, sadece iki önemli tartışma yaşandı. Bunlardan biri, solun eski ve muhafazakar sendikaları içinde çalışması sorunu üzerineydi. Kongredeki birkaç "solcu" grup (Amerikan IWW sendikası, İspanyol ve Fransız anarko-sendikalistleri, Alman KAPD

vb.) vardı ve bunlar sol unsurların eski sendikalardan çekilip, kendi istedikleri politika, yapılanma ve önderliğe sahip bağımsız devrimci örgütler kurma sektör düşüncesini hararetle savunuyorlardı. Bu, Lenin'in Komintern İkinci Kongresi'nde mücadele ettiği "sol" sektörizmin başlıca görünümünden biriydi.

İkili devrimci sendikalizm, anarko-sendikalist çevreler bir yana bırakılırsa, Avrupa için yeni bir ideolojik sapmaydı; ancak Amerika'da IWW, SP ve SLP örneklerinde uzun bir geçmişi vardı. Bu örgütler on beş yıldır militan unsurların kitlesel AFL sendikalarından çekilmesi politikasını savunmaktaydı. KSE kongresindeki "solcular" bu çizginin kavgasını verdiyse de, delegelerin ezici çoğunluğu, sol kanadın örgütlü sendikaların saflarında kalması ve buralarda kendi sınıf mücadelesi programını savunması leninist sendika ilkesini destekledi.

KSE kongresindeki ikinci tartışmaysa daha temel nitelikteydi ve daha çok aynı anarko-sendikalist unsurlarla yaşandı. Konu, sendikaların siyasi eylem tarzı, somut olarak KSE ve Komintern arasındaki örgütlü ilişkinin nasıl olması gerektiği sorunuydu. Öneri, iki örgütün birbirinin yürütme organına temsilci göndermesi şeklindeydi. Siyasi eyleme genel olarak şiddetle karşı çıkan anarko-sendikalistler, KSE ile KE arasında her ne şekilde olursa olsun örgütlü ilişki kurulmasına karşı büyük bir mücadeleye giriştiler. Bu tutum, marksistlerle şimdiki anarko-sendikalistlerin siyasi atası olan bakuninciler arasında Birinci Enternasyonal kongrelerinde yaşanan tartışmaların modern bir yansımasıydı.

Anarşistlerin birkaç ay önce Baltık Denizi'ndeki Kronştad donanma üssünde kanlı bir ayaklanma düzenlemiş oldukları gerçeği, tartışmayı iyice sertleştirdi. *"İsyancılar birinci sınıf bir kaleyi, filoyu ve silah ve mühimmatın büyük bölümünü ele geçirmişti."*⁴⁸⁸ Sloganları "Komünistler olmadan Sovyetler"di, bütün kapitalist dünya açıkça kazanmaları için dua ediyordu. Fakat hükümet, bu tehlikeli karşı-devrimci isyanı bastırdı. Kale hızla geri alındı ve tarihte ilk ve son kez, çelik savaş gemileri, buz tutan limanı yaya olarak geçen piyadeler tarafından ele geçirildi.

KSE kongresi yapılırken dahi, anti-sovyetik anarşistler Ukrayna'da haydut Makhno liderliğinde Sovyet hükümetine karşı silahlı eylemler düzenliyordu. Amerikalı anarşistlerden Sovyet karşıtlığını gizlemeyen Berkman ve Goldman, gayriresmi olarak katıldıkları kongrede delegeleri anarko-sendikalist davanın peşine takmaya çalışıyordu.

Kongrenin büyük çoğunluğu, siyasi eylem ve KSE ile Komintern'in yakın ilişki içinde çalışması yönünde oy kullandı. Bir yıl sonra, iki enternasyonal arasındaki bu karşılıklı temsil mekanizması kaldırıldı. 1921 kongresinde anarko-sendikalistlerin kongre kararından hiç hoşnut kalmadıkları açıktı; yine de bu tarihte örgütten ayrıldılar. Fakat Aralık 1922'de İspanya, Fransa, Hollanda, ABD ve diğer birkaç ülkeden anarko-sendikalist gruplar Berlin'de toplanarak kendi enternasyonallerini kurdular. Uluslararası İşçi Derneği adı verilen örgüt pek az üyeye sahipti ve dünya işçi hareketinde dikkate alınabilir bir yer tutmadı.

Yeni devrimci sendikacılık

KSE'de ifadesini bulan leninist tipte sendikacılığın gelişimi, bütün bir işçi hareketini, yeni ve İkinci Enternasyonal'in dünya emek hareketine hakim olduğu zamanda yakaladığından daha yüksek bir etkinlik düzeyine taşıdı. Daha soylu bir kavga ruhuyla donanan sendikalara, reformistlerin türettiği yıkıcı sınıf işbirlikçiliği ve yarı burjuva bakış açısının tersine, berrak bir önderlik perspektifi sunuldu. Reformist sendikacılığın karakteristiği olan dar meslekçilik ve "tarafsızlık" fikirleri yerine sendikalara güçlü bir sınıf birliği ve siyasi dayanışma ruhu kazandırıldı. Sendikacılar ilk kez KSE'de, genel grevin kullanımı da dahil, grev stratejisi ve taktikleri meselesini bilimsel bir yaklaşımla ve ciddiyetle ele almaya başladı⁴⁸⁹. Aynı şekilde KSE, sendikal mücadeleyi her bakımdan desteklemek ve her eğilimden sendika militanlarını yasal kovuşturmalara karşısında savunmak üzere uluslararası Emek Savunması ve Uluslararası İşçi Yardım Örgütü gibi geniş birleşik cephe örgütlerinin kurulmasında da etkili oldu.

KSE, yeni tipte işyeri komiteleri ve fabrika konseyleriyle işyerlerinde sendikaların yeni temellerini oluşturdu. Belli bir işyerindeki gerek tüm sendikaların üyelerini, gerekse örgütsüz işçileri kapsayan bu örgütler, işçilerin gücünü ve birliğini pekiştirdi. Şartlar olgunlaştıkça, işyerlerinde fiilen el koymaya kadar varan farklı düzeylerde denetim kuran işyeri komiteleri türü örgütler, Avrupa'nın her yerinde muazzam bir rol oynamaya başladı ve ulusal sendika örgütlenmelerinin temeli haline geldi. KSE ikinci kongresi şöyle diyordu: "*Fabrika komitelerini yaratılması, devrimci sınıf mücadelesinin en önemli politikası ve en önemli silahıdır.*"⁴⁹⁰

Komünist sendikacılığın bir başka önemli özelliği de, muhafazakar yönetimli sendikalarda komünist gruplar oluşturulmasıydı. Etkili bir yöntem olmakla beraber, gereksiz bir karşıtlık doğurduğundan, sonunda çoğu yerde terk edildi. İşyeri gazeteleri çıkartılması, işyeri grupları oluşturulması ve yaygın, muhalif birleşik cephe grupları kurulması sürdürüldü, ancak bu gruplar sendika geleneğine daha uygundu.

KSE yüksek bir enternasyonalizm ruhu kuşanmıştı. IFTU kongreleri genel nitelikte birkaç karar çıkarmakla yetinirken, Profintern kongreleri, bağlı sendikaların ülkelelerinde yüz yüze geldikleri sorunları ayrıntılarıyla ele alıyordu. Bu tutum, bölgecilik ve ulusal dar görüşlülük eğilimlerini kırmaya yardımcı oldu.

KSE sendikaları ayrıca, bileşim olarak da ilk gerçek kitlesel sınıf örgütleriydi. Reformist sendikalar, karakteristik olarak hemen her yerde, esasen daha vasıflı işçileri örgütlemeye yoğunlaşmıştı. Pek çok ülkede nispeten küçük kalmalarının sebebi de buydu. Sendikaların üye sayısında 1. Dünya Savaşı sırasında ve hemen sonrasında görülen devasa artış, her şeyden önce, başta komünistler olmak üzere, o güne kadar ihmal edilen vasıfsız, kadın ve genç işçi yığınlarının örgütlenmesine büyük önem veren solun dünya çapında büyümesinden kaynaklanıyordu.

Komintern dördüncü kongresinin Amerikalı zenci işçilerin örgütlenmesiyle ilgili du-

ruşu, bu bakımdan bir gösterge niteliğindeydi: “Komünist Enternasyonal, sendikaları zenci işçileri üyeliğe kabul etmeye zorlamak, bu hakkın resmen mevcut olduğu yerlerde de zenci işçileri sendikalara çekmek için özel bir kampanya düzenlemek üzere, elindeki bütün araçları kullanacaktır. Bunların yapılamadığı durumlarda ise, zencilerin kendi sendikalarını örgütleyecek ve sendikalara kabul edilmelerini dayatmak için birleşik cephe taktiği uygulayacaktır.”⁴⁹¹

KSE, kuruluşundan itibaren sendikaları sömürge ve yarı sömürge ülkelere taşımakla, İkinci Enternasyonal’in emek hareketine hakim olduğu dönemde görülmemiş bir iş yaparak, işçi hareketine yeni bir boyut kattı. Asya ülkelerinde (1920’de Hindistan’da, 1922’de Çin’de, diğer birçok doğu ülkesinde yine aynı dönemde) ulusal sendikal hareketlerin kuruluşu Rus Devrimi’nin güçlü etkisi altında ve genellikle doğrudan komünistlerin önderliğinde gerçekleşti. Katayama’nın kaydettiğine göre, Japonya’da genel sendika federasyonu 1901’de polis denetiminde kurulmuştu; ancak 1. Dünya Savaşı’nı takip eden devrimci yükseliş sırasında solcu işçiler federasyonu ele geçirip gerçek bir sendikal merkez haline getirdiler⁴⁹². Aynı şekilde, 1928’de Latin Amerika’nın ilk genel sendikal hareketi olan Latin Amerika Sendikal Konfederasyonu’nu (CSLA) örgütleyen de Profintern’di. CSLA, 1936’da kurulacak Latin Amerika İşçi Konfederasyonu’nun (CTAL) selefiydi⁴⁹³. KSE, Lenin’in emperyalist ülkelerin işçileriyle sömürge halkları arasında cephe birliği stratejik ilkesinin cisimleşmesiydi.

37. Bölüm

Birleşik Cephe: Dördüncü Kongre (1922)

Komünist Enternasyonal'in dördüncü kongresi 7 Kasım-3 Aralık 1922'de, diğer tüm Komintern kongreleri gibi Moskova'da toplandı. 1 milyon 920 bin 549 üyeyi temsil ettiği belirtilen yaklaşık 350 delege vardı⁴⁹⁴. Brezilya, Bulgaristan, Estonya, Macaristan, Hindistan, Japonya, Polonya ve diğer birçok ülkede komünist partiler, gerici rejimler nedeniyle yasa dışı koşullarda çalışıyor; bu yüzden üye sayılarıyla ilgili kesin veriler bulunmuyordu. Dördüncü kongrenin merkezi gündemi, birleşik işçi cephesiydi. Bu, 26 Mayıs 1922'de kısa süre sonra ölümüne neden olacak bir felç geçiren Lenin'in katıldığı son kongreydi.

Lenin ve işçilerin birliği

Lenin, hakiki bir marksist kavrayış ve sorumlulukla daima her şeyden önce proleter dayanışmanın zorunluluğu anlayışıyla hareket etti. Bütün çalışmalarının nihai hedefi, sosyalist bir perspektifle işçi sınıfının ideolojik ve örgütsel birliğinin geliştirilmesiydi. Bütün strateji ve taktiklerinde, tüm programatik çalışmalarında Lenin, bu temel amacı başa yazdı.

İşçi hareketinde sağ ve merkezci sosyalistlerin savaş ihanetinin ve Rus devrimine karşı açık ya da örtük düşmanlıklarının neden olduğu derin ayrılık dünya işçilerinin önüne, dağılmış saflarında pratik bir işçi birliği sağlamanın yolunu bulmak gibi devasa bir sorun çıkarmıştı. Böyle bir birlik vazgeçilmezdi. İşçi sınıfı kapitalistlerin giderek şiddetlenen saldırıları karşısında ilerlemeye devam etmeyi, hatta kazanmış olduğu zemini korumayı ancak bu birliğe dayanarak umut edebilirdi. Hal böyleyken birlik, sağ sosyalistlerin umurunda değildi. Kapitalizmi yıkmak gibi bir dertleri olmadığından, "Düşman Solda" sloganıyla, komünistleri alt etmek için gerekiyorsa işçi hareketindeki bölünmeyi devam ettirmekten yanaydılar. Tam da bu nedenle işçilerin birliği ancak sol güçler tarafından ve sağ sosyal demokratların muhalefetine rağmen gerçekleştirilebilirdi.

Lenin, Orta Avrupa işçilerinin savaş sonrası devrimci atılımının inişe geçtiğini anlar anlamaz, birleşik işçi cephesi politikasını ileri sürdü. Revizyonist hainlerle organik siyasi birliğin düşünülmemeyeceğini çok iyi biliyordu, fakat işçi sınıfının geniş yığınla-

rının ortak arzusu ve basıncı temelinde; gerici liderlere rağmen işçiler arasında gerek ekonomik, gerek siyasi alanda hayati bir düzeyde pratik işbirliğinin kurulabileceğinin de farkındaydı. Bununla birlikte Lenin, bu birleşik cephenin faaliyetlerinde komünist partilerin siyasi eleştirisi hakkını saklı tutmasını vazgeçilmez bir şart olarak koydu; aksi takdirde oportünist sosyalist liderlerin işçi sınıfını sırtından vurması engellenemezdi.

Lenin, birleşik işçi cephesi politikasını Haziran 1921'deki üçüncü Komintern kongresi öncesinde, bilhassa da kongrede vurgulamaya başladı. Politika, Aralık 1921 ve Şubat 1922'deki Yürütme Komitesi toplantılarında daha ileri bir düzeyde, özenle formüle edildi ve dünya işçi hareketinin değerlendirmesine sunuldu⁴⁹⁵. Aralık toplantısında ortaya konan tezlerde gericiğin işçi sınıfına karşı yoğunlaşan saldırılarına dikkat çekiliyor, saldırıları püskürtmek için tüm emek güçlerinin birleşik eyleminin acil ihtiyaç olduğu vurgulanıyordu. Belgede ayrıca *"birlik isteği bütün işçiler arasında her zamankinden daha güçlüdür"* deniyordu. Tezler, Almanya, Fransa, Çekoslovakya, İngiltere, İtalya, İsveç, ABD vd. ülkelerdeki komünistleri inisiyatif olarak, birleşik cephe çalışmaları için sosyal demokratlara somut önerilerle gitmeye çağırıyordu. *"Birleşik işçi sınıfı cephesi şiarını yükselten ve Komintern seksiyonlarının İkinci, İki Buçukuncu ve Amsterdam enternasyonnellerine bağlı parti ve gruplarla ayrı anlaşmalar yapmasına izin veren Komünist Enternasyonal, doğal olarak, uluslararası ölçekte benzer anlaşmalar yapmayı reddetmez"* diyen tezler, ardından Rusya'daki açlıkla mücadeleyle ilgili, İspanya ve Yugoslavya'daki beyaz teröre karşı ve yeni bir emperyalist savaş tehlikesi konusunda birleşik eylem için bu örgütlere daha önce yapılan önerileri sıralıyordu⁴⁹⁶. Çeşitli ülkelerin komünist partileri birleşik cephe için hemen harekete geçtiler. Kilit konumdaki Alman partisi, iki Alman sosyal demokrat partisine gönderdiği açık mektupla, işçilerin en yakıcı sorunu olan ücret sorununda birleşik eylem önerisi getirdi, bunun yanı sıra *"birleşik işçi sınıfı hükümeti"* için ortak mücadele çağrısında bulundu. Fransa, İtalya, Çekoslovakya ve diğer ülkelerde de sosyal demokratlara benzer öneriler getirildi. Ne var ki, komünist partilerin kendi bünyesinde yeni politikanın açıklığa kavuşturulması için en küçük bir çalışma dahi yürütülmedi. Bir kısım "sol" sekterler birleşik cepheye ilke olarak karşı çıkarken, kimileri de bunun siyasi alanda değil, sadece ekonomik alanda geçerli olabileceğini savunuyordu. Cephe politikasını komünist partilerin sosyal demokrat partilerle birleşmesi olarak anlayanlar olduğu gibi, sağ sosyal demokratlarla ortak siyasi örgütlenmelere karşı çıkan ünlü 21 madde ile sınırlı hedeflerde işbirliği öngören yeni politika arasında çelişki olduğunu düşünenler de vardı.

Komintern'in birleşik cephe politikasıyla attığı bu adım, o günün şartlarında işçi sınıfının mümkün olan en ileri düzeyde birleşik mücadelesini sağlamanın tek yoluydu. Bu, komünistlerin 1914'ten itibaren (aslında 1907'deki Stuttgart kongresinden itibaren) dünya işçi sınıfı hareketine yaptığı önderliğin yeni bir örneği oldu. Komünistler bu önderliği ilerleyen yıllarda, günümüze kadar defalarca gösterecekti.

Üç enternasyonalin Berlin konferansı

Bu sırada, işçiler arasında komünistlerin işaret ettiği “karşı konulmaz birlik arayışını” hisseden İki Buçukuncu Enternasyonal liderleri, eylem birliği sorununun üç enternasyonalin bir araya geleceği bir konferansta değerlendirilmesini önerdi. Konferans önerisini Komintern hemen, İkinci Enternasyonal ise gönülsüzce kabul etti. 2-5 Nisan 1922’de Berlin’de yapılan toplantıya üç örgütün yönetimini temsil eden 47 delege katıldı. İkinci ve İki Buçukuncu Enternasyonal delegasyonlarına sırasıyla Emile Vandervelde ve Frederick Adler başkanlık ederken, KE delegeleri Radek, Zetkin ve Frossard’dı. Oturum Adler tarafından açıldı.

Clara Zetkin Komintern önergesini sundu. Önerilen, elbette imkansız olan bir organik siyasi birlik değil, gündemdeki başlıklarda işçi sınıfının mücadelesini güçlendirmenin yollarıydı. Buna yönelik planda “*kapitalist saldırılara karşı birleşik eylem; gericiliğe karşı mücadele; yeni bir emperyalist savaşa karşı mücadeleye hazırlık; Volga bölgesindeki açlığın ekonomik kalkınmasını ciddi şekilde tehdit ettiği Sovyet Cumhuriyeti’ne yardım; Versay Antlaşması meselesi ve yıkıma uğrayan bölgelerin yeniden inşası*”⁴⁹⁷ yer alıyordu.

İkinci Enternasyonal adına söz alan Vandervelde, hemen Komintern karşıtı bir tavır sergiledi. Versay Antlaşması’na muhalif önerileri reddettiği gibi, Rusya’nın iç işleriyle ilgili bir dizi öneri ileri sürdü⁴⁹⁸. Komünist Enternasyonal’ın ve Sovyet Hükümeti’nin “hücreler kurma taktiğini” terk etmesini, İkinci Enternasyonal liderlerini eleştirmeyi bırakmasını, Sovyet Gürcistan’ın durumunu inceleyecek bir komisyon kurulmasını, SR’ların Moskova’da sabotaj, suikast ve isyan suçlamalarıyla devam eden mahkemelerinin fiilen birleşik uluslararası sosyalist hareketin kontrolüne bırakılmasını ve Rusya’da farklı sosyalist partilere siyasi faaliyet özgürlüğü tanınmasını istiyordu. Kısaca, Vandervelde’nin tek istediği, zengin Gürcistan Cumhuriyeti’ni Sovyet Rusya’dan koparmak ve proletarya diktatörlüğünü tasfiye etmekte. İki Buçukuncu Enternasyonal delegeleri (o sırada iki örgüt birleşme sürecindeydi) Vandervelde’yi destekledi.

Komintern delegeleri konferansta uygulanabilir bir anlaşmaya varabilmek için yapabilecek her şeyi fazlasıyla yaptılar. Gürcistan’ın durumunu inceleyecek bir komisyon kurulmasını, SR yargılamasında ölüm cezası verilmemesini ve sosyal demokrat enternasyonallerin SR’ları savunmasına izin verilmesini kabul ettiler. Bu, Sovyet Rusya’nın egemenlik haklarının açıkça ihlal edilmesi anlamını taşıyordu. Birleşik cephe taktiğine öncülük eden Lenin, anlaşmanın ardından yazdığı *Bedeli Ağır Oldu* başlıklı makalesinde, artık imzalanmış bulunan anlaşmayı kabul etmekle birlikte, Komintern delegasyonunu aşırı taviz verdikleri için şiddetle eleştirdi⁴⁹⁹.

Konferans, gergin tartışmalardan sonra üç örgütün yürütme organları adına ortak bir açıklama yayımlayarak, daha sonra yapılacak geniş bir dünya işçi örgütleri kongresini örgütlemek üzere dokuz kişilik bir komisyon kurulacağını, Gürcistan meselesi-

nin inceleneneğini, SR yargılamasıyla ilgili anlaşmaların dikkate alınacağını, kapitalist saldırılara karşı ortak bir tavır sergileneceğini, her ülkede proleter cephe birliklerinin kurulacağını ve açlık felaketine uğrayan Rus Devrimi'ne destek verileceğini ilan etti. Konferans bu temelde sona erdi.

Tüm bunlar kâğıt üzerinde oldukça iyi görünse de, sosyal demokratların herhangi bir cephe birliğine niyetleri yoktu. Tek yaptıkları, birleşik eylem talepleri giderek artan işçi yığınlarının gözünü boyamaya yetecek ölçüde, birlik önerilerini onaylamaktan ibaretti. Dönek Borkenau dahi sosyal demokratların tutumu hakkında şöyle demekten kendini alamıyordu: “*Üç Enternasyonal'in bir araya geldiği konferansın ardından sosyalistlerin resmi önderliği, işbirliği çağrılarına kulak tıkamaya devam etti.*”⁵⁰⁰ Gerçekten de konferanstan sonra, önceden olduğu gibi, birleşik cephe politikasına karşı çıkmaya devam ettiler.

Konferans kararlarıyla oluşturulan dokuz kişilik komisyon, 23 Mayıs'ta Berlin'de toplandı. Ne var ki Komintern delegelerinin konferans manifestosu doğrultusunda eyleme geçme girişimlerinin boşa çıkarıldığı toplantı, hiçbir sonuca ulaşmadan dağıldı. Fazla geçmeden, Komintern delegeleri zaten işlevsiz hale gelmiş olan komisyondan resmen istifa etti. Sosyal demokrasinin uluslararası liderleri, ilk geniş birleşik cephe girişimini bu şekilde sabote etmeyi başarmıştı. Ancak bu, dünya işçi hareketinin geleceğinde son derece önemli bir rol oynayacak olan cephe politikasının sonu olmadı.

Komintern Dördüncü Dünya Kongresi

KE dördüncü kongresi, dünya işçi hareketinin tüm kollarını kapsayan bir birleşik cephe kurma girişiminin akamete uğramasından altı ay sonra toplandı. Kongrede patronların saldırılarının tüm cephelerde yoğunlaştığına dikkat çekildi. Losovski'nin belirttiği gibi; bu olgunun göstergelerinden biri de, oportünist sosyal demokrasinin korkak ve muhafazakar politikaları nedeniyle, birçok sendikanın savaş sırasında ve hemen sonrasında elde ettikleri üye artışı ve diğer kazanımlarını büyük ölçüde kaybetmiş olmalarıydı. Böylece sendikaların toplam üye sayısı Fransa'da 2 milyondan 600 bine, İtalya'da 2 milyondan 700 bine düşmüş, İngiltere'de sendikalar 1 milyon 300 bin, ABD'de 1 milyon 500 bin üye kaybetmişti. Benzer bir eğilim Çekoslovakya, İsveç, Norveç, Danimarka, Hollanda vd. için de geçerliydi. Bu durumun dışında kalan Almanya ve Avusturya'da sendikalar, yığınların umutsuz ekonomik şartları ve işçi sınıfında hakim devrimci ruh nedeniyle üye kazanımlarını korumayı başarmıştı⁵⁰¹.

Genel uluslararası durumu değerlendiren kongre kararında şöyle deniyordu: “*Rusya hariç, bütün ülkelerde proletarya, kapitalizmin zayıflamasından yararlanıp ezici son darbeyi indirmemiş olduğundan burjuvazi, sosyal-reformistlerin de sayesinde, militan devrimci işçileri bastırarak siyasi ve ekonomik iktidarını pekiştirmeyi başarmış ve proletaryaya karşı yeni bir saldırıya girişmiştir.*”⁵⁰²

Faşizmin kapitalist saldırganlığın en uç biçimi olduğunu belirten kongre, derin bir kavrayışla, bu yeni tehlikenin uluslararası karakterine dikkat çekti. Mussolini'nin birkaç hafta önceki Roma yürüyüşü, bu uyarıyı daha da anlamlı kılmaktaydı. Kararda şöyle deniyordu: *"Faşizm tehlikesi bugün birçok ülkede; Çekoslovakya'da, Polonya'da, Almanya'da (Bavyera'da), Avusturya'da, Amerika'da, hatta Norveç gibi ülkelerde sınıca ilerliyor. Şu ya da bu biçimiyle faşizm, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde bile tamamen imkansız değil."*⁵⁰³

Karar, ciddi bir uluslararası tehlike olarak faşizme dair net bir uyarıydı. Öte yandan Zinovyev, genel raporun hazırlanması sürecinde, faşizm hakkında tehlikeli yorumlarda bulunmuştu. Faşizmi sınıf mücadelesinin kaçınılmaz bir evresi olarak gösterme eğilimindeki Zinovyev, bunu *"İtalya'da devrimin olgunlaşmasında bir aşama"* olarak niteliyor, *"bütün Orta Avrupa'da tamamına ermiş bir faşizm devresinden geçmemiz kaçınılmaz olabilir"*⁵⁰⁴ diyordu.

Zinovyev'in bu yaklaşımı, özellikle Almanya'da bütün korkunçluğuna rağmen faşizmin devrim sürecinde bir tür ilerleme olduğu şeklinde yanılsamalara yol açacaktı. Gerçek tam tersiydi; faşizm karşı-devrimin ta kendisiydi, onun zaferi, işçi sınıfının felaketi anlamına gelen ancak kaçınılabilecek bir yenilgiydi ve buna karşı tavizsiz bir mücadele verilmeliydi. Bununla birlikte, Zinovyev'in "kaçınılmazlık" anlayışı, faşizmi sadece bir olasılık olarak ele alan kongre kararına yansımada.

Birleşik cephe politikası

Dördüncü kongre giderek güçlenen ve doğrudan faşizme dönüşme eğilimindeki sermaye saldırılarını alt etmek için işçilerin gereken birliği sağlayabilecekleri bir araç olarak birleşik cepheyi öne çıkardı. *"Üçüncü kongrenin 'Kitlelere!' sloganı bugün her zamankinden önemlidir. Birleşik Cephe'nin başlamakta olan mücadelesi şüphesiz uluslararası işçi hareketinin önümüzdeki dönemini kapsayacaktır"*⁵⁰⁵ diyen kongre kararının sağlam marksist öngörüsü, dünya işçi hareketinin ileriki yıllardaki deneyimiyle tamamen doğrulanacaktı.

Hayati önem taşıyan birleşik cephe politikasını her açıdan büyük bir dikkatle ele alan kongre, önceki aylarda bazı ülkelerdeki birleşik cephe çalışmalarında düşülen sağ ve "sol" hataları inceleyip tartıştı. Altı ay önceki talihsiz Berlin konferansını ve üç enternasyonal arasında bir uluslararası birleşik cephe oluşturmak amacıyla sergilenen çabaları enine boyuna değerlendirden kongre, birleşik cephe hareketinin farklı ülkelerde pratikte hangi biçimleri alabileceğine dair öngörülerde de bulundu.

Birleşik cephe taktiği, kaçınılmaz olarak bir birleşik cephe hükümeti ihtimalini de gündeme getiriyordu. Görmüş olduğumuz üzere Almanya ve Britanya partilerinin, ülkelerindeki sosyal demokratlara birleşik cephe önerisiyle giderken, bu konuda somut bir tutum belirlemeleri gerekmişti. Bu başlıktaki kongre tartışmalarında, Lenin'in seç-

kin teorik önderliğiyle, halk hükümetlerinin farklı biçimleri incelendi. Mücadele sonucunda doğacak işçi hükümetleri meselesi kongre kararında şu şekilde ele alınıyordu:

“Komünist Enternasyonal, aşağıdaki ihtimalleri dikkate almak zorundadır:

1. Avustralya’daki gibi bir liberal işçi hükümeti. Yakın gelecekte İngiltere’de de böyle bir hükümetin kurulması muhtemeldir.

2. Bir sosyal demokrat işçi hükümeti (Almanya).

3. Bir işçi-köylü hükümeti. Bu ihtimal Balkanlarda, Çekoslovakya’da vb. olabilir.

4. Komünistlerin katıldığı bir işçi hükümeti.

5. Komünist partinin tek başına, katıksız bir biçimde hayata geçireceği, gerçekten proleter bir işçi hükümeti.”⁵⁰⁶

Karar, komünistlerin bu hükümetlerle ilişkilerinin tahliliyle devam ediyordu:

“İlk iki biçim, devrimci işçi hükümeti değil, burjuvaziyle karşı-devrimci kesimlerin kılık değiştirmiş koalisyonlarıdır. Güç kaybeden burjuvazi, devletin sınıfsal karakteri hakkında işçileri yanıltmak ya da proletaryanın devrimci taarruzunu yozlaşmış liderler yardımıyla oyalayıp zaman kazanmak için, kritik momentlerde bu tür işçi hükümetlerine katlanır. Komünistler bu tür hükümetlere katılmaz. Aksine, komünistler bunların gerçek sınıf karakterini kitleler nezdinde ikirciksiz bir şekilde teşhir etmelidir. (...)

Komünistler, proletarya diktatörlüğünün gerekliliğini henüz kabul etmemiş işçilerle, sosyal demokratlarla, Hristiyan sosyalistlerle, partisiz ve sendikalist işçilerle yollarını birleştirmeye hazırdır. Dolayısıyla komünistler, belli şartlar altında, belli güvencelerle, komünist olmayan işçi hükümetlerine destek verebilir. Aynı zamanda komünistler, burjuvaziye karşı devrimci bir mücadele vermeksizin gerçek bir işçi hükümetinin kuramayacağını yığınlara açıkça anlatır.

Diğer iki işçi hükümeti biçimi, işçi-köylü hükümeti ve komünistlerin katıldığı işçi hükümeti, proletarya diktatörlüğü olmadığı gibi, proletarya diktatörlüğü yolunda tarihsel olarak kaçınılmaz geçiş hükümeti biçimleri de değildir. Ancak, kuruldukları ülkede proletarya diktatörlüğü için mücadelenin kalkış noktası işlevi görebilirler. Proletarya diktatörlüğü ancak komünistlerden oluşan bir işçi hükümeti biçiminde vücut bulabilir.”

1. Dünya Savaşı’nı izleyen Versay Antlaşması’na esastan saldıran dördüncü kongre, bu soygun anlaşmasının arka planındaki resmi teorinin uygulanabilir nitelikte olmadığını, kapitalist ekonomik ve siyasi sistemin devam eden istikrarsızlıkla kanıtlandığını belirtti. Kararda “Versay Antlaşması eksenindeki Barış Antlaşmaları, dünyanın geri kalanını sömürge alanları durumuna indirgerek dört muzaffer ülkenin (ABD, İngiltere, Fransa ve Japonya) siyasi ve ekonomik hakimiyetinin tesis edilmesi; sosyal açıdan her ülkedeki burjuvazinin kendi ülkesinin proletaryası üzerindeki hakimiyetinin pekiştirilmesi ve tüm ülkelerin burjuvazisi arasında devrimci Sovyet Rusya proletaryası karşıtı bir birlik sağlanması çabasını ifade etmektedir”⁵⁰⁷ deniyordu.

Komünist ve sosyal demokrat enternasyonaller arasındaki karakter farklılığının

derinliği, Versay Barış Antlaşması'na yaklaşımlarındaki çelişkide de görölüyordu. Komintern'in cepheden çatışma politikası, savaş tohumları eken bu emperyalist anlaşmaya yönelik doğru proleter karşı çıkışı temsil ederken, sosyal demokratların "anlaşmaya riayet" politikası tartışmasız bir şekilde kapitalist sınıfların emperyalist çıkarlarının yansımasıydı ve Versay'a muhalefet üzerinden büyüyen Hitler'in ilerideki başarısının temel nedenlerinden biriydi.

38. Bölüm

Kısmi İstikrar: Beşinci Kongre (1924)

Komünist Enternasyonal'in beşinci kongresi 17 Haziran-8 Temmuz 1924 tarihleri arasında Moskova'da yapıldı. Bu, Lenin'in önderliğinden yoksun ilk Komintern kongresiydi; dünya proletaryasının önderi altı ay önce, 21 Ocak'ta, 54 yaşında ölmüştü. 52 ülkeden gelen delegeler, Kremlin duvarı önünde yatan Lenin'e saygılarını sunmak üzere, Kızıl Ordu bandosunun ardından Kızıl Meydan'a yürüdü. Anma töreninde Başkan Kalinin ve kongre delegeleri konuşma yaptılar.

Lenin, miadı dolmuş ve çürümüş kapitalist sisteme, sömürülen insanlık adına büyük darbeler indirdi. Teori alanında Marx'ın devrimci ilkelerini yeniden yükselterek, bu ilkeleri emperyalist çağın değişen şartlarını karşılayacak şekilde geliştirdi. Pratik alanda ise kapitalist sistemin en önemli temellerini yerle bir eden büyük Rus Devrimi'ne önderlik etti. Dünya işçileri onun doğrudan önderliğinde sosyalizm yolundaki yürüyüşü başlattı. Sağ sosyal demokrat uşaklarla kapitalist sömürücülerin gücü, proletaryanın büyük önderi Lenin'in devrimci eserini silmeye ya da tahrif etmeye hiçbir zaman yetmeyecektir. Kalinin, Lenin'in eserini yalın ve etkileyici bir şekilde özetliyor: *"Lenin'deki üç temel fikir; işçilerin köylülerle ittifakı, ulusal sorun ve proletarya diktatörlüğüdür."*⁵⁰⁸ Bunlar, Rus Devrimi'nin üzerinde yükseldiği siyasi temeller ve tüm dünyada kapitalizmin sonunu getirecek dinamik ilkelerdir.

Lenin üzerine olan kitabında Stalin, sadeliği ve mütevazı entelektüel dehası, kararlı kişiliği ve devrimci ruhunun gerisinde kalmayan bu yüce öğretmen ve savaşçıyı ustaca özetliyor: *"Kitlelerin yaratıcı gücüne güven (...) Bu, Lenin'in kendiliğinden hareketi anlayıp, proleter devrimin kanallarına yönlendirmesini sağlayan çalışmalarının kendine has özelliğidir. (...) Dahiyane öngörü gücü ve yaklaşan olayların içsel anlamını yakalama ve değerlendirme yeteneği (...) Bunlar ise Lenin'in, devrimci hareketin dönüm noktalarını doğru stratejiyi ve net hareket tarzını ortaya koymasını sağlayan özellikleridir."*⁵⁰⁹

Lenin'in ölümü, Rusya halkı ve ezilen dünya halkları için muazzam bir kayıptı. Neyse ki Lenin'in "en iyi öğrencisi" Stalin'in şahsında başka bir büyük önder gelişmekteydi. Stalin'in üstün yeteneği, düşman bir dünyanın ve Lenin'in hastalanmasıyla birlikte

uzun, pervasız ve gerici bir iktidar kavgasına giren hain troçkist muhalefetin entrikaları karşısında, Rusya’da sosyalizmi inşa etme görevinde acımasızca sınanacaktı.

İki sosyal demokrat enternasyonalin birleşmesi

Komintern’in dördüncü ve beşinci kongreleri arasındaki önemli gelişmelerden biri de, İkinci ve İki Buçukuncu Enternasyonallerin birleşmesiydi. İki enternasyonalin 39 ülkeden 43 parti ve 6 milyon 700 bin üyeyi temsil ettiği belirtilen 400 delegesinin katıldığı birlik kongresi, Mayıs 1923’te Hamburg’da yapıldı. Merkezi Zürih’te bulunan yeni örgüt İşçi ve Sosyalist Enternasyonalı adını aldı. Frederick Adler sekreterliğe getirildi. Amsterdam (sendikalar) Enternasyonalı’nın sekreteri Oudegeest de birleşmeyi kutlamak üzere toplantıydı.

Birlik esas olarak İkinci Enternasyonal’in revizyonist programı zemininde gerçekleşti. Bu, özünde Milletler Cemiyeti’nin radikal söylemli bir tür kanadı gibi, “burjuvazinin üçüncü partisi” olarak hareket etmek anlamına geliyordu. Farklı ülkelerin partileri arasındaki tartışmalar, ülkelerinin emperyalist çıkarlarını yansıtıyordu. Programdaki birkaç devrimci ifade ve örgütsel mekanizmada bir dizi önemli görev, kongredeki merkezileri tatmin etmeye yetti. İki Buçukuncu Enternasyonal’in iki yıldan az süren onursuz serüveni böylece sona ermiş oldu. Hiçbir zaman İkinci Enternasyonal’in bir uzantısı olmaktan öteye geçmeyen örgüt, Şubat 1921’de İkinci Enternasyonal’den uzaklaşmakta olan devrimci işçileri tutmak için bir tuzak olarak kurulmuştu. Ocak 1923’teki sonu da, sınıfın birliği talebini haykıran işçileri tekrar gerici İkinci Enternasyonal’in kontrolü altına sokmak için kurulan bir tuzaktan başka bir şey olmadı.

Almanya’da Ekim yenilgisi

Fransa, ayak direyen Almanya’dan savaş tazminatı koparmak için 23 Ocak 1923’te ordu birlikleriyle Almanya’nın Ruhr sanayi bölgesine girdi (Savaşın sonunda Almanya tamamen işgal edilmemişti). Fransa’nın saldırısı savaşın eşliğinden dönülen bir krize yol açtığı gibi, zaten astronomik bir düzeyde seyreden enflasyonu da iyice körükledi. Saldırının bir diğer sonucu da işçiler arasında devrimci ruh halinin yayılması oldu. Alman Komünist Partisi ve Komintern, bir devrimci durumun varlığı konusunda hemfikirdi. Mayıs’ta komünistler Ruhr’da bir grev hareketi başlattı; 11 Ağustos’ta ise Genel İşçi Konseyi “komünistlerin etkisiyle” genel grev ilan etti. İşçiler Bochum ve Gelsenkirchen kentlerini ele geçirdi. İkinci Enternasyonal, Ruhr işçilerini korumak için komünistlerle işbirliğine gitmeyi reddetti. Sonraki günlerde isyancı işçiler burjuva Cuno hükümetini istifaya zorladı; sosyal demokratlardan Hilferding, Solman ve Radbruch’un katıldığı Stresemann’ın başkanlığında bir koalisyon hükümeti kuruldu. Sosyal demokratların rolü, her zamanki gibi, tehdit altındaki kapitalist sistemi kurtarmaktı⁵¹⁰.

Komünistler, işçileri devrimci mücadelede harekete geçirmek için sol sosyal demokratlarla cephe birliği halinde çalışmayı planlıyordu. Saksonya ve Thuringia'da bu iki grup, eyalet parlamentosu ve hükümetinde çoğunluğu oluşturuyordu. Sol sosyal demokratlar, devrimci kitle basıncıyla sunulan programa resmi bir onay verdilerse de, bunun bir adım ötesine geçemediler. Alman Komünist Partisi'nin gözden düşen Levi grubundan sonra gelen ve Komintern'den Radek'in yakın işbirliği içinde çalıştığı sağcı Brantler-Thalheimer önderliğinin mücadele kararlılığından yoksun olması ve sol sosyal demokratların direnmemeye çizgisine teslim olması, durumu büsbütün kötüleştirdi. Bunun sonucunda, Alman hükümeti ordu birliklerini Saksonya ve Thuringia'ya sürünce, savunma gücüne sahip bu iki kale kavga verilmeksizin teslim edildi. 23 Ekim'de ayaklanıp birkaç gün boyunca kahramanca dövüşen Hamburglu işçiler ise, yalnız kaldıkları için sonunda yenilgiye uğradılar. Binlerce işçi tutuklandı. Sağ sosyal demokratlar yüzünden Alman devrimi bir kez daha yenildi ve zafer gericiliğin oldu. Bu ihanet sadece Almanya'da değil, bütün Orta Avrupa'da faşizmi tetikledi.

İşçi sınıfının beşinci kongre öncesindeki aylarda aldığı bir yenilgi de Bulgaristan'da yaşandı. Bulgaristan'da 1920'den beri iktidarda bulunan Stambulinski'nin köylü hükümeti, Haziran 1923'te kapitalistlerin, yabancı emperyalistlerin ve diğer gericilerin faşizan kliği tarafından devrildi. Darbeye karşı harekete geçmekte geciken Komünist Parti, aynı yılın Aralık ayında bir ayaklanmaya girişerek durumu kurtarmaya çalıştıysa da, ayaklanma kanla boğuldu. Böylelikle faşist terörizm bir mevzi daha kazandı⁵¹¹.

Kongre ve kısmi kapitalist istikrar

Komintern beşinci kongresi, dünya işçilerinin yüz yüze bulunduğu ekonomik ve siyasi durumu derinlemesine tahlil etti. Ayrıca kongre, Sovyet Rusya'da işçilerin duruma hakim olduğunu ve savaşın harap ettiği ekonomiyi yeniden inşa etmeye başladığını da kaydetti. Öte yandan delegeler, Lenin'in ölümünden sonra kötücül bir şekilde hareketlenen Trotskiy muhalefetinin gelişimine büyük endişe göstererek, güçlü bir dille mahkum ettiler.

Kapitalistler ise Almanya'daki yeni devrim dalgasını püskürtmeyi başarmış ve başka ülkelerde de işçilere karşı ciddi zaferler elde etmişti. Avrupa'da 1. Dünya Savaşı'nı izleyen büyük devrimci hareketin tükenmek üzere olduğu ve sosyal demokratların her alanda desteğini alan kapitalistlerin toplumsal sistemlerini en azından şimdilik korumayı başardığı açıktı. Yanı sıra, sanayide önemli bir canlanma da söz konusuydu. Avrupa tablosunun belirleyici ülkesi Almanya'da, yaklaşık 800 milyon altın marklık bir desteği kapsayan Amerikan Dawes planının da sayesinde, sınai ve mali durum iyileşmekteydi. Bu sırada ABD Başkan Coolidge dönemi sınai patlamasına giriyor, İngiltere ve Fransa da dikkate değer bir ivme kazanıyordu. Beşinci kongrenin dikkat çektiği bu genel durum, Mart 1925'teki KEYK toplantısının "*kapitalizmin kısmi, görel ve geçici istikrarı*"⁵¹²

şeklinde formüle ettiği ünlü değerlendirmeye neden olacaktı.

Komintern'in kapitalizmin sınırlı da olsa tekrar istikrar kazanmış olduğunu kabul etmesiyle, sosyal demokratlar ve burjuva iktisatçıları birçok ülkede koro halinde bağır-maya başladılar: “*Devrimin öldüğünü Komintern de kabul etti!*” Gelişmelerin göster-diği gibi, bu saçma bir iddiaydı. Değerlendirme, Komintern'in kendi içinde de önemli ölçüde yanlış anlaşılacak, sağdan ve “soldan” farklı yorumlara konu edildi.

Komintern, kapitalist sistemin bir yukarı salınım yaşamasını bekleyen sosyal de-mokratlarla tabii ki aynı fikirde değildi. Komünistlerin tahlilinde kapitalizmin yaşadığı toparlanmanın sadece kısmi olduğu ve devam edemeyeceği tekrar tekrar vurgulanıyor-du. Avrupa iki devrimci dalga arasında bir durgunluk döneminden geçiyordu. Genel kriz ve proleter devrim çağı devam ediyordu.

Ekonomik durum üzerine kongre raporunda Varga, kapitalist sistemi altüst eden ge-nel krizin birçok yönünü gözler önüne serdi. Ortaya koyduğu başlıca olgulardan biri, önemi günümüzde muazzam bir boyut kazanan bir gerçeklik olarak, Rus devriminin dünya kapitalist ekonomisini geri dönülmez bir şekilde bölmüş olmasıydı. Varga ay-rıca o sırada tam da yirmili yılların ortasındaki, tüm dünyada kapitalistlerin ve sosyal demokratların hayranlığını toplayan ünlü “refah” dönemine girmekte olan ABD’de de bir ekonomik krizin mayalandığına dikkat çekti⁵¹³. Bu öngörü beş yıl sonra kahredici bir şekilde doğrulanacaktı.

Beşinci kongre kapitalist sistemin zayıfladığına, daha önceki gibi yönetemez hale gelen patronların küçük tavizler vererek, teröre başvurarak veya her ikisini birden devreye sokarak, yönetme tekniklerinde yeni taktikleri uygulamaya koyduğuna dikkat çekti. Böylece kapitalistler Almanya’da hükümet içinde sosyal demokratlarla birlikte çalışmayı oturmuş bir politika olarak benimsiyor, İngiltere’de İşçi Partisi’nin iktidarda-ki MacDonald azınlık hükümetine tahammül ediyordu; Fransa’da sosyalistlerin de da-hil olduğu Radikal Blok iktidardaydı; İsveç ve Danimarka’da işçi hükümetleri vardı vs. Yaşanan, o zamanlar Komintern’in başvurduğu ifadeyle, sözde “demokratik-barışçıl” bir dönemdi. Diğer yandan İtalya, Bulgaristan ve başka Orta Avrupa ülkelerinde görül-düğü gibi, egemen sınıflar en sert baskı yöntemlerine giderek artan şekilde başvuru-yordu. İşçi sınıfını baskı altında tutup sömürmede faşist yöntemin ağırlık kazanmakta olduğu apaçık ortadaydı.

Birleşik cephe sorunu

Beşinci kongre birleşik cephe konusunu, bu siyasi taktiğin taşıdığı büyük öneme uy-gun olarak gerek teorik, gerek pratik boyutlarıyla bir bütün olarak dikkatle ele aldı. Merkezinde sekiz ay önceki Saksonya ve Thuringia deneyiminin yer aldığı tartışma tam bir özeleştirici ruhuyla yürütüldü. Lenin’in marksizme devasa teorik katkılarının ta-nınması anlamına gelen “marksizm-leninizm” terimi ilk kez bu kongrede kullanıldı.

Kongre, Almanya'daki Radek-Brandler-Thalheimer parti liderliği tarafından yürütülen politikaları mahkum etmekten geri durmadı. Alman önderliği, birleşik cephe taktiğini tümünden çarpıtmakla suçlandı. Birleşik cepheyi "sol" sosyal demokratlarla bir ittifak olarak görmüş ve Komünist Parti'nin bağımsız çizgisini koruyamamışlardı. Bilhassa işçileri silahlandırmayı ve devrimci bir mücadele geliştirmeyi başaramamışlardı. Sonuç felaket olmuştu. Tartışma, Alman Komünist Partisi'nde Brandler-Thalheimer-Walcher önderliğinin düşmesine ve sonunda ihraç edilmelerine yol açtı. Partinin başına solcu Ruth Fischer-Maslov grubu geçti.

Kongre kararında birleşik cephe politikasının uygulamaya geçirilmesi değerlendirilirken bunun, komünist hedefleri sosyal demokrat oportünizmin seviyesine çekme değil, işçileri devrimci mücadele için harekete geçirme taktiği olduğunun altı çizildi. Birleşik Cephe, Saksonya'da olduğu gibi sosyal demokratlarla kurulacak bir koalisyon değildi. Cephe, sosyal demokratların güçlü olduğu ülkelerde *"tabanda birlik, aynı zamanda liderlerle müzakere"* temeline dayanmalı ve *"asla sadece liderlerle yapılacak anlaşmalara"* yaslanmamalıydı. Birleşik cephe hareketi içindeki komünist partiler, "komünist kimliklerini ve bağımsızlıklarını sıkı sıkıya korumalı"ydı.

"İşçi ve Köylü Hükümeti" sloganının tam olarak nasıl anlaşılması gerektiği üzerine uzun teorik tartışmalar yaşandı. Kararda bu konuda şöyle deniyordu: *"Geride bıraktığımız dönemde, Komintern içerisindeki oportünist unsurlar İşçi-Köylü Hükümeti şiarını sosyal demokrasiyle bir siyasi ittifak olarak, 'burjuva demokrasi çerçevesinde' bir hükümet şeklinde yorumlayarak çarpıtmaya çalışmıştır. Komintern Beşinci Kongresi bu tür bir yorumu kategorik olarak reddeder. Komintern'e göre, İşçi-Köylü Hükümeti şiarı, 'proletarya diktatörlüğü' şiarının devrimin diline, yığınların diline tercümesidir."*⁵¹⁴

Sınıfın birliği mücadelesinde Komintern, beşinci kongresinde sendikal hareketin birleştirilmesiyle ilgili önemli bir öneride bulundu. Losovski, bu dönemde iki örgütün üye sayılarını şöyle karşılaştırıyor: *"Amsterdam Enternasyonalı 14 ila 15 milyon üyeye sahip (...) biz 12 ila 13 milyon üyeyi kapsıyoruz."*⁵¹⁵ Kongre, birliğe doğru ilk adım olarak, *"Komünistler ve onların kontrolündeki sendikalar, Amsterdam Enternasyonalı'ne burjuva kapitalist gericiliğe karşı ortak mücadele organları oluşturmayı önermelidir"* diyordu. Kongre ayrıca, bu birlik sürecinin en ileri noktası olarak, *"Amsterdam Enternasyonalı'ne ve Profintern'e bağlı bütün sendikaların orantılı temsil temelinde yer alacağı bir uluslararası birlik kongresi toplanarak"* iki enternasyonalin organik birliğinin sağlanmasını önerdi. Bu ortak kongrede iki enternasyonal, tek bir örgütte birleşecekti⁵¹⁶. Öneri, yakın gelecekte çok önemli yankılar yaratacaktı.

Beşinci kongre, Genç Komünist Enternasyonalı'nın ve yine benzer şekilde Kadın Sekretaryası'nın çalışmalarına da büyük bir ilgi gösterdi. Kongrenin gündeminde yer alan bir diğer örgütlenme de Uluslararası Köylü Konseyi'ydi ("yeşil enternasyonal"). Köylüleri dünya çapında örgütlemeye yönelik öncü bir girişim olan bu örgüt, 1923 son-

baharında Moskova’da 40 ülkeden 158 delegenin katıldığı bir kongreye kurulmuştu. Bu yeni örgüt, köylüler arasında pek çok faaliyetlerde bulundu ve komünist partilerin dikkatini tarım sorununa çekmeyi başardı; fakat önemli bir uluslararası siyasi güç haline gelemedi⁵¹⁷.

Komünist partilerin ‘bolşevizasyonu’

Diğer Komintern kongrelerinde ve KEYK toplantılarında olduğu gibi, beşinci kongrede de üye partilerin “bolşevizasyonuna” özel bir önem verildi. Bu terim, partilerin Lenin’in “yeni tipte parti” ilkeleri temelinde geliştirilmesini ifade ediyordu. Bolşevizasyon, parti birimlerinin işyeri esasına göre yeniden örgütlenmesi, demokratik olmayan ülkelerde faaliyetlerin her biçimde* sürdürülmesi, özeleştirici anlayışının geliştirilmesi, tüm sağ ve sol hataların tavizsiz şekilde düzeltilmesi, parti üyelerinin ideolojik düzeyinin sistematik olarak yükseltilmesi, sağlam bir parti birliğinin kurulması ve kavrayışlı, esnek ve gerçekçi bir marksist-leninist önderliğin geliştirilmesi gibi bir dizi temel önlemi kapsıyordu.

Kapitalist sistemin ortadan kaldırılıp sosyalizmin kurulmasında halka önderlik etme yeteneğine sahip, sağlam bir komünist partinin inşası, en hafif deyimle son derece zorlu bir görevdir. Yüzyıllardır iktidarlarını kurup egemenlik yöntemlerini geliştiren kapitalistler hem güçlü, hem de uyanıktır. Kapitalistlerin karşısında yığınların büyük devrimci örgütünü yaratmak, bütün siyaset tarihinin en karmaşık ve zorlu meselesidir.

Mücadele içinde işçiler tarafından sınıanıp yetersiz bulunan ve bu büyük görevde yarı yolda kalan pek çok örgüt oldu. İkinci Enternasyonal ve onun lafazan uzantısı İki Buçukuncu Enternasyonal de, daha önceki anarşist hareket gibi, sosyalizmi savunma iddiasında oldu; fakat zorlu sınıf mücadelesi deneyimi içerisinde, kapitalizmi yıkacak ve sosyalizmi kuracak niteliğe sahip olmadıkları görüldü. Bu tarihsel görevi yerine getirmek, Marx ve Lenin’in temel ilkeleri etrafında örgütlenmiş komünist partisine aitti.

Yine aynı şekilde, bazıları komünist partisi saflarında yer alan pek çok kendine özgü devrimci lider de devrimci mücadelenin zorlu sınavında sınıfta kaldılar. Belli bir yere kadar geldikten sonra, içinde yetiştikleri kapitalist sistemin zehirli ideolojik ve maddi etkilerini çeşitli sapmalar biçiminde dışavurdular. Böylece, proletaryaya ve sosyalizme düşman sınıfların sözcüleri haline geldiler. Çok çeşitli ve ağır sorunlarla boğuşan komünist partileri, özellikle beşinci kongre döneminde sistematik şekilde önderliklerini temizleyip arındırmaktaydı. Almanya’da Levi, Brandler, Thalheimer ve sonunda Ruth Fischer; Fransa’da Frossard, Souvarine, Monatte, Rosmer ve Loriot; ABD’de Lovestone, Gitlow ve Lore; Çekoslovakya’da Buonik; Polonya’da Koszowa ve Borsky; Hindistan’da Roy; Çin’de Chen Tu-hsui gibi sağ oportünist ve “sol” sekte unsurların partilerden ihracı da buna dayanıyordu. En gelişkin parti olan Rus Komünist Partisi dahi, bu sırada

* Legal ve illegal biçimlerde (ç.n.).

en büyük arınma sürecine girmekte, sonunda Trotskiy, Buharin, Kamenev, Zinovyev gibi kendine yabancı unsurlardan kurtulacağı süreci başlatmaktaydı. Bu nedenle, sağlam bir leninist önderliğin inşası, beşinci kongrede vurgulanan en önemli bolşevizasyon görevlerinin başında geliyordu.

39. Bölüm

Sınıf İşbirliği ve Sınıf Mücadelesi (1924-1928)

Komintern'in beşinci ve altıncı kongreleri arasında geçen dört yıl, kapitalizm için "kısmi, göreceli ve geçici" bir istikrar dönemi oldu. Birçok ülkede üretim arttı: İngiltere'de yüzde 13, ABD'de yüzde 15, Almanya'da yüzde 25, Fransa'da yüzde 30, Belçika'da yüzde 35, Kanada'da yüzde 40⁵¹⁸. Ne var ki, kapitalist güçler arasındaki uzlaşmaz çelişkiler de büyüdü ve 2. Dünya Savaşı'na giden yolu hazırladı. Faşizm, zehirli bir sarmaşık gibi İtalya'dan Polonya'ya, Almanya'ya, Balkanlara yayıldı. ABD, Milletler Cemiyeti'nin dışında kalmakla birlikte, açık arayla en güçlü kapitalist ülke durumundaydı.

Kapitalizmin belini doğrultmasına çok sevinen sosyal demokrasi, sistemi tekrar ayakları üzerine dikmek için sadakatle çırpınıyordu. Avusturyalı işçilerin 1927 yılındaki silahlı ayaklanmasında, "solcu" oldukları sanılan, Avusturya marksizmi okulundan sosyal demokratlar Noske geleneğini izleyerek, ayaklanmanın bastırılması için orduya yardım ettiler. Ülkedeki sosyalistler, Milletler Cemiyeti'nin de en hararetli destekçileriydi; parti kendi burjuvazisinin buradaki iddialarını destekliyordu. Yanı sıra, Versay Antlaşması'nın "uygulanmasını" savunuyorlardı. Yine bu dönemde, dünya işçi hareketindeki bölünmeyi de sürdürdüler. Anti-sovyetik propagandanın başını çekerek, kapitalistlerin Sovyetler Birliği'ni boğma çabalarına ortak oldular. Entelektüel önderleri olan siyasi müptezel Kautsky, anti-sovyetik boykotu destekledi, iç ayaklanma kışkırtıcılığı yaptı ve kapitalizmin askeri işgalinden yana oldu⁵¹⁹.

Dünya Savaşı'nın kapitalist güçler arasında yarattığı sonucun bir yansıması olarak İngiliz İşçi Partisi, İşçi ve Sosyalist Enternasyonalisi ile Amsterdam Enternasyonalisi'nin lider partisiydi; Alman partisiyse ikinci keman konumundaydı. Bu durum, 2. Dünya Savaşı'na dek devam edecekti. Burjuva-sosyal demokrat zafer kriterlerine göre Amerikan İşçi Federasyonu da IFTU'da lider konuma getirilmiş; ancak örgütü "çok radikal" bulan AFL, 1920'de buradan çekilmişti. Amerikalı kapitalistler gibi AFL önderliği de ellerini rahatlatan, izolasyonizm dedikleri politikayı tercih ediyordu.

Sanayide rasyonelleştirme

Savaş sonrası dönemde başta Amerikalılar olmak üzere kapitalistler, sanayide üretimi

hızlandırmak için yoğun bir çaba içerisine girdi. Sanayinin “rasyonelleştirilmesi” olarak anılan bu kampanya kitlesel üretim yöntemlerine dayanıyor, yeni sınai teknik ve makinelerin kullanımını, sınıf işbirliğinin yoğunlaştırılmasını ve işçiler arasında yeni kapitalist sanrılar yaratılmasını kapsıyordu. İşçiler üretimin artırılması için kapitalistlerle birlikte çaba sarf ederse hayat standartlarının otomatik olarak iyileşeceği, çalışma saatlerinin kısılacağı, yığınsal işsizliğin kaybolacağı söyleniyordu. Toplumsal refah hızla artacak ve artık kriz yaşanmayacaktı. İşçiler, ücretlerindeki artışı tasarrufa çevirerek, sonunda sanayinin sahibi olacaktı. Bu, “Ford’un Marx’ı yendiği” iddia edilen, 1920’lerin patlama dönemindeki Amerikan “yeni kapitalizmi”ydi.

Kapitalist kafalı AFL bürokratları gibi, SP yöneticileri de bu burjuva zokasını yuttular. Sendikalar üretimi hızlandırmak için verimlilik mühendisi çalıştırmaya başladılar; ticarete atılıp çok sayıda işçi bankası kurdular; “Yüksek Emek Stratejisi” adını verdikleri, grevleri miadı dolmuş sayan ve reddeden, üretim artışını işçilerin tüm sorunlarının çözümü olarak kutsayan yeni bir felsefe benimsediler. Komünistlere ve yeni yoğun sınıf işbirliğine karşı çıkmaya cesaret eden herkese karşı dışlama politikası uyguladılar. Bu arada, üretim yükselip kapitalistlerin kârları artarken işçi ücretleri ve çalışma şartları geriledi, sendikalar üye kaybetti, Amerikan işçi hareketinin mücadele azmi tarihteki en geri düzeyine düştü⁵²⁰.

Avrupalı sosyal demokratların programatik pusulaları da Amerikalı kardeşleri gibi kapitalistlere ayarlı olduğundan, “yeni” Amerikan kapitalizminin heyecanına ortak oldular. Henry Ford, yeni siyasi tanrı olmuştu. Onun adıyla anılan sistem işçilerin, kapitalistlerin, tüketicilerin, herkesin sorunlarını çözüyordu. 1905-1923 yılları arasında Ford’un fabrikalarında üretilen otomobil sayısı yılda 18 bin 664’ten 2 milyon 200 bin 682’ye, işçilerinin günlük ücreti 2 dolardan 6 dolara, sermayesi 100 bin dolardan 240 milyon dolara çıkarken, otomobil fiyatları ise 950 dolardan 240 dolara düşmüştü⁵²¹. Bu salt bir endüstriyel hokuspokustu; Ford’un sosyal demokrat hayranları, bu sonuçları yaratan özel tekelci büyüme şartlarıyla ilgilenmiyordu.

İngiliz, Alman, Fransız, Belçikalı ve diğer sosyal-demokratlar, işçileri hızlandırmak için patronlarla el ele vermede birbirleriyle ve Amerikalılarla yarışlıyordu. Amerikalı sendika liderlerinden daha teorik olan Avrupalı sosyal demokratlar, ihanetçiliklerini görünüşte marksizan bir söylemle örtüyordu. Berlin’deki *Vorwärts* gazetesinin editörü Strobel “toplumsal sorunun kapitalizm sınırları içerisinde çözüldüğünü”⁵²² düşünüyor, önde gelen sosyal demokrat teorisyen Hilferding partisinin 1927 Kiel kongresinde “kapitalizmin serbest rekabet çağını geride bıraktığı, piyasanın bu çağa özgü kör yasalarını hakimiyet altına aldığı bir dönemdeyiz. Ekonominin kapitalist örgütlenmesine (...) örgütlü ekonomiye geçiyoruz”⁵²³ diyordu.

Sosyal demokrasi bu kaba oportünizmle Bernstein revizyonizmini güncellemiş oldu. Revizyonizmin özü, kapitalizmin tedricen sosyalizme dönüştüğüydü. Lenz’in belirtti-

ği gibi, “*çalışma şartları üzerindeki artan devlet denetimi, devlet kapitalizmine doğru genel eğilim ve sendikaların kapitalist devletin yan kurumlarına, kapitalist toplumun yürütme organlarına dönüşümü, reformizmin teorisyenleri tarafından ekonomik demokrasi ve sosyalizme ilerlemek olarak alkışlandı.*”⁵²⁴

Komintern ve üye komünist partileri, işçi ücretlerine, çalışma şartlarına ve sendikalara zararlı bir girişim olarak sanayide rasyonelleştirme saldırısına karşı militanca mücadele etti. İngiltere’deki Ulusal Azınlık Hareketi’nin 1928’de “*rasyonelleştirmeyle mücadele işçi sınıfının önündeki en önemli konudur*”⁵²⁵ beyanı önemli bir göstergeydi. Ne var ki sosyal demokratlar, bütün bu saçmalık 1929 Ekim’indeki büyük ekonomik kriz tarafından tarihin çöplüğüne süpürülünceye kadar rasyonelleştirme aldatmacasıyla ilgili ekonomik avanaklığı ve siyasi zehirlenmeyi ısrarla sürdürecekti.

Britanya’da genel grev

Komintern’in beşinci ve altıncı kongreleri arasında çeşitli ülkelerde gerçekleşen pek çok önemli grev, sosyal demokratların rasyonelleştirmeye dair ideolojik zehirle işçilerin militanlığını tümden iğdiş etmeyi başaramadıklarını gösterdi. Bu grevlerin başında Britanya’da 5 milyon işçinin Mayıs 1926 büyük genel grevi geliyordu. Dönemin güçlü solcu-ilerici Azınlık Hareketi bu mücadelede önemli bir etkendi.

Üçlü İttifak’ın 1921’deki ihanetinin ardından hızla toplanan Britanya işçileri, dayanılmaz düzeyde düşük ücretlere ve yığınsal işsizliğe karşı mücadeleye başladı. Harekete kömür madencileri öncülük ediyordu. Son seçimlerde Britanya Madenciler Federasyonu’nun başına solcu A.J. Cook’un getirilmesi, işçilerin ruh halinin bir göstergesiydi. Birkaç yıl sonra onun yerine komünist Arthur Horner seçilecekti.

Britanyalı işçilerin yeni militanlığının başlıca ifadesi, Sendikalar Konseyi’nin (TUC) Profintern ve Komintern’in beşinci kongresi tarafından yapılan dünya çapında sendikal birlik önerisini kabul etmesiydi. IFTU öneriyi reddederken, Nisan 1925’te Londra’da Rus sendikalarının temsilcileriyle bir araya gelen TUC, Ruslarla bir işbirliği anlaşması imzaladı. Dünya işçi hareketinin genel birliğine yönelik çalışmalara başlayan Anglo-Rus Komitesi bu şekilde doğdu. Britanya sendikalarına A.A. Purcell, Rus sendikalarına M. Tomskey başkanlık ediyordu⁵²⁶.

Bu sırada, MacDonald hükümetinin yerini 1924’te bir Muhafazakar Parti hükümeti alıyor, maden işçileriye greve doğru ilerliyordu. Madencilerin durumu Nisan 1926’da bir dönüm noktasına ulaştı. Britanya Sendikalar Kongresi Genel Konseyi, işçilerin yükselen mücadele ruhunun baskısıyla, madencileri desteklemek için genel grev kararı aldı. 4 Mayıs 1926’da başlayan genel grev, emek tarihinin en büyük grevlerinden biri oldu.

İşçilerin bu büyük greve verdikleri destek görülmeye değerdi. Avrupa’nın ve Amerika’nın her yerinden grevcilere para yardımı yağıyordu. Sovyet sendikaları,

Britanyalı grevcilere yardım için Sovyetler Birliği'nin tüm işçilerinden çeyrek günlük ücretleri tutarında bağış toplayarak, grevcilere 5 milyon 750 bin dolar, yani Amsterdam Enternasyonalî'nin toplam katkısının yaklaşık iki katı yardımda bulundu. Ekonomisi tümünden felç olan Britanya'da tansiyon had safhadaydı. Komintern şöyle diyordu: "*Genel grev, Britanya proletaryasını iktidar sorunuyla yüz yüze getirmiştir.*"⁵²⁷ Kapitalizmin sadık hizmetçileri olan Britanyalı sosyal demokrat liderlerin bu büyük mücadeleden hiç hazzetmedikleri ise açıktı. Pugh (TUC başkanı), Citrine (genel sekreter), J.F. Thomas (demiryolu işçileri) ve E. Bevin (ulaşım işçileri) mücadelenin başında bulunurken, tek amaçları mücadeleyi sönmüştür. Avrupa sosyal demokrasisi başta Almanya ve Macaristan olmak üzere, devrimleri boğmakta son derece deneyimliydi; Britanya genel grevini dağıtırken tereddüt göstermesi beklenemezdi.

Grevi Britanya halkına bir saldırı olarak suçlayan Baldwin hükümeti askerleri ve grev kırıcıları kullanarak grevi dağıtmak için umutsuzca çabaladıysa da, işçilerin dayanışmasını yıkmayı başaramadı. Bu işi, ikiyüzlü işçi liderlerinin ihanetine havale etti. Grevi örgütlemek için kitlesel grev gözcülüğü düzenlemek, işçilerin iâşe teminiyle ilgilenmek, ve benzeri hiçbir gerçek çalışma yürütmeyen sendika üst yönetiminin tek istediği, grevden mümkün olan en kısa sürede kurtulmaktır. Bu nedenle, Başbakan Baldwin'in gündemdeki sorunlar üzerine görüşmelere devam edileceği şeklindeki belirsiz vaatleri üzerine 12 Mayıs'ta aniden greve son verdiler. Cook şöyle diyor: "*Grevin sona erdiğine dair açıklamanın yayımlanmasından yirmi dört saat sonra sendika saflarında yaşanan kargaşa ve şaşkınlık tarif edilemez düzeydeydi.*"⁵²⁸

Bu trajik ihanetin sonucu işçiler için tam bir felaket oldu. Britanya işçi hareketi bir bütün olarak zayıfladı. Patronlar, kazandıkları zaferden yararlanarak, sendikaların haklarına ve işlevlerine ciddi kısıtlamalar getiren İş Anlaşmazlıkları Yasası'nı 1927'de parlamentodan geçirmeyi başardı. Yenilginin sorumlusu olan TUC liderleri ise Rus sendikaların kendilerine yönelik eleştirilerinden alınıp, Anglo-Rus Komitesi'ni feshettiler.

Çin'de devrimci mücadeleler

İki kongre arası dönemde Çin'de daha da büyük mücadeleler gerçekleşti. Daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi Marx ve Lenin, Çin, Hindistan ve diğer sömürge ve yarı sömürge ülkelerde büyük devrimci kalkışmalar yaşanacağı öngörüsüne sahipti. Lenin, sömürge devrimleriyle emperyalist ülkelerde işçi devrimleri arasındaki çıkar birliğini ortaya koyan teorisyendi. Beşinci kongre de dünya devriminin seyrinin yakın gelecekte Avrupa'dan Asya'ya kayabileceği ihtimali üzerinde durmuştu.

Bu marksist öngörüler, büyük Çin devriminin ilk aşamasını oluşturan 1924-27 yıllarındaki mücadelelerle doğrulandı. 1911 devriminden hemen önce Sun Yat-sen (1867-1925) tarafından kurulan milliyetçi örgüt Kuomintang, 1924'te komünistleri bireysel temelde kendi saflarına katılmaya çağırdı; komünistler de çağrıya uydu. Kuomintang

ayrıca Komintern üyeliği için başvurduysa da, komünist bir örgüt olmadığından kabul edilmedi. Sun Yat-sen, Lenin'in ve Sovyet Rusya'nın yakın bir siyasi dostuydu. Ölüm döşeginde Sovyet hükümetine çektiği telgraf şöyleydi: *"Sovyetler Birliği'nin özgür ve güçlü Çin'i selamlayacağı ve iki dost ve müttefik ülkenin bütün dünyanın kurtuluşu için verecekleri büyük kavgada omuz omuza olacakları günün yaklaştığı ümidimi ifade etmek isterim."*⁵²⁹

Güçlenen Kuomintang büyük başarı kazandı. 1924 başlarında, cumhuriyetçi hükümet olarak sadece Kanton ve civarında hakim durumdayken, küçük fakat enerjik Komünist Parti'nin aktif yardımıyla kısa sürede devasa işçi ve köylü yığınlarının desteğini sağladı, önemli zaferler elde ederek etki alanını genişletmeye başladı. Özellikle 1925-26 yıllarında Japonlara ve diğer emperyalistlere yönelik büyük grev başkaldırıları Şangay, Kanton, Hong Kong, Pekin ve diğer kentleri kasıp kavurdu. Komünist Parti'nin üye sayısı 1925'te 984'ten 1926'da 57 bin 900'e çıkarken, Genç Komünistler Birliği 35 bin, sendikalar 2 milyon 800 bin, köylü örgütleri 9 milyon 500 bin üyeye ulaşıyordu⁵³⁰.

Kuomintang içerisinde Sun, burjuvazi ve küçük-burjuvaziye, Komünist Parti işçi ve köylüleri temsil ediyordu. İttifak, Lenin'in stratejik ilkelerine uygundu. Lenin, şöyle diyordu: *"Komünist Enternasyonal, sömürge ve geri ülkelerde burjuva demokratlarıyla geçici bir ittifak kurmalı, ancak onlarla bütünleşmemeli, proleter hareketin bağımsızlığını kayıtsız şartsız korumalıdır."*⁵³¹ Ne var ki Çinli komünistler, bu temel kuralı unutarak, Kuomintang içerisinde parti birliğini, işçi ve köylü yığınları üzerindeki hakimiyetlerini korumayı başaramadılar. Çin burjuva devrimine işçilerin değil, kapitalistlerin önderlik edeceği şeklindeki tipik menşevik yanılığa kapılmışlardı. O sırada partinin lideri Çen Tu-siu'ydu; Mao Zedung ise yükselmekte olan bir liderdi. Komintern temsilcisi Michael Boradin, bir Rustu.

Ardından, büyük felaket gelip çattı. O güne kadar nispeten devrimci olan burjuvazi, işçi ve köylülerin militan kitle hareketlerinden korkuya kapıldı ve komünistlerle işbirliğine son verebilecek güçte olduğu kanaatiyle, devrime karşı cephe aldı. Sun Yat-sen Mart 1925'te ölmüş, Kuomintang yönetimini kayın biraderi, ordunun sağcı komutanı Çan Kay-şek ele geçirmişti. Çan, Komünist Parti'ye Mart 1926'daki ilk saldırısında başarısız oldu; ancak 1927 Nisan'ında korkunç bir darbe indirdi. Pek çoğu en vahşi ortaçağ işkenceleriyle, binlerce komünist katledildi. Burjuvazi bu tür bir karşı-devrimci darbeyi Türkiye'de Mustafa Kemal önderliğinde gerçekleştirmiş, Rusya'da Kerenski eliyle yapmaya çalıştıysa da başaramamıştı.

Komünist Parti kararlılıkla direndi, ancak yıkım önlenemedi. Eylül 1927'de oportünizmle suçlanan Çen, parti sekreterliğinden alınarak, yerine Çu Çiu-pay getirildi⁵³². Ekim'de Kwandung'da ilk Sovyetler kurulduysa da, başarılı olamadı. Aralık'ta büyük şehirlerden Kanton'da işçilerin örgütlediği Sovyet, üç gün sonra bir toplu katliamla yıkıldı. Çan Kay-şek canilikte kendi kendisiyle yarışlıyordu. Gericiliğin bu kanlı sal-

dırlarıyla Çin Devrimi büyük bir gerileme yaşadı; feodal toprak sahipleri ve yabancı emperyalistlerle karşı devrimci bir anlaşma içine giren Çan ve Kuomintang, işçi ve köylülerin karşısına geçti.

Trotsky-Zinovyev-Buharin muhalefetiyle mücadele

Komintern beşinci ve altıncı kongreleri arasındaki dönemde, Britanya genel grevi, Avusturya'daki ayaklanma ve Çin'deki devrimci savaştan çok daha önemli olan olay, Rusya'da Leon Trotsky'nin başını çektiği tehlikeli muhalefete karşı gelişen mücadeleydi⁵³³. Bu mücadelede sadece Rus Devrimi'nin değil, yanı sıra dünya komünist hareketinin kaderi söz konusuydu. Trotsky taraftarlarının zaferi, dünya gericiliği için kesin bir kazanım olacaktı.

Bütün şahsi tarihi istikrarsız bir küçük-burjuva radikali olduğunu ortaya koyan ve 1917'ye kadar bolşeviklere katılmayan Trotsky, tescilli bir hizipçi ve oportünistti. Partiye katıldıktan sonra bile pek çok konuda Lenin'e muhalefeti sürdürdü. Lenin ölüm döşegindeyken, 1923 sonbaharında Trotsky, Komünist Parti'nin önderliğini ele geçirmek üzere bir girişimde bulundu. Partideki birkaç küçük muhalif grubu toplayarak, "Kırkaltılar Deklarasyonu" denilen bir muhalefet programı ilan etti. Açıklamada parti liderliği aşırı bürokrasiyle suçlanıyor, gençlik partiye karşı kışkırtılıyor, NEP toptan bir ricat olarak niteleniyor, hizip oluşturma özgürlüğü isteniyor, parti Alman ve Macar devrimlerinin yenilgisinden sorumlu tutuluyor, birçok ekonomik güçlüğün faturası partiye kesiliyor ve Rus Devrimi'nin "termidoryen" bir yozlaşma" içinde olduğu öne sürülüyordu.

Yıkıcı muhalefete karşı parti mücadelesinin önderliğini üstlenen Stalin, bu görevi yerine getirebilecek yetkinlikte olduğunu parlak bir şekilde kanıtladı. Joseph Stalin (Çugaşvili, 1879-1953) Gürcistan'da yoksul bir ailede dünyaya gelmişti. Bir süre eğitim gördüğü papaz okulunu terk ederek devrimci faaliyete atıldı. Uzun süre Lenin'le birlikte çalıştı ve ulusal sorun üzerine seçkin bir teorisyen haline geldi. Birçok kez tutuklandı, 1913'te gönderildiği Sibiryâ sürgününden 1917'de devrimle kurtuldu. Nisan 1922'de Komünist Parti Genel Sekreteri seçildi.

Yetkin bir marksist ve yılmaz bir savaşçı olan Stalin, troçkist muhalefeti ideolojik olarak bozguna uğrattı. Ocak 1924'te yapılan 13. parti konferansı ezici bir çoğunlukla muhalefeti "marksizmden küçük-burjuva bir sapma" olarak mahkum etti. Bu mücadelede Stalin, çatışmada önemli bir yer tutan büyük eseri *Leninizmin Temelleri*'ni kaleme aldı. Yenilen Trotsky, parti kararına uyacağına dair yarım ağızla söz veriyse de, çok geçmeden sözünden dönecekti.

* Thermidoryen Gericilik: Fransız Devrimi'nde Jakoben iktidarını ve terör dönemini sonlandıran, Robespierre ve Saint-Just'un idam edilmesi ile sonuçlanan gerici kalkışma. İsmi Fransız devrim takviminin 11. ayı olan Termidor'dan alır (ç.n.).

Avrupa’da devrimci dalgaının durulmasından kısa süre sonra parti, perspektifini tanımlama sorunuyla yüz yüze geldi. 1925 başlarında Stalin bu muazzam teorik görevi mükemmel bir şekilde yerine getirdi. Merkez Komitesi’nin desteğiyle, Sovyet Rusya’nın sosyalizmi inşa etmek için gereken bütün şartlara sahip olduğunu ilan etti. Lenin daha önce, gerekirse sosyalizmi tek ülkede, Rusya’da inşa etme ihtimaline değinmişti. Stalin’in formülasyonu, sosyalizmin inşa edilebilmesi için işçi sınıfının çok sayıda ülkede eşzamanlı olarak iktidara gelmesinin zorunlu olduğu şeklindeki yaygın marksist kanaatten cesur bir kopuştu.

Stalin’in bu temel yaklaşımı, “sürekli devrim” diye adlandırdığı teoriyi ortaya atan maceracı Trotskiy’nin şimşeklerini üzerine çekmekte gecikmedi. Trotskiy, sosyalizmin tek başına Rusya’da inşa edilebileceğini kategorik olarak reddediyordu. Bunun yerine, içeride ve yurtdışında devrimci mücadelenin yoğunlaştırılmasını öneriyordu; bu, ülkede köylülüğün tüm kategorilerine⁵³⁴ karşı iç savaş, dışarıda burjuva devletlere karşı savaş demekti. Rus Devrimi’nin kaderi, bu tarihi tartışmaya bağlıydı. Stalin, Trotskiy’nin çizgisinin Sovyet hükümetinin yıkılması ve devrimin sonu anlamına geleceğini partiye anlatmayı başardı. Sonuçta Nisan 1925’teki 14. parti konferansında Trotskiy yenildi ve Stalin’in çizgisi büyük bir çoğunlukla kabul gördü. Trotskiy yine parti kararına uyacağını söyledi, ancak uymadı.

Bu sırada, partide uzun bir siyasi istikrarsızlık geçmiş olan Zinovyev ve Kamenev, “Yeni Muhalefet” adını verdikleri çizgiyi geliştirdiler. Programları esasen Trotskiy’nin savunduğu çizginin bir benzeriydi. Aralık 1925’te yapılan 14. parti kongresindeki tartışmalarda kesin bir yenilgiye uğrayan Zinovyev ile Kamenev, tıpkı Trotskiy ve taraftarlarının ikiye bölünmüş sözleri gibi, parti çizgisini uygulamaya söz verdiler; ancak pratikleri farklı oldu.

1926 yazında kaçınılmaz olan gerçekleşti, Trotskiy ve Zinovyev grupları bir blok oluşturarak Merkez Komitesi’ne tekrar savaş açtı. Muhalefetin programı yine troçkistti, nakaratı da yine “sosyalizm tek ülkede inşa edilemez”di. Stalin’in bu doğrultudaki yaklaşımı ulusal şovenizm ve dünya devriminin tümünden terk edilmesi olarak kınandı. Trotskiy ile Zinovyev, parti yönetimini Çin devrimine ve Britanya genel grevine ihanetle suçlayarak, partinin ekonomik programına her açıdan karşı çıktılar. Ülkenin her yerinde örgütlenen, illegal bir basımevi kuran Trotskiy-Zinovyev grubunun yeni bir parti kurmaya kararlı olduğu açıktı.

Muhalefet hizip çalışmasına son vermeye defalarca söz verip, her seferinde aksine hareket etti. Bunun üzerine, 15. parti kongresinden iki ay önce, Ekim 1927’de bir parti tartışması başladı. Tartışma, Trotskiy-Zinovyev bloğunun 724 bine 4 bin oyla ezici bir yenilgi almasıyla sonuçlandı. Hizipçiler bu sonuca aldırmadan, 7 Kasım’da partiye karşı bir sokak gösterisi düzenledi. Bu yıkıcı faaliyetler 14 Kasım’da Trotskiy, Zinovyev, Kamenev, Radek, Piatakov, Smilga, Safarov ve 100 civarında hizipçinin partiden atılma-

sına yol açtı. Bununla birlikte atılanların çoğu, disipline uymaya söz vermeleri üzerine partiye geri alındılar.

Bu sırada, partinin kulaklara (zengin çiftçilere) karşı aldığı güçlü önlemleri ve agresif sanayileşmeyi onaylamayan sağcı Buharin-Rikov-Tomski grubu da, tek ülkede sosyalizmin inşa edilemeyeceği muhalif dogmasının sağcı çeşitlemeleri doğrultusunda aktif muhalefete girişti. Grubun lideri Buharin, partideki eski oportünistlerdendi. Grup, sanayileşme ve tarımın kolektivizasyonu kampanyasının gevşetilmesini, dış ticaret tekelinin kaldırılmasını ve sosyalizmin inşası için zorunlu olan diğer temel önlemlerin zayıflatılmasını savunuyordu. Komintern'in altıncı kongresi toplandığında bu tehlikeli sağ muhalefet yeni ortaya çıkmış bulunuyordu.

Doğal olarak, dünya sosyalizminin kalesi Sovyetler Birliği'ndeki bu ciddiyette bir hizip mücadelesinin tüm dünyada Komintern partilerinde yansımaları oldu. Nerede bir parti içinde sol ya da sağ gruplar ortaya çıksa, bunlar Rusya'da karşılık gelen siyasi grupların çizgilerini yansıtıyordu. Bununla birlikte neredeyse istisnasız tüm partiler, Stalin önderliğindeki Merkez Komitesi'nin bolşevik çizgisini destekledi. Komintern altıncı kongresi de Rus muhalif gruplarını kategorik olarak mahkum etti ve özellikle Trotskiy'nin kongreye, Rusya Komünist Partisi'nden atılma kararına karşı yaptığı temyiz niteliğindeki başvuruyu reddetti.

Rusya Komünist Partisi'ndeki bu uzun iç mücadeleler, verili şartlar altında Rusya'da sosyalizmi inşa etmenin aşırı karmaşıklığını ve zorluğunu yansıtıyordu. Muhalefet liderlerininse ortadan kalkmakta olan burjuva sınıfların (kapitalistlerin, toprak sahiplerinin ve küçük-burjuvazinin) çıkarlarını ve umutsuz haleti ruhiyelerini temsil ettiği açıktı. Stalin'in belirttiği gibi, bu sınıfların varlık şansı ne kadar azaldıysa, mücadeleleri de o derece pervasız hale gelmişti⁵³⁵. Muhalefet, keskin parti düşmanı çizgisiyle, bu yenilmiş ve ölmekte olan, fakat çırpınmayı sürdüren düşman sınıfların umutlarının ve özlemlerinin ifadesi olmaktan kaçamadı. Partinin sonradan somut şekilde öğreneceği gibi, bu tarihi mücadeleye yabancı faşist-emperyalist güçlerin de karışmasıyla hizip mücadelesi, doğrudan Sovyet rejimini yıkmaya yönelik bir kavgaya dönüştü.

40. Bölüm

Altıncı Kongre: KE Programı (1928)

Komünist Enternasyonal 15 Temmuz-1 Eylül 1928 tarihleri arasında Moskova’da yapılan altıncı kongresinde ilk bütünlüklü programını kabul etti. Önceki beş kongrede onaylanan temel belgeler, sadece programın parçalarından ibaretti. Gerçekten de, altıncı kongre programı, Marx’ın kaleme aldığı, 1864’te Birinci Enternasyonal tarafından kabul edilen *Açış Seslenişi*’nden bu yana ortaya konan bu türden ilk belgeydi. Birleşimini oluşturan partilerin sürekli olarak çatışan burjuva ulusal çıkarlar üzerinden anlaşmazlığa düştüğü İkinci Enternasyonal, tüm bir tarihi boyunca dünya işçi hareketi için genel bir program üzerinde uzlaşmaya varamamıştı.

Komintern programı

Marx, Engels, Lenin ve Stalin’in temel eserlerine dayanan Komintern Programı, dünya işçi sınıfının bir asırlık deneyiminin ifadesiydi. Program, sosyalizme giden yolu gösterirken, kapitalist gelişimin dinamik yasalarını betimliyor ve kapitalizmin tarihini rekabetçi ilk aşamasından tekel ve mali sermaye çağına, emperyalizm çağına kadar özetliyordu. Çok uluslu devletlerin gelişimini, militarizmin korkunç bir şekilde yayılışını ve sömürücü kapitalistlerin işçi sınıfına karşı silahı olarak devletin rolünü tahlil ediyordu.

*“Kapitalizmin gelişimi, özellikle emperyalist gelişme çağına giderek artan bir ölçekte köklü çelişkiler üretir. Küçük kapitalistler arasındaki rekabet durulur ve yerini büyük kapitalistler arasındaki rekabet alır; büyük kapitalistler arasında rekabetin hız kesmesiyle, kapitalist büyükbaşların dev birlikleri ve onların hükümetleri arasındaki rekabet kızışır; yerel ve ulusal krizler, çok sayıda ülkeyi etkileyen krizlere ve sonuç olarak dünya krizlerine dönüşür; yerel savaşlar yerini devletlerarası koalisyonların savaşlarına ve dünya savaşlarına bırakır; sınıf mücadeleleri ayrı işçi gruplarının yalıtık eylemlerinden ulusal çapta çatışmalar, giderek, dünya proletaryasının dünya burjuvazisine karşı uluslararası mücadelesine dönüşür. Sonunda, mali sermayenin örgütlü gücü karşısında iki temel devrimci güç örgütlenmektedir; biri, **kapitalist ülkelerin işçileri**; diğeri, yabancı sermaye tarafından ezilen, enternasyonal devrimci proletarya hareketinin önderliği altında yürüyen, **sömürgelerdeki halk yığınları**.”*⁵³⁶

Devrimci süreç, emperyalizmin, işçi sınıfının vasıflı üst tabakasını maddi ve ideolojik olarak yozlaştırmayı başarabilmesi nedeniyle geçici olarak yavaşlama eğilimindedir. Bu işçi aristokrasisine dayanan karşı-devrimci sosyal demokrasi, devrimin gelişiminin önünde bir engel durumundadır: *“Çağımızda sosyal demokrasinin başlıca işlevi, emperyalizme karşı mücadelesinde proletaryanın kavga birliğini dağıtmaktır. Sermayeye karşı proletarya mücadelesinin birleşik cephesini bölüp dağıtan sosyal demokrasi, emperyalizmin işçi sınıfı içindeki başlıca dayanağıdır. İkinci Enternasyonal ve onun sendikal kolu Amsterdam Sendikalar Federasyonu, tüm nüanslarıyla uluslararası sosyal demokrasi böylece burjuva toplumun son ihtiyat kuvveti ve en güvenilir taşıyıcı sütunu haline gelmiştir.”*⁵³⁷

*“Emperyalizm, dünya kapitalizminin üretici güçlerini son derece geliştirdi. Toplumun sosyalist örgütlenmesi için tüm maddi öngereklilikleri eksiksiz şekilde hazırladı. Savaşlarıyla, emperyalist devletlerin kısıtlayıcı sınırlarına sığmayan dünya ekonomisinin üretici güçlerinin, ekonominin dünya çapında, uluslararası ölçekte örgütlenmesini gerektirdiğini gösterdi. Emperyalizm, bu çelişkiyi, tüm dünya ekonomisini örgütleyecek tek bir dünya devleti-kapitalist tröstüne giden yolu ateş ve kılıçla açarak gidermeye çalışmaktadır. Bu iyimser ütopya, sosyal demokrat ideologlar tarafından yeni “örgütlü” kapitalizmin barışçıl yolu olarak övülmektedir. Gerçekte ise bu ütopyanın önündeki aşılmaz nesnel engeller öyle büyüktür ki, kapitalizmin sonunda kendi çelişkilerinin ağırlığı altında çökmesi kaçınılmazdır. Emperyalizm çağında yoğunlaşan kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası, emperyalist güçler arasında sağlam ve uzun ömürlü uluslararası birleşmeleri imkansız hale getirir. Diğer yandan, dünya savaşlarına dönüşen emperyalist savaşlar ve kapitalizmi dünyadaki sınırlarına; tek bir dünya tröstüne doğru tırmandıran sermayenin merkezileşmesi yasası beraberinde öyle büyük bir yıkım getirmekte, işçi sınıfının ve sömürgelerin proleter ve köylü yığınlarının sırtına öyle ağır bir yük bindirmektedir ki, kapitalizmin bu hedefine ulaşmadan çok önce proleter devrimin darbe-leri altında yok olması kaçınılmazdır.”*⁵³⁸

Biriken gerilimler ve mücadeleler üst üste yığılarak dünya kapitalist sisteminin genel krizine yol açar; krizin şiddeti sürekli artar. Bu genel kriz, 1. Dünya Savaşı ve Rus Devrimi'yle olgunluğa erişmiştir. O günden beri muazzam bir büyük ekonomik çöküşler dizisi, devasa grevler ve bütün kapitalist dünyada ve sömürgelerde devrimci çalkantılar, genel krizin dışavurumu olmuştur. Gerici burjuvazi, yükselen bu devrimci dalgayı durdurma çabasında başta faşizm olmak üzere yeni ve fakat umutsuz silahları devreye sokmaktadır. *“Burjuvazi, siyasi durumdaki değişimlere göre gerek faşizm yoluna, gerekse sosyal demokrasiyle koalisyon oluşturma yoluna başvururken, sosyal demokrasi de durumun kapitalizm için kritik hale geldiği dönemlerde çoğunlukla bizzat faşist bir rol oynar.”*⁵³⁹

Kapitalizm, artan çelişkilerinin ağırlığı altında kaçınılmaz bir şekilde devrim ve çö-

küşle yüz yüze kalır. “Dünya emperyalist sistemi ve kapitalizmin kısmi stabilizasyonu, çeşitli etmenler tarafından aşındırılmaktadır: Birincisi, emperyalist devletler arasındaki uzlaşmaz karşıtlıklar; ikincisi, sömürge ülkelerde geniş yığınların yükselen mücadele- si; üçüncüsü, emperyalist anavatanlarda proletaryanın devrimci hareketi; sonuncusu, SSCB’deki proletarya diktatörlüğünün dünya devrimci hareketinin bütünü üzerinde kurduğu hegemonya. Uluslararası devrim gelişmektedir. Emperyalizm, devrime karşı güçlerini toplamaktadır. Sömürgelere karşı seferler, yeni bir dünya savaşı ya da SSCB’ye karşı bir seferberlik, artık emperyalizmin politikalarında öne çıkan başlıklar haline gelmiştir. Bu, dünya devriminin bütün güçlerini serbest bırakarak, kapitalizmin kaçınılmaz sonunu getirecektir.”⁵⁴⁰

“Komünist Enternasyonal’in nihai hedefi, dünya kapitalist ekonomisinin yerine komünist bir dünya sistemi getirmektir. (...) Komünist toplum, toplumun sınıflara bölünmüşlüğü ortadan kaldıracaktır. (...) Üretim araçlarında özel mülkiyet kaldırılıp, bunlar toplumsal mülkiyete dönüştürüldükten sonra, komünist dünya sistemi, üretimi toplumun hızla artan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bilinçli şekilde örgütleyip planlamak suretiyle, dünya piyasasının ilkel güçlerinin, rekabetin ve toplumsal üretimin kör süreçlerinin yerini alır. (...) Kültür, herkesin edinimi haline gelir ve geçmişin tüm sınıf ideolojileri, yerini bilimsel materyalist felsefeye bırakır.”⁵⁴¹ Program, Sovyetler Birliği’nde bu yeni sosyal düzenin temellerinin nasıl oluşturulduğunu ayrıntılarıyla açıklıyordu.

Kapitalizm ile komünizm arasında bir geçiş dönemi yer alır; bu, proletarya diktatörlüğü dönemidir, eski toplumun kalıntılarının temizlendiği, komünizmin temellerinin atıldığı, sosyalizmin gelişme dönemidir. Siyasi iktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesi “ancak kapitalist devletin yıkılması” ve “yerine, esas olarak sömürücülerin bastırılması için bir araç olarak, proletarya iktidarının yeni organlarının geçirilmesiyle” gerçekleşebilir. “Proleter devleti için en uygun biçim Sovyet devletidir; bu, burjuva devletten sadece sınıfsal bileşimiyle değil, yanı sıra iç yapılanmasıyla da ilke olarak farklı, yeni bir devlet tipidir. (...) Sovyet devleti proletarya diktatörlüğüdür, tek bir sınıfın, proletaryanın egemenliğidir. Burjuva demokrasisinden farklı olarak, proleter demokrasisi sınıf karakterini açıkça kabul eder ve toplumun büyük çoğunluğunun çıkarına, sömürücüleri baskı altına alma hedefini açıkça ilan eder. (...) Bütün yurttaşların yasalar önünde biçimsel eşitliğiyle burjuva demokrasisi, gerçekte maddi ve ekonomik bakımdan apaçık bir sınıfsal eşitsizliğe dayanır. (...) Sovyet devleti, halk düşmanlarını ve sömürücüleri siyasi haklardan mahrum bırakırken, sömürü sistemlerinde yurttaşların cinsiyet, din ve milliyet ayrımlarına dayalı eşitsizliğini ilk kez olarak ve tümüyle ortadan kaldırır.”⁵⁴²

Program, sınıf mücadelesi stratejisini ve taktiklerini, başka değerlendirmelerle birlikte, kitlelerin hazırlık düzeyine dayandırıyor; devrimci yükseliş dönemlerinde parti, geçiş sloganları olarak Sovyetler, sanayide işçi denetimi, burjuvazinin silahsızlandı-

rılması, işçilerin silahlandırılması vb. talepleri yükseltmeli, “devrimci dalga yükselişte değilken, komünist partiler emekçilerin gündelik ihtiyaçlarına denk düşen kısmi talepler ve sloganlar ileri sürmeli ve bunları Komünist Enternasyonal’in temel görevleriyle bütünleştirmelidir.”

Programın yanı sıra kongre, *Komünist Enternasyonal Tüzük ve Kuralları*’nı da onayladı. Komintern, dünya devrimci hareketinin rehberi ve öğretmeni olarak hareket etti. Dogmatik politikalar belirlemekten ve örgütsel denetimde otoriteryen yöntemlerden kaçınarak, kapsamlı bir uluslararası marksist-leninist program temelinde yüksek bir birlik ve mücadele kapasitesi, derin bir özeleştirici pratiği, devrimci disiplin, ulusal parti politikaları geliştirmede gerçekçi bir kavrayış ve proleter devrimine kayıtsız şartsız bağlılık kazandı.

Komintern ve üye partiler, ideolojik ve örgütsel bütünlük sayesinde dünya çapında örgütlü kampanyalar ve mücadeleler yürütmeyi başardı. Her türlü ulusal ayrımlarla bölünen İkinci Enternasyonal için böyle bir şey imkansızdı. KE kararları yaygın uluslararası mücadelelerde (işsizliğe karşı, Sacco-Vanzetti* ve Tom Mooney** için, uluslararası kadın ve gençlik günleri ve 1 Mayıs kutlamalarında, faşizme ve savaşa karşı, SSCB’yi ve Çin Devrimi’ni desteklemek için vb.) hayat buldu. Komintern bu açıdan kesinlikle büyük bir uluslararası siyasi güç durumundaydı.

Komintern’in siyasi perspektifi

Altıncı kongre, yakın dönem perspektifini oluştururken, savaş sonrası yılları üç genel döneme ayırdı. Siyasi karar şöyleydi: “**Birinci dönem**, kapitalist sistemin had safhada kriz dönemi, proletarya cephesinden ise doğrudan devrimci eylem dönemi idi. Bu dönem doruk noktasına 1921’de ulaştı ve SSCB’nin dış müdahale ve iç karşı-devrim güçlerine karşı zaferiyle ve Komünist Enternasyonal’in pekişmesiyle sonuçlandı. Öte yandan, dönem, Batı Avrupa’da proletaryanın bir dizi ağır yenilgisiyle ve genel kapitalist saldırısının başlamasıyla sona erdi. Olaylar zincirinin son halkası, Alman proletaryasının

* İtalyan göçmeni olan Nicola Sacco ve Bartolomeo Vanzetti, ABD işçi hareketi önderleri arasındaydı. 1920 yılında, bir ayakkabı fabrikasının mutemetinin soygunu ve bu sırada mutemet ile bir güvenlik görevlisinin öldürülmesi suçlamasıyla tutuklandılar. Yedi yıl süren ve şaibelerle dolu bir davanın ardından 23 Ağustos 1927’de idam edildiler. Gerek dava süreci, gerekse idamları tüm dünya işçi hareketinde infial ile karşılandı ve büyük uluslararası kampanyalara vesile oldu (ç.n.).

** Thomas Joseph Mooney, İrlanda asıllı ABD işçi önderi. 1916’da San Francisco’da, ABD’nin 1. Dünya Savaşı’na girmesinden yana olanların yaptığı bir gösteriye yönelik bombalı eylemden sorumlu olduğu suçlamasıyla, linç gösterisine dönüşen bir mahkemede yargılandı ve idama mahkum edildi. Dünya çapında yapılan destek eylemlerinin ardından Başkan Wilson devreye girmek zorunda kaldı ve Mooney’e yönelik suçlamayı incelemek için bir komisyon kuruldu. Komisyon Mooney’in suçlu olduğunu gösterecek herhangi bir sabit delil bulamadı. 1918’de Mooney’in cezası müebbet hapse çevirildi, ancak uluslararası destek devam etti. Hapiste de ABD işçi hareketi ile temaslarını sürdüren Mooney, ABD’nin en ünlü suçlularından biri haline geldi ve serbest bırakılması için çok sayıda önemli kişi kampanya yürüttü. Mooney, 22 yıl hapis yattıktan sonra, 1939 yılında serbest bırakıldı.

1923 yenilgisiydi.

Bu yenilgi **ikinci** dönemin de başlangıcı oldu. Bu, kapitalist sistemin tedrici ve kısmi istikrar dönemi, kapitalist ekonominin 'restorasyon' süreci, kapitalist saldırının gelişme ve yayılma dönemi ve ciddi yenilgilerle zayıflayan proletarya ordusu tarafından verilen savunma savaşlarının devam dönemi idi. Diğer yandan bu dönemde SSCB hızlı bir restorasyon yaşadı, sosyalizmin inşasında son derece önemli başarılar elde etti, ayrıca yine bu dönemde Komünist partilerin geniş proleter yığınlar üzerindeki siyasi etkisi arttı.

Ardından gelen **üçüncü** dönem esas olarak kapitalist ekonominin savaştan önceki gelişkinlik düzeyini aştığı bir dönem oldu. Bu dönemde SSCB ekonomisi de neredeyse eşzamanlı olarak savaştan önceki düzeyi aştı ('yeniden yapılanma dönemi' olarak adlandırılan; ekonominin sosyalist biçimde ve yeni bir teknik temelde daha ileri gelişmesi). Kapitalist sistemde bu dönem, teknikte hızlı bir ilerleme, kartellerin ve tröstlerin büyümesinde ivmelenme ve devlet kapitalizmine doğru bir gelişme eğilimi görüldü. Yine bu dönemde dünya kapitalizminin, önceki kriz sürecinin bütünü tarafından tayin edilen biçimlerde işleyen çelişkileri yoğunlaşarak büyüdü (pazar çelişkileri, SSCB, sömürge hareketleri, emperyalizmin içsel çelişkilerinin büyümesi).

Üretici güçlerin gelişimi ile pazarların gelişimi arasındaki çelişkinin özellikle şiddetlendiği bu üçüncü dönem, kaçınılmaz bir şekilde emperyalist devletlerin kendi aralarında bir dizi yeni emperyalist savaşa, emperyalist devletlerin SSCB'ye karşı savaşlarına, emperyalist müdahaleye ve emperyalizme karşı ulusal kurtuluş savaşlarına ve devasa sınıf savaşlarına yol açmaktadır. Tüm **uluslararası** uzlaşmaz karşıtlıkların yoğunlaşması (...) kapitalist istikrarın çelişkilerini daha da geliştirerek, kaçınılmaz şekilde bu istikrarın daha kırılgan hale gelmesine ve kapitalist genel krizin ağırlaşmasına yol açacaktır.”⁵⁴³

Devrimci keskinliğiyle böylesine belirgin olan altıncı kongre, “Sınıfa Karşı Sınıf” sloganını ileri sürdü. Gerek komünist partilerin içerisinde, gerekse parti dışında sağcı unsurlarla yoğun mücadelelerin verildiği sonraki dönemde birçok ülkede ikili sendikalizme kayma, birleşik cepheyi yeterince vurgulamama vb. gibi “sol” sapmalar yönünde ciddi eğilimler ortaya çıktı. Sosyal demokratlar, aralarındaki ve tabanlarındaki farklı eğilimler dikkate alınmaksızın genel olarak “sosyal faşist” şeklinde nitelendi.

Kongrede Buharin'in sunduğu ana rapor, Rus delegasyonu tarafından kapitalist istikrarın kapsamı, sosyal demokrasiye karşı mücadele vb. sorunlarda belirgin ölçüde eleştirilip düzeltildi. Altıncı kongrenin parlak marksist tahlilleri temelde Stalin'in eseri idi. Kongre ekonomik krizlerin, büyük sınıf mücadelelerinin, devrimlerin ve emperyalist savaşların gelişimini önceden gören bir perspektif ortaya koydu; bu yüzden tüm dünyada sosyal demokratlar tarafından kahkahalarla karşılandı. Dönem, özellikle en fantastik “refah” aldatmacalarının kol gezdiği Amerika'da sözde bir kapitalist patlama dönemi idi. Bundan dolayı Komintern'in tahlili, özellikle de “üçüncü dönem” kavrayı-

şı ile, kaba bir “solcu” hüsnükuruntu diye alay edildi. Ne var ki ilerleyen yıllar, 1929 büyük ekonomik krizi, 1933'te Hitler faşizminin zaferi ve 1939'da 2. Dünya Savaşı'nın patlamasıyla bu tahlili korkunç bir şekilde doğrulayacaktı.

Emperyalist savaş ve sömürgelerde devrim

Kongre, programa uygun olarak, yaklaşan emperyalist savaş tehlikesi üzerine kuvvetli bir karar aldı. Bir canilik örneği olan dünya savaşının üzerinden sadece on yıl geçtikten sonra emperyalist güçler açıkça yeni bir kitle kırımına, dünyanın korkunç bir yeniden paylaşımına hazırlanmaktaydı. Bu kez asıl hedefleri Rus Devrimi'ni, onunla birlikte Çin Devrimi'ni boğmak ve bu ülkeleri parçalamaktı. Emperyalistler, savaş hazırlıklarını kolaylaştırmak için Avrupa'nın farklı kısımlarında faşist gericiliği besliyor ve her yerde kudurmuşçasına Sovyet karşıtı nefreti körüklüyordu. Askeri harcamalar hızla yükseliyordu. Sosyal demokratlar üzerlerine düşen burjuva gericiliği görevini Sovyetler Birliği'ne karşı kesintisiz ideolojik saldırılarla yerine getiriyordu. Milletler Cemiyeti bir barış örgütü olmak yerine, savaşsever emperyalistlerin manevra sahasından başka bir şey değildi. Başlıca devletler 1928'de, savaşı yasadışı hale getirdiği varsayılan Amerikan Kellogg barış antlaşmasını imzaladı; ancak bu nafil girişim, sadece halkları dünyada gitgide ağırlaşan tehlikeli duruma karşı silahsızlandırmaya hizmet etti.

Altıncı kongre şöyle diyordu: “Savaş ve kapitalizm birbirinden ayrılamaz bir bütündür. Bu nedenle savaşın ‘ortadan kaldırılması’ ancak kapitalizmin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabilir.”⁵⁴⁴ Ezilen halkların ezenlere karşı haklı savaşları ile emperyalist devletler arasındaki haksız savaşları birbirinden ayıran kongre kararı, ufukta beliren savaş tehlikesine dair işçileri “*emperyalist devletler arasındaki savaşı, proletarya diktatörlüğünü ve sosyalizmi kurma amacıyla burjuvaziye karşı proleter iç savaşa çevirmeye*” çağırıyordu. Karar, Lenin'in 1. Dünya Savaşı'na karşı mücadeleye yaptığı önderliğin çizgisiyle aynı doğrultuydu.

Kongre ayrıca, sömürgelerdeki durum üzerine kapsamlı bir karar aldı⁵⁴⁵. Kararda kahraman Çin Devrimi, Hindistan'da gelişen anti-emperyalist hareket, Endonezya'daki 1926 ayaklanması, Mısır ve diğer Orta Doğu ülkelerinde halkların uyanışı, Kuzey Afrika'da Kabil ve Rif kabilelerinin Fransız ve İspanyol emperyalizmine karşı isyanı ve Latin Amerika'da Yanki emperyalizmine karşı güçlenen mücadele selamlandı.

Bu genel başlıkta kongre, Lenin'in ikinci kongrede ortaya koyduğu ünlü sömürge tezlerini tekrar onayladı. “*Bu mücadelede tüm dünya devrimci proletaryası ile sömürgelerin emekçi yığınlarının işbirliği*” gerek sömürgelerde, gerekse emperyalist ülkelerde “*emperyalizme karşı zaferin en sağlam güvencesidir*” diyen kongre kararı, sömürgelerdeki devrimi “*ulusal kurtuluş mücadelesiyle birlikte, tarım devriminin eksenini oluşturduğu*” bir burjuva demokratik devrim olarak niteliyordu. Karar, sömürgelerin kurtuluş mücadelesinde tüm sınıfların rollerini ayrıntılarıyla tahlil ederken ulusal burjuvazinin,

yabancı emperyalizm ile devrimci proletarya ve köylülüğün karşıt basınçları altında değişken konumunu gözler önüne serdi. Devrimin başarısı için işçi sınıfının sağlam örgütlülüğü ve köylülükle sıkı bir ittifak kurması vazgeçilmez bir koşuldı. Sömürge ve yarı sömürge ülkelerde en önemli görev, karmaşık mücadeleyi kavrama ve genel siyasi önderliğini üstlenme yeteneğine sahip, sağlam komünist partilerin inşasıydı: *“Komünist partinin önder rolünün organik bir parçasını oluşturduğu proletarya hegemonyası olmaksızın, burjuva demokratik devrim sonuca ulaştırılamaz; sosyalist devrim ise söz konusu dahi olamaz.”*

Ercoli (Togliatti), konuyla ilgili kongreye sunduğu yetkin raporla sömürgelerde reformizm tehlikesine dikkat çekti. İşçi ve Sosyalist Enternasyonal, Brüksel'deki son kongresinde sömürge ayaklanmalarına nihayet ilgi göstermeye başlamıştı. Bu konuyla ilgili kongre komisyonunun başında İngiliz sömürgesi Jamaika'nın sosyalist valisi buluyordu. Kongrenin çizgisi, emperyalizmin ve sömürgeciliğin meşrulaştırılması, bununla birlikte daha barbarca yönlerinin eleştirilmesinden ibaretti. Ercoli şöyle diyordu: *“İzlenecek politika, devrimci mücadelelerin yatıştırılması ve yığınların dikkatinin zarsız eylemlere yöneltilmesiydi. (...) (İngiliz) İşçi Partisi'ne gelince; bu partinin İkinci Enternasyonal Kongresi'ne sunduğu bütün belgelerde, kendi kaderini tayin hakkının İngiliz sömürgelerine uygulanamayacağı savunulmaktadır. Sömürge sahibi ülkelerdeki diğer tüm sosyalist partiler de kendilerini aynı şekilde ifade etmektedir.”*⁵⁴⁶ Tıpkı kapitalizmin kendisi gibi, emperyalizmin de uzak ve meçhul bir gelecekte ortadan kalkacağı umut ediliyordu.

Örgütsel durum

Altıncı kongre, 143'ü tavsiye oyuna sahip toplam 515 delegeyle toplandı; beşinci kongrede bu rakamlar sırasıyla 133 ve 475'ti. 4 milyon 24 bin 159 üyeye sahip 66 parti ve örgüt temsil edildi. Üyelerin 1 milyon 798 bin 859'u 52 komünist partiye, 2 milyon 225 bin 300'ü Genç Komünist Enternasyonal'e aitti. Anketleri yanıtlayan 470 delegeden 451'i erkek, 19'u kadın, yüzde 50'si kol işçisiydi. Büyük çoğunluğu oluşturan 359 delege 21 ila 40 yaşlarındaydı. Oy dağılımı ise şöyleydi: SSCB 50; GKE, Fransa, Almanya, Çekoslovakya, İtalya 25'er; İngiltere, Çin ve ABD 20'şer; Polonya 15; diğerleri 1'e kadar azalan sayılarla⁵⁴⁷.

1 Ocak 1928 itibarıyla, SBKP dahil tüm seksiyonların toplam üye sayısı, 1925'e göre hafif bir düşüşle, 1 milyon 707 bin 769'du. Aşağıdaki tablo⁵⁴⁸, kimi “rezervlerle” birlikte, başlıca partilerin üye sayılarını vermektedir.

340 Altıncı Kongre: KE Programı (1928)

	1924	1925	1926	1927
Almanya KP	121.394	122.755	134.248	124.729
Çek KP	138.996	93.220	92.818	150.000
Fransa KP	68.187	83.326	75.000	52.376
ABD KP	17.000	14.000	11.990	12.000
İsveç KP	7.011	8.650	10.859	15.479
Büyük Britanya KP	4.000	5.000	6.000	9.000
Sovyetler Birliği KP	446.089	741.117	1.078.185	1.210.954

Dünyadaki komünist basın üzerine kongre raporu çok eksikliydi. Bu dönemde, işyeri gazeteleri yayımlanmasına büyük önem veriliyordu. Bu tür sayısız yayın vardı; sadece Fransa’da yüzlerce işyeri gazetesi çıkıyordu.

Beşinci ve altıncı kongre arasında altı Genişletilmiş Yürütme Komitesi toplantısı yapıldı; ayrıca Siyasi Sekreteryaya 71, Örgütlenme Şubesi 35 toplantı yaptı. KEYK toplantıları çoğu durumda dünyanın her yerinden birkaç yüz delegayı bir araya getirdi.

Altıncı kongrede Stalin (SSCB), Thaelmann (Almanya), Thorez (Fransa), Togliatti (İtalya), Mao Zedung (Çin), Gottwald (Çekoslovakya), Pollitt (Büyük Britanya), Buck (Kanada), Roca (Küba) ve Codovilla (Arjantin) gibi isimlerden oluşan, yeni ve çok daha pekişmiş bir dünya komünist önderliği belirginleşti. Rusya Komünist Partisi’nden ihraç edilen Zinovyev’in yerine Komintern Başkanlığı’na Aralık 1926’da Buharin getirildi; ne var ki o da kısa süre sonra SBKP’de bir muhalefet hareketi oluşturacaktı. Kongrede seçilen yeni Yürütme Komitesi 57 asil ve 42 yedek üyeden oluşuyordu.

41. Bölüm

Büyük Ekonomik Kriz (1929-1933)

1929 Ekim'inde başlayan ekonomik çöküş, dünya kapitalizminin tarihindeki en ağır krizdi. Gerek sanayileşmiş ülkeleri, gerekse sömürgeleri etkileyen dünya çapındaki krizde fırtınanın merkezi ABD'ydı. Önceki birkaç yıl bir kapitalist istikrar ve büyüme dönemi olmuş, bu sürecin bir patlama düzeyine ulaştığı ABD'de, "yeni" Amerikan kapitalizminin periyodik ekonomik krizlere karşı bağışık olduğunu ileri süren ölçüsüzce-sine abartılı fikirler yayılmıştı. Kriz, bu burjuva ideolojik ve mali çılgınlık için feci bir çöküş oldu.

Büyük kriz, dünya kapitalist sisteminin genel krizinin işleyişi tarafından derinleştirilen devrevi bir karaktere sahipti. Krizin asıl nedeni, işçilerin kapitalist sömürü yoluyla soyulmasıydı. Bu durum, bir yanda üretimdeki hızlı artışla, diğer yanda pazarların daralmasıyla kendini gösteriyordu. *"Yaklaşan krizin ilk emaresi, temel ürün stoklarındaki yığılmada görüldü. Temel ürünlerdeki dünya stokları, 1923-1925 düzeyi 100 olarak alındığında, 1926 sonunda 134'e, 1928'de 161'e ve 1929'da 192'ye çıktı."*⁵⁴⁹ Sonunda, sistemin bentleri, biriken basıncın altında çöktü.

Komünistlerin sürekli tekrarladığı kriz uyarıları bir yana, pek çok tehlike belirtisi ortaya çıktığı halde, dünyanın neredeyse tüm burjuva ve sosyal demokrat iktisatçıları krize gafil avlandı. Ekonomik çöküş, aşırı iyimser burjuva iktisatçılar ve onların kapitalizm aşığı sosyal demokrat müritleri için tam bir şok oldu. Sosyal demokrasinin oportünist "örgütlü kapitalizm", "ultra-emperyalizm" ve "yüksek emek stratejisi" teorileri bir gecede çöpe dönüştü. Burjuvazinin safları ideolojik kaosa teslim oldu. Öte yandan, korkunç ekonomik kriz, komünistlerin yıllardır dile getirdiği tahlilleri tamamen doğruladı. Özellikle de Komintern altıncı kongresinin ağır saldırılara uğrayan kararı, tam da böyle bir kriz öngörüsünde bulunuyordu.

Krizin uluslararası sonuçlarıysa felaket düzeyindeydi. 1933 itibarıyla "ABD'de sımai üretim 1929'a göre yüzde 65, İngiltere'de yüzde 86, Almanya'da yüzde 66, Fransa'da yüzde 77 düşmüştü."⁵⁵⁰ Kriz, hammadde üreten Uzak Doğu sömürge ülkelerine ağır darbe vururken, Latin Amerika'daki etkisi de yıkıcıydı: "Yirmi ülkenin ihracatının dolar olarak değeri 1929 ile 1932 arasında yüzde 64,3 düştü."⁵⁵¹ Dünya ticareti genel toplar

mı 1928'de 33 milyar dolar düzeyindeyken, 1932'de 12 milyar dolara düştü. Birçok ülke altın standardını* terk ederken, uluslararası mali durumda moral bozukluğu hakimdi.

Yıgınsal işsizlik, kapitalizmin tarihinde görülmedik bir düzeyde tırmandı. ABD'de (çok büyük miktardaki yarı zamanlı çalışanlar hariç) 17 milyon, Almanya'da 8 milyon, İngiltere'de 4 milyon işsiz vardı; diğer kapitalist ülkelerde de durum farklı değildi. Tüm dünyada işsiz sayısı 40 ila 50 milyon olarak tahmin ediliyordu. Kriz, bütün ülkelerden on milyonlarca köylüyü de perişan etmişti.

Krizin vurduğu Amerika

Krizden en büyük darbeyi Fordizmin ve kitlesel üretimin “mucizevi başarılar” kazandığı ABD yedi. Kapitalizmin ölümcül “genişleyen üretim-daralan pazar” süreci özellikle bu ülkede etkindi. Bu şekilde, 1923-1929 patlama döneminde sanayi üretimi yüzde 20 arttığı halde, ücretli işçilerin sayısı yüzde 7,6 oranında azaldı. Kriz üreten bu durumu ağırlaştıran bir başka olgu ise, 1920'lerin sonunda sınıf işbirlikçisi üretimi hızlandırma politikalarıyla paralize olan sendikaların, işçi ücretlerini hızla artan hayat pahalılığıyla başa baş düzeyde bile korumayı başaramamış olmasıydı. Böylece, Emek Araştırmaları Derneği verilerine göre, bütün faktörler göz önüne alındığında (ücretler, fiyatlar, istihdam, üretim) Amerikalı işçilerin göreceli konumu 1923'teki 85 düzeyinden 1929'da 69 düzeyine geriledi⁵⁵².

Tarımda uzun zamandır yaygın olan aşırı üretim belirtileri sanayide 1928 itibarıyla görülmeye başlandı. Kriz ABD'yi asıl New York Borsası'nda 24 Ekim 1929'da yaşanan çığgın panikle vurdu. Çığ gibi artan satışların bir hafta içinde görülmemiş bir düzeye çıkmasıyla, bir günde 12 milyon 800 bin hisse satıldı. Borsa endeksi Ekim 1929-Ocak 1932 arasında 216'dan 34'e düştü. Kağıt üzerindeki 160 milyar dolarlık bir servet üç yıl içinde buharlaşıp uçtu. Kriz yıllarında toplam 5 milyar dolar mevduata sahip 5 bin 761 banka battı. Sanayi üretimi de tepetaklak oldu: Kömür yüzde 41,7; demir yüzde 79,4, çelik yüzde 76, otomotiv yüzde 80 geriledi. Sanayi üretiminin yıllık toplam değeri yaklaşık 70 milyar dolardan 31 milyar dolara düştü. Zaten 1920-21'den beri krizde olan tarım ise daha da hızlı çakıldı. Savaşın önce kilesi 1 dolar olan buğday 25 sente, mısır 10 sente, pamuk 5 sente düştü. Tarımsal üretimin 1932 yılındaki toplam değeri, 1929'un sadece yarısı kadardı. Çılgına dönmüş müflis kapitalistler ülkenin her yerinde kendilerini gökdelen pencerelerinden atıyordu.

Patronlar her zamanki gibi, krizin yükünü işçilerin sırtına yıkma politikasını acımasızca uyguladı. İşsizler büyük kitleler halinde sokağa atıldı, işsizlik sigortası gibi bir şey söz konusu bile edilmedi. Göstermelik bir işsizlik yardımı sistemi dahi, Komünist Parti'nin önderlik ettiği uzun mücadelelerden sonra uygulamaya kondu. Bütün ülke

* Ülke parasının altın rezervi karşılığı basılması ve böylelikle para ile altın paritesinin, dolayısıyla paranın değerinin sabit tutulması uygulaması (ç.n.).

açlığın pençesindeydi. Yüz binlerce insan, her kasaba ve kentin çöplüklerinde görülen “Hooverköylerde”^{*} sürünüyordu. Sayısız işçi, kendini demiryolu boylarına vurarak boş yere iş arıyordu. Şansı yaver gidip iş bulabilenlerin ücretleriyse dibe vurmuştu; ücretlerdeki düşüş ortalama yüzde 45’ti. Çalışma İstatistikleri Kurumu verilerine göre ABD’de toplam ücretler 1929’da 17,2 milyar dolardan 1932’de 6,8 milyar dolara düştü⁵⁵³. Milyonlarca işçi ve çiftçi, borçlarını ödeyemeyince ipotekli evlerini ve çiftliklerini kaybetti.

Her zamanki gibi, bu ekonomik soykırımın en ağır kurbanı, işten ilk atılan, işsizlik yardımını en son alabilen, her durumda ayrımcılığa maruz kalan zenci işçilerdi. Büyük ekonomik bunalımın ardından, 1. Dünya Savaşı’ndan sonra olduğu gibi zencilere karşı bir linç, ırkçı yağma ve terör dalgası geldi.

Burjuvazinin dünyasının ütopyası olmakla övünen kapitalist ABD’de yaşananların trajik tablosu bu şekildeydi. Bu, krize bağışıklı olduğu zannedilen; kötü şöhretli başkanı Hoover’ın 1929 yılı başlarında, her türlü yoksulluğu sonsuza dek ortadan kaldırmanın eşiğinde olduğunu iddia ettiği ülkeydi. Bunun yanı sıra durum Almanya, İngiltere, Japonya, Fransa gibi diğer endüstriyel sömürgeci kapitalist ülkelerde de farklı değildi.

Uluslararası kapitalist sistem, dünya halklarını istihdam edip, besleyip, giydirip bakamayacağı şeklindeki tarihsel gerçeği bir kez daha korkunç bir şekilde ortaya koymaktaydı. Dehşetli ekonomik çöküş, dünya kapitalist sistemin genel krizinin derinleşmesinin başlıca göstergelerinden biriydi.

Sovyetlerde birinci beş yıllık plan

Dünya kapitalizmi umutsuzca debelenir, yüz milyonları sefalet ve yoksulluğa sürüklerken, Sovyetler Birliği’nde yeni sosyalist sistem tam yol ilerliyor, sanayisini ve tarımını benzersiz bir hızla inşa ediyordu. SSCB, ilk beş yıllık ekonomi planını 1929-1933 yıllarında hayata geçirdi. Bu kapsamlı plan ilk açıklandığında tüm dünyada burjuva ve sosyal demokrat iktisatçılar kahkahalarla gülmüştü. Bolşeviklerin yine dev bir propaganda balonu uçurarak dünyayla dalga geçtiğini söylüyorlardı! Ne var ki, Rusya işçi sınıfı bu saldırıları, planı dört yılda tamamlayarak cevapladı.

Birinci beş yıllık planda 19,5 milyarı sanayiye, 10 milyarı ulaşıma, 23,2 milyarı da tarıma olmak üzere, toplam 64,6 milyar rublelik bir yeni sermaye yatırımı öngörülmüyordu. SSCB, bu hedeflerle başlattığı sanayileşme ve tarımsal iyileştirme atılımında, dünya kapitalizminin tüm ilerleme rekorlarını büyük farkla kırarak, şüpheli kapitalist dünyayı hayretler içinde bıraktı. Bu başarı, dünyadaki tüm kapitalist ülkeler ekonomik olarak tepetaklak giderken kazanılmış olduğu için daha da görkemliydi. Yeni sosyalist sistem, krize karşı bağışıklığını kanıtlayıp yığınsal işsizliği kalıcı şekilde yok etmeyi başararak,

* Hooverville: ismini kriz döneminde ABD Başkanı olan Herbert Hoover’dan alan, kriz işsizleri tarafından yapılan çadır kent ve gecekondu mahalleleri (ç.n.).

tüm dünyaya tarihi bir ders vermiş oldu.

Sovyetler Birliği'nin dört bir yanında büyük fabrikalar yükseldi. Varga bu gelişmeye dair şunları belirtiyor: "1930-32 yılları arasında **kapitalist dünyanın sanayi üretimi yüzde 38 gerilerken, Sovyetler Birliği'nde yüzde 81 arttı.**"⁵⁵⁴ Dalga kırlara da yayıldı ve çiftliklerin büyük bölümü kolektif çiftlikler halinde birleşti. "1934'te Sovyet kırlarında 281 bin traktör ve 32 bin biçerdöver çalışıyordu."⁵⁵⁵

Sovyet gençliği (Komsomollar) sanayideki bu muazzam gelişmede çok büyük bir rol oynadı. Gençler, ülkenin her yerinde büyük tesislerin inşasında öncü ve yıldırım iş gücü olarak çalıştılar. Gençliğin o dönemdeki yılmaz fedakarlığı Sovyetler Birliği'nde hâlâ saygıyla anılmaktadır.

Stalin, birinci beş yıllık planın tarihi sonuçlarını şöyle özetliyor: "(a) SSCB bir tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşmüştür, zira sanayi üretiminin ülkenin toplam üretimi içerisindeki payı yüzde 70'e çıkmıştır. (b) Sosyalist ekonomik sistem, sanayi sektöründeki kapitalist öğeleri temizlemiş ve sanayideki tek ekonomik sistem haline gelmiştir. (c) Sosyalist ekonomik sistem, tarım sektöründe kulakları bir sınıf olarak ortadan kaldırmış ve tarımda başat güç haline gelmiştir. (d) Kolektif tarım sistemi, kırlarda yokluk ve yoksulluğu sona erdirmiş ve on milyonlarca yoksul köylüyü maddi güvenceye kavuşturmuştur. (e) Sanayide sosyalist sistem işsizliği ortadan kaldırmış ve bir dizi işkolunda sekiz saatlik işgünü devam ederken, işletmelerin büyük çoğunluğunda yedi saatlik ve sağlıklı işlerde altı saatlik işgünü uygulamaya konmuştur. (f) Ulusal ekonominin tüm dallarında sosyalizmin zaferi, insanın insan tarafından sömürsünü ortadan kaldırmıştır."⁵⁵⁶

Kapitalist sistem derin bir kriz yaşamaktayken kazanılan bu büyük başarılar, sosyalizmin kapitalizmden her koşuldaki üstünlüğünün mükemmel bir kanıtı oldu. Sosyalist ekonominin kendine özgü üstünlüklerini tahlil eden Varga, bunları şöyle özetliyor: "Sosyalist planlı ekonomi, anarşist kapitalizmin devasa 'zorunlu olmayan maliyetler'ini saf dışı eder, çalışmaya uygun tüm bireylerin üretim sürecine katılmasını sağlar ve hızlı bir planlı birikimin, tüketimin genişlemesiyle eşzamanlı olarak gerçekleştirilmesini mümkün kılar. Kapitalist anarşi çalışan halk yığınlarının maddi, kültürel ve manevi yıkımına yol açarken, planlı sosyalist ekonomi Sovyetler Birliği'nde çalışan halkın maddi ve kültürel şartlarını hızla geliştirmektedir."⁵⁵⁷

Büyük 1929-33 ekonomik krizi sırasında çöken kapitalizm ile serpilip gelişen sosyalizm arasındaki karşıtlık öylesine belirgindi ki, krizi takip eden yıllarda, özellikle ekonomik planlama açısından "Sovyetler Birliği'nden kopya çekmeye" yönelik sayısız kapitalist girişim gündeme geldi. Sonuçta birçok ülkede beş yıllık, üç yıllık ve sair sürelerle kapitalist planlar mantar gibi bitmeye başladı. "Sovyet beş yıllık planlarının dünyanın her yerindeki kimi esaslı, kimi uyduruk taklitlerini sıralamaya kalkışmak, pösteki saymaktan farksızdır" diyen Carr, şöyle devam ediyor: "Batı dünyası üzerindeki Sovyetler

Birliği etkisi, belirleyici bir tarihsel olaydı."⁵⁵⁸ Fakat bu tür burjuva planlar boş ve etkisizdi; planlı ekonominin olmazsa olmaz şartı kapitalizmin ortadan kaldırılmasıydı.

Kurulduğu günden bugüne Sovyetler Birliği'nin önündeki en büyük engel, özünde ki savaş eğilimiyle kapitalist dünyanın SSCB'yi, kendini savunma amacıyla, halkının enerjisini sosyalizmin doğasına aykırı bir şekilde, güçlü bir askeri aygıt inşa etmeye harcamak zorunda bırakmasıydı. Bu yönelim aynı zamanda birinci beş yıllık planın gerçekleştirilmesini zorlaştıran bir faktör oldu. Ne var ki, eski hakim sınıflar olan toprak sahibi ve kapitalistlerin kalıntılarından kaynaklanan engeller de en az bunun kadar büyüktü. Dünya kapitalizmiyle birlikte bu unsurların siyasi ifadesi, Trotskiy-Zinovyev-Buharin muhalefeti idi. Bu muhalif isimlerin gerek Rusya'da, gerekse yurtdışında bütün Sovyet düşmanlarının kahramanı ve sevgili olması, bu gerçeğin kanıtıydı.

39. Bölüm'de gördüğümüz gibi, parti tam da Trotskiy-Zinovyev muhalefetiyle mücadeleye halindeyken, Buharin-Rikov-Trotskiy grubu sanayileşme ve kolektivizasyonun temposunu düşürmeyi savunan sağ oportünist bir programla ortaya çıktı. SSCB'nin mümkün olduğunca büyük bir hızla sanayileşmek zorunda olduğu (bu zorunluluk 2. Dünya Savaşı'yla açıkça görülecekti) göz önüne alındığında, sağcı program en az "sol" program kadar büyük bir hayati tehlike oluştuyordu. Parti, Stalin'in yetkin önderliğiyle bu gerçeği kavradı ve Merkez Komitesi, Kasım 1929'daki kararıyla, sağ oportünistlerin görüşlerini savunmanın parti üyeliğiyle bağdaşmayacağını ilan etti⁵⁵⁹. Karar, muhalefet liderlerinin yarım ağızla parti çizgisine bağlılık sözü vermelerine neden oldu. İleride göreceğimiz gibi bu, Trotskiy-Zinovyev muhalefedinin kalıntılarıyla gizlice bir blok oluşturan sağın faaliyetlerinde sadece geçici bir suskunluk anlamına geliyordu.

Sınıf mücadelesi, faşizm, savaş hazırlıkları

Ekonomik krizin damgasını vurduğu 1929-33 dönemi, aynı zamanda sınıf mücadelesinin sertleştiği, faşizmin serptildiği ve savaş hazırlıklarının tehlikeli bir şekilde hız kazandığı yıllar oldu. Toplumsal gerilimlerin ve kapitalist çelişkilerin keskinleşmesinin altında, dünya kapitalist sisteminin derinleşen genel krizi yatıyordu; ancak tüm bunlar, o sırada kapitalist sistemi her yerde sakatlamakta olan muazzam devrevi ekonomik krizin sonucu olarak yoğunlaşıyordu.

İkinci Enternasyonal ve IFTU ise bu büyük kriz karşısında pek az tepki verdi. Lorwin bunu "IFTU liderleri, 1929 Ekim'indeki mali paniği takip eden ekonomik bunalımın vahametini kavramakta gecikti"⁵⁶⁰ sözleriyle özetliyor. Bu kavrayışsızlığın nedeni krizin, uysal burjuva ideolojilerinde yarattığı şoktu. Uyanıp kendilerine geldiklerinde ise, komünistlerin birleşik cephe önerilerini reddedip işçileri komünistlerin önderliğinden uzak tutmaya çabalayarak, işsizler için pek az şey yaptılar. Mesela ABD'de AFL liderleri, Kasım 1931 gibi epey ileri bir tarihte bile, devletin işsizlik sigortası sisteminin "Amerikan hayat tarzına" aykırı olduğunu ve sendikal hareketi yıkacağını söyleyerek,

komünistlerin önderliğindeki büyük işsizler hareketini dağıtmaya çalışıyordu.

Ekonomik krizin doğurduğu yeni tabloya hemen tepki veren Komintern ise, faaliyetlerini her yerde yoğunlaştırdı. Eylül 1932’de yapılan 12. KEYK toplantısı; SSCB’nin artan gücü, ekonomik krizin şiddetlenmesi, büyüyen devrimci altüst oluş, emperyalistler arasında çelişkilerin daha da derinleşmesi ve SSCB’ye yönelik karşı-devrimci savaş hazırlıklarının yoğunlaşması nedeniyle “*görelî kapitalist istikrarın sonunun geldiğini*”⁵⁶¹ açıkladı. İstikrar, sadece birkaç yıl sürmüştü. Toplantı ayrıca Almanya ve Polonya’da devrimci krizlerin gelişmekte olduğuna dikkat çekti.

Komintern ve komünist partilerin, KSE ve sol sendikaların tüm ülkelerde birinci görevi, her yerde yığınsal işsizliğin ve ücret kesintilerinin ağır saldırısı altındaki işçi sınıfının hayat şartlarının korunmasıydı. İkinci Enternasyonal ve IFTU ise öncelikle kapitalizmi kurtarmaya bakıyordu. 1929’da 50 ülkede yaklaşık 17 milyon üyesi bulunan⁵⁶² KSE, işsizleri harekete geçirip mücadeleye katmaya özel bir önem verdi. Daha Ocak 1930’da işsizliğe karşı bir uluslararası protesto ve mücadele günü çağrısında bulundu; KSE’nin çağrısı doğrultusunda 6 Mart 1930’da gerçekleşen protestolar birçok ülkede muazzam bir başarıya ulaştı.

İngiltere, ABD, Polonya, Avusturya, Çekoslovakya ve diğer birçok ülkede komünist partiler ve sol sendikalar işsizlerin önemli mücadelelerine önderlik etti. ABD’de 6 Mart gösterilerinde en az 1 milyon 250 bin işsiz sokaklara döküldü. Birçok ülkede işsiz konseyleri kuruldu, sayısız açlık yürüyüşü ve işsiz eylemleri yapıldı. Amerikalı savaş gazilerinin ikramiye yürüyüşü tüm dünyada ilgi çekti.

Kriz yılları boyunca çeşitli ülkelerde (Almanya, Polonya, İngiltere, ABD) çok sayıda grev gerçekleşti; daha da fazla olmadıysa, bunun nedeni kapitalist ülkelerde işçi hareketinin büyük kısmını kontrol eden sosyal demokrasinin katı grev karşıtı politikasıydı. Patronlar gibi sosyal demokratların çizgisi de, işçilerin “kapitalist sistemi yeniden ayağa kaldırmak için zorunlu olan” ücret düşüşlerini kabul etmeleri gerektiği şeklindeydi. ABD’de bir milyondan fazla demiryolu işçisi, ücretlerinin düşürülmesini “gönüllü olarak” kabul ettiğinde, AFL başkan yardımcısı Matthew Woll, bunu örnek bir işçi vatanperverliği olarak selamlıyordu. Eğer reformistler işsizleri de kontrol altına almayı başarsaydı, onlar da mücadeleden uzak duracaktı. Bu dönemde nispeten az sayıda grev yapılmasının daha az önemli bir diğer nedeni ise, Komintern’in altıncı kongresinin ardından pek çok ülkede komünist partilerde güç kazanan, bağımsız sendikacılığı fazla öne çıkararak birleşik cepheye gereken önemi vermeyen “solcu” eğilimlerin partilerin kitle bağlarını zayıflatmasıydı.

Ekonomik kriz döneminin mücadeleleri, çeşitli ülkelerde silahlı kuvvetlere de yayıldı. Bunlardan en önemlileri 1931 İspanyol Devrimi, İngiliz donanmasında 14 Eylül 1931’deki Inverness grevi, Şili donanmasında kendiliğinden gelişen Eylül 1931 ayaklanması, Hollanda donanmasında ve Çin’deki Japon İşgal Ordusu’nda meydana gelen 5

Şubat 1933 isyanlarıydı⁵⁶³.

Komintern ve ona bağlı hareketler, büyük ekonomik kriz dönemi boyunca asıl dikkatini büyüyen faşizm ve savaş tehlikeleriyle mücadeleye verdi. Bu mücadelede bütün partiler, sendikalar, kadın ve gençlik hareketleri son derece aktifti. GKE, Temmuz 1929'da Frankfurt'ta ilk anti-emperyalist dünya konferansını yaptı⁵⁶⁴ ve aynı yılın Mart ayında Berlin'de bir genel anti-faşist dünya kongresi toplandı. Latin Amerika'da da savaşa ve faşizme karşı güçlü çıkışlar yapıldı. Faşist tehlike sürekli büyüyordu, katlanarak artan savaş hazırlıkları sonunda Japonya'nın Kuzey Çin'i işgal etmesiyle doruğa çıktı. 18 Eylül 1931'de Mukden'i işgal eden Japon kuvvetleri, birkaç ay içerisinde Mançurya'nın büyük bölümünü ele geçirdi. Milletler Cemiyeti ise Japonya'yı durdurmak için parmağını bile kıpırdatmadı. Bu, 2. Dünya Savaşı'nın asıl başlangıcıydı.

42. Bölüm

Hitler Faşizmi ve Roosevelt'in “Yeni Anlaşma”sı

Lenin'in 1907'de belirttiği gibi, burjuvazinin kullanageldiği iki genel yönetme tarzından biri terörizm, diğeri işçilere küçük tavizler vermektir. Uzun bir geçmişi olan bu ünlü havuç-sopa alternatifi çoğunlukla birlikte kullanılır. Almanya ile ABD, Hitler faşizmi ve Roosevelt'in “Yeni Anlaşma”sıyla bu iki farklı sistemin kullanımına çarpıcı bir örnek oluşturdu. Faşizm ve “Yeni Anlaşma” bu ülkelerde burjuvazinin, dünya kapitalist sisteminin derinleşen genel krizi zemininde 1929-33 büyük ekonomik krizinin yarattığı korkunç ekonomik ve siyasi sorunlardan sıyrılabilmek için tuttuğu iki farklı yoldu.

Almanya ve ABD'nin farklı kapitalist çizgilerini belirleyen iki temel faktör vardı; birincisi, kapitalist sınıfın sahip olduğu sermaye kaynaklarının düzeyiydi. Amerika'da kapitalistler, işçilere belirli maddi tavizler verebilecek araçlara hâlâ sahip durumdaydı; bu kaynaklardan yoksun Alman kapitalistleriye faşist şiddete başvurdu. Diğer belirleyici faktör, işçi sınıfının sergilediği devrimci mücadele ruhunun düzeyiydi. Almanya'da kapitalistler, milyonlarca işçinin Komünist Parti önderliğine günden güne daha fazla bağlandığı, giderek devrimcileşen bir işçi sınıfıyla karşı karşıyaydı; dolayısıyla burjuvazi, büyüyen devrimci hareketi ezmek için sınırsız şiddete başvurdu. Diğer yandan, ABD'de işçiler militan, kavgacı bir ruha sahip ve Komünist Parti'nin işsizlikle ilgili sloganlarına duyarlı olmakla birlikte, Almanya'daki gibi acil bir devrim tehlikesi söz konusu değildi.

Bununla birlikte, Amerikalı büyük kapitalistler arasında faşist yaklaşımlar da yaygındı. Gelişmeler, o sırada tüm dünyada kapitalistler arasında revaçta olan, faşist şiddet yoluyla sendikaların nihayet ezilebileceği, parlamenter demokrasinin yok edilebileceği ve sosyalizm belasının, özellikle de SSCB'nin yeryüzünden ebediyen silinebileceği hayaline çok sayıda Amerikalı kapitalistin de kapılmış olduğunu gösterdi. Bu aşırı gerici kesimler, kapitalist ütopyanın pek yakında gerçek olacağı inancındaydı. Dolayısıyla, Yeni Anlaşma reformlarına rağmen ABD'de de faşizm tehlikesi söz konusuydu.

Alman faşizminin ilerleyişi⁵⁶⁵

Hitler faşizminin 1933 yılındaki zaferi, reformist sosyal demokrasinin, işçi sınıfı muha-

leketini kırarak faşizmin yolunu hazırladığı göz önünde bulundurulmadan anlaşılamaz. Sosyal demokratlar “düşman solda” sloganıyla, Almanya’nın ne pahasına olursa olsun “bolşevizmden korunması” gerektiğini savundular. Kapitalist sistemin en sadık bekçileri olarak gitgide daha da sağa kaydıkça, onları ve onlarla birlikte Almanya’yı faşizm felaketine sürükleyen burjuvaziyle sınıf işbirliği yolunu tuttular.

Faşizmin tohumları sosyal demokrasinin dünya savaşı ve 1918 Alman Devrimi sırasındaki ihanetiyle ekildi. Bu olaylar sosyal demokrasinin, kapitalizmin işçiler tarafından yıkılmasına karşı bedeli ne olursa olsun sonuna kadar mücadele edeceğini açıkça gösterdi. Gericiler 1920’de Kapp darbesiyle büyük bir karşı-devrim hamlesine giriştiyse de, bu zamansız hamle sonuçsuz kaldı. Gericiliğin zafere giden yolu sarp ve dolambaçlıydı; devrimin ardından faşizme ulaşmaları, sosyal demokrasinin eşsiz yardımlarına rağmen, tam on beş yıl aldı.

Adolf Hitler (1889-1945) Nazi Partisi’ne 1919’da katılmıştı, ancak kapitalistlerin yoğun mali desteğine rağmen, 1928 yılındaki seçimlerde partisi sadece 800 bin oy toplayabildi; buna karşılık sosyal demokratlar 9 milyon 100 bin, komünistler 3 milyon 200 bin oy aldı. Gelgelelim, ağır ekonomik krizin dehşeti tabloyu hızla değiştirdi. 8 milyon işçi işsiz kalıp, ücretler her yerde dibe vururken, sosyal demokratların güçlü bir faktör olduğu Weimar hükümeti durumu düzeltmek için hiçbir şey yapmadı. Ölçüsüz bir demagojiye başvuran Nazi Partisi, Nisan 1932’ye gelindiğinde oylarını 13 milyon 418 bin 547’ye yükseltmişti; sosyalist ve komünist oyların toplamıysa 13 milyondur.

Neredeyse son ana kadar sosyalistler ve komünistler, Hitler güçleri karşısında büyük bir çoğunluk potansiyeline sahip olmuştu; işçi sınıfının gelişen eğilimiyle birlikte düşünüldüğünde, iki parti arasında bir cephe birliği, işçi sınıfının ana gövdesini yenilmez bir mücadele gücüyle harekete geçirebilirdi. İşçilerin giderek büyüyen devrimci kararlılığı, 1930-32 yılları arasında sosyalistler 1 milyon 338 bin oy kaybederken, komünistlerin oylarını 1 milyon 384 bin artırmasıyla da açıkça görülüyordu.

Komünistler dört kritik olay vesilesiyle, Nisan 1932’de beklenen ücret düşüşlerine karşı, Von Papen diktatörlüğünün sosyal demokratları Prusya hükümetinden kovması üzerine 29 Temmuz 1932’de, Hitler başbakan olduğunda 30 Ocak 1933’te ve Reichstag yangınının ardından 1 Mart 1933’te birleşik cephe önerisinde bulundu. Bu momentler Hitler’in ilerleyişinin dönüm noktalarıydı ve bu momentlerin birinde işçi sınıfının indireceği birleşik bir darbe, Nazi hareketi için yıkıcı olacaktı. Fakat faşizme yönelen büyük burjuvaziyle sıkı ittifak halindeki sosyal demokrasi, komünistlerden gelen birleşik cephe önerilerini her seferinde reddetti. Yükselen faşizm, sosyal demokrasiye sosyalizm mücadelesi kadar tehlikeli görünmüyordu.

Naziler sokaklarda işçi boğazlamaya devam ettikleri halde, Hitler iktidara yürürken sosyal demokratlar Weimar hükümeti üzerinden Kızıl Cephe Savaşçıları’nı yasaklayıp işçileri silahsızlandırdı, gericiliğin güçlü silahlı kuvvetleri olarak *Schwarze Reichswehr*,

Stahlhelm ve *Sturmabteilung*'un* oluşturulmasına yardım etti. Dahası, demokratik denetimi rafa kaldırıp ülkeyi kararnamelerle yöneten Brüning (Hristiyan Merkez Partisi) diktatörlüğünü destekledi. Sosyal demokrasinin son ihanetiyse, Hitler'e nazaran "ehveni şer" olduğu ve Nazi faşizminin önünde bir set olacağı gibi aptalca bir varsayım la Von Hindenburg'un devlet başkanlığına yeniden seçilmesi ydi. Nisan 1932'deki tayin edici seçimin sonucunda Hindenburg, 18 milyon 657 bin 497 oyla, 11 milyon 339 bin 446 oy alan Hitler'i geride bırakarak seçimi kazandı; Komünist aday Thaelmann ise 4 milyon 983 bin 341 oy kazandı⁵⁶⁶.

Hitler iktidarı ele geçiriyor

Hindenburg, elbette Hitler'e göre "ehveni şer" değildi; aksine tam da Hitler'i iktidara taşımak için en uygun araçtı. Bu gerçeği eksiksiz bir şekilde ortaya koyan komünistler, "*Hindenburg'a verilen oy Hitler'e verilmiştir*" diyerek, Hindenburg ile Hitler arasında yapılacak tercihin faşizme giden iki yoldan birini seçmek olacağı konusunda işçileri uyardı. Ne var ki sosyal demokrasi, burjuvaziyle trajik ittifakını sonuna kadar götürmekten vazgeçmedi.

Manuilsky bu konuda şöyle diyor: "*Sosyal demokratlar şöyle diyor: 'Burjuva demokrasisini faşizme tercih etmekle komünistler de 'ehveni şer' politikası izliyor'. Evet, biz komünistler, büyük kötülüğün karşısında küçük kötülüğü tercih ederiz. Bizi sosyal demokratlardan ayıran bu değil. Sosyal demokrasinin 'ehveni şer' politikasını teşhir ediyoruz, çünkü bu politika, burjuva demokrasisine ihanet ve faşizme doğrudan yardım etmek demektir.*"⁵⁶⁷ Tek yapıcı seçenek, komünistler, sosyal demokratlar ve diğer demokratik güçler arasında bir birleşik cephe oluşturmaktır.

30 Ocak 1933'te Hindenburg, nazilere tamamen teslim olarak Hitler'i şansölye yaptı. Nazilerin terör saldırıları birden katlanarak arttı. Komünist Parti tamamen yasadsışı ilan edildi, yüzlerce komünist öldürüldü ya da tutuklandı. Önde gelen tutuklular arasında Komünist Parti genel sekreteri Ernst Thaelmann da bulunuyordu. 1886'da Hamburg'da doğan Thaelmann, dok işçisiydi. 1902'de Sosyal Demokrat Parti'ye katıldı. Bağımsız Sosyal Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yer aldı, 1920'de Komünist Parti'ye katıldı. Militan bir savaşçı olan Thaelmann, Alman işçi sınıfının bütün iyi özelliklerini kişiliğinde toplamıştı. "Solcu" ve yozlaşmış Fischer-Maslov önderliğinin tasfiyesi üzerine 1923'te Komünist Parti'nin başına geçti⁵⁶⁸. 1944'te bir Nazi hapishanesinde öldürüldü⁵⁶⁹.

Hitler iktidara geldikten sonra sosyal demokratlar, 1918'den beri tüm diğer Alman

* *Schwarze Reichswehr* (Mussolini'nin "Kara Gömlekliler"inden esinlenerek Kara Alman Ordusu), *Stahlhelm* (Çelik Miğfer) ve *Sturmabteilung* (SA: Fırtına Kıtaları), Hitler rejiminin kurulmasına giden yolda oluşturulan paramiliter faşist örgütlerdi. Bu örgütler Versay Anlaşması'nın getirdiği silahlı kuvvetler sınırlamalarını bahane olarak kullanıyor ve kendilerine ülke savunması bahanesiyle kısmi bir toplumsal meşruiyet sağlıyordu (ç.n.).

kapitalist hükümetlerinde olduğu gibi, Hitler'in kendilerini ortaklığa kabul etmesini beklediler. Yaltaklanan bir tutumla, Hitler'in yasal ve demokratik şekilde iktidara geldiğini açıkladılar. Diğer ülkelerde de sosyal demokrat liderler (Belçika'da Vandervelde ve Fransa'da Blum) de aynı çizgiyi izledi. Partinin Berlin'deki resmi yayın organı *Vorwärts*, 2 Şubat sayısında "sosyal demokratlar dışında" o güne kadar onun gibi bir başbakan daha gelmediğini söyleyerek Hitler'i övecek kadar ileri gidiyordu⁵⁷⁰. Parti lideri Wels, Nazi vahşetine yönelik diğer ülkelerden gelen eleştirileri protesto ederek İkinci Enternasyonal yürütmesinden istifa etti. Sosyal Demokrat Parti, Hitler'le işbirliğine hazırды; Hitler'in zaferini "1918 devriminin devamı" olarak selamlayan Leipart-Grossman sendikal önderliği, işçileri Hitler'in 1 Mayıs gösterisine katılmaya çağırды⁵⁷¹.

Ne var ki, sosyal demokrasi faşist postallarını boşuna yalıyordu. Almanya'da burjuva reformizminin güzel günleri geride kalmıştı; işçilere karşı artık terörizm yolunu tutan küstah kapitalistlere, politikalarını hayata geçirecek yeni bir siyasetçi ve "işçi lideri" takımı lazımdı. Bu yüzden Hitler, 2 Mayıs'ta sendikalarda şiddet yoluyla kontrolü ele geçirdi ve daha sonra sendikaları patronların hakimiyetindeki Emek Cephesi altında topladı. 22 Haziran'da Sosyal Demokrat Parti'nin kapatıldığı açıklandı; geniş kooperatif hareketi de kısa süre sonra aynı akıbete uğradı. Birçok sosyal demokrat tutuklanırken, birçoğu da yurtdışına kaçtı. Çok sayıda sosyalist bürokrat ise faşizmle uzlaşarak Hitler'in baskı aygıtının çarkları arasına katıldı.

Hitler, Mussolini'ye göre çok daha hızlı hareket etmeyi başarmıştı. Mussolini devlet iktidarını Ekim 1922'de ele geçirmiş olduğu halde, kendisine yönelik bir suikast girişiminin gerçekleştirildiği Kasım 1926'ya kadar Komünist Parti'yi ve rejime düşman diğer tüm örgütleri kapatacak, yayınlarını yasaklayacak yöneticilerini toplu olarak tutuklayacak gücü kendinde bulamamıştı. Hitler'in elini çabuk tutabilmesi, Alman sağ sosyal demokrasisinin benzersiz siyasi korkaklığı ve teslimiyeti sayesinde mümkün oldu. Reformistlerin tamamen hakim olmadığı İtalyan işçi sınıfı, Komünist Parti'nin etkisiyle çok daha iyi mücadele edebilmişti.

İşçilerin 70 yılda yarattığı büyük Alman sosyal demokrasisi, savaşımadan teslim oldu. Burjuvaziyle ittifaktan vazgeçmeyen sosyal demokrasi, burjuvazi hedefine, yani faşizme ulaşıncaya kadar da "ehveni şer" politikasından şaşmamıştı. Trotskiy sonradan, Komünist Parti'nin tek başına bir devrim girişiminde bulunması gerektiğini iddia etse de, böyle bir girişim silahsız işçilerin, o sırada sosyal demokrasinin de desteğine sahip, tepeden turnağa silahlı devlet güçlerince boşu boşuna katledilmesine yol açacak sonuçsuz bir darbeden başka bir şey olamazdı. Dahası, Hitler iktidara ilerlemekteyken, sosyal demokratlar işçi sınıfının büyük çoğunluğuna hakim durumdaydı. Fabrikalardaki işçi konseyi seçimleri, sınıfın ana gövdesinin hâlâ sağ liderlerin peşinde olduğunu gösteriyordu. Dutt, şöyle diyor: "1930'da, 5 milyon 900 bin işçinin çalıştığı işletmelerde reformist sendikalar 135 bin 689 fabrika komitesi üyesine, yani tüm fabrika komitesi

üyelerinin yüzde 89,9'una sahipti.”⁵⁷² Hitler iktidara geldiğinde komünistlerin yaptığı genel grev çağrısının etkisiz kaldığı, trajik bir gerçektir.

Heckert, bolşeviklerin iktidarı aldığı Ekim 1917'de işçi ve köylülerin ezici çoğunluğunun yanlarında olduğuna; oysa Almanya'da Komünist Parti'nin proletaryanın çoğunluğunun desteğine bile sahip olmadığına dikkat çekiyordu. Lenin'in “yalnızca öncüyle zafer kazanılmaz” sözünü temel alan Komintern, Almanya'da “muzaffer bir ayaklanma için şartların o sırada henüz olgunlaşmamış olduğunu” açıklayan kararında şöyle diyordu: “Heckert Yoldaş'ın Almanya'daki durum üzerine raporunu dinleyen KEYK Prezidyumu, Thaelmann Yoldaş'ın önderliğindeki Komünist Parti Merkez Komitesi tarafından Hitler darbesi sırasında ve öncesinde izlenen siyasi hattın ve örgütsel politikanın tümüyle doğru olduğunu bildirir.”⁵⁷³

Alman faşizmi

Burjuva ve sosyal demokrat “teorisyenler” o sırada nazi hareketinin esasında anti-kapitalist bir orta sınıf tepkisi olduğunu iddia etmekteydi. Komünistler başından beri bu saçmalığa karşı durarak, deklase orta sınıf unsurlarıyla geri işçileri kendine çeken nazizmin arkasındaki asıl gücün tekeli sermaye, Krupp'lar, Thyssen'ler, Von Siemens'ler, Bosch'lar, Vogler'ler ve diğer büyük sanayicilerle bankerler olduğunu vurguladı. Aralık 1933'te yapılan on ikinci KEYK toplantısında, Komintern'in nazizm tahlili şöyle açıklandı: “Faşizm, mali sermayenin en gerici, en şovenist, en emperyalist unsurlarının açık, terörist diktatörlüğüdür.”⁵⁷⁴ Bu tanımlama, günümüze kadar en azından özü itibarıyla genel kabul görecekti.

Faşist-emperyalist Alman burjuvazisi, “Yeni Düzen” programıyla dünya kapitalizmini, kendilerinin tamamen hakim olduğu daha istikrarlı bir temele oturtmayı planlıyordu. Bu hedef doğrultusunda, gereken her türlü demagojik ve ideolojik meşrulaştırma yoluna başvurarak, aşırı saldırgan bir iç ve dış politika oluşturdu. Alman faşizmi, kendisini önceleyen İtalyan faşizminden çok şey öğrenmiş olsa da, onun basit bir uzantısı değildi. Esasen, o dönemde büyük sermayenin son derece yaygın hale gelen, kapitalizmin dünya çapındaki krizinden içeride acımasız terörizm, dışarıda daha da acımasız emperyalizm yoluyla kurtulma girişiminin başlıca temsilcisiydi.

Nazi kapitalistlerin iç politikalarını belirleyen tek bir hedefleri vardı: Tekelci mali sermayenin rakipsiz ekonomik ve siyasi üstünlüğünü güvenceye almak. Bu amaçla, demagoji ve terör yoluyla daha küçük kapitalist rakiplerini temizleyip, ezeli düşmanları olan işçi sınıfını ezmek üzere harekete geçtiler. Bütün işçi sınıfı örgütlerini dağıtıp, işçilerin bütün özgürlüklerini ellerinden aldılar. Ücretleri indirip işçileri daha yoğun çalışmaya zorladılar. İşçilerin sınıf mücadelesi ve sınıf örgütlülüğü anlayışını silmeye çalıştılar. Alman işçi sınıfının marksist geleneklerini göz önüne alan naziler, hareketlerine sözde devrimci bir makyaj yapma peşindeydi. Bol bol “anti-kapitalist” demagoji

yaptılar, bir Nazi amblemi haline getirdikleri kırmızı bayrağı taşıyıp 1 Mayıs'ı kutladılar. İşçilere sendika hakkı da verdiler, ancak bu sendikalarda işçilerle birlikte kapitalistler, köylüler ve esnaflar da bulunuyordu. Tekeller Almanya'da ekonomik ve siyasi rejime daha önce görülmemiş bir düzeyde tamamen hakim durumdaydı; kârları da bunun sonucu olarak yükseldi.

Alman faşist kapitalistlerinin dış politikadaki saldırganlığı da bundan geri kalmıyordu. Geleneksel Alman emperyalist "*Drang Nach Osten!*" ve "*Lebensraum*"* sloganlarını en geniş şekilde yorumlayan nazilerin Versay'a yönelik eleştirileriye, komşu halklara karşı pervasız saldırganlıklarını gizleyen bir örtüden başka bir şey değildi. "Yeni Düzen"lerini tüm dünyaya yayacaklardı. Eberstein, "*nazi dış politikasının tek bir ana hedefi vardır; dünya hükümlanlığı*" diyordu⁵⁷⁵. Dünyayı fethetmeye soyunan naziler, bu hedefe ulaşmanın ne kadar zor olacağını düşünmüyorlardı bile. Tek bildikleri, küçümsedikleri batılı kapitalist güçlerin miadını doldurmuş olduğu ve Sovyetler Birliği'ni birkaç haftalık bir askeri saldırıyla yıkabilecekleriydi.

Nazi ideologları, faşist "Yeni Düzen"i kurma programını hile ve şiddet yoluyla kolaylaştırmak için tam bir demagoji sistemi yarattılar. Almanların yönetici Ari ırk olduğu teorileri, saldırgan emperyalist yayılmanın gerekçesiydi. Buna göre, bütün insanlığın başına geçmek, Almanların biyolojik kaderiydi. Alman özündeki "liderlik" ve "seçkinlik" nitelikleri, kapitalistlerin ve nazilerin Alman halkının doğal önderi olarak benimsenmesini biyolojik nedenlerle de kolaylaştırıyordu. Canice bir Yahudi düşmanlığı ile marksizm ve liberalizm karşıtlığı, Alman halkının kapitalizm yüzünden çektiği bütün sıkıntıların suçunu yükleyecekleri günah keçilerini sağlıyordu. Keynesci iktisat yaklaşımları ve militarizmin yüceltilmesi silah üretimini, çeteci yönetimlerini ve devasa bir savaş makinesi inşa etmelerini meşrulaştırıyor; bilim ve akla yönelik aşağılamalarıysa barbar Goebbels** propagandalarının hakimiyeti için entelektüel alanı temizlemeye hizmet ediyordu.

Roosevelt'in Yeni Anlaşma'sı

Emperyalist burjuvazi Almanya'da işçi sınıfına ateş ve kılıçla saldırırken, ABD'de burjuvazi, ne kadar gönülsüz de olsa, bir taviz politikası izliyordu. Burjuvaziyi buna mecbur kılan şey ise, büyük ekonomik kriz sırasında Hoover hükümetinin kendisine karşı ta-

* *Lebensraum* (yaşam alanı) kökenleri Ortaçağ'da olan ve nazi ideolojisi tarafından yeniden kullanıma sokulan yayılmacı düşünce. Alman ulusunun varlığının doğudaki bereketli toprak ve doğal kaynakları elinde bulundurmasına bağlı olduğunu savunan düşünce çerçevesinde Nazi Almanyası için "yaşam alanı" büyük ölçüde Sovyetler Birliği topraklarıydı. Naziler tarafından yeniden kullanıma sokulan bir başka slogan olan *Drang Nach Osten!* (Doğuya!) da aynı yayılmacı ideolojinin daha basit bir ifade biçimiydi. Bu sloganın kökeni ise 1200'lerde Töton Şövalyeleri'nin Prusya'dan Novgorod'a kadar yaptıkları Haçlı Seferleri'ne dayanıyordu. Her iki slogan da, Versay Anlaşması'nın ağır hükümleri nedeniyle toplum nezdinde daha güçlü hale gelmişti (ç.n.).

** Joseph Goebbels: Nazi Partisi iktidarının Propaganda Bakanı (ç.n.).

kındığı zalim tutuma öfke dolu, yoksullaşmış işçi sınıfının büyüyen yığınsal basıncıydı.

Demokrat Parti üyesi Franklin D. Roosevelt'in (1882-1945) ezici bir üstünlükle kazandığı Kasım 1932 başkanlık seçimleri, yığınların cumhuriyetçi gericiyle öfkelerine ifadesi oldu. Seçimi izleyen yıllarda pek çok güçlü kitle eylemi gerçekleşti. 30'lu yılların başında doğan büyük grev hareketi genişlemeye devam etti; bu dalganın parçası olan 1934 San Fransisco genel grevi dramatikti. Sendikalar hızla gelişti; işsizler, zenciler, çiftçiler, savaş gazileri, gençlik ve yaşlılar arasında güçlü kitle hareketleri ortaya çıktı. Yığınların bu artan hareketliliği Roosevelt'in ABD tarihinde bir ilk olarak dört kez başkan seçilmesine neden oldu.

Burjuvazi çalışan yığınların bu gelişen hareketini boğmaya çalıştıysa da başaramadı. Bunun için İngiltere, Almanya, Avusturya ve diğer ülkelerdeki gibi işçi sınıfı üzerinde denetim kurabilecek güçlü bir sosyal demokrat partiden yoksundu. Anti-marksist sloganlarına rağmen bir tür sosyal demokrat olan AFL bürokratları, hareketi durdurmak için çok uğraştı, ancak bunu başaracak güçte değillerdi. Gerçekten de, kitle hareketi 1935'te kendi içinde bölünerek (Congress of Industrial Organizations – Sanayi İşçileri Konfederasyonu'nun doğuşu) AFL yönetimini ezip geçti.

Roosevelt başkanlık koltuğuna 4 Mart 1933'te, Hitler'in Almanya Başbakanı olmasından sadece 35 gün sonra oturdu. Dağılmış bir ekonomik sistem, şaşkın ve korkmuş bir kapitalist sınıf ve başkaldıran bir işçi sınıfıyla yüz yüze gelen Roosevelt, derhal bir reform kampanyası başlattı. "Yeni Anlaşma" (New Deal) adını verdiği çok sayıda yasa tasarısı kongreden öyle hızlı geçti ki, "kongre üyeleri tasarıları okumaya bile fırsat bulamadı" diyenler doğru söylüyordu. Roosevelt yönetiminin ilk yüz gününde kabul edilen reform yasalarının sayısı, İç Savaş'tan bu yana geçen yetmiş yılın toplamından bile fazlaydı.

Yeni Anlaşma programının hedefleri şöyle formüle edildi: "(a) dağılan mali-bankacılık sistemini yeniden yapılandırmak; (b) ayakta duramayan iş dünyasını borçlar ve desteklerle kurtarmak; (c) özel sermaye yatırımlarını teşvik etmek; (d) enflasyonist eğilimleri devreye sokarak, baskılanan fiyatları yükseltmek; (e) arazi sınırlama ve ürün imhası yoluyla tarımsal aşırı üretimi çözmek; (f) çiftlik ve ev sahiplerinin ipotek borçları nedeniyle mülklerini kaybetmelerini önlemek; (g) bayındırlık işleri yoluyla istihdam yaratmak ve halkın alım gücünü yükseltmek; (h) açlık çeken işsizlere asgari bir yardım sağlamak."⁵⁷⁶

İşçi sınıfı ve diğer sömürülenler, işsizlik ve yaşlılık sigortası, çiftlik ve evlerin ipotek borçlarıyla ilgili korumalar, banka mevduat garantisi vb. gibi reform düzenlemelerinden önemli ölçüde yararlandılar; fakat en büyük kazanımları, Ulusal Sınai İyileştirme Yasası'nın 7. Bölüm (a) bendi, daha sonra da Wagner Yasası ile örgütlenme hakkının tanınması oldu. Roosevelt, iki kat ezilen ve dışlanan zenciler için, 1941 yılında bir savaş tedbiri olarak kurulan Adil İstihdam Uygulamaları Komitesi dışında pek bir şey yap-

madı. Demokrat Parti'nin baş sorumlusu olduğu linçler ve Jim Crow sistemi Roosevelt dönemi boyunca hemen hiç daraltılmaksızın tüm şiddetiyle devam etti.

Roosevelt, ekonomide genel keynesçi ilkeleri takip etti. Önde gelen İngiliz iktisatçı (Roosevelt'in doğrudan ilişkide olduğu) John Maynard Keynes, o dönemde, kapitalizm şartlarında yığınsal işsizliğin sanayiye uyaracak devlet yatırımlarıyla (sübvansiyonlar) önlenebileceği, hatta ortadan kaldırılabilceği şeklindeki tezleriyle dikkat çekiyordu⁵⁷⁷. Hem Roosevelt, hem de Hitler farklı şekillerde olmakla birlikte keynesçi teoriyi uyguladılar. Roosevelt başlıca devlet yatırımı biçimi olarak bayındırlık işlerini kullanırken, Hitler istihdam yaratmanın yolunu, bugün bütün kapitalist ülkelerin çok iyi bildiği uğursuz silah sanayisinde ve savaş hazırlıklarında aradı.

Roosevelt, Yeni Anlaşma programını dış politika alanına da taşıdı. Latin Amerika'da emperyalist "İyi Komşuluk" politikasıyla, Amerikan emperyalizminin bu bölgedeki kimi kaba barbarlıklarını yumuşattı. Yanı sıra, 16 yıllık retçi tutumun ardından SSCB'yi diplomatik olarak tanıyarak, bu ülkeyle barış içinde bir arada yaşamının yolunu aradı. Roosevelt dünya barışından yana oldu ve faşist saldırganlığın anlamını kavrayınca diğer Batı demokrasilerinin yanında yer alarak, sistematik şekilde savaş hazırlıklarına başladı.

Liberal bir kapitalist ve bir milyoner olan Roosevelt'in politikaları, tekelci kapitalizmin uzun vadeli çıkarlarının ifadesiydi. Kapitalist sistemin çerçevesine sıkı sıkıya bağlı kalan Yeni Anlaşma reformları, militan işçi sınıfının daha köklü reformları zorlamasını ve geniş bir işçi partisi örgütlemesini önlemekte şüphesiz etkili oldu. Reformların asıl amacı da buydu. Roosevelt'in keynesçi ideolojisinin işçiler arasında yeşerttiği tehlikeli reformist anlayışların ise hâlâ üstesinden gelinebilmiş değil. Ne var ki, bu reformlar da kitlesel işsizliği yok edemedi; 2. Dünya Savaşı çıktığında hâlâ 7 ila 10 milyon işsiz vardı. Latin Amerika'da İyi Komşuluk politikasının emperyalist anlamda son derece kârlı olduğu ortaya çıktı. Roosevelt iktidarında tekeller de konsolidasyon sürecinde ilerlediler ve her zamankinden daha büyük kârlar elde ettiler. 2. Dünya Savaşı'nda Roosevelt, Amerikan emperyalizminin çıkarlarını hep en önde tuttu.

Roosevelt başlangıçta tekelci sermayenin büyük bölümünün desteğine sahipti. Şüphesiz, büyük işadamlarının çoğu, Roosevelt rejiminin faşizme yöneleceğine inanıyordu. Bu yönde birçok emare de vardı; ünlü Ulusal Sınai İyileştirme Yasası, ABD Ticaret Odası tarafından hazırlanmıştı ve Mussolini'nin korporatist devlet modelini çağırıyordu. Ancak, 1935'te mali sermayenin büyük bölümü, liberal Roosevelt'le yollarını ayırdı. Tekeller özellikle onun, temel sanayi kollarında büyük işyerlerinin sendikalaşmasına önemli bir katkıda bulunan sendikaları destekleme tutumuna kızıyordu. Bundan böyle Wall Street sakinleri Roosevelt'in fanatik düşmanı haline gelerek, sert ve faşizan bir muhalefete girişti. Roosevelt'in 1936, 1940 ve 1944'te yeniden seçilmesi esasen Amerikan halkının geniş demokrat yığınlarının eseri oldu.

Başlarda, bilhassa politikalarının keskin faşist tonlar taşıdığı ve Wall Street'in desteğine sahip olduğu dönemde Komünist Parti, Roosevelt'e karşı kesin bir tutum alarak, sendikal örgütlenmeye ve grev hareketini geliştirmeye ağırlık verdi. Öte yandan, 1936 ve sonrasında Roosevelt'e güçlü fakat eleştirel bir destek verdi.

43. Bölüm

Faşizme ve Savaşa Karşı Büyüyen Mücadele (1933-1935)

Hitler'in Almanya'daki büyük zaferi, her yerde faşizmi kamçıladı ve gözü dönmüş faşist saldırganlık çok daha büyük bir hız kazandı. Japonya, Kuzey Çin'deki işgali tırmandırdı; İtalya 1935'te Etiyopya'yı işgal etti; aynı yıl Hitler Saar bölgesini ele geçirdi, Versay Anlaşması'nı çöpe attı, Avusturya'yla birleşme ve Çekoslovakya'nın Alman kısmını ilhak etme taleplerini ileri sürdü ve Alman ordusunu hızla yeniden inşa etmeye koyuldu. Almanya ile Japonya 1934 başlarında Milletler Cemiyeti'nden ayrıldı, kısa süre sonra İtalya da onları takip etti. 2. Dünya Savaşı patladığında faşistler, Almanya, Japonya ve İtalya'nın yanı sıra, Avusturya, Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Macaristan, Arnavutluk, Romanya, Etiyopya, Bulgaristan, İspanya, Türkiye, Yunanistan, Letonya, Litvanya, Finlandiya ve Estonya'da da iktidara yürümekteydi. Faşist güçler dünya hakimiyetine doğru gidiyordu.

Faşizmin yaşadığı bu hızlı gelişmede sosyal demokrasinin sorumluluğu büyüktü. Sosyal demokratların yardımı olmasaydı, patronlar ezilecek ve Orta ve Doğu Avrupa'nın tamamında sosyalizm kurulacaktı. Sosyal demokrasi 1918-19'da Almanya, İtalya, Avusturya ve Macaristan'da sosyalist devrimi yenilgiye uğratmıştı. Bunu takip eden yıllarda, faşizm hızla büyürken sosyal demokrasi, komünistlere karşı burjuvaziyle işbirliği programıyla genel olarak gericiliğin yükselmesinden sorumlu oldu. Bu hain politikalarıyla işçi sınıfı saflarındaki ölümcül bölünmenin de suçlusu olan sosyal demokrasi, "ehveni şer" yaklaşımıyla kaçınılmaz olarak faşizm yanlısı adayları desteklemeye sürüklendi; hatta Avusturya'da bir faşist gruba karşı başka bir faşist grubu destekledi. Orta ve Doğu Avrupa'nın her yerinde, başta Almanya, İtalya ve Avusturya'da sosyal demokratlar, terörist faşist hükümetleri yasal ve meşru kabul edip, birlikte çalışmayı teklif ederek onlarla açıkça işbirliğine gittiler.

Batılı kapitalist güçler, pervasız ve yaygın faşist saldırganlık karşısında, sonunda kendileri ve tüm dünya için felakete yol açacak "taviz vererek yatıştırma" politikası izlemekteydi. Taviz politikasının altında, faşist ruh bu "demokratik" hükümetlerin kendilerine de sirayet ettiğinden, Hitler ve müttefiklerinin apaçık hazırlanmakta olduğu savaş

fırtınasını Sovyetler Birliği'ne yöneltebileceklerini ümit etmeleri yatıyordu. Bu gerici yaklaşımla hareket eden Milletler Cemiyeti, Japonya'nın Çin'deki işgalini ve İtalya'nın Etiyopya'ya silahlı saldırısını durdurmak için hiçbir gerçek girişimde bulunmadığı gibi, giderek Hitler'in Avrupa'daki sistematik saldırılarını destekler hale geldi. Cemiyet'in bir barış örgütü olarak çöküşü tamamına ermişti.

Dünyanın ciddi bir faşist boyunduruk tehlikesiyle yüz yüze geldiği bu kritik dönemde İkinci Enternasyonal etkisiz durumdaydı. Sadece yok edilen büyük Alman sosyal demokrasisinin kaybıyla değil, yanı sıra burjuvaziyle işbirliği politikasının karaya oturmasıyla Almanya'da yaşadığı mahvedici çöküş, tüm İkinci Enternasyonal için moral bozucu olmuştu. Üye partiler Alman yenilgisine neyin yol açtığını tartışadursun, liderleri Belçikalı oportünist De Man'ın kapitalizmi sancısız bir şekilde sosyalizme dönüştürme planıyla oyalanmaya devam ediyordu. Sonuç olarak, ilk dünya savaşını izleyen devrimci dönemde olduğu gibi, işçi sınıfının uluslararası önderlik sorumluluğu komünistlerin omuzlarına geçiyordu; komünistler de bu tarihi görevin gerektirdiği yetkinliğe sahip olduklarını kanıtladılar.

Bütün insanlığın sürüklendiği bu büyük krizde Sovyetler Birliği uluslararası arenada bir adım öne çıktı. Mayıs 1934'te Silahsızlanma Konferansı'nın Sovyet delegesi Maksim Litvinov, bu yapının dünya barışını sağlamak üzere bir Daimi Barış Konferansı'na dönüştürülmesini önerdi⁵⁷⁸. "Barışın bölünmezliği" anlayışını ileri sürdü. Faşist ülkelerin terk ettiği Milletler Cemiyeti'ne Eylül 1934'te katılan SSCB, Litvinov'un sözcülüğünde, batılı kapitalist demokrasileri önerdiği uluslararası anti-faşist barış cephesine örgütleyerek dünya savaşını önlemek için büyük bir mücadele başlattı. Ayrıca, yine aynı amaçla, ilgili ülkelerle saldırmazlık antlaşmaları oluşturmaya 1935'te Fransa ve Çekoslovakya ile başladı. SSCB'ye kulak verilmiş olsaydı, henüz nispeten zayıf durumdaki faşizm kolayca ezilerek, 2. Dünya Savaşı önlenebilirdi. ABD Başkanı Roosevelt, SSCB ile 17 Kasım 1933'te tam diplomatik ilişki kurulmasını sağlamaya kadar gitti, ancak uluslararası anti-faşist barış cephesi planını desteklemeye yanaşmadı.

Faşist saldırganlığın barışa ve demokrasiye yönelik büyük bir tehdit olduğunu bütünüyle kavramış olan Komintern, bu tehdide karşı ortak hareket için İkinci Enternasyonal'e defalarca birleşik cephe önerisinde bulundu. KSE de Amsterdam (Sendikal) Enternasyonal'i'ne benzer öneriler götürdü. Bu şekilde, 1934 Ekim'inde Komünist Enternasyonal, İkinci Enternasyonal'e İspanya'da zor durumdaki işçileri savunmak için genel birleşik cephe önerisinde bulundu⁵⁷⁹, ardından Eylül 1935'te de Mussolini'nin Etiyopya işgaline karşı mücadele için bir birleşik cephe oluşturmayı önerdi⁵⁸⁰. GKE, yine benzer bir birleşik cephe politikası yürüttü. Ne var ki İkinci Enternasyonal ve IFTU, şu ya da bu bahaneyle KE, GKE ve KSE tarafından getirilen bütün birleşik cephe önerilerini reddetti. Bunun gibi temel politikaları sosyal demokratlarda daima yansımaları bulan kapitalist hükümetler de, o sırada Sovyetler Birliği'nin

Milletler Cemiyeti'nde yaptığı anti-faşist dünya barış cephesi çağrılarını reddetmekle meşguldü. Öte yandan, aynı dönemde birçok ülkede işçiler, ülkelerini ele geçirip işçi hareketini yok etmek için fırsat kollayan faşistlere karşı komünist mücadele çizgisi doğrultusunda kararlı bir kavga geliştirmekteydi.

Çin'de devrimci mücadele

Japon militarizmi, Hitler'in Almanya'daki zaferiyle eşzamanlı olarak Çin işgalini tırmandırdı. Mart 1933'te Kuzey Çin'de Jehol'u ele geçirip, Mart 1934'te Mançurya'da kukla imparator Henry Pu Yi'yi tahta geçirdi. Ardından, bütün Çin'de egemenlik iddiasında bulunan Japonya, Washington'la 1922 tarihli donanma paktını bozdu. Haziran 1935'te Çin, Pekin ve Tiençin'i Japonya'ya teslim etti.

Japon Sosyalist Partisi'nin Çin'e yönelik bu pervasız emperyalist saldırıyı uzun zamandır desteklemesi bilindik bir tutumdur. 1931'de partinin dönek sekreteri Akamatsu, şöyle diyordu: *"Mançurya'ya yapılan müdahale emperyalist değildir, çünkü sosyalist bir Japonya'nın bile, sanayimizin ihtiyaç duyduğu hammaddeleri elde etmek için savaşması gerekecekti."*⁵⁸¹ Kasım 1938'de Sosyalist Parti, Çin'deki Japon emperyalist işgalcilerin başarısını kutlayan bildiride şöyle diyordu: *"İmparator'a sunduğumuz naçizane üç bonzai ile, subaylarımıza ve askerlerimize zorlu çabaları için teşekkür ederiz."*⁵⁸² Japon komünistleri ise, ağır baskılara rağmen savaşa karşı kahramanca mücadele ettiler.

1927'de Çin Komünist Partisi'yle yolları ayıran (Bkz: 39. Bölüm) Çan Kay-şek, komünistlere karşı caniyane bir imha savaşı yürüttü. Japon emperyalizminin işgali bile onu bu çılgınlıktan alıkoyamadı. Sosyal demokratlar gibi Çan da düşmanı sadece solda görüyordu. Ülkeyi hızla ele geçirmekte olan faşist Japon haydutlarına karşı Çin halkını harekete geçirmek için kılını bile kıpırdatmadı.

Komünist Parti ise, ilkeli ve örnek bir tutumla, Çin halkını Japon işgalcilere karşı örgütlemeye çalışıyordu. Partinin önyak olduğu çetin Şangay savunmasında Çinli askerlerin olağanüstü savaşçı niteliği tüm dünyayı şaşkına çevirdi. 1932'de komünistlerin önderliğindeki Sovyetler Japonya'ya savaş açtı, 1933'te de Çan'a ortak düşmanla savaşmak için birleşik cephe önerisinde bulundu; fakat öneri kabul görmedi⁵⁸³. Bu dönem zarfında Çan, Çin Kızıl Ordusu'na karşı en az altı büyük saldırı düzenledi ve tümünde yenilip püskürtüldü. Çu Teh, Kızıl Ordu'nun başkomutanıydı; 1935'te yakın çalışma arkadaşı Mao Zedung, Komünist Parti genel sekreteri oldu.

1934 sonlarında Kızıl Ordu, elverişsiz stratejik konumunu düzeltmek için Kiangsi eyaletinden Çin'in kuzeybatı bölgelerine taşınmaya karar verdi. Böylece, Ekim 1934'ten Ekim 1935'e kadar süren, 20 bin "li" yani 5 bin kilometrelik ünlü "Uzun Yürüyüş" başlamış oldu⁵⁸⁴. Uzun Yürüyüş zorluğu, uzunluğu, genel askeri ve siyasi anlamıyla tarihin tüm ünlü yürüyüşlerini açık arayla geride bıraktı. Yürüyüşün sonunda Kızıl Ordu'nun 30 bin askeri vardı; karşılarındaysa savaşacakları modern donanımlı 700 bin kişilik

Kuomintang Ordusu⁵⁸⁵. Yürüyüş sırasında günde ortalama 40 mil yol kat eden Kızıl Ordu birlikleri, zaman zaman 24 saatte 135 kilometreye ulaştı. 18 dağ sırası ve 24 nehir-den geçen yol boyunca çok daha güçlü Kuomintang birliklerinin kesintisiz saldırılarına maruz kaldılar⁵⁸⁶. Çoğu genç kadınlardan oluşan Kızıl Ordu birliklerinin yaş ortalaması 19'du. Genç Komünistler Birliği, Kızıl Ordu'da hayati bir yere sahipti. Kızıl Ordu'nun Şensi eyaletine başarıyla ulaşması, ileride göreceğimiz gibi, Çin ve tüm dünya için son derece büyük bir önem kazanacak çarpıcı siyasi ve askeri gelişmelerin başlangıç noktası olacaktı.

Fransa'da faşizmin yenilgisi

Bir Fransız Hitleri yaratma zamanının geldiğini düşünen faşist Fransız gericiliği, 6 Şubat 1934'te Temsilciler Meclisi önünde, Daladier'nin başkanlığındaki "sol blok" hükümetine karşı şiddetli bir gösteri düzenledi. Hükümeti devirmeye yönelik bu girişimin merkezinde, 300 bin silahlı yandaşı olduğunu iddia eden Albay De La Rocque'un başını çektiği *Croix de Feu* (Yanan Haç) örgütü yer alıyordu. Hükümet, faşist ayaklanma girişimini bastırmak için hiçbir şey yapmadı, fakat subaylarının emirlerini dinlemeyen çok sayıda Seyyar Muhafız faşist göstericilere kendiliğinden ateş açtı⁵⁸⁷. Ertesi gün Daladier hükümeti, parlamentoda sağlam bir çoğunluğa sahip olduğu halde, gericilerle açıkça suç ortaklığı yaparak istifa etti. Yerini aşırı muhafazakar Doumergue hükümeti aldı.

Fransız işçi sınıfı, Komünist Parti'nin genel siyasi önderliğini izleyerek faşist saldırıya karşı ezici bir karşı saldırıya girişti. Hükümetin her tür gösteriyi yasaklamasına rağmen (sosyal demokratlar bu yasağa uysalca boyun eğerek 8 Şubat'ta yapacakları gösteriyi iptal etmişti), Komünist Parti 9 Şubat'ta muazzam bir militan gösteriyle sokakları doldurdu. 40 bin asker ve polisin engellemeyi başaramadığı eylemde 10 işçi öldürüldü.

Bu sırada Komünist Parti ve solcu İşçi Konfederasyonu-Birlik (CGTU) genel grev çağrısında bulunuyordu. Yaratılan kitle basıncının etkisiyle CGT'nin ilan ettiği genel greve CGTU'nun da katılmasıyla, 4,5 milyon işçi 24 saatlik bir genel grev gerçekleştirdi. Gönülsüz reformist yöneticilerse eylemi, demiryollarında "bir dakikalık" greve çevirmek gibi manevralarla kısmen de olsa baltalamayı başardılar.

Bu müthiş olaylar Fransız işçi sınıfını tepeden tırnağa sarsıp harekete geçirdi. KP, Genç Komünistler Birliği ve diğer sol örgütler yığınları ayağa kaldırmak için hiçbir fırsatı kaçırmadı. Birleşik anti-faşist hareket, 14 Temmuz'da (Bastille Günü) Komünist, Sosyalist ve Radikal Sosyalist Partilerin önderliğinde Paris'te yarım milyon işçinin (ve hemen her yerde büyük kitlelerin) sokağa çıktığı dev bir yürüyüşle doruğa çıktı.

Komünist birleşik cephe politikası doğrultusunda ve komünist devrimci ruhla gerçekleştirilen bu muazzam gösteriler Fransız faşizmini hezimete uğrattı. Aynı şekilde, Paris gösterisi sadece Fransa'da değil, tüm Avrupa'da işçi sınıfının ilham kaynağı oldu.

Komünist Parti 1923'ten beri Fransız Sosyalist Partisi'ne 26 kez birleşik cephe çağrısı yapmış, her seferinde reddedilmişti. Nihayet 15 Temmuz 1934'te, büyük gösterinin ertesi günü, taban basıncına daha fazla direnmeyen Sosyalist Parti'nin Blum-Zyromski önderliği birleşik mücadeleyi kabul etti⁵⁸⁸. Aslında birleşik cephe tabanda zaten büyük ölçüde gerçekleşmişti, Sosyalist Parti yönetiminin fazla seçeneği bulunmuyordu.

Komünist Parti, Ekim 1934'te ünlü "Halk Cephesi" sloganını yükselterek, faşizmi püskürtüp ezmek üzere tüm Fransız işçi sınıfı örgütleri ve destekçileri arasında genel bir ittifak oluşturmayı önerdi. Tam da bu sırada İkinci Enternasyonal liderleri, Komintern'in İspanya'da zor durumdaki işçileri desteklemek için cephe birliği kurma önerisini reddediyordu. Fransız Sosyalist Partisi, eylem birliğini isteksizce kabul etmek zorunda kaldı. Halk cephesi programı formüle edilirken, sözde radikallik gösterisi yapan sosyalistler programın sanayinin en geniş ölçüde toplumsallaştırılması temeline dayanmasını önerdi; ancak komünistler, geniş yığınları saflarına çekmek istiyorsa, halk cephesi programının halkın faşizmi ve savaşı engelleme mücadelesindeki en temel taleplerinden oluşması gerektiğini açıklığa kavuşturdu. Fransa'da halk cephesinin muazzam yığınları kazanmasını sağlayan, özellikle seçkin Fransız komünist önder Maurice Thorez tarafından geliştirilen mücadele boyunca troçkistler, karakteristik olarak, marksist ilkeleri terk etmekle suçladıkları halk cephesine karşı aşırı devrimci iddialarla savaştılar.

Komünist Parti sadece geniş çalışan yığınları halk cephesinde birleştirmekle kalmadı, yanı sıra işçi sınıfının kendi örgütlü güçlerinin birliği için de harekete geçti. İşçi sınıfının tek partide birleştirilmesi meselesini gündeme getirdiyse de, bu alanda pek mesafe alınamadı⁵⁸⁹. Bununla birlikte, KP ve CGTU'nun yıllardır ısrarla dile getirdiği sendikal birlik önerileri daha başarılı bir sonuca vardı. Her zamanki gibi, sosyal demokrat Jouhaux yönetimi birleşmeye direndiyse de, CGTU kendi sendikalarını CGT sendikalarıyla tabanda birleştirmeye başladı. Böylece CGT birlik kongresi nihayet Mart 1936'da Toulouse'da toplandığında, birlik süreci enikonu ilerlemiş bulunuyordu. Birlik kongresi, sendikal harekette Aralık 1921'den beri süregelen bölünmeye son verdi⁵⁹⁰.

Bu çarpıcı gelişmelerle, Alman sosyal demokratlardan farklı olarak, komünist politikayı takip eden Fransız işçi sınıfının faşist köleliğe kolayca boyun eğmeyeceği netleşmiş oldu. Doğru önderlik sayesinde Komünist Parti üye sayısını bir yılda üçe katlarken, Genç Komünistler Birliği beş kat güçlendi, partinin günlük gazetesi *Humanité* 50 bin yeni okur kazandı. Faşizme ve savaşa karşı mücadelede büyük bir yer tutan, Fransız Romain Rolland başkanlığındaki Amsterdam Komitesi de üye sayısını ve saygınlığını büyük ölçüde yükseltti.

Avusturya'da silahlı mücadele

Hitler'in Almanya'daki zaferini takip eden yıllarda Avrupa işçi sınıfı, faşist saldırganlığa

karşı en önemli mücadelesini Şubat 1934'te Avusturya'da verdi. Bir yanda faşist İtalya, diğer yanda faşist Almanya ile çevrili, siyasi olarak Vatikan'ın büyük bir etkiye sahip olduğu bu ülkede İtalyan ve nazi kollarıyla faşist hareket güçlü ve pervasızdı. Nitekim 7 Mart 1933'te Hristiyan Demokrat Parti başkanı faşist başbakan Dollfuss, ani bir kararla parlamentoyu yok sayarak, ülkeyi bundan böyle kararnamelerle yöneteceğini ilan etti. 6 milyon nüfuslu ülkede 600 bin üyesi bulunan, güçlü bir örgütlülüğe sahip Sosyal Demokrat Parti, savaşımayı reddetti. Parti daha önce, sadece “*parlamentoya danışılmadan faşist bir anayasa ilan edilirse, Viyana belediye idaresi feshedilirse, parti yasaklanırsa ya da sendikalar yasaklanırsa*”⁵⁹¹ silahlı mücadeleye girişeceğini açıklamıştı. Bu, Bauer, Deutsches, Renner ve şürekâsı Avusturya marksistlerinin ünlü “savunmacı şiddet” teorisiydi. Ne var ki, Dollfuss tüm şartları ihlal ettiğinde bile bu teoriyi hayata geçirmediler. İki Buçukuncu Enternasyonal'in eski liderleri olan bu merkezçiler, İkinci Enternasyonal'in burjuvaziyle işbirliği şeklindeki temel sosyal demokrat çizgisini izlerken, bu hain politikayı sahte bir devrimci maskenin ardına gizlemeleriyle öne çıkıyorlardı.

Sosyal demokrasinin 1933 teslimiyetinin ardından, Avusturya'da ekonomik ve siyasi durum gitgide kötüledi. Sosyal demokratların zayıflığından ve korkaklığından güç bulan Dollfuss, birbiri ardına siyasi saldırılar gerçekleştirdi. Bu sırada Bauer ve yoldaşları, ilerleyen faşist rejimle işbirliği yapabilmek için umutsuzca çırpınmaktaydı. Sonunda öyle bir teslimiyet noktasına vardılar ki, sadece partiye var olma hakkı tanınmasına razı oldular. Bauer daha sonra teslimiyeti şöyle itiraf edecekti: “*Yapmadığımız şey kalmadı. Sosyalist bir parti için anormal tavizler verdik. Hükümete iki yıl parlamento olmaksızın, olağanüstü kararnamelerle hükümet etme yetkisi veren bir yasayı onaylayacağımızı (...) söyledik.*”⁵⁹²

Sosyal demokrasi, marksist lafazanlığına rağmen “ehveni şer” anlayışıyla, doğrudan faşizme giden burjuvaziyle ittifak politikası izliyor, Almanya'da olanlar tekrarlanıyordu. Hitler gibi Dollfuss da, kendisine önerdikleri giderek gerileyen şartlarla bile, artık sosyal demokratları doğrudan kullanmaya ihtiyaç duymuyordu. 12 Şubat 1934'te parlamentoyu dağıttı. Sosyal Demokrat Parti'yi, İşçi Savunma Birlikleri'ni ve sendikaları yasakladı⁵⁹³.

Bauer ve şürekâsı, bu ağır saldırı karşısında bile işçileri direnmemeye çağırdı. Hâlâ faşist diktatör Dollfuss'la bir anlaşmaya varmayı umuyorlardı. Liderlerinin radikal söylemlerini ciddiye alan işçilerse, partinin resmen bir çağrısı olmadığı halde bir genel grev ve silahlı ayaklanma başlattılar. Sosyal demokrat sendika yöneticileri genel grev ilan etmeyi reddettikleri gibi, mücadele sırasında hükümet birliklerinin sevkini sağlayan demiryollarında örgütlü güçlü sendikaya bağlı işçileri işbaşında tuttular. Manuilsky şöyle diyordu: “*Silahlı ayaklanmaya giren işçi sınıfı değil, onun sadece küçük bir bölümünü oluşturan Schutzbund'du (İşçi Savunma Birlikleri).*”⁵⁹⁴

Çatışmalar Viyana’da, bilhassa büyük Karl Marx apartman bloklarında yoğunlaştı. Hükümetin ağır topçu birliklerini kullandığı, dört günlük kahramanca kavganın sonunda işçiler yenildi ve çok ağır bir bedel ödediler. Komünist Parti, ayaklanma sırasında militan ve cesur bir politika izlediyse de, işçi sınıfının önderliğini kazanabilecek güçte değildi.

Böylece Avusturya’ya faşizm gelmiş oldu. Bauer’in kendisinin de sonradan kabul ettiği gibi, parti işin başında, 1933 Mart’ında kavgaya girmiş olsaydı, faşizm yenilebilirdi. Sonrasında Bauer, “o zaman kazanabilirdik, ama kavgadan korkup, sindik”⁵⁹⁵ diyecekti. Avusturya, işçi sınıfı için, sosyal demokrasinin ihaneti yüzünden yaşanan yeni bir felaket oldu.

İspanya’da Silahlı Ayaklanma

Otuzlu yılların başında umutsuz ekonomik şartların hüküm sürdüğü, faşist hareketin pervasızca geliştiği İspanya’da devrimci durum yükselmekteydi. 1933’te, 1931 yılına göre iki kat fazla grev meydana geldi. Duruma intibak eden Komünist Parti, 1933 seçimleri öncesinde Sosyalist Parti’ye birleşik cephe önerisi götürdü. Öneriyi sorumsuzca reddeden Sosyalist Parti, parlamentodaki sandalyelerinin üçte birini kaybederek 115 sandalyeden 70’e düştü, KP ise 300 bin oy kazandı.

Ekim 1934’te, merkezinde Asturyalı kömür madencilerinin yer aldığı bir genel grev patlak verdi. Genel grev, başta Asturya, Katalonya, Madrid ve Bask illeri olmak üzere, silahlı ayaklanmaya dönüştü. Komünist Parti, Sosyalist Parti’ye ve anarko-sendikalistlere bir kez daha birleşik cephe önerisinde bulundu ve yine reddedildi. Bunun sonucunda ayaklanma önderliğinde oluşan kafa karışıklığı, hareketin bütününe zarar verdi.

Komünistlerin ve sol sosyalistlerin güçlü bir etkiye sahip olduğu Asturyalı kömür madencileri, bölgelerinde siyasi egemenliği ele geçirdiler. Oviedo’da Sovyet kurarak, kendilerinden kat kat güçlü hükümet birliklerinin saldırıları karşısında sırf kahramanlıkla 15 gün iktidarda kalmayı başardılar. İsyan büyük bir katliamla bastırıldı. 30 bin işçi tutuklandı, birçoğu idam edildi, sayısız işçi acımasızca hapis cezalarına çarptırıldı. İşçilerin gözü pek kavgasında Genç Komünistler Birliği öne çıktı. İspanyol işçi sınıfı ciddi bir yenilgi almıştı, ancak ileride göreceğimiz gibi, işçiler bu yenilginin ardından hızlı ve militanca bir toparlanma yaşayacaktı⁵⁹⁶.

Dimitrov Leipzig’de

Bu kritik anti-faşist mücadele yıllarının önemli olaylarından bir diğeri de, Georgi Dimitrov’un 24 Eylül-16 Aralık 1933’te Leipzig’de görülen mahkemesiydi. Yaklaşan seçimleri kazanmak için anti-komünist histeriyi azdırmak isteyen naziler, 27 Şubat’ta Reichstag’ı’ kundakladı. 9 Mart’ta Dimitrov, Popov ve Tanev (Bulgar), Torgler (Alman)

* Reichstag: Almanya’nın parlamento binası (ç.n.).

ve Van Der Lubbe (Hollandalı) tutuklanarak, yangından sorumlu tutuldu. Hitler, yargılamanın nazizm için büyük bir zafer olmasını planlamıştı; ancak Dimitrov bu planları yerle bir etti⁵⁹⁷.

Georgi Dimitrov (1882-1949) Bulgaristan'da devrimci bir işçi ailesinde dünyaya geldi. İlk gençlik yıllarından itibaren bir isyancı olan Dimitrov, matbaa işçisiydi. Sendikal faaliyetleri nedeniyle tutuklandı, Bulgaristan Sosyalist Partisi ve sendikalarda önemli görevler üstlendi. Komintern ve Profintern'de fedakar bir işçi oldu.

Leipzig'deki duruşmalar, özellikle Dimitrov nazi mahkemesine cesurca meydan okuyup komünizmi kararlılıkla savunmaya başlayınca, tüm dünyada geniş yankı uyandırdı. Mahkemede ve hapishanede faşist baskılara maruz kalan Dimitrov, korkusuz bir devrimci tavır sergiledi. Dimitrov'un bolşevik çizgisinden ayrılan, sabık Alman komünist önderlerden Torgler'in korkakça tutumu göz önüne alındığında, Dimitrov'un devrimci duruşu daha büyük bir önem kazanıyordu.

Hitler, Dimitrov'u alt edebilmek için tanık sandalyesine Göring* ve Goebbels'i oturttu, fakat bu plan da işe yaramadı. Seçkin bir marksist olmanın yanında bir aslan gibi kavga veren Dimitrov, bu ikilinin yalancı tanıklığını ifşa etti. Dünya demokratik kamuoyunun desteğini kazanarak, nazi iddianamesini ezip geçti. Yargılama sonunda naziler, kendi maşaları olan ve tanık olarak da kullandıkları Van Der Lubbe dışındaki bütün sanıkları beraat ettirmek zorunda kaldılar. Van Der Lubbe ise giyotinle idam edildi**.

İntikam tehdidiyle hapiste tutulmaya devam edilen Dimitrov, dünya kamuoyunun baskısı ve Sovyetler'in doğrudan müdahalesiyle Şubat 1934'te serbest bırakıldı. SSCB'ye giden Dimitrov, yedinci kongreden birkaç ay önce, 1935'te Komünist Enternasyonal genel sekreterliğine seçildi. Zinovyev Aralık 1926'da düştükten sonra yerini alan Buharin, Komintern ve Rusya Komünist Partisi çizgisine muhalefetine sonucunu olarak 1929'da KE genel sekreterliğinden istifa etmişti. Ardından Molotov, biçimsel olarak Komintern'in başına geçti, fakat 1929-1935 arasında fiili önderlik, D. Z. Manuilski, Otta Kuusinen ve O. Piatnitski'den oluşan üç kişilik bir sekreteryaya tarafından yürütüldü. Dimitrov, 1935'ten Komintern'in feshedildiği 1943'e kadar genel sekreter olarak kaldı.

* Hermann Wilhelm Göring: Nazi Partisi'nin önde gelenlerinden. Kendisi de bir savaş pilotu olan Göring, Nazi Almanyası ordusunun Hava Kuvvetleri (*Luftwaffe*) komutanıydı (ç.n.).

** Sonraki yıllarda cezası sembolik olarak düşürülen Van Der Lubbe, 2008 yılında yine sembolik olarak tamamen affedildi. Van Der Lubbe'nin, provokatörlüğü dışında, akli dengesinin yerinde olmadığına dair hayli inandırıcı deliller de mevcuttur (ç.n.).

44. Bölüm

Halk Cephesi: Yedinci Kongre (1935)

Komünist Enternasyonal'in yedinci kongresi 25 Temmuz-20 Ağustos 1935'te Moskova'da gerçekleşti. 65 komünist partiden 371'i oy sahibi 510 delegenin katıldığı kongre, faşist savaş ve saldırganlığın gerek dünya çapında, gerekse uluslar ölçeğinde hızla ilerlediği bir atmosferde toplandı. Kongrenin bütün çalışmaları, insanlığın özgürlüğüne ve mutluluğuna yönelik bu korkunç tehdidi durdurup yok edecek ulusal ve uluslararası programların oluşturulması üzerinde yoğunlaştı. Bu genel programlar, KEYK'in pratikte ana hatlarıyla ortaya koymuş olduğu, faşizme ve savaşa karşı uluslararası barış cephesi ve ulusal birleşik cephe politikaları biçiminde gelişti. Kongre ana raporu Dimitrov tarafından sunuldu. Kongre hazırlıklarında ve çalışmalarında Stalin belirgin bir rol oynadı⁵⁹⁸.

Faşizmin tanımı

Faşizmin tam olarak ne anlama geldiği üzerine yaygın kafa karışıklığını, özellikle de bunun bir orta sınıf başkaldırısı olduğu şeklindeki hatalı sosyal demokrat kavrayışı göz önünde bulunduran Dimitrov, faşizm tanımı meselesine özel bir önem verdi. KEYK 13. toplantısının (Bkz: 42. Bölüm) *"Faşizm, mali sermayenin en gerici, en şovenist ve en emperyalist unsurlarının açık terörist diktatörlüğüdür"* biçimindeki ünlü tahlilini tekrarladı. KEYK tahlili, bu cani hareketin asıl sorumlusu olarak, ait olduğu ve işçilerin onu araması gereken yeri, tekelci bankerlerin ve kapitalistlerin ofislerini işaret ediyordu.

*"Faşizm ne sınıflarıüstü bir yönetim, ne de küçük burjuvazinin ya da lümpen proletaryanın mali sermaye üzerindeki yönetimidir. Faşizm, bizzat mali sermayenin iktidarındır. İşçi sınıfına ve köylülük ve entelijensiyanın devrimci kesimlerine karşı bir terörist intikam örgütüdür. Dış politikada faşizm, başka uluslara karşı vahşi bir düşmanlığı kıskırtan, en kaba biçimiyle jingoizmdir."*⁵⁹⁹ Faşizm, kapitalizmin büyüyen gücünün değil,

* Jingoizm: Aşırı milliyetçiliğin, saldırgan bir dış politika ile bütünleştirilmiş hali. Bu eğilim çerçevesinde ülkenin ulusal çıkarlarını korumak için başka ülkelere yönelik saldırgan müdahalelerde bulunması ya da savaş açmasının meşru olduğu iddia edilir (ç.n.).

artan zayıflığının kanıtıdır. Kapitalist sistemin çürütyüşünün ifadesidir: “Burjuvazinin faşist diktatörlüğü vahşi, fakat istikrarsız bir iktidardır.”⁶⁰⁰ Faşizm kaçınılmaz değildir: “Alman işçi sınıfı faşizmi önleyebilirdi. Fakat bunu başarmak için, birleşik bir anti-faşist proletarya cephesi oluşturması gerekirdi.”⁶⁰¹

“Faşizmin iktidara gelişi, bir burjuva hükümetini olağan bir şekilde bir diğerinin izlemesi değil, fakat burjuva sınıf egemenliğinin bir devlet biçimi olan burjuva demokrasisinin yerini bir diğer devlet biçimi olan açık terörist diktatörlüğün almasıdır.”⁶⁰² Sosyal demokratların politikası faşizmin zaferine yol açmıştır; Almanya’da ve diğer ülkelerde faşizmin kuruluşunun asıl tarihsel sorumlusu sosyal demokrasidir.

Faşizm, ulusal özgünlüklere göre, farklı ülkelerde farklı biçimler alır. Almanya’daki, en vahşi tipidir. Faşizm, halkın acil çıkarlarını savunur görünerek kitle desteği kazanır: “Faşizm, yığınların en dizginsiz sömürüsünü amaçlar. (...) Faşizmin halka verdiği tek şey, en yozlaşmış, en açgözlü unsurlar tarafından iliklerine kadar sömürülmektir. (...) Faşizm en aşırı emperyalistlerin çıkarlarını güder, fakat kendisini yığımlara haksızlığa uğramış bir ulusun temsilcisi kılığında sunar ve kızışan ulusal duyguları kullanır.”⁶⁰³

Uluslararası barış cephesi

Kongre, faşizme ve savaşa karşı birleşik cephe mücadelesinin uluslararası boyutuna, yani Sovyetler Birliği’nin faşist savaş ittifakı karşısında geniş bir dünya barış cephesi inşa etme çabalarına aktif destek verdi. SSCB’de, raportörlüğünü Manuilski’nin yaptığı sosyalist inşa süreci üzerine karar, sosyalizmin ülkesinin barış rolünü şöyle ifade ediyordu: “Sosyalizmin zaferiyle birlikte SSCB, dünya siyasetini etkileyen büyük bir siyasi, ekonomik ve kültürel güç haline gelmiştir. Tüm halklar, ülkeler, hatta uluslararası barışın korunmasını isteyen hükümetler için bir çekim merkezi ve rehber haline gelmiştir. Savaş tehlikesine karşı bütün ülkelerin emekçilerinin kalesi haline gelmiştir. Tüm dünya emekçilerini dünya gericiliğine karşı birleştiren güçlü bir silah haline gelmiştir.”⁶⁰⁴

Kongre barışçıl devletler arasında, hızla büyüyen uluslararası savaş tehlikesini durdurup yok edecek büyük bir ittifak kurulması başta olmak üzere, bütün ülkelerde aktif bir savaş karşıtı mücadele öngörüyordu. Batı demokrasileri bu uluslararası politikayı kabul etmiş olsalardı, 2. Dünya Savaşı önlenebilir; Hitler ve Mussolini’nin çok geçmeden devrilmesi sağlanabilirdi.

Kongre, dünya halklarının, birlikte hareket etmek kaydıyla savaşı önleyecek güçte olduğu varsayımını esas aldı. Lenin, emperyalizm var oldukça savaşın kaçınılmaz olduğunu söylerken haklıydı; fakat bu önerme, bu savaşın (ya da herhangi bir belirli savaşın) kaçınılmaz olduğu ve buna karşı sadece pasif, kaderci bir tutum alınabileceği anlamına gelmiyordu. Tersine, dünya komünist güçleri, yaklaşan savaşı engellemek için tüm güçleriyle çalışmaktaydı.

Savaş tehlikesi üzerine raportörü Togliatti olan kongre kararı, Komintern’in savaşa

karşı mücadelesinde, İkinci Enternasyonal'in 1907 Stuttgart kongresi kararındaki ünlü Lenin-Luxemburg paragrafına dayandığını belirtiyordu. Tarihi paragrafta şöyle deniyordu: *"Savaş yine de çıkarsa, (işçi sınıfının – ç.n.) görevi, savaşın derhal sona ermesi için çalışmak ve savaşın yarattığı ekonomik ve siyasi krizden halk yığınlarının siyasi bilincini yükseltmek için yararlanarak kapitalist sınıf egemenliğinin yıkılışını hızlandırmak için var gücüyle çabalamaktır."*⁶⁰⁵

"Emperyalist kamp içerisindeki başat çelişki, uzlaşmaz Anglo-Amerikan karşıtlığıdır" diyen kongre, yaklaşan savaş tehlikesinin asıl sorumlusu olarak Alman faşizmini işaret ediyordu. "Savaşın baş kıskırtıcısı" olan naziler, "Alman emperyalizmini Avrupa'ya egemen kılmaya" çalışıyordu. "Fransa'ya karşı bir intikam savaşına, Çekoslovakya'yı bölmeye, Avusturya'yı ilhak etmeye, Baltık devletlerinin bağımsızlıklarını yok ederek Sovyetler Birliği'ne saldırı üssü haline getirmeye ve Sovyet Ukrayna'yı SSCB'den koparmaya" hazırlanıyorlardı. Hedefleri "dünyanın yeniden paylaşılacağı bir dünya savaşı"ydı.⁶⁰⁶

Halkın anti-faşist birleşik cephesi

Kongrenin en önem verdiği başlık, kapitalist ülkelerde halkın faşizme ve savaşa karşı mücadelesini bir bütün olarak kapsayacak halk cephesi hareketlerinin inşa edilmesi oldu. Dimitrov, başta faşizm tehdidine karşı olmak üzere geniş yığınların acil talepleri için kararlı bir mücadele temelinde, köylülüğün ve kentli orta sınıfların çeşitli bölmelelerini kapsayan geniş bir hareketin ancak işçi sınıfı önderliğinde kurulabileceğini ortaya koydu. Ne var ki, böyle bir hareket, yakın hedefi proletarya diktatörlüğü olan bir kavga ekseninde inşa edilemezdi; zira söz konusu yığınlar ideolojik açıdan böyle bir mücadeleye henüz hazır değildi.

Halk cephesinin çekirdeği, işçi sınıfının "dünyanın bütün ülkelerinde, her bölgede, tüm fabrikalarda işçilerin eylem birliğini sağlayacak" birleşik cephesi olmalıydı. "Proletaryanın ulusal ve uluslararası ölçekte eylem birliği, işçi sınıfının sadece kendini başarıyla savunmasının değil, yanı sıra faşizme karşı, sınıf düşmanına karşı başarılı karşı saldırılar gerçekleştirmesini sağlayacak güçlü bir silahtır."⁶⁰⁷ Birleşik işçi cephesi politikası işçiler ve partiler, sendikalar, kooperatifler, gençlik, kadınlar, komünistler, sosyalistler, anarko-sendikalistler, Katolikler, vb. çeşitli türlerde işçi örgütleri arasında işbirliği anlaşmaları yapılmasını gerektiriyordu. Faşist örgütlerdeki işçilerle bile temas kurulmalıydı.

Anti-faşist halk cephesi, işçi sınıfının siyasi birliği temelinde örgütlenecekti. Dimitrov şöyle diyor: "Bir bütün olarak proletarya mücadelesinin başarısı, bir yandan proletaryanın kendi içinde bir mücadele ittifakının, diğer yandan emekçi köylülük ile kent küçük burjuvazisinin ana gövdesi arasında, sanayileşmiş ülkelerde bile halkın büyük çoğunluğunu bir araya getirecek bir mücadele ittifakının kurulmasına sıkı sıkıya bağlıdır."⁶⁰⁸

Proletaryanın birleşik cephesiyle anti-faşist halk cephesinin inşa süreçleri arasına keyfi bir sınır çekilemeyeceğinden, bu ikisi eşzamanlı olarak yürütülmeliydi.

Bütün ülkelerde halkın çoğunluğunu oluşturan böylesi büyük yığınların harekete geçirilmesi perspektifinin, halk cephesi hükümetlerinin doğma ihtimali meselesini beraberinde getirmesi kaçınılmazdı. Kongre bu sorunu da ele aldı. 1922'deki dördüncü kongre (Bkz: 38. Bölüm) muhtemel halk cephesi hükümetlerinin beş tipte gerçekleşebileceğini öngörmüş olduğundan, Dimitrov önceki kongrelerin bu sorunu çözdüğünü savundu.

Çeşitli türlerde işçi örgütleri ve diğer örgütlere dayalı bir halk cephesi hükümeti, kapitalizmin yıkılışından sonra değil, önce gerçekleşecekti. Böyle bir hükümet, ancak *“egemen sınıfların artık yığinsal anti-faşist hareketin güçlü yükselişini engellemeyi başaramadığı”* bir siyasi kriz döneminde iktidara gelebilirdi. *“Belirli bir anti-faşist programa”* dayanması gereken cephe hükümeti, sadece sosyal demokratlarla parlamenter bir anlaşma değil, fakat gerçek bir yığın hareketi olmalıydı. Sınıf işbirliği değil, sınıf mücadelesi programına sahip olmalı, programı *“üretimin denetimi, bankaların denetimi, polisin dağıtılıp yerine silahlı işçi meclisinin geçirilmesi gibi kesin ve temel devrimci talepleri içermeliydi.”* Halk cephesi hükümeti sosyalist devrimi ve Sovyet iktidarını hazırlamak zorundaydı; *“burjuva ve proletarya diktatörlükleri arasında bir geçiş evresi”* değil, proletarya diktatörlüğüne doğru bir ilerleme olacaktı. Böyle bir hükümet kaçınılmaz değil, fakat bir ihtimaldi. Komünistlerin bu tür bir halk cephesi hükümetine gerçekte katılıp katılmaması, özgün duruma bağlı olacaktı.

Dimitrov, komünist partinin siyasi kimliğini koruması ve oportünistçe kitlelerin kuyruğuna takılıp bu tür geniş hareketler içerisinde kendini kaybetmemesi gerektiğini vurguladı. Gelişmeler, bunun tam zamanında yapılmış bir uyarı olduğunu gösterecekti. Saksonya ve Thuringia'da 1923 yılındaki birleşik cephe hükümetinde Brandler önderliğinin hatalarını sert bir şekilde eleştiren Dimitrov, bu çizgiyi *“sağ oportünist bir işçi hükümeti pratiği”* olarak niteledi. Komünistlerin hükümete girmesi doğrudu. Ancak bu konumlarını proletaryayı silahlandırmak, işçilere konut sağlamak için zenginlerin evlerine el koymak ve yığinsal işçi hareketini örgütlemek için kullanmalıydılar. Ne var ki bunların hiçbirini yapmadılar. *“‘Burjuva demokrasisi çevresinde’ sıradan parlamenter bakanlar gibi hareket ettiler.”*⁶⁰⁹

Sınıf güçlerinin birleştirilmesi

İşçi sınıfının organik birliği, halk cephesi programının olabilecek en başarılı biçimde uygulanabilmesi için vazgeçilmezdi. Bu nedenle yedinci kongre, sendikalar, partiler ve gençlik örgütleri olmak üzere işçi sınıfı örgütlerinin giderek birleşmesine dönük politikalar oluşturdu. Bu hedeflere ulaşmada, sosyalist partilerde gelişmekte olan yeni sol eğilimlerle işbirliğinin önemi vurgulandı.

Yedinci kongre kararı, “her sanayi kolunda tek sendika; her ülkede tek sendika federasyonu; sanayi kollarına göre örgütlenen sendikaların tek uluslararası federasyonu; sınıf mücadelesi zemininde tek bir sendikalar enternasyonalı” yaklaşımını ortaya koydu. KSE sendikaları küçük oldukları yerlerde diğer sendikalara katılacak, geniş oldukları yerlerde eşitlik temelinde bir birleşme için müzakere yürüteceklerdi. Komünistler “sınıf mücadelesi ve sendikal demokrasi temelinde” sendikal birlik için mücadele etmeliydi⁶¹⁰.

Partilerin ve gençlik örgütlerinin birleşmesiye daha karmaşık bir başlıktı. Kongre, böyle bir örgütsel birlik için beş genel şart belirledi: Burjuvaziden tam bir kopuş, organik birlikten önce eylem birliğinin sağlanması, “burjuvazinin egemenliğinin devrimci yoldan yıkılması zorunluluğunun ve proletarya diktatörlüğünün Sovyetler şeklinde kurulmasının” kabulü, “(...) emperyalist savaşta kendi burjuvazisini desteklemeyi reddetmek ve birleşik partinin demokratik merkezîyetçilik ilkesine dayanması.”⁶¹¹ Birlik programı, Komünist Enternasyonal’e üye olmayı içermiyordu.

Manuilski, birlik programı hakkında daha sonra şöyle diyordu: “Neden birlik için Komintern İkinci Kongresi’nde yaptığımız gibi yirmi bir değil de beş şart öne sürdükümüz çok soruldu. Böyle yaptık, çünkü yedinci kongrenin beş şartı, ikinci kongrenin yirmi bir şartını kapsamaktadır; çünkü Komünist Enternasyonal artık merkezîcilik tarafından yutulma tehlikesi altında değil; çünkü işçi sınıfı savaştan sonra sadece sağcı Alman sosyal demokrasisi değil, yanı sıra (“solcu”) Avusturya sosyal demokrasisi tecrübesini yaşadı; çünkü sosyal demokrat önderler henüz Komünist Enternasyonal’e ‘akın’ etmemektedir, şu anda sadece sosyal demokrat işçiler komünizme koşmaktadır; çünkü beş şart, tümüyle bu işçilerin düşünce ve duygularına denk düşmektedir.”⁶¹²

Yedinci kongrede parti güçlerinin bir dökümü de çıkarıldı. Faşist ülkeler hariç, çoğu parti önemli bir gelişme kaydetmiş, faşist örgütlere sızmak için her yol denenmişti. “Komünist Enternasyonal bünyesinde son iki yıl zarfında üye sayısını ikiye, üçe katlamamış tek bir (açık) parti bile yoktur.”⁶¹³ Çin, Fransa, Polonya, Japonya, Çekoslovakya ve hemen her yerde partiler ciddi kazanımlar elde etti; aynı durum genel olarak komünist gençlik örgütleri için de geçerliydi. Pieck şunları kaydediyor: “Komünist Enternasyonal’in kapitalist ülkelerdeki 67 seksiyonundan sadece 22’si legal ya da yarı legal çalışabiliyordu ve bunlardan sadece 11’i Avrupa’daydı. 15’i Avrupa’da olmak kaydıyla 45 seksiyon ise katı illegalite şartlarında ve dehşetli bir terör altında çalışmak zorundaydı.”⁶¹⁴

Komünist hareketin gelişimi özellikle sömürge ve yarı sömürge ülkelerde dikkat çekiciydi. Çin’de Komünist Parti halkın gerçek önderi haline gelmişti; Hindîçin, Hindistan, Filipinler, Endonezya, Kore, Malay, Mısır, Suriye ve Filistin’de sağlam komünist partiler kurulmuş, bunlar çeşitli ulusal kurtuluş hareketlerinin önderliği için mücadele etmeye başlamıştı. Tüm bu ülkeler, yeni bir devrimler dönemine doğru ilerlemekteydi.

Kongre sömürge ülkelerdeki ve sınıf mücadelesinin ateş hatlarındaki sayısız devrim şehidini saygıyla andı.

Yeni taktik yönelim

Dimitrov, “kongremiz, Komünist Enternasyonal’in yeni bir taktik yönelim geliştirdiği bir kongre olmuştur” diyordu. Bu tartışmasız gerçeğe dair Manuilski ise şunları söylüyordu: “Bir siyasi partinin taktikleri, paspal bir arşiv memurunun yatarken bile çıkar-
madığı gözlüğüne benzemez. Partinin mücadele araç ve yöntemlerinin bir toplamını oluşturan taktikler, değişen şartların gerektirdiği ölçüde hassasiyetle değiştirilmek üzere oluşturulurlar.”⁶¹⁵ Faşist saldırganlığın ilerleyişi dünya tablosunu keskin bir şekilde değiştirmişti. Dolayısıyla Komintern, leninist bir esneklikle taktiklerini ve kimi açılardan stratejisini buna göre değiştirmek zorundaydı. Bu taktik yenileme, Komintern’in önceki taktik çizgisinin inkarı değil, bu çizginin, bilhassa birleşik cephe politikasının mantıksal devamı anlamına geliyordu.

Komintern’in yeni siyasi çizgisinin anlamı büyüktü. Uluslararası alanda bu yeni çizgi, SSCB ile çok sayıda kapitalist ülke arasında büyük bir barış ittifakından başka bir şey değildi. Gelişmelerin doğruladığı gibi, 2. Dünya Savaşı’nda SSCB, bu ölüm kalım mücadelesindeki anti-faşist ittifakın gerçek siyasi önderi haline geldi. Elbette bu, komünist pratik politikada oldukça yeni bir şeydi. Komünistler için tekil ülkelerdeki uygulamasında halk cephesi, işçi sınıfı, köylülük ve kentli orta sınıfların geniş kesimi arasında daha önce görülmemiş bir ittifak geliştirmek şeklinde yepyeni bir politika anlamına geliyordu. Halkın çoğunluğunu oluşturan böylesine geniş bir bileşimin başka bir anlamı da, komünistlerin bundan böyle sadece işçi sınıfı adına değil, bütün ulus adına konuşmak zorunda olduğuydı.

Halk cephesi politikasının önemi bununla da sınırlı değildi. Yeni çizgi, komünistlerin büyük ihtimalle burjuva demokrasisi altında olağan şekilde seçilecek ve kendilerinin de katılacağı, kapitalizm çerçevesinde konulan demokratik hükümetlerin kurulması için çalışacağı anlamını taşıyordu. Olayların seyri, yedinci kongrenin berrak bir şekilde ortaya koyduğu halk cephesi politikasının bir on yıl sonra proletarya diktatörlüğünün yeni biçimlerinin gelişmesine (halk demokrasileri) yol açacağını gösterecekti. Ayrıca, kapitalizmin önemli ölçüde zayıflaması, dünya sosyalizminin ve işçi sınıfı örgütlenmesinin büyük güç kazanmasıyla, belirli durumlarda sosyalizmin nispeten barışçıl yoldan kurulması ihtimali doğmuştu. Böyle bir ihtimal, halkın güçlü demokratik kuvvetlerinin burjuvazinin karşı-devrime yönelik her türlü girişimini alt edebilecek durumda olmasına bağlıydı.

Komintern politikası ayrıca, işçi sınıfının sosyal demokrat, anarko-sendikalist, Katolik ve diğer komünist olmayan kesimleriyle yeni birlik yaklaşımları öngörüyordu. Halk cephesi politikasının uygulanması, gerek ekonomik gerek siyasi alanda emeğin birliği-

nin sağlanmasını zorunlu kılıyor, dahası böyle bir birliğin yakalanabilmesi için gereken elverişli şartları oluşturunuyordu. Komintern, bu yeni ihtiyaçların, sorumlulukların ve olanakların tamamen farkındaydı.

Yedinci kongre, komünist partilere halk cephesi politikasını uygulamak için gereken ideolojik donanımı sağlamak üzere, siyasi ve ideolojik sapmalara karşı iki yönlü bir mücadele yürüttü. Yeni geniş politikanın uygulanmasında doğan sağ tehlikeye karşı komünist ve sosyal demokrat deneyimlerden sayısız örnek vererek uyarıda bulunan kongre, özellikle Komintern altıncı kongresinden bu yana çoğu komünist partiye sirayet eden pek çok “sol” anlayış, hata ve yetersizliği de topa tuttu⁶¹⁶. Halk cephesi ve uluslararası barış cephesi politikasının öngördüğü muazzam kitle hareketlerinde önderlik rolü üstleneceklerse, Komintern ve bağlı partilerin tüm biçimleriyle sekterizmden kesin bir kopuş yaşaması gerektiği açıktı.

Komünist Enternasyonal’in en büyük kongrelerinden olan yedinci kongre, aynı zamanda son kongresiydi. Komintern güçleri bu tarihi toplantıyla, her an bir faşist katliam ve boyundurukla yüz yüze olan saldırı altındaki dünya halklarının gerçek önderi oldu. Yedinci kongrede geliştirilen halk cephesi politikası, gelecek on yılda dünya halklarının siyasi kaderini derinden etkileyecekti.

45. Bölüm

Halk Cephesi Hayata Geçiriliyor (1935-1939)

Yedinci kongreyle 2. Dünya Savaşı'nın çıkışı arasındaki dört yıllık dönemde işçi sınıfı birçok ülkede yükselen faşist dalgaya ve savaş tehlikesine karşı sert mücadeleler verdi. Bu mücadelelerin büyük bölümü halk cephesi ilkeleri ve ruhu etrafında ve Komintern'in genel önderliği altında yürütüldü. İkinci Enternasyonal ise Komintern ve GKE'nin ilerleyen faşist savaş tehdidine karşı birleşik cephe çağrılarına kulak tıkamayı sürdürdü. Bu yüzden, dönemin halk cephesi hareketlerinin çoğu daha çok tabanda birleşme şeklinde gelişti.

Manuilski, bu durumu şöyle betimliyor; “*Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi son beş yıl içinde on kez eylem birliği önerdi. Peki, Sosyalist Enternasyonal'in gerici liderlerinin cevabı ne oldu? Uluslararası eylem birliği için önce ulusal düzeyde cephe birliklerinin oluşması gerektiğini söylediler. Komintern seksiyonları çeşitli sosyal demokrat partilere gittiğinde ise, bu partilerin önderleri öncelikle uluslararası düzeyde bir anlaşmaya varmak gerektiği şeklinde cevap verdiler.*”⁶¹⁷

Bu yıllarda kazanılan en önemli başarılardan biri, sendikal birliğin belirli bir ölçüde sağlanmasıydı*. Sendikal birlik, Amsterdam Enternasyonal'iyle KSE arasında anlaşma yoluyla değil; KSE'nin üye sendikalara, sosyalistlerin hakimiyetindeki sendikalarla bu tür anlaşmalar yapmalarını salık vermesiyle gerçekleşti. Böylece kapitalist ülkelerdeki bağlı sendikaları giderek Amsterdam sendikalarına katılan KSE, 1935'ten sonra kendini tedricen tasfiye etti, 1937 sonunda da resmen feshedildi⁶¹⁸. Bununla birlikte, 20 milyon üyeli Rus sendikaları, Amsterdam onların katılımından korktuğundan bağımsız kaldı.

Çin'de ulusal anti-emperyalist cephe

Yedinci kongre, halk cephesinin ezilen halklar arasında da hayata geçirilmesine büyük önem verdi. Kongre kararında şöyle deniyordu: “*Sömürge ve yarı sömürge ülkelerde komünistlerin önündeki en önemli görev, bir anti-emperyalist halk cephesi kurmaya*

* Mesela Çekoslovakya'da sendikalar siyasi, ulusal, dinsel ve mesleki ayrımlar temelinde fena halde bölünmüştü.

çalışmaktır. Bu amaçla, artan sömürüye karşı, vahşi tahakküme karşı, emperyalistleri kovmak için, ülkenin bağımsızlığı için en geniş yığınları ulusal kurtuluş hareketine çekmek; ulusal reformistlerin başını çektiği anti-emperyalist kitle hareketlerine aktif şekilde katılmak ve ulusal devrimci ve ulusal reformist örgütlerin kesin bir anti-emperyalist program zemininde eylem birliğini sağlamaya çalışmak şarttır."⁶¹⁹

Lenin'in ikinci Komintern kongresindeki ünlü tezlerini izleyen bu politika, başta Çin olmak üzere sömürge ve yarı sömürge ülkelerde hayati önemde sonuçlar doğurdu. Uzun Yürüyüş'ün Şensi'de zaferle sona ermesinden (Bkz: 43. Bölüm) kısa bir süre sonra, Mayıs 1936'da artık Mao Zedung'un önderliğindeki işçilerin, köylülerin ve kentli orta sınıfların iradesini temsil eden Çin Komünist Partisi, Çan Kay-şek'e Japon işgalcilerle karşı direnmek için geniş bir ulusal cephe oluşturmayı önerdi. Fakat derebeylerinin, büyük bankerlerin ve emperyalizm yanlısı burjuvazinin temsilcisi olan Çan, cephe önerisini sorumsuzca reddederek, Japonlarla değil, komünistlerle savaşmayı tercih etti.

Ne var ki Çan, 12 Aralık 1936'da Kızıl Ordu'ya esir düşerek fena sıkıştı. Çang Hsüeh-liang'ın* karargahını ziyaret ederken Sian'da yurtseverler tarafından yakalanan Çan Kay-şek'le hapisanede görüşen Kızıl Ordu komutanı Çu-tek, ulusal cepheye yönelik bir niyet anlaşması imzalatmayı başardı⁶²⁰. Bunun üzerine serbest bırakılan Çan, böyle bir cephe oluşturmaktan kaçmaya çalıştıysa da, güçlü ulusal basınca direnmeyerek 23 Eylül 1937'de anlaşmayı imzalamak zorunda kaldı.

Çin Komünist Partisi, anlaşmaya varabilmek için büyük tavizler verdi. Kontrolü altındaki geniş bölgelerde bulunan Sovyetleri tasfiye etti, Kızıl Ordu'nun adını değiştirerek Kuomintang hükümetinin askeri konseyine bağladı ve büyük toprak mülkiyetlerini kamulaştırmayı durdurdu. Birleşik hareket, Sun Yat-sen'in milliyetçilik, demokrasi ve halkın refahı şeklindeki ünlü "üç ilke"sinin savunulması zeminine dayanacaktı. İki güç arasındaki iç savaş sona erecekti. Çan, halkın demokratik haklarını genişletmeyi, tüm Japon karşıtı grupların katılacağı bir ulusal kurtuluş konferansı toplamayı ve Japonya'ya karşı etkili bir savaş vermeyi kabul etti⁶²¹.

1927-37 iç savaşı bu tarihi anlaşmayla sona erdi ve Japonya'ya karşı 1937-45 yılları arasında yürütülecek direnme savaşı başlamış oldu. İleride göreceğimiz gibi, Çan bu savaşı özellikle son evrelerinde sistematik bir şekilde baltalayacak, savaş boyunca komünistleri asıl düşman olarak görecekti.

Ulusal anti-emperyalist cephenin kuruluşu Çin halk yığınları arasında büyük bir coşkuyla karşılandı. Cephe ile birlikte Komünist Parti, ulusun gerçek önderi olduğunu kanıtladı ve Mao Zedung seçkin bir komünist önder olarak öne çıktı. Cephe yedinci Komintern kongresinde ortaya konulan halk cephesi politikasının sağlamlığını da çar-

* Çang Hsüeh-liang: Dönemin Mançurya beyi. Çin'in uzun devrimci dönemi boyunca Kuomintang güçlerinin yanında yer alırsa da, bilhassa Mançurya Japonlar tarafından işgal edildikten sonra, çıkarları gereği Çan Kay-şek'ten daha radikal bir burjuva ulusçu pozisyon takındı (ç.n.).

pıcı bir şekilde göstermiş oldu. Çin'i Japonya tarafından tamamen işgal edilmekten koruyarak, büyük Çin Devrimi'nin nihai zaferine giden olaylar zincirini harekete geçirdi. Komşu ülke Japonya'da ise komünistlerin defalarca önerdiği savaşa karşı halk cephesi, sosyal demokratlar tarafından reddedildi.

Fransa'da halk cephesi hükümeti

Komintern'in yedinci kongre kararları, halk cephesinin beşiği Fransa'da da mücadeleye büyük bir ivme kazandırdı. İşçi sınıfı faşizme karşı Şubat 1934 zaferi ve patronlara karşı artan başarıları nedeniyle militan bir haleti ruhiye içindeydi. CGT, Mart 1936'da Toulouse'da yaptığı kongrede CGTU ile resmen birleşti. Birlik, işçilerin mücadele ruhunun daha da yükselmesini sağladı.

26 Nisan 1936'daki genel seçimlere blok halinde katılan halk cephesi, büyük bir zafer kazandı. Komünist, Sosyalist ve Radikal Sosyalist Partilerden oluşan koalisyon, 380 sandalyeyle Ulusal Meclis'te çoğunluğu oluşturdu. Komünistlerin sandalye sayısı 10'dan 73'e, sosyalistlerinki 101'den 148'e çıktı. Komünist Parti 1932 seçimlerine göre oylarını ikiye katlarken, radikaller 450 bin oy kaybetti. Sonuçta, Sosyalist Parti lideri Leon Blum, Fransa Başbakanı oldu. Komünist Parti bu (bir tür) halk cephesi hükümetine fiilen katılmadı ve gerektiğinde eleştirilerini yönelttiyse de, aktif bir destek verdi.

Bu sırada işçiler, 1920'de İtalyan işçilerin uyguladığı fabrika işgali taktiğiyle yaygın bir grev hareketi başlatmıştı. Eylemler sonucunda patronlar geri adım atmak zorunda kaldı ve sendikaların 40 saatlik çalışma haftası, ücret artışı, ücretli izin vb. talepleri kabul edildi. Thorez şunları aktarıyor: "*Blum, CGT delegasyonu 1936'da Hotel Matignon'daki ofisinde onu ziyaret ettiğinde 'güzel, bu yasa tasarılarını Ekim'de destekleyeceğim' dedi. Frachon (komünist sendika lideri) şöyle cevapladı: 'Parlamento bunları kırk sekiz saat içinde kabul etmelidir.' Nitekim kitlelerin baskısıyla, öyle de oldu.*"⁶²² Hükümet ayrıca silah sanayiini kamulaştırıp, merkez bankasını kontrolü altına aldı. Bu mücadeleler sırasında CGT'nin üye sayısı bir yıl içinde 1 milyondan 5 milyona fırladı.

Marcel Sembat'ın ölümünden sonra 1923'te Fransız Sosyalist Partisi lideri olan Leon Blum (1872-1950), tipik bir İkinci Enternasyonal entelektüeliydi. Zengin bir işadammının oğlu olan Blum, avukattı. Partinin sağ kanadında yer aldı; bir revizyonist, münihçi* bir emperyalist savaş çıkırtkanı ve iflah olmaz bir Sovyet düşmanıydı. Sosyalizmle uzaktan yakından ilgisi olmayan bir küçük-burjuva reformistiydi. Fransız kapitalistlerine sık sık "*ben Kerenski değilim, benden sonra Lenin gelip duruma vaziyet etmeyecek*" diyerek, onlara zararı dokunmayacağı yönünde güvence verirdi⁶²³.

Blum'un başkanlığındaki halk cephesi hükümeti kısa süre sonra dibe vurdu. Şubat

* Münihçi (munichite): 2. Dünya Savaşı öncesi dönemde Nazi Almanyası ile iyi ilişkiler ve işbirliği geliştirilmesi gerektiğini düşünen kişilere verilen sıfat. Nazi hareketinin başlangıcı olan Münih kentnin isminden türetilmiştir (ç.n.).

1937’de Blum, “biraz soluklanıp dinlenmek” ve halk cephesi reformlarını “sindirmek” için işçi taleplerinin uygulanmasına “ara verilmesini” emretti. Frankı devalüe etme ve patronlara taviz üstüne taviz verme politikaları, onu hükümete taşıyan hareketi kökünden baltaladı. Blum ayrıca, İspanya İç Savaşı’na karşı “müdahalesizlik” politikasıyla halk cephesini yerle bir etti. Temmuz 1937’de Temsilciler Meclisi bu yönde bir oylama yapmamış olmasına rağmen başbakanlıktan istifa etti. Yerini Radikal Sosyalist Parti lideri, kötü ünlü Edward Daladier aldı. Blum, 1938’de yeniden, ancak bu kez sadece 28 günlüğüne başbakan oldu.

Halk cephesi hareketi sırasında Fransız Komünist Partisi Maurice Thorez’nin (1900-*) önderliğindeydi; onu Jacques Duclos izliyordu. Bir kömür madencisinin oğlu olan ve gençliğinden itibaren işçi hareketinde aktif şekilde yer alan Thorez, 1924’de Merkez Komite’ye seçildi, 1929’da genel sekreter oldu. 1936 sonunda Komünist Parti’nin üye sayısı “birkaç yıl öncesine göre on kat artarak” 254 bine çıktı; gençlik örgütünün üye sayısıysa iki yılda 3 binden 89 bine fırladı. Aynı dönemde Sosyalist Parti ve gençlik örgütü de önemli bir büyüme kaydetti⁶²⁴. Büyük halk cephesi hareketi içerisinde Komünist Parti, halkın gerçek ulusal önderi olarak öne çıktı. Partinin bu mücadeledeki en büyük kazanımlarından biri, “el uzatma” politikasıyla geniş Katolik işçi yığınlarıyla sağlam bağlar kurması oldu. Bu, ilerisi için son derece önemli bir gelişmeydi.

Güney ve Kuzey Amerika’da halk cephesi

Faşist Hitler-Mussolini-Hirohito mihverinin merkezi hedeflerinden biri de, Latin Amerika’yı kontrolü altına almaktı. Kıtanın yarı aç, vahşice ezilen halkları, faşist demagoglar ve onların yerli işbirlikçileri için uygun bir kurban olabilirdi. Fakat bu ülkelerde 30’lu yılların ikinci yarısında çok önemli bir rol oynayan anti-faşist halk cephesi hareketleri, faşistlerin hevesini kursağında bıraktı. Komünist partiler bu geniş halk hareketlerinin itici gücüydü.

Bu tür hareketlerin en önemlilerinden biri, Şili’de 1938’de Devlet Başkanı Cerda’nın seçilmesini sağlayan halk cephesiydi. Brezilya’da komünist ve sosyalist partiler, sendikalar, köylü örgütleri, öğrenci konseyleri vd. örgütlerin birleşik cephesi olan Ulusal Kurtuluş İttifakı, 1936’da pro-faşist Vargas hükümetine karşı sert bir mücadele verdi. 1936’da Arjantin’de de güçlü bir halk cephesi hareketi mevcuttu. 1933’te Küba Komünist Partisi, yaygın bir halk cephesi hareketi başlattı. 1933-40 yıllarında halk cephesinin ivmelendirdiği Meksika Devrimi büyük bir sıçrama yaşadı. Benzer hareketler Venezuela, Kolombiya, Nikaragua, Uruguay, Kosta Rika ve Dominik Cumhuriyeti’nde de kendini gösterdi. Prestes, Codovilla, Roca, Gomez, Viera⁶²⁵ gibi komünistlerin önderliğindeki mücadelelerin genel sonucu, Arjantin hariç her yerde faşist mihver güçlerinin iktidarı ele geçirme girişimlerinin püskürtülmesi oldu. Hareket, özellikle Peru ve Bolivya’da

* Eser yazıldığında Thorez hayattaydı, 1964’te öldü (ç.n.).

“Devrimci Amerikan Halk İttifakı” (Alianza Popular Revolutionaria Americana – APRA) ile proletaryanın değil küçük burjuvazinin önderlik rolü oynayacağı bir “Amerikan marksizmi” kurmaya çalışan sosyal demokrat Haya de la Torre’nin planlarını bozdu⁶²⁶. De la Torre, bugün bir Amerikan emperyalizmi destekçisidir.

Bir bütün olarak Latin Amerika birleşik cephe hareketinin bu dönemdeki en büyük kazanımı, Vicente Lombarda Toledano’nun başkanlığında Latin Amerika İşçi Konfederasyonu’nun (CTAL) örgütlenmesiydi. Eylül 1938’de Mexico City’de kurulan CTAL Latin Amerika’nın hemen tüm işçi sendikalarını bünyesinde toplayarak, sendikalaşma çabalarına muazzam bir ivme kazandırdı. Latin Amerika’nın gelmiş geçmiş en büyük ve en ileri sendika federasyonu olan CTAL, savaş sırasında 4 milyon üyeye ulaştı.

Rio Grande’nin kuzeyinde, Amerika Birleşik Devletleri’nde, Roosevelt’in başında bulunduğu, dönemin yaygın halk hareketi de halk cephesi unsurlarını bünyesinde taşıyordu (Bkz: 42. Bölüm). İşçi sınıfının ana gövdesi, zenci halk, yoksul çiftçiler ve kentli orta sınıflar hareketin saflarında yer alıyordu. Dönemin çarpıcı bir özelliği de, güçlü bir gençlik hareketinin varlığıydı. Gil Green’in önderleri arasında olduğu Amerikan Gençlik Kongresi, 30’lu yılların sonunda yaklaşık 5 milyon üyeye sahipti⁶²⁷. Bir bütün olarak yığınsal halk hareketinde güçlü bir anti-faşist, savaş karşıtı ruh hakimdi. Bununla birlikte hareketin önderliği, baş sözcülüğünü Roosevelt’in yaptığı liberal burjuvazinin elindeydi. Muhafazakar sendika önderliği, o sırada siyaseten hareketlenen geniş yığınları bir işçi-köylü partisinde toplamaya çalışmadığı gibi, Roosevelt’le bir koalisyon tarafı konumu kazanmak için bile hiçbir inisiyatif sergilemedi. Oysa yedinci Komintern kongresi, halk cephesinin ABD’de bir işçi-köylü partisi biçiminde gerçekleşeceğini belirtiyordu. Yine de, geniş Yeni Anlaşma hareketi ABD’de faşizmi durdurmayı başardı. ABD ve Kanada’da komünistlerin önderliğindeki sendikalar, ister istemez AFL sendikalarına katılmak zorunda kaldılar. 100 bin üyeli ABD Sendikal Birlik Federasyonu 1935’te AFL sendikalarıyla birleşti. Kısa bir süre sonra başlayan Sanayi Örgütleri Kongresi’nin (Congress of Industrial Organisations – CIO) büyük örgütlenme seferberliğinde komünistler son derece aktif şekilde yer alarak, tröstleşmiş temel sanayi kollarının sendikalaşmasını sağladılar⁶²⁸. John L. Lewis’in biyografisinin yazarı şöyle diyor: “Komünist Parti’nin, sendikasız işçilerin CIO bünyesinde örgütlenmesine büyük katkısı olduğu bir gerçektir.”⁶²⁹

İspanya’da halk cephesi ve iç savaş

1934 yılındaki ağır yenilginin ardından hızla toparlanan İspanyol işçi sınıfı, 1935’te komünistlerin etkisiyle güçlü bir halk cephesi hareketi oluşturdu. Cepheye Sosyalist ve Komünist Partiler, Genel İşçi Sendikası, sendikalist Pestana örgütü, anarşist Ulusal İşçi Konfederasyonu, Manuel Azaña’nın küçük burjuva Cumhuriyetçi Partisi, Escer’in

Katalon Partisi, Barrio'nun Cumhuriyetçi Birliği, Bask milliyetçileri ve milyonlarca partisiz köylü yer alıyordu⁶³⁰. Kısacası, halk cephesi İspanyol halkının büyük bölümünü kapsıyordu. 16 Şubat 1936'daki genel seçimlerde halk cephesi, Cortes'te* 253 sandalye (bunların 112'si SP ve KP'nindi) kazanarak, Gil Robles liderliğindeki gerici güçleri hezimete uğrattı. Sağ 153, merkez ise 65 sandalye kazandı⁶³¹.

Halk cephesi parlamentoda çoğunluğa sahip olsa da, faşist muhalefet güçlüydü; bankalar, sanayi kuruluşları ve devlet kurumlarının büyük kısmı subayların kontrolündeydi ve Katolik Kilisesi'nin kayıtsız şartsız desteğine sahipti. Komünist Parti, bir faşist darbe tehlikesine karşı uyarıda bulunarak, bilhassa ordu ve polisin temizlenmesi ve gericiliği ezmek için gereken tüm önlemlerin alınması konusunda ısrarcı oldu. Fakat Azaña hükümeti bu sert önlemlere yanaşmadı; *“orduya karışmayalım, kışlaya siyaset sokmayalım”* söylemini benimsedi.

Faşist isyan 17 Temmuz'da Franco, Mola ve diğer faşist generallerin önderliğinde Fas'ta başladı. Kararlı bir şekilde harekete geçilseydi, karşı-devrim daha yolun başındayken ezilebilirdi, fakat Azaña hükümeti ve sosyal demokratlar eyleme geçmekte tereddüt edince, Franco hareketi yayıldı. Azaña 4 Eylül'de görevden ayrıldı ve sol sosyalist Largo Caballero başbakan oldu. Yeni hükümette iki de komünist bakan bulunuyordu. Cumhuriyetçi bir ordu yaratmak ve ilerleyen faşist kuvvetleri durdurmak için hararetli bir çalışma başladı.

Bu sırada Hitler ve Mussolini, başından itibaren Franco'ya asker ve silah yardımı yağırdırıyordu. Bu, bütün ülkelerin anti-faşistleri için esaslı bir meydan okuma anlamına geldi. Dünya büyük bir kapışmaya doğru doludizgin ilerlerken, İspanya'daki iç savaşın demokratik güçler tarafından kazanılmasının bir bütün olarak faşizme ve savaşa karşı mücadele için hayati önemi apaçık ortadaydı.

Komünistler bu gerçeği hızla kavrayarak buna uygun davrandılar. Sovyetler Birliği, sıkışan cumhuriyetçi kuvvetlere yardım amacıyla uçak, silah, gıda ve askeri uzmanlar göndermeye başladı. Milletler Cemiyeti'nde İspanyol Cumhuriyeti'nin savaştan taraf olarak tüm haklarının tanınması için mücadele etti. Komintern, İkinci Enternasyonal'e Cumhuriyetçi İspanya için bir dünya birleşik cephesi kurma önerisi götürdü, ancak yürütülen müzakereler sonuçsuz kaldı. Komünist partiler Avrupa ve Amerika'nın her yerinde işçileri İspanya'da gönüllü savaşçı olmaya çağırdı.

Böylece, sadece komünistler değil, yanı sıra sol sosyalistler ve diğer savaşçılardan oluşan Enternasyonal Tugaylar doğdu. Fransa, İtalya, Almanya, Polonya, Rusya, Bulgaristan, İngiltere, Kanada ve ABD'den gelen 30 ila 40 bin gönüllüden oluşan Tugaylar, Cumhuriyetçi Ordu'nun son derece önemli bir parçası oldu. Karşı saflardaki Borkenau bile Tugaylar'ın Madrid'in kısa sürede düşmesini engellediğini kabul ede-

* Cortes Generales (Genel Meclis): İspanya Parlamentosu (ç.n.).

cekti⁶³². Korkunç kayıplar veren gönüllülerin yaklaşık yarısı, ülkelerine geri dönemedi.

İkinci Enternasyonal, her zamanki gibi, İspanya için mücadelecı bir sınıf tutumu almadı. İspanya Cumhuriyeti'ni destekleyen açıklamalar yapıp tüm diplomatik haklarının tanınmasını istediye de, liderleri ve üye partiler bu açıklamaları baltalamakta gecikmedi. Fransa'da halk cephesi hükümetinin başbakanı Blum, benimsediği "tarafsızlık", "müdahalesizlik" politikasıyla İspanya Cumhuriyeti'ne Fransa'dan silah satın alma hakkı tanımadı. Bütün burjuva demokratik hükümetler de bu tutumu paylaştılar. Sonuçta, frankocu karşı-devrimciler dışarıdan büyük miktarda silah temin ederken, Cumhuriyet sözde dostlarının ambargosuyla karşılaştı. Bu, öldürücü bir darbe oldu. Çeşitli Batı Avrupa hükümetlerindeki sosyal demokratlar, bu ihanetçi taviz politikasına destek verdiler.

Silahsız, tanksız, uçaksız, açlık ve hastalıktan kırılan, troçkist ve anarşistlerin yarattığı ciddi iç karışıklıklarla boğuşan cumhuriyetçi ordu, bu zorlu şartlarda kendisinden çok daha güçlü düşman karşısında kahramanca dövüştü, ancak savaşı kaybetti. Madrid, Guadalajara, Jarama, Teruel, Ebro ve daha birçok yerdeki çarpışmalarda kahraman cumhuriyetçi savaşçıların adları, proleter devrim tarihinin sayfalarına kazındı. Ne var ki, cumhuriyetçilerin önündeki güçlükler son derece büyüktü. Dünya proletaryasına ve anti-faşist güçlere esin kaynağı olan yaklaşık üç yıllık mücadeleden sonra, 28 Mart 1939'da Madrid düştü ve şiddetli iç savaş sona erdi. Zafer kazanan faşistler, çılgınca intikam almaya girişerek tutukladıkları on binlerce tutsağı katlettiler. Roosevelt'inki dahil, kapitalist hükümetler Franco rejimini tanımakta gecikmediler.

İspanya'da halk cephesinin yenilgisine, bünyesindeki ciddi iç zayıflıklar zemin hazırladı. Baş etmesi gereken Azaña ve Prieto gibi dağıtıcı sağ unsurlar bir yana, daha kötüsü Caballero gibi "sol" sosyalistlerin, anarşist ve anarko-sendikalistlerin ve Birleşik Marksist İşçi Partisi'nin (Partido Obrero de Unificación Marxista – POUM) yöneticisi Andreś Nin'in önderliğindeki troçkistlerin varlığıydı. Bu unsurlar mücadeleyi proleter devrime dönüştürme iddiasındayken, komünistler, düşman karşısında tam bir çözülüş ve demoralizasyondan kaçınmak için halk cephesinin faşizmi yenme temel hedefine dayanmayı sürdürmesi gerektiğini savunuyordu. "Aşırı-solcu" unsurlar savaş boyunca sürekli bir disiplinsizlik, kargaşa ve ihanet kaynağı oldular. Mart 1937'de cumhuriyetçilerin elinde olan Barselona'da ayaklanma düzenlemeye kalkıştılar. Saflarında Franco ajanları ve provokatörler cirit atıyordu. Mayıs 1937'de yeteneksizlik ve bozgunculukla suçlanan Caballero görevden alındı, yerine sosyalist Juan Negrin geçti.

Savaş sırasında, anarşistlerin ve troçkistlerin disiplinsizliklerinin tersine, sosyalistler ve komünistler arasında gerçek bir işbirliği kuruldu. Katalonya'da iki parti birleşti. Komünistler İspanya çapında tek bir partinin kurulmasını önerdiye de, bu gerçekleşmedi. İki ulusal gençlik örgütü ise Birleşik Sosyalist Gençlik adıyla birleşmişti, ne var ki komünistlerle birlik İkinci Enternasyonal'in politikasına ters düştüğünden, örgüt

Sosyalist Enternasyonal gençlik örgütünden ihraç edildi.

Dünya emek tarihinin en şanlı mücadelelerinden biri olan İspanya iç savaşında asıl önderlik, komünistlerdeydi. Halk cephesi hareketinin gerçek önemini kavrayan, dahası, gereken örgütlenme yeteneğine ve sarsılmaz kavga ruhuna sahip olan yalnızca Komünist Parti'ydi. Partinin iki seçkin önderi, genel sekreter José Diaz ve ünlü Asturyalı devrim savaşçısı Dolores Ibarruri (Pasionaria) idi.

İspanyol halk cephesinin onurlu kavgası, bütün dünyada anti-faşist güçlere güçlü bir esin kaynağı haline geldi. Savaşın kaybedilmesiye ağır bir yenildi oldu. Yenilgi, batılı burjuva demokrasilerinin ve sadık müttefikleri İkinci Enternasyonal'in hain taviz politikalarını bir kez daha gözler önüne serdi. Bundan güç alan faşist mihver, saldırılarını tırmandırdı. Cumhuriyetçi İspanya'nın yenilgisiyle 2. Dünya Savaşı'nın kapısı aralanmış oldu.

46. Bölüm

Münih: Savaşa Giden Yol (1935-1939)

Komintern'in yedinci kongresiyle 2. Dünya Savaşı'nın çıkışı arasındaki dönemde faşist Almanya, Japonya ve İtalya'nın ilerleyişi artan bir hızla devam etti. Komünist güçler, yorulmak bilmez çabalarına rağmen, faşist saldırganlığı durdurmaya yetecek bir yığınsal basınç oluşturmayı başaramadı. Batılı kapitalist güçlerse, burjuvazileri tepeden turnağa faşizmle lekelenmiş olduğundan, tehlikeli faşist saldırganlığı durdurmak yerine taviz politikasıyla onu beslediler. SSCB ve ulusal halk cephesi hareketleri, batılı demokrasileri bir anti-faşist barış bloğunda birleştirmeyi başaramadı. Daima ulusal burjuvazileriyle aynı temel politikaları izleyen İkinci Enternasyonal partilerine gelince, teslimiyetçi taviz politikasının dolambaçlı yollarında kendi kapitalist sınıflarının kuyruğundan ayrılmadılar.

Bu dönem boyunca kapitalist sistem bir durgunluk içindeydi; 1929-33 derin krizinin ardından her zamanki toparlanmayı gerçekleştirilememiş, Stalin'in "özel türde bir bunalım" adını verdiği durumda kalmıştı. ABD, İngiltere, Fransa ve diğer batılı kapitalist ülkelerde işsizlik had safhadaydı. Bu yıllarda, ABD'deki işsiz sayısı, Roosevelt'in keynesçi teşvik politikalarına rağmen, ortalama 10 milyon düzeyine ulaştı. Sanayi, sadece harıl harıl savaşa hazırlanan faşist ülkelere tam üretim kapasitesine ulaşabilmişti.

Yatıştırma suçu

Kapitalist karşıtlarının zaafını anlayan faşist güçler, saldırılarını ölçsüz bir pervasızlıkla tırmandırmaya başladılar. 1936 Mart'ında Hitler, Ren Bölgesi'ne asker yerleştirdi. İki ay sonra İtalya, Addis Ababa'yı ele geçirdi ve Etiyopya'nın işgali tamamlandı. 24 Ekim 1936'da İtalya ve Almanya'nın ilan ettiği, özellikle "komünizme" yönelik askeri pakta bir ay sonra Japonya da katıldı; böylece uğursuz "Anti-Komintern Pakt" doğmuş oldu. Japonya Çin'deki acımasız işgaline devam etti. Almanya ve İtalya Cumhuriyetçi İspanya'ya karşı savaştı. Versay Antlaşması'nı tanımayan Hitler, bu yıllarda ordusunu hızla güçlendirdi. Mart 1938'de Avusturya'yı zorla ele geçirdi ve kısa süre sonra, Çekoslovakya'dan Südet Bölgesi'ni Almanya'ya bırakmasını istedi. Vatikan bu faşist yağmayı neredeyse açıkça onaylıyordu.

Faşist olmayan güçler eğer isteselerdi bu pervasız saldırıları durdurabilecek maddi güce sahipti. Nüfusları üç kat, toplam üretimleri çelikte yüzde 50 ila 100, elektrikte iki kat, otomotivde on dört kat, akaryakıtta elli beş kat, tekstil hammaddelerinde dokuz kat, gıdada dört kat fazlaydı; altın rezervleriye faşistlerin kırk dokuz katıydı⁶³³. Fakat kendileri de faşizm pisliğine boğazlarına kadar batmış olan burjuva demokratik hükümetler, harekete geçmek yerine, doymak bilmez faşist emperyalistleri taviz üstüne taviz vererek “yatıştırma” yolunu seçtiler. Komintern, bu “yatıştırma” çizgisinin seyrini şöyle betimliyordu:

*“İtalyan faşizminin Etiyopya’ya dilediği gibi saldırmasına izin verildi; fakat o, Etiyopya’yı ilhak etmekle yetinmeyip İspanya’ya da saldırdı. Alman faşizminin Ren Bölgesi’ne asker yığmasına göz yumuldu; Almanya bundan yararlanıp İspanya’nın boynuna çöktü. Ardından, Avusturya’yı yutup Çekoslovakya’yı ezdi. Mançurya ve Kuzey Çin’i işgal etmesine ses çıkarılmayan Japonya, gemi aزیaya alarak tüm Çin’i boyunduruk altına almaya kalkıştı. ‘Büyük batı demokrasileri’ faşist yağmacılar karşısında adım adım ricat ettiler. Faşist yağmacılar adım adım konumlarını sağlamlaştırıp, saldırılarını artırdılar, yeni şiddet eylemlerine giriştiler; aynı şekilde, kendi halklarının boynundaki ilmeği daha da sıktilar.”*⁶³⁴ İngiltere’de Churchill, Eden ve Cooper gibi kimi siyasetçiler bu gafleti eleştirirken, Roosevelt “saldırganların yalnızlaştırılmasını” savundu; buna rağmen ABD, Japonya’ya büyük miktarda hurda çelik göndermeye devam etti.

Milletler Cemiyeti’nin iflası karşısında Sovyetler Birliği, faşist saldırganlığı durdurmak için anti-faşist güçleri örgütlemeye çalıştı. Özellikle, Cemiyet sözleşmesinin 16. maddesinde yer alan “ortak eylem” hükmünün uygulanmasını ısrarla savundu. Etiyopya Savaşı sırasında Cemiyet’in İtalya’ya karşı yarım ağızla kabul ettiği yaptırımların uygulanması için mücadele etti; Cumhuriyetçi İspanya’ya karşı ölümcül “müdahalesizlik” politikasının bırakılmasını istedi; Çin’deki Japon işgaline karşı “ortak bir püskürtme hareketi”ni zorladı; Hitler’in Avusturya ilhakını durdurmak için ortak eylem önerisinde bulundu; Hitler’in Çekoslovakya üzerindeki iddialarına karşı sert bir tavır aldı. Fakat batı demokrasilerinde Sovyetler’in bu ısrarlı militan mücadele çağrıları karşısında kapı duvardı. Kapitalist demokratik hükümetler, taviz politikasıyla Münih çöküşüne doğru tam yol ilerlemekteydi.

SSCB’nin güçlenmesi

Bu sırada Sovyetler Birliği, geride kalan on yıl içerisinde ekonomik ve askeri gücünde ve iç bütünlüğünde muazzam bir gelişme kaydetmişti. Bu, ileride faşizm belasının alt edilmesinde belirleyici bir rol oynayacaktı. 41. Bölüm’de gördüğümüz gibi, 1929-33 birinci beş yıllık planı, SSCB’nin sını ve tarımsal üretimini önemli ölçüde geliştirerek büyük bir başarı sağlamıştı. 1933-38 ikinci beş yıllık planı da dört yıl üç ayda tamamlanarak, parlak bir zaferle sonuçlandı. Sovyet sını üretimi 1932’ye göre yüzde 120,6 arttı,

ekonomik sistem her açıdan güçlendi⁶³⁵. Rusya'nın toplam üretimi, 1913 düzeyi 100 olarak alındığında 1938'de 908'e çıktı; aynı dönemde ABD'nin üretimi sadece 100'den 120'ye çıkmıştı⁶³⁶. Sanayi üretiminde 1942'de yüzde 88'lik bir artış hedefleyen üçüncü beş yıllık plan⁶³⁷, SSCB'nin 2. Dünya Savaşı'na katıldığı Temmuz 1941'e gelindiğinde dörtte üç oranında tamamlanmıştı. SSCB, Avrupa'nın en güçlü sanayi ülkesi haline gelmişti. Sovyetler Birliği'nin sınai gücündeki bu devasa büyüme, dünya savaşının kazanılmasında belirleyici olacaktı.

SSCB'de sosyalizmin kaydettiği göz alıcı ilerleme, Kasım 1936'da ünlü Stalin Anayasası'nın kabulüyle daha da çarpıcı bir boyut kazandı. Diğer temel hakların yanı sıra, *"Tüm SSCB yurttaşlarının çalışma hakkı, dinlenme ve boş zaman hakkı, öğrenim hakkı, yaşlılık, hastalık ya da engellilik halinde bakım hakkı güvence altındadır"* ve *"kadınlar, hayatın her alanında erkeklerle eşit haklara sahiptir"* diyen Sovyet Anayasası, dünyanın açık arayla en demokratik anayasasıdır.

Karşı-devrimci Trotskiy-Zinovyev-Buharin muhalefetine kesin yenilgisi, Sovyetler'in savaş öncesi dönemde kaydettiği bu ekonomik, askeri ve siyasi güçlenmede hayati bir öneme sahipti. 39. Bölüm'de görmüş olduğumuz gibi, 1923-29 yıllarında üç muhalif grup, Stalin'in önderliğindeki parti çoğunluğu tarafından ayrı ayrı ve blok halinde yenilgiye uğratılmıştı. Muhalefetle birlikte, onların sosyalizmin tek bir ülkede inşa edilemeyeceği şeklindeki temel iddiaları da yıkılmış oldu. SSCB'nin ilerleyen yıllardaki devasa sosyalist başarıları bu sonucu bütünüyle doğruladı.

Ne var ki, yenilen muhalefet önderleri parti kararına uymayı kabul etmediler. Hizip faaliyetlerine alttan alta devam ettiler. Saplandıkları umutsuzluk ve yozlaşma içinde sabotaj eylemlerine, sanayiye tahrip etmeye ve suikastlara girişerek, sonunda Nazi Almanyası ve Japonya'nın ajanları haline geldiler. 1929'da Sovyetler Birliği'nden sınırı dışı edilen Trotskiy, 1933'te çeşitli ülkelerdeki cılız gruplardan oluşan "Dördüncü Enternasyonal"ı kurdu. Bu oluşum, başka karşı-devrimci faaliyetlerin yanı sıra, Rusya Komünist Partisi önderliğinin ve Sovyet Hükümeti'nin şiddet yoluyla yıkılmasını açıkça savundu. İspanya, Çin ve diğer ülkelerde troçkistlerin polis ajanı oldukları kanıtlandı⁶³⁸.

Rusya'da muhalefetin komploları ve ihanetleri, 1 Aralık 1934'te Leningrad'da önde gelen parti liderlerinden S.M. Kirov'a yönelik suikastle doruğa çıktı. Bu acımasız cinayet üzerine başlatılan soruşturmalar, Trotskiy-Zinovyev-Buharin-Tuhaçevski entrikalarını tüm kapsamıyla ortaya çıkardı. Bu unsurların gözü kara iktidar mücadelesindeki amaçlarının *"yabancı askeri müdahaleye yardım etmek, Kızıl Ordu'nun yenilgisini hazırlamak, SSCB'nin dağılmasını sağlamak, pasifikteki Sovyet Kıyı Bölgesi'ni Japonya'ya, Sovyet Belarus'u Polonya'ya, Sovyet Ukrayna'yı Almanya'ya vermek, işçilerin ve kolek-*

* Primorsky Krai (Sovyet Kıyı Bölgesi): SSCB'nin Pasifik kıyısında, Japonya'nın karşısında kalan idari bölgesi (ç.n.).

tif çiftçilerin kazanımlarını yok etmek ve SSCB’de kapitalist köleliği diriltmek”⁶³⁹ olduğu kanıtlandı. Bütünüyle kanıtlanan bu şoke edici bulgular 1936-37 yıllarında büyük yargılamalara konu oldu ve Zinovyev, Kamenev, Buharin, Tuhaçevski, Rikov, Krestinski, Smirnov, Piatakov ve çok sayıda sanığın idam edilmesine yol açtı⁶⁴⁰.

SSCB içindeki bu Nazi-Japon beşinci kolunun temizlenmesi, 2. Dünya Savaşı’nın kazanılmasında çok önemli bir faktördü. Sovyetler Birliği savaşın ezici yükünü omuzlamak zorundaydı; bu ölüm kalım mücadelesi sırasında bir de kendi içindeki ajan, sabotör ve karşı-devrimciler çetesiyle uğraşmak zorunda kalsaydı, bunun savaş ve dolayısıyla dünya uygarlığı üzerindeki sonuçları bir felaket olabilirdi.

Münih ihaneti

Savaş krizinin Çekoslovakya başlığında kaynama noktasına ulaşmasıyla, 25 Eylül 1938’de ABD Başkanı Roosevelt, Hitler ve Çeklerin sorunlarını çözmek üzere bir araya gelmelerini önerdi. Roosevelt’in bu girişimini fırsat bilen Hitler, Münih’te Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere arasında, kendisinin yanı sıra Mussolini, Daladier ve Chamberlain’in katılacağı bir konferans toplanmasını istedi; Rusya bilhassa dışta bırakılıyordu. Münih konferansı 30 Eylül’de, Çekoslovakya’nın Almanya’nın istediği gibi parçalanması anlamına gelen bir anlaşmayla sonuçlandı.

Roosevelt dahil, kapitalist dünya liderleri bu suç ortaklığını büyük bir barış zaferi olarak selamladılar. Chamberlain ve Daladier, “çağın barışını” sağladıkları için burjuvazinin övgüleri arasında zafer edasıyla ülkelerine döndüler. 3 Ekim’de Hitler’in ordusu Wehrmacht, Südet Bölgesi’ne girdi ve daha da fazla Çek toprağı işgal etti. Çekoslovakya düştü. Barış ve demokrasi davası yıkıcı bir darbe almış oldu.

Dünya burjuvazisinin sadık uşağı İkinci Enternasyonal de Münih “barışını” selamladı. İhanete ortak olan İngiliz İşçi Partisi’nin 1946’da ve 1950’de yayımladığı iki “parti tarihi”nde Münih’in adını dahi anmaması, duyduğu utancı gösteriyordu. Fransa’da Leon Blum, “*Artık rahat uyuyabiliriz*” derken, diğer Fransız sosyalist liderler de Münih anlaşmasını kabul etti. “*Fransız Sosyalist Partisi, Chamberlain ve Daladier’nin Hitler ve Mussolini ile tezgahladığı komplonun hemen ardından, Münih’teki ölümcül politikayı oybirliğiyle desteklediğini açıkladı.*”⁶⁴¹ Fransa meclisindeki 73 komünistle birlikte sadece tek bir sosyalist, anlaşmaya karşı oy kullandı. Polonya ve Macaristan sosyalist partileri de Hitler’in Südet Bölgesi’ni ilhakını alkışladılar⁶⁴². İkinci Enternasyonal partileri ancak sonradan, işçi sınıfının Münih ihanetine duyduğu tepkinin gücünü ve ihanetin yarattığı trajik tahribatı gördükten ve hissettikten sonra, anlaşmayı adet olduğu üzere eylemde değil lafta eleştirmeye başladılar. Uzak Doğu’daysa, Japon Sosyalist Partisi Japon emperyalizminin zaferlerini alkışlıyor ve Anti-Komintern Pakt’ın güçlendirilmesini istiyordu⁶⁴³.

Çeşitli ülkelerde komünistler, konferans çağrısı yapılır yapılmaz Münih’i protesto

ettiler. İngiltere’de “*bu temaslara karşı tek muhalif ses, ‘utanın!’ ve ‘bu, savaş demektir!’ diyen komünist parlamento üyesi William Gallacher’dı.*”⁶⁴⁴ Dünyanın her yerinde komünistler, Münih ihanetine karşı benzer bir tavır aldı. “Komünist Enternasyonal” gazetesi, bu tavrı vakit kaybetmeden şöyle ifade ediyordu: “*Orta Avrupa’da demokrasinin son kalesi olan Çekoslovakya, ulusların özgürlüğüne ve barışa karşı Hitler ve Chamberlain’in tezgahladığı emsalsiz bir komplonun kurbanı oldu. Fransa hükümeti, bu komploya göz yumarak Fransa’nın en sadık müttefikine karşı gerçekleştirilen, tarihte eşi benzeri görülmemiş bir ihanete ortak oldu.*”⁶⁴⁵

7 Kasım 1938 tarihli açıklamasıyla Komintern, Münih ihanetini kategorik olarak mahkum etti. İngiliz ve Fransız emperyalizmini ihanetin baş sorumlusu olmakla suçlayan Komintern, komplonun birleşik bir dünya işçi sınıfı hareketiyle bozulabileceğini belirtti. “*Bu güç, Münih anlaşmasını engelleyebilir, Çekoslovakya’ya karşı işlenen suçu imkansız kılabilir ve dizginlerinden boşanan faşist yağmacıları püskürtebilirdi.*” Komintern’in İkinci Enternasyonal’e yaptığı, tüm işçi örgütlerinin katılacağı büyük bir dünya konferansı düzenleme ve faşizmin ilerleyişini durduracak bir uluslararası birleşik cephe örgütlenme önerisi ise karşılık bulmadı. Açıklamada Komintern’in 1933’ten bu yana İkinci Enternasyonal’e faşizme karşı bir uluslararası birleşik cephe oluşturmak üzere yaptığı on çağrının da sonuçsuz kaldığı vurgulandı. Açıklamada ayrıca Hitler’in savaş planına dair bir öngöründe bulunularak, 1941 sonbaharında SSCB’ye saldıracağı belirtiliyordu, nitekim saldırı, o yılın Haziran ayında gerçekleşecekti⁶⁴⁶.

Münih ihanetini tezgahlarken İngiliz ve Fransız emperyalizminin asıl amacı, Hitler’in süngüsünü Sovyetler Birliği’ne doğru çevirmektir. Şüphesiz, uzun zamandır peşinde koştukları, SSCB’ye karşı tüm kapitalist güçlerin toplandığı bir birleşik cephe hedefine nihayet ulaştıklarını düşünüyorlardı. Bu, günümüzde de emperyalizmin en büyük amacıdır. Sovyetler Birliği’nin, Fransa’nın da onaylaması halinde, aralarında savunma antlaşması bulunan Çekoslovakya’ya askeri destek verme önerisinin Batı’dan hiçbir karşılık bulamamasının nedeni de buydu. Sovyetler Birliği, Çekoslovakya üzerinden Hitler’le tek başına savaşa girecek olsaydı, karşısında sadece Almanya’yı değil, İngiltere ve Fransa’yı da bulacaktı. Avrupalı emperyalistlerin planı tam da buydu. Ekim 1917 Rus Devrimi’nden günümüze kadar, dünya burjuvazisi SSCB’ye karşı topyekün bir saldırı hayali kurdu; bu hayal, dış politikalarının mihenk taşı oldu. Kapitalist dünyanın bu karşı-devrimci planı bazen etkinleşti, bazen geriye çekildi, ancak hiçbir zaman ortadan kalkmadı. 2. Dünya Savaşı’ndan hemen önceki dönemde Sovyetler Birliği’ne karşı topyekün bir kapitalist savaş umudu bilhassa güçlüydü.

Sovyet hükümeti ise daima kararlı bir barış politikası izleyegeldi. SSCB’nin çizgisi olarak günümüze kadar gelen bu politikayı Stalin 1934’te şöyle ifade ediyordu: “*Bizim dış politikamız nettir. Barışı koruma ve bütün ülkelerle ticari ilişkileri güçlendirme politikasıdır. SSCB, saldırmak şöyle dursun, hiç kimseyi tehdit etmeyi bile düşünmez. (...)*

*Bizimle barış isteyenleri ve ticari ilişki geliştirmeye çalışanları her zaman destekleriz. Fakat ülkemize saldırmaya kalkışanlar kahredici bir karşılık görecektir ve pis burunlarını Sovyet bahçemize sokmamayı öğreneceklerdir.”*⁶⁴⁷

Doludizgin savaşa doğru

Münih ihaneti Hitler’i elbette tatmin etmedi; sadece daha fazla toprak fethetme iştahını kamçıladi. 2 Mart 1939’da Wehrmacht, Prag’a girdi. Hitler’in Polonya üzerindeki iddiaları da son haddine varmıştı. Ağustos’ta Daladier, Polonya’yı harcayacak yeni bir Münih arayışına girdiyse de, dizleri titreyen Batı’ya patronun kim olduğunu gösterme zamanının geldiğini düşünen küstah Hitler, Daladier’nin önerisini reddederek Polonya’yı zor yoluyla aldı. Sovyet hükümeti yine Çekoslovakya olayında olduğu gibi, Polonya’yı Batı’yla birlikte silahla savunmayı önerdi; ancak müttefiklerini başka yerde arayan İngiltere ve Fransa buna yanaşmadı. Bunun üzerine emperyalizmin kuklası faşist Polonya hükümeti, Sovyet askerlerinin topraklarından geçmesini kabul etmedi.

Bu sırada Sovyet hükümeti, beş yıldır savunduğu politika doğrultusunda, genel bir anti-faşist barış cephesi yaratmak için tüm gücüyle çırpınıyordu. Bu yöndeki görüşmeler Moskova’da sürüyordu. Ne var ki, Hitler’in Sovyetler’e saldırmasını bekleyen İngiltere ve Fransa, SSCB ile, SSCB’ye yönelik bir saldırıya direnmelerini gerektirecek bir ittifak kurmak istemiyordu. Bu nedenle Moskova konferansına alt düzeyde temsili gönderdiler ve herhangi bir olumlu sonuca varılmasını engellemek için her yola başvurdular.

İngiltere ve Fransa’yı, en temel ulusal çıkarlarıyla oynamalarına izin vermeyeceği ve “kestaneleri onlar için ateşten almayacağı” konusunda doğrudan ve defalarca uyararak Sovyet hükümeti, uyarılarına kulak verilmeyince, Almanya ile müzakerelere başladı ve 21 Ağustos 1939’da on yıllık Sovyet-Alman saldırmazlık paktını ilan etti. Antlaşma, SSCB’nin diğer komşu ülkeler ve Fransa, Çekoslovakya, Moğolistan, Çin vd. ile yaptığı benzer antlaşmalara uygundu.

Bir yandan SSCB’yi avuçlarının içinde tutmak, diğer yandan onun kaderini yeni bir Münih’le Hitler’e pazarlamak isteyen İngiltere ve Fransa, Sovyet-Alman paktının bir ihanet olduğunu söyleyerek yaygarayı bastılar. SSCB Dışişleri Bakanı Molotov ise, emperyalistlere Sovyetler Birliği’ne defalarca ihanet ettiklerini hatırlatarak, şöyle konuştu: “Müzakerelerin bir karşılıklı yardım paktyla sonuçlanmayacağı görülünce, barışı sağlamak ve Almanya ile SSCB arasında savaş tehlikesini ortadan kaldırmak üzere diğer ihtimalleri araştırmaktan başka seçeneğimiz kalmadı.”⁶⁴⁸ Churchill, SSCB’nin er ya da geç geleceğini bildiği nazi saldırısına hazırlanmak için pakta iki yıl ihtiyacı olduğunu açıkça kabul ediyordu.

Çokça tekrarlanan, Sovyet-Alman paktının Hitler’in işine yaradığı suçlaması gerçeği yansıtmıyordu. Yakhontoff bu konuda şunları söylüyor: “(Paktın) kısa vadedeki sonucu,

faşist bloğun çatlaması oldu. Hitler, müttefiki Japonya'yı öfkелendirdi. Gizli işbirlikçileri Chamberlain ve Daladier'ye sırt çevirdi. Belirli bankerlerin mali desteğini kaybetti."⁶⁴⁹

Tarih, Sovyet-Alman saldırmazlık paktını tümüyle haklı çıkardı. Pakt, İngiliz ve Fransız emperyalizminin SSCB'ye karşı bir kapitalist topyekün savaş geliştirme çabasını boşa çıkarmakla kalmadı, yanı sıra Sovyetler'e kaçınılmaz nazi saldırısına hazırlanması için 22 aylık bir soluklanma sağladı. SSCB bu dönemde sanayi ve silahlanma bakımından devasa adımlar attı. Kazandığı bu ilave güç, 2. Dünya Savaşı zaferinde belirleyici değilse bile çok önemli bir faktör oldu.

Savaş yoluna uzun zamandır girmiş bulunan Almanya tıpkı Çekoslovakya ve Avusturya'ya yaptığı gibi, sonunda ordularını Polonya'ya sürdü. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa, 3 Eylül 1939'da Almanya'ya savaş ilan etti. Onca dümenden sonra ellerine geçen tek şey "yanlış bir savaş" olmuştu. Hararetle bekledikleri ve planladıkları bir Sovyet-Alman savaşı yerine, kendilerini Almanya'ya karşı savaşta buldular. Dünyayı aldatan, arkasından vuran Alman, Fransız, İngiliz ve Amerikalı emperyalistler, bir kez daha korkunç bir kitle katliamı başlatıyordu.

47. Bölüm

2. Dünya Savaşı: Savaşın Seyri

2. Dünya Savaşı dünya kapitalist sisteminin genel krizinin bir ürünü; sistemin, farklı kapitalist ülkelerin eşitsiz gelişimi tarafından şiddetlendirilen iç çelişkilerinin yıkıcı bir patlamasıydı. Somut olarak savaş, yeryüzünün emperyalistler tarafından şiddet yoluyla yeniden paylaşılmasıydı. Savaşın başlıca sorumluları Almanya, Japonya ve İtalya olmakla birlikte, suçun önemli bir bölümü de taviz politikaları ve anti-sovyetik çizgileri nedeniyle İngiltere, Fransa ve ABD'ye aitti. Savaşta tüm emperyalist güçlerin Sovyetler Birliği'ni yok etme girişimi, iki grup büyük kapitalist devletin emperyalist dünya egemenliğini ele geçirme çabası ve dünya demokratik halk yığınlarının faşist köleliğe karşı direnişi olmak üzere birden fazla çatışan unsur bulunuyordu.

Savaşın emperyalist aşaması

3 Eylül 1939'da savaş resmen ilan edildikten sonra, "yalancı savaş" denilen altı aylık bir kansız döneme girildi. İngiltere ve Fransa, saldırıya uğrayan Polonya'ya yardım etmek için kılıcı kıpırdatmadı, Almanya'ya karşı hiçbir şekilde harekete geçmedi. Zira Nazi Almanyası'yla savaşmak, gerici İngiliz ve Fransız hükümetlerinin isteyeceği son şeydi; onların amacı "yanlış savaş" bir Alman-Sovyet savaşına, "doğru savaşa" çevirmekti. Bu sırada ABD, 5 Eylül'de "tarafsızlığını" açıkladı. ABD hakim sınıfının politikası, bilhassa birinci savaşta olduğu gibi, çatışmanın dışında kalmak, savaşan batılı ülkelere silah satarak zengin olmak, ardından da, bütün savaşan ülkeler yorulduktan sonra, belirleyici güç olarak ağırlığını koymaktı.

Hitler, batı demokrasilerinin yaranmacı tutumunu görmezden geldi. Japon humpalarıyla birlikte amaçları, dünyayı fethetmek ve elde edecekleri ganimeti İngiliz, Fransız ve Amerikan emperyalizmiyle paylaşmaya niyetleri yoktu. Rusya'nın önceden açığa çıkardığı gibi, Hitler'in planı, öncelikle gevşek batılı güçleri imha etmek, ardından onların sanayilerini ve insan güçlerini harekete geçirerek, sonunda Japonya'yla birlikte Sovyetler Birliği'ne karşı büyük taarruzu gerçekleştirmek, bu arada İngiltere, Hollanda ve Fransa'nın doğudaki sömürgelerini ele geçirmek şeklindeydi. Ayrıca Hitler, sırtını silahlı İngiltere ve Fransa'ya dönüp SSCB'ye saldırarak iki cephede savaşma ris-

kine girmeyecekti. Dolayısıyla ilk saldırı, Hitler hazır olur olmaz, batıya yönelecekti. Faşizmin egemen olduğu bir dünyada, Alman emperyalizmine kayıtsız şartsız tabi hale gelmeye razı olamayacak İngiliz ve Fransız emperyalizmi için faşistlerin hedefleri kabul edilemezdi. Dolayısıyla, Hitler'in saldırısı üstlerine geldiğinde savaşmaktan başka bir seçenekleri yoktu, yaptıkları da bir ölçüde bu oldu. Hitler'le Sovyetler'e karşı bir uzlaşma arayan Chamberlain, İngiliz burjuvazisini temsil ediyordu; 10 Mayıs 1940'ta başbakan olan Churchill, aynı sınıfın Hitler'e teslim olmayı reddinin temsilcisi oldu.

İngiliz ve Fransız emperyalizminin (ABD'yi arkalarına alarak) faşizmin namlularını Sovyetler Birliği'ne çevirmeye dönük aleni çabaları, bütün ülkelerde komünistlerin politikasında zorunlu bir değişikliğe yol açtı. Önceki yıllarda komünist politika, savaş çıkması halinde SSCB'nin batılı demokrasilerin safında olacağı, böylece savaşın demokratik bir içerik kazanacağı beklentisine dayanıyordu. Ne var ki, münihçi batılı emperyalistlerin ihaneti, gördüğümüz gibi, bu kurguyu imkansız hale getirdi. Bu nedenle komünistler, savaşa destek vermeme politikası benimsemek zorunda kaldı. Bu politikanın başlıca ifadesi, Alman-Sovyet saldırmazlık paktı oldu.

Komünist Enternasyonal, Ekim 1939'da bu yeni politikayı bir manifestoyla duyurdu. *"Bu savaş, kapitalizm kampında yıllardır süren emperyalist çekişmenin bir devamıdır"* diyen Komintern, İngiltere, Fransa ve ABD'nin dünyanın başlıca ekonomik kaynaklarını elinde bulundurduğunu, faşist güçlerin de bunları ele geçirmeye çalıştığını belirtiyor ve *"bu haksız, gerici, emperyalist savaşın asıl anlamı budur. Bu savaşta bütün kapitalist hükümetler ve öncelikle de savaşan devletlerin egemen sınıfları suçludur. İşçi sınıfı böyle bir savaşa destek veremez"* açıklamasını yapıyordu. Komintern'in öne sürdüğü sloganlar şöyleydi: *"Egemen sınıfların emperyalist katliamı sürdürmeyi ve yaymayı amaçlayan politikasına destek yok!"* ve *"Savaşa derhal son verilsin!"*⁶⁵⁰. Dimitrov bu konuda şöyle diyordu: *"(Yeni politikanın amacı) işçi sınıfının bu savaşa kendi yöntemleriyle, kendi çıkarları ve tüm dünya emekçilerinin çıkarları doğrultusunda son vermesi, böylece, emperyalist savaşları doğuran temel nedenlerin ortadan kaldırılmasının şartlarının yaratılmasıdır."* Bu politika, Komintern'in 1940 ve 1941 1 Mayıs bildirilerinde de tekrarlandı.

Batı ülkelerinin komünist partileri, başlarda bir miktar bocalama ve kafa karışığı yaşamakla birlikte, dünyadaki yeni duruma intibak ettikçe, bu yeni genel çizgiye uydular. Halk savaşının devam ettiği Çin'de Komünist Parti ulusal savunmanın önderi konumundaydı. Batılı komünist partiler, ülkelerinde halk cephesi hükümetlerinin kurulması, savaşa son verilmesi ve demokratik bir barışın tesis edilmesi taleplerini ileri sürdüler. İngiliz, Fransız ve Kıta Avrupası'nın diğer komünist partileri, başarılı bir savunma için hükümetlerde radikal değişikliklere gidilmesini istediler. Yeni siyasi çizgi, çeşitli kapitalist demokrasilerde komünistlere yönelik saldırıları da beraberinde getirdi. Fransa'da parti kapatıldı, temsilcileri parlamentodan atıldı, 159 parti yayını ya-

saklandı, 317 komünist belediye feshedildi ve çok sayıda parti yöneticisi hapse atıldı⁶⁵¹. Japonya’da savaş karşıtı bir tutum alan Komünist Parti, gözü dönmüş bir baskıyla karşılaştı. İkinci Enternasyonal partileri ve sendikaları ise, kapitalist sınıfın peşinden gitme geleneğini bozmadılar ve hükümetlerinin münihçilik olsun, emperyalist savaş olsun, tüm politikalarını sadakatle takip ettiler.

Sovyet-Fin Savaşı

30 Kasım 1939’da Sovyet sınırını sürekli ihlal eden Finlilerin provokasyonu sonucunda faşist Finlandiya ile SSCB arasında savaş çıktı. Leningrad şehri bütünüyle Fin ağır toplarının menzili içinde kalıyordu. Finlilerin saldırganlığının gerisinde, uzun zamandır Finlandiya’yı Sovyetler’e karşı bir maşa olarak kullanan İngiliz ve Fransız emperyalizmi yer alıyordu. Emperyalistler Fin Savaşı’nın, Sovyetler Birliği’ne karşı topyekün bir kapitalist savaş açılması için gerekli fırsatı vereceği, böylece Almanya’ya karşı “yanlış savaş” SSCB’ye karşı “doğru savaşa” dönüştürebilecekleri beklentisi içindeydi.

Kısa süren Sovyet-Fin savaşı sırasında kapitalist demokrasilerde çılgınca bir Sovyetler Birliği karşıtı ajitasyon yürütüldü. Küçük “Demokratik Finlandiya” kapitalist Batı’nın sevgilisi oluverdi. Savaşta hayali Fin zaferleri ile ilgili fantastik haberler yayıldı. ABD Başkanı Roosevelt, büyük bir tantanayla Finlandiya’ya 10 milyon dolar hibe etti. İngiltere, Fransa ve diğer ülkelerde Finlandiya için “gönüllü orduları” toplandı. SSCB Milletler Cemiyeti’nden ihraç edildi. Hitler’i SSCB’ye karşı murat edilen kapitalist savaşa dahil etmeye dönük açık girişimler gündeme geldi. İkinci Enternasyonal partileri de bu ajitasyona katıldı⁶⁵².

Gelgelelim, Hitler’in böyle bir genel savaşa niyeti yoktu. Almanya, İtalya ve Japonya’nın İngiltere, Fransa ve ABD’yi ekarte ederek dünyanın fethi önündeki tüm engelleri aşacak güçte olduğuna inanıyordu.

Kızıl Ordu 13 Mart 1940’ta savaşı sonuçlandırarak, Finlilerin giriştiği maceraya son noktayı koydu. Kızıl Ordu’nun “aşılmaz” denilen Mannerheim hattını yerle bir etmesi, ileride Hitler’in Wehrmacht’ının sonunu getirecek gücü hakkında bir fikir vermiş oldu. Sovyet hükümeti, Finlandiya ile demokratik bir barış imzalayarak bu netameli ara dönemi de geride bıraktı. “Demokratik” Finlandiya daha sonra 2. Dünya Savaşı’na Hitler’in yanında katılacaktı.

Hitler batılı güçleri eziyor

Askeri hazırlıklarını tamamlayan Hitler, İngiliz ve Fransız kapitalistlerinin kendisine göz kırpan manevralarına aldırmadan, Nisan 1940’ta Norveç’e saldırarak Batı’ya karşı taarruzunu başlattı. Alman ordusu Wehrmacht, İngiltere, Fransa, Hollanda ve Belçika ordularını kısa sürede ezip geçti. Kurmay ve saha komutanlıkları faşist subaylarla dolu ordular pek bir direniş göstermediler; Belçika Kralı Leopold ise savaşı hemen bıraktı.

28 Mayıs'ta Hitler, batılı orduları darmadağın etmiş, geri kalanlarını Fransa'nın Dunkirk kıyılarında denize dökmüş ve Batı Avrupa'nın yeni efendisi olmuş bulunuyordu. Batılı komünist partiler, savaşın ülke savunması için bir demokratik mücadele olarak militan bir şekilde yeniden örgütlenmesini savundular, ancak bu çabaları sonuçsuz kaldı.

Bu dönemde, eskiden Rusya'nın parçası olan Estonya, Letonya ve Litvanya önce Sovyetler Birliği'yle saldırmazlık antlaşmaları imzalayıp, ardından tekrar SSCB'ye katıldılar⁶⁵³. Gerici Polonya'nın hükümeti Hitler'in karşısında ricat borusu çalınca, Kızıl Ordu Polonya'nın doğusunu Curzon hattı denilen sınıra kadar işgal etti. Bu bölgenin meşru olarak Rusya'ya ait olduğu zaten uzun zaman önce Versay Barış Konferansı'nda ilan edilmişti⁶⁵⁴.

Ordusu dağılan İngiltere, eğer Sovyetler Birliği ani bir hamleyle onu kurtarmasaydı, düşmek üzereydi. Kızıl Ordu, o sırada Romanya'ya ait olan eski Rus toprağı Besarabya'yı işgal etti. Bu keskin çıkış, Hitler'i İngiltere üzerindeki baskısını hafifletmeye zorladı. İki cepheli bir savaştan ölesiye korkan Führer, Balkanlar'daki konumunu pekiştirmek ve SSCB sınırındaki ana kuvvetlerini güçlendirmek zorunda kaldı. Dolayısıyla, sonraki dokuz ayını Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'ı işgal etmekle ve SSCB saldırısına hazırlanmakla geçirdi. Sovyetler Birliği'ni temizledikten sonra, zayıflayan İngiltere'yi kolayca ezip geçeceğini hesap eden Hitler, 22 Haziran 1941'de 170 tümeniyle Sovyet sınırını geçerek sonunu getirecek adımı atmış oldu⁶⁵⁵.

Bu sırada ABD burjuvazisinin başat kesimlerinde, İngiltere'nin çökmesi ve çok daha güçlü bir Alman emperyalizminin doğması korkusuyla, savaşın batılı kapitalist güçleri aktif şekilde destekleme eğilimi gitgide güç kazanıyordu. Roosevelt'in sloganları "*Savaş Hariç, Her Türü Yardım*" ve ABD'yi "*Demokrasinin Cephaneliği*" haline getirmektir. Ne var ki, kapitalist sınıfın en faşizan unsurlarından oluşan son derece güçlü bir kesim, Asya'daki parlak Japon zaferlerinden hiç hazzetmese de, açıkça Hitler'e yardım etmenin yollarını arıyordu. Barışsever ve demokrat Amerikan halkına gelince, bir yandan İngiltere'ye yardım etmek isterken, büyük çoğunluğu savaşın dışında kalmaktan yanaydı.

Savaşın değişen niteliği

Sovyetler Birliği'nin katılması, savaşın karakterini kökten değiştirerek, ilerici, demokratik ve anti-faşist bir nitelik kazandırdı. Bundan önce savaş, batı demokrasileri de dahil, emperyalistlerin elindeydi ve onların sınıf çıkarlarını sağlamaya hizmet ediyordu. Bu şartlarda savaş, bir anti-faşist savaş değildi ve zaten olamazdı. SSCB'nin savaşa girmesi her şeyi değiştirdi; savaşa kesin bir anti-faşist nitelik kazandırdığı gibi, batı demokrasilerine ilk kez zafer şansı verdi. SSCB savaşa girdiğinde, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Norveç neredeyse tümünden savaş dışı olmuştu ve savaşı kazanma ihtimalleri pratikte sıfırdı. Savaşın gerçek siyasi önderi olan SSCB, savaşa hem demok-

ratik bir içerik, hem de zafer şansı kazandırdı.

Faşist köleliğe karşı direnen halk yığınlarıyla savaş, başından beri halkçı bir unsur barındırıyordu. Bu unsurun başat hale gelerek, 2. Dünya Savaşı'na haklı bir halk savaşı damgası vurması, Sovyetler'in büyük demokratik ağırlığını savaş terazisinin kefesine koymasıyla gerçekleşti. Stalin "1. Dünya Savaşı'nın aksine, Mihver devletlerine karşı 2. Dünya Savaşı, en başından itibaren anti-faşist bir savaş, bir hedefi de demokratik özgürlüklerin yeniden sağlanması olan bir özgürlük savaşı niteliği taşıyordu" derken şüphesiz bu süreçten söz ediyordu. "Sovyetler Birliği'nin Mihver devletlerine karşı savaşa girmesi, 2. Dünya Savaşı'nın bu niteliğini sadece güçlendirebilirdi ve nitekim güçlendirdi de."⁶⁵⁶ İkinci Enternasyonal ise, elbette SSCB'nin savaşa girişinin önemini kabul etmedi; troçkistlere gelince, savaşın baştan sona emperyalist nitelikte olduğunu ileri sürdüler.

Hitler'in Sovyetler'e saldırmasının üzerinden fazla geçmeden, önce Churchill, Pearl Harbor Baskını'ndan* sonra da Roosevelt, komünizmle araya gereken mesafeyi koyduktan sonra, Sovyetler Birliği'yle savaş ittifakı kurma planını kabul ettiler. Böylece, Sovyetler'in 30'lu yılların ortalarından beri savunageldiği genel anti-faşist cephe, savaş ittifakı biçiminde hayata geçirilmiş oldu. Zamanında kurulacak bir barış cephesi, savaşı önleyip faşizmi işin başında durdurabilirdi, ancak bundan sorumsuzca kaçıldı.

İngiliz, Fransız ve Amerikan emperyalizmi ancak köşeye sıkışıp savaşın kırbacını yedikten sonra, komünistleri kendilerini kurtarmaya çağırdılar. Yine de, geç bile olsa birleşik cephenin kurulması, hiç yoktan iyiydi. Yedinci Komintern kongresinin faşizme karşı topyekün ulusal ve uluslararası birleşik cephe çizgisi böylece savaşı kazanan genel strateji haline geldi ve komünistlerin dünya ölçeğindeki siyasi önderliğinin yeni bir örneği oldu.

Savaşta somutlanan faşizm sorununun çok daha şiddetli olması nedeniyle, Mihver karşıtı cephe gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde savaş öncesinin anti-faşist cephesinden daha geniş kapsamlıydı. Uluslararası düzeyde, ileride Birleşmiş Milletler'de kristalize olacak genel anti-faşist ittifakta somutlanırken, ulusal düzeyde ise faşizme karşı savaşıma azim ve iradesi gösteren, burjuvazinin bazı kesimleri de dahil, tüm sınıfların eylem birliğinde ifadesini buldu. Çeşitli ülkelerde ulusal cephe, anti-faşist grupların gevşek bir işbirliğinden, koalisyon hükümetlerine kadar değişen biçimler aldı.

Vefasız kapitalist müttefikler

Batılı kapitalist güçler, resmen ittifak yapıp birleşik savaş cephesi kurdukları SSCB'ye hiçbir zaman gerçek bir müttefik gibi davranmadılar. Bir yandan savaşta Almanya'yı

* Pearl Harbor Baskını: Japonya'nın 7 Aralık 1941 tarihinde ABD'nin Hawaii Takımadaları'nda bulunan Pearl Harbor Deniz Üssü'ne düzenlediği ani bombardıman saldırısı. Saldırı ABD'nin 2. Dünya Savaşı'na girmesine vesile olmuştu (ç.n.).

yenmek için SSCB'den ellerinden geldiğince yararlanırken, bir yandan da bu süreçte Sovyetler'in mümkün olduğunca zayıflamasını sağlamaya gayret ettiler. Hoover, Truman ve diğer Amerikalı gericiler o sırada bunu açıkça dile getirmekten çekinmiyordu. Hoover bu alçakça ikiyüzlülükle hâlâ övünmeye devam ediyor⁶⁵⁷. Özellikle müttefiklere zaferin yolunu açan Stalingrad'ın ardından, Sovyetler Birliği'ni sırtından bıçaklama planı işlemeye başladı. Artık emperyalistlerin tek derdi, savaştan sonra Anglo-Amerikan egemenliğinde bir dünya kurulması, Sosyalist Rusya'nın ise bu dünyada kendilerine tabi konumda olmasıydı.

Bu gerici emperyalist kaygılar, İngilizlerin ve Amerikalıların SSCB'ye yaklaşımlarına ve savaş politikalarına da damga vurdu. Radar ve bazı görüş sistemleri gibi çok ihtiyaç duyulan kimi askeri sırların Sovyetler Birliği'nden gizlenmesi, bunun göstergesiydi. Daha kötüsü, atom bombasıyla ilgili bilgiler de Ruslardan gizlendi.

Silah ve malzeme desteği konusunda da büyük bir ayrımcılık söz konusuydu. İngiltere'nin on katı kadar savaşan SSCB'ye bu ülkenin dörtte biri kadar mühimmat ve malzeme gönderildi. Gericiler malum nedenlerle, savaşın kazanılmasında Amerika'nın Rusya'ya mühimmat ve malzeme ikmalinin önemini fazlasıyla abartıyordu. Gerçekte, önemli bir kısmı sevkiyat sırasında batan toplam 10 milyar dolarlık malzeme gönderilmişti; bu miktar, ABD'nin savaş sırasındaki toplam 210 milyar dolar değerindeki mühimmat üretiminin sadece yüzde 5'ini oluşturuyordu. Kaldı ki, Herbert Hoover'ın da kabul ettiği gibi, "(SSCB) Amerikan ikmaline eline geçmeden önce Almanya'yı durdurmuştu."⁶⁵⁸

SSCB'ye karşı bu ayrımcı tutumun bir göstergesi de ABD'nin savaşta asıl gayretlerini Japonya'yı yenmeye hasretmesiydi. Roosevelt baş düşmanın Nazi Almanyası ve asıl savaş meydanının Avrupa olduğunu defalarca vurgulamasına rağmen, ABD'nin esas askeri mücadelesinin, "önce Japonya" diyen kesimlerin baskısıyla Japonya'ya yönelik olduğu bir gerçektir. Batı'nın küçük çaplı askeri faaliyetleri, düzensiz hava bombardımanları ve yetersiz malzeme destekleri bir yana bırakılırsa, Sovyetler Birliği baş düşman Almanya'ya karşı savaşında yalnız bırakılmıştı.

Bu durum, ABD ve İngiltere'nin Avrupa'da bir batı cephesi açmayı bilinçli olarak reddetmesiyle iyice belirginleşti. Wehrmacht kuvvetlerinin büyük bölümüyle göğüs göğüse bulunan, ordusunun önemli bir kısmını Japonya'yı sindirmek üzere Çin sınırında tutan SSCB, kapitalist "müttefiklerini" Hitler'e batıdan saldırmaya çağırdı, ancak bu umutsuz çağrıları cevapsız kaldı. Savaşın hızla kazanılması için gereken en önemli faktör Batı cephesiydi; Komintern, 1 Mayıs 1942'de savaşı 1942 yılında kazanma sloganını yükseltmişti⁶⁵⁹; ancak Anglo-Amerikan emperyalizmi kılını bile kıpırdatmadı. Batı cephesi, gerçekleşme şartları oluştuktan 18 ay sonra, bilerek geç açıldı. Savaşın uzamasına yol açıp Rus, İngiliz, Fransız, Amerikalı ve diğer uluslardan milyonlarca insanın hayatına mal olan bu canavarlığın sorumlusu İngiliz ve Amerikan gerici idi.

Gerçekten de, Kızıl Ordu nazilerin belini kırıp hızla kovalamaya başlamadan, Berlin'e sadece bin 600 kilometre mesafedeki Polonya'ya girmeden batı cephesi açılmayacaktı. İngiliz ve Amerikan emperyalizmi ancak bundan sonra, eğer harekete geçmezlerse Kızıl Ordu'nun bütün Avrupa'yı işgal edeceği korkusuna kapıldı.

Komünistlerin batılı müttefiklere yönelik bu suçlamaları bugüne kadar suçlulara özgü bir hiddetle reddedildi. Fakat son zamanlarda baklayı ağzından çıkaran Churchill, savaşın son aylarında Mareşal Montgomery'ye, Almanları silahsızlandırırken Kızıl Ordu'nun ilerleyişini durdurmak için gerekli gördüğünde tekrar silahlandırmaya hazır olması şeklinde emirler verdiğini böbürlenerek anlatmaya başladı⁶⁶⁰.

Amerikan halkı ise Rusya'ya karşı bu utanç verici ihanete hiçbir şekilde ortak olmadı. Tersine, insanlık tarihinin en büyük askeri mücadelesini vermekte olan Sovyet halkına karşı savaş boyunca hayranlığını, dostluğunu ve sıcak dayanışma duygularını ifade etti. Liberal Roosevelt de asıl suçlulardan değildi. Rus halkına karşı genel olarak dostça davrandı, fakat hiçbir zaman Amerikan savaş politikasını belirleyen konumda olmadı.

Kızıl Ordu Nazi Almanyası'nı eziyor

Hitler'in orduları 1941 Haziranı'nda Sovyet sınırını geçtiğinde, burjuva askeri uzmanlar Hitler'in SSCB'yi sadece birkaç hafta içinde silip süpüreceği şeklinde kehanetlerde bulunuyordu. Gerçekten de, Hitler'in "yıldırım savaşı" hızla ilerledi ve Eylül'de Leningrad'ın kapılarına kadar dayandı; ancak bu kenti asla ele geçiremeyecekti. Erken bir zafer sarhoşluğuyla Hitler, 3 Ekim'de Sovyetler Birliği'nin yerle bir edildiğini ve bir daha asla ayağa kalkamayacağını tüm dünyaya ilan ediyordu.

Ne var ki Hitler dereyi görmeden paçalarını sıvıyor, Kızıl Ordusu ve sosyalist sistemiyle Sovyet halkının kavga gücünü çok hafife alıyordu. Nitekim Wehrmacht, Rusya seferinin bedelini çok pahalıya ödedi. Moskova ve Leningrad'a yaptığı sonuçsuz saldırılar duvara tosladı, sonunda Ocak 1943'te, dünya tarihinin en önemli muharebesi olan Stalingrad'da beli kırıldı.

Böylece, naziler için 2 bin 500 kilometrelik korkunç bir geri çekilme süreci başladı. ABD ve İngiltere devasa ordularını Britanya'da bekletirken, Kızıl Ordu önüne kattığı nazi ordusunu unufak ediyordu. Dünya basını iki yıl boyunca Kızıl Ordu'nun zaferlerini (içinde bulunduğumuz soğuk savaş günlerinde Amerikalı savaş çığırtkanları ne kadar unutturmaya çalışsa da) coşkuyla selamladı; hatta General MacArthur bile "uygarlığın umutları kahraman Kızıl Ordu'nun şanlı bayrağıyla yükseliyor"⁶⁶¹ diyordu. Komünistler, dünyayı kapitalist sistemin gözü dönmüş canilerinden kurtarıırken herke-

* *Biltzkrieg* (Yıldırım Savaşı): Nazi Almanyası'nın 2. Dünya Savaşı'ndaki temel saldırı taktiği. Tüm mekanize birliklerin, bilhassa da tanklara göre daha hızlı olan panzerlerin hava desteği eşliğinde karşı cepheye yüklenmesi ve cepheyi yardıktan sonra kanatlardan gelecek saldırıları umursamadan olabildiğince hızlı biçimde cephe gerisine ilerlemesine dayanır. Düşman cephesinin düzenini bozduğu ve cephenin bir bütün olarak geri çekilmesini zorlaştırdığı için, bilhassa Fransa'nın işgalini çok kolaylaştırmıştır (ç.n.).

sin hayranlığını kazanıyordu.

Nihayet, bir türlü açılmayan batı cephesi 6 Haziran 1944'te, yani Avrupa'da savaş esasen sonuca bağlandıktan ve Hitler yere serildikten sonra açıldı. 25 Nisan 1945'te ise İngiliz-Amerikan ve Sovyet orduları, Almanya'da Elbe nehri kıyılarında buluştu.

Savaş, Büyük Okyanus'ta Avrupa'dakinden çok daha fazla bir koalisyon savaşı biçiminde seyretti. Çin halkı yıllarca süren mücadelesinde Japon savaş makinesinde muazzam bir hasar yaratmıştı; Amerikan donanma, ordu ve hava kuvvetlerinin büyük taarruzu Japon silahlı kuvvetleri için ölümcül felaketti; Kızıl Ordu'nun Japon Kwantung ordusunu savaş boyunca Sibiryâ sınırında hareketsiz kılarak sonunda imha etmesi de zaferi kazandıran başlıca faktörlerden biriydi. Japonya 14 Ağustos 1945'te kayıtsız şartsız teslim oldu. Büyük dünya savaşı, ardında 25 milyon ölü, 32 milyon yaralı bırakarak* nihayet sona ermişti.

Savaşın son günlerinde Japon cephesinde son derece büyük bir tarihsel önem taşıyan uğursuz bir gelişme yaşandı. ABD Başkanı Truman'ın yıldırım emirleriyle 6 Ağustos'ta Hiroşima'ya, 9 Ağustos'ta Nagazaki'ye atom bombası atıldı. Bu, çok büyük sayıda silahsız sivilin vahşice katledildiği canavarca bir kitle kırmıydı. O tarihte Japonya'nın zaten yenik durumda ve teslim olma noktasında bulunması, bu cinayeti daha da korkunç kılıyordu. Bombalar düşerken verilen mesaj, savaş sonrası dünyada Wall Street'in bu korkunç silaha dayanarak egemenlik kurmaya çalışacağıydı. Atom bombalarının hedefi Japonya'dan çok, Sovyetler Birliği'ydi.

* Rusya doğrudan savaş sırasında 6 milyon 115 bin ölü ve 14 milyon 12 bin yaralı, başka bir deyişle ölen asker sayısı bakımından İngiltere ve ABD toplamının dokuz katı kayıp verdi.

48. Bölüm

2. Dünya Savaşı'nda Gerilla Güçleri

2. Dünya Savaşı'nın kazanılmasını sağlayan en temel faktörlerden biri de Avrupa ve Asya'nın farklı ülkelerinde "direnişçiler", "partizanlar" ya da "gerillalar" olarak adlandırılan, yarı düzenli silahlı güçlerdi. Gerek işgal altındaki, gerek kısmen işgal edilmiş bölgelerde faaliyet yürüten gerillalar, halka direnme gücü veren ve düşmanın düzenli birliklerini yıpratıcı önemli bir rol oynadılar.

Kasım 1870'te Engels, o sırada yenik Fransa'da halk yığınlarının Almanya'ya karşı vermekte olduğu bu tipte bir halk savaşının önemini işaret etmişti. *"Amerikan Bağımsızlık Savaşı'ndan Amerikan İç Savaşı'na, Avrupa'da olduğu gibi Amerika'da da halkın savaşa katılımı istisna değil, kural olmuştur."* Prusyalıların gerillalara karşı vahşi misillemelerini betimleyen Engels, bununla birlikte İngilizlerin Amerika'daki, Napolyon Fransası'nın İspanya'daki, Avusturyalıların 1848'de İtalya ve Macaristan'daki *"halk direnişini tümüyle meşru bir savaş olarak tanımak zorunda"* kaldıklarını belirtiyordu⁶⁶². 2. Dünya Savaşı'ndaysa barbar Alman, İtalyan ve Japon faşist komutanlar, yakalanan gerillalara hemen her zaman kanun kaçağı ve eşkiya muamelesi yaptılar.

Gerillalar başka hiçbir savaşta 2. Dünya Savaşı'ndaki kadar yaygın, sistematik ve başarılı bir rol oynamamıştır. Batıda Fransa'dan, Doğu'da Çin'e kadar pek çok ülkede görülen gerilla güçleri, her zaman değilse de çoğunlukla düzenli ordu güçleriyle örgütlü bir işbirliği içinde hareket ettiler. Direnişin yaygın gelişimi, savaşın ilerici ve halk savaşı karakterini gösteriyordu.

Doğrudan halkın silahlı mücadelesinin önemini en başında anlayan Stalin, SSCB'ye yönelik Alman işgalinin başlamasından sadece on bir gün sonra, 3 Temmuz 1941'de her yerde gerilla güçlerinin örgütlenmesini isteyen bir çağrı yayımladı: *"Düşmanın işgal ettiği bölgelerde düzenli birliklerle çatışacak, gerilla savaşını her yere yayacak, köprüleri ve yolları havaya uçuracak, telefon ve telgraf hatlarını kesecek, ormanları, depoları, taşıtları ateşe verecek atlı ve yaya gerilla birimleri kurulmalıdır. İşgal bölgelerinde şartlar, düşman ve işbirlikçileri için dayanılmaz hale getirilmelidir. Düşmanın her adımı çelmelenmeli, her önlemi boşa çıkarılmalıdır."*⁶⁶³ Giderek, batılı burjuva silahlı kuvvetleri de gerilla grupları oluşturmaya başladılar.

Gerçek bir cesaret ve kararlılık gerektiren militan gerilla politikası, halk yığınları tarafından savaşın yayıldığı bütün ülkelerde hayata geçirildi. Bu tehlikeli görevde hemen her yerde komünistlerin kavganın önderi olduğu tarihin kayıtlarına geçen bir olguydu. Gerilla mücadelesinde komünistler doğal cesaretleri, sağlam örgütlülük ve disiplinleri, davaya sarsılmaz bağlılıkları ve kapitalist düşmana karşı ateşli nefretleriyle öne çıktılar. Amansız polis takibatı altında “yeraltı” siyasi faaliyetindeki engin deneyimleri, gerek kentlerde gerekse kırlarda gerilla kuvvetlerinin örgütlenmesinde komünistlerin çok işine yaradı.

Direnış, genelde faşizme karşı savaşmak isteyen herkesi kapsayan bir ulusal cephe temelinde örgütlendi. Komintern'in yedinci kongresinde ortaya konan anti-faşist halk cephesi taktiği, burada bir kez daha hayat buluyordu. Direnişe birçok sosyal demokrat ve burjuva unsur katıldı; ne var ki bunların liderlerinin karakteristik çizgisi, Almanların acımasız misillemelerinin halkı ürkütüp kitle desteğini zayıflatacağı gerekçesiyle direniş güçlerinin militanlığını söndürmek oldu. Ancak bu gerekçe bir yanılsamadan ibaretti. Komünistlerin savunduğu ve işçi ve köylü yığınlarının desteğini kazanan gözü pek kavga politikası olmaksızın, bütün bir direniş hareketinin bir savaş gücü olarak değeri neredeyse sıfırdı.

Komintern ve komünist partiler, gerilla hareketine sağlam bir şekilde önderlik ettiler. Komintern'in 1942 1 Mayıs bildirisinde şöyle deniyordu: *“Hitler'in işgal ettiği ülkelerin işçileri, proleter ve ulusal görevlerini yerine getirmeye kararlı olduklarını göstereceklerdir. Bütün enerji ve yeteneklerini düşmanın askeri üretim ve ikmalini çöktürmeye yoğunlaştıracaklardır. Kundaklama ve bombalama dahil, çeşitli araçlarla işgalciler için çalışan makine ve ekipmanları tahrip edeceklerdir.”*⁶⁶⁴ Komünist partiler ve gençlik örgütleri bu politikayı her yerde enerjik bir şekilde hayata geçirdiler. İkinci Enternasyonal partileri ise işgal altındaki ülkelerde genellikle gözden kayboldular. *“Siyasi sahnede ise, LSI (İşçi ve Sosyalist Enternasyonal) Fransa düşüktükten sonra faaliyetini durdurdu.”*⁶⁶⁵

Direnış, yani gerilla hareketi, faşist Mihver güçlerinin askeri yenilgisinde devasa bir rol oynadığı gibi, savaşın sonunda ulusal devrimlerde ve savaş sonrası dönemin siyasi tablosunu şekillendirmede de önemli bir yere sahip oldu. Bu konuyu ileride inceleyeceğiz.

Rus partizanları

Rus halkı, zorbalara direnen yığınların gerilla eylemlerinde köklü ve zengin bir deneyime sahipti. Önceki yüzyıllarda zalim çarlara karşı gerçekleşen köylü ayaklanmaları hemen her zaman gerilla hareketi biçimini almıştı. 1812 yılındaki korkunç Moskova seferinde Napolyon da Rus gerillalarının neler yapabileceklerini görmüştü. Gerilla savaşları 1918-21 yılları arasındaki devrimci iç savaşta da yaygın bir şekilde uygulandı.

Kısacası, Sovyet halkı, 1941'de Hitler işgaline karşı savaşında kendisine rehberlik edecek bir gerilla savaşı tarihine sahipti.

Stalin'in yukarıda aktarılan gerilla mücadelesi çağrısı ve düşmanın bastığı yeri "kızgın saca çevirme" politikası, tüm Avrupa'da bu tür bir mücadeleye büyük bir itki sağladı. SSCB'de olduğu gibi, özellikle Baltık ülkelerinde ve Balkanlarda güçlü partizan hareketlerinin gelişimini kamçılardı. Sovyetler Birliği'ndeki yaygın partizan hareketi kendiliğinden ortaya çıkmamıştı. Kournakoff şöyle diyor: "(Hareket) uzun zaman öncesinden örgütlendi. Kadınlar, erkekler ve gençler; silahları, eğitimleri ve moralleri; her şey hazırды."666 Gerilla kuvvetleri Kızıl Ordu ile bütünleştirilmişti.

Partizan savaşı, Stalin'in savaşı kazanan ve dünyayı faşizmden kurtaran büyük siyasi ve askeri stratejisinin de bir parçasıydı. Partizan savaşının içinde yer aldığı "derinlemesine savaş" konseptini Kournakoff şöyle tarif ediyor: "*Derinlemesine savaşın büyük stratejik planını şöyle özetleyebiliriz: Kızıl Ordu savaşın ön cephesinde dövüşür; gerilla ordusu Alman cephe gerisinin her yerine yayılır; silahlı halk ise düşmanın Sovyet cephe gerisine sızmasını önler.*"667

Kolektif çiftlik sistemi gerilla savaşının gelişimine uyarlanarak, her çiftlik bir yurtsever direniş merkezi haline getirildi. Tüm Sovyet toplumsal düzenine içkin olan birleşik eylem ruhu, güçlü gerilla örgütlenmesine önemli bir katkıda bulunan bir diğer faktördü. Kapitalizmin böylesine sağlam ve pekişmiş bir savunma geliştirmesi mümkün değildi.

Genellikle asıl birliklerinden kopmuş düzenli Kızıl Ordu müfrezelerini de içeren gerilla grupları, Alman cephe gerisindeki toprakların her karışında fiilen hakim durumdaydı. 1942'de Leningrad civarında, Alman hatlarını aşarak kuşatma altındaki kente ikmal sağlayan gerillaların "denetimi ve yönetimi" altında bu şekilde 3 bin kilometrekarelik bir bölge mevcuttu668. Ülkenin Alman işgalindeki diğer birçok kısmında da gerillaların kontrolünde benzer "adalar" vardı.

Gerillalar demiryollarını, karayollarını, köprüleri, telgraf ve telefon hatlarını vb. sistematik şekilde tahrip ediyordu. Böylece tüm Alman müfrezeleri onarım çalışmaları yapmak zorunda kalırken, bu görevlere ayrılan küçük gruplar imha ediliyordu. Sloan, gerillaların çiftliklerde "kızgın sac" politikasını nasıl uyguladıklarını şöyle anlatıyor: "*Kolektif çiftliğin çobanları ineklerini mısır tarlalarına sürüp, mahsulü imha ettiler. Kadınlar mısırları tırpanla biçtikten sonra, tarlalar traktörlerle ezildi. Bir pancar tarlası sabanla sürülüp dümdüz edildi. Domuzlar kesilip yakınlardaki bir Kızıl Ordu alayına gönderildi. Domuz, at ve inek ahırları yıkıldı. En iyi atlar gerillaların kullanması için ormanlara sürüldü, tarım makineleri tahrip edildi, sarnıç boşaltıldı, bölgedeki şeker fabrikası yıkıldı.*"669

Partizanlar faşist düşmana muazzam bir zarar verdiler. Minz bu konuda şunları kaydediyor: "*Leningrad bölgesindeki gerillalar on ay içerisinde yaklaşık 21 bin Alman er*

ve subay öldürdüler, 117 ağır ve hafif tank, 25 zırhlı araç, 91 uçak, 100'ü aşkın yakıt tankeri ve 2 bini aşkın motorlu taşıt imha ettiler. Sadece Smolensk bölgesindeki 28 birliğin raporlarına göre, gerillalar 15 bin 800 Alman asker, subay, ajan ve işbirlikçisini öldürmüş, 27 uçak ve 34 tankı imha etmiş, çok sayıda mühimmat ve malzeme ele geçirmişti.⁶⁷⁰ Yine, sadece Belarus'ta gerillaların 150 bin Alman askeri öldürdüğü tahmin ediliyordu.⁶⁷¹ Bu rakamlar birçok cepheyle çarpılırsa, gerillaların düşmana verdiği zararın büyüklüğü hakkında bir fikir edinilebilir.

Gerilla güçlerinin yol açtığı ruhsal zarar, fiziksel tahribattan geri kalmıyordu. Zachkaroff şöyle diyor: *"Partizanlar nazilerin yüreğine öyle bir korku salmıştı ki düşman, köy sınırları içinde gecelemeden korkuyor, köy dışında konaklıyor, siper kazıp titiz bir nöbet düzeni uyguluyordu."*⁶⁷² Yakalanan bir Alman subayının üzerinden çıkan mektupta şunlar yazıyordu: *"Lanet olsun! Daha önce hiçbir yerde böyle bir şey görmedim. Ormandaki hayaletlere karşı savaşamam. Bunları yazarken, batan güneşe korkuyla, titreyerek bakıyorum. En iyisi hiç düşünmemek. Karanlık bastırıyor, karanlığın içinden gölgelerin sürünerek yaklaştığını hissediyorum ve yüreğimi buz gibi bir korku sarıyor."*⁶⁷³ En ünlü partizan gruplarından biri, yaşlı bir adamın komutasındaki "Dedenin Birliği"ydi.

"Almanlar", diyor Minz, "gerillaları bastırmak için en vahşi yollara başvurdular. Herhangi bir köyde bir gerilla yakaladıklarında, genellikle bütün bir köyü ateşe veriyorlardı. Köy sakinlerinin yarısını rehin alıp, gruplar halinde vuruyorlardı. Faşistlerin işgali altındaki Sovyet topraklarında hüküm süren vahşi terörün tarihte eşi benzeri görülmemişti."⁶⁷⁴ Ne var ki bu terör, geniş çaplı partizan hareketinin de gösterdiği gibi, Sovyet halkının çelikten maneviyatını kırmayı başaramadı.

Hitler, Kızıl Ordu'nun benzersiz vurucu gücünü, mükemmel cephe gerisi örgütünü ve savaş desteğini, gerillaların olağanüstü savaşma kapasitesini, yani Sovyet halkının derinlemesine savaş mücadelesinin tüm evrelerinin gücünü son derece hafife almıştı. Hitler, gerek üretim, gerek insan özgürlüğü alanında, gerekse savaş meydanında, en üst düzeyde temsilcisi olduğu çürüyen kapitalist sistemden kat be kat üstün olan bir sosyal sistemin sert kayasına çarparak boynunu kırmıştı.

Çinli gerillalar

Hiçbir ülkede gerillalar Çin'deki kadar tayin edici bir savaş gücü olmamıştır. Gerilla, bu ülkede hakim olan şartlara son derece uygun bir savaş biçimiydi. Mao Zedung bu konuda şunları söylüyor: *"Gerilla savaşı nedir? Geri bir ülkede, büyük bir yarı sömürge ülkede ve uzun bir dönem boyunca, halkın silahlı kuvvetlerinin, silahlı düşmanın üstesinden gelmek ve kendi kalelerini yaratmak için vazgeçilmez, dolayısıyla en iyi mücadele biçimidir."*⁶⁷⁵ Çin halkı bu doğal silahı muazzam şekilde kullanarak, düşmanını perişan etti.

Komünist Parti, Çan Kay-şek'in iç savaşa yol açan 1927 ihanetinden itibaren, kırlarda sürekli ve güçlü bir gerilla varlığına sahip oldu. Sonraki yıllarda bu kuvvetler devasa bir boyuta ulaşarak, Japon işgalciler ve Çinli gericiler için başa çıkılmaz bir tehdit haline geldi. 1938'de halk ordusunun başkomutanı Çu-Teh şöyle diyordu: “*Gerilla birliklerinin saflarında milyonlarca gözüpek ve sağlam Çinli savaştı bulunuyor.*”⁶⁷⁶ Onlarca yıl süren çetin savaş boyunca, Komünist Parti önderliğindeki devrimci Çin halkı, geniş toprakları kontrolü altına almayı ve kırlarda düzenli bir ordu yaratmayı başardı. Devasa gerilla ordusu, bu üslerden ülkeye yayıldı. Filipinler, Burma, Endonezya, Hindîçin ve diğer Uzak Doğu ülkelerinde de küçük fakat önemli Japon karşıtı gerilla hareketleri mevcuttu.

Gerillalar çoğunlukla köylülerden oluşuyordu. Bu birlikler tarımsal devrimin dolaysız silahlı ifadesi durumundaydı. Birliklerde çok sayıda işçi ve diğer unsurlar da yer alıyordu. Çu-Teh, “*Çin halkı, toplumsal konumlarından bağımsız olarak, gerilla müfrezelerinde savaşmaktadır*” diyordu. Bu kahraman birliklerde gençlik, hayati önemdedi. Genç Komünistler Birliği, devrimin diğer birçok evresinde olduğu gibi, bu gerilla faaliyetlerinde de onurlu bir yer tuttu. Kadınlar ve yaşlılar da savaşta çok önemli bir rol oynadılar.

Çin’de gerillalar askeri bir güç olmanın yanı sıra, çok önemli bir ekonomik ve siyasi güçtü. Düşmanı sürekli taciz etmekle kalmıyor, kardeşleri, arkadaşları, komşuları olan yerli köylülere ekim ve hasat işlerinde yardım ediyorlardı; etkili propaganda çalışmaları da yapıyor ve bölgenin siyasi olarak örgütlenmesinde aktif şekilde yer alıyorlardı. Gerillalar, özellikle köylüler arasında devrimci önderliğin geliştirilmesinde çok önemli bir okuldur.

Gerillalar her şeyden önce bir halk ordusuydu. Hareketin bütün gücü ve etkisi, geniş halk yığınlarının, Çin örneğinde bilhassa köylülüğün iradesinin ifadesi olmasına bağlıydı. Gerilla örgütlenmeleri, tam da halkın hayat düzeninin bir parçasıydı. Çen Lin şöyle diyor: “*Komutanlar, ev sahibinin rızasını almadan askerlerini eve yerleştirmez. Herhangi bir mala zarar verildiyse (...) sahibine bedeli ödenir. (...) Çatışmalarda, yerli halk yaralıların ve el konan malzemelerin taşınmasına yardım eder.*”⁶⁷⁷ Askeri açıdan son derece önemli olan bu işbirliği, gerilla sisteminin temelidir ve bu, yabancı emperyalist işgalciler ve ulusal gericilik için imkansız bir şeydir.

Çinli gerillalar, dağınık gruplar şeklinde olmadığı gibi, tersine son derece disiplinli ve iyi örgütlüydü. Mao Zedung “*Kızıl Ordu’nun aşağı Yangze Nehri’nin ötesinde kalan gerilla birlikleri yeniden örgütlenerek, Ulusal Devrimci Ordu’nun Yeni Dördüncü Ordusu adını aldı*”⁶⁷⁸ diyordu. Düzenli Kızıl Ordu birlikleri, bu gerilla birliklerinden doğmuştu. Bu nedenle Mao, yerelliklerdeki süreci “*önce eyalet Kızıl Muhafızları, ardından bölge Kızıl Muhafızları, ardından il Kızıl Muhafızları, sonra yerel Kızıl Ordu ve sonra da düzenli bir Kızıl Ordu olmak üzere, halkın silahlı kuvvetlerini gereken sırayla*

*geliştirmek*⁷⁹ şeklinde betimliyordu. Gerilla birliklerinin sistematik olarak büyük, sağlam şekilde örgütlenmiş devrimci orduya dönüştüğü Çin, gerilla mücadelesinin klasik vatani oldu.

Japon ve Çan Kay-şek'in düzenli orduları, askeri donanımları çok daha üstün olduğu halde, hatlarının gerisinde her yerde bulunan devrimci gerillalarla baş edemediler. Yüksek hareket kabiliyetine sahip, silahlarını düşmandan elde eden, büyük çaplı çatışmalardan kaçınan, geceleri beklenmedik darbeler indiren gerilla kuvvetleri, küçük ordu müfrezelerini imha ederek, ulaşım hatlarını tahrip ederek, sanayiye baltalayarak vb. düşmana sınırsız bir zarar verdiler. Çu Teh şöyle diyor: *"Gerilla savaşı, düşman askerinin savaşıma azmini çökertir; böylece düzenli ordumuza muazzam bir yardımda bulunur. Bir manevra savaşında gerilla müfrezeleri, düzenli ordunun zaferi için gereken en önemli şartları hazırlar."*⁸⁰ Çin'de bu gerçek su götürmez bir şekilde kanıtlandı.

Japon işgali sırasında, esas olarak 1931-1945 yılları arasında işgalciler, ordularıyla baştan sona istila ettikleri geniş bölgeleri kontrol altına almayı başaramadılar. Demiryollarını ve başlıca yerleşim merkezlerini ele geçirdikleri halde, geniş kırsal bölgeler az ya da çok gerillaların denetimindeydi. Sürekli ve büyük bir insan gücü kaybı anlamına gelen, daha da kötüsü, işgalci orduların kırlardan beslenmesini engelleyen bu durum, Japonlar için korkunç bir handicap oluşturuyordu. 1927-1935 arasındaki uzun iç savaş sırasında Çan Kay-şek de büyük ölçüde aynı sorunu yaşadı. Bununla birlikte, 1945-1950 yılları arasındaki son iç savaşta büyük, iyi örgütlenmiş ve Çan'ın Amerikan malı silahlarına el koyarak donanmış halk ordusu, en büyük kentleri bile ele geçirebilecek güçte olduğunu gösterdi.

Gerek Çan, gerekse Japonlar köylüleri ayırım gözetmeksizin işkence edip öldürerek, köyleri yakarak, gerillalara karşı en vahşi terörist yöntemlerle savaştılar. Fakat bu korkunç zulüm amacına ulaşamadı; halkın devrimci ruhu tüm bu katliamları alt etti. Gerilla hareketinin hızla yayılması ve halkın Japon işgalciye ve Çan Kay-şek gericiliğine karşı nihai zaferindeki belirleyici önemi, sayısız köylü savaşçının kahramanlığının ürünü oldu.

Doğu ve Orta Avrupa'da partizanlar

Kızıl Ordu'nun etkisinin özellikle güçlü ve komünist partilerin öncülüğünün daha gelişkin olduğu Doğu Avrupa'da partizan hareketi bilhassa zinde, yaygın ve etkiliydi. Yunanistan, Yugoslavya, Polonya, Çekoslovakya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Baltık ülkelerinde durum buydu. Bu hareketler genellikle savaşın çok erken aşamalarında ortaya çıktılar ve savaşın sonunda bölgenin Kızıl Ordu tarafından kurtarılmasına eşlik eden devrimler dizisinde hayati bir rol oynadılar. Savaşan Sovyet hükümeti ve daha küçük bir ölçekte de Batılı kapitalist hükümetler tarafından aktif olarak desteklendiler.

Direnış hareketleri geniş bir ulusal cephe temelinde gelişirken, komünistler her örnekte örgütlenmenin başını çekiyor ve fiili kavgaya öncülük ediyordu. Yapılanmasıyla tipik bir özellik gösteren Yunan direniş hareketinde Çiftçi, Sosyalist ve Komünist partileri, halk demokrasisi Birliğı, Liberal Gençlik, Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu, çeşitli kadın örgütleri, Pan-Helenik Gençlik Örgütü, birkaç piskopos, hatta eski monarşistler yer alıyordu. Yugoslavya'daki örgütlenme de benzer şekilde komünistler, Slovenler, Hristiyan sosyalistler, sosyal demokratlar, Köylü ve Hırvat Köylü Partileri, işçi sendikaları, sokol'lar (gençlik spor grupları) ve Sırp Demokrat Partisi ile Sırp Tarım Partisi'nin sol kanatlarından oluşuyordu⁶⁸¹. Troçkist unsurlar ise harekete katıldıkları her yerde dağıtıcı bir rol oynadılar.

Genel olarak direniş hareketlerinin programları en geniş cephe birliğı niteliğinde, anti-faşist bir karaktere sahipti. Yugoslav programı bu bakımdan tipikti: *"Ülkenin işgalci güçlerden kurtuluşu, tüm Yugoslavya halklarının bağımsızlığını ve gerçek demokratik hak ve özgürlüklerini kazanması (...) Toplumsal hayat ve devlet örgütlenmesinde tüm önemli kararlar savaştan sonra halk tarafından özgürce seçilecek temsilciler tarafından alınır. (...) Halk Kurtuluş Hareketi, Hırvatistan, Slovenya ve Sırbistan'ın yanı sıra Makedonlarla diğer ulusların ulusal haklarını eksiksiz şekilde tanır."*⁶⁸²

Doğu Avrupa'da gerilla hareketleri Mihver güçlerine ve onların yerli faşist işbirlikçi ajanlarına büyük zarar verdiler. Mesela Bulgaristan'da 1944 yılının Haziran ayına ait bir polis raporunda partizan güçlerince gerçekleştirilen 82 sabotaj ve 415 silahlı saldırıdan söz edilmektedir⁶⁸³. Polonya, Macaristan ve Romanya'da ülkenin geniş bir kısmını ele geçiren gerillalar, Alman ve İtalyan tümenlerini oyalamayı başardı. Yugoslavya'da ülkenin büyük bir bölümünü kontrol altına alan partizan hareketi, yaklaşık 20 Alman tümenini kıpırdayamaz hale getirdi. Mussolini'nin ordusunu yenen ve Wehrmacht'ı durduran Yunan ulusal hareketi, savaşın sonunda İngiliz ordusu ülkeye girdiğı sırada Yunanistan'ın beşte üçünü ele geçirmiş durumdaydı.

Çekoslovakya'da savaş sırasında Nazi terörüne rağmen yaygın bir yeraltı hareketi vardı. Aynı durum, geniş bir Özgürlük Cephesi'nin bulunduğu Avusturya'da da söz konusuydu. Almanya'da bile genelde sanıldığından çok daha büyük bir Hitler karşıtı yeraltı faaliyeti yürütölmekteydi. Avrupa'da bulunan ABD hükümet görevlisi Allen Dulles, 1944'te şunları kaydediyor: *"Almanya'da ülkedeki komünist faaliyetleri yöneten ve koordine eden bir Komünist Merkez Komitesi mevcuttur. Moskova'daki Özgür Almanya Komitesi ile temas halindeki bu komite, Rus hükümeti tarafından desteklenmektedir. Milyonlarca Rus savaş esiri ve işçinin varlığı, komitenin gücünü büyük ölçüde artırmıştır. (...) Korkunç bir orana ulaştığı tahmin edilen aşırı sola kayış, düzenli olarak ivme kazanmaktadır."*⁶⁸⁴ Ne var ki tüm bu ülkelerde sağ sosyal demokrasi, militan gerilla hareketinin önünde ciddi bir engel durumundaydı.

Batı Avrupa'da direniş hareketleri

Faşist güçler tarafından işgal edilen bütün Batı Avrupa ülkelerinde (Norveç, Danimarka, Belçika, Hollanda, İspanya, İtalya ve Fransa'da) az ya da çok bir direniş hareketi mevcuttu. Geniş bir siyasi kimliğe sahip bu hareketlerde komünistler, sosyalistler, liberaler, Katolikler ve diğer gruplarla bilhassa gençlik yer alıyordu. İlerideki muhtemel siyasi gelişmeleri düşünerek direniş hareketine eklenen çok sayıda oportünist sosyalist ve burjuva unsurun etkisi ise genellikle hareketin militanlığını köreltmek yönünde oldu.

Asıl savaş bileşenleri arasında ve gerçek gerilla çalışmasında komünistlerin önde gelen güç olması karakteristik bir durumdu. Bu gerçek, anti-komünist Borkenau'nun neden Fransa'da komünistlerin "*sonunda direnişin silahlı kuvvetlerinin kontrolünü ele geçirdikleri*"ni söylemek zorunda kaldığını da açıklıyor⁶⁸⁵. Müttefik hükümetleri, partizan savaşının meşruluğunu tanıdılar ve belirli bir miktar silah ve para yardımıyla resmen desteklediler. Londra'da bulunan sürgündeki hükümetler, ülkelerindeki direniş hareketinin kontrolünü ele geçirebilmek için çabaladılar.

İtalya'da Komünist Parti, faşist rejime karşı 20 yılı aşkın bir süre boyunca kahramanca mücadele etti. Bu çetin kavgada partinin önderi Antonio Gramsci ve birçok komünist hayatını kaybetti. "*Mussolini mahkemelerinin hapis cezasına çarptırdığı 140 bin siyasi mahkumun yüzde 85'i komünistti.*"⁶⁸⁶ Anti-faşist kavga, iki parti arasındaki 1934 anlaşmasından itibaren Komünist ve Sosyalist Partilerin sıkı işbirliğine dayanıyordu. Mücadele, SSCB'nin 2. Dünya Savaşı'na girmesiyle birlikte büyük bir hız kazandı. Aralık 1942'de geniş bir ulusal, anti-faşist cephe kuruldu⁶⁸⁷ ve Eylül 1943'te Ulusal Kurtuluş Komitesi oluşturuldu. Yeraltı hareketini yöneten ve geliştiren komitede Komünist, Sosyalist, Hristiyan Demokrat, Aktivist, Liberal ve İşçi Demokrat Partiler yer alıyordu. Vatikan ise ikili oynadı: Bir yandan Mussolini rejimini hararetle desteklerken, bir yandan da Katolik yığınların baskısıyla, denetimi altındaki Hristiyan Demokrat Parti'yi ulusal cepheye kattı⁶⁸⁸. Mart 1943'te Milan, Turin ve diğer kuzey kentlerinde ilan edilen genel greve 3 milyon işçi katıldı. 24-25 Nisan'da ise hareket, tüm kuzey İtalya'yı saran bir genel ayaklanmaya dönüştü⁶⁸⁹. Aynı yılın Haziran'ında Mussolini istifaya zorlandı ve 28 Nisan 1945'te Como Gölü'nde işçiler tarafından metresiyle birlikte asılarak idam edildi. Direniş hareketi, faşist İtalya'nın askeri yenilgisinde tayin edici bir öneme sahipti.

Sağlam bir önderliğe sahip güçlü bir komünist partinin bulunduğu Fransa'da direniş hareketi de o ölçüde güçlü ve ataktı. Savaşın başından itibaren yeraltı hareketi grevler örgütledi (Mayıs 1941'de Pas de Calais'de 120 bin madenci greve çıktı). Hareket, askeri mühimmat üretiminin yavaşlatılması ve sabote edilmesinde, nazilerin ulaşım ve iletişim hatlarının kesilmesinde de etkili oldu. Ayrıca Vichy hainlerinin* alaşağı edil-

* Vichy Rejimi: Temmuz 1940-Ağustos 1944 döneminde bugünkü Fransa'nın güney bölgesinde hüküm süren, Nazi işbirlikçisi Fransız devleti (ç.n.).

mesine özel bir önem verdi. Bütün bu faaliyetler, Haziran 1941’de Sovyetler Birliği’nin katılmasıyla birlikte savaşın nitelik değiştirmesi üzerine büyük ölçüde hız kazandı.

Fransız direniş hareketini başlatan, savaşın getirdiği ağır kriz içerisinde Fransız ulusunun gerçek önderi olarak öne çıkan komünistlerdi. Komünist Parti, ulusal bağımsızlık mücadelesi verecek bir ulusal cephe için ilk çağrısı Mayıs 1941’de yaptı. Mart 1943’te aralarında komünistlerin ve De Gaulle taraftarlarının da yer aldığı on üç yeraltı grubu benzer bir çağrı yayımladı. 1944 Martı’nda ise Komünist, Sosyalist, Radikal Sosyalist, Demokratik İttifak ve Cumhuriyetçi Federasyon Partileriyle, Genel İşçi Konfederasyonu, Hristiyan işçi sendikaları, çeşitli silahlı partizan grupları ve tabii ki gençlik örgütlerinin katıldığı Ulusal Direniş Konseyi (CNR) kuruldu. CNR programı “*Fransız ve müttefik ordularının girişeceği askeri hareketlerle sıkı işbirliği içinde vatani kurtarma*”yı hedefliyordu⁶⁹⁰.

Komünistler, nazilere ancak bu şekilde gerçekten zarar verilebileceğinden, militan bir eylem politikası savunuyordu. Faşistlerle savaşta canlarını tehlikeye atmak yerine, direniş hareketini siyasi olarak kontrol altına almanın peşindeki De Gaulle’cü ve sosyal demokrat liderlerse, ağır misillemeleri kışkırttığı gerekçesiyle hareketin militanlığını törpülediler. Belirsiz bir gelecekte “o günün” gelmesini bekleyerek, sadece örgütlenmekle yetindikleri bir bekle-gör politikası izlediler. Gerçekten de nazilerin misillemeleri korkunçtu; işgal süresinde sadece Komünist Parti’nin kaybı 75 bindi. Fakat direniş hareketi, baş eğmez mücadele ruhuyla tüm bu teröre rağmen yoluna devam etti⁶⁹¹.

Fransa’da ilk açık gerilla savaşı Savoy’da başladı, onu kısa süre sonra Orta Plato* ve Pirene Dağları izledi. Bu gerillalar, komünistlerin önderliğindeki Francs-Tireurs-Partisans (FTP) tarafından örgütlenen ünlü “Makiler”di. 1944 başlarında kırlarda tahminen 30 bin maki bulunuyordu⁶⁹². Hareket, direniş güçlerinin toplamı içerisinde hayati bir önem kazandı. General Eisenhower, Fransız direniş hareketinin on beş tümen değerinde olduğunu söyledi, kimilerine göreyse bunun iki katıydı. Eylül 1944’te direnişte 500 bin silahlı savaşçı yer alıyordu⁶⁹³. Çok sayıda kadının da katıldığı hareket, faşizmin devrilmesini hedefliyordu. Bu nedenle Watson, nazilerle nihai çarpışmada “*Paris esas olarak kendi direniş kuvvetleri tarafından kurtarıldı*”⁶⁹⁴ diyecekti.

* *Massis Centrau* (Orta Plato): Fransa’nın orta-güney bölgesinde, ülkenin yaklaşık yüzde 15’ini kapsayan yüksek rakımlı bölge.

49. Bölüm

Üçüncü Enternasyonal'in Önemi (1919-1943)

22 Mayıs 1943'te KEYK, “uluslararası işçi hareketinin yol gösterici merkezi olarak Komünist Enternasyonal'i feshederek, Komünist Enternasyonal seksiyonlarını, KE tü-züğü ve kongre kararlarından doğan yükümlülüklerden azat etme” kararını dünyaya duyurdu. “Savaş şartları nedeniyle bir Komünist Enternasyonal kongresi toplayamayan Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi Prezidyumu, aşağıdaki önergeyi Komünist enternasyonal seksiyonlarının onayına sunmayı uygun bulur” sözleriyle sunulan fesih önergesi, KEYK üyeleri Gottwald, Dimitrov, Jdanov, Kolarov, Koplenig, Kuusinen, Manuilski, Marty, Pieck, Thorez, Florin ve Ercoli tarafından imzalanmış ve aşağıdaki komünist parti temsilcileri tarafından onaylanmıştı: Bianco (İtalya), Dolores Ibarruri (İspanya), Lehtinen (Finlandiya), Pauker (Romanya), Rakosi (Macaristan). Karar Moskova'da, 15 Mayıs 1943'te kabul edilmişti⁶⁹⁵.

KEYK Prezidyumu, 8 Haziran'daki son toplantısında bağlı seksiyonların Komünist Enternasyonal'in feshedilmesini öngören 15 Mayıs 1943 tarihli kararı onayladığını de-ğerlendirerek, şunları kaydetti:

“Komünist Enternasyonal'i feshetme kararı Arjantin, Avustralya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kanada, Katalonya, Şili, Çin, Kolombiya, Küba, Çekoslovakya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Büyük Britanya, Macaristan, İrlanda, İtalya, Meksika, Polonya, Romanya, Sovyetler Birliği, İspanya, İsveç, İsviçre, Suriye, Güney Afrika, Uruguay, Yugoslavya komünist ve işçi partileri ve (Komünist Enternasyonal'de bir seksiyon olarak yer alan) Genç Komünist Enternasyonal tarafından onaylanmıştır.

Komünist Enternasyonal'in mevcut seksiyonlarından hiçbir Prezidyum önergesine herhangi bir itirazda bulunmamıştır.

Yukarıda belirtilenler ışığında, KEYK Prezidyumu şunları kararlaştırır:

Komünist Enternasyonal'i feshetme önergesi, kararını açıklayabilecek durumda olan mevcut tüm seksiyonlar (en önemlileri dahil olmak üzere) tarafından kabul edilmiştir.

Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi, Yürütme Komitesi Prezidyumu ve Sekreteryası, yanı sıra uluslararası Kontrol Komisyonu 10 Haziran 1943 tarihi itibarıyla feshedilmiştir.

Dimitrov (başkan), M. Ercoli, Dmitri Manuilski ve Wilhelm Pieck'ten oluşan komiteye ilişkileri sona erdirmeye, organları feshetme ve Komünist Enternasyonal'in personel ve mallarını tasfiye etme talimatı verilmiştir.”

Karar, Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi Prezidyumu adına 10 Haziran 1943 günü G. Dimitrov tarafından imzalandı⁶⁹⁶.

Not edilmesi gereken bir diğer nokta, tasfiye kararının Genç Komünist Enternasyonal'i de kapsamı ve GKE temsilcilerinin de bir KE seksiyonu olarak tasfiye kararını imzalamış olmasıydı⁶⁹⁷. KE'nin resmi yayını Komünist Enternasyonal'in son sayısı 5 Temmuz 1943'te yayınlandı.

Dünyanın her yerinde komünistler, Komintern'i feshetmenin gerekliliğini anladığından, karara itiraz edilmedi. Son derece değer verdikleri uluslararası örgütlenme hakkından geçici olarak vazgeçmeyi, savaşı kazanmak ve savaş sonrası dünyada barışın korunmasını kolaylaştırmak uğruna göstermek zorunda kaldıkları gerçek bir fedakarlık olarak görüyorlardı. Yine de, bütün umutlarının ve amaçlarının simgesi, gözbebekleri olan uluslararası örgütlerinin tasfiyesi büyük bir üzüntü yaratmıştı.

Komintern neden feshedildi?

Komünist Enternasyonal'in dünya savaşının ortasında dağıtılması dünya çapında yaygın tartışmaların fitilini ateşledi. Müttefik ülkelerdeki burjuva gazetecilerinin ve devlet adamlarının genel görüşü, kararın savaşı kazanmak için gereken uluslararası işbirliğini kolaylaştıracağı yönündeydi. Pek çok sendikal önder de, fesih kararının işçi sendikalarının birliğini güçlendirmeye katkıda bulunacağını düşünüyordu. Kurdukları “Anti-Komintern Pakt”a büyük önem veren nazilerse, bunun Roosevelt'in tezgahladığı bir aldatmaca ve manevra olduğunu iddia ettiler⁶⁹⁸. Komintern'i uzun zaman önce mahkum etmiş olan troçkistler, buna rağmen, fesih kararının dünya sosyalizmine ihanet olduğunu öne sürdüler. Birçok burjuva unsur, Komintern'i feshinin ardından, ulusal partilerin de benzer bir adım atmasını istediler; oysa karar hiçbir şekilde bu anlama gelmiyordu. Gelgelelim, birkaç ay sonra ABD Komünist Partisi'nde oportünist Browder, partiyi tasfiye etmeye kalkışarak bu burjuva talebi gerçekleştirmeye çalışacaktı.

Komintern'in feshedilmesinin nedenleri, karar metninde apaçık bir şekilde, “*savaştan uzun süre önce dahi, tek tek ülkelerin içinde bulundukları gerek ulusal, gerekse uluslararası şartların daha karmaşık hale geldiği, her bir ülkede işçi hareketinin sorunlarını uluslararası bir merkez aracılığıyla çözme çabasının aşılabilir engellerle karşılaşacağı gitgide daha gözle görülür hale gelmişti*” ifadesi yer alıyor, yani özetle “*Komünist Enternasyonal'in Birinci Kongresi'nde seçilen örgütsel biçim*” ömrünü doldurmuş, “*hatta bu biçim ulusal işçi partilerinin güçlenmesi önünde ayak bağı haline gelmiştir*” deniyordu.

Stalin, gazetecilerin sorularına verdiği bilindik cevaplardan birinde, Reuters muhabiri-

ri Harold King'e şunları söylüyordu:

"Komünist Enternasyonal'in feshedilmesi doğrudur, çünkü (bu karar):

Hitlercilerin güya 'Moskova'nın diğer ulusların hayatına müdahale ederek, onları 'bolşevikleştirme' niyetinde olduğu şeklindeki iddialarının yalandan ibaret olduğunu açığa çıkarmıştır.

İşçi hareketi içindeki komünizm düşmanlarının, çeşitli ülkelerde komünist partilerin güya kendi haklarının çıkarları yönünde değil, dışarıdan aldıkları talimatlar doğrultusunda hareket ettikleri şeklindeki iftiralarını teşhir etmiştir. Artık bu iftiraya da son verilmektedir.

Özgürlüksever ülkelerin yurtseverlerinin, faşizme karşı mücadelenin katlanarak büyümesi için, parti ve dini inanç ayrımı gözetmeksizin ülkelerindeki ilerici güçleri tek bir ulusal kurtuluş kampında birleştirme çabalarını kolaylaştırmıştır.

*Bütün ülkelerdeki yurtseverlerin, tüm özgürlüksever halkları hitlerciliğin dünyaya egemen olması tehlikesine karşı mücadele etmek üzere tek bir uluslararası kampta birleştirme çabalarını kolaylaştırarak, böylece ulusların gelecekteki eşitliğe dayalı dostluğunun örgütlenmesinin yolunu açmıştır."*⁶⁹⁹

Bu tarihi kararın ikinci cepheyi açma mücadelesinin en kritik momentinde alınmış olması anlamlıdır. İkinci cephe, hızlı ve kesin bir zafer için son derece gerekliydi; ne var ki (Goebbels'in Komintern hakkındaki yalanlarına da inanan) batılı gericiler bunun önünü tıkıyordu. Şüphesiz, Komintern'in feshinin bütün dünya burjuvazisi üzerindeki olumlu etkisi, bu ölümcül tıkanmanın kırılmasında belirleyici oldu. Sadece birkaç ay sonra (Kasım-Aralık 1943'te) ikinci cephenin ne zaman açılacağına nihayet kararlaştırıldığı ünlü Tahran Konferansı toplandı.

Komintern önderliğindeki çevrelerde örgütün dağıtılması gerektiği yönündeki fikirlerin güçlenmesi, Komintern'in savaşın ilk yıllarında neden nispeten düşük bir etkinlik gösterdiğini de açıklamaktadır. Orijinal fesih önergesinde şöyle deniyordu: *"Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi, Amerika Birleşik Devletleri Komünist Partisi'nin Kasım 1940'taki Komünist Enternasyonal saflarından ayrılma kararını kabul edip onaylarken göz önünde bulundurduğu düşüncelerle hareket etmektedir."*^{*}

Ne var ki, KE'nin feshi daha da önce tartışılmaya başlanmıştı. Komintern'in "mevcut biçimiyle" ömrünü doldurduğunu ortaya koyan en temel unsur, Sovyetler Birliği'nin otuzlu yılların ortalarında halkların dünya lideri olarak etkin bir şekilde öne çıkışıydı. Bundan önce SSCB daha çok savunma konumundaydı ve dünya çapında mücadeleye Komintern önderlik ediyordu. Fakat Sovyetler Birliği'nin dünya arenasında asıl karşıtı olarak öne çıktığı yakıcı faşizm ve savaş tehdidi, bu ülkeyi dünya anti-faşist güçlerinin siyasi önderi haline getirdi. Manuilski'nin yedinci kongreye sunduğu (Bkz: 44. Bölüm),

* Bu adım, proleter nitelikli uluslararası siyasi örgütlenmeyi yasaklayan gericici Voorhis Yasası'nın kabulüyle zorunlu hale gelmişti. Bkz: *Acil Konvansiyon Tebliğleri*, KP, ABD, New York, 16 Kasım 1940

SSCB'de sosyalizmin zaferi ve ülkenin faşizme ve savaşa karşı mücadelesi nedeniyle “(SSCB) uluslararası barışı korumak isteyen bütün halkları, ülkeleri ve hatta hükümetleri peşinde toplayan bir çekim merkezi haline gelmiştir” dediği raporunda bu durum açıkça ifade edilmişti. Dolayısıyla, daha yedinci kongre arifesinde, yani Komintern etkinliğinin doruğundayken, barış ve demokrasinin büyük savunucusu olan Sovyetler Birliği'nin, Komünist Enternasyonal'in dünyaya yaptığı siyasi önderliği ömrünü doldurmuş hale getiren, dünya çapındaki yeni ve etkin rolüne dikkat çeken tartışmalar yapılmıştı.

Komintern'in tarihsel rolü

Üç Enternasyonal'in oynadıkları rolü değerlendirirken Lenin şöyle diyor: “Birinci Enternasyonal, proletaryanın sosyalizm uğruna uluslararası mücadelesinin temellerini attı. İkinci Enternasyonal birçok ülkede yaygın kitle hareketlerini zeminin oluşturma evresiydi. Üçüncü Enternasyonal ise İkinci Enternasyonal'in çabalarının semeresini toplayarak, oportünist, sosyal şövenist, burjuva ve küçük-burjuva çöpleri ayıklamış ve proletarya diktatörlüğünü kurmak üzere yola koyulmuştur.”⁷⁰⁰

Kapitalist sistemin devrimci döneminde yaşayan Birinci Enternasyonal, gerek teorik, gerekse örgütsel olarak modern işçi hareketinin temelini attı; Paris Komünü onun anıtsal eseri idi. İkinci Enternasyonal dünya kapitalizminin ve emperyalizminin büyüme çağında örgütlendi ve sendikaları, kooperatifleri ve işçi partilerini ilk defa kitle örgütleri haline getirdi. Bununla birlikte, oportünizmle maluldü ve yozlaşarak patronların elinde işçi sınıfına karşı bir alete dönüştü; hâlâ da öyledir. Üçüncü, yani Komünist Enternasyonal dünya işçi sınıfının, köylülüğünün ve ezilen halklarının emperyalizm çağında, uluslararası kapitalist sistemin genel kriz ve dünya sosyalizminin başlangıç döneminde faaliyet gösteren devrimci örgüttü. Proletarya hareketinin sınıf işbirlikçiliği zehrinden ve küçük-burjuva reformizminden arındırılmasını sağladı; hareketi, tarihsel sosyalist misyonunu yerine getirebilmesi için gereken program, önderlik ve örgütle donattı.

Komünist Enternasyonal, resmen Mart 1919'da kurulmuş olmakla birlikte, işçi sınıfı tarihinde çok daha gerilere uzanan sağlam köklere sahipti. Lenin'in bütün çalışma hayatı, 30 yıllık dahiyane çabası esasında Komintern'in tarihinin bir parçasıdır. Marx Birinci Enternasyonal için neyse, Lenin Üçüncü Enternasyonal için oydu; hareketin kurucusu ve geliştiricisiydi. Bu nedenle, 27. Bölüm'de değinildiği gibi, resmen 1864'te kurulan Birinci Enternasyonal'in tarihi nasıl ki aslında 1847'deki Komünistler Birliği'ne dayanıyorsa, Komintern'in gerçek tarihi de Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin 1903'te Londra'da yapılan, bolşevik eğilimin güçlü temellerinin ilk kez atıldığı ikinci kongresine kadar gider.

Komünist Enternasyonal'in tarihsel eserinde üç büyük kazanım öne çıkar. Bunlardan

ilki, işçi sınıfını devrimci teoriyle yeniden donatmasıdır. Lenin'in, Marx'ın İkinci Enternasyonal tarafından bir kenara atılan devrimci teorilerini yeniden hayata döndürmesi ve sağ oportünistlerle yürüttüğü anıtsal polemikler, yukarıda belirtildiği gibi Üçüncü Enternasyonal dönemine aitti. Derin emperyalizm tahliliyle, proletarya diktatörlüğü teorisini açıklamasıyla, ulusal kurtuluş hareketinin köklü analiziyle, proletarya ve köylülüğün ittifakını geliştirmesiyle, genel olarak kapitalizmin çöküş çağında devrimci strateji ve taktikleri ortaya koymasıyla, "yeni tipte parti"nin ilkelerini ustaca geliştirmesiyle ve büyük Rus Devrimi'ne yaptığı teorik-pratik önderlikle Lenin, marksizme muazzam katkılarda bulundu. Ayrıca Stalin'in, Lenin'in teorisine dayanarak, özellikle ulusal sorun ve sömürgeler sorunu ile tek ülkede sosyalizmin inşası üzerine kaleme aldığı çok önemli teorik eserleri söz konusuydu. Komintern'in genel manada gerçekten büyük kazanımlarından biri de ezilen halklar arasında, en parlak örneği büyük Çin Devrimi'nin teorik-pratik önderi ve dünyanın en ileri marksist-leninistlerinden Mao Zedung olan önemli sayıda marksist teorisinin gelişmesiydi.

Komintern'in ikinci temel kazanımı, kapitalizmin katlanılmaz şartlarının meydana çıkardığı komünist partilerin dünyanın belli başlı tüm ülkelerinde güçlenmesi oldu. Bu örgütler, gençlik örgütlerinde, sendikalarda ve diğer proleter örgütlerde yetişmekte olan milyonlarca marksistle birlikte, büyük bir uluslararası devrimci güçtü. Komintern bu gücü besledi, eğitip yetiştirdi⁷⁰¹. "Gölü mayalayan bir kaşık maya" olan komünist partiler, İkinci Enternasyonal'in en iyi günlerinde dahi yarattıklarından bütünüyle daha ileri, sosyalizm için savaşılan bir parti tipi oluşturdular. Gücünü dünyanın her yerine yayarak büyüyen ikirciksiz, kararlı, yılmaz ve yenilmez komünist partiler, gerçekten de kapitalizmin mezar kazıcıları ve yeni sosyalist dünyanın yapıcılarıdır.

Komintern'in üçüncü temel kazanımı, bayrağı altında verilen uzun bir devrimci mücadeleler dizisiydi. Gerek 1905, gerekse dünyanın seyrini belirleyen 1917 Rus Devrimleri, İkinci Enternasyonal'in işbirlikçi ruhuyla hiçbir ortaklıkları bulunmadığından, Komintern'in devrimci mücadele tarihinin bir parçasıydı. Benzer şekilde Alman, Avusturya ve Macar devrimleri, İspanya İç Savaşı, geniş halk cephesi hareketleri, 2. Dünya Savaşı'nın ardından halk demokrasilerinin kuruluşu, sömürgelerdeki sayısız kurtuluş mücadelesi ve büyük Çin Devrimi bu mücadeleler arasındaydı. Binlerce grev ve siyasi kavgayı ise saymaya bile gerek yok. Komintern'in kazanımlarını gerçek leninist kapsamıyla ölçmek isteyenler, dünyanın üçte birinin sosyalizme yöneldiğini göz önüne almalıdır.

Üçüncü Enternasyonal'in doğuşu ne sadece Mart 1919'la başlatılabilir, ne de Komintern'in üzerinde yükseldiği proletarya enternasyonalizmi Haziran 1943'te ölmüştür. Komintern bu tarihte örgütsel olarak feshedilmişse de, kavgacı ruhu ve yetiştirdiği pek çok marksist ve komünist parti yaşamaya devam ediyor. Üçüncü Enternasyonal, kapitalist sistem yıkılıp dünya sosyalizme ulaşınca kadar ivmesini kaybetmeyecek

414 Üçüncü Enternasyonal'in Önemi (1919-1943)

muazzam bir devrimci güç yaratmıştır. Üçüncü Enternasyonal, dünya işçi sınıfının, köylülerin ve ezilen halklarının aklında ve yüreğinde sonsuza kadar var olacaktır. Üçüncü Enternasyonal'in yerini, seleflerinden çok daha geniş katımlı ve siyasi olarak çok daha güçlü yeni bir Enternasyonal'in ne zaman ve hangi şartlarda alacağı ise sadece geleceğin cevaplayabileceği bir sorudur.

IV. Kısım

Sosyalizmin Tarihsel İlerleyişı

50. Bölüm

2. Dünya Savaşı'nın Ardından

Dünya kapitalist sisteminin genel krizinin bir ifadesi olan 2. Dünya Savaşı, krizi daha da derinleştirdi. Bütün ülkelerde kapitalizmi güçten düşüren başlıca iç ve dış çelişkileri yoğunlaştırdı. Savaş, kapitalist sistemin kaçınılmaz sonuna giden yoldaki yeni bir kilometre taşı oldu.

Kapitalist genel krizin derinleşen karakterinin savaş sonrası dönemdeki pek çok tezahüründen bazıları şunlardı: (a) kapitalist ülkelerin, bilhassa ABD'nin, üretici gücün arttığı, pazarların ise daraldığı bir kapitalist dünyada sanayilerini ayakta tutabilmek için silah üretimine daha fazla bağımlı hale gelmeleri, (b) Stalin'in savaşın en önemli ekonomik sonucu diye tarif ettiği bir gelişme olarak, dünya pazarının sosyalist ve kapitalist olmak üzere iki kısma bölünmesi; (c) kapitalist ülkeler arasında, daralan dünya kapitalist pazarını kontrol etme mücadelesinin keskinleşmesi; (d) en belirgin yönü ABD'nin kapitalist dünya üzerindeki egreti hakimiyeti olan, kapitalist ülkelerin gelişimindeki eşitsizliğin yoğunlaşması; (e) sömürgeci sistemin, sömürge ve yarı sömürge dünyanın pek çok yerinde patlayan devrimci ulusal kurtuluş mücadeleleriyle kendisini gösteren çöküşü; (f) fena halde zayıflayan kapitalist sistemin artan ekonomik kriz, faşizm ve savaş eğilimi; en önemlisi de, (g) kapitalist hakimiyeti ve kapitalist sistemin kendisini kökünden sarsan demokratik ve sosyalist dünya güçlerinin savaş sonrasındaki muazzam büyümesi.

1. Dünya Savaşı ertesinde kapitalist sistem, kökünden sarsılmış olduğu halde hâlâ yeterince canlılığa sahipti; öyle ki, 1924-29 döneminde kısmi ve geçici bir istikrar kazanmayı dahi başarabilmişti. Ne var ki, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bunu bile yapabilecek halde değildi. Dünya kapitalizminde temel kriz unsurları büyümeye devam ediyor, sistemi çok uzak olmayan bir gelecekte daha büyük bir yıkım bekliyordu. Kapitalist sistem öyle yozlaşmış ve rakibi sosyalist sistem öylesine güçlenmişti ki, bu dönemde yeni bir dünya savaşını önlemeye dönük yoğun ve acil kitle mücadelesinin gerisinde kapitalizme karşı sosyalizm meselesi, dünyadaki temel gündem haline geldi. Tarih, bu sorunu kategorik olarak sosyalizm lehine çözüme ulaştırmaktaydı.

Demokratik ve sosyalist güçlerin gelişmesi

2. Dünya Savaşı'nın ardından tüm dünyada demokratik ve sosyalist güçler, birinci savaşı izleyen dönemi bile geride bırakan muazzam bir gelişme kaydetti. Bu haklı ve ilerici bir savaşı ve proleter devrimci sloganlarla verilmiş olmasa da, güçlü devrimci hareketlerin doğmasına yol açtı. Sanayi ülkelerinin yanı sıra sömürgelerde de kapitalist sistemin savaşın dehşeti ve canilikleriyle daha da azgınlaşan sonu gelmez zulüm ve sömürüsüne karşı öfkeyle dolu emekçi yığınlar, zulüm ve sömürüyü kökünden yok etmek üzere zorlu adımlar atıyordu. Bu durum bilhassa sömürgelerle faşizmin boyunduruk altına aldığı ülkelerde görüldü.

Dünya demokratik ve sosyalist güçlerinin savaş sonrası yaşadığı büyük gelişim, dört başlıkta ele alınabilir: (a) Hitler Almanyası'na karşı savaşı kazanan ve savaştan sonra benzersiz bir ekonomik iyileşme ve gelişme kaydeden SSCB'nin siyasi saygınlığının muazzam artışı; (b) Çekoslovakya, Polonya, Yugoslavya*, Romanya, Macaristan, Bulgaristan, Arnavutluk ve Doğu Almanya Demokratik Halk Cumhuriyeti'nde devrimci halk demokrasilerinin kuruluşu; (c) Çin, Hindistan, Hindicın, Burma, Kore, Endonezya, Malay ve Filipinler'in yanı sıra Afrika'nın birçok yerinde, büyük Çin Devrimi'yle doruk noktasına ulaşan güçlü ulusal kurtuluş hareketlerinin gelişmesi; (d) tüm dünyada sendikaların ve yanı sıra gençlik, kadın ve diğer kitle hareketlerinin devasa büyümesi.

Bir bütün olarak kapitalizme karşı dev bir ayaklanma oluşturan ve esasında marksist-leninist ilkelerin esin kaynağı ve rehberi olduğu bu büyük kitle mücadele ve hareketleri özünde yerli ve kendiliğindendi. Tümü de o ülkelerdeki emekçi yığınların ve genel olarak halkın özgün sorunları ve hedefleri temelinde yükseliyordu. Dönemin pek çok devriminin Sovyet komplosu ve "sızması" sonucu gerçekleştiği şeklindeki burjuva varsayım aptalcadır. Ne var ki, kapitalistlerin, kapitalizmin devrime neden olup onu meşrulaştırdığını ve sosyalizmin kapitalizmden üstün bir toplum biçimi olduğunu anlayamamaları, eşyanın tabiatı gereğidir. Stalin, yıllar önce Roy Howard'a verdiği mülakatla "*Devrim ihracı diye bir şey yoktur. (...) Her ülke kendi devrimini kendi isteğiyle yapacaktır, eğer istemezse devrim olmaz*"⁷⁰² diyerek, "Rus komplosu" zırvalarını yırtıp atmıştır.

Amerikan emperyalizminin dünyaya hakim olma çabası

Savaş sonrası, büyük ölçüde zayıflayan dünya kapitalist sistemi zemininde hareket eden ikinci büyük güç ise Amerikan emperyalizminin karşı-devrimci nitelikteki azami kârlılık ve dünya hakimiyeti çabalarıydı. Yarım yüzyılı aşkın bir süredir başat kapitalist güç olan ve 1. Dünya Savaşı sırasında zenginliğini ve üretici kapasitesini devasa ölçekte artıran Amerikan tekelci kapitalizmi, artık gerek sosyalist, gerekse kapitalist bölmeleleriyle dünyanın geri kalanını hakimiyeti altına sokmanın peşindeydi. İç ve dış bütün

* Sonradan Tito'nun ihanetine uğradı.

politikaları bu büyük emperyalist hedefe ulaşmak üzere şekillendirmişti.

Amerikan tekkelci kapitalizmi uzun zamandır dünya hakimiyeti doğrultusunda çabalamaktaydı; bu yola daha 1. Dünya Savaşı ertesinde çıkmıştı. Ancak bu yönelim 2. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında siyaseten ve diğer bakımlardan özellikle belirgin hale geldi. Stalingrad'daki büyük Sovyet zaferi müttefiklerin savaşı kazanacağını açıkça ortaya koyunca, Wall Street'in dünyaya hakim olma güdüsü artan bir ivme ve cüretle gelişmeye başladı. Başlarda bu emperyalist güdüye, tek bir ülkenin dünyanın geri kalanının efendisi olması şeklindeki aşırı gerici perspektifi gözlerden gizlemek için incelikli bir ideolojik örtü eşlik etti. Dünya hakimiyeti için yanıp tutuşan Wall Street emperyalistleri o sıralarda tevazu göstererek sadece bu ülkenin "dünyanın manevi önderi" olmasından söz ediyorlardı. Fakat Eisenhower'dan başlayarak Amerikan kapitalizminin bütün sözcüleri halka günde üç öğün ABD'nin neden ve nasıl dünyanın doğal ekonomik, siyasi ve askeri lideri olduğunu anlatıyorlardı; yedikçe iştahları da artıyordu. Emperyalistler, karakteristik ikiyüzlülükleriyle yığınlara, bu liderlik konumu "tarih tarafından bize emanet edildi" ve "istemese de kabul ettik" diyor, bu büyük ve istemeden "bize" düşen rolü yerine getirmek gerektiğini anlatıyorlardı.

ABD'nin zenginliğini kontrol eden ve başkanlık koltuğunda bir Eisenhower'ın mı ya da bir Truman'ın mı oturduğundan bağımsız olarak ülkenin temel politikalarını oluşturan karanlık zihinli tekelliler, bir büyük dünya savaşı olmaksızın dünyayı ele geçirme programlarını gerçekleştirmek için en küçük bir şansları dahi olmadığını biliyorlar, fakat yok edici bir nükleer soykırıma gidecek nihai bir kumara bile girmeye hazırlar. ABD militarizminin şiddetli saldırganlık politikasının ve daha 1. Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren girilen savaş hazırlıklarının başka bir açıklaması olamaz. Bu soğukkanlı savaş planı, özenle kurgulanmış dünya barışını ve demokrasiyi savunma söylemleriyle gizlenmektedir.

ABD, bu yalan örtüsünün altında, bir dizi güçlü gerici odak tarafından dünya hakimiyeti için kavgaya itilmektedir. Mali sermayenin kontrolündeki ABD gibi bir ülkenin yönünü belirlemede şu güçler tayin edici konumdadır:

İlkin, en güçlü kapitalist ülke olan ABD, bundan dolayı aynı zamanda en koyu emperyalist ülkedir. Kapitalist dünyanın toplam sanayi üretiminin yüzde 65'ini gerçekleştiren ABD'nin daha fazla pazar, hammadde, stratejik askeri konum ve sömürecek halklara duyduğu ihtiyaç belirleyicidir. Bu nedenle ABD, hedeflerine ulaşmak için kapitalizmin asli yolunu; emperyalist saldırı, tüm muhalefeti acımasızca ezmeye ve diğer bütün halkları boyunduruk altına alma yolunu tutmaktadır. Gelmiş geçmiş en güçlü kapitalist imparatorluk olarak ABD, yine kaçınılmaz şekilde, bugüne kadar bir kapitalist devletin doğrudan hedeflediği en büyük emeli, dünya hakimiyetini elde etmek istemektedir. Hitler bile Wall Street'inki gibi böylesine kapsamlı bir amaca sahip değildi; emperyalist emellerinde en azından Japonya ve Amerika'nın güçlü birer unsur olduğu bir dünya

tasarlamak durumunda kalmıştı. Amerikan emperyalizmiye dünyayı tek başına yönetmeyi hesaplıyor.

İkincisi, Amerikan emperyalizminin dünyayı fethetme isteğinde kilit önemdeki bir faktör de şüphesiz, büyük Wall Street kapitalistlerinin, dünya kapitalist sisteminin parçalanma tehdidi altında olduğunu ve baş düşmanı dünya sosyalizminin dev adımlarla ilerlediğini anlayarak teyakkuza geçmiş olmalarıdır. Bir yandan kapitalizmin genel krizine dair marksist-leninist kavramsallaştırmayı reddetseler de; en azından sistemlerinin artık derin bir sorunun ürktücü alametlerini göstermekte olduğunu anlayacak kadar gerçekçidirler. Muazzam zenginlikleri, sınai ve askeri güçleri ve teknolojik bilgi birikimleriyle bu duruma kendi adlarına ürettikleri çözüm, uluslararası sosyalist güçleri ezmek ve müflis kapitalist dünyayı ABD'nin geleceğin hakim merkezi olduğu ve diğer tüm halkların ona haraç ödediği bir düzenle yeniden örgütlemek şeklindedir.

Amerikan emperyalizminin saldırgan savaş ve fetih yoluna sevk eden üçüncü ve çok önemli faktör ise büyük kapitalist çevrelerde, dünya kapitalizminin mevcut hastalıklı şartlarında fabrikalarını işler vaziyette tutmanın ve inanılmaz kârlarını sürdürmenin tek yolunun yığınsal silah üretiminden ve nihayetinde savaşın kendisinden geçtiği kanaatinin giderek güçlenmesidir. Bu fikir, ekonomiyi devlet kaynaklarıyla desteklemeye yönelik keynesçi politikasının vardığı kaçınılmaz gerici sonuçtur.

Yukarıdaki güçlerin harekete geçirdiği ABD, 2. Dünya Savaşı biter bitmez dünya hakimiyeti programının uygulamaya koydu. Bu yöndeki ilk belli başlı sonuç, savaşı izleyen ilk yıllarda ekonomik baskı, mali yardım ve borçlar ve siyasi gözdağı yoluyla kapitalist dünya üzerinde eğreti de olsa belli bir Amerikan denetiminin tesis edilmesi oldu. Eski büyük kapitalist imparatorluklar (İngiltere, Almanya, Japonya, Fransa, İtalya vd.) savaşın ekonomik tükeniş ve yıkımını tamamen felç olmaya kadar giden çeşitli biçimlerde yaşarken neredeyse hiç yara almayan, hatta güç kazanan ABD'nin savaştan zenginleşerek çıktığı düşünülürse, o sırada böyle bir denetim kurmak pek de zor değildi.

Amerikan kapitalist hegemonyası dünya için yeni bir durumdu. Geçmişte şu ya da bu ülke, bilhassa 19. yüzyılın ortalarında İngiltere kapitalist dünya ekonomisinde kilit, hatta tayin edici bir konum kazanmıştı; ancak tarihte ilk kez tek bir ülke neredeyse tüm diğer kapitalist güçlerin kabul edilmiş patronu haline geliyordu. Amerikan kapitalist hegemonyası şüphesiz kapitalizmin genel krizinin bir ürünüydü; diğer kapitalist güçler derin bir kriz içerisinde olmasa böyle bir hegemonyanın kararsız ve eksikli biçimde dahi var olabilmesi mümkün değildi. Öte yandan, ileride göreceğimiz üzere Amerikan kapitalist hegemonyası da kendi iç çelişkilerinin işleyişiyle feci şekilde sakatlanmış bulunuyordu.

Soğuk savaşın kaynağı

Sovyetler Birliği savaş sonrası döneme kapitalist dünyayla barış içinde yaşama yaklaşımıyla girdi ve bu yaklaşım, sosyalist sisteme içkin temel barış politikasına uygun olarak devam etmektedir. Bir arada yaşama perspektifi, çeşitli ülkelerde gelişen sosyalizmin miadını doldurmuş kapitalist sistemin yerini almakta olduğu bir genel devrim döneminin yaşandığı şeklindeki marksist-leninist anlayışla hiçbir şekilde çelişmez. Her ülkede, sosyalizmin öncelikle kendi toplum sistemini seçecek olan halkın sorunu olduğundan hareket eden SSCB liderleri, dünyanın ilerideki uzunca bir dönem boyunca hem sosyalist, hem de kapitalist unsurlardan oluşacağı gerçeğini kesin olarak kabul etmektedir. Marksist-leninistler sosyalizmin ancak dünya çapında eş zamanlı bir devrimle ya da bir dünya savaşının sonucu olarak gerçekleşeceği şeklinde bir teoriyi hiçbir zaman savunmamıştır. Bugüne kadar sosyalizm yoluna giren ülkelerin bunu, elbette uluslararası karşı-devrim karşısında dünya işçilerinin koruması, dayanışması ve yardımıyla, birer birer gerçekleştirdiği tarihsel bir olgudur.

Gerçekler, SSCB'nin savaş sonrası dünyada kapitalist devletlerle barış içinde bir arada yaşama politikası izlemekte olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Öncelikle, Komünist Enternasyonal'in feshi sadece savaşı kazanmak için alınan bir önlem değil; yanı sıra, Stalin'in zamanında belirttiği gibi, *"ulusların gelecekteki eşitliğe dayalı dostluğunun örgütlenmesinin yolunu açan"*⁷⁰³ bir adımdı. Roosevelt, Churchill ve Stalin'in Aralık 1943'te tarihi Tahran Konferansı'nda imzaladıkları, aynı ilkeye dayanan anlaşmada şöyle deniyordu: *"Uluslarımızın savaşta ve ardından gelecek barışta birlikte çalışma kararlılığını ifade ederiz."*⁷⁰⁴ Yine, Nisan 1945'te San Francisco'da Birleşmiş Milletler kurulduğunda, kapitalist ülkeler büyük bir oy çokluğuna sahip olduğu halde SSCB kuruluşu aktif şekilde katılıp üye oldu. Bu barış perspektifi doğrultusunda SSCB, ABD'de ortaya atılan yalanların aksine, silahlı kuvvetlerini belirgin şekilde azalttı.

Bu konuda Stalin şöyle diyordu: *"Seferberliğin sona erdirilmesi üç aşamada gerçekleştirildi; birinci ve ikinci aşama 1945 yılı içerisinde, üçüncü aşama ise 1946'nın Mayıs ayına kadar. Ayrıca ileri yaş grubundan Sovyetler Birliği personelinin terhisi 1946 ve 1947'de gerçekleştirildi. 1948 başında ise geri kalan yaş grupları terhis edildi."*⁷⁰⁵ Meyer şu ayrıntıları ekliyor: *"Hitler'in Wehrmacht'ını ezen Sovyet silahlı kuvvetleri yaklaşık 12 milyon kişilik bir güce sahipti. Ekim 1946'de Sovyetler, 30 yaş grubu askerlerini, yani seferberlik güçlerinin yaklaşık yüzde 83'ünü terhis etmiş bulunuyordu. (...) 1951'de, sınır uzunluğu Sovyetler'in on beşte birinden az olan Fransa'nın her bin vatandaşına karşılık 22 askeri, iki tarafı okyanuslarla çevrili ABD'nin 18 askeri, SSCB'nin ise 12 askeri vardı."*⁷⁰⁶

Komünistler savaş sonrası dönemde kapitalist devletlerle barış içinde bir birliktelik geliştirme konusunda öyle yaygın bir kararlılık içindeydi ki, bu perspektif birçok komünist ve işçi partisinde tehlikeli oportünist yanılsamaların doğmasına yol açtı. Bu sağ

sapmanın en kötü örneğini ABD'de Earl Browder sergiledi. Browder, Tahran anlaşmasını kaba oportünist bir tarzda yorumlayarak, sadece kapitalist güçlerin SSCB aleyhtarlığını bırakıp bu ülkeyle dostça işbirliği içinde yaşayacaklarını öne sürmekle kalmadı; bundan böyle kapitalist ülkelerde, özellikle ABD'de kapitalistlerin gönüllü olarak işçi ücretlerini ikiye katladığı ve başkaca esaslı tavizler verdiği bir sınıf barışı ve sınıf işbirliğinin hüküm süreceğini dahi iddia etti⁷⁰⁷. Bu kapitalist ütopya anlayışını terk etmemesi, Browder'ın Komünist Parti'den atılmasına neden oldu⁷⁰⁸.

Bununla beraber, yamağı İngiltere'yle birlikte Amerikan emperyalizminin SSCB ile barış içinde bir arada yaşamaya hiçbir şekilde niyeti yoktu. Görmüş olduğumuz gibi, savaş sonrası dünya hakimiyetine göz diken Wall Street tekelcileri, tahakküm altına girmeyi reddedeceğini bildikleri Sovyetler Birliği'ne, eğer savaşta zayıflatılabilirse savaştan sonra kendilerine karşı başarıyla direnemeyeceğini umarak daha savaş sırasında, ortak düşman karşısında ihanet etmekten çekinmemişlerdi.

Elbette, savaştan hemen sonra Amerikan kara kuvvetlerinin önemli ölçüde terhis edildiği bir gerçektir. Ne var ki, bu adımın Wall Street'in SSCB ile dostane ilişkiler geliştirmeye dönük olduğu iddia edilen planlarıyla bir ilgisi yoktu. Ordunun küçültülmesi bambaşka iki nedene dayanıyordu: Birincisi; terhis hareketine, kitlelerin savaş biter bitmez silahlı kuvvetlerin azaltılması gerektiği yönünde muazzam ve karşı konulmaz talepleri yol açmıştı. Bu, Amerikan halkının anti-militarist yönünün bir ifadesiydi. İkincisi; terhis kararı ayrıca, dünyayı fethetme hayallerini atom bombası tekeline sahip oldukları varsayımına dayandıran Amerikan militaristlerinin kaderlerini hava kuvvetlerine bağlaması ve büyük kara ordularının zamanının geçtiğine inanması gerçeğine dayanıyordu; bu yüzden kitlesel terhis hareketine direnmeleri yanlış olacaktı.

Tarihsel olarak, ABD militaristlerinin 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte büyük bir anti-demokratik, anti-sosyalist savaş tezgahlamaya başladıkları tartışmasız bir gerçektir. Roosevelt'in 12 Nisan 1945'te ölmesi ve keskin Sovyet düşmanı Truman'ın başkanlığa gelmesi bu yönelimi kolaylaştırdı. Truman, sıcak savaşa hazırlık olarak derhal tüm gücüyle bir soğuk savaş yaratmaya koyuldu. Soğuk savaşın sorumluluğu başta ABD hükümetini basit bir maşa olarak kullanan Wall Street mali sermayesine aittir. İleriki bölümlerde, savaş sonrası dönemin üç büyük dinamik kuvveti, dünya kapitalizminin derinleşen çürümesi, dünya sosyalizminin hızla büyümesi ve Amerikan emperyalizminin dünya hakimiyeti çabası ışığında, Wall Street'in yol açtığı bu soğuk savaşın gelişimi izlenecektir.

İkinci Enternasyonal ve soğuk savaş

İşçi ve Sosyalist Enternasyonal (LSI) savaştan önceki son genel kongresini 1933'te topladı. Avrupa'nın her yerinde partilerinin tasfiye olduğu savaş yıllarında örgüt, fiilen kış uykusundaydı. Her biri kendi yoluna giden sosyalist partiler genelde Müttefikleri des-

teklediler, ancak Hitler'le ittifak kurup, tüm silahların Sovyetler Birliği'ne çevrilmesini savunan New York'taki Alman sürgün Stampfer'inki gibi arsızca çıkışlar da görüldü⁷⁰⁹. İkinci Enternasyonal, yeniden örgütlenme kongresini Temmuz 1951'de Frankfurt'ta yaptı. Örgütün bir araya gelişi dünya burjuvazisinde herhangi bir korkuya yol açmadı.

Bu arada, savaştan sonra her ülkede sağ sosyalistler Amerikan emperyalizminin SSCB karşıtı saldırılarını aktif olarak desteklemeye başladılar. Programlarında sosyalizmle ilgili işçileri aldatmak için birkaç radikal laftan başka hiçbir şey kalmayan bu partiler, dünya kapitalizminin kapitalist sistemi kurtarma ve dünya sosyalizminin ilerleyişini durdurma çabasının peşi sıra hizaya girdiler. Sırasıyla Wilson, Roosevelt ve Keynes'in peşinden gitmiş olduklarından, Truman'ın ve sonra da Eisenhower'ın hararetli savunucuları haline gelmeleri şaşırtıcı değildi. 1. Dünya Savaşı'nın ardından Rus, Alman, Avusturya ve Macar devrimlerine ihanet ettikleri gibi, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra da büyük sosyalist başkaldırıya her yerde ihanet etmeyi sürdürdüler.

Sosyal demokrat lafazanlar olarak, müflis kapitalizme kendilerine özgü bir yoldan verdikleri destek onların karakteristik özelliği idi; soğuk savaşın çekişen tarafları olan ABD ile SSCB arasında durduğu varsayılan, "üçüncü güç" dedikleri bir şey icat ettiler. Ne var ki bu basit bir aldatmacaydı; gerçekte "üçüncü güç" Amerikan emperyalizminin aktif destekçisiydi. Avrupa'da pek çok kapitalist, bir tür kapitalist milliyetçilik duygusuyla Wall Street'in tasmaını takmakta tereddüt ederken, sosyal demokratların böyle bir sorunu yoktu; Amerikan kapitalizminin en ateşli taraftarları sosyal demokratlardı.

Bununla birlikte, İkinci Enternasyonal'deki önemli bir gelişme ise, özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde güçlü bir sol kanadın ortaya çıkması oldu. Çekoslovakya'da Fierlinger, İtalya'da Nenni gibi isimler bunun simgesiydi. Bunlar kararsız merkeziler değil, içtenlikle sola dönük unsurlardı ve ülkelerindeki savaş sonrası devrimci gelişmelerde çok önemli bir rol oynadılar. İngiltere'deki Bevan hareketiyse, güçlü barışçı duyarlılığına ve birçok anti-kapitalist öğeyi barındırmasına rağmen temelde merkezci bir nitelik taşıyordu.

İkinci Enternasyonal 1951'de Frankfurt'ta tekrar hayata dönerken, batılı sosyalist partilerin çoktandır benimsemiş olduğu Amerikancı, anti-sovyetik politikanın altına onay mührünü vurdu. 13'ü "sürgündeki sosyalistler" tarafından olmak üzere, kongrede 33 ülke temsil edildi. Yeni örgütte İngiliz İşçi Partisi hakim konumdaydı. Partinin liderlerinden Morgan Phillips, ABD'nin emperyalist politikasının "aydınlık, ilerici ve bencilikten uzak" olduğunu söyleyip, yeni örgütün amacını "staliniist olmayan" (yani kapitalist) dünyayı komünizme karşı birleştirmek olarak tanımlarken, yeniden diriltilen İkinci Enternasyonal'in siyasi çizgisini ortaya koyuyordu. Phillips, Leon Blum (Fransa) ve Kurt Schumacher (Batı Almanya) ayarında oportünistlerin "Sosyalist Enternasyonal" in önde gelen "teorik" önderleri olması, İkinci Enternasyonal'in siyasi düzeyinin ne denli düştüğünün de göstergesiydi.

51. Bölüm

Halk Demokrasilerinin Doğuşu (1945-1947)

Avrupa 2. Dünya Savaşı'ndan çıkarken, büyük işçi ve köylü yığınları devrimci bir haleti ruhiye içindeydi. Kapitalizmin yarattığı savaşın korkunç katliam ve yıkımından sonra bu, kaçınılmaz bir durumdu. Savaş, kapitalizmin miadını doldurmuş olduğunun dramatik bir göstergesiydi ve yığınlar da buna uygun bir tepkiye yol açtı. Fakat Avrupalı işçiler bu büyük savaşın ardından devrimci, anti-kapitalist hareketlerini geliştirirken, birinci savaştan sonraki durumdan çok farklı şartlarda karşı karşıyaydı. Emperyalist 1. Dünya Savaşı ile bağlantılı devrimci patlama, işçilerin savaştan sorumlu tuttukları ve hâlâ işbaşında olan Rusya, Almanya, Avusturya, Macaristan ve Türkiye'nin* despotik hükümetlerini hedef almıştı. Bununla birlikte, 2. Dünya Savaşı, oldukça farklı bir tablo sergiliyordu. Halkların büyük ulusal cephesi, halkların derin nefretine mazhar olan savaş suçlusu faşist hükümetleri askeri eylemle yıktı. Onların yerini alan ve işçilerin ileride mücadele etmek zorunda kalacağı hükümetlerin çoğu bu nedenle, savaş döneminde ulusal cephe üyesi olan, fakat özellikle savaşın bitişiyile gerici bir yola girenlerden oluştu. Bu temel olgular genel olarak işçi sınıfının savaş sırasındaki ve sonrasındaki devrimci stratejisini belirledi.

Anglo-Amerikan emperyalistleri daha savaşın başlarında ve özellikle Stalingrad'la kazandıkları zafer perspektifinin ardından, Hitler rejimi devrildikten sonra devrim tehlikesinin söz konusu olduğunu pekala biliyorlardı. Dolayısıyla tehlikenin gerçeğe dönüşmesini sistematik şekilde engellemeye çalıştılar. Kızıl Ordu'nun ilerleyişi ve muazzam zaferleri, korkularını daha da büyütüyordu. Bu nedenle, İtalya'nın Anglo-Amerikan güçlerince istila edilmesinin arkasında yatan saik, Sovyet ordularının halen kapitalist olan ülkeleri işgal edeceği korkusuydu. Bu manevrayla, gericilerin devrime bilhassa yatkın olduğunu düşündükleri bütün Balkanlar ve Güney Avrupa bölgelerini ele geçirmeyi hesaplıyorlardı, ama başarısız oldular. Benzer biçimde, ABD ve İngiltere'nin kasten geciktirdikleri batı cephesini uzun süre sonra açmalarına neden olan da aynı korkuydu. Cepheyi daha fazla ertelemeleri halinde, Kızıl Ordu'nun Avrupa'nın büyük kısmını işgal

* Osmanlı Saltanatı kastediliyor (ç.n.).

ederek devrime götürmesinden çekindiler. Devrimin önlenmesi ve Avrupa halklarının isterlerse bu tür hükümetler kurma haklarının yadsınması, Wall Street'in dünyayı ele geçirme programının ilk adımıydı.

Bu karşı-devrimci yolda Amerikan ve İngiliz tekellerinin en ateşli ve etkili müttetikleri Vatikan ve sağ sosyal demokratlar oldu. Askeri işgal güçleriyle desteklenen ortak çabaları sonucunda Anglo-Amerikan emperyalistleri Fransa, İtalya, Batı Almanya, Belçika, Hollanda ve Franco İspanyası'nda devrimi önlemeyi başardılar. Bu sırada İngiltere'de sosyal demokrat İşçi Partisi, kapitalizm için işlerin yolunda gitmesini sağladı; İskandinav ülkelerinde de sosyal demokratlar kapitalizmin bekçisi oldular. İngilizler ve Amerikalılar Yunanistan'da devrimi acımasızca boğdular, Yugoslavya'da ise Tito'yu satın aldılar. Bu yüzden Avrupa'da devrimin zaferi Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk ve Doğu Almanya'yla sınırlı kaldı ve 100 milyon kişilik bir nüfusu kapsadı. Sovyetler Birliği'nin yanlarında yer aldığı bu halklar, batılı güçlerin aldatma ve baskılarıyla kapitalist sistemi diriltmeye yöneltilemeyecekti.

Halk demokrasilerinin ortaya çıkışı

Orta ve Doğu Avrupa'daki devrimci ülkelerin tümünde, Sovyet Kızıl Ordusu tarafından kurtarıldıktan sonra "halk demokrasisi" adı verilen iktidarlar kuruldu. Gelişme şekli birçok ülkede benzer özellikler taşıyordu. Hitlerciliğe karşı mücadelede işbirliği yapan, bilhassa yeraltı direniş hareketine katılan partiler ve diğer örgütler savaşın sonunda, bazen de savaş bitmeden, tüm anti-faşist unsurlardan oluşan ulusal hükümetler kurmaya başladılar. Sonuçta ortaya çıkan halk demokrasileri, aslında Komintern'in 1935'teki yedinci kongresinde ortaya konan anti-faşist cephe politikasının ileri bir uygulamasından başka bir şey değildi. Bu tarihi politikanın önceki biçimleri, görmüş olduğumuz gibi, Komintern'in dördüncü kongresinde geliştirilen birleşik cephe politikası (Bkz: 37. Bölüm), savaş öncesi halk cephesi hareketleri, tüm anti-faşist halkın savaş sırasındaki askeri ittifakı ve çok partili geniş yeraltı savaş hareketleri ve gerilla örgütleriydi. Halk demokrasisi hükümetlerinin tümü kesin olarak 1944-45'te, Hitler'in yıkılışıyla birlikte şekillendi. Bu hükümetler halkın savaş sırasındaki mücadelesinin devrimci devamıydı.

Halk demokrasilerinin geniş siyasi karakteri Çekoslovak hükümetinde görülmüyordu. Bu hükümet ki komünist partisi (Çek ve Slovak), Sosyal Demokrat Parti, Çek Ulusal Partisi, Katolik Halk Partisi ve Slovak Demokrat Partisi'nden oluşuyordu. Polonya'da hükümet bloğu komünistler, sosyalistler, köylüler ve demokratlardan oluşuyordu. Bulgaristan'daki Anavatan Cephesi'nde beş parti vardı. Benzer biçimde Yugoslavya, Macaristan, Romanya ve Arnavutluk hükümetlerini oluşturan anti-faşist ittifaklarda çok sayıda parti yer alıyordu.

Tüm bu örneklerde temel bir faktör de, sosyalist ve komünist partilerin, süreç içerisinde sağ oportünist unsurlardan arınarak birleşmeleriydi. Aynı durum Doğu Almanya

Demokratik Halk Cumhuriyeti'nde de yaşandı. Yeraltı hareketinin önderi olan komünistler, her yerde yeni demokratik hükümetlerin de önder partisi haline geldiler⁷¹⁰. İşçiler ve köylüler arasında gelişen yeni ve güçlü bir dayanışma da söz konusuydu. Aydınların kapitalist tahakküme karşı yaygın başkaldırısı, bu sürecin bir diğer çarpıcı özelliği idi. Nüfusunun yüzde 90'ı Katolik olan Polonya'nın yanı sıra Çekoslovakya, Macaristan ve ağırlıklı olarak Katolik olan diğer ülkelerde, Katolik Kilisesi'nin militan karşıtlığına rağmen Katolik ve Katolik olmayan işçiler arasında benzeri görülmemiş bir işbirliğinin kurulmuş olması son derece önemliydi.

Anglo-Amerikan emperyalistleri, halk demokrasilerinin kuruluşunu tam bir teyakuz halinde izlediler. Bu ihtimale karşı bir önlem olarak, Londra'da üslenen ve savaşın sonunda ülkelerinde başa geçmeye hazır, özenle seçilmiş bir dizi kukla sürgünde hükümet oluşturdular. Ne var ki birçok ulus bu konuda çok başka şeyler düşünüyordu ve kendi hükümet biçimlerini kendileri seçtiler. Bununla birlikte emperyalistler, Vatikan ve sosyal demokrasinin aktif desteğiyle, bu halkların demokratik iradesini engelleyip yıkmak üzere entrika ve komplo tezgahlamaktan bugüne kadar vazgeçmediler. Savaşın sona ermesiyle Polonya, Macaristan, Bulgaristan ve Romanya'da halk demokrasilerinin kurulmasını engellemek için başarısız girişimlerle iç savaş çıkardılar; 1944-47 yıllarında önce İngiltere'nin, ardından Amerika'nın silahlandığı ordu kuvvetleriyle Yunan halk demokrasisini ezdiler; sonrasında Yugoslavya'da, işbirliğine teşne Tito'yu paranın gücüyle satın almayı başardılar. Çekoslovakya'da 17 burjuva bakanın iç savaş yaratmayı umarak Şubat 1948'de istifa ettikleri, ülkede kontrolü tekrar ele geçirmeye yönelik umutsuz girişimin arkasında da ABD büyükelçisi bulunuyordu; fakat Çek işçileri hızla tepki vererek bu darbeyi boşa çıkardılar ve Çek halk devletinde belirleyici bir konuma geldiler⁷¹¹. Eisenhower-Dulles markalı "özgürleşme" politikası, bu iç savaş programının bir devamıdır.

Yeni tipte proletarya diktatörlüğü

Genç halk demokrasileri, acil planda savaşın devasa tahribatını onarmayı hedefleyerek, pek çok uzun erimli ekonomik önlem aldılar. Büyük toprak mülklerinin (bazı örneklerde kilise toprakları dahil) dağıtılması; faşist gericilere ait tüm toprak ve fabrikalara el konulması; bankalar, kömür, çelik, elektrik, demiryolları, iç taşımacılık, deniz taşımacılığı, telgraf, telefon ve radyo gibi başlıca sanayi ve hizmet dallarının kamulaştırılması; tüketici kooperatiflerinin sistemli şekilde geliştirilmesi, keskin vergi reformları, dış ticaret üzerinde devlet kontrolünün kurulması; planlı üretimin iki, üç ve beş yıllık planlarla adım adım geliştirilmesi bu önlemler arasındaydı. Almanya Demokratik Halk Cumhuriyeti de aynı yolu izledi.

Halk demokrasileri sosyalizmi yakın hedef olarak belirlememişlerdi ama programlarının temeli sosyalistti. Ekonomiye belirleyen mülkiyet ve kontrol büyük toprak sahip-

leri ile tekellerden alınmış, işçi sınıfı ve diğer demokratik güçlere geçmişti. Sonuçta ortaya çıkan, o zaman birçoklarının sandığı gibi bir “demokratik kapitalizm” değil, fakat sosyalizme doğru ilerleyen bir geçiş rejimiydi⁷¹².

Bu demokratik halk devletleri, proletarya diktatörlüğünün yeni bir biçimiydi. Başlangıçta bu gerçek, komünist çevrelerde bile genel kabul görmüş değildi, fakat yeni rejimlerin gelişmesi ve evrimi içinde netleşti. Halk demokrasileri, programlarını gerek siyasi olarak gerekse uygulamada güçlendirdikçe, hükümette yer alan burjuva unsurlar giderek elendi ve işçi sınıfının önder rolü daha da belirginleşti. Genel siyasi sürecin yönü sağlam bir şekilde sola, proletarya diktatörlüğünün daha berrak bir biçimine ve daha somut bir sosyalist programa dönüktü. Birçok açıdan halk demokrasileri, “*sosyalizme giden yeni bir yol*”du⁷¹³.

Halk demokrasilerinin doğuşu, komünist hareket için devrimci strateji ve taktiklerle ilgili pek çok değerli ders barındırıyordu; göreceğimiz gibi, bunlar ileriki yıllardaki komünist politika üzerinde çok önemli sonuçlar doğuracaktı. Her şey bir yana, bu rejimlerin doğuş biçimi, Marx’ın uzun zaman önce ifade ettiği, burjuva demokratik süreçlerin sağlam bir şekilde mevcut olduğu şartlarda işçi sınıfının sosyalizmi nispeten barışçıl bir yoldan kurabileceği şeklindeki tespiti yeniden gündeme getirdi. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, Marx şöyle diyordu: “*Mesela, işçi sınıfı İngiltere’de ve Amerika Birleşik Devletleri’nde parlamentoda, kongrede çoğunluğu kazansaydı, gelişimine engel oluşturan yasa ve kurumları yasama yoluyla kaldırabilirdi.*”⁷¹⁴ Lenin, Ekim 1917 Rus Devrimi’nin arifesinde aynı ilkeyi uygulayarak, mevcut demokratik şartlarda “devrimin barışçıl gelişimi” önermesinde bulunmuştu⁷¹⁵.

Bununla birlikte, Orta ve Doğu Avrupa’da halk demokrasilerinin parlamenter çoğunluk üzerinden nispeten barışçıl bir şekilde kurulmasından dersler çıkarılırken, 2. Dünya Savaşı’nda Kızıl Ordu ve halkın ayaklanma hareketlerinin Hitler güçlerini yenerek, silahlı mücadele yoluyla büyük kapitalist ve toprak sahiplerinin belini zaten kırmış olduğu ve bunun sonucunda savaştan sonra bu ülkelerdeki burjuva hükümetlerin zayıf ve takatsiz olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Öte yandan Polonya, Romanya ve diğer bazı ülkelerde gerici, işçi sınıfının barışçıl gelişimi sürdürme gayretlerine rağmen, küçük çaplı iç savaşlar örgütlemeyi başardılar.

İtalya’da koalisyon hükümeti

Savaşın son aşamalarından itibaren İtalyan işçi sınıfı güçlerini hızla örgütlemeye başladı. Komünist Parti, Mussolini terörü döneminde 5 bin olan üye sayısını Palmiro Togliatti’nin parlak önderliği altında 1947’de 2 milyon 300 bine çıkardı ve 4 milyon 745 bin oy alarak seçmenlerin yüzde 20’sinin desteğini kazandı. Pietro Nenni’nin önderliğindeki Sosyalist Parti de büyük bir gelişme sağladı. Yakın bir işbirliği içinde çalışan her iki partide de çoğunluk, birlikten yanaydı. Komünist, sosyalist ve Katolik işçileri

birleştiren sendikalar hızla büyüyerek, yetkin komünist sendika önderi Guiseppe di Vittorio'nun başında olduğu 6 milyon üyeli Genel İşçi Konfederasyonu'nu meydana getirdi. Avrupa'nın her yerinde olduğu gibi İtalya'da da savaş sırasındaki kahramanca mücadeleleriyle büyük bir saygınlık kazanmış olan Komünist Partisi, İtalyan işçi sınıfı üzerinde hegemonya kurdu, yanı sıra köylülük ve genel olarak Katolik emekçiler arasında güçlü bir etki geliştirdi.

Savaşın bitmesiyle komünistler her yerde olduğu gibi İtalya'da da tüm anti-faşist güçleri kapsayan bir koalisyon hükümeti önerdiler. Bu tür bir hükümet, bir şekilde adım adım ortaya çıktı. Mayıs 1946 seçimlerinde komünistler 104, sosyalistler 115 ve Hristiyan Demokrat Parti (Katolik) 207 sandalye kazandı. Sonuçta ortaya çıkan De Gasperi hükümetinde komünistler dört bakanlık aldı, Togliatti ise Devlet Bakanı oldu. Benzer şekilde, sosyalistler de hükümette yer aldı. Hükümet dikkatini ülkenin yeniden inşasının barındırdığı ağır sorunlara verirken, komünistler korkunç savaş tahribatının giderilmesinde başı çekti. 1946 Mayıs'ında komünistlerin öncülüğüyle gerçekleşen referandumla krallık kaldırıldı ve cumhuriyet kuruldu.

Ne var ki, büyük güçler İtalya'nın birçok Doğu Avrupa ülkesi gibi bir halk demokrasisine dönüşmesini engellemek üzere işbaşındaydı. Büyük İtalyan kapitalistleri elbette demokratik gidişata şiddetle karşıydı. Vatikan, bütün Avrupa'da olduğu gibi, tüm gücünü ve prestijini kullanarak kapitalizmin çöküşünü önlemeye çalışıyordu. Amerikalı ve İngiliz oportünistlerin aktif destek verdikleri sağ sosyal demokratlar, sonunda İtalyan kapitalizmini ortadan kaldıracak bir gelişmeye doğal olarak karşıydılar. Tablonun bütününde baskın konumdaki güçlerse, şiddetli anti-sosyalist İngiliz ve Amerikan silahlı kuvvetleriydi.

Gericiliğin bu birleşik güçleri, İtalya'da halk demokrasisinin gelişmesini engellemeyi başardı. 1947'de İngiliz İşçi Partisi'nin ve Amerikan İşçi Federasyonu'nun ajanları, Saragat sağcılarıyla birlikte, İtalyan Sosyalist Partisi'nin bölünmesini sağladılar; 50 parlamento üyesi De Gasperi'nin safına geçti. İtalya'yı UNRRA* fon ve malzemelerine boğmuş olan ABD, De Gasperi hükümetine bilinen şartlarla büyük bir miktar borç verdi. Hükümet 1947'de, kapitalist Vatikan güçlerinin etkisiyle, gerici bir tarım programı tasarısı sunarak komünist ve sol sosyalist bakanları istifaya zorladı. İtalya, halk demokrasisine sırt çevirmiş oldu ve militan Amerikan emperyalizminin güçsüz bir uydusu olarak soğuk savaşa girdi.

* United Nations Relief and Rehabilitation Administration (Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi – UNRRA): 1943-1947 arasında faaliyet gösteren, savaşın yarattığı yıkımın etkisini azaltma amacıyla gıda, akaryakıt vb. yardımlar sağlayan, kurulması Roosevelt tarafından önerilen Birleşmiş Milletler örgütü. Kurumun emperyalist ABD çıkarları ve genel olarak savaşın yıkımını yaşayan ülkelerde anti-komünizme hizmet ettiği sıklıkla dile getirilmiştir (ç.n.).

Fransa'da demokrasi mücadelesi

Savaşın sonuna doğru Fransa'da durum, Polonya, Çekoslovakya ve benzerlerindeki gibiydi; Anglo-Amerikan emperyalistleri şiddet sona erdiği gibi iktidara gelmeye hazır muhafazakar bir sürgün hükümete sahipti. Londra'da bulunan bu hükümetin başında, ülkenin savunulmasından yana çıkarak kendisini Fransız militarist çetesinden ayıran eski faşist, General Charles De Gaulle yer alıyordu. De Gaulle, karanlık siyasi geçmişine rağmen, özgür Fransa'nın başına geçmek üzere hazırlanıyordu. Bununla birlikte, gerilla savaşçıları aynı fikirde değildi. Daha Ağustos 1943'te Ulusal Direniş Konseyi (CNR) bir manifesto yayınlayarak şöyle demişti: *"CNR, bütün ülkede ulusal egemenliğin temsilci ve geçici kurumlarının yetki ve sorumluluklarına sahip olduğunu ilan eder."*⁷¹⁶

Yine de, Almanlar Paris'ten kovulunca, De Gaulle ve geçici hükümeti, güçlü Amerikan ve İngiliz silahlı kuvvetlerinin desteğiyle vakit kaybetmeden iktidara geçti. Paris Ağustos 1944'te kurtuldu, Nisan 1945'teyse ilk genel seçim yapıldı. Bu sırada 3 milyon Fransız işçi hâlâ Almanya'da esirdi. Sonuçlar, Komünist Parti'nin Fransa'daki en güçlü parti olduğunu ortaya koyuyordu. De Gaulle direniş güçlerini derhal silahsızlandırmaya girişince, kabinesindeki iki komünist bakan istifa etti. Ekim 1945'teki genel seçimlerde komünistler 5 milyon 696 bin, sosyalistler 4 milyon 760 bin, Katolik Parti Cumhuriyetçi Halk Hareketi (MRP) 4 milyon 580 bin oy aldı. Buna göre KP 152 sandalye, SP 142, MRP ise 141 sandalye kazandı. Birkaç da küçük parti vardı.

İşçi sınıfının iki partisi, parlamentoda mutlak çoğunluğa sahipti. Komünist Parti, iki partiye dayalı bir hükümet kurmayı, giderek iki partinin tek örgütte birleşmesini önerdi. En büyük partinin lideri olarak, başbakanlık hakkı KP Genel Sekreteri Thorez'deydi. Hızla büyüyerek, 5 milyon üyeye ulaşan CGT'nin iki genel sekreteri vardı: Jouhaux ve Frachon; ancak üyelerin ezici çoğunluğunu komünist Frachon temsil ediyordu. Klugman'ın belirttiği gibi, *"durum, Direniş'in coşkusunu sürdürerek, Fransız halkının yeni bir halk demokrasisine doğru ilerlemesi ve tröstlerin gücünü budaması için elverişliydi."*⁷¹⁷

Gelgelelim, Leon Blum, bütün bu perspektife karşı çıktı. Kapitalist sistemin sosyal demokrat bir savunucusu olduğundan, böyle devrimci bir programı destekleyemezdi. Sosyalist Parti başkanı olarak, iki partinin birleşmesini veto etti ve MRP'nin de yer alacağı üç partili bir koalisyonda ısrarcı oldu. Bundan böyle çizgisi, komünistlere karşı De Gaulle'cülerle birlikte hareket etmek oldu. Vahşi diktatörlüğü altında başta Yahudiler olmak üzere 6 milyon kişiyi öldüren; Semard, Peri ve daha sayısız komünist savaşçıyı imha ederken Hitler, Blum'u Paris yakınlarında konforlu bir yerde yanına iki de hizmetçi vererek hapsedmekle yetinmişti. Hitler, gericiliğin adamını görür görmez tanımıştı⁷¹⁸.

Ulusal Direniş Konseyi 1944'te *"tekelleşmiş büyük üretim araçlarını, enerji kaynak-*

larını, maden varlıklarını, sigorta şirketlerini ve bankaları”⁷¹⁹ kapsayan geniş bir kamulaştırma planını oybirliğiyle kabul etti. De Gaulle, programı lafta desteklediği halde, hayata geçirmeye hiç niyeti yoktu. Koalisyonda Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcısı Maurice Thorez ile birlikte beş komünist bakan vardı. Ne var ki, kabinesindeki iç anlaşmazlık nedeniyle diktatör özentisi De Gaulle Ocak 1946’da istifa etmek zorunda kaldı.

Sonraki yıl kurulan dört hükümetten üçü, sosyalistler Felix Gouin, Leon Blum ve Paul Ramadier başkanlığındaydı; ancak Fransa’nın sosyalizm yolunda ilerlemesi için hiçbir şey yapmadıkları bir gerçektir. Kasım 1946 seçimlerinde, 1 milyon üyeye sahip Komünist Partisi, sandalye sayısını 173’e çıkarırken, Sosyalist Parti gerici politikaları yüzünden 95 sandalyeye düştü. İtalya’da olduğu gibi Fransa’da da işçiler, yüzlerini komünistlerin önderliğine dönmüştü. Hızla büyüyen Genel İşçi Konfederasyonu, anlayış ve önderlik bakımından ezici bir ağırlıkla solda yer alıyordu. Ocak 1947’de Blum, tıpkı İtalya’da De Gasperi’nin yaptığı gibi, ABD’den 250 milyon dolarlık büyük bir borçla birlikte, komünistleri hükümetten kovma emri aldı. Bunun sonucunda, grev kırıcı sosyalist başbakan Ramadier, Mayıs 1947’de De Gaulle’cülerin de yardımıyla komünistleri kabineden attı.

İtalya, Norveç, Belçika ve Danimarka’da yaşananlara benzer gelişmelerin izlediği bu adımla Fransa, bir Amerikan uydusu durumuna düştü. Blum’un çizgisi, kapitalizmi ortadan kaldırmak değil, kurtarmaktı. Fransız Sosyalist Partisi’nin sol kanadı, Polonya, İtalya, Çekoslovakya ve benzerlerinden farklı olarak, parti çizgisini şekillendirecek güçte değildi. Böylece, fanatik anti-komünist Borkenau, “*Fransa, bürokrasi ve halk demokrasisi akıbetinden kıl payı kurtuldu*”⁷²⁰ diyerek yalancı pehlivanlık etme imkanı buldu. Üçkağıtçı “üçüncü güç”ün önde giden temsilcisi Blum, ülkesinin tekeli Wall Street sermayesinin dümen suyuna girmesini onayladığını “*kendi adıma, ABD’nin gerçek anlamda çıkar gözetmeksizin davrandığına inanıyorum*”⁷²¹ sözleriyle ifade ediyordu.

İngiltere’de İşçi Partisi Hükümeti

İngiltere, savaşın sonunda tüm Avrupa’yı saran devrimci dalgadan kaçamadı. Ancak, kapitalistler çıkarlarını koruyacak sadık bir bekçiye sahipti. Vatikan, Protestan Britanya Adaları’nda Fransa’da, İtalya’da, Belçika’da ve İspanya’da yaptığı gibi burjuvaziye el uzatamazdı; bu iş, kapitalizmin diğer koruyucusuna, İşçi Partisi’nde vücut bulan sosyal demokrasiye düşüyordu.

Temmuz 1945’teki genel seçimlerde İşçi Partisi ezici bir zafer kazanarak, Avam Kamarası’ndaki toplam 640 sandalyeden 395’ini elde etti. İşçi Partisi savaş sırasında Churchill’in Muhafazakar Parti’siyle koalisyon hükümetinde yer almıştı, fakat şimdi, Clement Attlee, Ernest Bevin ve Herbert Morrison gibi aşırı sağcıların öne çıktığı bir tek parti hükümeti kuracak güce ulaşmıştı.

Harry Pollitt’in önderliğindeki Komünist Parti çok az oy alabilmekle birlikte, sendika-

lar üzerinde güçlü bir etkiye sahipti. Önde gelen pek çok sendika lideri partinin üyesi ya da taraftarıydı ve geniş bir taban desteğine sahipti. Londra'da Haziran 1947'deki bir *Daily Worker* (İşçi Gazetesi) konferansında 2 milyon 600 bin sendika üyesini temsil eden 829 delege bulunuyordu⁷²².

İşçi Partisi seçim kampanyasında sanayide kısmi bir kamulaştırma; konut, eğitim, sosyal güvenlik vb. alanlarda iyileştirmeler gibi talepleri içeren sekiz maddelik bir program açıkladı. Partinin resmi sözcüleri bu programı sosyalizm olarak adlandırıyor, işçiler çok şey ümit etmesin diye de “sosyalizm, bir hafta sonu devriminin ürünü olarak, bir gecede gerçekleşecek şey değildir”⁷²³ diye eklemeyi ihmal etmiyordu. İşçi Partisi’ni destekleyen işçiler, şüphesiz sosyalizme oy verdiklerini sanıyorlardı. Bütün Avrupa’da işçi sınıfının içinde bulunduğu devrimci ruhu paylaşan İngiliz işçileri, daha savaştan 17 yıl önce ortalama 100 işçiden 14’ünü işsiz bırakan sisteme son vermek istiyorlardı⁷²⁴.

İşçi Partisi Temmuz 1945’ten Ekim 1951’e kadar iktidarda kaldı. Bu dönemde İngiltere Merkez Bankası ulaşım, yakıt ve enerji, çelik ve sivil havacılık olmak üzere, toplam sanayinin yüzde 20’si kamulaştırıldı⁷²⁵. Fakat kamulaştırılan sektörler kapitalistlerin yönetiminde kaldı; Lord Catto İngiltere Merkez Bankası başkanlığını sürdürdü, Lord Hyndley Kömür Kurulu’nun başındaydı, hisse sahiplerinin zararları devlet tahvilleriyle eksiksiz tazmin edildi ve kâr payları devlet güvencesi altına alındı⁷²⁶.

Sağ sosyal demokrat liderler, bu adımlarla tam istihdamın kalıcı olarak sağlandığını ve ulusal gelirden işçiler lehine esaslı bir dönüşüm yaşandığını iddia ettiler. Crossman, İşçi Partisi iktidarında yapılanlarla ilgili resmi parti görüşünü “1951 itibarıyla İngiltere, bütün temelleriyle, kapitalist bir ülke olmaktan çıkmıştır”⁷²⁷ sözleriyle özetliyor.

Komünist Parti lideri Harry Pollitt, İşçi Partisi hükümetlerinden sonra “İngiltere ve Galler’de tüm zenginliğin yarısı(nın) hâlâ nüfusun yüzde birinin mülkiyetinde”⁷²⁸ olduğuna dikkat çekerek, bu saçma iddiayı yırtıp atıyor. Marksist iktisatçı Eaton da, İngiliz sosyal demokratların abartılı iddialarını ayrıntılı şekilde çürütüyor. Gerçekten de, kamulaştırılan kuruluşlarda kapitalist yönetim devam etti ve kârları daha da yükseltti. Bu sırada işçilerin gerçek ücretleri düştü. 1938 düzeyi 100 olarak alındığında, 1951 sonunda kârlar 322’ye çıkarken, ücretler 215’te kaldı. “1951’de işçinin evine götürdüğü ortalama ücretin alım gücü, 1947’ye göre yüzde 7 azalmıştı.”⁷²⁹ Çok övündükleri düzenli istihdam ise İşçi Partisi’nin kapitalist sistemde yaptığı herhangi bir esaslı değişiklikten değil, sanayide ve silah üretiminde savaş sonrası yaşanan patlamadan kaynaklanıyordu. Eaton, İşçi Partisi iktidarının işçilere tek faydasının sağlık sisteminin iyileşmesi olduğunu söylüyor. İşçi Partisi’nin İngiltere’de yaptığı, sosyalizmi kurmak değil, tekelci devlet kapitalizmini güçlendirmektir. Gerçekte, İşçi Partisi iktidarının tamamında İngiltere, kronik kapitalist kriz içerisindeydi.

İngiliz İşçi Partisi, dışişlerinde Churchill’le aynı politikayı izledi. Sovyetler Birliği’ne militanca saldıran ve İkinci Enternasyonal’in lideri olan parti, Yunanistan, İtalya, Belçika

ve Fransa'da demokratik güçlerin savaş sonrası yenilgisinde büyük pay sahibiydi, tehlikeye giren sömürge sisteminin koruyucusu oldu ve ABD'nin siyasi önderliğini sadakatle takip etti.

İngiliz İşçi Partisi'nin adaya sosyalizm getiremeyeceğini; aksine, aslında Avrupa'da köşeye sıkışan kapitalizm için bir cankurtaran olduğunu anlamak, en küçük bir sosyalist demagojinin bile devrimci görüldüğü azılı Amerikan tekalcileri için kolay değildi. Ne var ki, 1945'te İşçi Partisi hükümetine verdikleri neredeyse 4 milyar dolarlık borcun da kanıtladığı gerçeği görmeleri uzun sürmedi. Bu borç, Fransa ve İtalya'ya yaptıkları gibi, Amerikan emperyalizminin İngiltere'yi boyunduruk altına almaya dönük ilk büyük adımıydı. Aynı zamanda, Churchill'i sonunda iktidara taşımayı hedeflediler ve 1951'de bunu İngiliz tekalcilerle birlikte başardılar. İşçi Partisi hükümeti, savaşı izleyen büyük şokun mas edilmesine hizmet etmişti; bu sağlandığında bir kenara atıldı.

Almanya ve Japonya'ya askeri baskı

2. Dünya Savaşı'nın sonunda kapitalist güçler, birinci savaştan sonra yapılan hatalardan kaçınmak amacıyla, yenilen ülkeleri, özellikle Almanya ve Japonya'yı askeri olarak işgal etmeye giriştiler. Asıl amaçları ise, ileride görüleceği gibi, askeri hakimiyet yoluyla devrimin patlak vermesini engellemek, darbe yiyen kapitalist sistemi kurtarmak, nihayetinde bu ülkeleri tekrar silahlandırıp, daha savaşın son evrelerinde planlanmış olan genel kapitalist SSCB karşıtı koalisyonu dahil etmekti.

Savaşın sonunda işler oluruna bırakılsaydı, Almanya şüphesiz Polonya, Çekoslovakya, Macaristan ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinde kurulan hükümetlerin oluşturduğu modeli izleyen bir halk demokrasisi kuracaktı. Bunun kanıtı, Kızıl Ordu tarafından işgal edilen ve halkın devrimci amaçlarını gerçekleştirmede serbest olduğu Doğu Almanya'da görüldü. Doğu Almanya'da halk, vakit kaybetmeksizin, Komünist ve Sosyal Demokrat partilerin birleşmesine dayalı ve halk demokrasisiyle benzer bir programa sahip Demokratik Alman Cumhuriyeti'ni kurdu.

Öte yandan Amerikan, İngiliz ve Fransız ordularınca işgal edilen Batı Almanya'da ABD'nin başını çektiği gerici güçler, devrim tehlikesini savuşturmayı başardılar. İşçi parti ve sendikalarının yeniden kurulmasını tolere etmekle birlikte, işçi sınıfı militanlığının her türlü tezahürünü engellemekte kararlıydılar. Batı Almanya'da işçiler, savaş sonrasında ancak 1954 sonlarında büyük grevler yapabildiler. Önce Schumacher'in, ardından Ollenhauer'in liderliğini yürüttüğü Sosyal Demokrat Parti, kapitalist askeri işgal politikasıyla uyumlu bir çizgi izledi. Komünistlerle her tür işbirliğini reddederek, Truman Doktrini'ni, Marshall Planı'nı, NATO'yu ve ABD'nin sert SSCB karşıtı kampanyasını destekledi. Almanya'nın yeniden silahlandırılmasına karşı çıkmakta tereddüt etti. Bu çizginin sonucu olarak, Batı Almanya'nın yeniden silahlandırılması ve yeniden nazileştirilmesi programı, Amerikan emperyalizminin denetimi altında hızla ilerledi.

Japonya’da sadece ABD tarafından gerçekleştirilen askeri işgalin çizgisi de esasta Batı Almanya’dakiyle aynıydı. Burjuva devriminin 1868’de yalnızca kısmen yaşandığı yarı feodal Japonya’da şartlar 2. Dünya Savaşı’nın sonunda bir halk demokrasisinin kurulması için olgunlaşmış durumdaydı. Küçük despot General MacArthur’un başında olduğu Amerikan idaresi, bunun farkına vararak, yaptığı bir dizi burjuva reformla devrimi engellemeyi başardı. Japonya’ya “demokratik” bir anayasa “verdi”, monarşiyi anayasal bir zemine çekti, sınırlı bir toprak reformu uyguladı ve sanayi, finans ve toprak sahipliğindeki dev Zaibatsu* tekellerini “dağıttı.”⁷³⁰

Savaş sonrası dönemde, Japon tarihinde ilk kez her tür işçi örgütü, partiler, sendikalar, köylü örgütleri, kooperatifler, kültür dernekleri, vb. hızla gelişti. Tokuda ve Nosako’nun önderleri arasında bulunduğu Komünist Parti, yeraltında yıllarca, hatta Çin işgalinin başladığı 1931’den itibaren Japon militarizmine karşı kahramanca dövülmüştü. Parti, Japonya’da halk demokrasisi kurma doğrultusunda çalışmayı önerdi, ancak Sosyalist Parti, Batı Avrupa’daki sosyal demokratlar gibi, buna yanaşmadı. Japonya’nın Wall Street’in alicenap yönetimi altında ılımlı bir demokratikleşmesinden başka bir önerileri yoktu. Sosyalist Parti lideri Tetsu Katayama, Mayıs 1947’den Şubat 1948’e kadar bir burjuva koalisyon hükümetinde başbakanlık yaptı⁷³¹. Sosyal demokrat politika, işçi sınıfı ve köylülüğün devrimci enerjisini boğmaya ve böylece kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin sanayiye, toprağı ve siyasi denetimi yeniden ele geçirmelerini sağlamaya yaradı.

MacArthur, vaziyetin tekrar egemen sınıfların kontrolüne geçtiğini gördüğünde, silahlarını sola doğrulttu. Kamu çalışanlarının birkaç genel grevini keyfi şekilde iptal ettikten sonra, Haziran 1950’de, kısa süre önceki genel seçimlerde 2 milyon 984 bin 627 oyla toplam oyların yüzde 9,6’sını alan Komünist Parti’yi yasakladı. Sola ve ilerici güçlere yönelik McCarthy tarzı yaygın bir tasfiye hareketi başlatıldı. Bu sırada, Amerikan hakimiyetinin devam ettiği Japonya, ABD’nin öngördüğü savaş cephesinde yerini almaya hazırlanıyordu.

* Zaibatsu tekelleri: Japon ekonomisini Meiji Restorasyonu’ndan (burjuva devrimi) 2. Dünya Savaşı’nın sonuna dek kontrol eden, mülkiyeti anonim olmaktan ziyade zengin ailelerin elinde bulunan dev sınai ve finansal karteller (ç.n.).

52. Bölüm

Sendika ve Kitle Örgütlerinin Gelişmesi (1945-1947)

2. Dünya Savaşı'nı izleyen büyük devrimci dalga, Orta ve Doğu Avrupa'da halk demokrasileri ve Batı Avrupa'da güçlü demokratik siyasi hareketleri yarattığı gibi, en önemlileri sendikalar olmak üzere diğer işçi sınıfı ve halk örgütlenmelerinin de devasa bir gelişme yakalamasını sağladı. Savaştan önce Hitler işgalindeki Avrupa'da sendikalar neredeyse yok edilmişti. Ancak savaşın sonunda hızla yeniden güçlenen sendikal hareket, emek tarihinin gelmiş geçmiş en yüksek örgütlenme düzeyine ulaştı. Aynı şekilde, savaş sonrası ayaklanmalar sendikaların sömürge ve yarı sömürgelerde, özellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika'da muazzam ölçüde büyümesine yol açtı.

Dünya Sendikalar Federasyonu Üçüncü Kongresi, bu bölgelerdeki yeni sendikalardan bazılarını şöyle sıralıyor: Tüm Kore İşçi Federasyonu (1945), Tüm Endonezya Sendika Merkezi (1946), Filipinler İşçi Örgütleri Kongresi (1941), Vietnam CGT (1946), Tüm Burma Sendikaları Kongresi (1945), İran Birleşik Sendikalar Merkez Konseyi (1943), Mısır Sendika Kongresi (1946), İran İşçi Sendikası, Fas İşçi Sendikaları Genel Konfederasyonu, Nijerya Sendikalar Kongresi, Güney Afrika İşçi ve Sendika Konseyi, Transvaal* Avrupalı-olmayan Sendikalar Konseyi⁷³². Japonya'da sendikal hareket, 1945'te neredeyse sıfır düzeyinden 1948'de 6 milyon 533 bin 954 üyeye tırmandı⁷³³.

Bu yaygın sendikal hareket içerisinde işçiler, çalışma şartlarının ve ücretlerin belirlenmesinde son sözü söyleme hakkını elde ederek, sanayi üzerindeki nüfuzunu büyük ölçüde artırdı. Sendikalaşma dalgasının başlıca bir özelliği de büyük ölçüde sol ve komünist bir önderliğe sahip olmasıydı. Savaş sonrasında yeni, bilhassa komünist tipte sendikal hareketini şu özellikleri karakterize ediyordu: (a) Hareket, sendikaların o güne kadar neredeyse hiç ulaşmadığı geniş işçi yığınlarını, kadınları, vasıfsız işçileri, zencileri vb. kucakladı. (b) Sendikaların zayıf olduğu hatta hiç bilinmediği birçok ülkeye yayıldı. (c) Geleneksel mesleki birlik anlayışını kırarak, asıl ağırlığı sanayi işçileri

* Transvaal: Vaal Nehri Güneyi manasına gelen, 1961 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti ismini alacak olan İngiliz sömürgesi Güney Afrika Birliği'nin karasal kuzeydoğu bölgesi (ç.n.).

sendikacılığına verdi. (d) Kimliği ve diğer işçi sınıfı örgütleriyle işbirliği bakımından son derece siyasiydi. (e) İşçi sınıfı içerisindeki tüm siyasi bariyerleri yıkan, saflarında komünist, sosyalist, anarko-sendikalist, Katolik ve diğer eğilimlerden işçileri birleştiren güçlü bir sınıf birliği duyarlığının cisimleşmesi oldu.

Dünya Sendikalar Federasyonu'nun kuruluşu

Yeni yaygın sendikal hareketin kristalize olduğu Dünya Sendikalar Federasyonu 1945'te doğdu. Savaş öncesinin dünya örgütü olan, sağ sosyal demokrat Citrine ve Schevenels liderliğindeki Uluslararası Sendikalar Federasyonu ise, Lorwin'in söylediği gibi, "23 ülkede 19 milyon üyesi olduğunu iddia etmekle birlikte, bir isim ve hatıradan başka bir şey değildi."⁷³⁴ Daha savaşın başlarında yeni bir örgüte ihtiyaç duyulmaya başlamıştı. Bunun sonucunda, Aralık 1941'de Anglo-Sovyet Sendika Komitesi oluşturuldu. Müzmin sosyalizm düşmanlığından şaşmayan AFL örgüte katılmayı reddedince, Temmuz 1942'de Anglo-Amerikan Sendika Komitesi kuruldu. Bu ikilik, dünya sendikal hareketinde gelecekteki bölünmenin tohumuydu.

İngiliz İşçi Sendikaları Kongresi'nin, Anglo-Sovyet Sendika Komitesi'nin de etkisiyle, yeni bir örgütlenme yönünde artan basınç altında çağrıda bulunduğu genel işçi konferansı, sonunda 6 Şubat 1945'te Londra'da toplandı⁷³⁵. Toplantıya tüm dünyadaki 63 örgütten 60 milyon işçiyi temsil eden 230 delege katıldı. AFL, ABD'den CIO'nun bulunduğu konferanstan uzak durdu. O sırada ABD ve SSCB orduları, Hitler'i ezmek için birlikte savaşıyordu, ancak AFL'nin başındaki gericiler, Rus işçilerle temas kurup, kendilerine sosyalizm "bulaşmasına" izin verme niyetinde değillerdi.

25 Eylül 1945'te Paris'te dünya işçi kongresi yapıldı. Toplantıya 56 ülkeden katılan 185 delege, 65 ulusal ve 86 uluslararası örgüte mensup 66 milyon 700 bin işçiyi temsil ediyordu⁷³⁶. Yine uzak duran AFL, dünyada böyle davranan tek önemli işçi örgütü oldu. CIO ise, Sidney Hillman (1887-1946) başkanlığında 20 kişilik bir delegasyon gönderdi. Dünya Sendikalar Federasyonu (World Federation of Trade Unions – WFTU) bu kongrede kuruldu. 71 üyeli bir Genel Konsey oluşturuldu, Fransa'dan Louis Saillant genel sekreter, İngiltere'den Sör Walter Citrine başkan seçildi. Dokuz kişilik Yürütme Komitesi'nde ise Saillant ve Citrine'in yanı sıra Leon Johuaux (Fransa), Sidney Hillman (ABD), V. Kuznetsov (SSCB), Lombarda Toledano (Meksika), H. F. Çu (Çin), Guiseppe Di Vittorio (İtalya) ve Evert Kupers (Hollanda) yer alıyordu. Kuruluş bildirisinde örgütün amaçları şöyle ifade ediliyordu:

"(a) Bütün dünya sendikalarını ırk, milliyet, din ve siyasi görüş ayrımı gözetmeksizin örgütleyip birleştirmek;

(b) Az gelişmiş ülkelerdeki işçilerin sendikalarını kurmalarına yardımcı olmak;

(c) Tüm faşist hükümet biçimlerini ve hangi biçim ve isim altında olursa olsun, faşizmin tüm görünümünü ortadan kaldırmak için mücadele etmek;

(d) Savaşa ve savaşın sebeplerine karşı mücadele etmek ve istikrarlı bir barış için çalışmak;

(e) Birleşmiş Milletler anlaşma ve sözleşmelerine dayanarak, tüm uluslararası örgütlerde dünya işçilerinin çıkarlarını temsil etmek;

(f) Demokratik özgürlükler, tam istihdam, ücretlerin ve çalışma saatleri ve şartlarının iyileştirilmesi, yeterli sosyal güvence ve işçilerin toplumsal ve ekonomik refahını yükseltecek diğer önlemler için tüm dünya sendikalarının ortak mücadelesin örgütlemek;

(g) Emegün uluslararası birliği konusunda sendika üyelerinin eğitimini planlayıp örgütlemek.”⁷³⁷

WFTU, dünya işçilerinin o güne değin yaratmayı başardıklarından sayıca çok daha büyük bir uluslararası sendikalar örgütüydü. WFTU, 2 milyon üyeli Polonya, 800 bin üyeli Yugoslavya, 1,5 milyon üyeli Romanya, 1 milyon üyeli Macaristan vd. gibi yeni bileşenleriyle sadece Avrupa işçi hareketini değil; aynı zamanda Latin Amerika, Asya ve Afrika’da henüz sendikaların çok zayıf olduğu, hatta hiç bulunmadığı pek çok sömürge ve yarı sömürge ülkeyi de kapsıyordu⁷³⁸. Bu nicel genişlik, *Kuruluş Bildirisi*’nde görüldüğü gibi, örgütün program biçiminde siyasi olarak da ifadesini buluyordu. İşçi sınıfının nihai hedefi meselesine girmeyen bildiride, komünist, sosyalist, anarko-sendikalist, Katolik vb. tüm siyasi eğilimlerden işçilerin katılımına elverecek bir çerçeve seçilmişti. Örgüt, ilerici işçi hareketinin genel modeli haline gelmiş olan anti-faşist cephe karakterindeydi.

Dünya işçi birliği için mücadele

WFTU’nun örgütlenmesi, işçilerin savaş sonrası kavga ruhunu yansıtan müthiş bir kazanımdı. Bununla birlikte, gerek sendikal, gerek siyasi alanda sınıf birliğinin yeminli düşmanı Avrupalı sağ sosyal demokrat unsurlar da örgüt bünyesinde yer alıyordu. Ne var ki, savaşın sonunda işçilerin birlik yönündeki talepleri öyle güçlüydü ki, sendikalar buna açıktan karşı çıkmaya cesaret edemediler. Dahası, Uluslararası Sendikalar Federasyonu (IFTU) liderleri, yıpranmış örgütlerini Aralık 1945’te WFTU ile birleştirmek zorunda kaldılar. AFL ise, IFTU üyesi olduğu halde, örgütün feshedildiği toplantıya katılmadı.

Bu arada, emperyalizmin işçi sınıfı içindeki pervasız savunucuları olan AFL gericileri, WFTU karşısında Avrupalı sosyal demokrat kardeşlerinden daha keskin bir tavır aldılar. ABD Dışişleri Bakanlığı’nın politikalarına olan uyumları sayesinde, savaş sonrası dönemde tekellerin siyasi çizgisinin Ruslarla işbirliği değil, Ruslara düşmanlık olduğunu anlamışlardı. AFL tabanı da liderlerini bu bölücü tutumu terk etmeye zorlayacak kadar militan değildi. Öte yandan, komünist ve diğer sol güçlerin önemli bir etkiye sahip oldukları genç ve ilerici CIO’da ise durum bambaşkaydı. Murray’ler, Carey’ler ve diğer muhafazakar unsurlar ileri sürece dahil olmak zorunda kaldılar, hatta Ekim 1945’te

Sovyetler Birliği'ne giden CIO delegasyonu adına olumlu bir rapor kaleme aldılar.⁷³⁹

AFL liderleri başından itibaren WFTU çalışmalarını, dolayısıyla dünya proletaryasının çıkarlarını arsızca baltalamaktan çekinmediler. Ocak 1946'da WFTU, ilk Genel Kurul toplantısında Birleşmiş Milletler'den 65 milyon işçi adına Genel Kurul'da danışma niteliğinde yer almayı ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'e üye kabul edilmeyi talep edince, BM'deki Amerikan delegasyonunun tam desteğiyle AFL de kendi adına benzer bir talep ileri sürdü. Sonuçta sadece WFTU'ya değil, yanı sıra AFL ve diğer bir dizi örgüte de Ekonomik ve Sosyal Konsey'de danışmanlık hakkı verildi ve bu kararlar önerge tamamen sulandırılmış oldu. AFL liderliği, ileride göreceğimiz gibi, yeni bölücü girişimlere hazırlanıyordu.

Dünya gençlik örgütlenmesi

Kapitalizmin genel kriz ve çöküşü, emperyalist savaşlar ve proleter devrimler çağında gençlik, işçi hareketinin her aşamasında giderek artan önemde bir rol oynamaktadır. Bunun nedeni, sürekli şiddetlenen sınıf mücadelesinin işçilerin ve müttefiklerinin yaratıcılık, cüret, cesaret, sağlamlık, dayanıklılık ve kararlılık gibi, her şeyden önce kadın olsun, erkek olsun gençliğin ortak özelliği durumundaki niteliklere sahip olmasını gerektirmesidir. Faşizme karşı yaygın ve şiddetli mücadelede karanlık faşist çetelere cesaretle karşı durabilmek için, işçi gençliğin kavgada olması zorunludur. Emperyalistlerin kışkırttığı iç ve emperyalist savaşı kazanmak için de, gerek yeraltında gerekse açık kavga alanlarında gençliğe ihtiyaç vardır. Sıra, muzaffer işçi sınıfı tarafından sosyalizmin inşasına geldiğinde, enerjisi, inisiyatifi ve çalışma kapasitesiyle gençlik, vazgeçilmezdir. Bu temel dersler gençliğin Fransa, Almanya ve İtalya'da faşizme karşı mücadelesinden, Çin'de yiğitçe dövuştüğü uzun süreli ve zorlu iç savaşlardan, SSCB'de ve halk demokrasilerinde sosyalizmin kuruluşundaki etkinliğinden süzölmüştür. Bu kritik yıllarda gençlik, işçi hareketinin yaratıcı gücü olarak mücadelede kilit konumda oldu.

Lenin, gençliğin bu devrimci rolünü derinlemesine kavramıştı⁷⁴⁰. Genç Komünist Enternasyonal gelişip işlev kazandıkça, dünya kapitalizminin yıkılışı ve dünya sosyalizminin doğuşuyla dünya gençliğine düşen yeni görevlerin ifadesi oldu. GKE uluslararası ve ulusal gençlik örgütü kapsamlı bir program, birleşik cephe ruhu ve yoğun bir siyasi militanlık yarattı; tüm bu özellikler, İkinci Enternasyonal'in zayıf, kansız ve çerçeveden ibaret gençlik örgütlerine yabancıydı. GKE'nin 1919'dan 1943'e kadarki 24 yıllık ömrü boyunca⁷⁴¹ bu genç erkek ve kadın savaşçılar, halk cephesinin faşizme karşı mücadelesinde, dönemin demokratik savaşlarında ve sosyalizmin inşasında vazgeçilmezliklerini kanıtladılar.

Bundan dolayı, işçi sınıfı ve müttefiklerinin 2. Dünya Savaşı'nı izleyen yaygın devrimci patlamasında gençliğin tam boy yer alması şaşırtıcı değildi. Dönemin en belirgin

özelliklerinden biri de, birçok ülkede gençlik örgütlerinin muazzam şekilde büyümesi, her tür örgütlü gençlik eyleminin son derece yayılması ve uluslararası gençlik hareketinin geçmişte Genç Komünist Enternasyonal tarafından kurulan büyük örgütleri bile gölgede bırakan gelişimiydi.

1942'de Londra'da 29 ülkeden gençlik temsilcilerince Dünya Gençlik Konseyi'nin kurulmasıyla, savaş sonrası gençlik hareketi uluslararası bir biçim almaya başladı. Örgütün halefi Dünya Demokrat Gençlik Federasyonu (World Federation of Democratic Youth – WFDY) Kasım 1945'te yine Londra'da, 63 ülkedeki gençlik örgütlerinden 30 milyon üyeyi temsil eden 437 delege ve 148 gözlemci tarafından kuruldu⁷⁴². Guy de Boisson federasyon başkanı seçildi. WFDY'nin üye sayısı 1947'de 48 milyona, 1953'te ise 88 ülkede 85 milyona ulaştı⁷⁴³.

WFDY, her ulustan ve komünist, sosyalist, Katolik, işçi, köylü ya da öğrenci olmak üzere her kategoriden gençliği kapsayan geniş bir birleşik cephe hareketidir. Böyle devasa bir gençlik örgütünün tarihte bir benzeri daha görülmemiştir. Savaştan önce hitlerciliğe karşı mücadelede komünistlerin inisiyatifiyle iki geniş gençlik kongresi örgütlenmişti. Milletler Cemiyeti Toplulukları Uluslararası Federasyonu'nun çağrısıyla Ağustos 1936'da Cenevre'de toplanan ilk kongrede 32 ülke temsil edilmiş, ikinci kongre 54 ülkenin katılımıyla Ağustos 1938'de ABD'nin New York eyaletindeki Poughkeepsie kentinde toplanmıştı. Ne var ki savaş sonrasında WFDY, sayısal gücü, örgütsel çapı ve programının netliği bakımından bunu fersah fersah geride bıraktı. Ayrıca, sağlam bir bilgiye sahip olan örgüt, sosyal demokrasinin bölücü gayretlerine başarıyla direndi.

WFDY, gençliğin eğitim, iş, spor, siyasi faaliyetler vb. her alandaki talep ve çıkarlarını savunup geliştirir. 1946'da WFDY'nin etkisi altında Prag'da yapılan Dünya Öğrenci Kongresi, 3 milyon üyeli Uluslararası Öğrenci Birliği'ni kurmuştur. WFDY, çocuklar arasında da önemli çalışmalar yürütmektedir. Her şeyden öte WFDY, barış ve demokrasi için mücadele etmektedir. Üç yılda bir büyük gençlik kongreleri ve festivaller düzenlemekte, ara dönemlerde kitlesel konsey toplantıları yapmaktadır. Bu geniş katılımlı toplantılar, sosyal demokrasinin hayal bile edemeyeceği dev bir ölçekte gerçekleşmektedir. Üçüncü kongresi Temmuz 1953'te 106 ülkeden 1515 delegeyle Bükreş'te yapılan, merkezi ise Paris'te bulunan WFDY, soğuk savaşın kritik yıllarında barış mücadelesinde çok önemli bir rol oynamıştır.

Uluslararası Demokratik Kadın Federasyonu

Gençlik gibi kadınlar da bu dönemde yeni siyasi sorumluluklar ve fırsatlarla karşı karşıyadır. Kadınlar bir yanda faşist boyunduruğun dehşetiyle yüz yüze gelirken, diğer yandan Sovyetler Birliği'nde sosyalizm, kapitalizm ortadan kaldırıldığında kadınları bekleyen aydınlık ufukları göstermektedir. Kadın, işçi olarak sanayide ve işçi hareketinde muazzam ve gitgide büyüyen bir rol oynamakta; yuva kurucu rolleri yepyeni bir

saygınlık kazanmakta; yurttaş olarak güçlü bir yapıcı unsur olmakta; barış savaşçısı olarak en ön saflarda yer almaktadır.

Madame Cotton başkanlığındaki Uluslararası Demokratik Kadın Federasyonu (Women's International Democratic Federation – WIDF), kadınların yeni ekonomik, entelektüel ve siyasi konumunun dünya ölçeğinde devasa bir ifadesidir. Bu olağanüstü örgüt, Mary Wollstonecraft, Theorigne de Mericourt, Lucretia Mott, Harriet Tumban, Louise Michel, Clara Zetkin, Nadejda Krupskaya, Alexandra Kollontay, Jones Ana, Ella Reeve Bloor, Dolores Ibarruri, Anita Whitney, Elizabeth Gurley Flynn ve sayısız devrimcinin de aralarında olduğu gözüpek kadın özgürlük savaşçısı kuşaklarının emeklerinin ürünü olmuştur⁷⁴⁴.

WIDF'nin öncülleri, görmüş olduğumuz gibi, İkinci Enternasyonal'in ve bilhassa Üçüncü Enternasyonal'in çalışmalarında yatıyordu. Savaş öncesi dönemde anti-faşist mücadele içerisinde geniş bir Savaşa ve Faşizme Karşı Dünya Kadınlar Komitesi kurulmuş ve yayılan hitlerciliğe karşı aktif bir mücadele yürütmüştü. WIDF, her grup ve kategoriden emekçi kadınları bünyesinde toplayan geniş bir birleşik cephe örgütü olarak, Kasım 1945'te Paris'te, 42 ülkeden 900 delegeyle kuruldu⁷⁴⁵. 1947'de örgüt, 44 ülkeden 81 milyon üyeye sahipti; 1953'teki Kopenhag Kongresi'ndeysen, 70 ülkedeki bağlı örgütleri "*dünyanın her bölgesinden yüz milyonlarca kadını temsil ediyordu*."⁷⁴⁶

WIDF programı, kadınların özgül taleplerinin yanı sıra, geniş emekçi yığınların tüm genel çıkarlarını kapsamaktadır. En büyük ağırlığı dünya barışını koruma başlığına veren örgüt, soğuk savaş döneminde savaş çıkartkanlarına karşı büyük bir güç olmuştur.

Savaş sonrası dönemin büyük kadın hareketi, gençlik ve sendika hareketi gibi, işçi sınıfı ve müttefiklerinin bugünkü şartlar altındaki modern ilerici politikasını ifade etmektedir. Bu, Komünist Enternasyonal'in 1935'teki Yedinci Kongresi'nde ortaya konan ve o günden bu yana insanlığın barış ve özgürlük için mücadele eden büyük çoğunluğu tarafından benimsenen, faşizme ve savaşa karşı geniş, kapsayıcı bir birleşik cephe politikasıdır. Savaş yanlısı Amerikan emperyalizmine kuyrukçuluk şeklindeki gerici politikasıyla İkinci Enternasyonal, bu muazzam kitle hareketlerine başından beri düşmanca yaklaşmış ve bunları bölüp dağıtmak için her yola başvurmuştur.

Avrupa'da kitlesele komünist partileri

Savaş sonrası dönemin başlarında kitle örgütlerinin (sendikalar, kadın ve gençlik örgütleri vb.) kaydettiği büyümenin hayati önemdeki bir boyutu da, komünist partilerin yaşadığı kitleleşmeydi. Bu gelişmeye kısmen önceki bölümlerde değinmiştik. 1947 başında Londra'da toplanan Britanya İmparatorluğu Komünist Konferansı'na sunulan dünya komünist partilerinin üyelik durumlarını gösteren çizelge, Avrupa'daki komünist partilerin o günkü güçlerini şöyle kaydediyordu: Sovyetler Birliği 6 milyon, Fransa 1 milyon, İtalya 2 milyon 100 bin, Çekoslovakya 1 milyon 700 bin, Polonya 700 bin,

Bulgaristan 450 bin, Yugoslavya 400 bin, Romanya 500 bin, Macaristan 600 bin, Belçika 100 bin, İspanya 60 bin, Danimarka 60 bin, Finlandiya 40 bin, İsveç 50 bin, Norveç 40 bin, Batı Almanya 400 bin, Doğu Almanya (birleşik komünistler ve sosyalistler) 1 milyon 700 bin. Bu partilerin çoğu o günden bu yana daha da büyümüştür. Rakamlar, birçok partinin savaş öncesine göre on ila elli kat büyüdüğünü göstermektedir⁷⁴⁷. Batı Avrupa'da İkinci Enternasyonal partilerinin katettiği gelişmeyi gölgede bırakan bu büyüme, komünist partilerin hitlerciliğe karşı uzun ve şiddetli mücadelede sergiledikleri sağlam önderliğin sonucuydu.

Genelde bu komünist partilerin seçmen sayıları, üyelerinin üç ila on katı arasında değişiyordu. Parti gazeteleri de hızla gelişmişti. Daha 1947'de Fransız Komünist Partisi, 500 bin okuru olan ünlü *L'Humanité*'nin de aralarında olduğu toplam 1 milyon 500 bin tirajlı 14 günlük gazeteye ve 2 milyon tirajlı 76 haftalık yayına sahipti. Polonya İşçi (Komünist) Partisi'nin 800 bin tirajlı 9 günlük gazetesi, çok sayıda haftalık ve aylık yayını vardı. İtalyan Komünist Partisi, başta 500 bin tirajlı *L'Unita* (Birlik) olmak üzere 14 adet günlük gazete yayımlıyordu. Başlıca yayını 500 bin okura sahip günlük *Rude Pravo* (Kızıl Hak) gazetesi olan Çekoslovakya Komünist Partisi'nin ayrıca 4 günlük gazetesi, 18 haftalık siyasi dergisi ve çok sayıda kadın, gençlik, köylü, çocuk vb. gazetesi vardı. Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Yugoslavya, Arnavutluk vd. partiler de yaygın ve gelişen bir basına sahipti.

Komünist partiler ağırlıklı olarak proleterlerden oluşuyorlardı, örneğin İtalyan Komünist Partisi'nin üyelerinin yüzde 53'ü sanayi işçisiydi. Partiler savaşın sonunda daha önce görülmemiş sayıda kadın, köylü ve Katolik işçiye de saflarına çekmeyi başardılar. Savaş sonrası kitlesel devrimci yükselişin en çarpıcı özelliklerinden biri de, sosyal demokrasinin kaleleri olan İskandinav ve Britanya Adaları dışında Avrupa'nın her yerinde her tür entelektüelin belirgin bir şekilde komünist partilere yönelmesiydi. Komünist partiler, sosyal demokrat partilerden her yönüyle üstündü. Lenin'in tanımladığı "yeni tipteki" bu partiler, proleter nitelikli, birleşik ve enerjik olmalarının yanı sıra İkinci Enternasyonal'in tamamen yabancı olduğu devrimci bir ruh ve programa sahipti. Komünist partiler, tüm dünyada işçilerin saygısını kazanmış, patronlara ise korku salmıştı.

Savaş sonrası dönemin başlarında Avrupa'daki durum şöyle özetlenebilir: Sırtını Anglo-Amerikan emperyalizminin silahlı kuvvetlerine ve mali desteğine dayayan Avrupalı kapitalistler, bilhassa Vatikan ve sosyal demokrasinin sadakatle sundukları yardımla Batı Avrupa'da kontrolü ellerinde tutmayı başarmıştı; ancak bu durum Fransa ve İtalya'da bıçak sırtındaydı. Avrupa'da kapitalizmin konumu genel olarak savaştan sonraki devrimci hareketle büyük ölçüde zayıfladı. Baltık ülkeleriyle Orta ve Doğu Avrupa'daki halk demokrasilerinde kapitalizm, kıtanın en zengin topraklarının çoğunu ve 100 milyonluk geniş bir nüfusu daha kaybetmişti. Ayrıca, kıtanın kapitalizmin kont-

442 Sendika ve Kitle Örgütlerinin Gelişmesi (1945-1947)

rolünde kalan kısımlarında da komünist partileri, sendikalar, kadın, gençlik, kültür ve diğer kitle örgütleri muazzam bir gelişme kaydetmişti; tüm bu örgütler devasa bir anti-kapitalist güç oluşturuyordu. Bunun gibi bir fırtına daha, Avrupa kapitalizmini tarihe gömmeye yetecekti.

53. Bölüm

Sömürge Dünyada Devrim (1945-1949)

2. Dünya Savaşı'nın bir sonucu da dünyanın her yerinde, özellikle Asya'da ulusal kurtuluş hareketlerinin yoğunlaşp güçlenmesi oldu. İnsanlığın yarısından fazlasını kapsayan bu büyük mücadele, tam da dünya kapitalizminin köklerini, sömürge ve yarı sömürge rejimleri söküp atmakta, böylece kapitalist sistemi, Avrupa'da sosyalizme geçen ülkeleri kaybetmesinden, dünya pazarının ikiye bölünmesinden ve dünya sendikalarının ve diğer kitle hareketlerinin savaştan sonraki devasa büyümesinden bile daha fazla zayıflatmaktadır. Lenin bize (Bkz: 34. Bölüm) sömürgeler olmaksızın kapitalizmin mahvolacağını göstermiştir.

Halen gelişmeye devam eden sömürge devrimine sömürgelerdeki ulusal kapitalistlerin ve küçük burjuvazinin, yabancı emperyalistlerin ülkelerinin büyümesine ve kalkınmasına koyduğu sınırlamaları kaldırma ya da gevşetme girişimleri neden olmuştur. Bunun altındaki temel güç ise, işçi sınıfı ve köylülüğün, emperyalistlerle büyük ulusal kapitalistler ve toprak sahipleri tarafından dayatılan katlanılmaz yoksulluk, baskı ve sömürüye karşı başkaldırısıdır.

Sömürge devrimi genelde, olgunluk düzeyi ülkeden ülkeye değişen bir burjuva demokratik devrimdir. Bununla birlikte, yığınların kesin olarak sosyalizm yolunda ilerlediği Çin'de, burjuva demokratik devrim çerçevesini aşmıştır. Sömürge devriminin gelişimi, başka faktörlerle birlikte, sanayinin gelişmişlik düzeyine ve bilhassa komünist partinin öncülüğündeki işçi sınıfının hareketin önderliğini kazanıp kazanamadığına bağlıdır. Harekete Çin'de olduğu gibi işçi sınıfının önderlik etmesi durumda, devrim emperyalizm ve büyük ulusal kapitalistlerden kopuş ve gerçek ulusal bağımsızlık ve ilerici bir rejimin kurulması yönünde gelişir. Hindistan'daki gibi ulusal kapitalistler egemenliklerini koruduğunda ise, hareket burjuva ulusal reformizm çerçevesinde kalma, yani emperyalizmle bağları koruma, işçi ve köylüler üzerindeki acımasız sömürüyü sürdürme ve gerçek ulusal bağımsızlığa varmadan durma eğilimindedir.

Sömürge devrimlerinin emperyalist ülkeler üzerindeki derinlemesine etkilerinden üçü özellikle önemlidir. İlk, emperyalist ülkelerin, bilhassa İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın büyüyen iç krizleri büyük ölçüde ağırlaşmıştır. Bunun nedeni, sömürge

pazarlarının ve ayrıcalıkların görece kaybı, aşırı kâr elde ettikleri bölgelerde büyük bir azalma, kukla hükümetleri ayakta tutmanın çökertici maliyeti ve bu dönemde yaşanan çok sayıda sömürge savaşıdır. Sömürgecilik, emperyalist güçler için kârlılığını büyük oranda kaybetmiştir. İkincisi, devrim karşısında elde ne varsa kurtarmaya çalışan emperyalistler, genellikle önceki doğrudan hakimiyet ve kontrol yöntemleri yerine, sömürgeciliğin özel Amerikan biçimlerini benimsemek zorunda kalmıştır. Sömürge halkların kukla hükümetler üzerinden ulusal bağımsızlığın ancak kırıntısına sahip olduğu, ancak emperyalistlerin ekonomik, siyasi ve genellikle askeri hakimiyeti esas olarak elinde tutmaya devam ettiği bu biçimin örnekleri Filipinler, Küba, Porto Riko ve diğer birçok Latin Amerika ülkesidir. Üçüncüsü, dünya sömürgeler sisteminin yıkılması emperyalist güçler arasında, yeni bağımsız ve yarı bağımsız ülkelerin küçülen pazarlarında daha büyük pay edinmek için verilen mücadelenin sonderce sertleşmesine yol açmaktadır. Burada “kötü adam” ABD’dir. Diğer tüm emperyalist güçler, Amerikan emperyalizminin düne kadar kendi ellerinde tuttukları sömürge bölgelerine tecavüz etmesini engellemek için umutsuz bir çaba içindedir.

Sömürge devrimlerinin en amansız ve yeminli düşmanı, Wall Street’in hakimiyetindeki ABD’dir. Kendi devrimci geleneklerini* büsbütün ihlal eden bu ülke, sömürgelerdeki devrimci hareketleri ezip yok etme ve başkaldıran halklar üzerinde kendi hakimiyetini kurma çabasında her yerde İngiltere, Fransa, Hollanda, Portekiz ve diğer emperyalist güçlerle omuz omuzadır.

Devam etmekte olan bu büyük sömürgeler devriminde, İkinci Enternasyonal’in nüfuzu elbette savaşıyan emperyalistlerin tarafındadır. Dutt, bu karakteristik duruma şöyle işaret ediyor: “(İngiliz) *İşçi Partisi hükümetinin bütün sömürge kalkınma programları, Muhafazakar Parti tarafından benimsenip desteklenmiştir.*”⁷⁴⁸ Daha önce gördüğümüz gibi, vasıflı işçi aristokrasisi üzerinde yoğunlaşan sosyal demokratlar, genel olarak, on yıllar boyunca örgütlenme ve faaliyetlerini büyük ölçüde emperyalist ülkelerle sınırlamıştır; emperyalistlerle işbirliklerinin temelinde bu olgu bulunur. Sosyal demokrasinin sömürgelerdeki nispi zayıflığı, tersinden, başkaldıran sömürge halkları için büyük bir avantaj haline geldi. Bu durum, aynı şekilde, ölen sömürgeler sistemini sürdürmek için umutsuzca çabalayan emperyalistler için bir felaket oldu. Asyalı sosyalist partilerinin ilk konferansı, ancak 1952 sonunda, çoğu küçük 9 partinin katılımıyla Burma’nın Rangoon kentinde yapılabildi. Kendi kapitalist sınıflarının peşine takıldıkları halde bu sömürge partileri, Avrupalı sosyalist partilerin açık emperyalist politikaları nedeniyle çok geçmeden bu partilerle ters düştüler⁷⁴⁹.

Çin ve Hindistan Devrimleri

Sömürge dünyadaki devrimci durumun başlıca özelliklerinden biri, Çin ve Hindistan

* Yazar ABD’nin İngiliz sömürgeciliğine karşı verdiği Bağımsızlık Savaşı’nı kast etmektedir (ç.n.).

halklarının ulaştığı devrimci olgunlaşma düzeylerinin farklılığıydı. Çin devrimi sonraki bir bölümde daha ayrıntılı inceleneceğinden, burada sadece, dünya kapitalist sistemini baştan başa sarsan bu devrimin emperyalizmden tam bir kopuşu gerçekleştirdiğini, büyük toprak sahipleriyle ulusal kapitalist tekellerin iktidarını yıktığını, gerçek ulusal bağımsızlığı kurduğunu ve sosyalizmi nihai hedef olarak belirlediğini kaydetmek yeterlidir.

Öte yandan Hindistan ise, biçimsel bağımsızlığını kazandığı 1947’de ikiye bölünmekle birlikte, Britanya imparatorluğuyla, bilhassa Britanya kapitalizminin çıkarlarıyla bağlarını devam ettirdi. Nehru’nun Hindistan’ın sosyalizmi hedeflediği iddiasına rağmen, ülke pratikte hâlâ gerici ve imkansız bir perspektife sarılmış, güçlü bir kapitalist rejim haline gelmeye çabalamaktadır⁷⁵⁰. Hindistan Komünist Partisi, ülkedeki durumu şöyle betimliyor: “Nehru hükümeti Hindistan’ı İngiliz Uluslar Topluluğu’nun Britanya tah-tına bağlı, birçok yerinde Hintlilerin paryadan da aşağı muamele edildiği bir parçası olarak tutmaktadır. Donanmamız ve hava kuvvetlerimiz İngiliz komutası altındadır. Ordumuz İngiliz danışman ve uzmanların kontrolünde, silahlarımız İngiliz yapımıdır. İngiltere kömür madenlerimizin, petrol kuyularımızın ve rafinerilerimizin, jüt fabrikalarımızın, pek çok şantiye ve tesisimizin mülkiyetini ya da kontrolünü elinde tutmaya devam etmektedir. Dış ticaretimizin, banka ve finans kurumlarımızın kontrolü İngilizlerdedir. Altı milyar rupiyi bulan sermaye yatırımlarıyla ve danışmanlık kuruluşları aracılığıyla milyonlarca rupi kâr elde etmekte, ekonomimizi bir mengene gibi ezmektedirler.”⁷⁵¹ Bu arada köylülere toprak verilmemiştir, çalışan yığınlar dünyada eşî benzeri görülmemiş bir sefalet içinde yaşamakta ve her türlü militan protesto hareketi Nehru hükümeti tarafından şiddetle bastırılmaktadır. Komünist Partisi’nin raporuna göre, 1951’de “hapishanelerde yüzlerce parti üyesi kurşuna dizilerek ya da işkenceyle öldürülmüş, tutuklananların sayısı 25 bini aşmıştır.”⁷⁵²

Çin ve Hindistan devrimlerinin tempolarındaki farklılık, birkaç temel faktörden kaynaklanır. Dutt, şöyle diyor: “Çin yarı sömürgeydi, Hindistan ise iki yüzyıl boyunca tam sömürge oldu. Emperyalizm Çin’e hiçbir zaman derinlemesine giremedi; sadece, ticaret üzerinden iç bölgelere uzanan kollarıyla kıyılarına yerleşti. Hindistan’da ise emperyalizm, baştan sona ülkedeki hayatın her ayrıntısını kontrol eden eksiksiz bir idari yapı oluşturup pekiştirdi. (...) Hindistan’la ilişkide emperyalizm, bir tek İngiliz emperyalizmiydi. Çin’de ise emperyalizm, ülkeyi aralarında bölüşmeye çalışan, fakat aralarındaki ayrımlarla birbirine ket vuran çeşitli emperyalist güçler halinde bölünmüştü. Bu durum, gelişiminin ilk evrelerinde Çin ulusal mücadelesine daha büyük bir avantaj sağladı. (...) Hindistan’da uzun süren emperyalist egemenlik şartlarında, Çin’deki kompradorlardan tamamen farklı olarak ülkede güçlü köklere ve yığınsal nüfuza sahip kayda değer bir burjuvazi, hatta büyük burjuvazi ortaya çıktı. (...) Hindistan Ulusal Kongresi ile Kuomintang’ın gelişmeleri arasındaki belirgin karşıtlık, iki ülkede burjuvazinin temel-

leri ve karakteri arasındaki farklılığın bir ifadesiydi.”⁷⁵³

Japon emperyalizminin Çin’i doğrudan boyunduruk altına almayı amaçlayan askeri saldırısı, Çin ulusal hareketinin oldukça gelişmiş olduğu bir döneme rastlamıştı ve bu da silahlı mücadelenin lehine bir durumdu. Dutt, bu konuda şöyle diyor: “Çinli komünistler için sorun, daha önce burjuvazi önderliğinde verilen pasif mücadelenin ardından bir silahlı mücadele evresi başlatmak değil, tersine, Kuomintang önderliğinin ihanetinden sonra ulusal silahlı mücadeleyi ileriye taşımaktır.”⁷⁵⁴ Hindistan ise böyle bir mücadelenin doğuşundan uzun süre önce boyunduruk altına girmişti; bunun gibi 2. Dünya Savaşı’nda Japonya’nın saldırısı Hindistan’a kadar uzanmamıştı.

Gandicilik, yani kitlelerin devrimci inisiyatifini dumura uğratarak, bir avuç İngiliz emperyalistinin 350 milyon Hintli üzerinde egemenlik kurmasını sağlayan burjuva ruhlu pasifizm, Çin’de hiçbir rol oynamadı. Dutt, Gandhi hakkında şunları söylüyor: “Devrimin bu Yunus Peygamberi, çıkmamış felaketlerin kurtarıcısı, kitle hareketine tam da ‘burjuvazi’ adına başarıyla pazarlık yürütmeye yetecek ölçüde yol vermeyi becerdi ve aynı zamanda Hindistan’ı devrimden korudu.”⁷⁵⁵

Sosyal demokrasi de, başta İngiltere tarafında olmak üzere, Hindistan devrimini engellemede üzerine düşeni yaptı. İngiliz İşçi Partisi, Churchill’in Muhafazakar Parti’siyle aktif işbirliği halinde, emperyalizmi Hindistan’dan kovacak bir devrimi önlemek ve İngiliz ve Hintli kapitalistler için mümkün olan en fazlasını kurtarmak üzere elinden geleni yaptı. 1934’te kurulan, Nehru’nun da üyesi olduğu Sosyalist Parti, esasında ülke çapında belirleyici bir faktör değildi. Çin’de ise sosyal demokrasi, nispeten önemsiz bir güçtü.

Hindistan’ın bir diğer handikapı da, son çeyrek yüzyılda Çin devrimini karakterize eden güçlü bir Komünist Partisi’nin ve komünist önderliğin yokluğuuydu. Komünist Parti’nin kritik ilk yıllarında dönek Roy’un dağıtıcı çalışmaları ve doğrudan ihaneti, bil-hassa zararlı olmuştu.

Diğer Asya ülkelerinde devrimler

Asya’daki büyük sömürge devrimi sadece Çin ve Hindistan’ı değil, Hindîçin, Endonezya, Filipinler, Malay, Burma, Seylan, Kore, Tayland ve Tibet’i bu geniş bölgedeki tüm diğer ülkeleri derinden etkiledi. Pearl Harbor saldırısının ardından neredeyse bu ülkelere hepsini işgal eden Japonya, böylelikle bugün ilerlemeye devam eden güçlü ulusal kurutuluş hareketlerini kamçalamış oldu.

Bu ülkelerde savaş öncesi tablo her yerde aynıydı. Kalay, kauçuk, tungsten, jüt ve işletildiğinde devasa kâr getiren diğer doğal kaynaklardan zengin tüm bu bölge, İngiliz, Fransız, Hollanda, Portekiz, Japon ve Amerikan emperyalizminin egemenliğindeydi ve bunun geniş emekçi yığınlar açısından sonucu yoksulluk, cehalet, hastalık ve baskıydı. Savaş sırasında Japonya, emperyalist rakiplerini bölgeden sürüp attı ve vahşilikte selef-

lerinden geri kalmayan kendi emperyalist sömürü sistemini her yere yaydı.

Bu yeni baskı ve saldırı, birçok ülkede ulusal kurtuluş hareketlerini kıskırttı. Geniş çaplı gerilla faaliyetleri başladı ve Japon kuvvetlerine büyük zararlar verdi. Avrupa'da olduğu gibi, bu hareketler de bir ulusal cephe ölçeğinde ve çoğunlukla komünistlerin önderliğinde geliyordu. Bu ülkelerde, kuruluş tarihlerini önceki bölümlerde verdiğimiz komünist partileri, geçmişte önderlik ettikleri sayısız mücadeleler ve Sovyetler Birliği'nin ezilen halklara yönelik ilerici politikaları sayesinde büyük bir saygınlık kazanmışlardı. Yerli sosyalist partiler ise zayıf ve ihmal edilebilir bir etkiye sahipti.

Japon ordularının önünden kaçan Avrupalı ve Amerikalı emperyalistlerle bunların işbirlikçileri, Amerikan silahlı kuvvetlerinin ilerleyişiyle birlikte geri döndüler. Bu nedenle, eski egemenlerin Amerika'nın çizdiği sınırlar içinde tekrar iktidara gelmelerini sağlamak, Amerika'nın Pasifik komutanı, faşist eğilimli General MacArthur'a düşen tayin edici bir askeri-siyasi görevdi. Ulusal demokratik güçlerle çatışmayı beraberinde getiren bu girişim, çeşitli silahlı mücadelelerin ve Kore ile Hindic'in'de iki büyük savaşın patlak vermesine yol açtı. Asya halkları, ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanıyan Atlantik Sözleşmesi'ni* ciddiye almışlardı; ne var ki Churchill, bu ilkenin Pasifik hakları için geçerli olmadığını eklemekte gecikmedi.

Amerikan emperyalizmi, İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın Asya'daki dağılan sömürge imparatorluklarını yeniden inşa etmek üzere bir planın yanı sıra emperyalistler için sınırsız miktarda silah ve mühimmata sahipti. Plana göre bu ülkelerde bağımsız görünen kukla rejimler kurulacak, gerçek siyasi, ekonomik ve askeri iktidar ise emperyalistlerin elinde olacaktı. 1946'dan itibaren "bağımsız" olan Filipinler modeline dayalı bu sistemin iki avantajı vardı. Birincisi, savaşın öncesinin ilkel sömürgecilik biçiminin miadını doldurduğu su götürmezdi, dolayısıyla yeni model, emperyalistler açısından mümkün olan tek yoldu; ikincisi, saldırgan Yanki emperyalizminin bu zengin bölgeye ekonomik ve siyasi olarak nüfuz etmesini kolaylaştıracaktı. İngiliz, Hollandalı ve Fransız emperyalistleri bu Amerikan bandıralı sömürgeciliğe şüpheyle yaklaşıyorlar da, büyük ölçüde kabul etmek zorunda kaldılar.

"Özgürleştirilen" İngiliz sömürgeleri Hindistan, Burma ve Seylan'da "bağımsız" hükümetler, bu plana göre örgütlendi. ABD, yine aynı plana dayanarak, 1945'te Hollanda'nın yeni Endonezya hükümetini tanımasına aracılık etti⁷⁵⁶ ve 1949'da Fransa'nın Hindic'in'de Amerikan kuklası Bao-Dai yönetimini kabul etmesini sağladı⁷⁵⁷. Geçtiğimiz yıllardaki pek çok örnekte açıkça görüldüğü gibi, ABD'nin Asya halklarına kendi sömürgeci modelini dayatması, Asya'da ulusal duyguları alevlendirip uzun ve şiddetli savaşımlara yol açtı.

Churchill bir keresinde, Majesteleri'nin imparatorluğunun dağılmasına öncülük

* Atlantic Charter (Atlantik Sözleşmesi): 2. Dünya Savaşı sırasında ABD ve İngiltere tarafından ilan edilen, büyük ölçüde Wilson İlkeleri'nin tekrarıdır ibaret olan politika beyanı (ç.n.).

etmek üzere göreve getirilmediğini söylemişti. İlgili emperyalist ülkelerin sosyal demokratları da aynı duyguları paylaşıyorlardı. Her yerde, dağılan Asya sömürge imparatorluklarının yeniden inşa edilmesi için, ulusal kurtuluş hareketlerini silahla bastırılması pahasına, canla başla çalıştılar. Britanya İmparatorluğu Malay halkının bağımsızlık mücadelesini bastırmak için kanlı bir savaşa giriştiğinde hükümette İngiliz İşçi Partisi vardı⁷⁵⁸. Fransa ve Hollanda sosyalist partileri de hükümetlerinin Hindin ve Endonezya'da emperyalist egemenliklerini yeniden kurma yönündeki her türlü umutsuz çabasını sadakatle desteklediler. Dönek komünist Browder gibi, sosyal demokratlar da Amerikan sömürgeci baskı sistemini "ilerici" olarak kutsadılar.

Asya'nın emperyalist jandarması ABD, Wall Street sözcülerinin yakınıp sızlandıkları gibi, Asya halklarının derinden nefretini kazanmayı başardı. "Asya ilişkileri uzmanı" William H. Mallory, esefle şöyle diyordu: *"Amerikalılar, Güney ve Güneydoğu Asya'da pek popüler değil; hele Amerikan politikası, bu geniş bölgenin sakinleri arasında hiç sevilmiyor."*⁷⁵⁹

Afrika ve Latin Amerika'da ulusal kurtuluş hareketleri

Uzun yıllar boyunca sömürücülerin cenneti, emekçi yığınların cehennemi olan Afrika kıtası, bugün bir baştan bir başa ulusal kurtuluş ateşiyle yanıyor. Savaşta Afrika'nın sadece küçük bir bölümü işgal edildiğinden, ulusal devrim Asya'daki kadar hızlı ve keskin bir şekilde gelişmedi ama devrim yine de yoluna devam ediyor. Afrika uzmanı Keith Irving, sosyal demokrat bir gazetede emperyalist endişeleri şöyle dile getiriyor: *"Batılı dünyada bizler, şöyle bir ikileme karşı karşıyayız: Ya politikalarımızda bir devrim yapacağız ya da bütün Kara Kıta'da devrim olacak."*⁷⁶⁰

Kuzey Afrika'da, Akdeniz kıyıları boyunca uzanan ülkelerdeki ulusal kurtuluş isyanı, Fas'tan Pakistan'a kadar yoksulluk içinde kıvranan bütün Müslüman dünyayı sarsıyor. Daha çok İngiltere ve Fransa olmak üzere eski efendilerinin sömürgeci boyunduruğunu kısmen kırmış olan bu Müslüman ülkelerin büyük bölümü, gerçek bir ulusal bağımsızlık statüsü kazanmak için mücadele ediyor. Ancak, şimdi karşılarında, bu uçsuz bucaksız bölgenin bütününde kendi hakimiyetini tesis etmeye çabalayan yeni bir düşman var; Amerikan emperyalizmi. Diğer yandan bu ülkeler, güçlü bir de dosta sahipler: Sovyetler Birliği. Bu ülkelerin birçoğunda komünist partiler kayda değer bir rol oynamakla birlikte, hemen her zaman demokratik olmayan rejimler altında illegal konumda bulunuyorlar.

Orta Afrika'da, geçmişte köle tacirlerinin Kuzey ve Güney Amerika'daki plantasyonlarda köle olarak öldüresiye çalıştırmak üzere milyonlarca zenciye kaçırdığı bu geniş topraklarda halklar, bugün müthiş bir ulusal uyanış süreci yaşamakta. Emperyalizmin egemenliği altında hayat şartları korkunç durumda. Halktan çalınan topraklar, çoğunluğu İngiliz ve Belçikalı bir avuç azınlığın elinde. Plantasyonlarda ve madenlerde

ücretler, sadece birkaç sent düzeyinde. Meyer, şunları kaydediyor: “Yaklaşık 30 milyonluk bir nüfusa sahip bütün Nijerya’da sadece 6 ortaokul, 96 hastane yatağı vardır ve 133 bin kişiye bir doktor düşmektedir. (...) Belçika Kongosu’nun nüfusu, Avrupalı sömürgecilerin gelişinden itibaren yarı yarıya azalmıştır.”⁷⁶¹ Fakat artık yığınlar, tüm bunları değiştirmek için harekete geçmiştir. “Orta Afrika’da iki milyon üyeli Afrika Demokratik Birliği doğdu. Nüfusu 2,5 milyondan az olan Fildişi Sahili’nde 800 bin kişi harekete katıldı.”⁷⁶² Bölgenin her yerinde grevler ve siyasi hareketler gelişiyor; Kenya’daki ünlü Mau Mau hareketi buna sadece bir örnektir.

Güney Afrika’da da ulusal uyanışın yoğunluğu, kıtanın diğer bölgelerinden geri kalmıyor. Güney Afrika Birliği’nin faşizan beyaz yönetimi, 8 milyon zenciyi bir avuç İngiliz ve Flaman büyük toprak sahibi ve sanayicinin elinde köle olarak tutmak için umutsuzca çırpınmakta. Ancak bu terör, işçilerin öncü bileşeni olduğu ulusal hareketin hızla gelişmesini engelleyemiyor. Bu halkların özgürlüğe yürüyüşünün artık durdurulması mümkün değil. Bu kritik tabloda Komünist Parti çok önemli bir yer tutuyor.

Dutt, Afrika’daki genel durumu şu şekilde özetliyor: “Kuzeyde Fas’tan güneyde Capetown’a; batıda Fransız Ekvator Afrika’sı, Sierra Leone, Altın Sahili* ve Nijerya’dan; doğuda Kenya, Uganda ve Tanganika’ya bütün Afrika’da bu dönem, halkın sömürgeci tahakküme ve ırk engellerine karşı, ülke kaynaklarına yabancıların el koymasına karşı kabaran öfkesine tanık oldu.”⁷⁶³

Latin Amerika da uzun süredir Amerikan emperyalizmi için dikensiz gül bahçesi oldu. Bölgedeki eski güçlü rakipleri olan İngiltere, Almanya ve Japonya’nın kronik kriziyle birlikte, ABD savaştan bu yana buradaki emperyalist hakimiyetini genişletmektedir. 1952 yılında ABD’nin Latin Amerika’daki doğrudan sermaye yatırımları 5,7 milyar dolara, yani 1943’ün iki katına ulaştı⁷⁶⁴. 20 Latin Amerika ülkesinin hemen hepsinde iktidarda ABD kuklaları bulunuyor. Burada sömürgeciliğin özel Amerikan tipi hakimdir; yani ülkeler göstermelik bir bağımsızlığa sahiptir, fakat aslında ABD egemenliği altındadır. Bu sistem ayrıca, eski tip bir Amerikan sömürgesinde, artık “bağımsız” hale gelmiş olan Porto Riko’da eksiksiz şekilde uygulanmaktadır. Bu ezilen ülke, Amerikan sömürgeciliğinin çarpıcı bir örneğidir.

Latin Amerika’daki sömürgeci hakimiyetini güçlendirme çabalarında Avrupalı emperyalistler gibi ABD’nin de sahip olduğu gibi iki güçlü destek Vatikan ve sosyal demokrasidir. Kapitalist ülkelerdeki bütün kiliseler, elbette Protestanlar ve Yahudiler dahil, rejimi aktif şekilde desteklemektedir; ancak hiçbiri, bilhassa Avrupa ve Latin Amerika’da, Katolik Kilisesi kadar büyük bir güce sahip değildir. Bu kilise dünya kapitalizminin içinde bulunduğu tehlikenin özellikle bilincindedir ve sistemi korumak, bu arada da kendi konumunu sağlamlaştırmak için her yolu denemektedir. Kaderini

* Altın Sahili 1957’de bağımsızlığını kazanarak Gana olmuştur (ç.n.).

Amerikan emperyalizmine bağlayan Vatikan'ın Wall Street'in savaş yönelimini derinleştirmede ve dünyanın her yerinde faşizmin gelişimini ilerletmede özellikle aktif olmasının nedeni budur.

Sosyal demokrasi Latin Amerika'da önemli bir rol oynamaktadır. Sosyalist partilerin kendileri genellikle zayıf olmakla beraber, oportünizm sendikalarda güçlüdür. Fakat ABD emperyalizmi Latin Amerika sözkonusu olduğunda sosyal demokrasiden asıl desteği kendi evinde, AFL ve CIO üst yönetiminden almaktadır. Bu doğrudan emperyalist unsurlar, Wall Street Latin Amerika'da onlardan ne isterse yapmaya her zaman hazırdırlar. Latin Amerika İşçi Konfederasyonu'nu bölen bu unsurlar, bilinçli bir tutumla, Yanki emperyalizminin Latin Amerika halklarının gırtlakını daha fazla sıkırmak üzere başvurduğu çeşitli ekonomik, siyasi ve askeri önlemleri desteklemektedir (aşağıda bu konuya daha fazla yer ayrılacaktır). Bütün Latin Amerika ülkelerinde komünist partiler vardır, fakat 20 partiden 13'ü, yerli yarı faşist diktatörler tarafından yasadışıya itilmiştir.

Latin Amerika tam bir barut fıçısıdır. Geniş halk yığınları açlık düzeyinde yaşamakta, cehalet ve hastalık içinde kıvrınmaktadır. Asya'dakinden farklı olarak, halkın hoşnutsuzluğu 2. Dünya Savaşı'nın sonunda devrimci bir patlamaya dönüşmedi, çünkü Latin Amerika savaşın trajik yıkımına ve askeri işgale maruz kalmamıştı ve çoğu Asya ülkelerinde bulunan güçlü ulusal anti-faşist hareketten yoksundu. Yanı sıra, Latin Amerika'daki ABD sömürge sistemi, sahte "demokrasi" ve "ulusal bağımsızlık" sloganlarıyla, İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın Asya'da uyguladığı ilkel modelden çok daha aldattıcıydı. Fakat işçi sınıfı başkaldırıları ve ulusal kurutuluşçuluk Latin Amerika'da gelişmektedir. Bunun en iyi kanıtı bugün Brezilya ve diğer ülkelerde ilerlemekte olan güçlü hareketler ve son yıllarda İngiliz Guyanası, İngiliz Hondurası ve Guatemala'da kurulan, ancak İngiliz ve Amerikan emperyalizmi tarafından vahşice devrilen anti-emperyalist demokratik hükümetlerdir. Latin Amerika kısa süre sonra Yanki emperyalizminin egemenliğine ve ölçsüz küstahlığına karşı yaygın bağımsızlık hareketlerine sahne olacaktır.

54. Bölüm

Soğuk Savaş'ın İlk Evreleri (1947-1950)

Azami kâr ve dünyayı ele geçirme hedefindeki Amerikan emperyalizmi tarafından başlatılan soğuk savaşın, ABD ve İngiltere'nin Sovyetler Birliği'ni güçten düşürmeye yönelik kasıtlı girişimiyle 2. Dünya Savaşı'nın son yıllarında şekillenmeye başladığını görmüştük. Yanı sıra, savaş biter bitmez ABD Başkanı Truman, Sovyet karşıtı emperyalist düşmanlığı daha da yoğunlaştırmaya başladı. Marzani şöyle diyor: *“Roosevelt'in cenazesinin üzerinden daha bir hafta geçmemiştir ki, Truman Roosevelt'in SSCB ile barış içinde bir arada yaşamayı öngören dış politikasını tersine çevirmeye başladı.”*⁷⁶⁵ Savaş sırasında *“Almanya'nın kazanmaya başladığını görürsek, Rusya'ya yardım etmeliyiz; eğer Rusya'nın kazanmaya başladığını görürsek Almanya'ya yardım etmeliyiz”*⁷⁶⁶ diyen birinden de bu beklenirdi. Ancak, bu elbette Wall Street'in politikasıydı ve Roosevelt yaşasa da, yaşamasa da bu şekilde olacaktı. Wall Street adına Truman'ın özellikle 1947'den sonra geliştirmeye koyulduğu soğuk savaş politikaları bütünü, (a) SSCB'nin yıkılmasını; (b) tüm kapitalist ülkeler üzerinde ABD hegemonyasının kurulmasını; (c) nihayetinde Wall Street'in tüm dünyanın hakimi haline gelmesini hedefliyordu. Bu aşırı iddialı emperyalist perspektifi gerçekleştirme yolunda bir üçüncü dünya savaşı da mübah sayılıyordu.

Nükleer diplomasi

Washington'daki savaş çıkırtkanları ilk önce atom bombasıyla, dünyaya hakim olmalarını garantileyecek bir mutlak güçte silaha sahip olduklarını sandılar. Bu anlayışla, “konvansiyonel” silahlar onların gözünde eski önemini büyük oranda kaybetti. Militaristlerin Amerikan halkının savaşı izleyen ilk yıllardaki “evlatlarımız eve dönsün” taleplerine ve bunun sonucunda piyade kuvvetlerinin hatırı sayılır ölçüde küçültülmesine bu kadar az direnç göstermesinin nedeni de buydu. Aynı durum, daha 1945'te Birleşmiş Milletler'in kuruluşunda San Francisco'da kendini göstermeye başlayan SSCB'ye karşı küstah tutumu ve “Rusya'ya taviz yok” politikasını da açıklıyordu. “Atom bombasına sarılmak” bundan böyle Amerikan “diplomasininin” Rusya karşısında başlıca silahı oldu.

Atom bombasının 1945'te savunmasız Hiroşima ve Nagazaki üzerinde pervasızca

kullanılmasından hemen sonra bu korkunç silahın denetlenmesi sorunu uluslararası bir gündem haline geldi. ABD, nükleer silah “tekeline” koruma gayesiyle, 13 Haziran 1946’da “Baruch Planı” olarak bilinen tasarıyı Birleşmiş Milletler Atom Enerjisi Komisyonu’nun ilk toplantısına sundu. Plan, özellikle Rusların kabul edemeyeceği bir şekilde hazırlanmıştı. İngiliz uzman Blackett’in belirttiği gibi, tasarı “Sovyetler Birliği’ni (nükleer çalışmalarında) Amerika’nın hakimiyeti altındaki birkaç ülkenin uşağı konumuna sokacaktı.”⁷⁶⁷ ABD, tüm kapitalist dünyadaki uranyum yataklarını ele geçirmek için saldırganca harekete geçti⁷⁶⁸.

Washington’daki atom bombası manyakları, bomba tehdidiyle Sovyetler Birliği’nin gözünü korkutabileceklerini ya da gerekirse kentlere atom bombası yağdırıp onu yola getirebileceklerini hesap ediyorlardı. O günlerde Amerika’da basında ve her yerde arsızca savunulan bu görüntü “önleyici savaş” teorisi deniyordu. SSCB’nin kendisinin de bombaya sahip olması ise, olsa olsa 5, 10 ya da 20 yıl sonra söz konusu olabilecek ihmal edilebilir bir ihtimal olarak görülüp dikkate alınmıyordu. Sosyalizmin teknik kapasitesinin kapitalizm tarafından bu şekilde küçümsenmesi tipik bir durumdu.

Ne var ki, Sovyet halkı bombalı zorbarların kendisine gözdağı vermesine müsaade etmedi. Sovyet hükümeti, atom bombası sorununa, üretimine ve kullanımına katı bir yasak getirilmesi ve mevcut stokların imha edilmesi şeklinde mantıklı bir çözüm önerdi, ancak tüm bunlar, dünyayı ele geçirme planlarını atom bombası “tekeline” dayandıran Washington için tam bir kabustu. Bu sırada SSCB, atom bombası yaparak kendini savunmak için “tekeli” kırmaya başladı. 1947’de nükleer silahlara sahip oldu⁷⁶⁹, fakat bu durum, ABD Başkanı Truman’ın 1949’daki açıklamasına kadar genelde bilinmiyordu⁷⁷⁰.

Wall Street’in dünya hakimiyetini kurmayı başarmamış olsa da, atom bombası Amerikan emperyalizmine önemli hizmetlerde bulundu. Bomba tehdidi, dünyada gerilimin sürdürülmesine yardım ederek Amerika’da süren askeri yapılanmayı kolaylaştırdı ve Baruch Planı, üretim üzerinde uluslararası denetimi engelleyerek, hidrojen bombasının geliştirilmesine ve insanlığın uygarlığa yönelik bu ciddi tehlikeye karşı bugünkü teyakkuz haline giden yolu açtı.

Eisenhower’ın “barış için atom” programı esasında atom bombasının saldırı savaşı için kullanımının üzerine örtülen koruyucu demagojinin bir parçasıydı. SSCB’nin aksine ABD; atom enerjisinin barışçıl amaçlarla kullanımıyla sadece ikincil düzeyde ilgileniyordu. Bir bütün olarak dünyayı ele geçirme programı, bombanın saldırı savaşında kullanımına dayalıydı.

Truman Doktrini

12 Mart 1947’de ABD Kongresi’nde bir birleşik oturumda konuşan Başkan Truman, her ikisi de faşist diktatörlükler olan Yunan ve Türk hükümetlerine askeri yardım

amacıyla 200 milyon dolarlık bir borç istedi ve istediğini aldı. Bu, özellikle Türkiye’de SSCB’ye karşı güçlü bir ordu ve üsler inşa etmek ve iflas eden İngiltere’nin artık idare edemediği Yunan halkına karşı karşı-devrimci savaşı devralmak anlamına geliyordu. Bu, ABD’nin ne tür bir hükümet kurabileceklerini ve kuramayacaklarını belirlemek üzere diğer ülkelerin iç işlerine müdahale etme hakkını kendinden menkul bir şekilde ileri süren habis Truman Doktrini’nin başlangıcıydı. Aynı zamanda, Amerikan milita-ristleri SSCB’yi birçok ülkedeki hava üsleriyle kuşatma şeklindeki saldırgan ve savaşçı politikalarını büyük ölçüde yoğunlaştırdı. Dünyanın sosyalist ve demokratik güçlerine karşı büyüyen emperyalist saldırganlık, belirleyici bir adım daha atmıştı. 15 Şubat 1955 tarihli *Herald Tribune* gazetesi, ABD’nin şu anda 950 denizasıırı üste 1 milyon 370 bin askeri olduğunu yazıyor.

Perlo şöyle diyor: “*Truman Doktrini sadece bir Avrupa ülkesine karşı açık emperyalist Amerikan şiddetinin başlangıcı değildir; bunun yanı sıra Washington’un Batı Avrupa üzerindeki yoğunlaşmış siyasi egemenliğinin yeni bir aşamaya girdiğini de göstermektedir.*”⁷⁷¹ Bu adım, Akdeniz bölgesindeki Amerikan saldırganlığının, hem yerli halklar hem de İngiltere ve Fransa aleyhine büyük ölçüde yükselmesine yol açtı. Avrupa’da ileride Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) haline gelecek bir Amerikan kuklası savaş ittifakı inşa etmenin ilk evresi olan bu gelişme, Amerika’nın Batı Avrupa’daki ekonomik nüfuzunu hızlandırdı. Bolsover, Yunanistan’a yapılan askeri yardımın bedeli olarak, ABD şirketlerinin bu ülkenin iletişim sistemi, tütün, havayolları, su kaynakları, hidroelektrik enerjisi ve diğer sanayi kollarının denetimini ele geçirdiğini kaydediyor⁷⁷².

Truman Doktrini altında gerçekleştirilen asıl kaba saldırıyı çeşitli Avrupa ülkelerinin hayatına yönelik başka keyfi Amerikan müdahaleleri izledi. Daha önce değinildiği gibi, Fransa, İtalya ve Belçika’da komünistlerin Amerika’nın dayatmasıyla hükümetlerden çıkarılması, bundan sadece iki ay sonra gerçekleşti. Nisan 1948’deki İtalyan seçimlerindeyse Amerikan müdahalesi açık ve küstahtı; Washington, işi İtalyan sularına savaş gemileri göndermeye ve İtalyan halkını, demokratik bir hükümet seçmeye kalkarlarsa askeri müdahalede bulunmakla tehdit etmeye kadar götürdü. Ne var ki Truman Doktrini, Şubat 1948’de Amerikan ajanlarının, komünistlerin yer almadığı bir hükümet kurma amacıyla çok sayıda bakanın halk hükümetinden istifa etmesini sağladığı Çekoslovakya’da (Bkz: 53. Bölüm) devasa bir yenilgi aldı. Komplonun geri tepmesiyle ülkede karşı-devrim tamamen yenildi ve halk demokrasisi sağlamlaştı.

ABD, kapitalist Avrupa üzerinde büyüyen hegemonyasını küstahtıca savunuyordu. Burnu iyi koku alan madrabaz Churchill, 5 Mart 1946’da ABD’de, Missouri eyaletinin Fulton kentinde yaptığı ünlü konuşmada, İngiltere’yi Amerikan emperyalizminin büyüyen dünya egemenliği saldırısında güçlü bir küçük ortak konumuna yerleştiriyordu (sonradan görüleceği gibi bu boşuna bir çabaydı). Zor bela susturulan büyük dünya

savaşının silahlarıyla Churchill, esasında SSCB'ye karşı ve dünya hakimiyeti için bir Anglo-Amerikan askeri ittifakı öneriyordu. Churchill, Goebbels'in propaganda cephaneliğinden arakladığı "demir perde" terimini ilk kez bu konuşmasında kullandı. Fulton toplantısına katılan Truman'ın "soğuk savaş"ın bu resmi ilanından memnun olduğu açıktı.

Truman Doktrini'nin ve soğuk savaşın başlamasıyla, zaten Sovyetler'e karşı bir "önleyici" nükleer savaşın kaçınılmazlığı teorisine dayandırılan Amerikan askeri faaliyetlerinde büyük bir artış gerçekleşti. Dönemin ABD Savunma Bakanı, bütün silahlı kuvvetlerin tam yetkili sorumlusu, koyu bir Sovyet düşmanı olan James Forrestal, savaş hazırlıkları içindeyken, şiddetli bir deliliğe kapılıp hastane penceresinden ölüme atladı. Bu, o sırada uygulamaya konan çılgın dünyaya hakim olma politikası için isabetli bir başlangıç oldu.

Yine, soğuk savaşın başlangıcının, ABD'de İnsan Hakları Beyannamesi'ne ve geleneksel Amerikan demokratik özgürlüklerine yönelik benzeri görülmemiş bir saldırı içermesi de tesadüf değildi. Truman Doktrini'nin ortaya koyduğu kongre konuşmasından sadece on gün sonra ABD Başkanı, 2 milyon kamu işçisi için "sadakat testleri" öngören (9835 No'lu) ilk Başkanlık Kararnamesi'ni çıkardı. Böylece, kısa süre sonra McCarthy'cilik şeklinde tehlikeli bir zirveye ulaşacak olan utanç verici ve eşi benzeri görülmedik bir siyasi yıldırma, faşizan beyin kontrolü ve cadı avı seferberliği başlamış oldu⁷⁷³.

Marshall Planı

ABD hükümeti, Truman Doktrini'ni ilan ettikten iki ay sonra, saldırgan emperyalist bir Amerikan dış politikası geliştirmede ikinci önemli adımı attı. Bu, Dışişleri Bakanı George C. Marshall'ın 5 Haziran 1947'de Harvard Üniversitesi'nde bir konuşmayla başlattığı Marshall Planı'ydı. Marshall konuşmasında esas olarak, *"hepsi değilse bile bir dizi Avrupa ülkesinin ABD açısından kabul edilebilir bir ortak 'yeniden inşa' programı hazırlaması"* şartıyla, ABD'nin Avrupa'ya "destek" vereceğini söylüyordu. Başkan Truman daha sonra, dört yıllık bir dönem boyunca 17 milyar dolarlık bir "yardım"dan söz etti⁷⁷⁴.

Bu tür bütün saldırı planlarında olduğu üzere Marshall Planı, Amerikan cömertliği ve çikarsızlığı üzerine kulağa hoş gelen laflar eşliğinde sunuldu. Söylendiğine göre, ABD hükümetinin (yani Wall Street'in) tek istediği, Avrupa'yı tekrar ayağa kaldırmak, Avrupa halkını özgür ve mutlu kılmaktır. Ancak, bu hareketin asıl amacı o kadar da hayırsever sayılmazdı. Amerikan emperyalizmi müflis Avrupa'yı gelişen sosyalizmden kurtarmak, Avrupa'nın kapitalist güçleri ve bunların sömürgeleri üzerindeki Amerikan ekonomik nüfuzunu güçlendirmek, kapitalist dünyada hegemonya kurmak ve kapitalist ülkeleri Sovyetler Birliği'ne ve Avrupa'nın yeni halk demokrasilerine karşı örgüt-

leyip silahlandırmak istiyordu. Marshall Planı, iki partinin* de güçlü desteğiyle ABD Kongresi'nden geçti.

Amerikan emperyalizmi, gelişmemiş ülkeleri ele geçirmeyi kolaylaştırmak için de “Dördüncü Madde” olarak anılacak yaklaşımı ortaya koydu. 20 Ocak 1949'daki açış konuşmasında Truman, *“bilimsel ve endüstriyel ilerlemelerimizin gelişmemiş bölgelerin kalkınmasına ve büyümesine hizmet edeceği yeni ve cesur bir program başlatmayı”* öneriyordu. Amerikan “cömertliğini” gösteren incelikli bir makyajla süslenen bu plan, gerçekte sömürge dünyada Amerika'nın etkisini ve hakimiyetini sağlamak amaçlı bir emperyalist araçtan başka bir şey değildi.

Avrupa'nın kapitalist egemenleri ve onların sosyal demokrat uşakları, ağızları sulandıran Amerikan Marshall Planı yemini kapmak için atladılar. 16 Batı Avrupa ülkesini temsilen Temmuz 1947'de Paris'te toplanarak, bir süre Avrupa Yeniden İnşa Programı (European Recovery Program – ERP) olarak adlandırılan, iplerini W. Averell Harriman, Paul G. Hoffman, James Forrestal, John W. Snyder ve Robert A. Lovett gibi önde gelen Wall Street hayırseverlerinin tuttuğu programın temellerini oluşturdular. Büyük kısmı kuliste kotarılan nihai anlaşma, “Amerikan cömertliğinden yararlanan” ülkelerin para birimlerini ABD kontrolüne bırakması, kendilerinin yeniden inşa için önemli miktarda kaynak yaratması, sosyalist dünyayla ticareti sınırlaması, bir bütün olarak Avrupa Yeniden İnşa Programı'nı gerçekte Amerika'nın yönetimine bırakması, çeşitli ülkelerde sanayinin kamulaştırılmasına yönelik tüm adımlarla savaşması ve komünistleri ulusal hükümetlerden uzak tutması anlamına geliyordu. Böylece, kapitalist dünya üzerindeki Amerikan hegemonyası büyük bir sıçrama kaydetmiş oldu.

Wall Street, SSCB'nin dünya savaşındaki başarılarından kaynaklanan yaygın popülaritesini göz önüne alarak, ilk başlarda kesin bir kopuşu akıllıca bulmuyordu; bu nedenle, görünüşte bu ülke de Marshall Planı fonları için uygun sayılmıştı. Fakat Avrupalı güçlerin tüm projeyi değerlendirmek üzere yaptıkları ilk toplantıda SSCB adına Molotov, *“ülkelerin egemenliğine yönelik kabul edilemez bir ihlal”* olarak nitelediği şeylere karşı *“yardım alan ülkelerin ulusal bağımsızlığını koruyacak bir yaklaşım”* önerdiğinde, ABD ile önceden anlaşmış bulunan İngiltere ve Fransa tarafından sinsice reddedildi. Varılan noktada Sovyetler Birliği ve halk demokrasileri, Marshall Planı içinde artık yer almaya-caktı. Amerikalılar, savaş dönemindeki Avrupalı müttefikler arasına bir kama sokarak, dünyayı resmen iki kampa bölmeyi başarmıştı⁷⁷⁵.

Marshall Planı, Ekonomik İşbirliği İdaresi (Economic Cooperation Administration – ECA) altında 31 Aralık 1951'e kadar yürürlükte kaldı. Bu süre zarfında, Avrupa'nın “yeniden inşası” için 12 milyar dolarlık Amerikan fonu harcandı. Avrupa ülkeleri maki-ne ve diğer temel mallara fena halde muhtaçken, pazarları her türden üretim fazlası ıvr

* ABD'nin Cumhuriyetçi ve Demokrat Partileri kastediliyor (ç.n.).

zıvırla dolduruldu. Bolsover şöyle diyor: “Fransa, 1948-51 yıllarında Marshall Planı çerçevesinde 875 milyar frank aldı (...) aynı dönemde Fransa’nın silah harcamaları 1 trilyon 950 milyar franktı.”⁷⁷⁶ İtalya ve diğer ülkeler de benzer şekilde tuzağa düştü. Bu nedenle, Batı Avrupalı kapitalist ülkelerde yeniden inşa oranın, bir sent bile Amerikan parası kullanmayan Sovyetler Birliği ve halk demokrasilerinden çok geride kalması şaşırtıcı değildi. Yığınların hayat standartları tüm kapitalist batıda düştü.

Dev Marshall yardımları Avrupalı kapitalist ülkeler üzerinde Amerikan hakimiyetinin kurulmasını büyük ölçüde kolaylaştırdı. Bütün dünyada burjuva siyasetçileri, Amerika’nın ortaya koyduğu dev mama çanağına patilerini daldırabilmek için, ülkelerinin bağımsızlığını Wall Street’e satmaya başladılar. Bu durumun bir yansıması da, Birleşmiş Milletler’deki utanç verici Amerikan hakimiyeti oldu. Wall Street borazanlarından *Business Week*, sevinçle “ABD, komünizme karşı haçlı seferini meşrulaştırmak için gitgide büyüyen bir çoğunluğu liderliği altında toplamayı başarmıştır. (...) aslında BM, bir ABD yapılanmasıdır. (...) ABD, parasını verdiği düdüğü çalıyor”⁷⁷⁷ şeklinde yazıyordu. Bununla birlikte ABD, çifte güvence sağlamak için Truman Doktrini ve Marshall Planı’ndan oluşan ekonomik ve siyasi-askeri programında BM’yi tamamen devre dışı bıraktı.

Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)

NATO, bir düzine kapitalist ülke tarafından Nisan 1949’da Washington’da kuruldu, daha sonra Yunanistan ve Türkiye de örgüte katıldı. Örgütün “halklarının özgürlüğünü, ekonomik mirasını ve uygarlığını korumak” amacıyla “demokrasi, bireysel özgürlük ve hukuk ilkeleri temelinde”⁷⁷⁸ kurulduğu iddia ediliyordu. Ancak NATO’nun asıl amacı, Sovyetler Birliği ve halk demokrasilerine karşı bir militan kapitalist savaş ittifakının yaratılmasıydı. Örgütün arkasındaki güç, dünyayı fethetme programını uygulamakta olan saldırgan Amerikan emperyalizmiydi.

NATO’nun kuruluşu, Amerikan dış politikasında bir yeni aşamayı ve yön değişimini belirtiyordu. Buna yol açan, öncelikle Amerika’nın atom bombası “tekelinin” Sovyetler Birliği tarafından kırılmasıydı. Gördüğümüz gibi, bundan önce Wall Street’in savaş çığırtkanları, savaş planlarında neredeyse tamamen atom bombasına güvenmişlerdi, fakat artık Rusya’nın da bombası vardı ve “konvansiyonel” silahlar yeniden önem kazandı. Batı Avrupa’da büyük kara orduları kurup silahlandırmak için hararetle bir seferberlik başlatıldı. Bundan böyle, Amerikan ekonomik yardımı kesildi ve askeri yardım yılda yaklaşık 5 milyar dolar düzeyine çıktı. Kızıışan silahlanma yarışı, Rusya’nın her an Avrupa’yı istila etmek üzere olduğu şeklinde kesintisiz bir çığırtkanlık eşliğinde sürdürüldü; fakat Rusya’nın bunu neden Avrupa “çaresiz” durumdayken yapmadığını kapitalist kampta hiç kimse izah edemiyordu. Gerçekte ise Sovyetler Birliği, kendini tamamen barışa adanmıştı, fakat savaş çığırtkanları bunu ya görmezden geliyor ya da reddediyordu.

NATO'nun kalbi, SSCB'yi hedef alan ve Amerika'nın idaresi altında yeniden silahlandırılmış bir Almanya idi, hâlâ da öyledir. Programın ekonomik, siyasi ve askeri olmak üzere üç evresi vardır. Schumann Planı adı verilen ekonomik evre, Batı Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg kömür ve çelik endüstrilerinin bütünleştirilmesine dayalıdır. Bu çerçeve, çokça etrafında dolanıldıktan sonra resmen onaylanmıştır. Arkasında patron olarak Wall Street'in bulunduğu Batı Almanya, bu programın en güçlü Avrupalı bileşenidir. ABD daha önce, Alman sanayisini kamulaştırmaya dönük tüm planların boşa çıkarılmasını ve böylece Krupp'lar, Thyssen'ler ve diğer Alman tekellerinin "kendi" sanayilerinde yeniden tümüyle hakim olmalarını sağlamıştır.

NATO'nun siyasi evresi ise, Almanya'nın kilit güç konumunda olacağı bir "Avrupa Birleşik Devletleri"nin kurulmasıdır. Bu çaba, 1954'te çökene kadar bir bütün olarak, NATO'nun asıl amacı olan askeri yönüyle bağlantılıydı. Genel plan, en önemli altı Batı Avrupa ülkesinin birleşik bir Avrupa ordusu kurmasıydı. Burada eski nazi generallerinin işbaşında olduğu, yeniden silahlanmış Almanya ana güç olacaktı. Avrupa Savunma Topluluğu (European Defense Community – EDC) bunlardan oluşuyordu. Aralık 1951'de General Eisenhower, tüm bu ekonomik-siyasi-askeri projenin Amerika'daki genel sorumlusu olarak atandı.

Bolsover şöyle özetliyor: *"Bugün tartışılmakta olan Avrupa Birliği, kesinlikle bir eşit halkların uluslararası federasyonu değildir; geleceğin yöneticisi ve baş sorumlusu olacak Batı Alman kapitalizmiyle birlikte Amerikan kapitalizminin kontrolü altındaki bir uydu devletler toplamı yaratılmasıdır."*⁷⁷⁹ İngiltere ve Fransa, güçlü emperyalist rakipleri Almanya'nın Amerika tarafından yeniden inşasına, bunun sadece SSCB'ye karşı değil, kendilerine karşı da güçlü bir Amerikan karşı-ağırlığı olarak yapıldığını gayet iyi anladıklarından, son derece şüpheyle yaklaşmaktadır. Bu soruna ileride tekrar döneceğiz.

Sosyal demokrasi ve Amerikan emperyalizmi

Amerikan emperyalizmi açısından, Sovyetler Birliği'ne karşı ve dünya hakimiyeti hedefiyle yürütülen seferberlik programında Avrupa ülkelerinin ekonomik, siyasi ve askeri olarak devşirilmesi için Batı Avrupalı sosyal demokrat partilerin desteğini almak bir zorunluluktur. Avrupalı işçiler, savaşı izleyen bir devrimci ruh hali içindeydi ve Amerikan savaş planlarına karşı kararlı muhalefetlerini saptırıp kırmak, ancak işçileri yanıltmada deneyimli sağ sosyal demokratların yardımıyla mümkün olabilirdi.

Dolayısıyla sosyal demokratlarla anlaşma, savaş sonrası Amerikan dış politikasının temel taşlarından biri oldu. Bu yöndeki ilk gerçek adım, henüz 1946'da İngiliz İşçi Partisi hükümetine, bu hükümetin Britanya Adaları'nda bir sosyalizm programı uygulamaya koyduğu şeklindeki iddialara rağmen yaklaşık 4 milyar dolar borç vermesiydi. Bundan sonra İngiliz oportünist sosyalistleri, Avrupa sosyalist partileri arasında Amerikan

emperyalizminin en ateşli örgütleyicisi oldular. Blum, Jouhaux, Spaak, Schumacher, Ollenhauer, Saragat ve diğer geri kafalı sosyal demokratlar arasında işleri pek de zor değildi. Tüm bu adamlar zaten Wall Street'in tasmaını takmak için yanıp tutuşuyorlardı. Amerikan programına dair tavırlarını belirlemede önemli olan, programın dünya kapitalizmini kurtarmayı ve Sovyetler Birliği'ne saldırmayı hedeflemesiydi. Bu iki bileşen mevcut oldukça Amerikan hakimiyetini yutmaya dünden razıydılar.

Wall Street emperyalizmi, Amerika'da da başlıca bölmesini AFL ve CIO üst yönetimleri ve bağımsız muhafazakar sendikaların oluşturduğu sosyal demokratlarla savaş sonrası işbirliği geliştirdi. Bu sınıf işbirliğinin temeli iki katlıdır: Birincisi, büyük patronlar, sendikalara bir uyarı atışı olarak, Truman Doktrini ve Marshall Planı ile aynı yıl, 1947'de kabul edilen Taft-Hartley Yasası'yla* şiddetli bir darbe indirmiş olsalar da, sendikalarla serbestçe anlaşmaya, böylece bu gerici liderlerin bol kazançlı koltuklarını bir süre daha garantilemeye devam etmektedir. İkincisi, Wall Street'in peşinden giden sendika bürokratları, emperyalistlerin sofrasından düşen birtakım kırıntılardan nasip lenmektedir.

Amerikan üst düzey sendika yöneticilerinin çoğu bizzat birer kudurmuş emperyalisttir ve Amerika'nın hayal ettikleri dünya hakimiyetinde bol bol pay kapmayı ümit etmektedir. Bu kişiler daha şimdiden kendilerini Avrupa'da ve diğer tüm kapitalist ülkelerdeki savaş sonrası dönemin muhafazakar sendikal güçlerinin diktatörleri haline getirmiş durumdalar. Amerikan sosyal demokrat sendika liderliği de bu genel zeminde Truman'ın Wall Street hükümeti ve ardından Eisenhower hükümeti karşısında uşakça bir tavır aldı ve dış politikadaki aldıkları her virajı, attıkları her adımı sadakatle takip etti.

Avrupa ve Amerika'nın sosyal demokratları, Wall Street sloganlarının en hararetili çığırtkanları haline geldiler. Amerikan emperyalizmine uşaklıkta kapitalistlerin kendileri bile onların yanına yaklaşamayacak, Amerikan dış politikasının "samimiyetini" ve "cömertliğini" övmeye kimse onlarla yarışamayacaktı. Bütünüyle saldırgan nitelikteki Wall Street programını aldatıcı barış ve demokrasi sloganlarıyla kamufle ederek Marshall Planı'nı, NATO'yu, "Dördüncü Madde"yi, Schumann Planı'nı, EDC'yi ve Batı Almanya'nın yeniden silahlandırılmasını yüceltiler. Bu şekilde, sadece işçilerin aklını Amerikan emperyalist propagandasıyla bulandırmakla ve görmüş olduğumuz gibi, Fransa, İtalya ve Belçika'da komünistleri hükümetten atmakla kalmadılar; yanı sıra işçilerin 2. Dünya Savaşı sırasında ve ertesinde yarattığı muhteşem sendikal hareketi bölüp demoralize etmeye koyuldular.

* Taft-Harley Yasası: Resmi adı Emek-Yönetim İlişkileri Yasası olan, 23 Haziran 1947 tarihinde yürürlüğe giren, sendikal faaliyetlerin denetimine yönelik emek düşmanı yasa. Sendikaların greve gitmeden 60 gün önce işvereni bilgilendirmelerini zorunlu kılması, ustabaşılara sendikal olmayı yasaklaması ve patrona sendikaya üye olan ustabaşıları derhal işten çıkartma hakkı tanınması yasanın ne denli emek düşmanı olduğunu gösteren hükümlerinden yalnızca birkaçıdır (ç.n.).

55. Bölüm

Komünist Enformasyon Bürosu (1947)

Avrupa'da 1947'de Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın yürürlüğe konmasıyla şiddetlenen emperyalist Amerikan saldırganlığı, kaçınılmaz olarak işçi sınıfı çevrelerinde büyük endişe yarattı. Uluslararası barışa ve demokrasiye yönelik bu yeni saldırıyı püskürtmek için dünya işçilerine önderlik etmek üzere öne çıkanlar doğal olarak komünistlerdi. Komünist Enternasyonal dört yıl önce feshedilmiş olduğundan, Avrupa'nın önde gelen dokuz komünist partisi, bu tehlikeli durumu değerlendirmek amacıyla Eylül 1947'de Polonya'da gayri resmi bir konferansta bir araya geldi. Toplantıya Romanya, Macaristan, Yugoslavya, Sovyetler Birliği, Fransa, Çekoslovakya, Bulgaristan, İtalya ve Polonya partileri katılmıştı⁷⁸⁰.

Konferansta ana raporu Jdanov (1896-1948) sundu. Onaylanan kararda, savaş ve dünya hakimiyeti programıyla Amerikan emperyalizminin saldırgan rolü net bir şekilde tanımlanıyordu: *"Truman-Marshall Planı, ABD tarafından dünyanın her kesiminde yürütülen bir yayılmacı genel dünya planının parçası, onun Avrupa koludur. (...) Dünyün saldırganları olan Almanya ve Japonya'nın kodamanları ABD tarafından yeni bir role, Amerika'nın Avrupa ve Asya'daki emperyalist politikasının aleti olmaya hazırlanmaktadır. Anglo-Amerikan saldırganlığı, dünyayı iki kampa ayırmıştır: Başlıca amacı Amerikan emperyalizminin dünya hakimiyetini kurmak ve demokrasiyi ezmek olan emperyalist ve anti-demokratik kamp ile başlıca amacı emperyalizmi zayıflatıp demokrasiyi güçlendirmek ve faşizm kalıntılarını tasfiye etmek olan anti-emperyalist ve demokratik kamp."*⁷⁸¹

Karar ayrıca, Amerikan emperyalizminin tuttuğu yolun *"kapitalizmin genel krizini daha da keskinleştirmekte"* olduğunu belirtiyordu. Dünya halklarının güçlü barış isteğini göz önünde bulunduran kararda, *"emperyalistlerin yeni bir savaş çıkartma hevesleriyle, böyle bir savaşın örgütlenme ihtimali arasında geniş bir mesafe olduğunu unutmamak gerekir"* deniyordu. Karar, başta İngiltere ve Fransa'dakiler olmak üzere, sağ oportünist sosyalistleri Anglo-Amerikan yayılmacılığına verdikleri destek nedeniyle kınıyordu.

Avrupa'nın demokratik ve anti-emperyalist güçlerini bu yeni savaş ve faşizm tehdidi

karşısında sağlam bir tutum almaya çağıran karar, “komünist partilere özel bir görev düşmektedir. Ülkelerinin ulusal bağımsızlığını ve egemenliğini savunma bayrağını ellerine almaları gerekmektedir” diyor ve “bugün işçi sınıfının karşısındaki asıl tehlike, kendi gücünü küçümsemek ve emperyalist kampın gücünü abartmaktır” uyarısında bulunuyordu. Barış ve demokrasi güçleri sağlam bir duruş sergilerse, “saldırganların planları tam bir çöküşle sonuçlanacak”tı.

Komintern’in feshinden sonra komünist partiler arasındaki işbirliğinin yetersizliğini tespit eden konferans kararı, bu durumu düzeltmek için bir Enformasyon Bürosu oluşturdu. Merkezi Belgrad olarak belirlenen büronun haftalık yayını *Barışın Sürmesi İçin: Halk Demokрасisi İçin* adını taşıyordu. Enformasyon Bürosu’nu (Kominform) kurucu partilerin ötesine genişletmek yönünde bir girişim olmamakla birlikte, gazete bugün halen yayımlanmaya devam ediyor. Büro, Enternasyonal’in yeniden kurulması değil, sadece haberleşme bağlantılarının oluşturulması anlamına geliyor. Tüm dünyada pek çok komünist partisi, bir uluslararası örgüte yakıcı bir ihtiyaç duymakta, yeni Büro’ya katılarak örgütü geliştirmek istemektedir. Ne var ki, yeni bir güçlü Enternasyonal yönelimi dünyada mevcut gerilimi büyük ölçüde yükselteceğinden, bu yönde bir adım atılmadı. Amerikan Komünist Partisi, Büro’yu desteklediğini, ancak gerici ABD yasalarının partilerinin katılımını engellediğini açıkladı⁷⁸².

Dokuz komünist partinin konferansı, uluslararası işçi hareketinin tarihindeki en önemli toplantılardan biriydi. Amerikan emperyalizminin dünyada egemenlik kurma seferberliğinin içerdği faşizm, savaş ve ulusal köleleştirme tehlikesine dair dünya işçi sınıfını açıkça uyanık konferans, bu tehdidin nasıl göğüslenip yenilgiye uğratılacağına ilişkin de berrak bir çizgi geliştirdi. Wall Street emperyalizminin, insanlığı Amerikan büyük sermayesinin boyunduruğu altına sokmasına izin verilmeyecekti

Tito ihaneti

Dokuz komünist partinin 1947 konferansında ortaya konan politika, dünya komünist hareketinde çok büyük bir kısmında karşılık buldu; ancak Yugoslavya bunun dışında kaldı. Konferanstaki Yugoslav delegeleri kararı desteklemiş olsa da, Yugoslav partisinin saldırgan Amerikan emperyalizmine direnmek gibi bir niyetinin olmadığı kısa süre sonra anlaşıldı. Bu konum, daha sonra SBKP ile yapılan hararetli tartışmalarda belirginleşti⁷⁸³.

Kominform, Haziran 1948 sonunda Bükreş’te toplandığında, Yugoslavya toplantıda yoktu. Konferans, Yugoslav Komünist Partisi, iç ve dış politikada izlediği “marksizmleninizmden sapma anlamına gelen” çizgisi nedeniyle oybirliğiyle eleştirildi. Yugoslav liderlerin yanlış politikaları arasında, SSCB’ye karşı troçkist karalamaların en berbat biçimlerini de içeren düşmanca bir tutum öne çıkıyordu. İç meselelerde de köylülüğün farklı kategorileri arasındaki ayrımları gözetmemek, partiyi işçi sınıfı yerine köylülük

temeline dayandırmak, partiyi şekilsiz bir halk cephesi içinde eritmek, partide ve devlette dar bir bürokratik rejim oluşturmak, kardeş partilerin yoldaşça eleştirilerini kabul etmemek, bunun yerine solcu, ulusalcı ve küçük-burjuva maceracı bir politika izlemek gibi birçok anti-leninist politika söz konusuydu.

Konferans kararı şöyle diyordu: “Tüm bunların ışığında, Yugoslavya Komünist Partisi Merkez Komitesi, kendisini ve Yugoslav partisini kardeş komünist partiler ailesinin, birleşik komünist cephenin ve dolayısıyla Enformasyon Bürosu saflarının dışına çıkarmıştır.” Büro, Yugoslav partisi bünyesindeki marksist-leninist unsurları, “mevcut liderlerini hatalarını açıkça kabul edip düzeltmeye, milliyetçiliği terk etmeye ve enternasyonalizme dönmeye zorlamaya ve emperyalizme karşı birleşik sosyalist cepheyi her yoldan güçlendirmeye” çağırıyordu.

Yugoslavya’da Tito-Rankoviç grubu Kominform’un konumunu reddederek, köylü kökenli ordu üzerinde sahip olduğu sıkı kontrol sayesinde parti içindeki marksist-leninist muhalefeti bastırmayı başardı. 250 bin kişi hapse atıldı⁷⁸⁴. Bu hareketleri kapitalist dünyanın takdirini kazandı ve Tito yönetimi, Anglo-Amerikan emperyalizmiyle bir ittifak oluşturmakta gecikmedi. Bunun sonucunda, Enformasyon Bürosu Kasım 1949’daki Budapeşte toplantısında Tito’nun ideolojisini “faşist” olarak niteledi ve “Yugoslav hükümeti, yabancı emperyalist güçlere tamamen bağımlı durumdadır ve emperyalistlerin Yugoslavya Cumhuriyeti’nin egemenlik ve bağımsızlığının tasfiyesine neden olan saldırgan politikalarının aracı haline gelmiştir. Parti Merkez Komitesi ve Yugoslavya Hükümeti bütün bir sosyalizm ve demokrasi kampına karşı, tüm dünyadaki komünist partilerine karşı, halk demokrasilerine ve SSCB’ye karşı emperyalist çevrelerin güçleri arasına katılmıştır”⁷⁸⁵ açıklamasında bulundu.

Tito, kapitalist dünyanın gözdesi haline geldi, “titoculuk” ise uluslararası sosyalizme karşı yeni ve ölümcül bir silah olarak sevinçle karşılandı. Tito Yugoslavyası Anglo-Amerikan savaş ittifakı saflarına alındı ve ülkeye 1950’den bugüne kadar tahminen 700 milyon dolar Amerikan parası girdi⁷⁸⁶. Bunun karşılığında Tito yönetimi, keskin Sovyet karşıtı haline geldi ve fabrikaların özelleştirilmesi, kolektif çiftliklerin dağıtılması gibi eylemlerle, daha önce ülkede sosyalizme doğru atılmış pek çok adımı tasfiye etmeye girişti. Yugoslavya tarafından terk edilen Yunan devrimi, bundan sonra yenilgiye doğru gitti.

Tito’nun ihaneti, Yugoslavya’yı barış kampının dışına savurmakla kalmadı, çok daha tehlikeli sonuçlara yol açtı. Halk demokrasileriyle SSCB arasındaki ilişkileri bozmak ve halk demokrasilerini emperyalist kampa çekmek için her yola başvuruldu. Bu çabalar, 1949’da Budapeşte ve Sofya’da Rajk, Kostov ve diğerlerinin yargılandığı davalara yol açtı. Ne var ki, Tito komplosu Kominform’un tam zamanında ve kararlılıkla harekete geçmesi sayesinde daha en başında açığa çıkarıldı. Tito diğer halk demokrasilerinde anca şurada burada gizlenmiş az sayıda burjuva milliyetçisini peşine takabildi, onlar da

kolayca yenildiler⁷⁸⁷. Georgi Dimitrov, bu hayati önemdeki kavgada kilit konumdaydı. Son aylarda Yugoslavya SSCB'ye yönelik saldırılarını yumuşatma ve bu ülkeyle ilişkilerini normalleştirme eğilimleri göstermektedir.

Sağ sosyal demokratlar dünya sendikal hareketini bölüyor

Anglo-Amerikan emperyalizmi sağ sosyal demokratları sadece emperyalist sloganlarını işçi sınıfı içerisinde pazarlamakta ve Fransa, İtalya ve diğer ülkelerde hükümetlerin Wall Street'in dediklerini yapacak bir parçasını oluşturmakta kullanmakla kalmadı; yanı sıra onlara 2. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında doğan müthiş sendikal hareketi baltalama görevini de verdi. Dönemin sendikal hareketi Amerikan tekelci sermayesinin önünde kaldırılması gereken önemli bir engeldi. Bu sendika yıkma hareketi, bütün bir İkinci Enternasyonal tarihinin en onursuz eylemlerinden biriydi.

Avrupa'da sağcılar, 1948'den itibaren saldırılarını Almanya, Fransa ve İtalya'daki demokrasi, barış ve işçilerin genel refahına yönelik politikalar geliştirmekte olan büyük sendika federasyonları üzerinde yoğunlaştırdılar. Bu bölücülüğün başını çeken Irving Brown (AFL) ve James B. Carey (CIO) gibi adamlar, doğrudan ABD Dışişleri Bakanlığı gözetiminde bol keseden milyon dolarlar saçmaktaydı. Neticede patronların, hükümetlerin, sosyalist partilerin ve Katolik Kilisesi'nin desteğiyle, bu üç ülkede de çeşitli büyük grev hareketleri sürecinde onursuzca ihanet eden küçük ayrılıkçı eğilimler yaratmayı başardılar. Alman sendikal hareketi kötü şekilde bölündü, ancak İtalya ve Fransa'da iki federasyon da mücadeleden birliğini koruyarak çıktı. Bugün İtalya'da solcu CGT tüm örgütlü işçilerin yaklaşık yüzde 90'ını, Fransa'daki CGT ise yüzde 80'ini kapsıyor.

ABD'deki sendika yıkıcıları ayrıca, zamanın ilerici CIO'yu baltalamaya da özel bir önem verdi. Bu 6 milyon üyeli güçlü federasyonun inşasında komünistler de diğer sol ve ilerici güçlerle birlikte büyük bir rol oynamıştı ve yönetimde hâlâ sözleri geçiyordu. Ne var ki, gericiliğin tüm güçlerince desteklenen Murray, Reuther, Carey ve diğer muhafazakarlar, Marshall Planı'nı ve Amerikan emperyalizminin savaş programının geri kalan unsurlarını onaylamayı reddettikleri için 900 bin üyeli 11 ilerici sendikayı keyfi şekilde federasyondan ihraç ederek, 1949'da örgütü bölmeyi başardılar. Amerikan kapitalizmi bu ihaneti coşkuyla selamlayarak, Murray ve şürekasını büyük yurtseverler olarak niteledi, CIO ise bu darbeden sonra bir daha belini doğrultamadı⁷⁸⁸.

Bu sırada, sosyal demokrat sendika bölücüleri gözlerini, yarı sömürgeler kıtası Latin Amerika'daki işçilerin o güne kadar yaratmış olduğu en iyi örgüt olan Latin Amerika İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na (CTAL) dikmişti. Eskiden kanlı bıçaklı düşman olan AFL ve CIO, bu onursuz işte ABD Dışişleri Bakanlığı'nın emrinde el ele çalıştılar. Amaçları, Wall Street'in savaş çizgisini Latin Amerika'ya dayatmaktı. 1948'de Peru'nun başkenti Lima'da daha çok AFL, CIO ve Latin Amerikalı dağınmık grev kırıcı gruplara da-

yanan İnter-Amerikan İşçi Konfederasyonu'nu (CIT) kotarmayı başardılar. Kısa sürede gözden düşen bu örgüt, 1951'de Mexico City'de Inter-Amerikan Bölgesel İşçi Örgütü adı altında yeniden kuruldu. Bu örgüt tepeden turnağa ABD'li emperyalist sendika ajanlarının hakimiyetindedir. Tüm bu yıkıcı çalışmalar Latin Amerika işçilerine ciddi zararlar verdi ve bölgede saldırgan Amerikan emperyalizminin işini çok daha kolaylaştırdı. Yine de CTAL, bölünmelerle zayıflamış olmasına rağmen, Latin Amerika'nın en güçlü işçi örgütü olmaya devam ediyor.

Sosyal demokratların asıl sendika yıkıcılığı ise, güçlü Dünya Sendikalar Federasyonu'nu (WFTU) dağıtmaya yönelik girişimleri oldu. Burada yine başı çeken sendika yıkıcıları, hükümetin bilinen ajanları olan Amerikalılardı. Amerikan emperyalizmi, Avrupa'yı savaş programına boyun eğdirmenin ilk şartı olarak, militan ve ilerici WFTU'yu yolundan kaldırmak zorundaydı. Bu büyük sendikayı yıkma görevini, WFTU'ya katılmayan AFL'nin dışarıdan desteğiyle CIO üstlendi. CIO, AFL ve Dışişleri Bakanlığı'nın baş sendika yıkıcı ajanı, CIO Genel Saymanı James B. Carey'ydi. Bu, New York'ta gerici bir toplantıda *“son savaşta faşistlerle dövüşmek için komünistlerle birleştik; bir başka savaşta ise komünistleri yenmek için faşistlerle birleşeceğiz”*⁷⁸⁹ diyen bir adamdı.

Carey CIO, CTAL ve Almanya, Fransa ve İtalya'daki sendika federasyonlarında yaşadığı gibi, yine Marshall Planı'nın benimsenmesi sorununu bölücü başlık olarak gündeme getirdi. Nisan 1948'de, İngiliz İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun aktif yardımıyla WFTU'nun, Wall Street'in Marshall Planı'na destek çıkmasını istedi. WFTU bunun yerine, dünya işçi birliğini korumak adına, konunun çözümünü ulusal sendika merkezlerine bırakmaya karar verdi. Elbette bu karar, her ne pahasına olursa olsun WFTU'yu parçalama emri almış olan Carey ve suç ortaklarını tatmin etmedi. Bu nedenle, 1 Ocak 1949'da, WFTU Yürütme Komitesi'nin Paris'teki toplantısında örgütün *“faaliyetlerine bir yıl ara vermesini”* önerdiler. Açıkça örgütü yok etme amacı taşıyan bu küstah girişim reddedildi. Bunun üzerine CIO ile İngiliz ve Hollandalı sendika delegeleri toplantıyı terk etti. Bölünme böylece gerçekleşti ve sosyal demokratlar, sınıfa ihanet sicillerine bir başka katmerli ihaneti daha eklemiş oldular. Dünya sendikal hareketine bu büyük darbeyi indiren Carey, Deakin ve diğerleri, kapitalist dünya tarafından gerçek işçi sınıfı diplomatları olarak nitelendiler⁷⁹⁰.

ABD hükümeti tarafından finanse edilen ve tüm bir Marshall Planı'ndan aktif yardım alan sosyal demokrat bölücüler, ardından yeni bir dünya sendikalar örgütü oluşturmaya koyuldular. Kasım 1949'da Londra'da Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu'nun (International Confederation of Free Trade Unions – ICFTU) kurulmasıyla bu da gerçekleştirilmiş oldu. J. H. Oldenbroek'un genel sekreteri olduğu bu örgüt, (bazı güçlüklerle rağmen) tepeden turnağa emperyalist Amerikan sendikacılığının kontrolündeydi, dolayısıyla ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Sovyetler Birliği'ne karşı bir genel savaş ge-

liştirmeye çalışan çizgisini takip etti. Bu örgüt, her yerde WFTU'ya ve diğer militan sendikalarla karşı bozgunculuğun, ihbarcılığın ve grev kırıcılığın en uç biçimlerini silah olarak kullanmaktadır. Kendi açıklamasına göre ICFTU bugün 54 milyon üyeye sahiptir, fakat gerçek gücü bundan çok daha azdır. 1953 Stockholm kongresindeki temsil oranı, 39 milyon üyesi olduğunu göstermiştir⁷⁹¹. Üyelerinin yarısından çoğu ABD ve İngiltere'dedir. Uluslararası Hristiyan Sendikalar Konfederasyonu'nu kurarak kendilerini ana sendikal akımdan ayırmaya yönelik Katolik sendikalar da; on dört ülkede yaklaşık iki milyon üyeli küçük örgütlere sahiptir⁷⁹².

Bu sırada WFTU faaliyetlerini ve gelişimini enerjik bir şekilde sürdürerek, yoluna devam etti. Wall Street'in örgütü yıkmak için tezgahladığı girişim başarısız oldu. Bölünmeden sonra 1949'da Milan'da toplanan ikinci kongresinde 72 milyon üyesi olduğunu açıkladı. Ekim 1953'te Viyana'daki üçüncü kongresindeyse Genel Sekreter Louis Saillant, 88 milyon üyeye ulaştıklarını bildirdi; ancak bunun 8 milyonu, delegeleri kongreye katıldığı halde, aslında örgüte üye değildi. Dolayısıyla, şu anki duruma göre, WFTU sayısal olarak ICFTU'dan iki kat daha büyüktür. Örgütün genel politikası diğer tüm emek örgütleriyle sınıf mücadelesi için işbirliği kurmaya dayalıdır.

Yukarıdaki gelişmeler, dünya sendikal hareketinin İkinci Enternasyonal tarihi boyunca kesin bir şekilde sağ sosyal demokratların elinde olan belirleyici önderliğinin, 2. Dünya Savaşı döneminden itibaren komünistlere ve diğer sol güçlere geçtiğini göstermektedir. Örgütlü emeğin dünya çapındaki saflaşmasında, emperyalizmin hâlâ güçlü olduğu ve işçi aristokrasisinin büyük bir rol oynamaya devam ettiği ABD ve İngiltere ICFTU'nun kaleleri durumundayken, WFTU'nun gücünü sosyalist ülkelerden, sömürge ve yarı sömürgelerden ve dünya kapitalizminin giderek derinleşen genel krizini en keskin şekilde hisseden kapitalist ülkelerden aldığı göze çarpar. Dünya sendikal hareketinin genel seyri içerisinde önderlik merkezi kaçınılmaz şekilde sola kayma eğilimindedir.

Dünya sosyal demokrasisinin ideolojik çürümesi

Yukarıda ve önceki bölümlerde, 2. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde İkinci Enternasyonal partilerinin Amerikan emperyalizminin savaş arabasına nasıl bindikleri ve Wall Street'in en güvenilir işbirlikçisi haline geldikleri ortaya kondu. Gördüğümüz gibi, sosyal demokrat partiler, yığınlar arasında emperyalist savaş sloganlarının arsızca çığırkanlığını yaparak, grev kırıcılığıyla, sendikaları bölerek, hükümetleri kendi burjuvazilerinin ve Wall Street'in dünyayı fethetme heveslerinin çıkarları doğrultusunda idare ederek, gırtlaklarına kadar emek düşmanlığına battılar. Bir zamanlar marksist olduğunu iddia ettikleri ideolojilerindeki çürüme de buna uygun şekilde derinleşti.

Her zaman olduğu gibi şimdi de sağ sosyal demokratlar, Lenin'in yıllar önce onları adlandırdığı gibi "*burjuvazinin işçi sınıfı saflarındaki ajanlarıdır.*" Özel görevleri

burjuva politikalarını sendikal ve sosyalist laf ebeliğiyle süsleyerek işçi sınıfının ya da onun bölüklerinin ağız tadına uydurmaktır. Kuusinen'in dediği gibi: *"Hâlâ kendilerini takip eden işçilerin güvenini korumaya özen göstermeseler, sosyal demokrat reformistlerin, burjuvazinin uşakları olarak görevlerini yerine getirmeleri imkansız olacaktır. Sosyalizm bayrağını sallamalarının nedeni budur."*⁷⁹³ Ne var ki günümüzde burjuva ruhu sosyal demokrat partilere öylesine işlemiştir ki, sosyalizm iddiaları gitgide zayıflamaktadır. ABD'de sosyal demokratlar sosyalizm maskesini dahi uzun zaman önce bıraktılar ve kapitalizmin en açık ve yaygaracı savunucuları haline geldiler.

Bu burjuva çürüme sadece emperyalist ülkelerdeki sosyalist partileri değil, yanı sıra, genelde daha az önemli oldukları sömürge ve yarı sömürgelerdeki partileri de etkiledi. Bu şekilde, burjuvazinin gelişen proleter devrimden ölesiye korktuğu Hindistan'da sosyal demokratlar, burjuvazinin sadık uşakları olarak, "marksizme" felç edici Gandicilik aşlamak için çırpınıyorlar. Bunların tümü büyük İngiliz ve Hint kapitalistlerinin işine gelecek şekilde bir "sevgi devrimi" vaaz ediyor, küçük zanaatçılığı kutsuyor ve militan işçi sınıfı mücadelesinin her biçimine karşı çıkıyorlar⁷⁹⁴.

Sağ sosyal demokratlar her yerde bütün marksızan iktisat sistemini sessiz sedasız kenara attılar. "Yönetilen kapitalist ekonomi" ve "ilerici kapitalizm" kavramlarıyla burjuva keynesçiliğin ateşli taraftarı haline geldiler. Marksizmin bir diğer temeli olan sınıf mücadelesi de aynı akıbete uğradı. Bugün sağ sosyal demokratlar, sınıf mücadelesinin inkarında ve sınıf işbirliğini savunmada kapitalizmin en kaba savunucularını bile geride bırakmaktadır. Diyalektik materyalizm de hem parça parça hem bir bütün olarak reddedilmiştir. Son zamanlarda İkinci Enternasyonal partileri, her türden burjuva bilinmezçiliğinin konuksever yuvası durumundadır. Geçmişteki enternasyonalizm iddiaları da yerini en kaba milliyetçiliğe ve emperyalizme bıraktı. Elbette devrim de geçmişte kaldı; İşçi Partili Crossman, bize *"kapitalizmin oldukça farklı bir sisteme doğru başkalaşım geçirmekte"*⁷⁹⁵ olduğunu söylüyor.

Bir kuşak önce, sosyal demokrasi bünyesinde ya da yakınında yer alan Kautsky ve Bernstein, kapitalist sistemin şiddetli iç çelişkilerine son verecek bir "örgütlü kapitalizm"den ve "süper-emperyalizm"den söz ediyordu. Bugünse halefleri, Amerikan emperyalizminin dünya hakimiyeti programını destekleyerek, bu aptalca ve gerici teorileri gerçekleştirmeye çalışıyor; saldırgan Amerikan emperyalist savaş politikasını her yönüyle ilerici olarak selamlıyorlar.

Tüm dünyada sosyal demokrasi, Marx ve Engels'in dahiyane teorik eserine sırt çevirdiği gibi, katıksız burjuva pragmatistleri olarak, teoriyi tümünden bir yana bırakma eğilimindedir. Batı Alman Sosyalist Partisi'nde belirli ve kesin bir "sosyalist" ideoloji açıklaması bulunmaması, partinin sadece 1952 kongresinde kabul edilen bir eylem programına sahip olması çok açıklayıcıdır. Partinin son lideri Kurt Schumacher, bize marksizmin sosyalizme ilerlemenin yollarından sadece biri olduğunu söylüyor⁷⁹⁶.

Bunlar, her yerde sosyal demokrat partilerin yaşadığı burjuvalaşmanın göstergelerinden yalnızca birkaçıdır.

2. Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana sağ sosyal demokratlar zaman zaman Batı Avrupa (İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Norveç, Danimarka, İsveç, Avusturya) ve Japonya'da hükümetin başına geçti; ancak bu durum, sosyalizm davasını bir milim bile ilerletmedi. Sosyalistlerin liderliğindeki bu hükümetler, aslında sadece, kapitalistlerin dümeni bizzat devralacağı iyi havalar gelene kadar başa geçen emanetçiler olmuştur. Bu tür hükümetler, işçilerin sosyalizm yolunu tutmasını engelleyen bir ayak bağıdır. Emperyalistlerin ve savaş çıkırtkanlarının maşası İkinci Enternasyonal, işçi sınıfının sadece sosyalizme ulaşmasının değil, yanı sıra en acil pratik ihtiyaçları olan hayat standartlarını savunmasının yanı sıra ulusal bağımsızlığı, dünya barışını ve demokrasiyi korumasının önünde engel durumdadır.

56. Bölüm

Çin Devriminin Zaferi (1950)

Çin Devrimi'nde Komünist Partisinin tarihi, 1924'ten 1950'ye kadar neredeyse kesintisiz bir silahlı mücadele tarihi olmuştur. Stalin 1926'da, Çin Devrimi'nde silahlı yöntemlerle mücadele verilmek zorunda olduğunu söylemişti, nitekim bunun doğru olduğu ortaya çıktı⁷⁹⁷. Büyük Çin devrimci savaşları dört başlığa ayrılır: (a) Gericici derebeylerine karşı Kuomintang (KMT) ile KP birleşik cephesi, 1924-27; (b) KP önderliğindeki halk güçlerinin KMT gericiliğine karşı savaşı, 1927-36; (c) KMT ve KP güçlerinin Japon işgaline karşı yurtsever savaşı, 1936-45; (d) Halkın dünyayı sarsan zaferleriyle ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanan, halk güçlerinin KMT ve Amerikan emperyalizmine karşı savaşı, 1946-50.

Daha önce (Bkz: Özellikle 39, 43, 45 ve 47. Bölümler) bu savaşlardan ilk üçünün gelişim seyrini izlemiştik. 1924-27 yıllarındaki ilk savaşta Komünist Parti'nin, sanayiciler, bankacılar, büyük toprak sahipleri ve emperyalistler adına Çin'e egemen olabileceğine inanan Çan Kay-şek'in inanılmaz bir vahşetle komünistlere karşı dönünceye kadar, sadakatle Kuomintang'la birlikte yürüdüğünü gördük. Ayrıca, Çin halkının Çan'a ve Japonlara karşı kahramanca dövüştüğü 1927-36 savaşının büyük bölümünde, Japonlar ülkeyi istila ederken Çan'ın ortak düşmana karşı halk güçleriyle bir birleşik cephe kurmayı Sian'daki ünlü kaçırma olayına kadar sürekli olarak reddettiğini gördük. Son olarak, Çan'ın işgalci Japonlardan çok halk güçlerine karşı savaştığı, 1936-45 yıllarında Japon işgaline karşı ulusal direniş savaşını inceledik. Şimdi de, Çan'ın başlattığı ve Çin halkının elinde layığına bulduğu 1946-50 iç savaşının seyrini izleyelim.

Çan iç savaşı başlatıyor

Japon emperyalizmine karşı savaşın zaferle sonuçlanması üzerine Komünist Parti, 25 Ağustos 1945'te yayımladığı bir açıklamayla Çin'de halkın birleşik cephe hükümeti yönündeki planlarını ortaya koydu. Mao Zedung bu amaçla Çungking'e giderek, Çan Kay-şek'le bir aydan fazla süren görüşmeler yürüttü. İç barışı korumaya dönük anlaşmalar yapıldı, fakat Çan bunları sadece kamuoyu desteğini kazanmak maksadıyla imzaladı. Anlaşmaları gerçekleştirmeye en ufak bir niyeti bile yoktu⁷⁹⁸ ve Halk Kurtuluş

Ordusu'na saldırarak anlaşmaları hemen ihlal etmeye koyuldu.

Çan, sırtını Amerikan emperyalizmine dayıyordu. Wall Street ve Washington'un dünyayı fethetme heveslileri, saldırgan yayılmacılık programlarını çoktan uygulamaya girişmiş, herkesin arzuladığı büyük ödül olan Çin'e gözlerini dikmişlerdi. Çan, bunların hevesli kuklasıydı. Çan Amerikalıların desteğiyle ve daha yeni imzaladığı anlaşmayı bozarak, Çin'in önceden Japonların işgali altında olan geniş kesimlerini ele geçirmeye başladı. Kuzey Çin'deki büyük kentleri işgal ederken, asker ve malzeme ikmali yapan Amerikan savaş gemileri, nakliye araçları ve uçaklarından aktif destek aldı. Aynı zamanda, komünistlerin önderliğindeki askerlere saldırılar düzenledi ve çok sayıda silahlı çatışmaya yol açtı.

Bu noktada komünistler, inisiyatif alarak 10 Ocak 1946'da ateşkes çağrısında bulundu. Bütün grupların temsil edildiği bir konferans toplandı. ABD, temsilcisi Patrick J. Hurley'in yerini almak üzere, General George C. Marshall'ı "arabulucu" rolüyle gönderdi. Dışişleri Bakanı Brynes, Marshall'a verdiği talimatta şöyle diyordu: *"Uzun süredir inandığımız ve sürekli ifade ettiğimiz üzere, General Çan Kay-şek hükümetinin demokrasinin gelişimi için en sağlam temeli teşkil ettiği kanaatindeyiz."*⁷⁹⁹ Öte yandan, komünistlerin önderliğindeki Halk Kurtuluş Ordusu çok güçlüydü ve hızla saf dışı edilmeliydi. Başkan Truman'ın istediği gibi, bu doğrultuda adımlar atıldı. Sonuçta, Çan'ın kontrolünde bir Ulusal Meclis kurulmasını öngören bir anlaşma hazırlandı. Marshall, nüfuzunu komünistlerin meclisteki temsiliyetini sınırlamak ve Halk Kurtuluş Ordusu'nun öngörülen yeni ulusal askeri yapılanmadaki rolünü azaltmak için kullandı. Komünistler bu kapana girmeyi reddetti.

Bu arada Çan, yaptığı bütün anlaşmaları çiğneyerek, daha önce Japon işgali altında bulunan toprakları gücünün yettiğince askeri yoldan ele geçirmeye girişti. İleriki yıllarda Koreli Syngman Rhee'nin yaptığı gibi; amacı her şeyden önce Çin'de gerçek bir halk iktidarını engellemek olan Amerikan emperyalizmi tarafından saldırılarının desteklenmesini anlamıştı. Böylece, iç savaş 1946'da Çan'ın inisiyatifiyle başlamış oldu. Marshall (sadece tutanaklara geçsin diye) Çan'ı eleştirirken, iç savaşın çıkmasından haksız bir şekilde komünistleri sorumlu tuttu ve (Nisan'da kısa süreliğine dönmek üzere) 7 Ocak 1947'de Çin'den ayrıldı.

Halkın zaferi

Görünüşte vaziyet ondan yanaydı ve Çan iyimserlikle doluydu⁸⁰⁰. Ordusu, büyük bir uçak filosu (komünistlerin neredeyse hiç uçağı yoktu) dahil, en iyi Amerikan silahlarıyla donatılmıştı ve Halk Kurtuluş Ordusu'nun iki buçuk katı büyüklüğündeydi. Çan ayrıca, başlıca demiryolları ve büyük şehirlerin çoğuyla ülkenin çok daha büyük bir bölümünü ele geçirmişti, Amerikan emperyalizmi de arkasındaydı (ABD o güne kadar Çan'a 6 milyar, komünistlere sıfır dolar vermişti); ancak Çan, hayati bir unsurdan, Çin

halkının desteğinden yoksundu. Halk, Çan hükümetinin ve onu kontrol eden yozlaşmış toprak sahiplerinin, tefecilerin ve tekellerin boğazına kadar battıkları yolsuzluk ve çürümenin farkındaydı. Japonlarla savaşmaktan haince kaçındığı için Çan'dan nefret ediyorlardı ve haklı olarak onu son iç savaşı başlatmakla suçluyorlardı. Bu nedenle işçiler, köylüler, öğrenciler, orta sınıf ve pek çok küçük kapitalist, Mao Zedung ve Halk Kurtuluş Ordusu'na gitgide büyüyen bir destek veriyordu.

Temmuz 1946'da savaş kızışmıştı. Çan'ın ezici bir üstünlüğe sahip kuvvetleri karşısında Halk Kurtuluş Ordusu, Mao'nun onaylanan strateji ve taktikleri doğrultusunda birçok büyük kentten çekilerek ülkenin içlerinde yoğunlaştı ve başarılı oldu. Çu Teh şunları söylüyor: *"Savaşın sekizinci ayına gelindiğinde, 700 binden fazla Çan Kay-şek haydutu yok edilmişti. (...) İlk bir yılda 1 milyonu aşkın Kuomintang askeri imha edilirken, Halk Kurtuluş Ordusu'nun gücü 1 milyon 300 binden 2 milyona çıktı."*⁸⁰¹ Temmuz 1947'de Mao güçleri saldırıya geçerek, sonraki bir yıl içerisinde birçok önemli zafer kazandı. Kuomintang ordusu moral kaybetti ve büyük birlikler yepyeni Amerikan donanımlarıyla birlikte teslim oldu.

Halk Kurtuluş Ordusu Eylül 1948-Ocak 1949 arasında Kuomintang kuvvetlerine yönelik üç büyük saldırı gerçekleştirerek, 1 milyon 540 bin askerini saf dışı etti. Tiençin, Pekin, Nanking, Şangay ve diğer önemli kentler birbiri ardına halk güçlerinin eline geçti⁸⁰². Çan'ın başkenti Nanking'in düşmesiyle birlikte KMT rejimi esasen yenilmiş oldu. Haziran 1950'de ülkenin geri kalanı da temizlendi, Çan ve ordusunun kalıntıları, halen Amerikan sadakasıyla yaşadıkları Tayvan (Formoza) adasına sürüldü. Lenin ve Stalin'in önceden gördüğü ve Üçüncü Enternasyonal'in desteklediği büyük Çin Devrimi kazanılmıştı.

Tarihin en büyük örneklerinden biri olan dört yıllık iç savaş, halkın şanlı zaferiyle sonuçlandı. Halk ordusu Çin'in dört bir yanında gürleyerek, feodalizm ve emperyalizmin çöplerini süpürüp attı. Dışa dış kavga içinde Halk Kurtuluş Ordusu 8 milyon 700 bin Çan Kay-şek askerini imha etti ya da esir aldı, hatta 1 milyon 700 binden fazlasını saflarına kattı. Neredeyse tamamı Amerikan malı olan 50 bin top, 300 bin makineli tüfek, bin tank, 20 bin motorlu araç ve çok sayıda askeri mühimmat ele geçirdi⁸⁰³. Çin'de 25 yıldır süren savaş son buldu. Yerel gericiliğin ve Amerikan emperyalizminin güçleri, Japon emperyalizminin güçleri gibi yerle edildi. Büyük Çin ulusu boynundaki kölelik zincirini kırdı ve sosyalizm yolunda ilerlemeye koyuldu.

Dünyanın çağdaş uygarlıklarının en köklülerinden biri olan Çin, devasa bir ülkedir. 11 milyon kilometrekarelik yüzölçümü, ABD'den altıda biri kadar fazladır. Bütün insanlığın dörtte birini oluşturan 600 milyonluk nüfusuyla dünyanın en kalabalık ülkesidir. Geniş verimli toprakları, büyük tungsten, bakır, nikel, magnezyum, alüminyum, çinko ve diğer maden yataklarıyla tarımsal ve endüstriyel kaynakları zengindir. 400 milyar ton kömür rezervine sahip olan Çin, bilhassa demir cevheri açısından zengindir. Petrol

rezervleri İran'dan çok daha fazladır, hidroelektrik tesisleri bakımından ABD'yi geride bırakarak SSCB'den sonra ikinci sırada gelir⁸⁰⁴. Dolayısıyla Çin, emperyalist yağmacılık ve sömürücüler için gerçekten de uğruna dövüştürülecek çok büyük bir hedefti.

Kapitalist dünya, özellikle de ABD'nin büyük sanayi baronları, Çin halkının destansı zaferinin gelişimi karşısında hayret ve dehşet içinde kaldı; ancak halkın yeni Halk Cumhuriyeti'ne doğru köklü yönelimi göz önüne alındığında, gelişmelerin seyrini değiştirmek ellerinde değildi. Çan Kay-şek'e verebilecekleri tek şey daha fazla silahtı, ancak Çan zaten kullanabileceğinden fazla silaha sahipti. Onun asıl ihtiyaç duyduğu silah değil, uzun zaman önce kaybettiği Çin halkının güveniydi. Ne var ki, Çin'de olup bitenler kapitalist dünyayı dehşete düşürürken, dünyanın devrimci ve ilerici işçileri devrimi coşkuyla selamladı. Çin'i devrimle kaybetmek, dünya kapitalist sistemi için esaslı ve geri döndürülmez bir felaketti.

1 Ekim 1949'da Mao Zedung'un Başkan, Çu Enlay'ın Başbakan olduğu Merkezi Çin Halk Hükümeti ilan edildi. Aynı gün Sovyetler Birliği, dünyanın özgür halklarına dostluk elini içtenlikle uzatarak, Halk Hükümeti'ni diplomatik olarak tanıdı. Hong Kong ve Uzak Doğu'daki diğer kolonileri için endişelenen İngiltere, 5 Ocak 1950'de yeni rejimi tanıdı. ABD'ye gelince, gelişmelerle derinden sarsılmıştı ve kendisini en az Kuomintang kadar yenilmiş hissediyordu. Bu nedenle, kendinde başka halkların ne tür bir hükümete sahip olacağını belirlemek gibi buyurganca bir hak görme küstahlığıyla, Çin'deki halk iktidarını tanımayı reddetti. Dahası, yeni rejimin Birleşmiş Milletler'e kabulüne de karşı çıktı. ABD, Kızıl Çin'in Wall Street tekelci kapitalistleri yerine büyük Çin halkının ezici iradesiyle kurulduğu günden beri, tarihin tekerleğinin geriye döndürülebileceğine dair çılgın umutlarla bir nefret politikasını sergilemeye başladı ve büyük devrimi yok etmek için bu ülkeye karşı nihai bir savaş planlamaktadır.

Çin halk demokrasisi

Mao, büyük Çin Devrimi'ni şöyle betimliyor: "*Çin Devrimi'nin tarihsel süreci iki aşamaya ayrılmalıdır: Birincisi demokratik devrim, ikincisi sosyalist devrim olmak üzere, birbirinden oldukça farklı nitelikte iki devrimci süreç (...)* (Ekim 1917 Rus Devrimi'nden) önce, Çin burjuva demokratik devrimi, eski dünya burjuva demokratik devrim kategorisine aitti ve onun bir parçasıydı. (Ekim Devrimi'nden) sonra, Çin burjuva demokratik devriminin karakteri değişmiştir ve yeni burjuva demokratik devrim kategorisine aittir. Devrimci cephe yönünden ise, dünya proleter sosyalist devriminin bir parçasıdır."⁸⁰⁵

Eski tip devrimin önderi burjuvaziydi, yeni tip devrimin önderi proletaryadır. Mao yeni rejimi "*işçi ve köylülerin ittifakına dayalı ve (Komünist Parti üzerinden) işçi sınıfının önderliğinde halkın demokratik diktatörlüğü*"⁸⁰⁶ şeklinde tanımlıyor ve şöyle diyor: "*Sadece işçi sınıfı en uzak görüşlü, adil, bencil olmayan ve tutarlı devrimci sınıf olduğundan, halkın demokratik diktatörlüğüne işçi sınıfı önderlik etmelidir.*"⁸⁰⁷ Çen

Po-ta, şunları ekliyor: “Devrimin emperyalizme, feodalizme ve bürokratik kapitalizme karşı zaferini mümkün kılan (...) tam da proletaryanın önderliği ve bunun meydana getirdiği işçi sınıfı ve köylülüğün ittifakıdır.”⁸⁰⁸ Mao, yeni rejimi şöyle gerekçelendiriyor: “Belirli bir tarihsel dönemde, Sovyet tarzı cumhuriyet sömürge ve yarı sömürge ülkelerde hayata geçirilmeye uygun değildir; dolayısıyla buralarda üçüncü bir tipte, Yeni Demokrasi tipinde bir ulusal politika olmalıdır.”⁸⁰⁹

Yeni halk demokrasisi, gerçekten demokratiktir. Mao bunu şöyle açıklıyor: “Demokratik sistem halka ifade, bir araya gelme ve örgütlenme özgürlüğü vererek, halkın arasında gerçekleştirilmelidir. Oy hakkı gericilere değil, sadece halka verilir. Bu iki özellik, yani halk için demokrasi ve gericiler üzerinde diktatörlük, halkın demokratik diktatörlüğünü oluşturur.” Mao, “Çin’de mevcut aşamada halk işçi sınıfı, köylü sınıfı, küçük burjuvazi ve ulusal burjuvazidir”⁸¹⁰ diye ekliyor. Çin’deki halk demokrasisi ile Doğu Avrupa’nın halk demokrasisi arasında yakın bir siyasi akrabalık olduğu açıktır.

Geniş bir ulusal kongrenin toplanmasından önceki beş yıl boyunca Çin’in temel yasa organı, Çin Halkının Siyasi Danışma Konferansıydı. Kurul resmi olarak şöyle tanımlanıyordu: “Çin Halkının Siyasi Danışma Konferansı (CPPCC), tüm Çin halkının demokratik birleşik cephesinin bir örgütlenmesidir. İşçi sınıfı, köylülük, devrimci askerler, aydınlar, küçük burjuvazi, ulusal burjuvazi, ulusal azınlıklar ve deniz aşırı Çinlilerin temsilcileriyle, diğer yurtsever, demokratik şahsiyetleri kapsar.” Konferans, on siyasi grup tarafından oluşturuldu. Bu geçici hükümette önder parti, 1952’de 6 milyon üyesi bulunan Komünist Parti’ydi⁸¹¹. Başka partiler ve büyük kitle örgütleri (10 milyon üyeli sendikalar, 8 milyon üyeli gençlik örgütleri, geniş kadın örgütleri vd.) de konferansı destekliyordu. CPPCC, Çin Halk Cumhuriyeti’nin ilan edildiği 1949’da örgütlendi.

Çin Halk Cumhuriyeti, ulusal anayasasını Eylül 1954’te Pekin’de toplanan bir büyük kongrede kabul etti. Anayasa, yeni hükümetin “işçi sınıfının önderliğinde ve işçi-köylü ittifakına dayalı bir demokratik halk devleti” ve hedefinin sosyalizm olduğunu ilan eder. “Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sosyalist bir toplumun kazanılmasına kadar olan dönem, bir geçiş dönemidir. Bu geçiş döneminde devletin merkezi görevi, ülkenin sosyalist sanayileşmesini adım adım gerçekleştirmek ve tarım ve zanaatlar ile kapitalist sanayi ve ticaretin sosyalist dönüşümünü tedricen sağlamaktır.” Şu anda Çin’de dört ekonomi türü mevcuttur: (1) Tüm halkın mülkiyeti olarak devlet mülkiyeti; (2) işçi sınıfının kolektif mülkiyeti olarak, kooperatif mülkiyeti; (3) bağımsız çalışanların mülkiyeti; (4) kapitalist mülkiyet. Bütün olarak ulusal ekonomi, planlı üretime dayalıdır.

Hükümet, halkın sosyal haklarını ve özgürlüklerini eksiksiz olarak güvence altına alır. Kadınlar ekonomik, siyasi ve toplumsal her alanda erkeklerle eşittir. Çin halkını oluşturan çeşitli milliyetler tümüyle eşitliğe dayanır. Ulusal hükümet, yıllık olarak Kongre’de toplanan tek bir meclisten oluşur. Ara dönemde yetkili yönetim organları

Daimi Komite (Kabine) ve Devlet Konseyi'dir. Cumhuriyetin Başkanı Mao Zedung, Başkan Yardımcısı Çu Teh, Başbakanı Çu Enlay'dır⁸¹².

Mao'nun belirttiği gibi, yeni Çin'in hedefi *"kalkınarak bir tarım ülkesinden bir sanayi ülkesine dönüşmek ve Yeni Demokrasi'den sosyalizme ve komünizme geçerek sınıfları ortadan kaldırmak, dünya komünizmini gerçekleştirmektir."*⁸¹³ Öte yandan bu, toprağın kolektifleştirildiği ve tüm sanayinin kamulaştırıldığı anlamına gelmiyor; bu zaman alacaktır. Toprağın kolektivizasyonu, şu ankinden çok daha ileri bir sanayileşme düzeyini gerektirmektedir. Resmi tahminlere göre, toprağın kolektivizasyonu 1958'de *"esas olarak başarılmış"* olacaktır⁸¹⁴. Bir yandan devlet eliyle sanayileşme devam ederken, kapitalizmin belli biçimleri (Sovyet Rusya'nın ilk yıllarında NEP döneminde olduğu kadar) tolere edilip özendirilecektir. Emperyalistlere, kompradorlara (onların ajanlarına) ve bürokratik kapitalistlere (tekelcilere) ait sanayi, kamulaştırılmıştır.

Devlet iktidarında olduğu gibi, ulusal ekonominin tüm kilit dallarında⁸¹⁵ sıkı bir denetime sahip olan işçi sınıfı ve müttefikleri, devlet tarafından sürdürülen kararlı sanayileşmeye ek olarak, kapitalizmin belli bir ölçüde büyümesine izin verebilir. Mao, *"şu anki politikamız kapitalizmi sınırlamaktır, yıkmak değil"* diyor. Yeni anayasa bu kısıtlamaları tanımlayarak, *"devlet, kapitalizmin kamu çıkarını tehlikeye sokmasını, toplumsal ekonomik düzeni bozmasını ve ulusal ekonomik planı herhangi bir yasadışı faaliyetle zayıflatmasını yasaklar"* demektedir. Ancak bu ulusal kapitalizm ögesi, ülke sanayileşmeye başlarken, sadece geçici bir olgudur. Mao, tarihin kanıtladığı gibi, küçük burjuvazinin ve ulusal kapitalistlerin devrime önderlik etmesinin imkansız olduğunu belirtiyor ve şu uyarıda bulunuyor: *"Halk, güçlü bir devlet aygıtına sahiptir ve ulusal burjuvazi cephesinde bir başkaldırıdan korku duymamaktadır."*⁸¹⁶

Büyük Çin Devrimi'nin son yıllarında, Amerikalı burjuva çevrelerde Çinli komünistlerin aslında devrimci olmadığı, öncüsü oldukları hareketin sadece tarımsal reform niteliği taşıyan bir hareket olduğu şeklinde bir inanç yayıldı. Fakat bu saçma düşünce, güçlü Çin halkının bu radikal hareketi karşısında burjuvazinin kendini kandırma biçiminden başka bir şey değildir. Partilerini bütün dönem ve sapmalardan temizleyen Çinli komünistler başından beri ilham ve görüşlerini Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in eserlerinden almış ve bunu her zaman açıkça ifade etmişler; uzun yıllar boyunca Çin Devrimi'nin yakın danışmanı olan Stalin'i özellikle iyi kavramışlardır. Lenin hakkındaysa Şih Çek şunları söylüyor: *"Çin halkı, tüm ilerici insanlığın dahiyane önder, kendilerinin en iyi dostu ve öğretmeni V.I. Lenin'i en içten sevgi ve en derin saygıyla anmaktadır."*⁸¹⁷ Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Liu Şao-Çi, anayasayı Kongreye sunarken şöyle diyordu: *"Ülkemizin tutacağı yol, Anayasa Taslağı'nda ortaya konduğu gibi, Sovyetler Birliği'nin geçtiği yoldur."*

Çinliler, özellikle Üçüncü Enternasyonal döneminde, dünyanın diğer komünist partileriyle de yakın işbirliği halinde çalıştı. Burada sık sık alıntılarımız önemli makalesin-

de Mao, yeni hükümetin siyasetinde Çin Devrimi'nin güçlü enternasyonalizm ruhunu şöyle ifade ediyor: *“Bizi eşit bir ulus olarak gören dünya ülkeleriyle ve bütün ülkelerin halklarıyla ortak mücadelede birlik: Bu, bir uluslararası birleşik cephe oluşturmak üzere SSCB ve Avrupa'nın halk demokrasileriyle ittifak ve diğer ülkelerin proletaryası ve halk yığınlarıyla ittifak demektir.”*⁸¹⁸

Çin Halk Cumhuriyeti'nde bugün sosyalizmin ekonomik temelinin oluşturulması süreci hızla ilerlemektedir. Bunun nedeni, Rusların Çin'e verdiği büyük ekonomik destektir. Pekin'deki birinci Ulusal Halk Kongresi'nde Mao, şöyle diyor: *“Çin'i güçlü bir devlet haline getirmek için, ülkemizin ekonomik ve kültürel inşasında Sovyet Rusya'dan öğrenmeye gayret etmeliyiz.”*⁸¹⁹ Sovyetler Birliği, emperyalistler karşısında askeri olarak da Çin için büyük bir koruyucudur.

Mao Zedung'un Rolü

Çin Devrimi'nin büyük önderi, Marx, Engels, Lenin ve Stalin'i karakterize eden önderlik niteliklerinin pek çoğuna sahiptir. Kararlılığı, inisiyatifi ve sınırsız enerjisiyle Mao parlak bir teorisyen, müstesna bir örgütçü ve açık mücadelede çok etkili bir kitle önderidir. Bu yaratıcı marksist dehanın olağanüstü zorluklar karşısında yarım milyarı aşan Çin halkının kesin zaferine önderlik etmesini sağlayan, işte bu niteliklerdir.

Mao'nun teorik çalışmaları geniş bir alana yayılır. Marksizm-leninizmin temel ilkelerini Çin'in özgün şartlarına uyarlayarak, anıtsal bir görevi özlü ve eksiksiz bir şekilde yerine getirmiştir. Eserinin temeli, Çin devriminin karakterinin, devrimin gelişme süreci içerisindeki evriminin incelenmesidir. Yeni tipte burjuva demokratik devrimini eski tip devrimden ayırıştırılması ve sosyalist devrimle ilişkisinin kurulması, marksist teorinin genel bütününe önemli bir katkı oluşturdu. Mao ayrıca, Çin'deki sınıfsal güçlerin marksist tahliline ve birleşik cephe hareketindeki demokratik güçlerin birbirleriyle ilişkilerine de yakından eğildi; bu bakımdan, çalışmaları komünist siyasi edebiyatın klasikleri arasındadır⁸²⁰. Mao'nun, gerilla ordusunun adım adım bir kitlesel askeri güce dönüştüğü ve çok daha güçlü bir düşmana karşı mücadele yürüttüğü şartlarda askeri strateji ve taktikler üzerine yazıları da birer klasiktir⁸²¹. Özellikle engin bir köylü denizi ortasında küçük Çin proletaryasının önderlik rolünü teorik olarak geliştirmesi eşsiz bir katkıydı. Mao'nun pek çok teorik kazanımından bir diğeryse, Sun Yat-sen'in yığınlar arasında çok popüler olan üç ilkesinden* Komünist Parti'nin asgari programının bir parçası olarak⁸²² ustaca faydalanması, böylelikle ünlü Çin burjuva devrimcilerinin demokratik geleneklerini devralmasıydı. Her türden sapma ve düşmanla yürüttüğü sayısız polemik de çok değerliydi. Mao'nun teorik çalışmaları sadece iktisat, siyaset ve askeri stratejiyi kapsamakla kalmıyor, yanı sıra edebiyat ve felsefeye de uzanıyordu.

* Başlangıçta bu ilkeler “milliyetçilik, demokrasi ve halkın refahı” idi, fakat Sun daha sonra bu ilkeleri Rusya'yla ittifak, komünistlerle işbirliği ve işçi ve köylülere destek temelinde yeniden yorumladı.

*Çelişki Üzerine*⁸²³ adlı eseri, marksist-leninist bilgi teorisinin kapsamlı, derin ve popüler bir sergilenmesidir.

Mao ayrıca mükemmel bir örgütçü ve yöneticidir. Yalnızca yaygın sloganlar ortaya atmakla kalmaz; bu sloganları gerçekleştirmek üzere yığınlara nasıl gidileceğini ve onların nasıl örgütleneceğini de bilir. Eserleri, komünist partinin, halk ordusunun, sendikaların ve halkın tüm diğer örgütlerinin inşasıyla ilgili örgütsel çalışmanın en ayrıntılı sorunları üzerine değerlendirmelerle doludur ve tümü de gayet basit bir dille yazılmıştır. Bunun klasik bir örneği olan *Partideki Yanlış Fikirlerin Düzeltilmesi Üzerine*⁸²⁴ başlıklı makalesinde söz konusu hataları “saf askeri bakış açısı, aşırı demokrasicilik, örgüt dışı bakış açısı, mutlak eşitlikçilik, subjektivizm, maceracılık vb.” şeklinde ele alır. Mao, 1893’de Hunan ilindeki bir köyde yoksul bir köylü ailesinde dünyaya gelmiş ve işçi, asker, öğrenci ve siyasi lider olarak zorlu bir hayat yaşamıştır. Mao, Çin halkının, onlar gibi yaşayan, onların düşüncelerini ve ihtiyaçlarını bilen ve onlarla aynı siyasi dili konuşan öz evladıdır.

Hepsi de büyük birer düşünür ve örgütçü oldukları kadar, birer savaşçı da olan Marx, Engels, Lenin ve Stalin geleneğinden gelen Mao da, gerek ekonomik ve siyasi mücadelede, gerekse askeri savaş alanında üstün yetenekli bir generaldir. Çu-Teh ve diğer liderlerle birlikte “Uzun Yürüyüş”e katıldı; önde gelen bir taktisyen olduğu gibi, iyi bir gerilla savaşçısıydı ve sayısız askeri harekatta bizzat yer aldı. Mao’nun en büyük siyasi başarıları, her türden zulme karşı mücadelede geniş halk yığınlarına doğrudan önderlik etme alanındadır.

Çin halkı ülkesinin yönetimini ellerine aldığı anda, kapitalist dünyada birçok kişi gayet kendilerinden emin bir şekilde şöyle demişti: “Eh, belki durum o kadar da kötü değildir; Çin uçsuz bucaksız ve inanılmaz bir kaos denizidir, komünistler onu örgütleyip yönetmeye çalışırken bu denizde boğulacaktır.” Ne var ki bu, hüsnükuruntudan ve Çinli komünistlerin, bilhassa büyük önderleri Mao Zedung’un devrimci yeteneklerine yönelik tipik burjuvaca küçümsemeden başka bir şey değildi. Artık bu tür görüşlere nadiren rastlıyoruz. Mao’nun önderliğinde Çinli komünistler, devasa Çin halkını örgütleyip ileriye taşıyabileceklerini daha şimdiden net bir şekilde göstermiştir. Böylece, destansı özgürlük mücadelelerinde başardıkları sayısız “imkansız” bir yenisi daha eklenmiştir.

57. Bölüm

Wall Street Savaş, Dünya Barış İstiyor

Savaş sonrası dönemde dünyada devam eden başat mücadele, Amerikan emperyalizminin bir üçüncü dünya savaşı örgütlenme çabasıyla, buna karşı dünya halklarının, büyük ölçüde komünistlerin önderliğinde verdiği barışı sürdürme mücadelesidir. Dünya çapındaki bu kavgada halklar üstünlüğü ele geçirmiş durumdadır.

2. Dünya Savaşı'nın sonunu izleyen yıllarda Amerikan emperyalizmi, bütün cephelerde soğuk savaş tırmandırdı ve daha önce gördüğümüz gibi, azami kâr, savaş ve dünya hakimiyeti için giriştiği seferberliği düzenli olarak geliştirdi. ABD 1940'ların sonunda Avrupa'da, milyarlarca dolar boca ettiği kapitalist ülkelerin ekonomilerine derinlemesine nüfuz ederek, kıtanın yarı yıkık kapitalist sistemini sallantılı NATO-EDC savaş ittifakına yamamış ve Marshall Planı yardımları ve Latin Amerika'daki kukla rejimler üzerindeki hakimiyetiyle Birleşmiş Milletler'de sıkı bir kontrol kurmuştu. Çok sayıda delege BM'de adeta robot gibi Amerikalı kapitalist efendilerinin istediği yönde oy kullanıyordu.

Wall Street, emperyalistlerin her zaman zengin bir ganimet olarak elde etmeye çalıştığı, bugünse son derece şiddetli sömürge isyanlarına sahne olan Asya'ya gitgide artan bir ilgi gösteriyordu. ABD'nin savaş sonrası dönemde Burma, Endonezya, Malay, Hindîçin ve Filipinler'de yaşanan çeşitli devrimci savaflara eski emperyalist sömürgecilerin yanında ve halklara karşı müdahalede bulunmuş olduğu bir gerçektir; fakat Asya'ya yönelik ilgisinin muazzam ölçüde yoğunlaşmasına yol açan şey, Çin'i kaybetmenin şoke edici etkisiydi. Bu büyük felaket her ne pahasına olursa olsun telafi edilmeli, durum tersine çevrilmeliydi. Wall Street'in aşırı saldırgan yeni Asya politikasının ilk meyvesi, Kore Savaşı oldu.

Kore Savaşı

Kore'de 25 Haziran 1950'de başlayan savaş, Çin'in yeniden ele geçirilmesi ve Asya'da Amerikan egemenliğinin kurulmasının ilk adımı olarak tasarlanmıştı ve üçüncü dünya savaşının ilk aşamasıydı. Savaşın Güney Kore'deki Syngman Rhee kliği tarafından başlatıldığı ortaya çıkmış bulunuyor. Savaş hazırlıkları ABD'nin Japonya'daki askeri des-

potu General MacArthur'un yönetiminde uzun zaman önce başlatılmıştı. Güney Koreli liderler, silahlanması zayıf Kuzey Kore güçlerinin işini birkaç günde bitirebilecekleriyle açıkça övünüyordu. Savaşın tetiğini o sırada Truman yönetiminin özel temsilcisi olan bugünkü dışişleri bakanı John Foster Dulles çekti. Dulles, Güney Koreli liderlerle konferanslar yaptı, bu arada ileri hatlardaki siperleri de ziyaret etti. 18 Haziran'da, savaşın başlamasından sadece bir hafta önce açıkça "*ABD, komünizme karşı savaşında Güney Kore'ye ihtiyaç duyduğu tüm maddi ve manevi desteği vermeye hazırdır*"⁸²⁵ diye konuştu. Tokyo'ya gelen ilk haberler savaşı Güney Korelilerin başlattığını açıkça belirtiyordu, ancak bu yorum hızla terk edildi⁸²⁶. 1953'te Güney Kore'nin BM temsilcisi, televizyonda kayıtsızlıkla "savaşı biz başlattık" diyerek itirafta bulundu⁸²⁷.

Ne var ki Kore'de işler, Wall Street'in savaş kışkırtıcılarının planladığından tamamen farklı gelişti. Güney Koreliler, en iyi Amerikan silahlarıyla donanmış olsalar da, savaşıma iradesinden yoksundular ve Kuzey Koreliler tarafından yaka paça püskürtüldüler. Paniğe kapılan Başkan Truman, Kongre'ye bile danışmadan otomatik olarak Amerikan güçlerinin savaşa girmesi emrini verdi. Birleşmiş Milletler saldırıyı takdis edip Amerikan savaşının sorumluluğunu üstlendi. Truman Kore'deki askeri seferberliğinin sadece bir "polis harekatı" olduğunu söyleyerek, Asya halklarına yönelik şovenist horgörüsünü sergilemiş oldu.

Amerikan askerinin kuvvet üstünlüğü, küçük Kore ordusunu ezmeye başlamıştı. Kuzey'i kasıp kavuran MacArthur'un asıl hedefinin Çin olduğu açıktı; bu nedenle Ekim 1950'de Çinli gönüllüler harekete geçerek, MacArthur'u apar topar püskürttüler. Sonrasında oluşan pata durumunu kırmak için hem Truman hem de MacArthur atom bombası kullanmak istiyordu. Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atılması emrini soğukkanlılıkla vermiş olan Truman'ın, bu vahşeti kalabalık Çin kentlerinde tekrarlamak niyetinde olduğu o günkü açıklamalarından anlaşılıyordu. Çin Halk Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasında bir karşılıklı güvenlik paktı bulunduğundan, Truman-MacArthur tasarısı, bir üçüncü dünya savaşı başlatmak demekti. Fakat bu tasarıya karşı dünyada öyle büyük bir tepki oluştu ki, Truman bu niyetinden vazgeçmek zorunda kaldı. Aksi halde, NATO'nun berhava olması tehlikesi söz konusuydu. General MacArthur'un Japonya'daki komutanlık görevinden alınması, her şeyden önce, bu fesatçının sırf kendi inisiyatifiyle bombayı kullanma tehlikesinden ötürüydü.

Bu sırada Amerikan gericiliği, Kore Savaşı sayesinde küplerini dolduruyordu. Truman'ın "ulusal acil durum" ilan etmesiyle, hükümetin savaş bütçesi 1950'de 18,5 milyar dolardan, 1953'te 53 milyar dolara fırladı. Silah siparişlerinin yarattığı sel, gelişen ekonomik krizin üstünü örttü, bunun sonucunda silah sanayisinin kârları yüzde 100'den yüzde 1000'e çıktı. Silahlı kuvvetlerde hararetli bir yapılanma ve büyümeye girildi; bunun için barış dönemlerinde de askerlik hizmeti getirildi. Tüm dünyadaki hava üslerinin sayısı katlanarak arttı ve şu ana kadar Sovyetler Birliği 950 üsle kuşatıl-

di. Tekelci sermaye yıllardır kaybettiklerini geri alarak benzersiz kârlar elde etti. Vahşi bir savaş histerisi yayıldı ve toplumun her kesiminde cadı avları düzenlendi, Komünist Parti ve birçok sendikanın yanı sıra diğer ilerici örgütler yasaklandı ve bu örgütlerin çok sayıda üyesi tutuklandı. Halk yeni ve uğursuz düşünce kontrolü yöntemleriyle baskı altına alındı, McCarthy'cilik defne ağacı gibi dallanıp budaklandı, ülke hızla ve tehlikeli bir şekilde faşizme doğru gitmeye başladı.

Kasım 1952'de General Eisenhower, bütün halklar gibi Amerikan halkı da savaşa karşı olduğundan, barış demagojisi yaparak başkan seçildi. Fakat koltuğuna oturur oturmaz, Truman gibi Wall Street'in sadık hizmetkarı olarak, onun programını kaldığı yerden devraldı ve daha bile saldırgan bir biçimde icra etmeye koyuldu. Eisenhower'ın Dışişleri Bakanı'yla başlattıkları sözde "özgürleştirme" politikası, yeni bir isim altındaki Truman Doktrini'nden başka bir şey değildi; Wall Street'e karşı gelen ülkelerde iç ve sömürgeci savaşlar çıkarmayı hedefliyordu. Eisenhower ve Dulles ayrıca, Başkan'a isterse Kongre'ye ya da halka danışmadan savaş açma hakkı vermeyi öngören "anında kütlele misilleme" teorisini ortaya attılar. Eisenhower yönetimi Çin kentlerine atom bombası atma ve Çan Kay-şek'in Formosa Ordusunu savaşa katma tehditleriyle Kore Savaşı'nı sürdürüp genişletmek için de umutsuzca çabaladı. Fakat Kore'de barış için dünya çapında giderek güçlenen talep, Eisenhower hükümetinin karşı duramayacağı bir ağırlık kazandı ve ABD, müzakerelerde uzun zamandır baltaladığı ateşkesi 27 Temmuz 1953'te imzalamak zorunda kaldı. Bu, Wall Street'in emperyalist dünya programına müthiş bir darbe oldu.

Kore'deki korkunç savaş, böylece sona erdi. Koreli, Çinli ve diğer halkların devasa insan kaybı bir yana, ABD'nin savaşta ölü ve yaralı sayısı 142 bin 175'ti⁸²⁸. Savaş ülkeyi baştan sona yerle bir etti. Hiçbir modern savaşta, BM (ABD) güçlerinin biyolojik silah kullandığı, silahsız esirleri kurşuna dizdiği, tahkimatsız kentleri ayırım gözetmeden bombaladığı ve sürekli atom bombası kullanma tehdidi savurduğu bu savaşta kadar büyük bir vahşet sergilenmemiştir.

Hindîçin'de savaş

Kore savaşının durdurulması, Wall Street savaş tacirleri için esaslı bir yenilgiydi, dolayısıyla hisse senedi borsaları da buna mukabil sert bir düşüş yaşadı. Bununla birlikte, Dulles ve savaş tayfasının çok istedikleri üçüncü dünya savaşını, mevcut müttefiklerinin en azından birkaçının savaşta kendilerine yardım edecekleri şartlarda başlatma fırsatı yakalayacaklarına inandıkları başka bir çıkış bulmaları fazla sürmedi. Bu fırsat, Fransız emperyalizminin 1946'dan beri, Ho Şi Minh'in önderliğindeki halkın kurtuluş devrimini bastırmak ve son derece zengin bir ülke olan Hindîçin'e yeniden hakim olmak için umutsuzca çabaladığı savaşı.

Hindîçin Komünist Partisi 1930'da Ho Şi Minh liderliğinde kuruldu. 2. Dünya

Savaş'ında Japon işgalciye karşı gerilla savaşına önderlik etti. Ho Şi Minh, savaşın sonunda kurulan Demokratik Cumhuriyetin başkanı oldu. Fransız emperyalizmi, Japonların yenilgisinden sonra ülkeyi yeniden ele geçirmeye çalışınca, Fransa'ya karşı savaş başladı. 1954 yılına kadar Fransa'nın kaybı, resmi olarak bunun sadece yüzde 40'ını kabul etseler de, tahminen 250 bin askerdi⁸²⁹.

Kendini dünyanın lideri (yani efendisi) sayan ABD, Birleşmiş Milletler'den onay bile istemeden, Fransız emperyalizmine para, uçak, tank ve askeri uzman sağlayarak Hindin savaşına girdi. 1954 başında ABD, bu kanlı savaşın mali giderlerinin yüzde 78'ini karşılamaktaydı ve bu, ülkeye 3 milyar dolara mal olmuştu⁸³⁰. Eisenhower-Dulles çizgisi savaşı yoğunlaştırıp yayacak⁸³¹, aynı zamanda tüm bölgede ABD, Fransa'nın yerini alacaktı.

Hindin'de ABD'nin savaşı sürdürmeye dönük açık çabasına rağmen 20 Temmuz 1954'te ateşkesin sağlanması, Amerikan dış politikası için bir diğer kritik yenilgi oldu. Eisenhower hükümeti, izlediği saldırgan savaş çizgisiyle dünya halkları nezdinde teşhir oldu. Kapitalist dünya üzerindeki emperyalist liderliği, İngiltere ve Fransa'yı hiç istemedikleri bir büyük Asya savaşına zorlamaya yönelik beyhude çabaları yüzünden kökünden sarsıldı. Bununla birlikte, Kore ve Hindin'deki yenilgilerden yılmayan Amerikan emperyalizmi, Formosa üzerinden bir Asya, hatta belki de dünya savaşı kıskırtma çabasıyla kendini aşmaktadır.

Amerikan emperyalizmi, Asya'da büyüyen kayıplarının verdiği umutsuzlukla bu kıtada NATO türü bir savaş cephesi olan Güneydoğu Asya Anlaşması Örgütü'nü (SEATO) kurdu. Fakat uluslararası nüfuzu öylesine dibe vurmuş durumda ve halkların büyüyen başkaldırısı öyle kararlı ki, SEATO'ya şu ana kadar sadece emperyalizmin egemenliğindeki Asya ülkelerini devşirebildi. Çin, Hindistan, Hindin, Endonezya, Burma, Seylan ve diğerleri, yani devasa bölge nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan ülkeler, bu düpedüz emperyalist planın düşmanı olmaya devam ediyor. Bu halkların temel şiarı, batılı emperyalistler için felaket demek olan "Asya, Asyalılarındır!" sloganıdır.

Hidrojen bombası

Bu arada çok önemli bir gelişme meydana gelmiş, pervasız Amerikan emperyalizmi hidrojen bombasına sahip olmuştu. Yeni durum Amerika'nın stratejisinde büyük bir değişikliğe neden oldu. NATO bünyesindeki ülkelerden çoğunun Wall Street'in Hitler döneminin faşist Anti-Komintern Paktı'nın çizgisine paralel biçimde sosyalist dünyaya topyekün saldırı planını uygulamada belirgin bir isteksizlik göstermesi, NATO'nun esasen bir hata olduğunu ortaya çıkartmıştı. Bununla birlikte, ABD hükümetine hakim olan gericiler, ellerindeki yeni ve korkunç bombayla, dünyaya hakim olmalarını sağlayacak yolu bulduklarını düşünüyordu. Hidrojen bombası, Pentagon'un savaş hazırlıklarının yanı sıra Dulles'in Sovyetler Birliği'yle Çin Halk Cumhuriyeti'ni bu bombayla

defalarca tehdit etmesi sonucunda ABD diplomasisinin merkezine oturdu. Hindiçin savaşını bir hidrojen savaşına çevirmek hedef haline geldi.

Wall Street emperyalistleri en sonunda milyonlarca insanı aynı anda öldürebileceği, tek bir vuruşta dünyanın en büyük kentlerini haritadan silebileceği ve hatta bazı fanatiklerin dile getirdiği gibi, insanlığı ve dünyanın kendisini imha edebileceği bir silah ele geçirmişti. Hiroşima ve Nagazaki'de atom bombasıyla yaptıkları gibi, hidrojen bombasını kullanmaya kararlı olduklarını da en açık şekilde ortaya koydular. Hesaplanan kitle katliamı ve geniş çaplı yıkımı gösteren rakamlardan sadistçe bir zevk alıyorlardı.

Ne var ki, korkunç hidrojen bombasını kullanma heveslilerinin teknesi, iki delikten su alıyordu. Bunlardan ilki, bütün dünyada halkların hidrojen bombasına karşı, en başta Mart 1954'te Bikini adalarındaki bomba testleri üzerine gelişen şiddetli protestolardı. Bu büyük çılgılık NATO'yu zayıflattı ve hidrojen bombasının üretimini ve kullanımını çok daha zorlaştırdı. Fakat Wall Street'in savaş tacirleri için daha da kötü olan, Sovyetler Birliği'nin de hidrojen bombasını bulmuş ve bu konuda ABD'den çok daha ileri durumda olmasıydı. SSCB, 20 Ağustos 1953'te bir hidrojen bombası patlattı ve 12 Mart 1954'te Başbakan Malenkov, korkunç bir hidrojen savaşı felaketi konusunda Washington'daki bombacıları uyardı⁸³². Atom bombasında olduğu gibi, hidrojen bombası tekelinin kaybedilmesi, Amerikan dış politikası için bir başka ölümcül yıkım oldu. Ne var ki Washington'un çılgın nükleer savaş yanlıları bir atom ve hidrojen savaşı çıkarmaya uygun bir dünya durumu yaratmaya dönük çabalarını sürdürdüler.

EDC'nin çöküşü

Savaş sonrası dönemde Amerikan emperyalizminin 1949'daki Çin devriminden sonra yaşadığı en ağır yenilgilerden biri, Ağustos 1954'te EDC'nin çökmesiydi. EDC, NATO'nun askeri yönü, ABD'nin Batı Avrupa ülkelerini yeniden silahlandırılmış bir Almanya temelinde SSCB ve Doğu Avrupa'nın halk demokrasilerine yönelik bir topyekün kapitalist saldırı için harekete geçirme çabasının başlıca ifadesiydi. Topluluk Fransız Ulusal Meclisi'nin, Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg silahlı kuvvetlerini Amerika'nın komutası altında birleşik bir SSCB karşıtı ordu olarak örgütlenme girişimini onaylamayı reddetmesiyle çöktü. EDC iflasının nedenleri, Fransa'daki büyük yığinsal barış hareketinin yanı sıra, başta İngiltere ile ABD politikaları arasındaki çatışma ve Fransız ve Alman emperyalizmi arasında sıcaklığını koruyan düşmanlık olmak üzere, emperyalist güçler arasındaki uzlaşmaz karşıtlıklardı.

EDC'nin çöküşünün ardından panik içinde arı gibi çalışmaya başlayan kapitalist devlet adamları, sonunda 23 Ekim 1954'teki Paris Anlaşması'nı kotardılar. Bu anlaşmanın özü, tıpkı EDC gibi, Potsdam antlaşması tümüyle ihlal edilerek Almanya'nın tekrar silahlandırılmasıydı. İngiltere kıtaya dönük taahhütlerini artırınca, yeni anlaşma mümkün hale geldi. Almanya, askeri gücünü on iki tümenle sınırlamayı ve nükleer, biyolojik

ve kimyasal silah üretmemeyi yarım ağızla kabul etti. Bu savaş paktı, özellikle İngiltere ve Fransa'daki sosyal demokratların aktif desteği olmaksızın formüle edilemezdi. Yeni oluşum, ciddi bir savaş tehdidi oluşturuyor olsa da; militan bir Sovyet karşıtı savaş ittifakı hedefi pek çok engelle karşılaşacaktır. Paktın dokusu, sonunda EDC'yi çöküşe götüren güçler olan kapitalist iç çelişkiler ve büyük dünya barış güçlerinin basıncı tarafından zayıflatılmıştır. Güvenilmez "müttefiklerinin" hayal kırıklığına uğrattığı ABD, bu nedenle savaş ittifakını giderek daha büyük ölçüde Batı Almanya, Japonya, Pakistan, Türkiye, İspanya, Yunanistan, Filipinler ve belirli Latin Amerika ülkeleri gibi tümü de Amerikan yardımına bağlanmış "güvenilir" ülkelere dayandırma eğilimindedir. Bu satırlar yazıldığı sırada Almanya'nın tekrar silahlandırılıp nazileştirilmesi üzerine kavgaya halen devam etmektedir.

Dünya barışı için mücadele

Büyük Amerikan tekelleri çıkarttıkları soğuk savaş ve ajanları Eisenhower, Truman, Dulles, Acheson ve diğerleri üzerinden üçüncü dünya savaşına deli gibi hazırlanmaya devam ederken, dünyanın barışsever halkları da onların yıkıcı emellerini gerçekleştirmelerini önlemek için en az savaş çıkırtkanları kadar aktif şekilde çabalıyordu. Dünya bugüne kadar, dünyanın sosyalist bölmesi ve kapitalist ülkelerdeki barışsever yığınların son birkaç yılda yürüttüğü muazzam barış hareketinin bir benzerine daha tanık olmuş değildi.

Bu büyük mücadelenin ilk evresi, SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti ve Avrupa'daki halk demokrasileri tarafından güçlü bir askeri savunma hattının inşasıydı. Bugün Batı Almanya'nın silahlanması karşısında bu hat, savunmaya dönük bir askeri ittifak haline gelmektedir⁸³³. Sosyalist ülkelerin, özde barışsever olmakla birlikte; bir yandan barış, atom bombalarının yasaklanması ve genel silahsızlanma temelinde bir diplomasi yürütürken, diğer yandan savaş delisi kapitalist dünya karşısında kendilerini savunmaktan başka seçenekleri yoktur. Şimdiye kadar Batı'nın savaş tacirlerini durduran, bu askeri hazırlıktır. Kapitalist savaş kışkırtıcıları 2. Dünya Savaşı'nda sosyalist halkların savaşıma yeteneklerine saygı duymayı öğrenmiş, Kore ve Hindistan'daki son tecrübeleri bu saygıyı büyük ölçüde derinleştirmiştir. Barışın bugüne kadar korunmasında Amerika'nın atom ve hidrojen bombası tekelinin Sovyetler Birliği tarafından kırılması özellikle belirleyiciydi. Bu tekel kırılmamış olsaydı, şüphesiz dünya bugün yok edici bir savaşa sürüklenmiş olurdu. Japon kentlerine atom bombası atanlar, nükleer misilleme görmeyecek olsalar aynısını Rus kentlerine yapmakta tereddüt etmezdi.

Halkların soğuk savaş yıllarındaki büyük barış mücadelesinin ikinci evresi, dünyanın dört bir yanında ilericilerin önderliğindeki çeşitli kitle örgütlerinin yürüttüğü devasa barış çalışmalarıdır. Dünya Sendikalar Federasyonu (WFTU), Dünya Demokrat Gençlik Federasyonu (WFDY), komünist partiler ve diğer birçok kitle örgütüyle bi-

reylerin yer aldığı bu hareket, hemen her ülkede on binlerce grupla muazzam bir barış propagandası yürütüyor. Son olarak, güçlü Dünya Barış Kongresi tüm dünyadaki bütün barış güçlerini büyük periyodik kongrelerde ve barış için kesintisiz mücadelede birleştiriyor⁸³⁴.

Birinci Dünya Barış Kongresi Nisan 1949'da Paris ve Prag'da eşzamanlı olarak yapıldı. İkinci kongre Mart 1950'de Varşova'da, Üçüncü kongre Aralık 1952'de Viyana'da gerçekleştirildi. Bu dev toplantılardan ilkinde 72 ülkeden 600 milyon kişiyi temsil eden delegeler bir araya gelirken, ikinci kongre daha da büyüktü; üçüncüsündeyse 85 ülkeden en az 700 milyon kişiyi temsilen 1859 delege vardı. Bu geniş hareketin başkanı, önde gelen Fransız bilimci, Nobel Ödülü sahibi Frederic Joliot-Curie, genel sekreteri Jean Lafitte'di.

Dünya Barış Konseyi, ara dönemlerde dünya konferansları, ayrıca çeşitli ülkelerde geniş ulusal konferanslar da topladı. Benzer şekilde Latin Amerika, Asya ve diğer bölgelerde büyük bölgesel konferanslar da yapıldı. Ekim 1952'de yapılan Asya ve Pasifik Bölgeleri Konferansı 37 ülkeden 367 delegeyi bir araya getirdi. Barış kongrelerine ve konferanslarına katılan delegeler, hayatın her alanından, sosyalist ülkelerin yanı sıra kapitalist ülkelerden geliyordu. Viyana Barış Kongresi'ndeki 1817 delegeden 1019'u kapitalist ülkelerdendi; bunların 157'si İngiliz, 198'i İtalyan ve 176'sı Fransız'dı. İngiliz delegasyonunda 50 İşçi Partili milletvekili, 93 sendika yöneticisi ve 10 din adamı bulunuyordu⁸³⁵. Amerika'dan da bir delegasyon vardı.

Dev barış hareketi genel olarak ve her ülkede barış için, Wall Street'in baş karargahı olduğu savaş tacirlerinin programının her yönüne karşı mücadele eder. Konsey, atom ve hidrojen bombalarının yasaklanması için, çeşitli ülkelerde savaş bütçelerinin azaltılması için, Batı Almanya ve Japonya'nın yeniden silahlanmasına karşı, doğu-batı (blokları) ticaretinin gelişmesi için, kimyasal ve biyolojik savaşa karşı, askeri silahsızlanma için, çeşitli ülkelerin Amerikan egemenliğine karşı ulusal bağımsızlığı için, Birleşmiş Milletler'in bir Amerikan savaş ittifakı değil, gerçek bir barış örgütü olması için (ve benzeri amaçlarla) mücadele eder. Konsey, Kore ve Hindişin savaşlarını durdurmak için dünya çapında muazzam bir kampanya yürütmüştür.

Dünya Barış Konseyi'nin özellikle görkemli iki barış kampanyası, 19 Mart 1950'de atom silahlarının koşulsuz olarak yasaklanması için yapılan, yaklaşık 500 milyon kişinin katıldığı Stockholm imza kampanyası ile Konsey'in Şubat 1951'de bir Beşli Barış Paktı kurulması için verdiği 610 milyon imzalı dilekçesiydi⁸³⁶. Bu benzersiz yığinsal kampanyalar çeşitli ülkelerde büyük bir heyecan yarattı. Stockholm dilekçesini SSCB'de hemen her yetişkin imzalarken, kapitalist ülkelerde milyonlarca, Çin Halk Cumhuriyeti'nde 224 milyon kişi imza verdi. Beşli Barış Paktı dilekçesi için üç ayda 344 milyon imza toplandı⁸³⁷.

Dünya Barış Konseyi hareketi, bugün dünyanın her ülkesinde böylesine güçlenen

ve Amerikan savaş planlarını yerle bir eden yığmsal barış talebinin geliştirilmesinde muazzam bir rol oynuyor. Konsey, Çin'e karşı atom bombası kullanılmasının engellenmesinde, Batı Almanya ve Japonya'nın yeniden silahlanmasının yavaşlatılmasında ve bilhassa Washington'daki savaş tacirlerinin Kore ve Hindîçin savaşlarının durdurulmasını kabul etmelerini sağlamada temel etmen oldu. SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti ve Avrupa'daki halk demokrasilerinin onurlu diplomatik barış çizgisiyle birlikte Dünya Barış Konseyi, Wall Street'teki savaş kışkırtıcılarına, savaş planı yapmakla bunu uygulamaya geçirmenin farklı şeyler olduğunu öğretiyor.

Bu arada, Asya'nın büyük özgürlük hareketleri de içinde olmak üzere bu yaygın demokratik güçler, ABD'deki Jim Crow sistemine yönelik sert tepkileriyle Amerikalı ırk ayrımcılarını, linçleri dizginleyerek, orduda ve devlet okullarında ırk ayrımını kaldırarak bu korkunç haksızlığı yumuşatma konusunda belli tavizler vermeye zorlayan belirleyici güç oldu. Hatta (demokrat kılığına bürünmeye çalışan) küstah Wall Street emperyalizmi bile dünyadaki neredeyse istisnasız ortak tepki karşısında Jim Crow sistemini terk etmeye zorlandı.

Dünyanın yok edici bir atom savaşı tehdidi altında olduğu tarihin bu kritik momentinde, baskı altındaki dünya halklarının gerçek barış önderi olarak, SSCB'nin ön safında yer aldığı komünistlerin ileri çıkması şaşırtıcı değildir. Komünistler, dünyanın her yerinde militan ruhu, programının berraklığı ve muazzam genişliğiyle bu eşsiz barış hareketinin militan öncüsü ve dayanağıdır. Bu durum, komünistlerin halihazırda dünyadaki başlıca ilerici güç olması gerçeğiyle de uyumludur. İflas etmiş sağ sosyal demokrasinin Dünya Barış Konseyi'ne karşı çıkması ve Wall Street emperyalizminin savaş çizgisini uşakça desteklemesi de bir o kadar karakteristiktir. Kapitalizm savunucusu bu uşaklar, dünya kapitalizminin liderlerini, ömrünü doldurmuş ve müflis sistemlerini kurtarmak için verdikleri umutsuz çabalarında tereddütsüz takip etmektedir. Amerikalı üst düzey sendika liderlerinin Kore ve Hindîçin savaşlarını gayretkeşlikle desteklemelerini, Fransız Sosyalist Partisi'nin Fransız hükümetinin Hindîçin devrimini kanda boğmaya yönelik beyhude girişimine destek vermesinin ve İngiltere'de İşçi Partisi'nin sağ kanadının, muhafazakar Churchill'in savaş politikasını adım adım takip etmesinin nedeni de budur. İşçi sınıfına ve sosyalizme ihanet eden sağ sosyal demokratlar, en arsız savaş çıkırtkanlarıdır.

Üçüncü Dünya Savaşı kaçınılmaz değildir

Dünyada tansiyon çok yüksek olmakla birlikte, bu gerilimi düşürmek mümkündür. Amerikan emperyalizmi aksi yönde çabalasa da, bir üçüncü dünya savaşını önlemek mümkündür. Dünyanın barışsever yığınları, Amerikan emperyalizminin Eisenhower-Dulles güçlerinin bir nükleer dünya savaşı çıkarmasını engelleyebilir; bunun için tek yapması gereken, bütün gücünü ortaya koymasıdır. Barış güçleri Kore savaşını dur-

durdu ve Wall Street'in Hindîçin savaşıını Mayıs 1954 Cenevre Konferansı arifesinde bir genel nükleer savaşıa dönüştürme girişimini boşı çıkardı⁸³⁸. Yine, Brüksel'deki Avrupa Savunma Topluluğı'nun çöküşü, her şeyden önce yığınların barış baskısının sonucuydu. Barışsever yığınlar, Wall Street'in tasarladığı üçüncü dünya savaşıını da durdurabilir. Fakat Wall Street mümkün olduğı takdirde böyle bir savaş çıkarmaya son derece kararlı olduğundan, savaş ancak çok güçlü bir yığınsal basınçla önlenebilir.

Amerikan emperyalist dış politikasının son birkaç yılda yaşadığı bütün yenilgilerin toplamdaki etkisi, Wall Street'in SSCB karşıtı büyük bir savaş üzerinden dünyaya hakim olma stratejisini tuzla buz etti. Wall Street'in savaş planlarını yürütmek için kullanmayı umduğu herkesi kapsayan kapitalist ittifak, yükselen barış talepleriyle kapitalist güçler arasında şiddetlenen çelişkilerin çifte basıncı altında soluksuz kalmış ve sendelemektedir. Bununla birlikte Wall Street emperyalizmi, artan yenilgilerine rağmen, tasarladığı savaş programından vazgeçmiş değildir. Her savaşın bir dünya savaşına dönüşme potansiyeli taşıdığı, tüm dünyayı saran yüksek gerilim koşullarında Amerikan emperyalizmi dünya barışı için ciddi bir tehlike oluşturmaya devam ediyor.

Komünistler açısından, emperyalizm var oldukça savaşın kaçınılmaz olduğu uzun zamandır tartışmasııdır. Yani emperyalizm, doymak bilmez bir savaş müptelasıdır. Ancak bu, uluslararası gerilimin her aşamada savaşla sonuçlanacağı ya da bir büyük üçüncü dünya savaşının kaçınılmaz olduğu anlamına gelmez. Tersine, Stalin'in belirttiğı gibi, dünya halkları kararlı olduğu takdirde tekil savaşları, hatta Wall Street'in şu anda çılgınca örgütlemeye çalıştığı genel savaş dahi önleyebilir. Bununla birlikte Stalin, *“savaşı kaçınılmaz olmaktan çıkarmak için, emperyalizmi ortadan kaldırma(nın) zorunlu”*⁸³⁹ olduğunu da açıkça belirtir.

Komünistler sadece bir dünya savaşının önlenebileceğini değil, yanı sıra sosyalist ve kapitalist ülkelerin dünyada barış içinde bir arada yaşayabileceğini ve yaşamak zorunda olduğunu savunur (Bkz: 50. Bölüm). Lenin, Stalin ve Malenkov, tam da Sovyet barış politikasının temeli olan bu önermeleri önemle vurgulamıştır. Savaşın kaçınılmaz olduğuna ve sosyalizm ile kapitalizmin aynı dünyada yaşayamayacağına hükmedilen Amerikan kapitalist çevrelerindeyse bu barış perspektifi, dünyanın sonu olarak görülür ve aksini savunma cesaretini gösterenler hemen yıkıcı diye damgalanır.

Sosyalist ve kapitalist ülkelerin bir arada yaşaması gerektiğini ve bunun uygulanabilir olduğunu vurgulayan komünistler, bu dönemde dünyanın ilerici siyasi gücü olarak, tüm insanlığa ölçüsüz bir yıkımdan kaçınması için rehberlik etmektedir. Barış içinde bir arada yaşamanın alternatifi, emperyalist fetihler için peşpeşe dünya çapında kıyımlar gerçekleştiren kan içici kapitalizmin bile daha önce yanına yaklaşmadığı ölçekte bir kitle katliamıdır.

Stalin'in ölümü

Josef V. Stalin 5 Mart 1953'te, birkaç gün öncesinde uykuda geçirdiği felç sonucu 74 yaşında öldü. Böylece, dünya işçi sınıfının yetiştirdiği en iyi savaşçılardan birinin yarım yüzyılı aşan devrimci mücadelesi sona ermiş oldu. Ölümü, Sovyet halkı ve enternasyonal barış ve özgürlük hareketi açısından muazzam bir kayıptı.

Yukarıda gördüğümüz gibi Stalin, büyük bir teorisyendi. Belki de en önemli teorik eseri, dünyada önde gelen uzmanlarından biri olduğu ulusal sorun üzerineydi. Trotskiy-Zinovyev-Buharin yıkıcılığıyla verdiği destansı ideolojik kavga da marksist klasikler arasındadır. Ölümünün hemen öncesinde ortaya koyduğu SSCB'de *Sosyalizmin Ekonomik Sorunları* başlıklı son eseriyle bir iktisatçı olarak derin yeteneğinin son örneğini verdi.

Stalin ayrıca müthiş bir örgütçiydi de. Komünist Parti, Sovyetler ve Sovyet halkının diğer devasa kitle örgütlerinin inşasındaki çalışmaları gerçek bir başyapıttı. Halkın beş yıllık planlar doğrultusunda harekete geçirilerek sanayinin kurulması ve tarımın kolektivizasyonunda partiye önderliği benzersiz bir örgütsel çalışmasıydı.

Stalin ayrıca, militan bir mücadeleci ve kitle önderiydi. Bütün bir ömrü, sosyalizmin gerek parti içindeki, gerekse dışındaki düşmanlarına karşı uzun ve kesintisiz bir kavgaydı. 1918-20 iç savaşında askeri komutan olarak bir kudret abidesiydi. 1941-45 yıllarında Sovyet halkının hitlerci barbarlara karşı zaferine önderlik ederken eşsiz bir kavga ruhu ve çarpıcı bir askeri deha sergiledi. Soğuk savaş sırasında küstah kapitalist emperyalistler Stalin'in boyun eğmez ruhu ve parlak diplomasisi karşısında da korkuya kapıldı. Stalin, gerçekten de ismi gibi çelikten* bir adamdı.

Malenkov, Stalin'in cenaze töreninde bu parlak ve cesur önderi şöyle anlatıyordu: "Çağımızın büyük düşünürü, Stalin Yoldaş, marksizm-leninizm öğretisini yeni tarihsel şartlarda yaratıcı bir şekilde geliştirdi. Stalin'in adı, insanlık tarihinin en büyük adamları Marx, Engels ve Lenin'in adlarının yanındaki haklı yerini aldı."⁸⁴⁰

* Gerçek adı Josef Visaryonoviç Çugaşvili olan Stalin'in takma adı, Lenin gibi, çarlığa karşı yasadışı mücadele döneminde alınmıştı. Stalin Rusça "çelikten" demektir (ç.n.).

58. Bölüm

Dünya Kapitalizminin Genel Krizi

Çürüme ve çöküş, iç ve dış çelişkilerinin işleyişi nedeniyle, dünya kapitalist sisteminin içinde bulunduğumuz son aşaması olan emperyalizm çağındaki karakteristik özelliğidir. Bir zamanlar sanayinin temelini atarken ilerici olan dünya kapitalist sistemi artık ömrünü doldurmuştur ve gericidir; dağılma sürecinde, devrimci proletarya ve müttefiklerinin elindeki ölümüne doğru yol almaktadır. Dünya hızla kapitalizmden sosyalizme ilerlemektedir.

Kapitalist sistemin kendi sonunu hazırlayan kusuru, modern üretimin tamamen toplumsal bir süreç olmasına rağmen, kapitalizmde büyük sanayinin ve ulusal kaynakların özel mülkiyet altında olması gerçeğinde yatar. Bu durum üretimin kaotik olması nedeniyle, aşırı üretime ve periyodik ekonomik krizlere yol açar. Ayrıca kapitalist ülkelerde eşitsiz gelişime neden olan bu durum, emperyalizm koşulları altında savaşların temel sebebidir. Kapitalizm yoğun sömürü, siyasi tahakküm ve işçilerin yaygın yoksulluğu üzerinde yükselir. Kapitalist sistem kaçınılmaz şekilde işçilerle patronlar, büyük tekellerle küçük kapitalistler, çiftçilerle sanayiciler, emperyalist devletlerle sömürge halklar arasında, ayrıca emperyalist güçlerin kendi aralarında ve dünya sosyalizm güçleriyle dünya kapitalizmi arasında çelişkiler üretir.

Kapitalizmin emperyalist aşamaya ulaşması ve azami kâr güdüsünün yoğunlaşmasıyla, tüm bu çelişkiler ve uzlaşmaz karşıtlıklar kaçınılmaz bir şekilde derinleşip yaygınlaşır. Yine aynı faktörler emperyalist dünya savaşları, yıkıcı dünya ekonomik krizleri, faşizm ve kapitalist demokrasinin çöküşü, proleter ve sömürge devrimleri gibi tekrarlanan büyük toplumsal patlamalar yaratır. Bu kapitalist patlamaların bugünkü başlıca görünümü, büyük bir üçüncü dünya savaşına dönüşme tehlikesi taşıyan soğuk savaştır. Tüm bu çelişkiler, dünya kapitalizminin sürekli derinleşme ve daha da katastrofik hale gelme eğilimindeki genel krizini oluşturur. Genel kapitalist krizin en üst ifadesi, dünya çapında güçlü bir komünist ve işçi hareketinin gelişmesi ve kapitalist sistemin dünyanın üçte birini devrimlerle kaybederek sosyalizm kampına bırakmasıdır.

Kapitalizm kendiliğinden düzelmez

Kapitalist sistem, içsel ekonomik yasalarının işleyişiyle genel krizinden kurtulamaz. Bunun temel nedeni, genel krizi geliştirmeye katkısı olan tüm faktörlerin hâlâ ve daha da belirgin bir düzeyde etkisini sürdürmesidir. Bu şekilde pazarların daralması ve işçilerin yoğunlaşan sömürüsü üzerinden kronik aşırı üretim eğilimi şiddetlenerek devam etmektedir. Kapitalist ülkelerde bugün yaşanmakta olan sözde hızlı ekonomik büyüme savaş yıkımlarının onarımına ve kütleli silah üretimine dayandığından son derece yapaydır.

Kapitalizmin emperyalist savaşları besleyen çeşitli ülkelerdeki eşitsiz gelişimi de ABD'nin orantısız sınai genişlemesi nedeniyle her zamankinden daha kötü durumdadır. Dolayısıyla, dünya çapında kapitalist pazar mücadelesi de kısışmıştır. Krizdeki sanayileşmiş ülkeler pazarlar ve hammadde kaynakları için bir it dalaşına girişmektedir. Bu kavga daha da şiddetlenmek zorundadır. Schumann Planı ve Avrupa savunma programı gibi projeler kapitalist rekabeti yatıştırmayacak, aksine artıracaktır.

Kapitalizmin dünyanın büyük bir parçasını sosyalist devrimle kaybetmesi, dünya kapitalizminin bir kuşak önceki ölümcül zayıflığıydı. Dünyanın üçte birinin anti-kapitalist olduğu bugün bu zayıflık çok daha büyüktür. Üstelik başta ABD olmak üzere emperyalist güçler sosyalist ülkelere karşı ekonomik ambargo uygulayarak durumu kendileri için daha da kötüleştirmektedir.

Sömürge sisteminin bugün tamamına ermiş olan çöküşü de dünya kapitalizmi için onarılmaz bir felakettir. Bu sadece emperyalist güçlerin sömürgelerdeki ayrıcalıklı pazarlarını kaybetmeleri değil, yanı sıra yeni toplumların dünya pazarlarında eski tekelleşmiş ülkelere rakip olarak çıkmaya başlamaları anlamına gelir. Asya, Afrika ve diğerlerindeki eski sömürge ve yarı sömürge ülkelerde kapitalist sistemin olağanüstü büyümesi sayesinde dünya kapitalizminin köklü bir yeniden doğuş yaşayacağını düşünenleri hayal kırıklığı beklemektedir. Bu ülkeler, dünya sisteminin derinleşen kriz şartlarında sanayileşmiş (emperyalist) kapitalist ülkeler haline gelemeyizler. Her şeyden önce bu ülkeler, başta ABD olmak üzere emperyalist güçlerin boğucu rekabetiyle yüz yüzedir. Dolayısıyla, ulusal bağımsızlık ve eksiksiz bir sanayileşme için tek uygulanabilir yol, Çin'in bugün yaptığı gibi, sosyalizme yönelmektir. Doğduğu yerde, Batı Avrupa ve Amerika'da bunayan ve yaşlılıktan ölmekte olan kapitalizm, Asya, Afrika ve Latin Amerika'da asla yeniden gençleşemeyecektir.

Keynesçiliğin boşunahğı

Burjuva iktisatçıların büyük bölümü, İngiliz Sir John Maynard Keynes'in önderliğinde, kapitalizmin kendi kendini düzenleyen ve daima artan bir gelişme ölçeğinde büyüyecek, yıkılmaz bir sistem olduğu şeklindeki eski burjuva kavrayışın bir yanılgı olduğunu öğrendiler. Keynes, bilimsel marksist değer ve artı-değer teorilerini reddetmekle

birlikte, Say Yasası'nın; yani kapitalist üretimin bu üretimi satın almaya yeterli düzeyde alıcıyı otomatik şekilde yaratacağını, yani üretim ve tüketimin kaçınılmaz olarak birbirini dengeleyeceğini söyleyen eski kapitalist akidenin yanlış olduğunu anlamıştı. Bunun yerine, özellikle tekelci piyasa şartlarında, büyük bir yatırılmamış sermaye birikimi oluşma eğilimi nedeniyle, kaçınılmaz şekilde bir pazar yetersizliği gelişeceğini, bunun da aşırı üretime ve işsizliğe neden olacağını öne sürdü. Keynes, düzeltilmediği takdirde bu durumun giderek daha yıkıcı ekonomik krizlere, devasa boyutlara varan işsizliğe, yok edici emperyalist savaşlara ve nihai olarak sosyalist devrime yol açabileceğini söylüyordu⁸⁴¹.

Kapitalist sistemdeki temel bir zayıflık olarak gördüğü bu durumun üstesinden gelmek için Keynes, faiz oranını, fiyatları ve vergileri manipüle etmek, altyapı yatırımları başlatmak gibi çeşitli yollarla, devlet müdahalesi aracılığıyla sermaye yatırımının teşvik edilmesini savunuyordu. Böylece tam istihdamın sağlanacağını ve devrevi ekonomik krizlerin ortadan kaldırılacağını ya da büyük oranda etkisizleştirileceğini öne sürüyordu. Nihai sonuç, kapitalizmin genel krizinin tedavi edilmesi olacaktı. Bu, "ilerici kapitalizm", "yönetilen kapitalizm" ve "refah devleti" teorisiydi⁸⁴².

Keynesçiliğin temel hatası, öncelikle tüketim sorununu ele alırken, yığınsal işsizliğin ve ekonomik krizlerin temel nedeni olan temel kapitalist üretim ilişkilerine dokunmamasıdır. Keynesçilik "üretim ve tüketim arasındaki açığı" ortadan kaldıramaz. İngiliz iktisatçı Eaton'ın dediği gibi, "*açık, devlet tarafından kamu harcamalarıyla doldurulacak olursa, açık yeniden ortaya çıkar, çünkü üretim, kâr için üretim olarak kalır. (...) (Kamu harcamaları) bir eliyle verdiğini diğer eliyle götürür. (...) Kârın güdüleyici güç olduğu bir sistemde her zaman bir kâr açığı olmak zorundadır. Bu 'açık', krizin temel kaynağıdır.*"⁸⁴³ Keynes'in iddialarının tersine, yığınsal işsizlik nihai olarak ancak kapitalizmin kendisinin yok edilmesiyle ortadan kaldırılabilir; Sovyetler Birliği deneyimi bunu göstermektedir.

Koyu biçimde anti-marksist olan keynesçilik, dünya kapitalizminin genel kriz döneminin burjuva iktisadıdır. Çoğu burjuva iktisatçı bir yandan Keynes ismini ve onun birçok önermesini reddederken, temel fikrini, sistemin özünü oluşturan derinleşen kapitalist kriz döneminde devletin üretimi teşvik etmek ve devrimci hale gelebilecek devasa yığınsal işsizliği önlemek için sanayiye müdahale etmesi gerektiği düşüncesini kabul eder. Genelde radikal söylemlerle süslense de, keynesçilik esasında tekelci sermayenin bir ifadesidir. Eaton, "*keynesçi teori tekelci sermayenin başat çıkarlarıyla uyumludur*"⁸⁴⁴ derken, Sovyet iktisatçı Bliumin şunları söylüyor: "*Son dönemde burjuva iktisatçılar arasındaki tüm tartışmalar çoğunlukla Keynes'in çalışmaları etrafında dönmektedir.*"⁸⁴⁵

Başta ABD olmak üzere bütün büyük kapitalist güçler, ekonomi politikalarında Keynes'in genel ilkelerini takip etmekte. Mesela, ABD Başkanı Eisenhower'ın

“Birleşik Devletler’de bir daha asla krize izin vermeyeceğiz” açıklaması çok açıklayıcıdır. Birleşmiş Milletler de bu dönemin belirgin özelliği olarak keynesçi politikaları yansıtır. Marx’ın uzun zaman önce işaret ettiği gibi, kapitalistler her zaman bir yedek işsizler ordusu bulundurmamak isterler, öte yandan 1929-33 yıllarındaki gibi bir yığınsal işsizliğin⁸⁴⁶ devrimci sonuçlarından korkarlar. Keynesçi politikaları benimsemeleri bu nedenledir.

Dünya sosyal demokrasisi de keynesçiliği temel iktisat sistemi olarak benimsemiştir. Onlar için Keynes, kesin olarak Marx’ın yerini almış bulunuyor. Sağ oportünizm uzun zamandır, kendiliğinden sosyalizme doğru ilerleyen bir kapitalizm anlayışına bağlanmıştı. “İlerici kapitalizm” yanılsamasıyla keynesçilik, tam da sosyal demokrat oportünizme göredir.

Keynesçilik kökünden gericidir. Keynesçiler ikiye ayrılırlar: İlki, ekonomik krizleri önlemek ya da minimize etmek için şirketlerin doğrudan sübvansede edilmesini, bunun bir bütün olarak ekonomik sistemi destekleyeceğini savunan, tekelci sermayenin doğrudan sözcüleridir. Bakan Wilson’ın* ünlü “General Motors için iyi olan, Birleşik Devletler için iyidir” sözü tam da bunun ifadesidir. Bu, Eisenhower ve tüm diğer tekelci sermaye sözcülerinin programı, Hoover’in kötü ünlü “sızma” politikasıdır**. Bu politika kendini bu dönemde esasen, Amerikan emperyalizminin dünyayı fethetmeye yönelik saldırgan politikasına mükemmel şekilde uyan, azami kârlı muazzam bir silah üretimiyle ortaya koyar. Eisenhower türü keynesçi siyasetçilere göre yol yapımı, su baskını önleme ve benzeri içerikli büyük programlar yürütülmesi de mümkündür; yeter ki tüm bu programlar sıkı sıkıya azami kârın yoksullara “sızması” temeline dayalı olsun.

Keynesçiliğin öteki, küçük-burjuva türü ise, bir yandan işçilerin alım gücünün ücretlerin iyileştirilmesi, sosyal güvenlik, vergi indirimi ve benzeri yollarla yükseltilmesini savunurken, gerçekte sanayiye devlet müdahalesiyle ayakta tutmanın başlıca aracı olarak büyük ölçekte silah üretimi programını desteklemede tekellcilerle militarizmde birleşir. Çoğu durumda, devletin silah siparişleri konusunda sosyal demokratların sesi tekellcilerinkini bile bastırır. Bütün ölümcül tehlikeleriyle birlikte savaş hazırlığı, gerek “gerici”, gerekse “reformist” türleriyle keynesçiliğin temel dışavurumudur.

Keynesçilik, savunucularının iddia ettiği gibi bir “yönetilen ekonomi” değildir. Üretimi etkilemek için vergi ve faiz oranlarıyla oynaması ve savaş siparişleri üzerinden sanayinin devlet eliyle teşvik edilmesi, kapitalizmin kökten anarşik ve kaotik niteliğini gerçek anlamda asla değiştirmez. Planlı ya da “yönetilen” üretim, kapitalizm şartlarında imkansızdır. Roosevelt’in 1933-39 yıllarındaki faydasız devlet teşviklerinde

* Yazar 1953-1957 yılları arasında görev yapan ABD Savunma Bakanı Charles Erwin Wilson’dan (1880-1961) bahsediyor (ç.n.).

** Sızma Teorisi (Trickle-Down Theory): Devlet tarafından zenginlere aktarılan kaynakların “sızarak” yoksullara da refah sağlayacağı yönündeki burjuva iktisat teorisi (ç.n.).

gördüğümüz gibi, keynesçilik devrevi krize derman olamaz. Aslında keynesçilik, devrevi ekonomik krizleri sağaltmak yerine, gözü dönmüş silah üretimi programıyla uzun vadede devrevi krizleri ve kapitalizmin genel krizini daha da kötüleştirmek zorundadır. Sanayide sadece geçici bir ferahlama sağlayan keynesçi önlemlerin kapitalizmi krize dayanıklı hale getirmediği, ABD dahil kapitalist dünyanın her yerinde bugün giderek artan ekonomik kriz belirtileriyle ziyadesiyle kanıtlanmaktadır. Özellikle bugünkü devasa ölçekteki silah üretimi temelden savurganlıktır ve eninde sonunda tüm bir kapitalist ekonominin altını oyup onu güçten düşürme eğilimindedir.

Keynesçilik, iddia edildiği gibi bir “refah devleti” de değildir. Stalin’in belirttiği gibi, bugünkü kapitalist devlet politikasının temel hedefi halkın refahını yükseltmek değil, üretenden tekelciler için azami kârı vermektir. Stalin şöyle diyor: *“Tekelci kapitalizm sadece herhangi bir kâr değil, fakat özellikle azami kâr ister. Bu, modern kapitalizmin temel yasasıdır. Modern kapitalizmin temel ekonomik yasasının başlıca özellikleri ve gerekleri kabaca şöyle formüle edilebilir; verili ülke halkının çoğunluğunun sömürülmesi, yıkımı ve yoksullaştırılması yoluyla, diğer ülkelerin, özellikle geri ülkelerin halklarının köleleştirilmesi ve sistematik şekilde soyulması yoluyla ve sonuncusu, en yüksek kârı elde etmek için kullanılan araçlar olarak savaşlar ve ulusal ekonominin askerileştirilmesi yoluyla azami kapitalist kârın ele geçirilmesi.”*⁸⁴⁷ Keynesçilik, tekelci kapitalizmin bu temel yasasını kaldırmaz ve kaldıramaz.

Aynı şekilde, keynesçilik bir “ilerici kapitalizm”in ortaya çıkışı anlamına da gelmez. Keynesçilik, çürüten kapitalist sistemin gerici bir ifadesi ve dünya kapitalist sisteminin genel krizinin, bu krize çare olamayacak, tersine onu daha da derinleştirmek zorunda olan bir ürünüdür.

Amerikan hegemonyası çözüm değil

Amerikan emperyalizminin dünyaya hakim olma güdüsünü ve bunun altında yatan içsel zorunlulukları 50. Bölümde özetlemiştik. Yine, bu emperyalist kampanyayla ABD’nin kapitalist dünya üzerinde belli bir kararsız hegemonya kurduğunu, temel hedefinin bu hegemonyayı sağlamlaştırmak ve kapitalist ve sosyalist bölmeleriyle bütün dünyaya yaymak olduğuna değindik. Amerikan hegemonyası kurma kararlılığının gerisindeki asıl motivasyonlar arasında, tekelcilerin dünya kapitalist sisteminin güvenliğine dair derin korkuları ve büyük zenginliği ve sınai etkinliğiyle sadece Amerika’nın sistemi tümünden devrilmek suretiyle kurtarabileceği kanaatleri de vardı.

Daha önce belirtildiği gibi, bugün mevcut ölçeğiyle Amerikan kapitalist hegemonyası ekonomik, siyasi ve askeri boyutlara sahiptir. Dev üretim aygıtıyla ABD, şu anda ekonomik açıdan tüm diğer kapitalist devletlerden açık ara öndedir ve kendi ekonomik politikalarını diğerlerine önemli ölçüde dayatabilir güçtedir. Amerika’nın ekonomi alanındaki küstahlığı kapitalist ülkelerle siyasi ilişkilerinde, sadece BM işleyişinde rezilce

yollardan kurduğu hakimiyette değil, yanı sıra bağımsız ülkelerin hatta büyük emperyalist güçlerin politikalarını tayin etmedeki keyfi tutumunda tam bir yansımasını bulur. Pollitt, ülkesi hakkında şöyle diyor: “İngiltere’nin donanma, hava ve kara kuvvetleri üzerinde Amerikalı general ve amirallerin denetimi devam ediyor. Amerikalı siyasetçiler İngiltere’yi her gün aşağılayarak, içte ve dışta İngiltere’nin politikasının ne olması gerektiğini gösteriyor.”⁸⁴⁸ Amerika’nın ekonomik ve siyasi hakimiyeti, ulusal bağımsızlık kavgasını dünyanın bütün kapitalist ülkeleri için hayati bir mesele haline getirmiş bulunuyor ve İngiltere, Batı Almanya, Japonya, Fransa ve İtalya da bundan azade değil. ABD’nin dünya çapındaki dev savaş makinesi sadece sosyalist ülkeleri hedef almakla kalmıyor, aynı zamanda kapitalist dünyada da baskı kurmaya hizmet ediyor. Haziran 1941 ile Haziran 1953 arasında geri ödeme şartı olmaksızın yaptığı dış yardımların toplamı 94 milyar 558 milyon dolara ulaşan⁸⁴⁹ ABD, buna rağmen dünyada en nefret edilen ülke durumundadır.

Büyük Wall Street tekelleri, temel sanayi kollarının ağırlıklı bölümünün ABD’de bulunacağı, Washington’un dünyanın başkenti olacağı ve ezici Amerikan askeri gücünün diğer tüm ülkeleri sadece birer uydu konumuna indirgeyeceği, Amerikan egemenliğinde bir dünya yaratmayı hedefliyor. Bu, Amerikan faşizminin hüküm sürdüğü bir dünya olacaktır. Hitler’in ideologları bu tür gerici hayalleri pervasızca ifade etmişlerdi; çok daha kurnaz olan Wall Street faşistleri ise bunları pek fazla dile getirmemekle beraber, bu yönde Hitler’den çok daha fazla mesafe katetmiş bulunuyor. Wall Street “ABD bayrağı üzerinde güneş batmaz” diye cıgırıyor. “Bugün askerlerimiz bayrağımızı 49 yabancı ülkede dalgalandırıyor.”⁸⁵⁰

Ne var ki, bu “Amerikan yüzyılı” hayali gerçekleşebilir olmaktan uzaktır. Bunun üç temel nedeni bulunuyor. Birincisi, ABD’nin kendisi bir kapitalist ülkedir, dolayısıyla bugün çok güçlü görünmesine rağmen kapitalizmin yasalarına ve kapitalist sistemin dünya ölçeğindeki gerileyişine tabidir. Artan iç ve dış çelişkileri göz önüne alındığında, dünya kapitalizmini kurtarmak şöyle dursun, ABD kendi kapitalist sistemini dahi korumayı başaramayacaktır. Bu ülkede kapitalizmin başka ülkelerinkinden özünde farklı ve kökten sağlam olduğu şeklindeki “Amerikan özgünlüğü” teorileri saçmalıktan ibarettir. ABD’deki kapitalizm diğer tüm ülkelerdekiyle esasta aynıdır; tarihsel şartlar şimdilik ABD’nin lehineyse de, kapitalizmin genel krizi uzun süredir sahip olduğu bu avantajı ortadan kaldırmaktadır.

İkincisi, öteki kapitalist ülkeler Amerikan egemenliğine kayıtsız şartsız boyun eğmeyecektir. Stalin’in ölümünden kısa bir süre önce Batı Almanya ve Japonya’ya dair söylediği gibi, “bu ülkeler şu anda Amerikan emperyalizminin zorbalığı altında sürünüyor. Sanayi ve tarımları, ticaretleri, iç ve dış politikaları ve bir bütün olarak hayatları Amerikan işgal ‘rejimi’ tarafından desteklenmiştir. Oysa daha dün bu ülkeler büyük birer emperyalist güçtü; Avrupa ve Asya’da İngiliz, Amerikan ve Fransız hakimiyeti-

nin temellerini sarsıyorlardı. Bu ülkelerin yeniden ayağa kalkmaya çalışmayacağını, ABD egemenliğini kırıp bağımsız gelişme yolunu tutmaya çalışmayacağını düşünmek, mucizelere inanmak demektir."⁸⁵¹ Stalin, bu güçler arasında bir savaş tehlikesine dikkat çeker. İleriki bölümlerde göreceğimiz gibi, Stalin'in kapitalist dünya üzerindeki Amerikan egemenliğine karşı kapitalist direnişin büyüdüğü şeklindeki tahlilini doğrulayan belirtiler katlanarak çoğalıyor. Amerikan kapitalist hegemonyası, her yönüyle, genel kapitalist krizin bir ürünüdür ve krizi derinleştirip şiddetlendirmekten başka bir şeye yaramaz.

Üçüncüsü, Amerika'nın emperyalist dünya hakimiyeti sosyalist ülkelerin ve dünya devrimci işçi sınıfının muhalefeti nedeniyle imkansızdır. SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti ve Avrupa'daki halk demokrasileri Amerika'nın kapitalist dünyayı tarumar eden ekonomik nüfuzuna karşı bağısızdır; ayrıca pek çok kapitalist ülkeyi köleleştiren siyasi baskıların tahakkümü altında değildir ve hidrojen bombası diplomasisiyle sindirilemezler. Aynı şekilde, işçi sınıfının anti-kapitalist hareketi kapitalist dünyanın her yerinde durmadan gelişmektedir. Komünist partilerin öncülüğündeki uluslararası sosyalist hareket, Amerikan emperyalist dünya egemenliğinin önünde aşılmaz bir barikattır.

Emperyalist savaş çılgınlığı

Yüzyıllar boyunca egemen sınıflar, doymak bilmez isteklerine ulaşmak için milyonlarca insanı sonu gelmez savaşlarda katletmekten geri durmadılar. Kapitalizm dünya sahnesine çıkalı beri, sömürücülerin çıkarı için düzenlenen bu örgütlü insan kırımı çok daha yaygın ve korkunç bir hal aldı. Kapitalist sistemin ürünü olan 1. ve 2. Dünya Savaşı, kan dökücülükte insanlık tarihinde eşi benzeri bulunmayan büyük soykırımlar oldu.

Amerikan emperyalizmi, müttefikleri ve takipçileri ile birlikte dünya kapitalist sisteminin genel krizinin çözümsüz sorunlarını çözmeye gayretiyle bir kez daha köhnemiş savaş silahına sarılmaya hazırlanıyor. ABD'nin yönetimini elinde tutan ve politikalarını şekillendiren pervasız tekelleci kapitalistlerin uygulamakta olduğu saldırgan politikalar silsilesinin tek mantıklı açıklaması budur. Bu asalak anti-sosyal unsurlar, kanlı kapitalist kârları artsın ve halkları baskı altına alıp soyma hakları korunup genişleyebilsin diye milyonlarca genci tümen tümen ölüme göndermeyi planlıyorlar.

Ne var ki bu savaş tacirleri, savaşın kendi sınıfsal emelleri için eskisi gibi uygun bir araç olmadığını görecekler. Dünya işçi sınıfı ve müttefikleri artık bu vahşete göz yummayacak. İşçi sınıfı, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra bu caniyane suçun bedelini kapitalizme dünyanın altıda birini, Rusya'yı ondan kopararak ödetti; 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ise kapitalizmi dünyanın altıda birinden daha sildi. Şüphesiz, eğer tekelleci sermaye savaşı çıkarma çabasında başarılı olursa, bir üçüncü dünya savaşından sonra da sistemi tümüyle yok edecektir.

Üçüncü dünya savaşının en güçlü kitle muhalefetiyle yüz yüze geleceğini gösteren

işaretler, dünyanın dört bir yanında şimdiden ortaya çıkmış bulunuyor. Thorez ve Togliatti, halklarının sosyalist ülkelere karşı savaşmayacağını, Fransa ve İtalya'nın bir savaş durumunda ABD'ye yardım etmeyeceğini açıkladılar. Aynı durum tümüyle değilse bile büyük ölçüde İngiltere ve diğer sanayileşmiş emperyalist ülkeler için de geçerlidir. Wall Street'in sömürge ülkelere bulacağı destek ise ihmal edilebilir düzeyde kalacaktır. Halkların Kore ve Hindistan savaşlarına tepkisi, muhtemel bir atom savaşına gösterecekleri büyük direnişin sadece bir işaretiydi.

Wall Street'in savaş tacirleri eğer üçüncü dünya savaşını çıkarmayı başırırsa, ABD neredeyse tek başına savaşmak zorunda kalacağı gibi, içeride de savaşmak istemeyen bir Amerikan halkı bulacak. ABD, bütün kapitalist dünyanın desteğini alsa bile, ki alması imkansızdır, sosyalist dünyayı askeri olarak yenilgiye uğratamaz. Avrupa'nın bütün bir sanayi sistemini ve insan gücünü arkasına alan Hitler, Sovyetler Birliği'ne saldırınca topyekün çöküş yaşadı. O günden bu yana kapitalizm çok daha zayıflarken, sosyalizm gücünü üçe, dörde katladı. Wall Street, sosyalizmi bir üçüncü dünya savaşıyla yıkamaz, ancak insanlığı yıkıma uğratarak dünya kapitalist sisteminden geriye kalanı yok edilebilir.

ABD Başkanı Eisenhower ve Dışişleri Bakanı Dulles tarafından defalarca dile getirilen, eğer Wall Street'in önünde diz çökmelerse SSCB ve Çin Halk Cumhuriyeti'ne atom bombası atacakları şeklindeki çılgınca tehditleri yanıtlayan Sovyet Başbakanı, böyle bir saldırıya aynı şekilde karşılık verileceğini net bir şekilde ortaya koydu: *"Atom silahına güvenen saldırgan çevreler böyle bir deliliğe kalkışıp Sovyetler Birliği'nin gücünü sınamak isterlerse, saldıran tarafın aynı silahla yok edileceğinden şüphe duyulmamalıdır."*⁸⁵²

Fakat bir hidrojen savaşının korkunç bir yıkım getireceğini ve bunun kendileri için kesin bir felaket olacağını bilmek, şu anda ABD'yi yöneten gerici ve giderek faşizan hale gelen Wall Street savaş tacirlerini durdurmaya yetmiyor. Artan bir umutsuzluk ve gözü dönmürlük içinde, savaşa karar vermiş bulunuyorlar ve bu planları ancak halkın gücü bozabilir. Halk, savaş çıkartkanlarını kapitalizm çerçevesi içerisinde engelleyebilir; fakat halk büyük sermayenin ajanlarını iktidardan kovup işçilerin, zenci halkın, çiftçilerin ve diğer demokratik unsurların gerçekten demokratik hükümetini kurana, ülkenin yüzünü gerçek bir barış ve sosyalizm politikasına çevirene kadar, Amerika faşizm ve ölümcül bir atom savaşı tehlikesini ortadan kaldıramayacaktır.

Kapitalist sistem, her ülkede olduğu gibi bu ülkede de çıkmazdadır. Sistem, derinleşen dünya krizinden iç yasalarının olağan işleyişiyle çıkamayacağı gibi, keynesçi kan nakli de onu kurtaramaz. Amerikan hegemonyası olsa olsa krizi derinleştirir, bir üçüncü dünya savaşı ise sistemin sonu olacaktır. Kapitalist sistem tarihsel olarak ölüme mahkumdur. *"Bütün yollar komünizme çıkar."*

59. Bölüm

Dünyada Sosyalizmin Kaçınılmazlığı

Sosyalizmin kaçınılmazlığının ve gerçekten bugün dünyada hızla kapitalizmin yerini almakta olmasının temel nedeni, kapitalizmin halkın ihtiyaçlarını karşılayamamasıdır, sosyalizm ise bunu yapabilir ve yapmaktadır. Kapitalizm hayat standartlarını yükseltmenin olmazsa olmaz şartı olan sanayileşmeyi tüm dünyaya yaymaya muktedir olmadığını kanıtlamıştır. Kapitalist sanayileşme neredeyse tamamen dünya ülkelerinin küçük bir azınlığıyla sınırlı kalmıştır. İnsanlığın büyük yığınları ise henüz buhar gücü ve elektriğin faydalarıyla bile tanışmış değil. Yine kapitalizm, kömür kaynaklarından 25 kat, petrol ve gaz kaynaklarından 100 kat fazla⁸⁵³ olan, uranyuma dayalı atom enerjisi kaynaklarını barışçıl amaçlarla kullanabilmekten acizdir.

Kapitalizm, halkı besleyemez; bugün sanayi ülkelerindeki yığınlar dahil, insanlığın çok büyük bir bölümü yoksulluk seviyesinde bulunuyor. Kapitalizm halkı özgürleştiremez; geniş sömürge halklarını köleleştirirken, metropol ülkelerde çalışan yığınları bir avuç sömürücünün tahakkümü altına sokar. Üstelik içinde bulunduğu çöküş döneminde dünyayı dehşet verici faşizm tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır, yani kapitalizm dünyaya barış da getiremez. Kapitalizm halka eğitim götüremez; iki ya da üç kapitalist yüzyılın ardından dünya nüfusunun yarısı hâlâ okuryazar değildir. Kapitalizmin tüm varoluşu, insanlık tarihinin en korkunç savaşlarıyla ayırt edilir. Bugün ise, savaş histerisi içindeki kapitalizm, gerçekten de uygarlığı ve insan türünü yok etme hayalleri kuruyor.

Sosyalizm tüm bunlara ve kapitalizmin insanlığa getirdiği diğer kötülöklere son verecektir. Sadece birkaç ayrıcalıklı ülkeyi değil, bütün ülkeleri sanayileştirecek, kapitalist sömürüyü yok ederek, yığınsal açlığı ortadan kaldıracak ve herkese refah götürecektir. Zorbalığı sonsuza kadar yok edip gerçek özgürlük ve demokrasiyi kuracak, nihayet savaşı ortadan kaldırıp uygar insana yakışan barış dünyasını yaratacaktır.

Sosyalizm, bilimsel bir ekonomi sistemine sahiptir. Sağlam ekonomileriyle sosyalist ölkeler, krizin pençesindeki kapitalist dünya ölkeleriyle tam bir karşıtlık halinde, benzeri görülmemiş bir hızla ilerlemekte, sanayileşmekte ve halklarının hayat standartlarını iyileştirmektedir. Çünkü siyasi iktidarın işçi sınıfı ve müttefiklerinin elinde ve

doğal kaynakların halka ait, halkın denetiminde olduğu, insan üzerindeki sömürünün kaldırıldığı, üretimin planlı bir şekilde ve sadece bir avuç sömürücünün değil, halkın yararına gerçekleştirildiği sosyalist ülkeler, devrevi krizler, yığınsal işsizlik ve pazar mücadelesi gibi dünya kapitalist sistemini harap eden bütün iç çelişkilerinden kurtulmuş durumdadır.

Sosyalizm, kapitalizmden ekonomik üstünlüğünü son derece ağır şartlar altında kanıtlamak zorunda kaldı, zira özgün şartlardan dolayı sosyalist ve demokratik halk iktidarları sanayinin görece az gelişmiş olduğu ülkelerde kurulmuştu. Kapitalizm bu ülkeleri sanayileştirmeyi ne becerebilir ne de isterken, sosyalizm bunu çarpıcı bir başarıyla gerçekleştirdi. Bu muazzam bir tarihsel kazanımdır.

Sosyalizm için endüstriyel temellerini sıfırdan ve büyük bir hızla inşa etmek zorunda kalması, en çok da kapitalizmin yeni rejimlere karşı savaşıcı tutumu yüzünden, halkın hayat standartlarını yükseltmede ciddi bir handikap oluşturdu. Bu tutumun sonucu, sosyalist toprakların savaşla yerle bir edilmesi oldu ve kapitalizm, sosyalist devletleri üretken olmayan devasa askeri kurumlar oluşturmak zorunda bıraktı. Bunlar halkın sırtında yük durumundadır ve bir barış rejimi olan sosyalizme kökten yabancısıdır. Masraflı askeri kurumlar aynı zamanda güçlü ve disiplinli bir devlet aygıtının bulunmasını gerektiriyordu; bu da sosyalizme özgü “devletin sönümlenmesi” sürecine ket vurdu. Geric ve can çekişen kapitalizmin dayattığı bu yüklerle rağmen yeni sosyalist rejimler hızlı bir ekonomik gelişme kaydetti.

Sosyalist ülkeler, işçi sınıfının ulusa önderlik edemeyeceği, sosyalizmde üretmenin özendirilmeyeceği, işçilerin modern sanayiye yaratıp yönetemeyeceği, köylülerin sosyalizmi hiçbir zaman benimsemeyeceği, halkın SSCB’yi silahlı saldırı karşısında savunamayacağı ve benzeri iddialarla sosyalizmin “imkansız” olduğunu savunan bütün burjuva argümanları tuzla buz ettiler. Bütün bu alanlarda ve daha pek çok açıdan sosyalist devletin kapitalist rejimlerden çok daha etkin ve yaşayabilir olduğunu kanıtladılar.

Emsalsiz bir ekonomik ilerleme

Sovyetler Birliği’nin sosyalist sanayileşme tarihi, insanlık tarihinin en büyük destanlarından biridir. Genç Sovyet Cumhuriyeti zayıf, ilkel ve yıllar süren emperyalist ve iç savaşta harap olmuş bir sanayi ve tarım devraldı. Ekonomiyi öncü sosyalist bir perspektifle tümüyle yeniden inşa etmek, bununla beraber yeni bir teknisyenler ordusu yaratmak durumunda kalındı. Üstelik tüm bunlar, dünya kapitalizminin şiddetli düşmanlığıyla yüz yüze başarıldı. Bu düşmanlık 2. Dünya Savaşı’nda ölümcül bir ifade kazandı; kapitalizmin yarattığı savaşta SSCB sanayisinin yarısı yok edildi. Yine de, bütün bu korkunç zorlukları alt eden Sovyet halkı, SSCB’yi şimdiden büyük bir sanayi ülkesi haline getirmeyi başardı. Sovyetler Birliği, çok geçmeden dünyanın en büyük sanayisi durumuna gelecektir. Elbette bu büyüme, saldırgan Amerikan emperyalizmi karşısında ülkenin askeri gücünü muazzam ölçüde artırdı.

Sovyetler Birliği bugün, 1924-25'teki üretiminin 21 katı çelik, 19 katı kömür ve 45 katı elektrik üretmektedir⁸⁵⁴. Rusya'nın sınai kalkınması öyle bir hızla sürmektedir ki, sadece savaşın açtığı korkunç yaralar sarılmakla kalmamış, 1953'te, beşinci beş yıllık planın üçüncü yılında SSCB 1940 yılına göre petrolde yüzde 70, kömür ve çelikte yüzde 100, elektrikte yüzde 280, makine ve aksamında yüzde 380 üretim artışı sağlamıştır⁸⁵⁵. 1954 ulusal bütçesi, savaştan önceki 1940 yılının bütçe gelirlerinin üç katı büyüklüğündedir⁸⁵⁶. Sovyet Başbakan Yardımcısı M.Z. Saburov şunları kaydediyor: "1954 yılında sanayi üretimi 1950 yılından yüzde 63 fazladır. Ayrıca iki yıl içerisinde yaklaşık 30 milyon hektar yeni toprak tarıma açılacaktır. Bu, Fransa ve İtalya'da ekilen alanların toplamına eşittir."⁸⁵⁷ Bir burjuva yorumcu ise Sovyet sanayileşmesi hakkında ilginç bir saptamada bulunuyor: "Stalin Rusya'nın 1960 yılı petrol üretimi hedefini 60 milyon ton olarak belirlemişti; şimdiyse 1955 yılı hedefi 70 milyon tona çıkarıldı."⁸⁵⁸

Sovyet sanayileşmesi kapitalizmin şimdiye kadar yaptıklarından çok daha büyük projeler gerçekleştirdi. Volga, Amu Darya, Dinyeper ve Don nehirleri üzerindeki dev hidroelektrik tesisleri bunlar arasındadır. "Yeni elektrik ve sulama tesisleri, tarihte benzeri olmayan bir ölçüğe sahiptir."⁸⁵⁹ Kuybişev ve Stalingrad elektrik santralleri, ABD'nin en büyük santralleri dahil, dünyadaki tüm benzerlerini geride bırakır. Şu anda tarımı devrimcileştirecek bir dizi dev proje devam etmektedir.

Aşağıdaki tabloda kapitalist ve Sovyet sanayi üretiminin 1929-1951 yıllarındaki büyüme yüzdeleri görülmektedir⁸⁶⁰:

	1929	1939	1943	1946	1947	1948	1949	1950	1951
SSCB	100	552	573	466	571	721	870	1082	1266
ABD	100	99	217	155	170	175	160	182	200
İngiltere	100	123	-	112	121	135	144	157	160
Fransa	100	80	-	63	74	85	92	92	104
İtalya	100	108	-	72	93	97	103	118	134

Halk demokrasisi, planlı ekonomisi ve yetkin komünist önderliğiyle Çin Halk Cumhuriyeti de büyük bir hızla sanayileşmektedir. Vu Teng-si şöyle diyor: "Birinci beş yıllık kalkınma planı döneminde Çin'in sanayileşme temposu benzersiz olacaktır. Batılı kapitalist ülkelerin kırk-elli yılda ulaştıkları sanayi düzeyini Çin beş yıl içinde yakalayacaktır."⁸⁶¹ Bütün ülke, temel sanayinin kuruluşu, yapımı devam eden dokuz yeni demiryolu hattı ve başlatılan dev sulama projeleriyle ileri atılıyor. Çin'in büyük nehirleri taşkın önleme çalışmalarıyla dizginleniyor. Vang Hua şöyle diyor: "Devlet mülkiyetindeki sanayi sıçramalarla büyümektedir, 1950 hasılası 1949 rakamından yüzde 52 fazladır. 1951'de 1950'ye göre yüzde 59, 1952'de ise 1951'e göre yüzde 45 artmıştır."⁸⁶²

Çin, sanayileşme sürecinin ilk aşamasında Rusya'ya göre esaslı bir avantaja sahip: SSCB'nin sunduğu zengin deneyim ve yakın teknik işbirliği. Zeng Ven-çing şunları kaydediyor: "Sovyet hükümeti Çin'e demir ve çelik fabrikaları, demir dışı metalürji

tesisleri, kömür madenleri, petrol rafinerileri, makine fabrikaları, otomobil ve traktör fabrikaları ve elektrik santrallerinin aralarında bulunduğu 141 büyük projenin gerçekleştirilmesi için yardım etmeye karar verdi. Bu tesislerin tamamlanmasıyla birlikte Çin, kendi ağır sanayisine ve sanayileşmesi için gereken sağlam temellere sahip olacaktır.”⁸⁶³ “Geri kalmış” Çin’i güçlü bir sanayi ülkesine dönüştürme mucizesi birkaç yıl içinde başarılmış olacaktır.

Avrupa’daki halk demokrasilerinde de dikkat çekici bir sanayileşme hızı yakalandı. Sanayi bakımından geri durumdaki Polonya’da büyük ilerlemeler kaydedildi. Savaşın sonundan başlayarak “düünün geri tarım ülkesi, emperyalist devletlerin tarımsal ham-madde deposu Polonya, büyük ve devamlı gelişen bir potansiyele sahip sosyalist bir sanayi ülkesine dönüştü. (...) 1953 yılında sınai hasıla, 1938 düzeyinin 3,6 katına, nüfusa oranla hesaplandığında 4,8 katına ulaştı.”⁸⁶⁴ Demokratik Almanya Cumhuriyeti’nde gerçekleşen gelişmeye bakıldığında ise, “Almanya’nın bugüne kadar böyle bir sanayileşme temposuna tanık olmadığı”⁸⁶⁵ ifade edilmektedir. Bulgaristan’da 1952 sonundaki sanayi üretimi oranı 1938’in dört katıdır⁸⁶⁶. Romanya’da “1953 yılında sanayi üretiminin hacmi 1938’in 2,5 katı, 1948’in 3,5 katı olacaktır.”⁸⁶⁷ Çekoslovakya, Macaristan ve Arnavutluk’ta da benzer üretim artışları kaydedildi. 1951’de halk demokrasilerinde 1950 düzeyine göre gerçekleşen sınai hasıla artışları şöyledir: Polonya yüzde 24, Çekoslovakya yüzde 14,9, Macaristan yüzde 30, Romanya yüzde 28,7, Bulgaristan yüzde 19 ve Arnavutluk yüzde 47,1. Tüm bu ülkeler arasında yakın bir ekonomik işbirliği ve karşılıklı çıkarlara dayalı ticaret anlaşmaları mevcuttur.

Halkın sorunlarını sosyalizm çözer

Stalin’in belirttiği gibi, “sosyalizmin temel yasası, özü itibarıyla kabaca şöyle tanımlanabilir: Bir bütün olarak toplumun sürekli artan maddi ve kültürel ihtiyaçlarının, sosyalist üretimin daha ileri teknikler temelinde sürekli genişletilip mükemmelleştirilmesi yoluyla en üst düzeyde karşılanmasını sağlamak.”⁸⁶⁸ Avrupa ve Çin’deki halk demokrasileriyle birlikte bütün bir Sovyetler Birliği tarihi, yine Stalin’in belirttiği gibi modern tekelci sermayenin temel yasası olan, sömürülenlerin sırtından azami kâr sağlanmasıyla tam bir karşıtlık oluşturan bu yasanın gerçekliğini tümüyle doğrulamaktadır.

Sosyalizm ve halk demokrasilerinde emekçiler, temel sanayilerini inşa etmek ve militan tekelci emperyalizmin saldırılarını boşa çıkarmak üzere güçlü silahlı kuvvetlerini oluşturmak için gereken olağanüstü çabalara rağmen, hayat standartlarında büyük bir ilerleme elde ettiler. Bu ülkelerde işsizlik tamamen ortadan kaldırıldı. Bugün, savaş humması içindeki kapitalist dünyada reel ücretler geriler ve sosyal hizmetler tırpanlanırken, Sovyetler Birliği’nde ücretler yükseliyor, fiyat indirimleri birbirini izliyor, sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik bütçeleri artıyor⁸⁶⁹.

ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, Japonya ve diğer sanayileşmiş ülkelerde sosyalizm,

bugün bu ülkelerde hakim olan yoğun emek sömürüsüne son vererek işçilerin hayat standartlarını köklü bir şekilde yükseltebilirdi. Amerikalı işçilerin ürettiği değerın yaklaşık yarısı, bugün yılda en az 180 milyar dolar, kapitalizmin çapraşık faiz, rant ve kâr kanallarından asalak sınıfların kasalarına akmaktadır. Mesela ABD’de Du Pont şirketi, 1953 yılında 91 bin 260 işçisinin her biri üzerinden 6 bin 135 dolar kâr elde etti⁸⁷⁰. Diğer şirketler de benzer şekilde olağanüstü kârlar kazandılar.

Kapitalist dünyada, özellikle ABD’de demokrasi de hızla zayıflamaktadır; faşizm gerçek bir tehlike durumundadır. Sosyalist rejimlerdeyse devamlı güçlenen demokrasi, bütünüyle daha ileri bir düzeye ulaşmıştır. İfade ve örgütlenme özgürlüğü gibi hakların yanı sıra, yığınların çalışma, boş zaman, eğitim ve sosyal güvenlik hakları da güvence altına alınmıştır. Kadınlar ve gençler, kapitalist ülkelerde benzeri görülmemiş düzeyde haklara ve fırsatlara sahiptir. Ulusu oluşturan çeşitli halklar arasında eşitlik hüküm sürer, anti-semitizm suçtur. McCarthy’cilik imkansızdır ve Amerikan Jim Crow sistemi türü kepezelikler düşünülmaz bile.

Pragmatizm, psikanaliz, neo-malthusçuluk ve diğer hurafe ve bilinmezlik sistemleri; radyo, televizyon ve basında çizgi roman bataklıkları ve cinsellik, cinayet ve dehşet hikayeleri okyanusuyla başta Amerika olmak üzere bütün kapitalist dünyada kültür alanında genel bir geriye gidiş söz konusudur⁸⁷¹. Artan suç, kumar, akıl hastalıkları ve çocuk suçlular, bu kültürel dekadansın dışavurumudur ve kapitalist sistemin tepeden turnağa hasta olduğunu göstermektedir. Mesela *“her on New York’ludan biri muhtemelen hayatının bir bölümünü bir akıl hastanesinde geçirecektir.”*⁸⁷² Sosyalist ülkelerdeyse tüm bu ruhsal, fiziksel ve kültürel çürümeden eser yoktur. Çeşitli sosyalist ülkeler cehaleti yok etmek ve kültürel gelişimi sağlamak, suçu ve akıl hastalıklarını ortadan kaldırmak yönünde dev adımlarla ilerliyor. Sosyalist bir programın uygulandığı bu ülkelerde hayat bir bütün olarak ilerici, bilimsel ve insani bir temelde geliştiriliyor.

Yüksek öğrenim sosyalist ülkelerde hızla yayılıyor. 1953 yılında SSCB 50 bin mühendis yetiştirirken, ABD’de bu rakam 20 bindi. Sovyetler Birliği’nde bilimsel programlarda öğrenim gören öğrencilerin sayısı, ABD’nin benzer okullarındaki öğrencilerin iki katıdır. Ayrıca SSCB’de 3 bin 700 teknik ortaöğrenim kurumunda 1 milyon 600 bin öğrenci bulunurken, ABD’de aynı türden bin okulda 50 bin öğrenci vardır. 150 bini mühendislik dallarında 250 bin yüksek okul öğrencisiyle Çin de büyük ilerlemeler kaydediyor. 266 yüksek öğrenim kurumunda 401 bin öğrencinin bulunduğu Avrupa’daki halk demokrasileri ise Batı Avrupa’daki kapitalist ülkeleri geride bırakmış durumda⁸⁷³.

Sosyalizm, kapitalistleri ve toprak ağalarını ortadan kaldırarak, işçi ve köylülerin soyulmasına son verir. Doğası gereği sosyalizm, sömürgeciliğin temeli olan emperyalizmi de yok eder. SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti ve Avrupa’daki halk demokrasileri, sömürge halklarla birlikte, sömürgeciliğin ve yarı sömürgeciliğin her biçimini yeryüzünden silecek ve tüm halkların kendi kaderini tayin etmesini sağlayacak büyük bir örgütlü

dünya gücüdür. Aynı şekilde, sosyalist rejimlere sahip ya da bu yönde ilerleyen uluslar, savaşın amansız düşmanıdır. Dünyada bugün devam eden başat mücadele, sosyalist halkların ve bu ülkelerin işçi sınıfının sömürgelerdeki ve kapitalist ülkelerdeki müttefikleriyle birlikte ayakta kalma ve dünyaya hakim olma umudunu savaşa bağlayan çılgın Amerikan emperyalizmi karşısında savaşı alt etme kavgasıdır.

Genel kriz ve çöküş dönemindeki kapitalizm, insan türünün dokusunu tahrip etmektedir. Sistem hastadır, nevrotik ve psikotik insanlar üretmektedir. Sosyalizm ise insanları daha yüksek bir akli, moral ve fiziksel esenlik düzeyine çıkarmaktadır. Komünist Enternasyonal'in 7. Kongresi, yeni sosyalist yurttaşı şöyle tanımlıyor: *"Çalışmaya ve topluma dair giderek pekişen yeni anlayış temelinde yeni bir hayat tarzı yaratılmakta, halkın bilinci ve psikolojisi yeniden şekillenmekte, sağlıklı, sağlam ve her bakımdan gelişkin yeni kuşaklar yaratılmaktadır. Halkın bağrından örgütçüler, önderler, mucitler, Kuzey Kutbu'nun bilinmezliklerinin cesur kaşifleri, stratosferin, gökyüzünün ve deniz diplerinin, dağ doruklarının ve yerin derinliklerinin cesur fatihleri doğmaktadır. Milyonlarca emekçi tekniğin, bilimin ve sanatın daha önce ulaşılmaz olan kalelerine hükmetmektedir. SSCB amaç, neşe ve yaşama sevinciyle dolu, tüm güçlükleri alt eden, büyük başarılarla imza atan yepyeni bir halkın ülkesi haline gelmektedir."*^{87A}

Sosyalizm komünizme ilerledikçe (ki, SSCB artık bunun eşliğindedir), halklar insanlığı yepyeni gelişme düzeylerine ve başarılarla ulaştırmak üzere kapitalizmde imkansız olan yeni görevleri giderek daha fazla üstlenecektir. Bu eğilim, sosyalizmin insan sömürüsünü yasaklamasında, her tür düşünsel safsataya ve bilinmezcilığe karşı mücadelesinde, savaşı yok etmek için vermekte olduğu büyük kavgada, gıda ve sanayi mallarının üretimini devrimciileştiren pek çok devasa projede şimdiden görülmektedir. Bugün insanlığı çürüten köhnemiş kapitalist sistem yok edilir edilmez, insanlığın esenliği için bugün hayal bile edilemeyecek büyük planlar doğal olarak uygulamaya konulacaktır. Atom enerjisinin genel kullanımı, yeryüzündeki büyük çöllerin yok edilmesi, birçok ülkede tükenen ormanların yeniden yeşertilmesi, dünyanın doğal kaynaklarının korunup geliştirilmesi, nüfus büyüklüğü ve dağılımının bilimsel olarak düzenlenmesi, insan türünün sosyolojik olarak yüksek bir düzeyde yetiştirilmesi ve dar kafalı, büyük balığın küçük balığı yediği kapitalist sistemde mümkün olmayan daha pek çok kazanım, bu gelişmeler arasında olacaktır.

Sosyalizm kaçınılmazdır, çünkü toplumsal hayatın her alanında kapitalizmden üstündür. İnsanlığın üçte biri bu nedenle sosyalizm yoluna girmiştir ve geri kalanı da çok geçmeden aynı yolu tutacaktır. Bütün ülkelerin ezici çoğunluktaki işçi, köylü ve diğer üretici yığınlarının iradesinde ve temel çıkarlarında ifadesini bulan çağımızın büyük toplumsal yönelimi, kapitalizmden sosyalizme doğrudur. Bütün zenginliği, sanayi gücü, silahları, sosyal demokrat ajanları ve Vatikan ittifakına rağmen, Wall Street bu tarihsel akışı tersine çeviremeyecektir.

1917 Rus Devrimi'nden beri dünya kapitalistleri, sosyalizmin gerçek başarılarını halklarından gizlemek için devasa bir yalan kampanyası yürütmektedir. Bunda önemli ölçüde başarılı olduklarını da kabul etmek gerekir. Sosyalizmin, çöken kapitalizmin dayatmalarıyla, iç savaş, emperyalist savaş, yıkılmış ülkeler, yeni sosyalist ekonomiyi sıfırdan başlayarak kurma gerekliliği, ağır bir silahlanma yükü gibi korkunç güçlüklerle karşı karşıya ilerlemek zorunda olması da işlerini kolaylaştırdı. Ne var ki sosyalizm, üretim, hayat standartlarının yükseltilmesi, kültürel gelişim ve dünya barışının savunulması konularında öyle büyük sıçramalar kaydetti ki, sosyalizm gerçekliği yıllar boyunca oluşturulan anti-sosyalist yalan şebekesini paramparça etmektedir. Sosyalizmin uygulamada ortaya koyduğu güçlü örnekler önümüzdeki dönemde kapitalist dünyada uzun erimli ilerici etkiler yaratacaktır.

Sosyalizme giden yol

Çürüyen kapitalist sistem kendiliğinden çökmeyecektir. Sömürücüler, emekçi yığınları soyma araçlarını kaybetmemek için her yola başvuracaktır. Kapitalizm ancak komünist parti önderliğindeki işçi sınıfı ve müttefiklerinin bilinçli siyasi eylemiyle ortadan kaldırılabilir. Marx ve Lenin'in onlarca yıl önce berrak bir şekilde ortaya koyduğu bu öngörünün doğruluğu, bugüne kadar Rusya, Doğu Avrupa ve Çin'de gerçekleşen devrimlerle kanıtlanmıştır.

İşçi sınıfı dünyanın en büyük barış gücüdür ve her zaman sosyalizme en barışçıl yollardan ulaşmaya çalışır. 28, 51 ve 56. Bölümlerde Rusya, Doğu Avrupa ve Çin devrimlerinde bu barışçı arayışın nasıl ortaya konduğunu görmüştük. Tüm bu örneklerde yaşanan şiddeti başlatan, egemen sınıflardı. İşçi sınıfının deneyimleri, egemen sınıfların, barışçıl ve yasal bir çizgide ilerliyor olsa bile yükselen bir devrimci hareketle yüz yüze geldiğinde her zaman kurulu demokratik işleyişini bir yana bıraktığını ve işçi sınıfını bastırmak için her türlü şiddet aracını devreye soktuğunu göstermektedir.

Bununla birlikte, birçok ülkede komünist partiler, özellikle Komintern'in 1935'teki ünlü 7. kongresinden başlayarak, sosyalizmi barışçıl bir yoldan kurma ihtimalinin güçlendiğini kabul etmektedir. Bu yaklaşım, 7. Kongre'deki "yeni taktik yönelim"le, halk cephesi politikasıyla paraleldir (Bkz: 44. Bölüm). İşçilerin, köylülerin, ulusal azınlıkların, profesyonellerin, küçük iş sahiplerinin, kısacası nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan unsurların geniş birleşik cephesi yaratılarak, bazı örneklerde kapitalistlerin ülkede estirecekleri şiddetin durdurulması ve ilerici bir halk hükümetinin seçilmesi mümkün hale gelir. Böyle bir hükümet, derinleşen genel kapitalist kriz şartlarında programını hayata geçirmek için ya güçlerini yeniden saflaştırarak ya da yeniden seçime giderek halk demokrasisi ve sosyalizm yönünde ilerleyecekti⁸⁷⁵. Böyle bir hükümetin, kapitalizmi ekonomik ve siyasi kalelerinden söküp atmaya girişirken, kapitalist şiddeti durdurup alt etmeye hazır olması gerekecektir.

Burjuva demokrasisinin hüküm sürdüğü sanayileşmiş kapitalist ülkelerdeki komünist partilerin programları bu anlayışa dayalıdır. Bu nedenle, İtalyan Komünist Partisi “tereddütsüz şekilde sosyalizme giden yol olarak gördüğü” önlemleri “bir hükümetin seçimle işbaşına gelmesi yoluyla”⁸⁷⁶ gerçekleştirmeyi hedefler. Fransız Komünist Partisi ilk adım olarak geniş bir halk hükümetinin seçilmesiyle sosyalizme doğru ilerlemeye başlayacak bir halk cephesi için mücadele eder. Britanya Komünist Partisi “Britanya’nın tarihsel demokrasi mücadelesinin ürünü olan parlamentoyu, halkın büyük çoğunluğunun iradesinin demokratik aracına dönüştürerek Britanya halkının kapitalist demokrasiyi gerçek bir halk demokrasisine dönüştürebileceğini”⁸⁷⁷ ilan eder. Kanada İlerici İşçi Partisi ve Avustralya’daki parti de benzer bir programa sahiptir⁸⁷⁸. Bu, başlıca kapitalist ülkelerde komünistlerin genel siyasi çizgisidir.

ABD Komünist Partisi de “ABD’de sosyalizme barışçıl yoldan geçişi savunur. (...) Sosyalizmin ABD’de ancak Amerikan halkının çoğunluğunun isteğiyle kurulacağını ilan eder.”⁸⁷⁹ ABD’de sahtekar savcılar, ayarlanmış jüriler ve gerici mahkemeler ne derse desin, Komünist Parti’nin hükümeti şiddet yoluyla devirmeyi savunduğu iddiasıyla komünistlere karşı yürütülen toplu kovuşturma bir yalan ve komplodur. Gerçekte Amerikan Komünist Partisi, yukarıda belirtildiği üzere, diğer birçok ülkedeki komünistler gibi, bir demokratik ve halk cephesi hükümetinin yasal yollardan seçilmesi için çalışır. Ne var ki bu durum, ABD partisinin 1954 Ağustosunda yasaklanmasını engellemiştir.

Halk cephesi politikası çeşitli ülkelerde şu şartların varlığıyla uygulanabilir hale gelir: (a) kapitalist genel krizin işleyişi üzerinden, kapitalist sistemin ulusal ve uluslararası düzeyde büyük bir zayıflama yaşaması; (b) demokratik güçlerin ilgili ülkelerde ve dünya çapında son derece güçlenmesi, (c) büyüyen kapitalist krizin doğurduğu ekonomik kriz, faşizm, ulusal kölelik ve savaş gibi yakıcı sorunların ulusun ezici çoğunluğunu kucaklayan geniş bir halk cephesi hükümetinin yaratılmasını mümkün kılacak şekilde aciliyet kazanması. Bu şartların varlığı, demokratik süreçler işletilebilirse, sosyalizme ilerleyerek bir halk hükümetinin seçilmesini mümkün hale getirir.

Halk cephesi politikasına ilişkin yukarıda verilen ulusal örnekler, demokrasi güçlerinin, gericiliğin halkın girişimlerini durdurup yenilgiye uğratmak zorunda olduğu varsayımını içerir. Zira kapitalistler, düzenlerinin tehlikeye girdiğini hissettiklerinde, kendilerini kurtarmak için halkın özgürlüğü ve refahı pahasına şiddete başvuracaktır. İtalya’da bu durumun karakteristik bir örneği görülmektedir. Kapitalizmin çürüyüp koktuğu bu ülkede güçlü komünist partinin önderliğinde demokrasi güçleri öne çıkıyor. Ancak devletin, ordu ve polisin kontrolünü elinde tutan kapitalistler, ellerindekileri halkın demokratik yönetimine teslim etmemeye kararlıydılar ve öyle de yaptılar. Demokrasi güçlerinin seçimleri kazanmasının beklendiği 1948’de, ABD’nin tam desteğini alan egemen sınıf, faşizme benzer bir karşı-devrime girişmeye hazırды. Walter

Lippmann'ın belirttiği gibi, bugün de aynı kafadadırlar⁸⁸⁰. Lippmann, soğukkanlı bir şekilde *“İtalyan demokratik partileri devleti teslim etmemeye karar vermişlerse, ilke olarak doğru bir karar almışlardır”* diyor*. Komünist Parti ve demokratik müttefiklerinin en büyük görevi, egemen sınıfın onu boğma girişimlerine rağmen halkın çoğunluk iradesinin egemen olmasını sağlamak olacaktır.

Çeşitli kapitalist ülkelerde bugün savaş güdüsü ve derinleşen kapitalist genel krizin ürünü olarak yükselen gerici ve faşist dalga, komünistlerin sosyalizme barışçıl geçiş çabalarını gitgide daha fazla tehdit ediyor. Bu durum faşizmin, özel olarak faşizmin Amerikan türü olan McCarthy'ciliğin demokratik özgürlüklere tehlikeli darbeler vurduğu ABD'de bilhassa geçerlidir. Savaş tacirleri Amerika'da İnsan Hakları Beyannamesi'ni yırtıp atmakta, sendikal hareketin altını oymaktadır. Bir tekel karşıtı, anti-emperyalist halk hükümetinin yasal olarak seçilmesini imkansız hale getirmekte, işçilerin acil ve nihai çıkarlarının savunulmasını engellemeye çalışmaktadır.

Yine Wall Street'in küstah savaş çıkırtkanları, dünyanın ezilen halklarının devrim yapma hakkını, ABD dahil olmak üzere tüm başlıca kapitalist ülkelerin üzerinde yükseldiği bu temel hakkı da inkar etmeye çalışmaktadır. Dünyanın neresinde bir halk emperyalizmden ve tekelci sömürüden kurtulmaya kalkışsa, Washington bu çabayı hemen eşkıyalıkla suçlayıp şiddetle bastırmaya girişmektedir. Amerikan emperyalizminin Yunan iç savaşına müdahalesinin, 1948 İtalyan seçimlerine karışmasının, Kore iç savaşına keyfi şekilde katılmasının, Çin Halk Cumhuriyeti'ni yıkmaya dönük sistemli çabalarının, Doğu Almanya'da, Çekoslovakya'da ve diğer ülkelerde iç savaş çıkarma girişimlerinin, Porto Riko'da bağımsızlığı boğma çabasının, Hindic'in ve diğer sömürgelerin ulusal kurtuluş hareketlerini bastırmaya çalışmasının, kısa süre önce Guatemala'daki halk hükümetine karşı baskılarının ve şimdi de Formoza'ya yönelik müdahalesinin anlamı budur.

Ne var ki, Amerikan emperyalizminin ulusal kurtuluşçu ve sosyalist devrimleri engellemeye dönük bu çabaları, şeytan taşlamaktan başka bir şey değildir ve yenilmeye mahkumdur. Batı Avrupa'da olduğu gibi, şurada veya burada devrimci güçleri geçici olarak durdurabilirler; fakat hareket kaçınılmaz olarak yeniden ve bu kez çok daha güçlü ve eksiksiz şekilde yükselecektir. Halkların devrim yapma hakkı Wall Street tekelcilerinin ve diğer dünya hakimiyeti heveslilerinin buyruğuyla ortadan kaldırılamaz.

Dünyada sosyalizm talebi gitgide daha da yoğunlaşarak büyüyor. Bunun başlıca iki nedeninden biri, çeşitli ülkelerdeki yıkıcı sömürü ve baskıyla kapitalist sistemin çökmekte oluşuysa, diğeri de sosyalizmin SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti ve Avrupa'daki halk demokrasileri örnekleriyle kanıtlanan başarılarının çekim gücüdür. Kapitalizm bu tarihsel eğilimi geriye döndüremez. Ulusların halk demokrasisi ve sosyalizme ilerleme-

* İtalya'da sağcı anti-komünist burjuva siyaseti Hristiyan demokrasi bayrağı altında toplanmıştı. Lippman “demokrat” sıfatıyla bu kesimi kastetmektedir (ç.n.).

502 Dünyada Sosyalizmin Kaçınılmazlığı

lerini şiddet yoluyla engelleme çabalarıysa sadece komünistlerin önderliğindeki dünya sosyalist hareketinin omuzlarına yeni bir görev daha yükler. Yığın hareketi, dünya barışının korunması için mücadele ederken, aynı zamanda tüm halkların, Wall Street'in gerici tercihlerinden bağımsız şekilde, uygun buldukları ilerici hükümet biçimlerini kurabilme haklarını da güvence altına alacaktır.

60. Bölüm

Sosyalizmin Tarihsel İlerleyişi (1848-1954)

Şimdi de önceki bölümlerde kat ettiğimiz yola bir bakalım ve tarihsel süreci bir bütün olarak ele alalım. İncelediğimiz yüzyıl boyunca toplumsal gelişim hızlı ve devrimciydi. Bu süreçte en geniş planda öne çıkan iki belirleyici olgudan ilki kapitalist sistemin yayılması, olgunlaşması ve çürümesiyle, ikincisi dünya işçi sınıfının sosyalizme doğru muazzam ilerleyişiydi.

Kapitalizmin yükselişi ve çöküşü

Yüz yıl önce sanayi devrimini yaşamakta olan kapitalizm sağlam ve dinamikti, on yıllar sürecek bir büyüme ve dünyaya yayılma sürecine giriyordu. Sanayi henüz büyük ölçüde zanaatçılık aşamasında ya da küçük manifaktür düzeyindeydi. Kapitalizm, feodal ayak bağlarını kırıp atıyordu; Avrupa çapına yayılan 1848 devrimi kökten anti-feodaldi. Geleceğin büyük kapitalist devletleri, çoğunlukla, ulusal savaşlar eşliğinde bütünlüklerini sağlamaktaydılar. Genç işçi hareketi henüz yeni doğmaktaydı; örgütlenmesi zayıf, programı kesinliğe kavuşmamıştı. Bilim güçlü ve enerjikti, feodalizme karşı genel kapitalist mücadelenin bir parçası olarak, bilimin öncüleri dinsel hurafelere ve kilise hakimiyetine karşı güçlü bir mücadele veriyordu. Bu, kapitalizmin sağlıklı, ilerici ve rekabetçi ilk aşamasıydı.

Sanayi birimlerini hızla büyük fabrikalara dönüştüren, ulaşım ve iletişim sistemlerini genişleten kapitalizm, 1880'lerde ikinci ana evresine, tekelleşme ve emperyalizm aşamasına geçmeye başladı. Kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası nedeniyle ABD, Almanya ve nihayet Japonya, sanayileriyle ileri fırladı ve öncü sanayi ülkesi olan İngiltere'ye rakip duruma geldi. İşçi hareketi de hızla büyüyüp pek çok ülkeye yayıldı, işçi sınıfının kavgası güçlendi ve perspektifi netleşti. Büyük emperyalist devletler, dünyanın geri kalan az gelişmiş bölgelerini, özellikle Asya ve Afrika'yı sömürgeleştirmeye giriştiler ve aralarındaki çatışmalar giderek arttı. Bu emperyalist süreç yaklaşık olarak 1900'de tamamlandı. Kapitalist güçler arasında sürekli keskinleşen rekabet, 1914-18 yıllarındaki yıkıcı dünya savaşına yol açtı. İşçi sınıfı destansı 1917 Rus Devrimi'ni hanesine yazdı.

Bu gelişmelerle dünya emperyalist sisteminin son aşaması, genel kriz ve çürüme dö-

nemi başlamış oldu. İlk olarak 1. Dünya Savaşı'yla kendini gösteren kriz, gün geçtikçe hız kazandı. Önceki bölümlerde gördüğümüz gibi, bu döneme kapitalist sistemin bütün iç çelişkilerinin alevlenmesi damgasını vurdu. İşçi sınıfı kapitalist egemen sınıflara bir dizi ağır devrimci darbe indirdi ve sömürge ülkelerin başkaldıran halkları, dünya kapitalizminin temel direklerinden biri olan sömürgeci sistemi perişan etti. Bir zamanlar ulusal çapta ve görece küçük sarsıntılar olan döngüsel ekonomik krizler büyük uluslararası kırımlar haline geldi. Emperyalist güçler arasındaki uzlaşmaz rekabet, kapitalist sistem için ölümcül olan 2. Dünya Savaşı'yla sonuçlandı. Kapitalizmin eşitsiz gelişim yasası sonunda diğer tüm ülkeler üzerinde az ya da çok hakimiyet kuran ABD'yi dengersiz ve ezici bir büyük güç konumuna getirdi. Bu genel kapitalist çöküş döneminde burjuva demokrasisi aşırı gerici faşizme meyletti, burjuva kültür yozlaşarak her türlü bilinmezliğin besi yeri haline geldi, burjuva iktisat salt bir kapitalist propagandaya dönüştü, çürüyen burjuva bilimi genel olarak, bilim ve dinin uyumluluğuna dair saçma önermeyi benimsedi.

Bütün bunlar kapitalizmin genel krizinin son derece şiddetlendiğini göstermektedir. Bu dönemde kapitalizm, iliklerine kadar çürümüştür. Başlıca kapitalist ülkelerde sanayi, bir avuç tekelin elinde yoğunlaşmış durumdadır. Ulusal düzeyde hâlâ bazı atılımlara gücü yetse de, sistem esas olarak kendi içine dönmekte ve bir dünya rejimi niteliğini kaybetmektedir. Dünya iki büyük ekonomiye bölünmüştür: sağlıklı ve gelişen sosyalist bölme ile kanserli ve çürüyüp çöken kapitalist bölme. Kapitalist ekonominin kökünden hasta olduğu, 1929-33 yıllarında dünya çapındaki emsalsiz kapitalist krizle berrak bir şekilde ortaya çıktı. O günden bu yana kapitalist sistem büyük ölçüde kasten savaş çıkarmaya, savaşın yıkımını onarmaya ve yeni bir dünya savaşı hazırlığına dayalı tehlikeli bir seyir izlemektedir.

Farklı bir sistem olduğu iddiasıyla Amerikan ekonomisini kapitalizmin genel çürümesi dışında tutmaya çalışanlar olsa da, Amerika'nın kendine özgülüğü tezleri saçmalıktan başka bir şey değildir. ABD ekonomisi kapitalisttir; İngiltere, Batı Almanya, Japonya ve diğer gerileyen kapitalist ülkelerle esasta aynıdır. Sanayisinin kapitalistlerin mülkiyetinde olduğu⁸⁸¹; işçilerinin sömürülüp soyulduğu ABD, kapitalizmin tüm diğer özelliklerini taşır. Amerika'nın bir bütün olarak kapitalist sistemi karakterize eden ekonomik ve siyasi çöküşten şimdiye kadar kendini koruyabilmesinin asıl nedeni, coğrafi konumunun sağladığı avantajla iki dünya savaşında da yıkıma uğramamış olmasıdır. Bu sayede, kapitalist sistemin geri kalanının felaketinden kazanç sağlayabilmiştir. Ne var ki, Amerikan kapitalizmi de kapitalizmin gelişme ve gerileme yasalarından azade değildir ve kapitalist sistemin genel krizinin bir parçası durumundadır. Gerçekten de, bu genel krizin en keskin ifadelerinden biri, tam da Amerikan tekeli sermayesinin kendi artan sorunlarıyla birlikte bütün kapitalist sistemin problemlerini bir üçüncü dünya savaşıyla çözmeye çalışma konusundaki çılgınca kararlılığıdır.

İşçi sınıfının ilerleyişi

Kapitalist sistemin 1848-1954 dönemindeki seyri, doğuş, büyüme ve gerileme şeklinde bir eğri çizerken, işçi sınıfı düz bir yükselen grafikte sürekli büyüdü ve güçlendi. Bu keskin karşıtlığın tarihi anlamı açıktır: Kapitalistlerin egemenliği gerileyip çökerken, işçi sınıfının egemenliği yükseliştir ve evrensel hale gelmektedir. Ancak, işçi sınıfının ilerleyişi homojen değildir, devrimci sıçramalarla sürmektedir.

İncelememize başladığımız tarihlerde, yaklaşık yüz yıl önce modern işçi sınıfı da, sendikaları, kooperatifleri ve siyasi partileriyle işçi hareketi de henüz yeni doğmaktaydı. Fabrika sistemi gelişip yayıldıkça, zanaatkarlar da gerçek ücretli işçilere dönüşüyordu. İşçiler, Batı Avrupa ve Amerika'da bir işçi sınıfı felsefesi ve onu hayata geçirmek için gerekli olan örgütlenme ve taktikleri oluşturma yolunda ilk esaslı adımlarını atıyordu.

Birinci Enternasyonal (1864-1876) dönemi, dünya işçi hareketinin gelişim tarihinde muazzam bir önem taşıyordu. İşçiler bu dönemde, Marx ve Engels'in önderliği altında dünya devrimci programının temellerini attılar. Sendikal ve siyasi hareketlerini sağlamlaştırıp, Doğu Avrupa'ya kadar yaydılar. Şanlı Paris Komünü kavgasıyla enternasyonal dayanışma alanındaki ilk büyük deneyimlerini kazandılar.

İkinci Enternasyonal'in (1889-1914) dünya işçi sınıfının örgütü kabul edildiği dönemde de birçok ilerleme gerçekleşti. İşçi sınıfının sendika, kooperatif, siyasi parti gibi kitle örgütlerinin her alanda büyüdüğü bir dönemdi. Yanı sıra hareket, Doğu Avrupa, Asya, Avustralya ve Latin Amerika'da pek çok yeni bölgeye yayıldı. Dünya emperyalizmi de bu dönemde gelişti ve bununla paralel olarak yozlaşan vasıflı işçi aristokراسisiyle sağ sosyal demokrasi, sınıf programının altını oyup işçi militanlığını tırpanladı. Bu yozlaşma süreci, 1. Dünya Savaşı'na karşı mücadele etmeyi başaramayan Enternasyonal'in trajik iflasına neden oldu.

Üçüncü Enternasyonal (1919-1943) ise dünya kapitalizminin gelişen genel krizi dönemine rastladı. Bu aynı zamanda bir proleter ve sömürge devrimleri dönemi oldu. İşçi hareketi önce Lenin'in, ardından da Stalin'in önderliğinde programını geliştirdi ve neredeyse dünyanın bütün ülkelerine yayıldı. 1905 ve 1917 büyük Rus devrimleri, dönemin devrimci renginin ifadesi oldu. 1. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Alman ve Macar devrimleriyle Çin, Türkiye, İran ve diğer ülkelerdeki ulusal kurtuluş devrimleri geldi. Faşizme karşı dört bir yanda verilen kavg, SSCB'de sosyalizmin inşası, 2. Dünya Savaşı'nda faşizmi ezerek zaferle sonuçlanan kahramanca mücadele bu döneme damgasını vurdu. Tüm bu mücadelelerde komünistler belirleyici bir rol oynadı.

1945'ten bugüne, Komintern'in feshinin ardından gelen savaş sonrası dönemde dünya işçileri Üçüncü Enternasyonal tarafından yaratılan önderler, programlar ve partilerle Komintern geleneğini sürdürerek görkemli bir ilerleme kaydetti. İşçi sınıfının temel örgütleri muazzam bir gelişme yaşadı. Tüm eğilimleri içinde barındıran dünya sendikal hareketi, en az 125 milyon üye sayısı ile devasa bir boyuta ulaştı. Kooperatif hareketiy-

se 1946'da 143 milyonu aşkın üyeye sahipti⁸⁸². Çin devrimi ve Avrupa'da halk demokrasilerinin doğuşuyla kooperatif hareketi çok daha büyüdü. Görmüş olduğumuz gibi, işçi sınıfı partileri ve gençlik, kadın ve barış hareketleri Birinci, İkinci, hatta Üçüncü Enternasyonal yıllarında hayal bile edilmeyecek sayılara ulaştı.

Sonraki savaşlarda ve soğuk savaş döneminde dünya işçi sınıfı ve müttefikleri, çürüyüp çökmekte olan kapitalist sisteme karşı birbiri ardına büyük zaferler kazandı. Litvanya, Letonya, Estonya, Çekoslovakya, Polonya, Doğu Almanya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk ve özellikle Çin devrimleri, bu başarılar arasındaydı. Asya halkları, başta Çin olmak üzere, Hindistan, Hindicın, Endonezya, Malay, Burma, Kore, Seylan ve diğer ülkelerde sayısız ulusal kurtuluş hareketi ve anti-emperyalist devrimlerle köklü, baskıcı ve gerici sömürge sistemine ölümcül darbeler indirdi. Tüm bunların sonucunda toplam nüfusları 900 milyonu bulan halklar, yani dünyanın üçte biri kesin olarak sosyalizm yoluna girdi.

Bugün dünyada devrimci süreç hızlanmıştır ve hızlanmaya devam etmektedir. Elli yıl önce dünya sendikal hareketi henüz nispeten zayıf ve dağınıktı; şimdiyse yerkürenin her parçasını kapsayan dev bir örgütlenme haline gelmiştir. Yüzyılın başında sömürgelelerdeki ulusal kurtuluş hareketleri de genç ve cılızdı; emperyalistler “yerli” ayaklanmalarını rahatça kurşuna boğabiliyordu. Bugün gelişip güçlenen sömürge devrimi bütün bir kapitalist sistemi sarsıyor. Sosyalist hareket, birkaç Avrupa ülkesi dışında, küçük ve zayıftı, üstelik çoğunlukla oportünist kariyeristlerin denetimi altındaydı. Bugün kararlı savaşçıların önderlik ettiği güçlü sosyalist hareket, kapitalizmin gücüyle boy ölçüşebilecek durumdadır. Elli yıl önce dünya kapitalizmi hâlâ sağlamdı; bugünse artık bünamıştır ve gözü toprağa bakmaktadır⁸⁸³.

Geride kalan yüz yıllık dönem gerçekten de dünya işçi sınıfı, köylüleri ve ezilen halkları için muazzam bir ilerleme dönemi oldu. Bu dönemde kapitalist sistem büyük bir gelişme ve yayılma yaşadıktan sonra hızla gerilemeye başladı; dünyanın siyasi ufkunda sosyalizm güneşi belirdi. Bu yeni düzen hızla eskisinin yerini almaktadır ve sürecin temposu yükselecektir. Geçtiğimiz yüzyılda işçilerin gerçekleştirdiği on binlerce kahramanca grev ve siyasi mücadeleler sadece sınıfı kapitalizmin vahşi sömürsünden kısmen korumakla kalmadı; yanı sıra kapitalizmin temel dayanaklarını da kökünden zayıflattı. Her şeyden önce bu mücadeleler, kapitalizmi ortadan kaldırmakta olan işçi sınıfı bilincini ve örgütlülüğünü yarattı. Önümüzdeki dönemde yaşanacak gelişme, şüphesiz dünya emekçilerinin Birinci Enternasyonal'in kuruluşundan bu yana kaydettiği müthiş ilerlemeyi gölgede bırakacaktır.

Marksizmin tarihsel haklılığı

Son yüzyılın ilerleyen devrimci işçi hareketinde belirleyici önderlik marksistlerden, bilhassa son yarım yüzyılda ise marksist-leninistlerden geldi. Bu önderler sadece eko-

nomik ve siyasi süreçlerin gelişim yönünü önceden görmekle kalmadılar, yanı sıra tüm bu yılların karmaşık olayları içinde işçilere başarıyla önderlik ettiler. Marksizmin sağlamlığı bu yüzyılın fırtınalı tarihiyle çarpıcı bir şekilde kanıtlandı.

Marksizm devasa ve sürekli büyüyen bir teori hazinesine sahip olmakla birlikte, geçtiğimiz yüzyıl içerisinde ekonomi ve siyaset alanında neler olup bittiğini ve proletaryanın buradaki rolünü öğrenmek isteyenler, buna dair öngörülleri genel hatlarıyla iki küçük kitapta bulabilirler: Marx ve Engels'in 1848 tarihli *Komünist Manifesto* ve Lenin'in 1917'de yazdığı *Devlet ve Devrim* adlı eserleri. Ünlü broşürlerinde Marx ve Engels bilimsel sosyalizmin temellerini atmış ve geleceğin toplumunu, sonraki yıllarda büyük ölçüde geliştirecekleri ana hatlarıyla betimlemiştir. Lenin, diğer birçok çalışmasıyla birlikte, söz konusu kitabında marksizmin ilkelerini emperyalizm ve proleter devrimler çağına uygulamıştır.

Komünist Manifesto'nun doğuşundan itibaren marksizmin ilkeleri, açık burjuva düşmanların ve işçi sınıfı saflarındaki oportünistlerin kesintisiz saldırısı altındadır. Marksizm ayrıca bu uzun dönem boyunca son derece karmaşık toplumsal gelişmelerle hayatın ağır sınavından geçti. Marksizm tüm bu saldırılardan ve sınavlardan zaferle çıktı. Kapsamlı devrim felsefesinin özü olarak marksizm, işçilere tam da dünyada yaşanmakta olanları açıklar, sınıf çıkarlarının gündelik savunusunda onlara pratikte önderlik eder, uğrunda mücadele etmeleri gereken sosyalizm hedefine giden yolu gösterir ve sosyalist dünyanın inşasını gerçekleştirir.

Anti-marksist unsurlar, marksizmin tüm önemli unsurlarını topa tuttular. Bilimsel felsefi materyalizmi ve marksist diyalektiği çürütmek için boşuna çabaladılar, materyalist tarih anlayışına hücum ettiler; fakat marksizmi çürütmek şöyle dursun, kendi tarih yazımları nedensellik ve ilerleme kavramlarının terk edilmesiyle sakatlandı, ki bu tarihin tasfiyesinden başka bir şey değildir⁸⁸⁴. Sayısız grev ve sınıf mücadelesinin diğer biçimleri burunlarının dibinde sürüp giderken, marksist sınıf mücadelesi öğretisine karşı giriştikleri beyhude seferberlikte gemiyi karaya oturttular. Özellikle saldırdıkları marksist devlet anlayışının doğruluğu ise hem kapitalizm ve hem de dünyada hızla gelişen yeni sosyalist rejimler tarafından tümüyle doğrulandı: Devlet, kapitalizmde "burjuvazinin yürütme komitesi", sosyalizmde ise proletarya diktatörlüğüdür.

En ağır saldırılarsa Marx'ın iktisat teorisine, her şeyden önce de devrimci artı-değer kavramına, bilhassa bunun işçi sınıfının nispi ve mutlak yoksullaşması ve zenginliğin kapitalist sınıfın elinde toplanması ile ilgili sonuçlarına yöneldi. Kapitalizmin kaçınılmaz bir şekilde toplum yelpazesinin bir ucunda sürekli zenginleşen küçük bir kapitalist azınlık, diğer ucundaysa giderek yoksullaşan geniş bir işçi yığını yarattığı, marksizmin temel tespittir. Bütün burjuva iktisatçıları, Bernstein'dan bu yana tüm sosyal demokrat oportünistler bu devrimci anlayışa savaş açtılar. Buna karşı argümanlarıysa, kapitalizmin yığınların payında sürekli bir iyileşme sağladığı ve bu yüzden sosyalizmin hem

gereksiz, hem de imkansız olduğu saçmalığıydı.

Halen sömürge ve yarı sömürgelerde hüküm süren korkunç açlık, yoksulluk ve hastalık şartları, kapitalizmin çalışan yığınların payını sürekli artırdığı yalanına eksiksiz bir cevaptır; kapitalizmin en büyük suçu, emperyalist aşırı sömürüdür. Sömürgelerin büyüyen isyanı, halkların artan sefaletlerinin nedenini gitgide daha iyi anladıklarını gösteriyor.

Ayrıca, sanayi ülkelerinde kapitalizmin sanayi tekniklerinde ve üretim hacminde gerçekleştirdiği sıçramaların kazancı, işçi sınıfının aleyhine, çok büyük ölçüde kapitalistlerin ve üst-orta sınıfların eline geçiyor. Geniş işçi yığınları, köylüler ve alt-orta sınıflarsa sadece temel geçim düzeyinde ya da bu düzeyin bile altında yaşıyor. Küçük bir vasıflı işçi kesiminin refahı kayda değer ölçüde artarken, işçi sınıfının büyük çoğunluğu ise bundan yararlanmadı. Avrupalı işçiler arasında “en yüksek” hayat standartlarına sahip olan İngiliz işçileri hakkında Kuçinski şöyle diyor: *“Bugün İngiliz işçisi, görece yüksek kültürel standartlara sahip ve daha sağlıklı olmasa bile daha konforlu evlerde oturuyor olmakla birlikte, 200 yıl önceki atalarından gerçekte daha düşük bir beslenme düzeyinde yaşamaktadır.”*⁸⁸⁵ Fransa’da uzun süredir işçilerin hayat standardı düşüktür ve kapitalist Avrupa’nın geri kalanında da benzer şartlarda hakimdir.

Burjuva özürçüleri ve kahinleri, kapitalizmin emekçi kitlelerin şartlarını giderek iyileştirdiği iddialarını kanıtlamak için son çare olarak Amerika’yı gösterirler. Bu ülke şimdiye kadar adeta bir yamyam gibi kapitalizmin büyüyen krizini istismar ettiği için kuşkusuz diğer kapitalist ülkelerde karakteristik hale gelmiş olan dipsiz sefaleti henüz sergilemiyor; fakat gidişat kesin olarak bu yöndedir.

Amerika Birleşik Devletleri, ekonomik ve siyasi hayatın tamamına hakim olan büyük tekellerin klasik ülkesidir. Yüzde üçlük bir azınlık, ekonominin büyük bölümünü elinde bulundurur. 1950 yılında ABD ulusal geliri 239 milyar dolar iken, nüfusun en zengin yüzde 20’lik dilimi bundan 111 milyar (yüzde 46), en yoksul yüzde 20’lik dilimiyse sadece 10 milyar dolar (yüzde 4) pay aldı. Çoğu kentte dört kişilik bir ailenin geçimi için 5 bin 405 dolar gerekirken, ailelerin üçte ikisi bu rakama ulaşamaz⁸⁸⁶. Zenci ailelerin geliri ise beyazlarınkinin yarısı kadardır.

ABD’de işçi sınıfının durumu, Emek Araştırmaları Derneği tarafından grafiklerle ortaya konmuş bulunuyor. Buna göre, başlıca tüm faktörler (istihdam, işçi başına hasıla, nominal ücretler, ortalama yıllık kâr, fiyat endeksi) göz önüne alındığında, fabrika işçilerinin durumu, 1939 seviyesi 100 olarak alınırsa 1952 yılında 78,8’e gerilemiştir⁸⁸⁷. ABD hükümetinin yayımladığı *İşçilerin Hikayesi*, Amerika’da reel ücretlerin son 40 yılda iki katına çıktığı gibi abartılı iddialarda bulunurken, diğer yandan işçi başına üretimin aynı dönemde üçe katlandığını da teslim etmek zorunda kalmıştır⁸⁸⁸. Aynı zamanda, Amerikan şirketlerinin vergi öncesi kârları 1939’da 65,9’dan 1952’de 404,4’e fırlamıştır⁸⁸⁹. 1951’de çelik şirketleri işçi başına 1946’nın dört katı kâr elde etmiştir.

Emperyalizmin yükseliş döneminde İngiltere, Almanya, Fransa, Japonya ve ABD’de başta vasıflı işçiler arasında olmak üzere reel ücretlerde hatırı sayılır bir artış görüldü, Ne var ki, kapitalist genel krizin baş göstermesiyle bu eğilim tersine döndü. J. Duclas, Fransa’da “1937’ye göre saatlik reel ücretlerin yüzde 45 düştüğünü” belirtiyor⁸⁹⁰. Kapitalist Avrupa’nın her yerinde benzer şartlar geçerlidir ve ABD’de de durum kötüye gitmektedir. Kapitalist savaş tacirleri çılgınca savaşa doğru ilerledikçe, emekçi yığınların hayat şartları daha da kötüleşecektir. Kapitalizmin derinleşen genel kriz döneminde işçilerin hayat standartları gitgide düşmektedir. Bu durum, marksizmin yığınsal mutlak yoksullaşmasına dair temel yaklaşımının doğruluğuna güçlü bir kanıt oluşturur.

Komünistlerin güçlenen etkisi

Bu dönemin, özellikle son 40 yılın temel önemdeki gelişmelerinden biri, komünistlerin dünya işçi hareketinin önderi konumuna yükselmesidir. 1848’deki Komünistler Birliği günlerinden başlayarak marksistler, işçi hareketinin tarihi boyunca ortaya çıkan ütopyacı sosyalizm, prudonculuk, lasalcılık, bakunincilik, anarko-sendikalizm, Bernstein revizyonizmi, oportünist sendikacılık ve kooperatifçilik, lonca sosyalizmi, troçkizm, buharincilik, titoculuk gibi çeşitli sapma ve sektlere karşı kesintisiz bir savaş içinde oldular. Sınıfa yabancı bütün bu eğilimleri yenilgiye uğratan marksizmin en son, en güçlü ve en inatçı düşmanıysa sağ sosyal demokrasidir. Fakat marksistler, artık marksist-leninistler, sicili işçi sınıfına sefil ihanetlerle dolu bu grubu da esasen alt etmiş bulunuyor.

Komünizmin ve sağ sosyal demokrasinin dünya çapındaki güçleri karşılaştırıldığında, solun zaferi apaçık görülmektedir. Sosyalist (İkinci) Enternasyonal Başkanı Morgan Phillips, örgütün “37 partisinin yaklaşık 10 milyon üyeye ve 60 milyon seçmene” sahip olmasıyla övünüyor. Dünya sosyalist gençlik örgütünün üye sayısını 380 bin olarak verirken, İkinci Enternasyonal’ın kadın üyelerine dair bir rakam belirtmiyor⁸⁹¹.

Buna karşılık, dünya komünist hareketi, uluslararası sosyal demokrasiye ait bu rakamları misliyle aşmaktadır. Dünya komünizmine dair yakın tarihli bir ABD Senato araştırması, dünyanın hemen bütün ülkelerinde yer alan 75 komünist partinin (ciddi bir tenzilat da yaparak) toplam 24 milyon 320 bin 697 üyesi olduğunu kaydediyor⁸⁹². Komünist partilerin seçmen sayısıysa sosyal demokratların en az dört katıdır. Solun önderliğindeki sendikalar da sağ önderlikli sendikaların en az iki katı büyüklüktedir. Yine, solun önderlik ettiği birleşik cephe şeklindeki gençlik ve kadın hareketleri, milyonlarca üyesiyle, bu alandaki sosyal demokrat örgütleri büyük farkla gölgede bırakır. Sosyal demokrasi, komünistlerin önderliğindeki devasa dünya barış hareketleriyle kıyaslanabilecek herhangi bir harekete sahip değildir. Ve tabii ki komünistler, belirleyici siyasi zaferleriyle de sosyal demokrasi karşısında açık arayla öndedir: Dünya nüfusunun ve topraklarının üçte birini oluşturan bir düzine ülke şu anda komünist bir

yönetime sahipken, sağ sosyal demokrasi hiçbir önemli ülkede yönetimde değildir. Dünyadaki gelişmeler, toplamda iki hareket arasındaki mesafeyi daha da büyütme eğilimindedir. Sosyalizm hareketi büyüdükçe, komünistlerin etkisi de güçlenmekte; kapitalizm ölüirken, sadık uşağı sağ sosyal demokrasi de onunla birlikte tükenmektedir.

Dünyada komünizmin bu muazzam güçlenişı, Birinci Enternasyonal günlerinden bu yana dünya işçi sınıfı ve ezilen halklarının seslerini ilk kez etkili bir şekilde duyurmakta oldukları anlamına gelir. Dünyada durum dünün efendisi olan kapitalistlerin kontrolünden çıkmıştır, artık uluslararası ilişkilerde her istediklerini yapmaları mümkün değildir. Kapitalistler, dünya emekçi yığınlarının sarsılmaz gücüyle gitgide daha fazla yüz yüze gelmektedir. Kapitalizm yok olmaya yazgılıdır; sosyalizm ise evrensel zafere doğru ilerlemektedir. Geride kalan yüzyıldan çıkan en büyük ders işte budur.

Son Notlar

- 1 *Encyclopedia Britannica*, C.12, s.304, New York, 1950.
- 2 Witt Bowden, *The Industrial Revolution*, s.217, New York, 1928.
- 3 Theodore Rothstein, *From Chartism to Labourism*, s.9, New York, 1929.
- 4 G.D.H. Cole ve Raymond Postgate, *The British Common People (1748-1938)*, s.156, New York, 1939.
- 5 Philip S. Foner, *History of Labor Movement in the United States*, C.1, s.101-115, New York, 1947.
- 6 Rothstein, *From Chartism to Labourism*, s.107
- 7 Age. s.123
- 8 Akt. Friedrich Engels, *Germany, Revolution and Counter-Revolution*, s.123, New York, 1933 (Türkçesi: *Almanya'da Devrim ve Karşı Devrim*, Sol Yayınları).
- 9 Thomas Skidmore, *The Rights of Man to Property*, New York, 1829.
- 10 Rothstein, *From Chartism to Labourism*, s.140.
- 11 Friedrich Engels, *Socialism: Utopian and Scientific*, s.36, New York, 1935 (Türkçesi: *Ütopyadan Bilime Sosyalizm*, Evrensel Yayın).
- 12 Morris Hillquit, *History of Socialism in the United States*, s.48-131, New York, 1903.
- 13 Karl Marx, *Selected Essays*, New York, 1927 (Türkçesi: *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, Sol Yayınları).
- 14 Friedrich Engels, *The Fourteenth of March*, 1883, New York, 1933 (Türkçesi: Karl Marx ve Friedrich Engels, *Seçme Yapıtlar Cilt 3* içinde, s.196-198, Sol Yayınları).
- 15 R. Palme Dutt, *Marxism After Fifty Years*, s.2, Londra, 1933.
- 16 Akt. G. Obichkin, *Soviet Literature*, C.4, s.131, Moskova, 1953.
- 17 V.I. Lenin, *Marx, Engels, Marxism*, s.7, New York, 1955 (Türkçesi: *Marx, Engels, Marksizm*, Sol Yayınları).
- 18 Friedrich Engels, *Ludwig Feuerbach*, s.20-21, New York, 1941 (Türkçesi: *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*, Sol Yayınları)
- 19 Lenin, *Marx, Engels, Marxism*, s.10.
- 20 Engels, *Ludwig Feuerbach*, s.12.

- 21 Lenin, *Marx, Engels, Marxism*, s.11.
- 22 Karl Marx, *Critique of Political Economy*, s.11-12, Chicago, 1904 (Türkçesi: *Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı*, Sol Yayınları).
- 23 Karl Marx, Friedrich Engels, V.I. Lenin ve J.V. Stalin, *On the Theory of Marxism*, s.12, New York, 1948 (Türkçesi: “Engels’ten Könisberg’deki Joseph Bloch’a”, *Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895)* içinde, s.235-238, Sol Yayınları).
- 24 Karl Marx ve Friedrich Engels, *The Communist Manifesto*, s.9, New York, 1948 (Türkçesi: *Komünist Parti Manifestosu*, Yazılama Yayınları).
- 25 Lenin, *Marx, Engels, Marxism*, s.13.
- 26 Karl Marx ve Friedrich Engels, *Selected Correspondence*, s.57, New York, 1948 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 1 (1844-1869)* içinde, s.72-76, Sol Yayınları).
- 27 Marx ve Engels, *The Communist Manifesto*, s.19.
- 28 Marx, Engels, Lenin ve Stalin, *On the Theory of Marxism*, s.21.
- 29 Age. s.22.
- 30 Franz Mehring, *Karl Marx*, s.398, New York, 1935 (Türkçesi: *Karl Marx ve Yaşam Öyküsü*, İlya Yayınevi).
- 31 Marx ve Engels, *The Communist Manifesto*, s.11.
- 32 Karl Marx, *Briefe an Bebel, Liebknecht, Kautsky und Andere*, Moskova, 1933 (Sözkonusu sirkülerin Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895)* içinde, s.118-125, Sol Yayınları).
- 33 Marx ve Engels, *The Communist Manifesto*, s.43.
- 34 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.87 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 1 (1844-1869)* içinde, s.102-104, Sol Yayınları).
- 35 D. Riazanov, *Karl Marx and Frederick Engels*, s.77, New York, 1927 (Türkçesi: *Karl Marx ve Friedrich Engels – Hayatı ve Eserlerine Giriş*, Belge Yayınları).
- 36 Engels, *Socialism: Utopian and Scientific*, s.53.
- 37 Lenin, *Marx, Engels, Marxism*, s.34.
- 38 Karl Marx, *The Class Struggles in France (1848-1850)*, s.56 ve 58, New York (Türkçesi: *Fransa’da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850*, Yazılama Yayınları).
- 39 Bkz: Karl Marx, *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*, New York (Türkçesi: *Louis Bonaparte’ın 18 Brumaire’i*, Yazılama Yayınları).
- 40 Engels, *Germany, Revolution and Counter-Revolution*, s.40.
- 41 Riazanov, *Karl Marx and Frederick Engels*, s.87.
- 42 *Encyclopedia Britannica*, C.10, s.293.
- 43 Akt. L. Perchik, *Karl Marx*, s.30-31, New York, 1934.
- 44 Marx, *The Class Struggles in France*, s.16.
- 45 Engels, *Germany, Revolution and Counter-Revolution*, s.52.

- 46 Akt. Riazanov, *Karl Marx and Frederick Engels*, s.96.
- 47 M. Beer, *The History of British Socialism*, C.2, s.221, Londra, 1929.
- 48 Beatrice ve Sidney Webb, *The History of Trade Unionism*, s.181, New York, 1920.
- 49 Akt. A. Czobel ve C. Kahn, *Karl Marx as Labor Defender*, s.21, New York (Tarih verilmemiş – ç.n.).
- 50 Lewis L. Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.17, Washington DC, 1929.
- 51 Rothstein, *From Chartism to Labourism*, s.131.
- 52 G.M. Stekloff, *History of the First International*, s.21, New York, 1948.
- 53 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.23.
- 54 Carl Sandburg, *Abraham Lincoln: The War Years*, C.2, s.24, New York, 1939.
- 55 Karl Marx ve Friedrich Engels, *The Civil War in the United States*, s.47-48, New York, 1937.
- 56 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.32-33.
- 57 *Founding of the First International*, s.4, New York, 1934 (Yazar kaynağın yazarını belirtmemiş: Leonard Emil Mins – ç.n.).
- 58 Age. s.7.
- 59 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.162 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 1 (1844-1869)* içinde, s.169-173, Sol Yayınları).
- 60 P. Dengel, *The Communist International*, s.983, Eylül 1939.
- 61 *Founding of the First International*, s.27-44.
- 62 Karl Marx ve Friedrich Engels, *Letters to Americans, 1848-1895*, s.90, New York, 1953 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895)* içinde, s.53-56, Sol Yayınları).
- 63 Lenin, *Marx, Engels, Marxism*, s.30.
- 64 Rothstein, *From Chartism to Labourism*, s.195.
- 65 Samuel Bernstein, *Science and Society*, New York, Yaz 1954.
- 66 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.19 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 1 (1844-1869)* içinde, s.24-25, Sol Yayınları).
- 67 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.250 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 1 (1844-1869)* içinde, s.250-253, Sol Yayınları).
- 68 Karl Marx, *Letters to Dr. Kugelmann*, s.28, New York, 1934, (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 1 (1844-1869)* içinde, s.195-201, Sol Yayınları).
- 69 Maurice Dobb, *Marx as an Economist*, s.16, New York, 1945.
- 70 Karl Marx, *Value, Price and Profit*, s.62, New York, 1935 (Türkçesi: *Ücret, Fiyat ve Kâr*, Sol Yayınları).
- 71 Age. s.61.
- 72 A. Lozovsky, *Marx and the Trade Unions*, s.34, New York, 1935.

514 Son Notlar

- 73 Age. s.33.
- 74 Bernstein, *Science and Society*, Yaz 1954.
- 75 R.W. Postgate, *The Workers International*, s.26, Londra, 1920.
- 76 M. Zorky, *The Communist International*, 5 Kasım 1934.
- 77 Stekloff, *History of the First International*, s.59.
- 78 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.214-215 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 1 (1844-1869)* içinde, s.215-216, Sol Yayınları).
- 79 Stekloff, *History of the First International*, s.52.
- 80 Marx ve Engels, *The Civil War in the United States*, s.282.
- 81 Marx ve Engels, *Letters to Americans*, s.65-66 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yapıtlar 2* içinde, s.25-27, Sol Yayınları).
- 82 Age. s.72.
- 83 Age. s.65.
- 84 Foner, *History of Labor Movement in the United States*, C.1, s.317.
- 85 Lozovsky, *Marx and the Trade Unions*, s.112.
- 86 Age. s.16.
- 87 Foner, *History of Labor Movement in the United States*, C.1, s.363.
- 88 Mehring, *Karl Marx*, s.378.
- 89 Stekloff, *History of the First International*, s.82.
- 90 Mehring, *Karl Marx*, s.380.
- 91 Akt. Lozovsky, *Marx and the Trade Unions*, s.125.
- 92 Postgate, *The Workers International*, s.31.
- 93 Age. s.32.
- 94 Foner, *History of Labor Movement in the United States*, C.1, s.378.
- 95 Stekloff, *History of the First International*, s.122.
- 96 Age. s.125-126.
- 97 Age. s.101.
- 98 Age. s.123.
- 99 Gustav Jaeckh, *Die Internationale*, s.44, Leipzig, 1904.
- 100 Edmond Villetard, *History of the International*, s.182-209, New Haven, 1874.
- 101 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.46.
- 102 Lozovsky, *Marx and the Trade Unions*, s.72.
- 103 Stekloff, *History of the First International*, s.119.
- 104 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.44.
- 105 John R. Commons, *History of American Industrial Society*, C.9, s.337, Cleveland, 1910.
- 106 Foner, *History of Labor Movement in the United States*, C.1, s.413-414.
- 107 Stekloff, *History of the First International*, s.148.

- 108 Villetard, *History of the International*, s.126.
- 109 Bernstein, *Science and Society*, Bahar 1951.
- 110 Commons, *History of American Industrial Society*, C.9, s.339.
- 111 Foner, *History of Labor Movement in the United States*, C.1, s.412.
- 112 *Proceedings of the Colored National Labor Convention*, Aralık 1869, Washington DC, 1870.
- 113 Wilhelm Liebknecht, *Ueber die politische Stellung der Sozialdemokratie*, s.14, Berlin, 1893.
- 114 Mehring, *Karl Marx*, s.421-425.
- 115 Riazanov, *Karl Marx and Frederick Engels*, s.182.
- 116 Stekloff, *History of the First International*, s.154-155.
- 117 Mehring, *Karl Marx*, s.436.
- 118 Marx ve Engels, *Letters to Americans*, s.79.
- 119 Lozovsky, *Marx and the Trade Unions*, s.182.
- 120 Stekloff, *History of the First International*, s.144
- 121 T.A. Jackson, *Ireland: Her Own*, New York, 1947.
- 122 Jaekkh, *Die Internationale*, s.65.
- 123 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.265 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 1 (1844-1869)* içinde, s.264, Sol Yayınları).
- 124 Marx ve Engels, *Letters to Americans*, s.79 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895)* içinde, s.12-16, Sol Yayınları).
- 125 Age. s.77-79 (Türkçesi agy.).
- 126 V.I. Lenin, *Selected Works*, C.5, s.285, New York, 1943.
- 127 Karl Marx, *The Civil War in France*, s.26, New York, 1940 (Türkçesi: Fransa'da İç Savaş, Sol Yayınları).
- 128 Age. s.24.
- 129 Bernstein, *Science and Society*, Bahar 1951.
- 130 Bkz. Marx, *The Civil War in France*.
- 131 P.O. Lissagaray, *Historie de la Commune de 1871*, s.85, Paris, 1929.
- 132 Age. s.95-107.
- 133 Marx, *The Civil War in France*, s.54.
- 134 *Encyclopedia Britannica*, C.3, s.700.
- 135 Marx, *The Civil War in France*, s.60.
- 136 Marx, *Letters to Dr. Kugelmann*, s.123 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895)* içinde, s.45-47, Sol Yayınları).
- 137 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.306.
- 138 W.P. Fettridge, *The Paris Commune*, s.150, New York, 1871.
- 139 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.309 (Sözkonusu mektubun Türkçesi:

516 Son Notlar

Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895) içinde, s.45-47, Sol Yayınları).

140 V.I. Lenin, *The Paris Commune*, s.22, New York, 1934 (Türkçesi: *Komün Dersleri*, Sol Yayınları).

141 Stekloff, *History of the First International*, s.194.

142 Jaekkh, *Die Internationale*, s.130.

143 Fettridge, *The Paris Commune*, s.512-515.

144 Bernstein, *Science and Society*, Bahar 1951.

145 Jaekkh, *Die Internationale*, s.133.

146 Lissagaray, *Historie de la Commune de 1871* (Sayfa belirtilmemiş, ç.n.).

147 Tom Bell, *Communist Review*, Mart 1930.

148 Bernstein, *Science and Society*, s.134, Bahar 1951.

149 Lenin, *The Paris Commune*, s.18.

150 Marx, *The Civil War in France*, s.92.

151 Lenin, *The Paris Commune*, s.58.

152 Marx, *The Civil War in France*, s.57.

153 Age. s.61.

154 Lenin, *The Paris Commune*, s.17 ve 61.

155 Marx, *The Civil War in France*, s.43 ve 48.

156 Age. s.22.

157 Lenin, *The Paris Commune*, s.21.

158 Lozovsky, *Marx and the Trade Unions*, s.130.

159 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.52.

160 *The Communist International*, 14 Mart 1933.

161 Postgate, *The Workers International*, s.114.

162 Jaekkh, *Die Internationale*, s.168 ve 173.

163 Stekloff, *History of the First International*, s.211-212.

164 Postgate, *The Workers International*, s.79.

165 *The Hague Congress Proceedings* (Tarih ve sayfa belirtilmemiş – ç.n.).

166 Marx, *Letters to Dr. Kugelmann*, s.104.

167 Stekloff, *History of the First International*, s.235-236.

168 Age. s.236-237.

169 H. Schlueter, *Die Internationale in Amerika*, s.137, New York, 1880.

170 Karl Marx ve Friedrich Engels, *Sobre el Anarquismo*, Moskova, 1941 (Türkçesi: *Anarşizm Üzerine*, Sol Yayınları).

171 Stekloff, *History of the First International*, s.239-242.

172 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.164-165 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895) içinde, s.75, Sol Yayınları).*

173 Riazanov, *Karl Marx and Frederick Engels*, s.198.

- 174 Stekloff, *History of the First International*, s.258.
- 175 Age. s.158-260.
- 176 Jaekkh, *Die Internationale*, s.204.
- 177 Foner, *History of Labor Movement in the United States*, C.1, s.495.
- 178 John R. Commons, *History of Labor in the United States*, C.2, s.290-300, New York, 1918.
- 179 H. Gannes ve T. Repard, *Spain in Revolt*, s.209, New York, 1936.
- 180 Marx ve Engels, *Sobre el Anarquismo* (sayfa belirtilmemiş, ç.n.).
- 181 Mehring, *Karl Marx*, s.582.
- 182 Peter Kropotkin, *The State: Its Historic Role*, s.37, Londra, 1908
- 183 J.V. Stalin, *Works*, C.1, s.299, Moskova, 1952 (Sözkonusu incelemenin Türkçesi: *Anarşizm mi, Sosyalizm mi?*, İnter yayınları).
- 184 *Program of the Communist International*, s.75, New York, 1929 (Türkçesi: *III. Enternasyonal – Belgeler (1919-1943)* içinde, s.125-195, Belge Yayınları).
- 185 Stekloff, *History of the First International*, s.304.
- 186 Foner, *History of Labor Movement in the United States*, C.1, s.413.
- 187 Commons, *History of American Industrial Society*, C.9, s.352.
- 188 Samuel Gompers, *Seventy Years of Life and Labor*, C.1, s.60, New York, 1925.
- 189 Commons, *History of Labor in the United States*, C.2, s.210-213.
- 190 Schlueter, *Die Internationale in Amerika*, s.167.
- 191 Alma Lutz, *Created Equal*, s.211, New York, 1940.
- 192 Hillquit, *History of Socialism in the United States*, s.185.
- 193 Schlueter, *Die Internationale in Amerika*, s.295.
- 194 Commons, *History of Labor in the United States*, C.2, s.233.
- 195 Akt. Schlueter, *Die Internationale in Amerika*, s.356-361.
- 196 Stekloff, *History of the First International*, s.285.
- 197 Jaekkh, *Die Internationale*, s.218.
- 198 Marx ve Engels, *Letters to Americans*, s. 285 (Sözkonusu yazının Türkçesi: V.I. Lenin, *Marx, Engels, Marksizm* içinde, Üçüncü Baskı, s.207-2269.
- 199 *The Communist International*, s.661, 20 Ekim 1934.
- 200 Agy.
- 201 Riazanov, *Karl Marx and Frederick Engels*, s.206-207.
- 202 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.5, New York, 1939 (Türkçesi: *Bolşevik Partisi Tarihi*, Bilim ve Sosyalizm Yayınları).
- 203 Gustav Mayer, *Frederick Engels*, s.246, New York, 1936.
- 204 August Bebel, *Aus Meinem Leben*, s.289, Berlin, 1953.
- 205 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.337 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895)* içinde, s.79-86, Sol Yayınları).

- 206 Friedrich Engels, *Herr Duehring's Revolution in Science (Anti-Duehring)*, New York, 1939 (Türkçesi: *Anti-Dühring*, Sol Yayınları).
- 207 Mehring, *Karl Marx*, s.533.
- 208 Dutt, *Marxism After Fifty Years*, s.11.
- 209 Stekloff, *History of the First International*, s.366.
- 210 Engels, *The Fourteenth of March, 1883*, s.20-21.
- 211 Age. s.11-13.
- 212 J. Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.13, New York, 1932.
- 213 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.70.
- 214 Alexander Trachtenberg, *History of May Day*, New York, 1947.
- 215 A.I. Mikoyan, *Speech in Berlin*, 1 Nisan 1954.
- 216 Rothstein, *From Chartism to Labourism*, s.255.
- 217 Mayer, *Frederick Engels*, s.268.
- 218 Edward R. Pease, *History of the Fabian Society*, New York, 1916.
- 219 "1908 Baskısına Önsöz", *Fabian Essays* içinde (Başka bilgi verilmemiş – ç.n.).
- 220 Akt. R. Palme Dutt, *The Communist International*, 14 Mart 1933.
- 221 *İşçi Partisi Konferansı*, 1923.
- 222 Robert Michels, *Political Parties*, s.270, New York, 1915.
- 223 W. Pieck, *Reden und Aufsätze*, s.316, Berlin, 1948.
- 224 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.29.
- 225 M. Kritsky, *L'Evolution du Syndicalisme en France*, s. 237, Paris, 1908.
- 226 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.456.
- 227 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.26.
- 228 William H. Crook, *The General Strike*, s.58, Chapel Hill, 1931.
- 229 Akt. Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.28.
- 230 *Labour Monthly*, Londra, Ağustos 1932.
- 231 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.33.
- 232 Bkz: Pieck, *Reden und Aufsätze*, s.318.
- 233 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.485.
- 234 Karl Marx, *The Class Struggles in France*, s. 24.
- 235 Marx ve Engels, *Selected Correspondence*, s.350 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895)* içinde, s.102, Sol Yayınları).
- 236 Age. s.412 (Sözkonusu mektubun Türkçesi: *Seçme Yazışmalar 2 (1870-1895)* içinde, s.163-164, Sol Yayınları).
- 237 Age. s.439.
- 238 Riazanov, *Karl Marx and Frederick Engels*, s.220.
- 239 Lozovsky, *Marx and the Trade Unions*, s.104.
- 240 Cole ve Postgate, *The British Common People*, s.531.

- 241 *American Federation of Labor History Encyclopedia Reference Book*, s.63, Washington DC, 1919.
- 242 Beer, *The History of British Socialism*, C.2, s.320.
- 243 Lenin, *Marx, Engels, Marxism*, s.108.
- 244 Karl Zwing, *Die Geschichte der Deutschen freien Gewerkschaften*, s.26, Jena, 1922.
- 245 V.I. Lenin, *Collected Works*, C.23, s. 503-518, New York, 1945.
- 246 Lenin, *Selected Works*, C.11, s.740.
- 247 Georges Lefranc, *Historie bu Mouvement Syndical Francais*, s.174, Paris, 1937.
- 248 Georges Sorel, *Reflections on Violence*, Paris, 1915.
- 249 Lefranc, *Historie bu Mouvement Syndical Francais*, s.256-257.
- 250 Paul Umbreit, *25 Jahre Deutscher Gewerkschaftsbewegung 1890-1915*, s. 133, Berlin, 1915.
- 251 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.98.
- 252 Age. s.100.
- 253 Age. s.101.
- 254 Zwing, *Die Geschichte der Deutschen freien Gewerkschaften*, s.119.
- 255 V.I. Lenin, *Imperialism, the Highest Stage of Capitalism*, s.20, New York, 1939 (Türkçesi: *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Sol Yayınları).
- 256 Age. s.89.
- 257 J. Moody, *The Truth About the Trusts*, s.477, New York, 1904.
- 258 John Eaton, *Political Economy*, s.147, New York, 1949.
- 259 Akt. Lenin, *Imperialism, the Highest Stage of Capitalism*, s.78.
- 260 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.160.
- 261 Eaton, *Political Economy*, s.151.
- 262 Lenin, *Imperialism, the Highest Stage of Capitalism*, s.96.
- 263 Age. s.96-97.
- 264 H. Marks, *The Journal of Modern History*, Eylül 1939.
- 265 Akt. Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.44.
- 266 Age. s.50.
- 267 Age. s.51.
- 268 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.83-88.
- 269 Edward Bernstein, *Evolutionary Socialism*, s. XIV, New York, 1909.
- 270 Age. s.144.
- 271 Rosa Luxemburg, *Reform or Revolution*, s. 25, Paris, 1937 (Türkçesi: *Sosyal Reform mu, Devrim mi?*, Belge Yayınları).
- 272 Age. s.3 ve 8.
- 273 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.54.

- 274 *The Communist International*, 1 Şubat 1932.
- 275 Ira Kipnis, *The American Socialist Movement (1897-1912)*, s.133, New York, 1952.
- 276 Akt. Age. s.132.
- 277 Robert Hunter, *Socialists at Work*, s.318, New York, 1908.
- 278 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.54.
- 279 Daniel De Leon, *Flashlights of the Amsterdam Congress*, s.152-153, New York, 1906.
- 280 J.V. Stalin, *Foundations of Leninism*, s.80, New York, 1939 (Türkçesi: *Leninizmin İlkeleri*, Sol Yayınları).
- 281 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.3-53.
- 282 Age. s.10.
- 283 Age. s.18-19.
- 284 Age. s.21.
- 285 Age. s.41.
- 286 O.H. Gankin ve H.H. Fisher, *The Bolsheviks and the World War*, s.34-42, Stanford, 1940.
- 287 P. Kerzhentsev, *Life of Lenin*, s.83, New York, 1939.
- 288 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.54-96.
- 289 V.I. Lenin, *The Revolution of 1905*, s.42-43, New York, 1934 (Türkçesi: "1905 Devrimi Üzerine Konuşma", *Sendikalar Üzerine içinde*, s.355, Bilim Yayınları).
- 290 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.60.
- 291 Lenin, *The Revolution of 1905*, s.54.
- 292 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.64-65.
- 293 Age. s.76.
- 294 V.I. Lenin, *Selected Works*, C.3, s.145.
- 295 Crook, *The General Strike*, s.171.
- 296 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.95.
- 297 Age. s.93-94.
- 298 Stalin, *Works*, C.3, s.252.
- 299 Rosa Luxemburg, *Massenstreik: Partei und Gewerkschaften*, Leipzig, 1919 (Türkçesi: *Kitle Grevi, parti ve Sendikalar*, Z Yayınları).
- 300 Lenin, *The Revolution of 1905*, s.58.
- 301 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.58.
- 302 Age. s.77.
- 303 H. Farwig, *Der Kampf um die Gewerkschaften*, s.179-181, Moskova, 1929.
- 304 Michels, *Political Parties*, s.270.
- 305 Cole ve Postgate, *The British Common People*, s.377.

- 306 Kipnis, *The American Socialist Movement (1897-1912)*, s.95.
- 307 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.88.
- 308 Gankin ve Fisher, *The Bolsheviks and the World War*, s.51.
- 309 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.94-103.
- 310 Gankin ve Fisher, *The Bolsheviks and the World War*, s.55.
- 311 Age. s.56 ve 60.
- 312 Age. s.59.
- 313 De Leon, *Flashlights of the Amsterdam Congress*, s.159.
- 314 William English Walling, *Progressivism and After*, Ekler, New York, 1914.
- 315 Kipnis, *The American Socialist Movement (1897-1912)*, s.278.
- 316 Crook, *The General Strike*, s.182-183.
- 317 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.109.
- 318 J.V. Stalin, *Marxism and the National Question*, s.50, New York, 1942.
(Türkçesi: *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu* içinde, Beşinci Baskı, s.7-75, Sol Yayınları)
- 319 V.I. Lenin, *On Cooperation*, s.5, Moskova, 1951 (Türkçesi: "Kooperatifçilik Üzerine", *Ekim Devrimi Dosyası* içinde, s.618-624, Sol Yayınları)
- 320 Gankin ve Fisher, *The Bolsheviks and the World War*, s.78.
- 321 Karl Kautsky, *The Road to Power*, s.55-56, Chicago, 1909.
- 322 Karl Legien, *Sisyphusarbeit oder positive Erfolge*, s.3, Berlin, 1910.
- 323 Lenin, *Selected Works*, C.4, s.334.
- 324 Akt. Gankin ve Fisher, *The Bolsheviks and the World War*, s.81.
- 325 Age. s.79.
- 326 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.113.
- 327 Harry Laidler, *Socialism in Thought and Action*, s.261-264, New York, 1920.
- 328 William English Walling, *The Socialists and the War*, s.90, New York, 1915.
- 329 Lewis. L. Lorwin, *The International Labor Movement*, s.28, New York, 1953.
- 330 Cole ve Postgate, *The British Common People*, s.531.
- 331 Lenin, *Collected Works*, C.18, s.240, New York, 1930.
- 332 Donald D. Egbert ve Stow Persons (der.), *Socialism in American Life*, C.1, s.65, Princeton, 1952.
- 333 Zwing, *Die Geschichte der Deutschen freien Gewerkschaften*, s.119-120.
- 334 Laidler, *Socialism in Thought and Action*, s.192.
- 335 *The Communist International*, Ocak 1934.
- 336 Zwing, *Die Geschichte der Deutschen freien Gewerkschaften*, s.87.
- 337 Lenin, *Selected Works*, C.10, s.5.
- 338 A. Martynov, *The Communist International*, 1 Şubat ve 15 Şubat 1932.
- 339 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.142.

- 340 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.123.
- 341 Gankin ve Fisher, *The Bolsheviks and the World War*, s.71.
- 342 J.V. Stalin, L.M. Kaganovich ve P. Postyshev, *Questions Concerning the History of Bolshevism*, Moskova, 1932 (Türkçesi: “Bolşevik Tarihinin Bazı Sorunları Üzerine”, *Leninizmin Sorunları* içinde, s.434-448, İkinci Baskı, Sol Yayınları).
- 343 A. Martynov, *The Communist International*, 1 Şubat 1932.
- 344 Nemo, *From the First World War to the Second*, s.9-12, New York, 1934.
- 345 Eaton, *Political Economy*, s.135.
- 346 Victor Perlo, *American Imperialism*, s.25, New York, 1951.
- 347 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.161.
- 348 Lenin, *Collected Works*, C.18, s.229 (Türkçesi: *Sosyalizm ve Savaş*, Sol Yayınları).
- 349 Farwig, *Der Kampf um die Gewerkschaften*, s.208-210.
- 350 Walling, *The Socialists and the War*, s.125.
- 351 Farwig, *Der Kampf um die Gewerkschaften*, s.219.
- 352 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.128.
- 353 Walling, *The Socialists and the War*, s.243.
- 354 Age. s.240.
- 355 Age. s.226 ve 229.
- 356 Age. s.231.
- 357 Lenin, *Collected Works*, C.18, s.61.
- 358 Age. s.228 (Türkçesi: *Sosyalizm ve Savaş*, Sol Yayınları).
- 359 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.163.
- 360 Lenin, *Collected Works*, C.18, s.80-81 (Türkçesi: “Savaş ve Rus Sosyal Demokrasisi”, *Seçme Eserler C.5* içinde, s.133-140, İnter Yayınları).
- 361 Stalin, *Foundations of Leninism*, s.88.
- 362 Lenin, *Collected Works*, C.18, s.89.
- 363 Lenin, *Collected Works*, C.18, s.78 ve 80-82.
- 364 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.142.
- 365 Gankin ve Fisher, *The Bolsheviks and the World War*, s.286-302.
- 366 Age. s.321.
- 367 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.146.
- 368 Gankin ve Fisher, *The Bolsheviks and the World War*, s.333-334.
- 369 Age. s.369.
- 370 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.166.
- 371 Lenin, *Selected Works*, C.5, s.306 (Türkçesi: “Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı Üzerine Bir tartışmanın Özeti”, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı* içinde, s.149-193, Dokuzuncu Baskı, Sol Yayınları).

- 372 Desmond Ryan, *James Connolly*, s.5 Dublin, 1924.
- 373 Lenin, *Collected Works*, C.18, s.392-393 (Türkçesi: “Oportünizm ve II: Enternasyonal’in Çöküşü”, *Proleter Devrim ve Dönek Kautsky* içinde, s.214-229, İnter Yayınları).
- 374 Age. s.400.
- 375 Lenin, *Imperialism, the Highest Stage of Capitalism*, s.93-94.
- 376 Lenin, *Collected Works*, C.18, s.403 (Türkçesi: “Önsöz” N. Buharin, *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi* içinde, Bağlam Yayınları).
- 377 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.175-176.
- 378 V.I. Lenin, *Letters From Afar*, s.10, New York, 1932 (Türkçesi: *Uzaktan Mektuplar*, Ürün Yayınları).
- 379 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.178.
- 380 Age. s.177.
- 381 Edward H. Carr, *The Bolshevik Revolution*, C.2, s.24, New York, 1952 (Türkçesi: *Bolşevik Devrimi 1917-1923*, Metis Yayınları).
- 382 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.158.
- 383 J.V. Stalin, *The Road to Power*, s.35, New York, 1937.
- 384 Lenin, *Letters From Afar*, s.26.
- 385 V.I. Lenin, *The April Conference*, New York, 1952 (Türkçesi: *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, Sol Yayınları).
- 386 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.184.
- 387 *The Fiftieth Anniversary of the Communist Party of the Soviet Union (1903-1953)*, New York, 1953.
- 388 Carr, *The Bolshevik Revolution*, C.1, s.79-84.
- 389 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.185.
- 390 Age. s.195.
- 391 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.160.
- 392 Gankin ve Fisher, *The Bolsheviks and the World War*, s.681-682.
- 393 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.202.
- 394 V.I. Lenin ve J.V. Stalin, *The Russian Revolution*, s.139-140, New York, 1958 (Türkçesi: J.V. Stalin, “RSDİP (Bolşevik) VI: Kongresinde Konuşmalar”, *Eserler C.3* içinde, s.146-171, İnter Yayınları).
- 395 V.I. Lenin, *State and Revolution*, s.101, New York, 1932 (Türkçesi: *Devlet ve Devrim*, İnter Yayınları).
- 396 V.I. Lenin, *On the Eve of October*, s.5-25, New York, 1932 (Türkçesi: “Marksizm ve Ayaklanma: RSDİP(B) Merkez Komitesine Mektup”, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi* içinde, s.132-138, Beşinci Baskı, Sol Yayınları).
- 397 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.205-206.

- 398 Age. s.208.
- 399 John Reed, *Ten Days That Shook the World*, New York, 1934 (Türkçesi: *Dünyayı Sarsan On Gün*, Yordam Kitap).
- 400 *The Fiftieth Anniversary of the Communist Party of the Soviet Union (1903-1953)*, s.17.
- 401 V.I. Lenin, *The Proletarian Revolution and Renegade Kautsky*, s.51, New York, 1934 (Türkçesi: *Proleter Devrim ve Dönek Kautsky*, İnter Yayınları).
- 402 A. Rosenberg, *A History of Bolshevism*, s.110, Londra, 1934 (Türkçesi: *Bolşevizm Tarihi*, E Yayınları).
- 403 A. Martynov, *The Communist International*, 1 Şubat 1932.
- 404 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.228.
- 405 *Foreign Relations of the United States (1943)*, C.3, s.590-591.
- 406 Frederick L. Schumann, *American Policy Towards Russia Since 1917*, s.136-137, New York, 1928.
- 407 J.V. Stalin, *The October Revolution*, s.156, New York, 1934 (Türkçesi: "Ekim Devrimi'nin Uluslararası Niteliği, *Leninizmin Sorunları* içinde, s.222-230, İkinci Baskı, Sol Yayınları).
- 408 *Constitution (Fundamental Law) of the Union of Soviet Republics*, Madde 3,6 ve 12, Washington DC, 1945 (Türkçesi: "SSCB Anayasası", J.V.Stalin, *Eserler C.14* içinde, s.106-134, İnter yayınları).
- 409 Bkz: Eugene Varga, *Two Systems*, New York, 1939.
- 410 Lenin, *Selected Works*, C.7, s.265-350.
- 411 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.286-288.
- 412 G.M. Malenkov, *On the Threshold of Communism*, New York, 1952.
- 413 *Constitution (Fundamental Law) of the Union of Soviet Republics*, Madde 1.
- 414 Bkz: *The Fiftieth Anniversary of the Communist Party of the Soviet Union (1903-1953)*.
- 415 Sidney ve Beatrice Webb, *Soviet Communism*, C.1, s.433, 436 ve 449, New York, 1936.
- 416 Reed, *Ten Days That Shook the World*, s.367.
- 417 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.311, 315 ve 318.
- 418 Akt. Webb ve Webb, *Soviet Communism*, C.2, s.704.
- 419 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.178.
- 420 William Z. Foster, *The Revolutionary Crisis of 1918-1921*, s.11-15, Chicago, 1921.
- 421 Laidler, *Socialism in Thought and Action*, s.371.
- 422 Franz Borkenau, *World Communism*, s.134, New York, 1937.
- 423 *The Communist International*, Haziran 1920.

- 424 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.185.
- 425 Age, s.186.
- 426 R. Palme Dutt, *The Two Internationals*, s.15, Londra, 1920.
- 427 Laidler, *Socialism in Thought and Action*, s.353.
- 428 Dutt, *The Two Internationals*, s.23-24.
- 429 Age, s.25-26.
- 430 V.I. Lenin, *The Foundation of the Communist International*, s.5, New York, 1934 (Türkçesi: Lenin: Kuruluş Kongresi Açış Konuşması, III. Enternasyonal – Belgeler (1919-1943) içinde, s.1-2, Belge Yayınları).
- 431 Dutt, *The Two Internationals*, s.68-85.
- 432 Age, s.27.
- 433 E.M. House, *The Intimate Papers of Colone House*, C.4, s.405.
- 434 Dutt, *The Two Internationals*, s.36.
- 435 Alexander Trachtenberg (der.), *American Labor Year Book 1921-1922*, s.390 (Yer ve tarih belirtilmemiş: New York, 1922 – ç.n.).
- 436 *Programme of the Young Communist International*, Londra, 1929.
- 437 T. Motyleva, *Youth in the World War*, s.15 (Yer ve tarih belirtilmemiş: New York, 1934 – ç.n.).
- 438 A. Alfonin, *A Short History of the Young Communist League*, Moskova, 1934.
- 439 *Lenin Speaks to the Youth*, New York, 1936 (Yazar belirtilmemiş: V.I. Lenin – ç.n.).
- 440 Lenin, *Selected Works*, C.10, s.192
- 441 Age, s.196.
- 442 *The Communist International*, 5 Haziran 1934.
- 443 V.I. Lenin, “Left-Wing” Communism, an Infantile Disorder, s.38, New York, 1940 (Türkçesi: “Sol” Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı, Sol Yayınları)
- 444 *Theses and Statutes, Second Congress of the Third International*, s.25-32, Moskova, 1920 (Türkçesi: “Komintern’e Katılmanın ’21 KOŞUL’U”, III. Enternasyonal – Belgeler (1919-1943) içinde, s.28-35, Belge Yayınları).
- 445 William Z. Foster, *History of the Communist Party of the United States*, s.179-180, New York, 1952.
- 446 E. Hass, *The S.L.P. and the Internationals*, s.141, New York, 1949.
- 447 Trachtenberg (der.), *American Labor Year Book 1921-1922*, s.390.
- 448 *Theses and Statutes of the Third (Communist) International*, s.66-75, İkinci Kongre, Temmuz-Ağustos 1920 (Türkçesi: “Milliyetler ve Sömürge Sorununa İlişkin İlkeler”, III. Enternasyonal – Belgeler (1919-1943) içinde, s.42-49, Belge Yayınları).
- 449 Lenin, *Selected Works*, C.10, s.239 (Türkçesi: “Ulusal ve Sömürge Sorunlar Komisyonu’nun, Komünist Enternasyonalin İkinci Kongresine Sunduğu Rapor”, *Ulusal*

Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları içinde, s.345-350, İkinci Baskı, Sol Yayınları).

450 *Encyclopedia Britannica*, C.10, s.525.

451 *Marx on China, 1853-1860*, Londra, 1951 (Türkçesi: "Çin'de ve Avrupa'da Devrim", Karl Marx ve Friedrich Engels, *Sömürgecilik Üzerine* içinde, s.16-24, Sol Yayınları).

452 R. Palme Dutt, *India Today*, s.80-93, Londra, 1949.

453 Karl Marx, *Selected Works*, C.2, s.662, New York, 1933 (Türkçesi: "Hindistan'da İngiliz Egemenliğinin Gelecekteki Sonuçları", Karl Marx ve Friedrich Engels, *Sömürgecilik Üzerine* içinde, s.86-93, Sol Yayınları).

454 Lenin, *Selected Works*, C.10, s.244 (Türkçesi: "Ulusal ve Sömürgeyel Sorunlar Komisyonu'nun, Komünist Enternasyonalin İkinci Kongresine Sunduğu Rapor", *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları* içinde, s.345-350, İkinci Baskı, Sol Yayınları).

455 Stalin, *Marxism and the National Question*, s.112.

456 Age. s.92-93.

457 Carr, *The Bolshevik Revolution*, C.3, s.260-268.

458 R. Swearingen ve Paul Langer, *Red Flag in Japan*, s.4-12 (Yer belirtilmemiş: New York – ç.n.).

459 *People's China*, 1 Haziran 1954, Pekin.

460 William Z. Foster, *Outline Political History of the Americas*, s.377-385, New York, 1951.

461 Lefranc, *Historie bu Mouvement Syndical Francais*, s.304-318.

462 Foster, *History of the Communist Party of the United States*, s.198-201.

463 Crook, *The General Strike*, s.233-282.

464 Georgino Candeloro, *Il Movimento Sindacale in Italia*, s.109-112, Roma, 1950.

465 Foster, *The Revolutionary Crisis of 1918-1921*, s.32-49.

466 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.213.

467 *Theses and Resolutions, Third World Congress of the Communist International*, New York, 1921.

468 Trachtenberg (der.), *American Labor Year Book 1921-1922*, s.382-387.

469 *Theses and Resolutions, Third World Congress of the Communist International*, s.6.

470 Akt. Carr, *The Bolshevik Revolution*, C.3, s.385.

471 *Theses and Resolutions, Third World Congress of the Communist International*, s.9.

472 Pieck, *Reden und Aufsätze*, s.316.

473 Bebel, *Aus Meinem Leben*, s.290.

474 *New York Times*, 9 Mart 1954.

475 Clara Zetkin, *Lenin on the Woman Question*, New York, 1934.

- 476 Lorwin, *The International Labor Movement*, s.54.
477 Age. s.63-64.
478 A. Lozovsky, *The Role of the Trade Unions in the Russian Revolution*, s.8 (Yer ve tarih belirtilmemiş: New York, 1920 – ç.n.).
479 Trachtenberg (der.), *American Labor Year Book 1921-1922*, s.223-227.
480 John Steuben, *Labor in wartime*, s.122-123, New York, 1940.
481 Lorwin, *The International Labor Movement*, s.59.
482 Trachtenberg (der.), *American Labor Year Book 1921-1922*, s.227.
483 Bkz: *The Labor Herald*, 1923 baskıları.
484 *Resolutions and Decisions, First World Congress of the Red International of Labor Unions*, s.11, Chicago, 1921.
485 Labor Research Association, *Labor Fact Book I*, s.212, New York, 1931.
486 *Resolutions and Decisions, First World Congress of the Red International of Labor Unions*, s.59.
487 Lefranc, *Historie bu Mouvement Syndical Francais*, s.329-333.
488 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.250.
489 A. Lozovsky, *Problems of Strike Strategy*, New York, 1929.
490 *Resolutions and Decisions, Second World Congress of the Red International of Labor Unions*, s.9, Chicago, 1922.
491 *Bulletin of the Fourth Congress of the Communist International*, No.27, s.10, Moskova, 1922.
492 Age. No.19, s.30.
493 Foster, *Outline Political History of the Americas*, s.521.
494 *American Labor Year Book 1923*, s.280.
495 *The Communist International*, Nisan 1939.
496 *Bulletin of the Fourth Congress of the Communist International*, No.33, s.6.
497 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.216.
498 Carr, *The Bolshevik Revolution*, C.3, s.408-412.
499 Lenin, *Selected Works*, C.10, s.301-305.
500 Borkenau, *World Communism*, s.234.
501 *Bulletin of the Fourth Congress of the Communist International*, No.16, s.2.
502 Age. No.32, s.10.
503 Age. s.11.
504 Age. s.2.
505 Age. No.33, s.13.
506 Age. s.15.
507 Age. No.32, s.2.
508 *Fifth Congress of the Communist International (Abridged Report)*, s.8, Londra,

528 Son Notlar

1924.

509 J.V. Stalin, *Lenin*, s.29 ve 31, New York, 1934 (Türkçesi: "Lenin Üzerine", *Eserler C.6* içinde, s.62-72, İnter Yayınları).

510 Lorwin, *The International Labor Movement*, s.75.

511 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.236.

512 *International Press Correspondence*, Nisan, Mayıs, Haziran 1923.

513 *Fifth Congress of the Communist International (Abridged Report)*, s.45.

514 Age. s.27.

515 A. Lozovsky, *The World Trade Union Movement*, s.115, Chicago, 1924.

516 *Fifth Congress of the Communist International (Abridged Report)*, s.82.

517 *The Communist International*, Temmuz-Ağustos 1924.

518 R. Palme Dutt, *World Politics (1918-1936)*, s.27, New York, 1936.

519 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.250-251.

520 Robert W. Dunn, *The Americanization of Labor*, New York, 1927; William Z. Foster, *From Bryan to Stalin*, New York, 1937.

521 K.T. Sward, *The Legend of Henry Ford*, New York, 1948.

522 Jacob Walcher, *Ford oder Marx*, Berlin, 1925.

523 *World Politics (1918-1936)*, s.67.

524 Lenz, *The Rise and Fall of the Second International*, s.254.

525 *What is Rationalization?*, s.65, Londra, 1928.

526 Lorwin, *Labor and Internationalism*, s.315.

527 *Fifteen Years of the Communist International*, New York, 1934.

528 Crook, *The General Strike*, s.435.

529 Akt. J.H. Dolsen, *The Awakening of China*, s.162, Chicago, 1926.

530 Hu Chiao-Mu, *Thirty Years of the Communist Party of China*, s.14, Pekin, 1952.

531 Lenin, *Selected Works*, C.10, s.237 (Türkçesi: "Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu Üzerine Tezlerin Ön Taslağı", *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları* içinde, s.331-338, İkinci Baskı, Sol Yayınları).

532 Conrad Brandt, Benjamin Schwartz ve John K. Fairbank, *A Documentary History of Chinese Communism*, s.77-123, Cambridge, 1952.

533 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.265-299.

534 Stalin, *Works*, C.6, s.383-384 (Türkçesi: "SBKP(B) İçindeki Muhalefet Bloku Üzerine", *Eserler C.8* içinde, s.185-199, İnter Yayınları).

535 J.V. Stalin, *Leninism*, C.2, s.127, New York.

536 *Program of the Communist International*, s.15, New York, 1936 (Türkçesi: *III. Enternasyonal – Belgeler (1919-1943)* içinde, s.125-195, Belge Yayınları).

537 Age. s.22.

- 538 Age. s.16.
539 Age. s.24.
540 Age. s.28.
541 Age. s.30-31.
542 Age. s.37-39.
543 *International Press Correspondence*, 23 Kasım 1928.
544 Age. 28 Kasım 1928.
545 Age. 12 Aralık 1928.
546 Age. 4 Ekim 1928.
547 Age. 21 Kasım 1928.
548 *The Communist International Between the Fifth and Sixth World Congresses*, s.30, Moskova, 1928.
549 Dutt, *World Politics (1918-1936)*, s.71.
550 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.300.
551 Soule, Efron ve Ness, *Latin America in the Future World*, s.108, New York, 1945.
552 Labor Research Association, *Trends in American Capitalism*, s.98, New York, 1948.
553 *International Press Correspondence*, 15 Ağustos 1933.
554 Varga, *Two Systems*, s.41.
555 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.318.
556 Age. s.319.
557 Varga, *Two Systems*, s.15.
558 Edward H. Carr, *The Soviet Impact on the Western World*, s. VII ve 21, New York, 1947.
559 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.295.
560 Lorwin, *The International Labor Movement*, s.167.
561 *Capitalist Stabilization Has Ended*, s.8, New York, 1932.
562 Lorwin, *The International Labor Movement*, s.148.
563 *Fifteen Years of the Communist International*, s.34.
564 *International Press Correspondence*, 16 Ağustos 1929.
565 R. Palme Dutt, *Fascism and Social Revolution*, s.123-152, New York, 1935.
566 Franz L. Neumann, *Behemoth*, s.31, New York, 1942.
567 D.Z. Manuilsky, *The Work of the Seventh Congress*, s.20, New York, 1936.
568 H. Barbusse, *Do You Know Thaelmann?*, New York, 1934.
569 W. Bredel, *Ernst Thaelmann*, Berlin, 1950.
570 F. Hecker, *What is Happening in Germany*, Berlin, 1945.
571 Dutt, *Fascism and Social Revolution*, s.129.

530 Son Notlar

- 572 Age. s.130.
- 573 *International Press Correspondence*, 13 Nisan 1933.
- 574 Age. 5 Ocak 1934.
- 575 William Ebenstein, *The Nazi State*, s.298, New York, 1943.
- 576 Foster, *History of the Communist Party of the United States*, s.293-294.
- 577 J.M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, New York, 1935 (Türkçesi: *Genel Teori (İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi)*, Kalkedon Yayıncılık)
- 578 Dutt, *World Politics (1918-1936)*, s.158.
- 579 *The Communistt International*, Haziran 1935.
- 580 Age. Şubat 1936.
- 581 Age. 1 Mart 1932.
- 582 E.S. Colbert, *The Left Wing in Japanese Politics*, s.51 (Yer ve tarih belirtilmemiş: New York, 1952 – ç.n.).
- 583 Brandt, Schwartz ve Fairbank, *A Documentary History of Chinese Communism* (Sayfa belirtilmemiş – ç.n.).
- 584 Mao Tse-tung, *On the Tactics of Fighting Japanese Imperialism*, s.21, Pekin, 1953 (Türkçesi: “Japonlara Karşı Gerilla Savaşında Strateji Sorunları”, *Askeri Yazılar* içinde, s.184-227, İkinci Baskı, Sol Yayınları.
- 585 Harry Gannes, *When China Unites*, s.189, New York, 1937.
- 586 Hewlett Johnson, *China’s New Creative Age*, s.156-160, New York, 1953.
- 587 Dutt, *Fascism and Social Revolution*, s.253-254.
- 588 Maurice Thorez, *The People’s Front in France*, s.59, New York, 1935.
- 589 *The Communist*, Şubat 1956.
- 590 Lefranc, *Historie du Mouvement Syndical Francais*, s.395-401.
- 591 Dutt, *Fascism and Social Revolution*, s.143.
- 592 Alexander Schonan, *Civil War in Austria*, s.25, Londra, 1934.
- 593 *International Press Correspondence*, 9 Şubat ve 23 Şubat 1935.
- 594 Manuilsky, *The Work of the Seventh Congress*, s.49.
- 595 Akt. Dutt, *Fascism and Social Revolution*, s.144-145.
- 596 *International Press Correspondence*, 19 Ekim 1935.
- 597 Bkz. G. Dimitrov, Sofia, 1948 (Türkçesi: *Faşizmin Yargılanması: Leipzig 1933*, Evrensel Basım Yayın); W. Pieck, *The Communist International*, Ocak 1937.
- 598 Tam Rapor, *International Press Correspondence*, No. 32-67, 1935.
- 599 Georgi Dimitrov, *The United Front*, s.11, New York, 1938 (Türkçesi: *Faşizme Karşı Birleşik Cephe*, Evrensel Basım Yayın).
- 600 Age. s.26.
- 601 Age. s.20.

- 602 Age. s.12.
603 Age. s.13-14.
604 *Resolutions of the Seventh Congress of the Communist International*, s.55-56, New York, 1935.
605 Age. s.48.
606 Age. s.41.
607 Dimitrov, *The United Front*, s.30-31.
608 Age. s.39.
609 Age. s.74
610 *Resolutions of the Seventh Congress of the Communist International*, s.31-32.
611 Dimitrov, *The United Front*, s.88.
612 Manuilsky, *The Work of the Seventh Congress*, s.42.
613 Age. s.10.
614 Wilhelm Pieck, *Freedom, Peace and Bread*, s.67, New York, 1935.
615 Manuilsky, *The Work of the Seventh Congress*, s.54.
616 *International Press Correspondence*, 19 Ağustos 1935.
617 D.Z. Manuilsky, *The World Communist Movement*, s.29, New York, 1939.
618 Stalin, *Works*, C.6, s.434.
619 *Resolutions of the Seventh Congress of the Communist International*, s.35.
620 H. Seton-Watson, *From Lenin to Malenkov*, s.191, New York, 1953.
621 *The Communist International*, Aralık 1937.
622 Age. Şubat 1940.
623 Agy.
624 Maurice Thorez, *The Communist International*, Mayıs 1936.
625 Foster, *Outline Political History of the Americas*, s.419-421.
626 *The Labor Monthly*, Aralık 1926.
627 Gil Green, *Young Communists and the Unity of the Youth*, New York, 1935.
628 Foster, *History of the Communist Party of the United States*, s.345-355.
629 Saul Alinsky, *John L. Lewis*, s.153, New York, 1949.
630 Ercoli, *The Communist*, Aralık 1936.
631 *The Communist International*, Kasım 1936.
632 Borkenau, *World Communism*, s.408.
633 Manuilsky, *The World Communist Movement*, s.32-33.
634 *Manifesto of the Communist International*, 7 Kasım 1938.
635 *The Communist International*, Özel Sayı, C.14, s.659, 1939.
636 Age. s.528.
637 Age. s.624.
638 *The Communist International*, Ocak 1939.

- 639 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.347.
- 640 A.Y. Vishinsky, *Trotskyism in the Service of Fascism Against Socialism and Peace*, New York, 1936.
- 641 *The Communist International*, Şubat 1939.
- 642 Age. Aralık 1938.
- 643 A. Roth, *Dilemma in Japan*, s.213 (Yer ve tarih belirtilmemiş – ç.n.).
- 644 R. Palme Dutt'tan mektup, 6 Ekim 1953.
- 645 *The Communist International*, Ekim 1938.
- 646 Georgi Dimitrov, *After Munich*, s.12, 16 ve 27-30, New York, 1939 (Türkçesi: *Faşizme Karşı Birleşik Cephe* içinde, Evrensel Basım Yayın).
- 647 J.V. Stalin, *Selected Writings*, s.313, New York, 1942 (Türkçesi: "SBKP(B) MK'nın Çalışması Üzerine XVII. Parti Kongresi'ne Siyasi Faaliyet Raporu", *Eserler C.13* içinde, s.250-269, İnter Yayınları).
- 648 V.M. Molotov, *The Meaning of the Soviet-German Non-Aggression Pact*, s.6-7, New York, 1939.
- 649 V.A. Yakhontoff, *U.S.S.R. Foreign Policy*, s.217, New York, 1945.
- 650 *The Communist International*, Kasım 1939.
- 651 Wilhelm Pieck, *International Solidarity*, s.27, New York, 1941.
- 652 R. Palme Dutt'tan mektup, 6 Ekim 1953.
- 653 Yakhontoff, *U.S.S.R. Foreign Policy*, s.219.
- 654 D.N. Pritt, *The Search for Peace*, s.14, New York, 1952.
- 655 K.E. Voroshilov, *Stalin and the Armed Forces of the U.S.S.R.*, s.93, Moskova, 1951.
- 656 J.V. Stalin, *For Peaceful Coexistence*, s.8, New York, 1951 (Türkçesi: "Moskova Kenti Stalin-Seçim Bölgesi'nin Seçmen Toplantısında Konuşma", *Eserler C.16* içinde, s.51-65, İnter Yayınları).
- 657 *New York Times*, 11 Ağustos 1954.
- 658 Age. 10 Şubat 1951.
- 659 *World News and Views*, Londra, 2 Mayıs 1942.
- 660 *Associated Press* bülteni, 23 Kasım 1954.
- 661 Age. 23 Şubat 1942.
- 662 *World News and Views*, 10 Nisan 1943.
- 663 J.V. Stalin, *The Great Patriotic War of the Soviet Union*, s.15, New York, 1945 (Türkçesi: "Radyo Konuşması", *Eserler C.14* içinde, s.258-265, İnter Yayınları).
- 664 *World News and Views*, 2 Mayıs 1942.
- 665 John Price, *The International Labor Movement*, s.216, Londra, 1945.
- 666 Sergei N. Kournakoff, *Russia's Fighting Forces*, s.205, New York, 1942.
- 667 Age. s.206-207.

- 668 Age. s.206.
- 669 Pat Sloan, *Russia Resists*, s.72, Londra, 1942.
- 670 J. Minz, *The Red Army*, s.155, New York, 1943.
- 671 American-Russian Institute, *The U.S.S.R. at War*, s.6 (Yer belirtilmemiş, New York – ç.n.).
- 672 Lucien Zachkaroff, *The Voice of Fighting Russia*, s.206, New York, 1942.
- 673 Minz, *The Red Army*, s.147.
- 674 Age. s.156.
- 675 Mao Tse-tung, *Selected Works*, C.3, s.60-61, New York, 1955 (Türkçesi: “Komünist’i Sunarken”, *Seçme Eserler C.2* içinde, s.286-297, Aydınlık Yayınları).
- 676 Chu Teh, *The Communist International*, Mart 1939.
- 677 Chen Lin, *China’s Fight for National Liberation*, s.25, new York, 1939.
- 678 Mao Tse-tung, *The Fight for a New China*, s.16, New York, 1945.
- 679 Mao Tse-tung, *Selected Works*, C.1, s.117, New York, 1954.
- 680 Chu Teh, *The Communist International*, Mart 1939.
- 681 Maxine Levi, *The Communists and the Liberation of Europe*, s.11 ve 17, New York, 1945.
- 682 Age. s.12.
- 683 *The Struggle of the Bulgarian People Against Fascism*, Sofya, 1946.
- 684 A.W. Dulles, *Germany’s Underground*, s.137, New York, 1947.
- 685 Franz Borkenau, *European Communism*, s.441, New York, 1953.
- 686 Levi, *The Communists and the Liberation of Europe*, s.36-37.
- 687 *The Communist*, Eylül 1943.
- 688 L.H. Lehmann, *Vatican Policy in the Second World War*, New York, 1945.
- 689 L. Longo, *Sulla Via dell’ Insurrezione Nazionale*, Roma, 1954; *I Comunisti e L’Insurrezione*, Roma, 1954.
- 690 Levi, *The Communists and the Liberation of Europe*, s.28.
- 691 Fernand Grenier, *Francs-Tireurs and Guerillas of France*, Londra, 1947.
- 692 Watson, *From Lenin to Malenkov*, s.221.
- 693 Pierre Montaubuan, *Cahiers du Communisme*, Paris, Temmuz 1950.
- 694 Watson, *From Lenin to Malenkov*, s.221.
- 695 *The Communist*, Temmuz 1943.
- 696 Age.
- 697 *The Brief Political Dictionary*, s.449-450, Moskova, 1953.
- 698 James S. Allen, *Daily Worker*, 26 Mayıs 1943.
- 699 *The Communist*, Temmuz 1943.
- 700 Lenin, *The Foundation of the Communist International*, s.28.
- 701 A. Bittelman, *The Communist*, Mart 1934; Foster, *History of the Communist*

Party of the United States.

- 702 *The Stalin-Howard Interview*, s.7, New York, 1936.
- 703 *The Communist*, Temmuz 1943.
- 704 Age. Ocak 1944.
- 705 *Pravda*, 17 Şubat 1951 (Türkçesi: “Bir ‘Pravda’ Muhabiriyle Röportaj”, *Eserler C.16* içinde, s.226-231, İnter Yayınları).
- 706 H.D. Meyer, *The Last Illusion*, s.301, New York, 1953.
- 707 Earl Browder, *Teheran: Our Path in War and Peace*, New York, 1944.
- 708 Foster, *History of the Communist Party of the United States*, s.422-438; James Duclos, *The Communist*, Temmuz 1945.
- 709 *Einheit*, Berlin, Nisan 1953.
- 710 William Z. Foster, *The New Europe*, s.19-22, New York, 1947.
- 711 Willfred G. Burchett, *Peoples’ Democracies*, Melbourne, 1951.
- 712 James S. Allen, *Political Affairs*, New York, Mayıs 1948.
- 713 William Z. Foster, *In Defence of the Communist Party and the Indicted Leaders*, s.51, New York, 1949.
- 714 Marx, *Briefe an Bebel, Liebknecht, Kautsky und Andere*, s.516-517.
- 715 *History of the Communist Party of the Soviet Union*, s.186.
- 716 *L’Humanite*, Paris, 13 Ağustos 1943.
- 717 *The Labour Monthly*, Aralık 1947.
- 718 *Cahiers du Communisme*, Eylül 1948.
- 719 Age. Şubat 1945.
- 720 Borkenau, *European Communism*, s.315.
- 721 *The Labour Monthly*, Ağustos 1947.
- 722 Martin Ebon, *World Communism Today*, s.220, New York, 1948.
- 723 *Let Us Face The Future*, Londra (Tarih belirtilmemiş – ç.n.).
- 724 Harry Pollitt, *Looking Ahead*, s.8, Londra, 1947.
- 725 John Eaton, *Economics of Peace and War*, s.70, New York, 1953.
- 726 Age. s.27.
- 727 C.A.R. Crossman, *New Fabian Essays*, s.42, New York, 1952.
- 728 Harry Pollitt, *The Challenge to Labour*, s.5 (Yer ve tarih belirtilmemiş – ç.n.).
- 729 Eaton, *Economics of Peace and War*, s.84.
- 730 R. Dangerfield, *The New Japan* (Yer ve tarih belirtilmemiş – ç.n.).
- 731 Colbert, *The Left Wing in Japanese Politics*, s.211-219.
- 732 World Federation of Trade Unions, *Third World Congress*, Viyana, 21 Ekim 1953.
- 733 Colbert, *The Left Wing in Japanese Politics*, s.132.
- 734 Lorwin, *The International Labor Movement*, s.205.

- 735 Labor Research Association, *Labor Fact Book* 7, s.198, New York, 1945.
- 736 *Labor Fact Book* 8, s.190-193, New York, 1947.
- 737 Lorwin, *The International Labor Movement*, s.215.
- 738 Pollitt, *Looking Ahead*, s.17.
- 739 *Report of the C.I.O. Delegation to the Soviet Union*, New York, 1945.
- 740 *Lenin Speaks to the Youth*, New York, 1936.
- 741 Arvid Vretling, *Youth in the Class Struggle*, Moskova, 1923.
- 742 *The Activity of the World Federation of Democratic Youth 1945-1949*, Paris, 1949.
- 743 *New Times*, Moskova, 22 Temmuz 1953.
- 744 Sasha Small, *Heroines*, New York (Tarih belirtilmemiş – ç.n.).
- 745 Foster, *The New Europe*, s.73-76.
- 746 *Soviet Woman*, Moskova, Temmuz-Ağustos 1953.
- 747 Foster, *The New Europe*, s.34-42.
- 748 R. Palme Dutt, *The Crisis of Britain and the British Empire*, s.239, New York, 1953.
- 749 *The New Leader*, New York, 9 Şubat 1953.
- 750 *Daily News* (New York baskısı), 10 Kasım 1954.
- 751 *For a Lasting Peace*, Bükreş, 31 Ağustos 1951.
- 752 Age. 19 Ekim 1951.
- 753 R. Palme Dutt'tan mektup, 22 Ekim 1953.
- 754 Age.
- 755 Dutt, *India Today*, s.334.
- 756 W.H. Mallory, *U.S. News and World Report*, 8 Ocak 1954.
- 757 Hoang Nguyen, *U.S. Aggressive Activities Against Viet-Nam*, s.10, Pekin, 1950.
- 758 Harry Pollitt, *Malaya*, Londra, 1952.
- 759 Mallory, *U.S. News and World Report*, 8 Ocak 1954.
- 760 *The New Leader*, 23 Kasım 1953.
- 761 Meyer, *The Last Illusion*, s.97-98.
- 762 Age. s.111.
- 763 Dutt, *The Crisis of Britain and the British Empire*, s.122.
- 764 *New York Times*, 18 Ekim 1953.
- 765 Carl Marzani, *We Can Be Friends*, s.185, New York, 1952.
- 766 *New York Times*'dan akt. *Political Affairs*, Ağustos 1948.
- 767 P.M.S. Blackett, *Fear, War and the Bomb*, s.159, New York, 1949.
- 768 James S. Allen, *Atomic Imperialism*, s. 193-202, New York, 1952.
- 769 James S. Allen, *Atomic Energy and Society*, s.8, New York, 1949.
- 770 *New York Times*, 23 Eylül 1949.

- 771 Perlo, *American Imperialism*, s.139.
- 772 Philip Bolsover, *America Over Britain*, s.48, New York, 1953.
- 773 Albert E. Kahn, *High Treason*, s.266-277, New York, 1950.
- 774 James S. Allen, *Marshall Plan: Recovery or War?*, New York, 1948.
- 775 Age. s.14-20.
- 776 Bolsover, *America Over Britain*, s.40 ve 43.
- 777 *Business Week*, 22 Ekim 1949.
- 778 *Information Please Almanac*, 1954, s.345.
- 779 Bolsover, *America Over Britain*, s.34.
- 780 *Political Affairs*, Kasım 1947.
- 781 Age. s.1090, Aralık 1947.
- 782 Agy.
- 783 Royal Institute of International Affairs, *The Soviet-Yugoslav Dispute*, Londra, 1948.
- 784 *New Times*, 27 Ocak 1952.
- 785 *Resolutions of Meeting of the Information Bureau of Communist Parties*, Kasım 1949.
- 786 *New York Times*, 25 Ekim 1954.
- 787 Derek Kartun, *Tito's Plot Against Europe*, New York, 1950; Wlibert G. Burchett, *Peoples' Democracies*, Melbourne, 1951.
- 788 Foster, *History of the Communist Party of the United States*, s.491-494.
- 789 *New York Herald Tribune*, 29 Ocak 1950.
- 790 *Free Trade Unions Remain in the W.F.T.U.*, Paris, 1949.
- 791 George Morris, *The Worker*, 22 Temmuz 1953.
- 792 Lorwin, *The International Labor Movement*, s.327.
- 793 O. Kuusinen, *The Right-Wing Social Democrats Today*, s.10, Moskova, 1950.
- 794 Ajoy Kumar Ghosh, *The New Ideology of "Democratic Socialism"*, Bombay, 1954.
- 795 Crossman, *New Fabian Essays*, s.35.
- 796 *New York Times*, 13 Aralık 1953.
- 797 Chen Po-ta, *Stalin and the Chinese Revolution*, Pekin, 1950.
- 798 Hu Chiao-mu, *Thirty Years of the Communist Party of China*, s.69.
- 799 U.S. Department of State, *United States Relations with China 1944-1949*.
- 800 Chiang Kai-shek, *China's Destiny*, New York, 1947.
- 801 Chu Teh, *People's China*, 16 Ağustos 1952.
- 802 Brandt, Schwartz ve Fairbank, *A Documentary History of Chinese Communism*.
- 803 Chu Teh, *For a Lasting Peace*, 29 Haziran 1952.

- 804 Sun Ching-chih, *People's China*, 16 Ağustos 1953.
- 805 Mao Tse-tung, *China's New Democracy*, s.26.
- 806 Mao Tse-tung, *On People's Democratic Rule*, s.12.
- 807 Age. s.11.
- 808 Chen Po-ta, *Mao Tse-tung and the Chinese Revolution*, s.28.
- 809 Mao Tse-tung, *China's New Democracy*, s.26.
- 810 Mao Tse-tung, *For a Lasting Peace*, 15 Temmuz 1949.
- 811 *A Guide to New China*, s.7 ve 47-62, Pekin, 1953.
- 812 Metin için bkz: *For a Lasting Peace*, 24 Eylül 1954.
- 813 Mao Tse-tung, *For a Lasting Peace*, 15 Temmuz 1949.
- 814 *New York Times*, 2 Kasım 1954.
- 815 Wang Hua, *People's China*, 16 Ocak 1954.
- 816 *For a Lasting Peace*, 19 Temmuz 1949.
- 817 Shih Chek, *People's China*, 1 Şubat 1954.
- 818 *For a Lasting Peace*, 15 Temmuz 1949.
- 819 *New York Times*, 16 Eylül 1954.
- 820 Mao Tse-tung, *Selected Works*, C.1, s.13.
- 821 M. Mitin, *For a Lasting Peace*, 8 Ocak 1954.
- 822 Mao Tse-tung, *The Fight for a New China*, s.37-39.
- 823 Mao Tse-tung, *Selected Works*, C.2, New York, 1954.
- 824 Mao Tse-tung, *Selected Works*, C.1, s.105-115.
- 825 Akt. Meyer, *The Last Illusion*, s.135.
- 826 I.F. Stone, *The Hidden History of the Korean War*, s.45, New York, 1952.
- 827 Lester Rodney, *Daily Worker*, 21 Ekim 1953.
- 828 *Associated Press* bülteni, 14 Nisan 1954.
- 829 Joseph Starobin, *Eye Witness in Indo-China*, s.71, New York, 1954.
- 830 *New Republic*, 5 Nisan 1954.
- 831 Ajoy Kumar Goshal, *New World Review*, New York, Ekim 1953.
- 832 *Herald Tribune* (New York baskısı), 13 Mart 1954.
- 833 *Associated Press* bülteni, 1 Aralık 1954.
- 834 *New York Times*, 14 Ocak 1953.
- 835 *News*, Moskova, Ocak 1953.
- 836 *Labour Monthly*, Eylül 1952.
- 837 *A Guide to New China*, s.107.
- 838 J. ve S. Alsop, *Herald Tribune* (New York baskısı), 10 Mayıs 1954.
- 839 J.V. Stalin, *Economic Problems of Socialism in the U.S.S.R.*, s.30, New York, 1952 (Türkçesi: "SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Problemleri", *Eserler C.16* içinde, s.279-365, İnter Yayınları).

- 840 G. Malenkov, *The Stalin Heritage*, s.2, New York, 1953.
- 841 Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*.
- 842 James S. Allen ve doxey A. Wilkerson (der.), *The Economic Crisis and the Cold War*, New York, 1949.
- 843 John Eaton, *Marx Against Keynes*, s.91, Londra, 1951 (Türkçesi: *Keynes'e Karşı Marx*, Evrensel Basım Yayın); ayrıca Celeste Strack, *Political Affairs*, Mayıs 1948.
- 844 Eaton, *Marx Against Keynes*, s.72.
- 845 I.G. Bliuman, *Political Affairs*, Temmuz 1948.
- 846 United Nations Department of Economic Affairs, *Maintenance of Full Employment*, New York, 1949.
- 847 Stalin, *Economic Problems of Socialism in the U.S.S.R.*, s.32.
- 848 Pollitt, *The Challenge to Labour*, s.15.
- 849 Labor Research Association, *Memorandum*, Nisan 1954.
- 850 *U.S. News and World Report*, Temmuz 1953.
- 851 Stalin, *Economic Problems of Socialism in the U.S.S.R.*, s.28-29.
- 852 *Herald Tribune* (New York baskısı), 27 Nisan 1954.
- 853 *U.S. News and World Report*, 25 Haziran 1954; Bkz: Allen, *Atomic Energy and Society*, 1.Bölüm.
- 854 *Report to Supreme Soviet*, 8 Ağustos 1953.
- 855 *Current Digest of the Soviet Press*, 17 Mart 1954.
- 856 G.M. Malenkov, *Speech in the Supreme Soviet*, 26 Nisan 1954.
- 857 *New York Times*, 7 Kasım 1954.
- 858 T.H. White, *The Reporter*, 26 Mayıs 1953.
- 859 V.A. Kovda, *Great Construction Works of Communism*, s.5, Moskova, 1953.
- 860 Malenkov, *On the Threshold of Communism*, s.7.
- 861 *People's China*, 1 Ekim 1953.
- 862 Age. 16 Ocak 1954.
- 863 Age. 1 Mart 1954.
- 864 *For a Lasting Peace*, 19 Mart 1954.
- 865 Age. 23 Nisan 1954.
- 866 Age. 5 Mart 1954.
- 867 Gh. Ghengiu-Dej, *Ninth Anniversary of the Liberation of Our Homeland*, s.7.
- 868 Stalin, *Economic Problems of Socialism in the U.S.S.R.*, s.33.
- 869 Malenkov, *On the Threshold of Communism*, s.61.
- 870 Labor Research Association, *Daily Worker*, 25 Mart 1954.
- 871 Herbert Aptheker, *Laureates of Imperialism*, New York, 1954.
- 872 *New York Times*, 6 Mayıs 1954.
- 873 Age. 7 Kasım 1954.

- 874 *Proceedings of the Seventh Congress of the C.I. (1935)*, s.599-600.
- 875 Bu politikaya dair kapsamlı bir tartışma için bkz: *Brief for E.G. Flynn et al*, Court of Appeals, Ekim dönemi, 1953.
- 876 R. Togliatti, *For a Lasting Peace*, 24 Nisan 1953.
- 877 *The British Road to Socialism*, s.14.
- 878 Tim Buck, *Thirty Years (1922-1952)*, s.221-223, Toronto, 1952.
- 879 Communist Party of the United States, *The American Way*, s.20, New York, 1954.
- 880 *Herald Tribune* (New York baskısı), 21 Ekim 1954.
- 881 James S. Allen, *Who Owns America*, New York, 1946; Anna Rochester, *Rulers of America*, New York, 1936.
- 882 J.P. Warbasse, *Cooperative Democracy*, s.78, New York, 1947.
- 883 William Z. Foster, *The Twilight of World Capitalism*, New York, 1949.
- 884 Aptheker, *Laureates of Imperialism*.
- 885 Jurgen Kuczynski, *Labor Conditions in Great Britain*, s.22, New York, 1946.
- 886 Labor Research Association, *Daily Worker*, 13 Mayıs 1954.
- 887 Labor Research Association, *Economic Notes*, Kasım 1953.
- 888 U.S. Department of Labor, *The Worker's Story*, s.21, 1953.
- 889 Labor Research Association, *Labor Fact Book 12*, New York, 1955'teki rakamlara göre.
- 890 *For a Lasting Peace*, 1 Mayıs 1953.
- 891 Morgan Phillips, *The Socialist International*, s.10 ve 12, Londra, 1953.
- 892 U.S. Senate Subcommittee on Security Affairs, *Strength of the International Communist Movement*, 15 Ekim 1953.

